ZADIE SMITH

ROMANAS

BALTI DANTYS

baltos lankos

ZADIE SMITH

ROMANAS

BALTI DANTYS

Iš anglų kalbos vertė Gabrielė Gailiūtė

baltos lankos

UDK 821.111-31
Sm28

Versta iš:
Zadie Smith, *White Teeth*,
Penguin Books, London, 2001

Programa „Kultūra“

Šis projektas finansuojamas remiant Europos Komisijai. Šis leidinys atspindi tik autoriaus požiūrį, todėl Komisija negali būti laikoma atsakinga už bet kokį jame pateikiamos informacijos naudojimą

Redaktorė
Inga Jankauskaitė

Dailininkas
Zigmantas Butautis

Maketuotoja
Eglė Jurkūnaitė

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.
Draudžiama šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

ISSN 2029-2570
ISBN 978-9955-23-582-8

© 2000 by Zadie Smith
© Gabrielė Gailiūtė, vertimas į lietuvių kalbą, 2012
© Baltų lankų leidyba, 2012

Skiriu savo motinai ir tėvui,
ir Jimmi Rahmanui

Praeitis yra prologas.
Williamas Shakespeare'as, *Audra*, II veiksmas, I scena*

* Siekiant kontekstinio tikslumo, pasirinktas laisvas vertimas. (Čia ir toliau – vert. past.)

Turinys

Arčis 1974, 1945 13
1. Keistos antrosios Arčio Džounso vedybos 15
2. Dantys dygsta 37
3. Dvi šeimos 55
4. Trys pakeliui 75
5. Alfredo Arčibaldo Džounso ir Samado Miaho Ikbalio šaknų kanalai 91

Samadas 1984, 1857 129
6. Samado Ikbalio gundymas 131
7. Krūminiai 166
8. Mitozė 118
9. Maištas! 215
10. Mangalo Pandės šaknų kanalai 249

Airė 1990, 1907 267
11. Nenusisekęs Airės Džouns išsilavinimas 269
12. Iltiniai: plėšiamieji dantys 314
13. Hortenzės Bauden šaknų kanalai 360
14. Tikresni anglai už pačius anglus 368
15. Čalfenizmas prieš Baudenizmą 383

Madžidas, Milatas ir Markas 1992, 1999 415
16. Madžido Machfūzo Muršedo Mubtasimo Ikbalio sugrįžimas 417
17. Derybos ir vienuoliktos valandos taktika 439
18. Istorijos pabaiga prieš Paskutinį žmogų 469
19. Galutinė erdvė 493
20. Apie peles ir prisiminimus 521

Vertėjos pastaba

Tarmės – apskritai vienas didžiausių vertimo galvosūkių, ir vertėjai dažnai priversti ieškoti išradingų sprendimų, kai susiduria su tarmybėmis grožinėje literatūroje. Šiame romane kiekvienas veikėjas kalba tarme, atitinkančia jo etninę kilmę ir socialinę padėtį. Tačiau tai – ne stilistinis prieskonis, o būtina raiškos priemonė vienai iš pagrindinių romano temų: įvairių konkrečių kultūrų sugyvenimui tarpusavyje konkrečiomis aplinkybėmis ir britiškosios daugiatautės tapatybės skerspjūviui. Todėl niekaip ranka nekilo priversti jamaikiečių kalbėti žemaitiškai, o koknių – dzūkiškai. Tad visus dialogus verčiau bendrine lietuvių kalba, tik retsykiais juos paspalvindama nenormine leksika ar kokia nors archajiškai skambančia konstrukcija. Suprantu, kad vertimas dėl to skurdesnis, tačiau jis bent jau neiškraipytas. G. G.

Arčis

1974, 1945

Šiandien man kiekviena smulkmena kažkodėl atrodo nepaprastai svarbi, ir kai jūs sakot „nuo manęs niekas nepriklauso", man tai skamba šventvagiškai. Niekad negali žinoti – kaip čia geriau pasakius? – nuo kokio padaryto ar nepadaryto veiksmo priklausys visa ateitis.

E. M. Fortser *Kur nedrįsta žengti angelai*[*]

[*] Cituojama iš: E. M. Forster, *Kur nedrįsta žengti angelai; Kelias į Indiją*, vertė P. Gasiulis, Vilnius: Vaga, 2000.

1. *Keistos antrosios Arčio Džounso vedybos vedybos*

Ankstyvas rytas šimtmečio pabaigoje, Kriklvudo Brodvėjus. 1975 metų sausio 1 diena, 06.27 val. ryto Alfredas Arčibaldas Džounsas, apsitaisęs velvetu, sėdėjo išmetamųjų dūmų prirūkusiame „Cavalier Musketeer Estate", veidu įsikniaubęs į vairą, tikėdamasis, kad bausmė laukia nepernelyg nuožmi. Jis kniūpsčias gulėjo kryžiumi, atvėpusiu žandikauliu, išskėtęs į šalis rankas lyg koks puolęs angelas; sugniaužtuose kumščiuose jis laikė medalius už karo tarnybą (kairiajame) ir santuokos liudijimą (dešiniajame), nes savo klaidas nusprendė išsinešti su savim. Jam akyse mirgėjo mažas žalias žiburėlis, rodantis posūkį į dešinę, kur jis pasiryžo niekada nepasukti. Taip jis nusiteikė. Taip pasirengė. Jis metė monetą ir griežtai laikėsi jos ištarmės. Tai buvo apgalvota savižudybė. Tai netgi buvo Naujųjų metų pasiryžimas.

Bet kai kvėpavimas apsunko ir aptemo akyse, Arčis vis dar suvokė, kad Kriklvudo Brodvėjus atrodys keistai. Keistai pirmajam žmogui, pro priekinį langą pastebėsiančiam jo sukniubusį kūną, keistai policininkams, kurie rašys ataskaitą, vietos žurnalistui, iškviestam parašyti penkiasdešimties žodžių, giminaičiams, kurie tuos žodžius skaitys. Įsispraudęs tarp visagalio betoninio kino teatro viename gale ir milžiniškos sankryžos kitame, Kriklvudas buvo visai niekam tikusi vieta. Čia žmonės neužsukdavo numirti. Jie čia užsukdavo keliaudami kur nors kitur A41 keliu. Bet Arčis Džounsas nenorėjo mirti malonioje, nuošalioje giraitėje ar ant skardžio krašto, apžėlusio švelniais viržiais. Arčio nuomone, kaimiečiai turi mirti kaime, o miestiečiai – mieste. Taip priklauso. *Mirė taip, kaip gyveno* ir panašiai. Tad Arčibaldui buvo logiška mirti šioje bjaurioje miesto gatvėje, kur gyvenimas jį, vienišą sulaukusį keturiasdešimt septynerių metų, nubloškė į vieno

kambario butuką virš visų pamirštos bulvyčių užkandinės. Jis nebuvo linkęs kurti sudėtingų planų – rašyti atsisveikinimo laiškų ir nurodymų laidotuvėms, – visai neturėjo prabangių polinkių. Tik norėjo trupučio tylos, trupučio *ša*, kad galėtų susikaupti. Palaukė, kol pasidarė visiškai tylu ir ramu, lyg tuščioje klausykloje ar smegenyse akimirką tarp minties ir ištarto žodžio. Jis norėjo mirti, kol parduotuvės neatsidarė.

Virš galvos nuo kažkokios neregimos laktos pakilo vietinės skraidančios žiurkės, nusklendė ir, regis, ėmė sukti ratus aplink Arčio mašinos stogą – bet paskutinę akimirką įspūdingai apsigręžė, visos kaip viena, elegantiškai it suktai mestas kamuoliukas, ir nusileido ant „Hussein-Ishmael", garsiosios *halal** skerdyklos. Arčis nebeturėjo jėgų tuo piktintis, bet viduje šiltai šypsodamasis stebėjo, kaip jos atsikratė savo turinio ir baltas sienas aptaškė violetu. Jis stebėjo, kaip jos tiesia smalsias paukščių galvas virš „Hussein-Ishmael" griovio, stebėjo, kaip jos stebi lėtai ir užtikrintai srūvantį kraują iš negyvų padarų – vištų, karvių, avių, – lyg paltai sukabintų ant kablių aplink mėsinę. Nelaimingieji. Šitie balandžiai uoste užuosdavo Nelaiminguosius, tad Arčį jie aplenkė. Nes nors jis to dar nežinojo, nepaisant dulkių siurblio žarnos, gulinčios ant keleivio sėdynės ir pumpuojančios išmetamąsias dujas į jo plaučius, tą rytą jį lydėjo sėkmė. Plonytis sėkmės luobelis dengė jį lyg ryto rasa. Kol jo sąmonė tai temo, tai švito, planetų padėtis, sferų muzika, perregimų drugio meškutės sparnų plevenimas Centrinėje Afrikoje ir dar visokiausi dalykai, kurie verčia Pasaulį Suktis, nusprendė, kad atėjo metas suteikti Arčiui dar vieną progą. Kažkur kažkaip kažkas nusprendė, kad jis liks gyvas.

—

„Hussein-Ishmael" priklausė Mo Huseinui Išmaeliui, stambiam kaip bulius žmogui su plaukais, kurie kildavo ir leisdavosi kaip

* Arabiškai pažodžiui „legalu, leistina", t. y. pagal religinius priesakus visi musulmonams leidžiami mintys, veiksmai ir objektai.

pasišiaušusi devintojo dešimtmečio, o paskui – kaip priekyje užriesta rokenrolo gerbėjo šukuosena. Mo buvo įsitikinęs, kad balandžių klausimu reikia kapstytis iki problemos šaknų: ne išmatų, o pačių balandžių. *Šūdas nėra šūdas* (kartojo Mo lyg mantrą), *balandis yra šūdas*. Tad rytas, kai vos nemirė Arčis, prasidėjo kaip kiekvienas rytas „Hussein-Ishmael": Mo išvirtusiu pilvu atsirėmė į palangę, persisvėrė ir ėmė mojuoti mėsos kapokle, mėgindamas sulaikyti varvantį violetinį srautą.

– Dinkit! Lauk iš čia, jūs šikaliai! Jėga! ŠEŠI!

Iš esmės tai buvo kriketas – anglų žaidimas, prisitaikytas emigranto, ir vienu smūgiu daugiausia galėjai kliudyti šešis balandžius.

– Varinai! – sušuko Mo į gatvę, pergalingai iškėlęs kruviną kapoklę. – Dabar tu smūgiuoji. Pasirengęs?

Ant šaligatvio po juo stovėjo Varinas – baisiai nutukęs indų berniukas, neapgalvotai atsiųstas įgyti darbo patirties iš artimiausios mokyklos, pakėlęs akis, jis priminė didelį graudų riebų tašką po Mo klaustuku. Varino pareiga būdavo užsiropšti kopėčiomis ir surinkti supjaustytų balandžių kąsnelius į nedidelį „Kwik Save" maišelį, jį užrišti ir išmesti į šiukšliadėžę kitame gatvės gale.

– Nagi, pone Rubuili, – sušuko kažkas iš Mo virtuvės, kas žodis baksnodamas Varinui į pasturgalį šluotos kotu. – Nešk-savo-storą-indo-subinę-viršun-Drambliuk-ir-parnešk-mums-tos-balandžių-košės.

Mo nusibraukė nuo kaktos prakaitą, prunkštelėjo ir apsidairė po Kriklvudą, apžiūrinėdamas išmestus krėslus ir kilimų atraižas, vietos girtuoklių pasisėdėjimų lauke vietas; žaidimo automatų salonus, purvinus šaukštus ir mini taksi – viskas apšikta. Vieną dieną, manėsi Mo, Kriklvudas ir jo gyventojai turės iš širdies jam dėkoti už kasdienes žudynes; vieną dieną jokiam vyrui, moteriai ar vaikui gatvėje daugiau neteks maišyti vienos dalies skalbiklio su keturiomis dalimis acto ir šveisti iš dangaus krentančio mėšlo. *Šūdas nėra šūdas*, iškilmingai pakartojo jis, *balandis yra šūdas*. Mo vienintelis bendruomenėje tai suprato. Jį apėmė tiesiog dzeniška

ramybė – gera valia visiems žmonėms, – tačiau staiga pastebėjo Arčio mašiną.

– Aršadai!

Iš mėsinės išėjo įtartinas perkaręs vyrutis su ūsais lyg dviračio vairas, apsirengęs keturiais skirtingais rudos spalvos pustoniais, kruvinomis rankomis.

– Aršadai! – vos tvardėsi Mo, besdamas pirštu mašinos pusėn. – Vaikine, daugiau neprašysiu.

– Taip, *abba**? – atsakė Aršadas, mindžikuodamas vietoje.

– Kas čia per velnias? Kas čia dabar? 6.30 atvažiuoja tiekėjas. 6.30 čia bus penkiolika negyvų karvių. Jas reikės privežti iš kitos pusės. Toks mano darbas. Supranti? Atvažiuoja *mėsa*. Taigi, aš *nesuprantu*... – Mo nutaisė nekaltai sutrikusį veidą. – Maniau, kad čia aiškiai parašyta: „Privažiavimas tiekėjams", – jis parodė seną medinę dėžę su užrašu VISOMIS DIENOMIS VISOMS TRANSPORTO PRIEMONĖMS SUSTOTI DRAUDŽIAMA. – Kas neaišku?

– Nežinau, *abba*.

– Tu mano sūnus, Aršadai. Čia dirbi ne tam, kad nežinotum. *Jis* čia dirba tam, kad nežinotų, – Mo ištiesė ranką ir taip šniojo per pakaušį Varinui, tarsi lyno akrobatas žingsniuojančiam pavojingu grioviu, kad vaikinas kone nugriuvo, – o *tu* dirbi tam, kad viską žinotum. Kad apdorotum informaciją. Kad apšviestum didžiąją nepaaiškinamos kūrėjo visatos tamsą.

– *Abba?*

– Išsiaiškink, ką jis čia veikia, ir nuvyk šalin.

Mo dingo nuo lango. Po minutės Aršadas grįžo, viską išsiaiškinęs.

– *Abba*.

Mo galva kyštelėjo pro langą lyg įnirtusi šveicariško laikrodžio gegutė.

* Daugeliu Indijos kalbų „tėvas".

– Jis nuodijasi, *abba*.

– Ką?

Aršadas gūžtelėjo pečiais.

– Aš šūktelėjau pro mašinos langelį ir liepiau jam nešdintis, o jis sako: „Atstok, aš nuodijuosi." Tai va.

– Prie mano durų tai jau niekas nesinuodys, – užsiuto Mo, lėkdamas laiptais. – Tam neturime licencijos.

Išėjęs į gatvę, Mo prisiartino prie Arčio mašinos, ištraukė rankšluosčius, kuriais buvo užkimštas tarpas vairuotojo lange, ir laukine įnirtusio buliaus jėga nuspaudė jį penkis colius žemyn.

– Ar girdi, tamsta? Mes neturime licencijos savižudybėms. Mūsų įstaiga *halal. Kosher*, supranti? Jei nori čia numirti, drauguži, bijau, kad pirma turėčiau kruopščiai nuleisti tau kraują.

Arčis vargais negalais pakėlė galvą nuo vairo. Akimirką nuo tada, kai prieš akis išryškėjo prakaituotas nutukęs rudaodis Elvis, iki tada, kai suprato esąs dar gyvas, jį aplankė šioks toks nušvitimas. Jam toptelėjo, kad pirmą sykį nuo gimimo Gyvenimas Arčiui Džounsui pasakė Taip. Ne šiaip sau „Kaip nori" ar „Na, kad jau pradėjai, ką su tavim darysi", bet griausmingai jam pritarė. Gyvenimas nori Arčio. Jis pavydžiai išplėšė jį iš mirties nasrų ir vėl priglaudė prie krūtinės. Nors jis nebuvo sėkmingiausias pavyzdys, Gyvenimas norėjo Arčio, o Arčis, pats dėl to baisiai nustebęs, norėjo Gyvenimo.

Jis tučtuojau nuleido abu langus ir ėmė visais plaučiais siurbti deguonį. Gaikčiodamas jis širdingai dėkojo Mo, skruostais plūdo ašaros, o rankos mėšlungiškai gniaužė Mo prijuostę.

– Gerai, gerai, – pasakė mėsininkas, vaduodamasis iš Arčio pirštų ir nusibraukdamas prijuostę, – važiuok sau. Man atveš mėsos. Mano darbas – nuleisti kraują. O ne teikti psichologinę pagalbą. Tau reikia į Vienatvės gatvę, o čia – Kriklvudo.

Arčis, dar vis springdamas ir dėkodamas, apgręžė mašiną, pasitraukė nuo šaligatvio ir pasuko dešinėn.

—

Arčis Džounsas mėgino žudytis, nes jo žmona Ofelija, italė violetinėmis akimis ir su nežymiais ūsiukais, neseniai jį paliko. Bet Naujųjų metų rytą dulkių siurblio žarną jis apžiojo ne iš meilės jai. Greičiau dėl to, kad gyveno su ja taip ilgai jos *nemylėdamas*. Vedęs Arčis pasijuto lyg nusipirkęs batus, parsinešęs juos namo ir tada supratęs, kad jie netinka. Dėl vaizdo jis juos pakentė. O paskui staiga, po trisdešimties metų, batai ėmė ir išėjo iš namų. Ji išėjo. Trisdešimt metų.

Kiek jis prisiminė, jie susipažino gražiai, kaip visi. Pirmąjį 1946 metų pavasarį jis iš karo tamsos įrėpliojo į Florencijos kavinę, kur jį aptarnavusi padavėja švietė lyg saulė: Ofelija Diadžilo, apsirengusi geltonai, nešdama jam kapučino kavą su putele, spinduliavo šiluma ir aistros pažadais. Jie apžlibo lyg arkliai. Ji nežinojo, kad moterys Arčio gyvenime niekada nesulaukdavo dienos šviesos; kad kažkur širdyje jis jų nemėgo, jomis nepasitikėjo ir įstengė jas mylėti tik tada, jeigu jos dėvėdavo aureoles. Arčiui niekas nesakė, kad Diadžilo giminės medyje tūno dvi isteriškos tetos, dėdulė, kuris kalbasi su baklažanais, ir pusbrolis, dėvintis drabužius priekiu į užpakalį. Tad jie susituokė ir grįžo į Angliją, kur ji greitai suprato klydusi, jis greitai išvarė ją iš proto, ir aureolė buvo nušveista į palėpę kaupti dulkių su kitais rakandais ir sulūžusiais virtuvės prietaisais, kuriuos Arčis žadėjo kada nors sutaisyti. Tarp tų rakandų buvo dulkių siurblys.

Antrosios Kalėdų dienos rytą, šešios dienos prieš tai, kai sustojo prie Mo *halal* skerdyklos, Arčis grįžo į sudurtinį namą Hendone, ieškodamas to siurblio. Jis jau ketvirtą sykį per keturias dienas brazdinosi į palėpę, nešiodamas santuokos atliekas į naująjį butą, o dulkių siurblys buvo vienas iš paskutinių atsiimtų daiktų – vienas labiausiai sulūžusių, bjauriausių, tokių, kurių reikalauji iš gry-

nos pagiežos, nes praradai namą. Štai kas yra skyrybos: kai imi daiktus, kurių tau nebereikia, iš žmonių, kurių nebemyli.

– Ir *vėl* jūs, – pasakė ispanė tarnaitė, atidariusi duris, Santa Marija ar Marija Santa, ar kuo ji ten vardu. – Pons Džounsai, ko dar? Virtuvės kriauklės, *si*?

– Siurblio, – niūriai atsakė Arčis. – Dulkių siurblio.

Ji prisimerkė ir spjovė ant kilimėlio prie durų, vos keli coliai nuo jo batų.

– Užeikite, *señor*.

Namuose susibūrė visi, kas jo nekentė. Be tarnaitės, jam dar teko iškęsti Ofelijos giminaičius, jos psichikos sveikatos slaugę, moterį iš rūpybos ir, žinoma, pačią Ofeliją, susirangiusią šito beprotnamio branduolyje į kamuoliuką ant sofos ir bliaunančią į butelį „Bailey's". Kol prasibrovė pro priešo linijas, užtruko valandą ir ketvirtį – ir dėl ko? Dėl sugedusio dulkių siurblio, prieš kelis mėnesius išmesto, nes jis nusprendė elgtis priešingai, negu visi dulkių siurbliai, – pūsti dulkes, o ne traukti.

– Pons Džounsai, ko jūs vis ateinat, jeigu jums čia taip blogai? Turėkit *proto*. Kam jums jo prireikė? – Tarnaitė sekė paskui jį palėpės laiptais, apsiginklavusi kažkokiu valikliu. – Jis sugedęs. Jums jo *nereikia*. Matot? Matot? – Ji įjungė siurblį į šakutės lizdą ir parodė, kad jungiklis neveikia. Arčis ištraukė laidą ir tyliai suvyniojo jį aplink siurblį. Jei jis sugedęs, tai jį ir išsiveš. Viskas, kas sugedę, priklauso jam. Jis sutaisys kiekvieną prakeiktą lūženą šituose namuose, bent jau tam, kad parodytų esąs šio to vertas.

– Jūs niekam tikęs! – Santa, kaip ją ten, vijosi jį laiptais žemyn. – Jūsų žmonai galvoj negerai, o jūs čia niekais užsiimat!

Arčis priglaudė siurblį prie krūtinės ir nusinešė į žmonių pilną svetainę, kur, su priekaištu stebimas kelių porų akių, išsitraukė įrankių dėžę ir ėmė jį taisyti.

– Tik pažiūrėkit, – pareiškė kažkuri italė močiutė, prabangiau apsisiausčiusi plačiomis skraistėmis ir su mažiau apgamų, – jis viską pasiima, *capisce*? Atėmo jai protą, atėmo plaktuvą, atėmo

seną garso aparatūrą – dar gerai, kad grindų lentų neatėmo. Bloga daros...

Moteris iš rūpybos, kuri net sausu oru primindavo kiaurai permirkusią ilgaplaukę katę, pritariamai papurtė liesą galvą.

– Ką ir kalbėti, šlykštu, tiesiog šlykštu... ir, žinoma, tai mums teks paskui jį kuoptis, tai *mums*, kvėšoms, reikės...

Tuo pat metu prašneko ir slaugė:

– Kaip ji gali viena čia pasilikti... kai *jis* išsinešdino, vargšelė... jai reikia tikrų namų, jai reikia...

Aš čia, norėjo pasakyti Arčis, *žinokit, aš čia, po galais, tiesiai jums po nosim. Ir tas plaktuvas buvo mano.*

Bet toks jau tas Arčis, nelinkęs veltis į peštynes. Klausėsi jų visų dar penkiolika minučių, tylėdamas tikrino, kaip dulkių siurblys siurbia laikraščio skiautes, kol jį apėmė jausmas, kad Gyvenimas – milžiniška, nepakeliamai sunki kuprinė, kurią, nors tai reikštų viską prarasti, būtų daug lengviau nusimesti čia, šalikelėje, ir išeiti į tamsą. *Kam tau tas plaktuvas, Arči, kam tau tas siurblys. Tai – viena našta. Nusimesk kuprinę, Arči, ir keliauk pas laiminguosius danguje.* Negerai? Arčiui, kuriam į vieną ausį zyzė buvusi žmona ir buvusios žmonos giminaičiai, o į kitą – kosėjo siurblys, tiesiog atrodė, kad neišvengiamai prisiartino Galas. Nieko asmeniško prieš Dievą ar ką. Tiesiog atrodė, kad atėjo pasaulio pabaiga. Ir kad pasiteisintų pradėjęs gyventi dar vienus metus, jam nepakaks pigaus viskio, išradingų pliauškynių ir niekam tikusios „Quality Street" dėžutės, iš kurios visi braškiniai saldainiai jau išrankioti.

Jis kantriai sutaisė siurblį ir keistai, metodiškai ir lemtingai išsiurbė svetainę, įsprausdamas antgalį į pačius nepatogiausius kampelius. Iškilmingai metė monetą (skaičius – gyvenimas, herbas – mirtis) ir, išvydęs šokantį liūtą, nepajuto nieko ypatinga. Ramiai nuėmė siurblio žarną, įsidėjo ją į lagaminą ir paskutinįsyk išėjo iš namų.

Bet mirti ne taip paprasta. Negali užsirašyti savižudybės į darbų sąrašą tarp keptuvės šveitimo ir sofos kojos ramstymo plytgaliais.

Tai apsisprendimas nedaryti, atšaukti; oro bučinys nebūčiai. Kad ir ką sakytume, savižudybei reikia drąsos. Ją renkasi didvyriai ir kankiniai, tikrai šlovės ištroškę vyrai. Arčis nė iš tolo nebuvo į juos panašus. Jo reikšmingumas Pasaulio Mastu apytiksliai prilygo gerai žinomiems santykiams:

Akmenukas: Pajūris.

Lašas: Jūra.

Adata: Šieno kupeta.

Tad kelias dienas jis nekreipė dėmesio į monetos sprendimą ir tiesiog vežiojosi mašinoje dulkių siurblio žarną. Vakarais jis žvelgdavo pro priekinį stiklą į bekraštį dangų, ir jį apimdavo nuvalkiotas suvokimas, koks jis menkas visatoje, mažytis ir be šaknų. Jis pagalvojo, kokią žymę paliktų pasaulyje, jei pranyktų, ir ta žymė atrodė nepastebima, per maža, kad apskaičiuotum. Laisvas minutes jis užpildė spėlionėmis, ar visus dulkių siurblius galima vadinti „Hoover", ar, kaip kiti aiškina, tai yra tik vienos firmos pavadinimas. Ir visą laiką siurblio žarna lyg milžiniškas suglebęs pimpalas gulėjo ant užpakalinės sėdynės, pašiepdama jo tykią baimę, kvatodama iš jo balandiškų žingsnelių budelio link, vaipydamasi iš jo bejėgiško neryžtingumo.

O gruodžio 29 dieną jis nuėjo pas savo seną draugą Samadą Miahą Ikbalį. Gal tokia bičiulystė ir netikėta, bet tai buvo seniausias draugas, kokį tik jis turėjo, – bengalas musulmonas, su kuriuo jie kovojo išvien, kai dar reikėjo kovoti, ir kuris jam priminė tą karą; karą, kuris kai kam primindavo taukuotus lašinius ir nusipieštas kojines, bet Arčiui – šūvius, kortavimą ir aitrų užjūrių alkoholio skonį.

– Arči, mano mielas bičiuli, – sakė Samadas šiltu, širdingu balsu. – Pamiršk visus tuos vargus dėl moterų. Pradėk naują gyvenimą. Štai ko tau reikia. Na, jau gana: susilyginsiu su tavo penkiais penkiukais ir dar penkiais pakelsiu.

Jie sėdėjo naujojoje savo slėptuvėje, „O'Connell's Pool House", ir žaidė pokerį tik trimis rankomis – dviem Arčio ir viena Samado, – mat dešinioji Samado ranka buvo nudžiūvusi, papilkėjusia

oda ir nejudri, iš esmės negyva, tik kraujas ja dar sruvo. Patalpa, kurioje jie sėdėjo ir kas vakarą susitikdavo pavakarieniauti, buvo pusiau kavinė, pusiau lošimo irštva, priklausanti irakiečių šeimai, kurios gausius narius kamavo ta pati bjauri odos liga.

– Matai, kaip aš? Kai vedžiau Alsaną, man lyg akys atsivėrė, supranti? Ji man atveria naujas galimybes. Ji tokia jauna, tokia žvitri – kaip gaivaus oro gūsis. Prašai mano patarimo? Štai ką patarsiu. Mesk senąjį gyvenimą – jis nesveikas, Arčibaldai. Tau jis visai ne į sveikatą. Visiškai.

Samadas su didele užuojauta pažvelgė į jį, nes Arčis jam labai rūpėjo. Karo metų draugystę nutraukė trys dešimtys metų skirtinguose žemynuose, bet 1973 metų pavasarį Samadas atvyko į Angliją, pusamžis vyras, ieškąs naujo gyvenimo su dvidešimtmete nuotaka, smulkute Alsana Begum mėnulio veidu ir gudriomis akutėmis. Apimtas nostalgijos ir šioje salelėje nepažinodamas nieko daugiau, Samadas susirado Arčį ir atsikraustė į tą patį Londono rajoną. Ir lėtai, bet tvirtai du vyrai iš naujo kurstė jau kitokią bičiulystę.

– Žaidi kaip žydras, – pareiškė Samadas, paskleisdamas ant stalo nugalėtojas damas. Jis vienu elegantišku judesiu sprigtelėjo jas kairiosios rankos nykščiu, ir jos vėduokle nukrito ant stalo.

– Aš pasenau, – atsakė Arčis, mesdamas kortas. – Pasenau. Kas už manęs dabar eis? Jau ir pirmą sykį buvo nelengva susirasti pačią.

– Niekus šneki, Arčibaldai. Tu dar nė nesutikai savo pačios. Šita Ofelija, Arči, ji visai tau netiko. Kiek leidi man suprasti, ji nė netinka mūsų laikams...

Jis turėjo galvoje Ofelijos beprotybę, dėl kurios ji dažnai manydavo esanti garsiojo penkiolikto amžiaus menų gerbėjo Kozimo de Medičio tarnaitė.

– Ji gimė ir gyvena tiesiog netinkamu metu! Dabar ne jos laikai! Galbūt net ne jos tūkstantmetis. Šiuolaikinis gyvenimas tą moterį užklupo visai netikėtai ir patvarkė pro visus galus. Proto jai nebeliko. Išdulkintas. O tu? Tu drabužinėje pasiėmei ne savo gyvenimą ir turi jį grąžinti. Be to, ji nepadovanojo tau vaikų... o

gyvenimas be vaikų, Arči, ko gi jis vertas? Bet gyvenime būna ir daugiau progų; tikrai, būna ir daugiau. Patikėk, aš žinau. Tau, – tęsė jis, skersa nudžiūvusia ranka susibraukdamas dešimtukus, – apskritai nereikėjo jos vesti.

Kad jį kur, tą žvilgsnį atgal, pagalvojo Arčis. Jo rega visada nepriekaištinga.

Galiausiai, dvi dienos po šio pokalbio, ankstyvą Naujųjų metų rytą, skausmas ėmė taip draskyti, kad Arčis nebeįstengė laikytis Samado patarimo. Jis nusprendė verčiau marinti savo kūną, nusižudyti, išsivaduoti iš tokio gyvenimo kelio, kuris nuolat vedė klystkeliais, į miškus ir laukus, kol galiausiai visai pranyko, nes trupinėlius surijo paukščiai.

—

Kai į mašiną ėmė plūsti dujos, jam, kaip ir dera, prieš akis prabėgo visas gyvenimas iki šiandien. Pasirodė, kad žiūrėti beveik nėra į ką, visai nelinksma, o dvasingumu prilygsta karalienės kalbai. Nyki vaikystė, nevykusios vedybos, bedžiaugsmis darbas – klasikinis triumviratas – viskas pralėkė prieš akis greitai, tyliai, beveik be dialogų, labai panašiai, kaip ir pirmąjį kartą. Arčis nebuvo smarkiai linkęs tikėti likimu, bet geriau pagalvojus jam tikrai pasirodė, kad ypatingų pastangų dėka predestinacija užtikrino, jog gyvenimas jam būtų parinktas kaip valdiška Kalėdų dovana – ankstyva ir tokia pat, kaip visų.

Žinoma, buvo karas; jis dalyvavo kare, tik paskutiniais jo metais, sulaukęs vos septyniolikos, bet kažin, ar tai skaitosi. Nebuvo fronte, nieko panašaus. Jie su Samadu, seniu Semu, mieluoju Semiu, žinia, turėjo ką papasakoti, jei kam nors įdomu, Arčis net galėjo parodyti kojoje įstrigusią skeveldrą – tik niekam neįdomu. Apie *tai* niekas nebenorėjo kalbėti. Tai pasidarė lyg luošybė ar bjaurus apgamas. Lyg plaukai nosyje. Žmonės nugręždavo akis. Jei kas nors paklausdavo Arčio: *Tai ką gyvenime nuveikei?* ar *Koks ryškiausias tavo prisiminimas?*, neduokdie jis paminėdavo karą;

akys apniukdavo, pirštai imdavo barbenti, visi puldavo siūlytis nueiti nupirkti gėrimų. Iš tikrųjų niekas nenorėjo *girdėti.*

1955 metų vasarą Arčis išėjo į Laivyno gatvę, apsiavęs gražiausius savo smailianosius batus, ieškodamas karo korespondento darbo. Išglebęs tipas plonais ūseliais ir laibu balsu paklausė: *Ar turite patirties, pone Džounsai?* Ir Arčis paaiškino. Papasakojo apie Samadą. Apie jų Čerčilio tanką. Tuomet tas išglebėlis pasilenkė virš stalo, visas patenkintas, visas kostiumuotas, ir atsakė: *Mums negana, kad jūs kovojote kare, pone Džounsai. Karo patirtis čia netinka.*

Būtent, ką? Karas niekam netiko – nei 1955-aisiais, nei juolab 1974-aisiais. Niekas, ką jis veikė *tada,* netiko *dabar.* Šiuolaikine kalba sakant, tuomet išmokti įgūdžiai netinkami, *neperkeliami.*

O dar kokios nors patirties turite, pone Džounsai?

Bet, žinoma, jokios patirties, kad ją kur, jis neturėjo, britų švietimo sistema jau prieš daug metų kikendama pakišo jam koją. Tačiau jis turėjo gerą akį daiktų išvaizdai, jų formai, todėl gavo darbą „Morgan*Hero*", štai jau dvidešimt metų darbuojasi Justono gatvės spaustuvėje, projektuodamas, kaip reikia *lankstyti* visokiausius daiktus – vokus, reklamos lankstinukus, brošiūras, skrajutes, – galbūt ne kažin koks nuopelnas, bet atkreipkite dėmesį, kad lenkimo linijos reikalingos, jos turi sutapti, kitaip gyvenimas liktų plokščias laikraščio lakštas: vėjo blaškomas pleventų gatve pirmyn atgal, ir niekaip nerastum svarbiausių skilčių. Arčis tokiems lakštams laiko neturėjo. Jei jų nepasistengta tvarkingai sulankstyti, kam jam vargintis juos skaityti (pasakykit, a)?

O dar? Na, Arčis ne visada lankstė popierių. Kadaise jis buvo dviračių lenktynininkas. Lenktyniauti Arčiui patiko todėl, kad sukdavaisi vis ratu. Vis ratu. Galėjai nuolat važiuoti vis geriau, apsukti ratą vis greičiau, padaryti *teisingai.* Tik kad Arčis *niekada nevažiavo* geriau. 62,8 sekundės. Neblogas laikas, net pasaulinės klasės standartas. Bet trejus metus kiekvieną ratą jis apsukdavo

lygiai per 62,8 sekundės. Kiti dviratininkai sustodavo pažiūrėti, kaip jis važiuos. Jie atremdavo dviračius į šlaitą ir sekdavo laiką rankiniais laikrodžiais. Kaskart 62,8. Šitoks nesugebėjimas tobulėti tikrai pasitaiko labai retai. Tam tikra prasme toks pastovumas – tikras stebuklas.

Arčiui patiko minti dviratį, jam pastoviai gerai sekėsi ir iš tų laikų jis išsaugojo vienintelį tikrai puikų prisiminimą. 1948 metais Arčis Džounsas dalyvavo Londono olimpinėse žaidynėse, kur su švedų ginekologu vardu Horstas Ibelgauftsas pasidalijo tryliktąja vieta (62,8 sekundės). Deja, olimpinių žaidynių įrašuose šį faktą pražiopsojo nevala sekretorė, kuri vieną rytą grįžo po kavos pertraukėlės užsisvajojusi ir perrašinėdama sąrašą iš vieno lapo į kitą praleido jo pavardę. Ateities Kartų Valdovė nušveitė Arčį už sofos ranktūrio ir pamiršo. Vienintelis įrodymas, kad tai apskritai nutiko, buvo ilgus metus iš paties Ibelgauftso retsykiais ateidavę laiškai ir rašteliai. Pavyzdžiui:

1957 m. gegužės 17 d.

Mielas Arčibaldai,

pridedu mudviejų su mieląja pačiute nuotrauką mūsų sode, priešais labai nemalonią statybvietę. Nors jis Arkadijos neprimena, statau čia paprastutį velodromą – visai ne tokį, kokiame mudu lenktyniavome, bet mano poreikiams pakaksimą. Jis bus daug mažesnis, bet, matai, statau jį vaikams, kurių dar susilauksime. Sapnuose regiu juos, minančius aplink jį, o nubundu su pasakišku šypsniu! Kai baigsime statybas, labai prašysime Tave mus aplankyti. Kas dar būtų vertas pakrikštyti treką Tavo garbingam varžovui,

Horstui Ibelgauftsui?

Taip pat atvirukas, gulįs ant prietaisų skydelio net ir tądien, jo Beveik Mirties dieną:

1974 m. gruodžio 28 d.

Mielas Arčibaldai,

nusprendžiau išmokti groti arfa. Jei nori, toks mano pasiryžimas Naujiesiems metams. Suprantu, kad vėlokai, bet juk niekada nevėlu mokytis, ko ant kupros nenešiosi, sutinki? Žinai, tas instrumentas sunkiai prislegia petį, bet jo garsas tiesiog angeliškas, o žmonai su juo atrodau labai jautrus. Apie pomėgį dviračiams ji nieko panašaus negalėjo pasakyti! Kita vertus, dviračius visada suprasdavo tik seni bičiuliai, kaip Tu, Arči, ir, žinoma, šio raštelio autorius, Tavo senasis varžovas

Horstas Ibelgauftsas

Nuo lenktynių jis nebuvo Horsto matęs, bet meiliai prisiminė milžiną vos rusvais plaukais, oranžinėmis strazdanomis ir nevienodomis šnervėmis, kuris pustėsi lyg pasaulinio masto širdžių ėdikas ir atrodė per stambus savo dviračiui. Po lenktynių Horstas siaubingai nugirdė Arčį ir iš kažkur ištraukė dvi Soho kekšes, kurios, regis, puikiai pažinojo Horstą („Aš dažnai darbo reikalais lankausi gražiojoje jūsų sostinėje, Arčibaldai", – paaiškino Horstas). Paskutinįsyk Arčis visai nenoromis matė milžinišką rausvą Horsto pasturgalį, liulantį aukštyn žemyn gretimame olimpinio kaimelio trobelės kambaryje. Kitą rytą registratūroje laukė pirmasis iš daugybės jo laiškų:

Mielas Arčibaldai,

darbo ir varžybų oazėje moterys tikrai teikia malonios ir lengvos atgaivos, sutinki? Deja, turėjau anksti išskristi lėktuvu, bet labai prašau, Arči, – nepamiršk manęs! Mudu dabar tokie pat artimi, kaip mudviejų finišo laikas! Žinai, tas, kas pasakė, kad trylika – nelaimingas skaičius, buvo didesnis kvailys, negu tavo bičiulis

Horstas Ibelgauftsas

P. S. Malonėk pasirūpinti, kad Darija ir Melanė saugiai grįžtų namo.

Jam teko Darija. Baisiausiai perkarusi, lyg omaro šarvai stirksančiais šonkauliais, apie krūtinę nėra nė kalbos, tačiau ji buvo miela: geraširdė; švelniai bučiavosi, o nepaprastai lanksčius riešus puošė ilgomis šilko pirštinaitėmis – už jas tikrai teko pakloti bent keturis drabužių talonus. „Tu man *patinki*", prisiminė bejėgiškai kartojęs Arčis, kai ji apsimovė pirštinaites ir kojines. Ji atsigręžė, nusišypsojo. Nors buvo profesionalė, jam pasirodė, kad jis jai taip pat patiko. Gal reikėjo išsyk su ja išeiti, sprukti į krūmus. Bet tuomet tai atrodė neįmanoma, per daug rūpesčių su jauna žmona ir vaikeliu pakeliui (pasirodė, kad tai buvo išsigalvotas, isterinis nėštumas; didžiulė pūslė savimeilės), su sužeista koja, o ir krūmų niekur nebuvo.

Keista, kad Darija buvo paskutinė mintis, atėjusi Arčiui į galvą prieš pat užtemstant sąmonei. Daugiau kaip prieš dvidešimt metų sutikta kekšė Darija ir jos šypsena privertė jį braukti džiaugsmo ašaras Mo prijuoste, kai mėsininkas jį išgelbėjo. Jis išvydo ją mintyse: gražuolę tarpduryje, gundomai žvelgiančią į jį; ir suprato apgailestaująs, kad nepasidavė pagundai. Jei yra bent menkiausia tikimybė dar kada nors būti šitaip nužvelgtam, tai jis to labai norėtų, labai norėtų daugiau laiko. Ne tik šios sekundės, bet ir kitos, ir dar kitos – viso pasaulio laiko.

Vėliau tą rytą Arčis, svaigdamas iš laimės, mašina apsuko aštuonis ratus aplink Svis Kotedžą, iškišęs pro langą galvą, o vėjo srovė skalavo krūminius dantis lyg vėjo rankovės gilumoje. Jis galvojo: *Kad mane kur. Štai ką reiškia, kai koks suskis išgelbsti tau gyvybę. Lyg būtum gavęs dovanų didelį pluoštą Laiko.* Jis prašvilpė pro savo butą, pro kelio ženklą (Hendonas $3^{3/4}$), kvatodamas lyg pamišėlis. Prie šviesoforo jis metė dešimties pensų monetą ir nusišypsojo, nes rezultatas, regis, patvirtino, kad Lemtis jį kviečia į kitą gyvenimą. Lyg šunį ant pasaitėlio ties posūkiu. Paprastai moterys to nesugeba, bet vyrai išsaugo senovinę galią palikti šeimą ir praeitį. Jie tiesiog atsikabina, lyg nusiimtų dirbtinę barzdą, ir paslapčia sprunka atgal į visuomenę, jau kitokie.

Neatpažįstami. Šitaip tuojau išnirs ir Arčis. Mes sučiupome jį šuolio akimirką. Nes jis būtojo laiko, baigtinės ateities nuosakos. Jis *gal taip, gal anaip* nuotaikos. Prisiartinęs prie kryžkelės, sumažina greitį, šoniniame veidrodėlyje nužvelgia savo niekuo neypatingą veidą ir visiškai atsainiai pasirenka kelią, kuriuo dar niekada nevažiavo, gyvenamą gatvę, vedančią į Kvins Parką. Lėk tiesiai pro *Lėk!*, brangusis Arči, sako jis sau; surink du šimtus ir, dėl Dievo meilės, nesižvalgyk atgal.

—

Timas Vestlis (dažniau vadinamas Merlinu) pagaliau pažino įkyriai skardenantį durų skambutį. Jis pasikėlė nuo virtuvės grindų, perbrido aukštielninkų kūnų jūrą ir, atidaręs duris, išvydo pusamžį vyriškį, nuo galvos iki kojų apsitaisiusį pilku velvetu, ištiestame delne laikantį dešimties pensų monetą. Vėliau, pasakodamas apie tą įvykį, Merlinas pabrėždavo, kad velvetas kelia didelę įtampą bet kuriuo paros metu. Jį dėvi nuomotojai. Ir mokesčių inspektoriai. Istorijos mokytojai dar užsisiuva odinius lopus ant alkūnių. Išvysti tokią velveto krūvą devintą valandą ryto, pirmąją Naujųjų metų dieną, yra tiesiog žudantis reginys vien dėl nežmoniško neigiamų vibracijų kiekio.

– Ką siūlai, žmogau? – Merlinas tarpduryje markstėsi, žvelgdamas į velvetinį vyrą, stovintį ant slenksčio, nušviestą žiemos saulės. – Enciklopedijas ar Dievą?

Arčis pastebėjo, kad vaikis kažkaip nemaloniai pabrėždavo kai kuriuos žodžius, sukiodamas galvą plačiu ratu nuo dešiniojo peties iki kairiojo. Tuomet, apsukęs ratą, kelissyk linktelėdavo.

– Nes jei enciklopedijas, tai mums lyg ir pakanka, supranti, *informacijos*... o jei Dievą, tai ne ten pataikei. Mes čia ramiai gyvenam. Supranti? – užbaigė Merlinas, vėl linkčiodamas ir jau norėdamas uždaryti duris.

Arčis papurtė galvą, nusišypsojo ir nekrustelėjo iš vietos.

– Hm... kas tau? – paklausė Merlinas, uždėjęs ranką ant durų rankenos. – Kuo galiu padėti? Gal tu apsipūtęs?

– Pamačiau jūsų iškabą, – atsakė Arčis.

Merlinas trūktelėjo suktinės ir, regis, pralinksmėjo.

– Šitą? – pakreipęs galvą, jis pažvelgė ten, kur žiūrėjo Arčis. Pro langą viršutiniame aukšte kabojo balta paklodė. Ant jos didžiulėmis vaivorykštės spalvų raidėmis buvo užrašyta: SVEIKI ATVYKĘ Į „PASAULIO PABAIGOS" VAKARĖLĮ, 1975.

Merlinas gūžtelėjo pečiais.

– Aha, žmogau, atleisk, regis, neišdegė. Gavome nusivilti. O gal ir džiaugtis, – draugiškai pridūrė jis, – čia kaip pažiūrėsi.

– Tikrai džiaugtis, – aistringai atsakė Arčis. – Šimtu procentų, kuo tyriausiai *džiaugtis*.

– Tai tau, hm, patinka iškaba? – paklausė Merlinas, žengdamas žingsnį už durų, jei žmogus netyčia pasirodytų ne tik trenktas, bet ir agresyvus. – Tau patinka tokie dalykėliai? Matai, iš tikrųjų tai buvo tik toks pokštas.

– Sakykime, ji man krito į akį, – atsakė Arčis, dar vis švytėdamas kaip pamišėlis. – Tiesiog važinėjausi ir ieškojau, supranti, kur užsukti išgerti, Naujieji metai, pagirios ir panašiai – apskritai rytas man buvo nelengvas – ir ji tiesiog mane *pribloškė*. Mečiau monetą ir pagalvojau: kodėl ne?

Šitaip pakrypęs pokalbis, regis, suglumino Merliną.

– Hm... tai kad vakarėlis lyg ir baigėsi, žmogau. Be to, man regis, tu šiek tiek ne tos *amžiaus* kategorijos... jei supranti, ką turiu galvoje... – Čia Merlinas susidrovėjo, nepaisant afrikietiškais raštais margintų marškinių, jis buvo geras viduriniosios klasės vaikas, išauklėtas gerbti vyresniuosius. – Na, – nejaukiai patylėjęs, pridūrė jis, – čia renkasi kiek jaunesnė draugija, negu tu tikriausiai pratęs. Lyg ir kokia komuna.

– *Bet tuomet aš buvau daug vyresnis*, – linksmai uždainavo Arčis dešimties metų senumo Dilano dainą, kišdamas galvą pro duris, – *o dabar atjaunėjau*.

Merlinas išsitraukė iš už ausies cigaretę, prisidegė ir susiraukė.

– Klausyk, žmogau... Negaliu įsileisti čia bet ko iš gatvės, supranti? Na, gal tu policininkas, gal koks pamišėlis, gal...

Bet Arčio veidas – didelis, nekaltas, mielas ir kupinas lūkesčio – kažkuo priminė Timui, ką jo tėvas, su kuriuo jis beveik nebendravo, Snerbruko vikaras, kas sekmadienį skelbdavo iš sakyklos apie krikščionišką gailestingumą.

– Ak, velniop. Kad tave kur, juk Naujieji metai. Užeik.

Arčis praėjo pro Merliną ir atsidūrė ilgame koridoriuje, iš kurio atviros durys vedė į keturis kambarius, kilo laiptai į kitą aukštą, o pačiame gale buvo sodas. Ant grindų voliojosi visokiausios – gyvulinės, augalinės ir mineralinės – kilmės šiukšlės; nuo vieno koridoriaus galo iki kito driekėsi milžiniška krūva patalų, po kuriais miegojo žmonės, raudonoji jūra, nenoriai prasiskirianti, Arčiui žengiant žingsnį. Kambariuose, kai kuriuose kampuose, buvo galima išvysti, kaip mainomasi kūno skysčiais: bučiuojamasi, žindoma krūtimi, dulkinamasi, vemiama – viskas, ko Arčis ir tikėjosi iš komunos, prisiskaitęs sekmadieninių laikraščių priedų. Valandžiukę jis svarstė, ar neprisidėjus prie tos erzelynės, nepasimetus tarp kūnų (dabar jis turėjo šitiek naujo *laiko*, krūvų krūvas, varvančias pro pirštus), bet nusprendė, kad labiau norėtų išgerti šio to stipresnio. Jis skverbėsi koridoriumi, kol perėjo per visą namą ir išėjo į vėsų sodą, kur kai kurie, neradę vietos šiltuose namuose, pasirinko šaltą veją. Svajodamas apie viskį su toniku, jis pasuko prie lauko stalo, kur lyg miražas tuščių vyno butelių dykumoje stirksojo kažkas spalva ir forma panašus į „Jack Daniels".

– Ar galėčiau?..

Du juodaodžiai vaikinai, pusnuogė kinė ir baltoji moteris su toga sėdinėjo ant medinių virtuvės kėdžių ir žaidė ramsą. Vos Arčis ištiesė ranką, siekdamas „Jack Daniels", baltoji moteris papurtė galvą ir pavaizdavo gesinanti cigaretę.

– Deja, mielasis, ten tabako jūra. Kažkoks bjaurybė kuo padoriausiame viskyje ėmė ir užgesino cigaretę. Šičia turime „Babycham" ir dar kažkokių bjaurių šūdų.

Arčis nusišypsojo, dėkodamas už įspėjimą ir malonų pasiūlymą. Jis atsisėdo ir įsipylė didelį stiklą „Liebfraumilch".

Nemažai išgėręs, Arčis nė nebeprisiminė kitados intymiai nepažinojęs Klaivo ir Leo, Van Si ir Petronijos. Nusisukęs nuo jų jis būtų galėjęs anglies gabalu kuo tiksliausiai atvaizduoti pašiurpusią odą aplink Van Si spenelius, kiekvieną neklusnų plauką, krentantį ant veido Petronijai kalbant. Vienuoliktą valandą ryto jis juos visus jau labai mylėjo lyg vaikus, kurių neturėjo. O jie jam atsilygino, tikindami, kad jo siela unikali jo amžiaus žmogui. Visi sutarė, kad Arčyje ir aplink jį cirkuliuoja stipriai teigiama karminė energija, tokia stipri, kad net priverčia mėsininką lemiamą akimirką nuleisti mašinos langelį. O dar paaiškėjo, kad Arčis – pirmasis žmogus, vyresnis negu keturiasdešimties metų, pakviestas į komuną; paaiškėjo, kad jau kuris laikas buvo kalbama, jog kai kurioms labiau nuotykių ištroškusioms moterims patenkinti reikėtų vyresnio seksualinio partnerio.

– Nuostabu, – atsakė Arčis, – fantastika. Tai aš jums tiksiu.

Jis jautėsi jiems toks artimas, kad net sutriko, kai apie vidudienį jų santykiai staiga pašlijo, ir jis, apimtas pagirių, pasijuto iki kaklo įklimpęs į ginčą dėl Antrojo pasaulinio karo, lyg daugiau nebūtų apie ką kalbėtis.

– Nė nesuprantu, kaip mes prie to priėjom, – dejavo Van Si, kuri pagaliau prisidengė kaip tik tada, kai jie nusprendė kraustytis vidun, ant jos smulkių pečių kabojo Arčio velvetas. – Nesileiskim į tokias kalbas. Geriau jau eisiu gulti.

– Mes *jau* leidomės, mes *jau* leidomės, – piktinosi Klaivas. – Štai kur visa bėda su šita karta, jie mano, kad karas jiems – lyg koks...

Arčis nudžiugo, kai Leo pertraukė Klaivą ir pasuko ginčą į kažkokį pakraštį to, nuo ko Arčis viską pradėjo (prieš tris ketvirčius valandos neapgalvotai leptelėjęs, kad karo tarnyba grūdina jaunuolių charakterį), o tuomet tučtuojau pasigailėjo, kai teko vienodais intervalais gintis. Pagaliau išvaduotas nuo šios priedermės,

jis atsisėdo ant laiptų, viršuje toliau aidint barniui, ir susiėmė rankomis galvą.

Gaila. Jam būtų *patikę* gyventi komunoje. Jei būtų teisingai sužaidęs ir nepradėjęs kivirčo, galbūt būtų gavęs pilną trobą laisvos meilės ir nuogų krūtų; gal net kokį lopinėlį žemės šviežiam maistui auginti. Kurį laiką (apie antrą valandą ryto, kai pasakojo Van Si apie savo vaikystę) atrodė, kad naujasis jo gyvenimas bus pasakiškas, ir nuo šiol jis visada deramu laiku pasakys tai, kas dera, ir kur tik eis, visi jį pamils. *O kas kaltas*, pagalvojo Arčis, mintyse blusinėdamas tą nesusipratimą, *o kas daugiau kaltas, jei ne aš pats*, tačiau jam toptelėjo, ar tame tik nebūsią aukštesnio plano. Galbūt visada bus žmonių, kurie pasako tai, kas dera deramu laiku, kurie lyg Tespis žengia iš minios kaip tik deramą istorijos akimirką, bet taip pat bus tokių, kaip Arčis Džounsas, kurie reikalingi tik dėl skaičiaus. Ar, dar blogiau, kurie gauna didžiąją progą tik tam, kad pagal nurodymą išeitų ir tiesiog viduryje scenos numirtų visiems prieš akis.

Dabar po visu tuo įvykiu, po visa nelemta diena reikėtų brėžti juodą brūkšnį, jei ne vienas nutikimas, permainęs Arčį Džounsą visaip, kaip tik įmanoma permainyti žmogų, ir visai ne ypatingomis jo paties pastangomis, bet visiškai atsitiktinio, netikėto vieno žmogaus susidūrimo su kitu dėka. Kai kas nutiko atsitiktinai. Tas atsitiktinumas buvo Klara Bauden.

Bet pirma – aprašymas: Klara Bauden buvo tikra gražuolė, gal tik ne klasikinė, nes juoda. Klara Bauden buvo didingo stoto, juoda kaip juodmedis ir sabalo kailis, plaukus susipynusi į kasą ir susukusi ją pasaga, kurios ragai žiūrėdavo viršun, kai jai būdavo gera diena, o kai ne – žemyn. Tąkart jie žiūrėjo viršun. Sunku pasakyti, ar tai ką nors lėmė.

Liemenėlės jai nereikėjo – ji buvo nepriklausoma net nuo žemės traukos – dėvėjo raudoną ant kaklo surišamą palaidinę, siekiančią vos žemiau krūtinės, po ja – bamba (labai graži), o dar žemiau – labai aptempti geltoni džinsai. Pačioje apačioje buvo

rusvos zomšos basutės, jomis avėdama, leidosi laiptais lyg kokia vizija, ar, kaip pasirodė Arčiui, kai atsigręžė į ją pasižiūrėti, kaip piestu pasistojusi grynaveislė kumelė.

Na, kiek Arčis nusimanė, filmuose ir panašiai dažnai merginos atrodo tokios pribloškiamos, kad, joms nusileidus laiptais, visi susirinkusieji nuščiūva. Gyvenime jis to niekada nebuvo regėjęs. Bet su Klara Bauden lygiai taip ir nutiko. Ji tarytum sulėtintai nusileido laiptais, apsupta spindesio ir švelnios šviesos. Ji buvo ne šiaip sau gražiausias jo kada nors matytas reginys, bet dar ir pati mieliausia kada nors sutikta moteris. Jos grožis nebuvo aštri, šalta prekė. Ji kvepėjo muskusu, moterimi, lyg mėgstamiausių drabužių gniutulas. Nors fiziškai atrodė šiek tiek netvarkinga – kojos ir rankos kalbėjo truputį kita tarme, negu centrinė nervų sistema, – net nerangi jos eisena Arčiui atrodė kaip reta elegantiška. Seksualumas jai derėjo lengvai, kaip vyresnei moteriai, o ne (kaip daugumai merginų, su kuriomis anksčiau teko laigyti Arčiui) lyg nepatogi rankinė, kurią vis nežinia kaip pasiimti, kur pasikabinti ar kada tiesiog pasidėti.

– Pralinkšmėk, vyruti, – tarė ji dainінga Karibų tarme, kuri Arčiui priminė Tą Jamaikos Kriketininką, – gal to niekada nebuš.

– Bijau, kad jau yra.

Arčis, ką tik paleidęs iš burnos nuorūką, kuri vis tiek geso, pastebėjo, kaip Klara skubiai ją užmynė. Ji plačiai jam išsišiepė, parodydama tikriausiai vienintelį savo trūkumą. Ji neturėjo nė vieno viršutinio danties.

– Vaje... juoš išmušė, – sušveplavo ji, pamačiusi, kad jis nustebo. – Bet aš galvoju: kai ateiš pašaulio pabaiga, Viešpatš nepykš, kad aš be dančių, – ji tyliai nusijuokė.

– Arčis Džounsas, – prisistatė Arčis, vaišindamas ją „Marlboro".

– Klara, – ji netyčia švilptelėjo, nusišypsodama ir traukdama dūmą. – Arči Džounšai, tu atrodai lygiai taip, kaip aš jaučiuoši. Ar Klaivaš šu chebra pripaištė tau niekų? Klaivai, tu kamavai šitą vargšelį?

Klaivas suniurzgė – prisiminimai apie Arčį beveik išsisklaidė kartu su vyno svaiguliu – ir toliau bambėjo, kaltindamas Leo, kad šis nesuprantąs, kuo skiriasi politinė ir fizinė auka.

– Oi, ne... nieko rimto, – vebleno Arčis, trikdomas dieviško jos veido. – Tik truputį nesutarėm, ir tiek. Mudu su Klaivu į kai ką žiūrime skirtingai. Turbūt kartų skirtumas kaltas.

Klara pliaukštelėjo jam per ranką.

– Užšičiaupk! Ne tokš jau tu ir šenaš. Mačiau ir šenešnių.

– Šiaip jau senas, – atsakė Arčis, o tuomet, tiesiog todėl, kad užsinorėjo jai pasakyti, pareiškė: – Nepatikėsi, bet šiandien vos likau gyvas.

Klara kilstelėjo vieną antakį.

– Negali būti. Na, čia daug tokių. Bent jau šįryt. Kokš *keištaš* šitaš vakarėliš. Žinai, – tarė ji, ilgu delnu perbraukdama jo plikę, – tu per gražuš, kad belštumeiši pas šventą Petrą. Nori, kai ką pataršiu?

Arčis įnirtingai palinkčiojo galva. Patarimų jis visada norėdavo, jis baisiai mėgo išklausyti visas nuomones. Todėl niekada nevaikščiodavo be dešimties pensų monetos.

– Eik namo, pailšėk. Rytaš už vakarą protingešniš, višada. Vaje... šiš gyvenimaš nelengvaš!

Namo? pagalvojo Arčis. Jis pametė senąjį gyvenimą, žengė į nepažįstamą teritoriją.

– Vaje... – pakartojo Klara, plodama jam per nugarą, – šiš gyvenimaš nelengvaš!

Ji vėl ilgai sušvilpė ir niūriai nusikvatojo, ir jei tik galutinai neišsikraustė iš proto, Arčis išvydo, kaip ji žvilgsniu jį kviečia, visai kaip Darija; su kažkokiu liūdesiu, nusivylimu, lyg neturėtų per daug iš ko rinktis. Klarai buvo devyniolika metų. Arčibaldui – keturiasdešimt septyneri.

Po šešių savaičių jiedu susituokė.

2. *Dantys dygsta*

Bet Arčis neištraukė Klaros Bauden iš vakuumo. Vieną sykį pasakykime tiesą apie gražias moteris. Jos nenuspinduliuoja laiptais. Jos nenusileidžia, kaip kadaise manyta, iš aukštybių, nešamos vien sparnų. Klara turėjo *kilmę*. Ji turėjo *šaknis*. Konkrečiai, ji buvo iš Lambeto (per Jamaiką) ir bežode paaugliška sandora susisaisčiusi su tokiu Rajenu Topsu. Kadangi prieš tapdama gražuole Klara buvo bjauri. Ir prieš atsirandant Klarai ir Arčiui buvo Klara ir Rajenas. O nuo Rajeno Topso nepaspruksi. Taip, kaip doras istorikas privalo suprasti napoleoniškas Hitlerio užmačias Rytuose, kad suvoktų, kodėl šis nenorėjo okupuoti Britanijos Vakaruose, taip Rajenas Topsas iš esmės būtinas, norint paaiškinti, kodėl Klara taip pasielgė. Rajenas neišvengiamas. Aštuonis mėnesius prieš tai, kai iš priešingų laiptinės galų Klara ir Arčis patraukė kits kitą, buvo Klara ir Rajenas. Ir Klara galbūt niekada nebūtų puolusi Arčiui Džounsui į glėbį, jeigu nebūtų kiek įkabindama skuodusi nuo Rajeno Topso.

Vargšelis Rajenas Topsas. Jį sudarė visa krūva apgailėtinų bruožų. Jis buvo labai liesas ir labai aukštas, raudonplaukis, plokščiapadis ir toks strazdanotas, kad odos buvo matyti mažiau negu strazdanų. Rajenas mėgino dėtis šiokiu tokiu modu*. Dėvėjo nutįsusius pilkus kostiumus ir juodus marškinėlius polo apykakle. Nešiojo žemaaulius batus smailiomis nosimis tada, kai visi seniai liovėsi juos nešioti. Kai visas pasaulis atrado elektroninio sintezatoriaus džiaugsmus, Rajenas prisiekė ištikimybę mažiems vyriukams su didelėmis gitaromis: „The Kinks“, „The Small Faces“, „The Who“.

* 6–7 dešimtmečio Londono subkultūra.

Rajenas Topsas važinėjo žaliu „Vespa GS" motoroleriu, kurį dusyk per dieną blizgindavo kūdikių servetėlėmis ir laikė apdengtą specialiai pagamintu gofruotos skardos dangčiu. Rajenui „Vespa" buvo ne šiaip sau transporto priemonė, o ideologija, šeima, draugė ir mylimoji, visa sutelkta viename penktojo dešimtmečio pabaigos inžinerijos stebukle.

Kaip ir įsivaizduojate, draugų Rajenas Topsas turėjo nedaug.

Klara Bauden buvo išstypusi, kreivadantė Jehovos liudytoja, ir Rajenas Topsas jai pasirodė gimininga siela. Kaip tikra visažinė paauglė, ji apie Rajeną Topsą išsiaiškino viską, jiems nė nespėjus pasikalbėti. Ji žinojo, kas svarbiausia: ta pati mokykla (Lambeto Šv. Judo bendruomenės mokykla), tas pats ūgis (šešios pėdos vienas colis); ji žinojo, kad jis, kaip ir ji, nei airis, nei Romos katalikas, tad jiedu buvo lyg dvi salos, plūduriuojančios Šv. Judo papistų vandenyne, į mokyklą pakliuvę atsitiktinai, dėl savo pašto kodų, niekinami ir mokytojų, ir mokinių. Ji žinojo jo motorolerio pavadinimą, perskaitydavo jo užrašų viršutines eilutes, kyšančias iš krepšio. Ji žinojo ir tai, ko nežinojo jis pats: pavyzdžiui, kad jis – Paskutinis vyras žemėje. Toks būna kiekvienoje mokykloje, o Šv. Jude, kaip ir kitose mokslo šventovėse, šią pravardę priskirdavo merginos. Žinoma, būdavo ir kitų variantų:

Ponas Nė už milijoną

Ponas Nė už mamos gyvybę

Ponas Nė už taiką pasaulyje

Bet paprastai Šv. Judo merginos naudodavo išmėgintą formulę. Nors Rajenui niekada nebuvo lemta nugirsti pokalbių mokyklos mergaičių persirengimo kambaryje, Klara žinojo. Ji žinojo, kaip buvo kalbama apie jos nusižiūrėtąjį, jai niekas neprasprūsdavo pro ausis, ji žinojo, ko jis vertas, kai būdavo nagrinėjamas, susėdus tarp prakaito, mergaitiškų liemenėlių ir skardžiai pliaukšinčių šlapių rankšluosčių.

– Jėzau, tu gal ausis išsiplauk. Juk sakiau, jeigu jis būtų *paskutinis* vyras žemėje.

– *Vis tiek* ne.

– Nusišneki, tikrai *taip*!

– Bet klausyk: visas sušiktas pasaulis sudaužytas bombos, kaip Japonijoje, ane? Ir visi gražūs vyrai, visi *kietuoliai*, kaip tavo Nikis Lerdas, visi žuvo. Suskrudo kaip orkaitėje. Liko tik Rajenas Topsas ir krūva tarakonų.

– Kaip Dievą myliu, verčiau jau miegočiau su tarakonais.

Šv. Jude Rajenas buvo toks nemėgstamas, kad jam prilygo nebent Klara. Pirmąją dieną mokykloje mama jai paaiškino, kad ji žengianti į šėtono irštvą, prikrovė į jos kuprinę du šimtus egzempliorių *Sargybos bokšto* ir prisakė jai eiti dirbti Viešpaties darbo. Ji savaičių savaites slankiojo po mokyklą, nudūrusi galvą, dalydama žurnalus ir murmėdama: „Išgelbsti tik Jehova"; mokykloje, kur galėjai atsidurti nematomojo vietoje vien už per didelį spuogą, šešių pėdų ūgio juodaodė misionierė su kojinaitėmis iki kelių, mėginanti atversti šešis šimtus katalikų į Jehovos liudytojų bažnyčią, prilygo socialinei raupsuotajai.

Taigi, Rajenas buvo raudonas kaip burokas. O Klara buvo juoda kaip bato aulas. Rajeno strazdanos buvo tiesiog erotinė svajonė mėgstantiems galvosūkius „Sujunk taškus". Klara priekiniais dantimis įstengdavo apžioti obuolį, nė nepriliesdama jo liežuviu. Net katalikai neįstengtų jiems to atleisti (o katalikai atlaidumą dalija maždaug taip pat dosniai, kaip politikai pažadus, o kekšės save); net Šv. Judas, kuriam dar pirmame amžiuje buvo užkrauta našta rūpintis beviltiškais reikalais (dėl to, kad buvo bendravardis su išdaviku Judu), neįstengė kuo nors jiems padėti.

Kasdien penktą valandą, kai Klara sėdėdavo namuose, gilindamasi į evangelijų žinią arba rašydama lankstinuką, smerkiantį pagonišką paprotį perpilti kraują, Rajenas Topsas pralėkdavo namo pro jos atvirą langą. Baudenų svetainė buvo vos žemiau gatvės lygio, o jos langas su grotomis, tad viskas buvo matyti tik iš dalies. Paprastai ji regėdavo kojas, ratus, mašinų išmetimo vamzdžius, mojuojančius skėčius. Tokie paviršutiniški vaizdai

dažnai būdavo iškalbingi: smagi vaizduotė nemažai išspausdavo iš apirusių nėrinių, suadytos kojinės, žemai nukarusios rankinės, regėjusios ir geresnių laikų. Bet niekas jos taip nesukrėsdavo, kaip žvilgsnis įkandin pranykstančio Rajeno motorolerio išmetimo vamzdžio. Nežinodama, kaip įvardyti tokiais atvejais skubiai sukildavusį krebždesį pilvo apačioje, Klara jį vadino Viešpaties dvasia. Jai kažkodėl regėjosi, kad ji išgelbės bedievį Rajeną Topsą. Klara tikėjosi priglausti jo kūną prie krūtinės, apsaugoti jį nuo aplink siautėjančių pagundų, parengti atpirkimo dienai. (Ir ar nebuvo kažkur, žemiau už jos pilvo apačią – kažkur nelemtoje, neminėtinoje vietoje – ar ten nebuvo neaiškios vilties, kad galbūt tai Rajenas Topsas išgelbės *ją*?)

Jei Hortenzė Bauden užtikdavo dukrą, svajingai rymančią prie grotuoto lango, klausančią burzgiančio variklio, vėjui vartant „Naujosios Biblijos" lapus, ji šniodavo jai per viršugalvį ir maloniai paprašydavo nepamiršti, kad Paskutiniojo teismo dieną greta Viešpaties sėdės tik 144 000 Jehovos liudytojų. Tarp šių Pateptųjų nesą vietos nusmurgėliams su motociklais.

– Bet jei mes išgelbėtume...

– Kai kurie žmonės, – prunkšdavo Hortenzė, – prisidirbę tiek nuodėmių, kad jiems jau *vėlu* klapsėti akutėmis prieš Jehovą. Norint būti arti Jehovos, reikia stengtis. Tarnauti uoliai ir pasišventus. „Palaiminti tyraširdžiai: jie regės Dievą." Evangelija pagal Matą, 5, 8. Teisingai, Darkusai?

Darkusas Baudenas, Klaros tėvas, buvo prarūgęs, nusmurgęs, apsiseilėjęs senis, amžiams įsimūrijęs blakėmis knibždančiame krėsle, iš kurio niekas nebuvo matęs jo pasikėlusio (ačiū kateteriui) net į lauko išvietę nueiti. Darkusas atsikraustė į Angliją prieš keturiolika metų ir visą tą laiką praleido giliame svetainės kampe, žiūrėdamas televizorių. Iš pradžių buvo sumanyta, kad jis atkeliaus į Angliją ir uždirbs tiek, kad įstengtų parsivežti Klarą su Hortenze ir visi galėtų įsikurti sykiu. Tačiau vos atvykusį Darkusą Baudeną pakirto paslaptinga liga. Joks gydytojas nerado jokių fi-

zinių jos simptomų, bet labiausiai ji pasireiškė neįtikėtinu letargu, tad Darkusas – kuris, tiesa, niekada nebuvo didelis žvitruolis – visam gyvenimui pamilo bedarbio pašalpą, krėslą ir britų televiziją. 1972 metais, užsiutinta keturiolikos metų laukimo, Hortenzė nusprendė vieną sykį leistis į kelią savo jėgomis. Jėgų Hortenzei nestigo. Ji išdygo prie slenksčio su septyniolikamete Klara, įniršusi išlaužė duris ir – anot Šv. Elžbietos parapijoje pasakojamos legendos – taip išbarė Darkusą Baudeną, kaip šis dar niekada gyvenime nebuvo išbartas. Kai kas sako, kad barnis truko keturias valandas, kiti pasakoja, kad ji mintinai pacitavo kiekvieną Biblijos knygą, barėsi visą dieną ir visą naktį. Bet neabejotinai žinoma, kad jai baigus Darkusas dar labiau susigūžė krėslo gilumoje, graudžiai pažvelgė į televizorių, su kuriuo buvo užmezgęs tokius supratingus, užuojautos kupinus santykius – tokius paprastus, su tiek nekalto švelnumo, – ir iš liaukos išspaudė ašarą, kuri susirangė raukšlėje po jo akimi. Tuomet pratarė vienintelį žodį: Mhm.

Mhm buvo vienintelis žodis, kurį Darkusas sakydavo ir dar pasakys. Paklausk Darkuso bet ko; klausinėk apie bet ką, bet kuriuo paros metu; tardyk jį; plepėk su juo; maldauk; išpažink meilę; kaltink ar teisink jį, o jis atsakys vienodai.

– Klausiu, ar teisingai, Darkusai?

– *Mhm.*

– O tamsta, – užriko Hortenzė, kai jau sulaukė pritariamo Darkuso mykimo, ir vėl atsigręžė į Klarą, – domiesi visai ne to jaunuolio *siela*! Kiek sykių reikės tau kartoti – nėra laiko bernams!

Nes Baudenų namuose Laikas seko. Buvo 1974 metai, o Hortenzė rengėsi Pasaulio pabaigai, kurią namų kalendoriuje kruopščiai pažymėjo mėlynu tušinuku: 1975 metų sausio 1 diena. Tai nebuvo vien Baudenus apėmusi psichozė. Kartu su jais laukė aštuoni milijonai Jehovos liudytojų. Hortenzė priklausė didelei, nors ir keistuolių, draugijai. Ji asmeniškai (kaip Lambeto Karalystės salių sekretorė) gavo šią datą patvirtinantį laišką su atšviestu Viljamo Dž. Reindžforto iš didžiausios JAV Karalystės salės parašu. Pasaulio pabaiga *oficialiai* patvirtinta auksinėmis rai-

dėmis, ir Hortenzė pasistengė įrėminti laišką dailiais raudonmedžio rėmeliais. Išskyrė jam garbingą vietą ant staltiesėle užtiesto televizoriaus, tarp stiklinės į Puotą skubančios Pelenės figūrėlės ir arbatinuko gaubto, išsiuvinėto Dešimčia Dievo įsakymų. Paklausė Darkuso, ar gražiai atrodo. Jis pritariamai numykė.

Pasaulio pabaiga artinosi. Ir tai nebuvo – tenesijaudina Lambeto Jehovos liudytojų bažnyčios šaka – klaida, kaip 1914 ar 1925 metais. Jiems pažadėta, kad nusidėjėlių žarnos apsivys aplink medžius, ir šįsyk žarnos ant medžių *tikrai* bus. Jie taip ilgai laukė, kada kraujo upės paplūs pagrindinės gatvės grioviais, o dabar jų troškimas *bus* patenkintas. Jau laikas. Data teisinga, vienintelė, visos kitos anksčiau skelbtos datos tebuvo skaičiavimo klaidos: kažkas pamiršo pridėti, kažkas – atimti, kažkas pametė vieną mintyje. Bet dabar jau laikas. Iš tikrųjų. 1975 metų sausio 1 dieną.

Bent jau Hortenzė tikrai džiaugėsi. Pirmąjį 1925 metų rytą ji raudojo kaip kūdikis, kai nubudusi išvydo – vietoje krušos, sieros ir visuotinės pražūties – toliau vykstantį kasdienį gyvenimą, kaip visada važinėjančius autobusus ir traukinius. Tuomet veltui ji visą naktį vartėsi, laukdama, kol

> tie artimieji, tie, kas neklausė jūsų įspėjimų, paskęs kaitriose ir siaubingose liepsnose, kurios nudirs jiems odą nuo kaulų, ištirpdys akis akiduobėse ir sudegins kūdikius, žindančius motinos krūtį... tądien žus tiek jūsų artimųjų, kad jų kūnai, suguldyti greta kits kito, nusidrieks tris šimtus sykių aplink žemę, o jų apdegusiais palaikais tikrasis Viešpaties Liudytojas nueis atsisėsti šalia jo.
>
> *Skardžiabalsis varpas*, nr. 245

Kaip skaudžiai jai teko nusivilti! Bet 1925 metų žaizdos užgijo, ir Hortenzė vėl leidosi įtikinama, kad apokalipsė čia pat, visai kaip teigė garbusis ir šventasis ponas Reindžfortas. 1914 metų kartai duotas pažadas dar galioja: „Nepraeis nė ši karta, iki visa tai įvyks" (Evangelija pagal Matą 24, 34). Tie, kas gyveno 1914 metais, su-

lauks Armagedono. Taip pažadėta. Gimusi 1907 metais, Hortenzė jau paseno, pavargo, o bendraamžiai krito kaip musės. Atrodo, 1975 metai bus jos paskutinė proga.

Juk du šimtai šviesiausių Bažnyčios galvų dvidešimt metų tyrinėjo Bibliją ir vienbalsiai sutarė dėl šios datos. Juk jie skaitė tarp eilučių Danielio knygą, ieškojo paslėptų prasmių Apreiškime Jonui, teisingai nustatė, kad Azijos karai (Korėjoje ir Vietname) yra metas, apie kurį angelas sako: „vienas laikas, du laikai ir pusė laiko". Hortenzė nė neabejojo, kad tai – ženklų ženklai. Jau paskutinės dienos. Iki pasaulio pabaigos liko aštuoni mėnesiai. Vos pakaks laiko! Reikėjo gaminti plakatus, rašyti straipsnius („Ar Viešpats atleis onanistui?"), minti slenksčius, skambinėti į duris. Reikėjo pagalvoti ir apie Darkusą – kaip jis paklius į Viešpaties karalystę? Ir visur reikia Klaros pagalbos; nėra laiko bernams, Rajenui Topsui, raukymuisi, paaugliškoms kankynėms. Nes Klara – ne tokia, kaip visi paaugliai. Ji – Viešpaties vaikas, stebuklingas Hortenzės kūdikis. Kai vieną 1955 metų rytą, skrosdama žuvį Montego Bėjuje, išgirdo Viešpaties balsą, Hortenzei buvo net keturiasdešimt aštuoneri. Ji tuojau metė marliną, tramvajumi parvažiavo namo ir ėmėsi savo baisiai nemėgstamų veiksmų, kad pradėtų kūdikį, kurio prašė Jis. Kodėl Viešpats taip ilgai laukė? Todėl, kad Viešpats norėjo parodyti Hortenzei stebuklą. Todėl, kad Hortenzė ir pati buvo stebuklingas vaikas, gimęs per legendinį Kingstono žemės drebėjimą 1907 metais, kai visi kiti merdėjo, – giminėje stebuklai paveldimi. Hortenzė galvojo šitaip: jeigu ji galėjo ateiti į šį pasaulį drebant žemei, Montego Bėjaus rajonams griūvant į jūrą, o nuo kalnų plieskiant liepsnoms, tuomet niekas neturi jokio pasiteisinimo ko nors nedaryti. Ji dažnai kartodavo: „Visų sunkiausia yra *gimti*! Kai jau gimei – jokių problemų." Tad dabar, kai Klara *gimė* ir paaugo tiek, kad galėtų padėti mindžioti slenksčius, administruoti, rašyti kalbas ir tvarkyti visokiausius Jehovos liudytojų bažnyčios reikalus, tegu ir judinasi. Nėra laiko bernams. Šito vaiko darbai tik prasideda. Hortenzė – gimusi, kai Jamaika griuvo, – nemanė, kad apokalipsė nesulaukus devynioliktojo gimtadienio yra pateisinama priežastis tinginiauti.

Bet kad ir kaip būtų keista, o galbūt dėl išsamiai aprašyto Jehovos polinkio vaikščioti nežinomais keliais, kaip tik darbuodamasi Viešpaties baruose Klara pagaliau susitiko Rajeną akis į akį. Lambeto Karalystės salės jaunimo grupė buvo pasiųsta sekmadienio rytą mindžioti slenksčių, *skirti avių nuo ožių* (Evangelija pagal Matą 25, 31–46), ir Klara, nepakentusi Liudytojų jaunuolių su netikusiais kaklaraiščiais ir švelniais balsais, pati viena su lagaminu pasuko skambinėti į duris Kreitono gatvėje. Pirmuose keliuose namuose ją, kaip visada, pasitiko perkreipti veidai: malonios moterys varė ją šalin kaip įmanydamos mandagiau, žiūrėdamos, kad per daug neprisiartintų, išsigandusios, jog apsikrės religija kaip kokiu užkratu. Kai priėjo vargingesnį gatvės galą, reakcijos darėsi agresyvesnės; pro langus ar uždarytas duris buvo girdėti riksmai.

– Jei čia tie prakeikti Jehovos liudytojai, pasakyk jiems atsipisti!

Arba išradingiau:

– Atleisk, mieloji, ar žinai, kokia šiandien diena? Sekmadienis, tiesa? Aš *nusikalęs*. Visą savaitę kūriau žemę ir vandenynus. Šiandien man poilsio diena.

Prie 75 numerio ji visą valandą praleido su keturiolikamečiu fizikos maniaku, vardu Kolinas, kuris norėjo intelektualiai paneigti Dievo buvimą, vis dirsčiodamas jai po sijonu. Tuomet ji paskambino į 87 numerį. Duris atidarė Rajenas Topsas.

– Aha?

Jis stovėjo, šlovingai spindėdamas raudonais plaukais ir juodais polo marškinėliais, pašaipiai perkreipęs lūpą.

– Aš... aš...

Ji veltui stengėsi pamiršti, ką vilkinti: baltus marškinius, net su raukinukais ties kaklu, languotą sijoną iki kelių ir perpetę su išdidžiu užrašu: DIEVE, ARČIAU TAVĘS.

– Tu ko nors nori? – paklausė Rajenas, įnirtingai traukdamas gęstančią cigaretę. – Ar ką?

Klara pasistengė labai plačiai nusišypsoti kreivais dantimis ir įjungė autopilotą.

– Labas rytas, pone. Aš iš Lambeto Karalystės salės, kur mes, Jehovos liudytojai, laukiame, kol Viešpats ateis ir vėl nudžiugins mus savo šventu buvimu; kaip trumpai – bet, deja, nematomai – buvo atėjęs pas mūsų tėvą 1914 metais. Mes tikime, kad, vėl pasirodęs, jis atneš triaukštes Armagedono liepsnas, ir tądien bus išgelbėti tik nedaugelis. Ar jus domina...

– Ką?

Klara, kone ašarodama iš gėdos, pamėgino iš naujo.

– Ar jus domina Jehovos mokymas?

– *Ką sakai?*

– Jehovos – mūsų Viešpaties mokymas. Matote, jis kaip laiptai, – paskutinė Klaros išeitis visada būdavo jos motinos šventųjų laiptų palyginimas. – Matau, kaip jūs leidžiatės, bet vieno laiptelio trūksta. Užtat sakau jums: atsargiai! Tik noriu, kad būtumėte danguje su manim. Nenoriu, kad nusilaužtumėte koją.

Rajenas Topsas atsirėmė į durų staktą ir ilgai žvelgė į ją pro raudonus kirpčiukus. Klarai atrodė, kad ji susistumia lyg koks teleskopas. Žinoma, vos po kelių akimirkų visai pranyks.

– Turiu jums šį tą paskaitinėti... – ji nerangiai pakrapštė lagamino sagtį, nykščiu ją atsegė, bet neprilaikė kitos lagamino pusės. Penkiasdešimt *Sargybos bokšto* egzempliorių pasipylė ant slenksčio.

– Vaje, šiandien viskas iš rankų krenta...

Ji skubiai atsitūpė surinkti žurnalų ir nusibrozdino kairįjį kelį.

– Oi!

– Tu Klara, – lėtai pratarė Rajenas. – Tu iš mano mokyklos, taip?

– Taip, – atsakė Klara, tokia nudžiugusi, kad jis prisimena jos vardą, jog net skausmą pamiršo. – Šv. Judo.

– *Žinau*, kaip ji vadinasi.

Klara nuraudo, kiek tik gali nurausti juodaodžiai, ir nudelbė akis.

– Beviltiškų reikalų. Šventasis globėjas, – pasakė Rajenas, paslapčia kažką krapštydamas iš nosies ir nuspriegdamas į gėlių puodą. – IRA. Visi jie.

Rajenas dar sykį nužvelgė aukštą Klaros stotą, nederamai užsispoksodamas į dvi stambokas krūtis, kurių speneliai vos įžiūrimai stirksojo pro baltą poliesterį.

– Gal tu užeik, – pagaliau pasakė jis, nuleisdamas akis į jos kruviną kelį. – Kuo nors užklijuosim.

Tą popietę nutiko negrabių pasigraibymų ant Rajeno sofos (viskas nuėjo daug toliau, negu galėtum tikėtis iš krikščionės mergaitės), ir velnias darsyk nesunkiai aplošė Dievą. Kai kas buvo patvarkyta, pastumdyta pirmyn atgal; ir kai pirmadienį suskambo paskutinės pamokos skambutis, Rajenas Topsas ir Klara Bauden lyg ir ėmė draugauti (visai mokyklai vieningai pasišlykštėjus); kaip buvo sakoma Šv. Judo frazeologijoje, jie „susiburkavo". Ar Klara sulaukė to, apie ką svajojo jos prakaituota paauglіška vaizduotė?

Na, „burkuoti" su Rajenu iš esmės reiškė tris pagrindinius užsiėmimus (svarbos tvarka): gėrėjimąsi Rajeno motoroleriu, gėrėjimąsi Rajeno įrašais; gėrėjimąsi Rajenu. Bet nors kitos merginos nebūtų nudžiugusios, jei pasimatymai vyktų Rajeno garaže ir per juos būtų vien žiūrima, kaip jis tūpčioja aplink motorolerio variklį, šlovindamas jo painumą ir sudėtingumą, Klarai nebuvo nieko nuostabesnio. Ji netruko sumoti, kad Rajenas – baisus mažakalbis, ir reti jų pokalbiai visada suksis tik apie Rajeną: jo viltis, jo baimes (visos susijusios tik su motoroleriu) ir jo keistą įsitikinimą, kad jiedu su motoroleriu gyvens neilgai. Kažkodėl Rajenas įtikėjo senstančiu šeštojo dešimtmečio šūkiu „Skubėk gyventi ir mirk jaunas", ir nors jo motoroleris net ir nuokalnėje neįsibėgėdavo daugiau negu iki 22 mylių per valandą, jis dažnai Klarą niūriai įspėdavo „per daug neprisirišti", nes jis neilgai būsiąs su ja; jis „užges" anksti ir su trenksmu. Ji įsivaizduodavo glėbyje laikanti kruviną Rajeną, klausydamasi, kaip jis pagaliau išpažįsta nemirtingą meilę; vaizduodavosi tapsianti Modų našle, metus dėvėsianti juodus polo marškinėlius ir reikalausianti, kad per jo laidotuves skambėtų „Waterloo Sunset". Nepaaiškinamas Klaros atsidavimas Rajenui buvo beribis. Ji nepaisė prastos jo išvaizdos, nykaus būdo

ir šlykščių asmeninių įpročių. Iš esmės ji nepaisė Rajeno, nes kad ir ką sakytų Hortenzė, Klara buvo tokia pat paauglė, kaip visos; jos aistros objektas buvo tik pačios aistros papuošimas, aistros, kuri, ilgai gniaužta, dabar prasiveržė neišvengiamai kaip ugnikalnis. Per kelis mėnesius pasikeitė Klaros mintys, Klaros drabužiai, Klaros eisena, Klaros siela. Visame pasaulyje merginos tokias permainas vadino Doniu Osmondu, Maiklu Džeksonu ar „Bay City Rollers". Klara nusprendė jas pavadinti Rajenu Topsu.

Įprastų pasimatymų nebuvo. Nei gėlių, nei restoranų, nei kino, nei vakarėlių. Retsykiais, kai pritrūkdavo žolės, Rajenas nusiveždavo ją į didelį skvotą Šiaurės Londone, kur aštuntadalis kainuodavo pigiai, o žmonės būdavo per daug apsinešę, kad įsidėmėtų veido bruožus, todėl elgdavosi kaip geriausi draugai. Čia Rajenas susirangydavo hamake ir, surūkęs kelias suktines, iš paprastai mažakalbio virsdavo visiškai katatonišku. Klara, kuri nerūkė, sėdėdavo prie jo kojų, gėrėdavosi juo ir stengdavosi dalyvauti aplink vykstančiame pokalbyje. Ji neturėjo ką papasakoti, kaip, pavyzdžiui, Merlinas, Klaivas, Leo, Petronija, Van Si ir kiti. Nežinojo istorijų apie LSD klajones, policijos smurtą ar demonstracijas Trafalgaro aikštėje. Bet Klara susirado draugų. Būdama sumani mergaitė, ji pasinaudojo tuo, ką turėjo, kad pralinksmintų ir prigąsdintų margą hipių, padugnių, išsigimėlių ir linksmuolių draugiją: ji buvo kitas kraštutinumas; pasakojo apie pragaro liepsnas ir prakeiksmus, apie tai, kaip velnias mėgsta išmatas, kaip jis aistringai lupa odą, kaip raudona geležimi bado akis, kaip drasko genitalijas – visus gudrius Liuciferio, nuostabiausiojo puolusio angelo, planus, kurie buvo parengti 1975 metų sausio 1 dienai.

Žinoma, tas padaras, vardu Rajenas Topsas, ėmė stumti Pasaulio pabaigą vis giliau į Klaros minčių užkaborius. Prieš ją atsivėrė tiek kitų dalykų, tiek naujovių gyvenime! Jei taip gali būti, ji jau dabar pasijuto Pateptoji, tiesiog čia, Lambete. Kuo labiau palaiminta jautėsi žemėje, tuo rečiau mintys krypo dangop. Galiausiai Klara tiesiog niekaip neperprato didžiosios dalybos. Šitiek

neišgelbėtųjų. Iš aštuonių milijonų Jehovos liudytojų vos 144 000 vyrų gaus būti su Kristumi rojuje. Geros moterys ir neblogi vyrai gaus rojų žemėje – gerai pagalvojus, neblogas paguodos prizas, – bet vis tiek liks keli milijonai, kurie egzamino neišlaikys. Prie jų dar pridėkime bedievius; žydus, katalikus, musulmonus; vargšus žmones Amazonės džiunglėse, dėl kurių Klara raudojo vaikystėje; kiek neišgelbėtųjų. Liudytojai didžiavosi, kad jų teologijoje nesama pragaro – bausmė buvo kančios, nesuvokiamos kančios paskutiniąją dieną, o paskui kapas būdavo tiesiog kapas. Bet Klarai tai atrodė dar blogiau – vien mintis apie Milžinišką Minią, džiūgaujančią žemės rojuje, kol nukankinti, sužaloti prarastųjų griaučiai guli vos po dirva.

Vienoje pusėje stovėjo nesuskaitoma daugybė pasaulio žmonių, nepažįstančių *Sargybos bokšto* mokymo (kai kurie net be pašto dėžučių), negalintys kreiptis į Lambeto Karalystės salę ir gauti vertingų skaitinių apie kelią į atpirkimą. Kitoje pusėje – Hortenzė, geležiniais suktukais susisukusi plaukus, besivartanti lovoje, su džiaugsmu laukianti, kada pasipils sieros liūtis ant nusidėjėlių, ypač tos bobos iš 53-io namo. Hortenzė pamėgino paaiškinti:

– Tie, kas mirė, nepažinę Viešpaties, bus *prikelti*, tuomet galės pamėginti iš naujo.

Bet Klarai lygtis vis tiek atrodė neišsprendžiama. Sąskaitos nesuėjo. Tikėjimą sunku pelnyti, lengva prarasti. Jai vis mažiau norėjosi palikti savo kelių įspaudus raudonose Karalystės salės pagalvėlėse. Ji nenorėjo dėvėti perpečių, nešti plakatų ar dalyti skrajučių. Ji niekam nesakys apie trūkstamą laiptelį. Ji atrado kvaišalus, pamiršo laiptus ir ėmė kilti.

1974 metų spalio 1 diena. Palikta po pamokų. Išsėdėjusi ten keturiasdešimt penkias minutes (už tai, kad per muzikos pamoką pasakė, jog Rodžeris Daltris yra geresnis muzikantas negu Johanas Sebastianas Bachas), Klara praleido ketvirtos valandos susitikimą su Rajenu ties Lynano gatvės sankryža. Kai išėjo, buvo labai žvar-

bu ir jau temo; ji nubėgo per krūvas pūvančių rudeninių lapų, išnaršė visą Lynaną, bet niekur jo nerado. Su siaubu prisiartino prie savo namų durų, siūlydama Dievui begalę sandorių (*Aš niekada nesimylėsiu, aš daugiau niekada nerūkysiu žolės, aš daugiau niekada nesegėsiu sijono aukščiau kelių*), jei tik jis padarytų, kad Rajenas Topsas nebūtų paskambinęs į jos motinos duris, ieškodamas užuovėjos.

– Klara! Eikš vidun, sušalsi.

Tokiu balsu Hortenzė prašnekdavo, kai turėdavo svečių, – ji persistengdavo, pabrėždama kiekvieną priebalsį, – taip ji kalbėdavo su pastoriais ir baltosiomis moterimis.

Klara uždarė paskui save duris ir su šiokiu tokiu siaubu perėjo per svetainę, pro įrėmintą Jėzaus hologramą, kurioje jis verkė (o paskui nebeverkė), į virtuvę.

– Viešpatie mieliausias, ji atrodo kaip kokia šiukšlė, ką?

– Mmm, – atsakė Rajenas, su džiaugsmu tuštindamas lėkštę bligijų su sūdyta žuvimi kitapus mažučio virtuvės stalo.

Klara sumikčiojo, kreivi jos dantys paliko žymes apatinėje lūpoje.

– Ką tu *čia* veiki?

– Cha! – kone pergalingai pareiškė Hortenzė. – Manai, gali amžinai slapstyti draugus nuo manęs? Vaikis sušalo, aš jį įsileidau, mudu maloniai šnekučiuojamės, teisingai, jaunuoli?

– Mmm, taip, ponia Bauden.

– Na, ko čia baisiesi. Gal aš jį gyvą suėdžiau, ar ką, Rajenai? – tęsė Hortenzė, taip švytėdama, kaip Klara nė nebuvo regėjusi.

– Aha, teisingai, – nusišaipė Rajenas. Ir abu, Rajenas Topsas ir Klaros mama, ėmė kvatotis.

Kas greičiau gali sugadinti meilės nuotykį negu mylimasis, susibičiuliavęs su mylimosios mama? Kai vakarai tamsėjo ir trumpėjo, o kasdien pusę keturių darėsi vis sunkiau išskirti Rajeną iš minios, kuri trainiojosi prie mokyklos vartų, nusiminusi Klara ilgai žingsniuodavo namo, o ten ir vėl rasdavo savo mylimąjį virtuvėje, džiugiai plepantį su Hortenze, ryjantį gausius Baudenų

namų skanėstus: bligijas su sūdyta žuvimi, džiovintą jautieną, vištieną su ryžiais ir žirneliais, imbierinį pyragą ir kokosinius ledus.

Tie pokalbiai, nors Klarai rakinant duris skardendavo džiaugsmingai, akimirksniu nutildavo, vos jai prisiartinus prie virtuvės. Kaip užtikti išdykaujantys vaikai, jiedu paniurdavo, tuomet susidrovėdavo, tada Rajenas ką nors išsigalvodavo ir išeidavo. Ji pastebėjo, kad jie dar ėmė žvilgčioti į ją, lyg užjausdami, lyg globėjiškai; ir ne tik – jie ėmė girti jos aprangą, kuri aiškiai pasidarė jaunatviškesnė, spalvingesnė; o Rajenas – kas nutiko Rajenui? – nusimetė polo marškinėlius, vengė jos mokykloje, *nusipirko kaklaraištį*.

Žinoma, kaip narkomano mama ar žudiko maniako kaimynė, Klara sužinojo paskutinė. Kadaise ji apie Rajeną žinojo viską – dar tuomet, kai nė pats Rajenas nenutuokdavo, – ji buvo Rajeno *ekspertė*. Dabar jai liko tik nugirsti aires mergiotes aiškinant, kad Klara Bauden ir Rajenas Topsas nebeburkuoja – tikrai, tikrai *nebe*, – o ne, *jau visai nebe*.

Jei Klara suprato, kas dedasi, ji neleido sau patikėti. Retsykiais, kai užklupdavo Rajeną prie virtuvės stalo, apsuptą lankstinukų, – o Hortenzė skubiai juos surinkdavo ir susikišdavo į prijuostės kišenę, – Klara *stengdavosi* pamiršti. Tą patį mėnesį, kai Klara įtikino nelaimingą Rajeną apsimesti, kad šėlsta su ja neįgaliųjų tualete, ji prisimerkė, kad nematytų to, ko *nenorėjo* matyti. Bet po jo megztiniu jis tikrai buvo, kai atsilošė ant kriauklės, švystelėjo sidabras, vos įžvelgiamas švyturėlis niūrioje šviesoje – negalėjo būti, bet *buvo* – sidabru švystelėjo mažytis kryželis.

Negalėjo būti, *bet buvo*. Šitaip žmonės apibūdina stebuklą. Kažkaip priešingybės Hortenzė ir Rajenas susitiko logiškai priešinguose taškuose, jų abipusis polinkis žavėtis kitų kančia ir mirtimi susijungė lyg kokio kraupaus horizonto perspektyvos taškai. Staiga išgelbėtoji ir neišgelbėtasis apsuko visą stebuklingą ratą. Hortenzė ir Rajenas dabar stengėsi išgelbėti *ją*.

– Sėsk ant motorolerio.

Vos Klara išėjo iš mokyklos į prieblandą, Rajeno motoroleris staigiai sustojo tiesiai priešais ją.

– Klar, sėsk ant motorolerio.

– Eik paklausk mano motinos, ar ji nenori sėsti ant motorolerio!

– Prašau, – atsakė Rajenas, tiesdamas atsarginį šalmą. – Svarbus reikalas. Reikia pasikalbėti. Laiko nebedaug.

– Kodėl? – pyktelėjo Klara, įnirtingai siūbuodama ant platforminių aukštakulnių. – Išvažiuoji?

– Mes abu išvažiuojam, – sumurmėjo Rajenas. – Tikiuosi, į gerą vietą.

– Ne.

– Prašau, Klar.

– *Ne*.

– *Prašau*. Svarbus reikalas. Gyvybės ar mirties klausimas.

– Siaubas... gerai. Bet jo aš nesimaukšlinsiu, – ji grąžino šalmą ir apžergė motorolerį. – Nuo jo plaukai susivelia.

Rajenas nuvežė ją per visą Londoną į Hampstedo Viržyną, patį Parlamento kalvos viršų, kur, iš tos aukštybės žvelgdamas į nesveikai oranžiniai nutviekstą miestą, jis apdairiai, per vargus ir labai neįprasta kalba išdėstė, ko norįs. Esmė buvo tokia: iki pasaulio pabaigos liko tik mėnuo.

– Ir matai, mudu su ja, mes tiesiog...

– Mes!

– Su tavo mama – mes su tavo mama, – sumurmėjo Rajenas, – mes jaudinamės. Dėl tavęs. Po paskutiniųjų dienų išgyvens tik nedaugelis. O tu prasidėjai su bloga kompanija, Klar...

– *Vaje*, – atrėžė Klara, purtydama galvą ir košdama orą pro dantis, – aš *negaliu patikėti* šitom kalbom. Jie buvo *tavo* draugai.

– Ne, ne, ne mano. Nebe. Žolė – žolė yra blogis. Ir jie visi – Van Si, Petronija.

– Jos mano draugės!

– Jos negeros mergaitės, Klara. Turėtų gyventi su savo šeima, o ne šitaip rengtis ir išdarinėti tokius dalykus su vyrais tame name. Ir tu pati neturėtum to išdarinėti. Ir rengtis kaip, kaip, kaip...

– Kaip kas?

– Kaip kekšė! – atsakė Rajenas, spjaudamas žodį, lyg nuo to jam palengvėtų. – Kaip paleistuvė!

– O varge, man jau *gana*... parvežk mane namo, vaikine.

– Jos gaus, ko nusipelniusios, – atsakė Rajenas, linkčiodamas galva, ištiesęs ranką virš Londono nuo Čizviko iki Arčvėjaus. – O tu dar turi laiko. Su kuo nori būti, Klar? Su kuo? Su 144 000 rojuje, kurie valdys su Kristumi? Ar nori priklausyti Milžiniškai Miniai, gyvensiančiai žemės rojuje, tai visai neblogai, bet... Ar būsi su tais, kurių laukia galas, kančia ir mirtis. Ką? Aš tik atskiriu avis nuo ožių, Klar, avis nuo ožių. Kaip Evangelijoje pagal Matą. Taigi, manau, kad tu – avis, taip?

– Žinai ką, – atkirto Klara, grįžusi prie motorolerio ir sėsdama ant užpakalinės sėdynės. – Aš ožka. Man *patinka* būti ožka. Ir verčiau jau kepsiu sieros lietuje su savo draugais, negu sėdėsiu danguje, raudodama iš nuobodulio, su Darkusu, mama ir tavim!

– Nešnekėk taip, Klar, – rūsčiai sudraudė Rajenas, užsidėdamas šalmą. – Tikrai negerai taip šnekėti. Tau pačiai. *Jis* mus girdi.

– O man *atsibodo* klausytis tavęs. Važiuojam namo.

– Tikrai! Jis mus girdi! – sušuko jis, atsigręžęs atbulas, šaukdamas per išmetimo vamzdžio triukšmą, kai motoroleris burgzdamas pasileido nuo kalvos. – Jis viską mato! Jis mus stebi!

– Stebėk, kur važiuoji, – užriko Klara, kai nuo jų į visas puses išsilakstė pulkas žydų chasidų. – Žiūrėk į kelią!

– Tik nedaugelis, taip rašoma, tik nedaugelis. Jų visų laukia, – taip rašoma Pa-kar-to-to Įstatymo knygoje, – visų laukia tai, ko jie nusipelnė, ir tik nedaugelis...

Bemaž per vidurį mokomosios Rajeno Topso biblinės egzegezės buvęs jo netikras stabas „Vespa GS" trenkėsi tiesiai į 400 metų senumo ąžuolą. Gamta įveikė pasipūtėlę inžineriją. Medis liko gyvas; motoroleris žuvo; Rajenas nulėkė į vieną pusę; Klara – į kitą.

Krikščionybės ir Kiaulystės dėsnio (dar vadinamo Merfio dėsniu) principai sutampa: *Viskas nutinka man, dėl manęs*. Tad

jeigu žmogus numeta skrebutį, ir jis nusileidžia sviestuotąja puse į apačią, ši nesėkmė yra aiškinama kaip esminės nesėkmės tiesos įrodymas: skrebutis šitaip nukrito vien tam, kad *tau*, ponui Nesėkmingajam, įrodytų, jog visatoje esama lemiamos jėgos – nesėkmės. Ji ne atsitiktinė. Jis niekaip negalėjo nukristi sviestuotąja puse į viršų, sakoma, nes toks yra Kiaulystės dėsnis. Trumpai tariant, Kiaulystės dėsnis tave ištinka vien tam, kad įrodytų, jog esama Kiaulystės dėsnio. Tačiau, priešingai negu visuotinės traukos dėsnis, šis veikia ne visais atvejais: kai skrebutis nukrenta sviestuotąja puse *į viršų*, Kiaulystės dėsnis paslaptingai pranyksta. Taip ir Klarai nukritus ir išsimušus viršutinius dantis, nors Rajenas atsistojo nė nenusibrozdinęs, jis suprato, kad taip nutiko dėl to, jog Dievas išrinko Rajeną kaip išgelbėtąjį, o Klarą – kaip neišgelbėtąją. Ne todėl, kad vienas buvo su šalmu, o kita be. Jei būtų nutikę priešingai, jei visuotinės traukos dėsnis būtų pasiglemžęs Rajeno dantis ir nuridenęs juos nuo Raktažolių kalvos lyg emaliuotas sniego gniūžtes, na... galite nė neabejoti, Dievas, Rajeno nuomone, būtų ėmęs ir pranykęs.

Tačiau dabar Rajenas gavo paskutinį ženklą, kurio jam trūko. Kai prisiartino Naujųjų metų išvakarės, jis sėdėjo svetainėje, viduryje žvakių rato su Hortenze, uoliai melsdamasis už Klaros sielą, o Darkusas myžo į vamzdelį ir žiūrėjo „Kartų žaidimą" per „BBC One". Tuo tarpu Klara, apsitempusi geltonomis kelnėmis platėjančiomis klešnėmis ir raudona berankove palaidine, išėjo švęsti. Ji pasiūlė vakarėlio temą, padėjo nupiešti iškabą ir pakabinti ją pro langą; ji šoko ir rūkė su visais ir be nederamo kuklumo pasijuto tikra skvoto gražuolė. Bet vidurnaktis neišvengiamai prisiartino, praėjo, o apokalipsės raiteliai nepasirodė, ir Klara net pati nustebo, kad ją apėmė melancholija. Nes atsimesti nuo savo tikėjimo yra kaip virti jūros vandenį, norint išgauti druską – kai kas įgyjama, bet kai ko ir netenkama. Nors jos draugai – Merlinas, Van Si ir kiti – plojo jai per nugarą ir sveikino atsikračius tų karštligiškų kliedesių apie pražūtį ir atpirkimą, Klara tyliai gedėjo šiltesnės rankos, kurios laukė devyniolika metų, visa apimančio

meškiško Išganytojo glėbio, To, kuris yra Alfa ir Omega, pradžia ir pabaiga; žmogaus, kuris turėjo ją ištraukti iš viso to – iš nykios gyvenimo tikrovės pirmojo aukšto bute Lambete. Kas dabar laukia Klaros? Rajenas susiras kitą madą; Darkusui tereikėjo perjungti kanalą; Hortenzė netrukus sužinos naują datą, bus dar daugiau lankstinukų, ji net dar uoliau įtikės. Bet Klara buvo kitokia negu Hortenzė.

Vis dėlto nuosėdos, išgaravus Klaros tikėjimui, liko. Ji vis dar troško išganytojo. Ji vis dar troško vyro, kuris išsigabentų ją, išsirinktų iš visų, kad ji galėtų *vaikščioti su Juo, apsirengusi baltai, nes [ji] šito verta.* Apreiškimas Jonui 3, 4.

Tuomet galbūt ne taip ir sunku suprasti, kad Klara Bauden, kitą rytą kažkokių laiptų apačioje sutikusi Arčį Džounsą, jame įžvelgė ne šiaip sau striuką, mažumėlę apskritą pusamžį vyrą prastai pasiūtu kostiumu. Klara išvydo Arčį pilkšvai žaliomis netekties akimis; jos pasaulis ką tik pranyko, tikėjimas, kuriuo ji rėmėsi, atslūgo lyg potvynis, o Arčis visai netyčia tapo pokšto veikėju: paskutiniu vyru žemėje.

3. *Dvi šeimos*

Verčiau tuoktis negu degti, sakoma Pirmajame laiške korintiečiams, septintame skyriuje, devintoje eilutėje.

Geras patarimas. Žinoma, Laiške korintiečiams taip pat pranešama, kad privalome *Neužrišti nasrų kuliančiam jaučiui* – suprask, kaip nori.

1975 metų vasarį Klara paliko Bažnyčią ir visą jos pažodinį Biblijos suvokimą dėl Arčio Džounso, bet dar netapo visiškai nerūpestinga ateiste, kuri įstengtų kvatotis prie altoriaus ar visiškai nekreipti dėmesio į Šv. Pauliaus mokymą. Antrasis priesakas problemų nekėlė – neturėdama jaučio, ji buvo savaime nuo jo atleista. Bet dėl pirmojo ji naktimis nemiegojo. Ar verčiau tuoktis? Net jei vyras – bedievis? Niekaip nesužinosi: dabar ji gyveno be jokios paramos, be apsauginio tinklo. Už Dievą ją dar labiau baugino motina. Hortenzė jos romanui aršiai priešinosi, ne tiek dėl amžiaus, kiek dėl spalvos, o apie jį išgirdusi vieną rytą tuojau išvijo dukrą pro duris.

Klarai giliai širdyje vis tiek atrodė, kad motinai būtų mieliau, jei ji tekėtų už netikusio vyro, negu gyventų su juo nuodėmėje, todėl Klara apsisprendė impulsyviai ir meldė Arčį išsivežti ją taip toli, kaip tik jis išgali – į Maroką, Belgiją, Italiją. Arčis, paėmęs ją už rankos, linkčiojo galva ir kuždėjo meilius niekučius, puikiai žinodamas, kad išgalės ją išsivežti nebent į ką tik už brangią paskolą įsigytą dviaukštį namą Vilsden Gryne. Bet dabar nėra ko apie tai šnekėti, manė jis, ne dabar, tokią karštą akimirką. Na, verčiau ją nuvilti švelniai.

Po trijų mėnesių Klara buvo švelniai nuvilta, ir štai jie kraustėsi. Arčis ropštėsi laiptais, kaip visada keiksnodamas ir plūsdamasis, linguodamas nuo svorio dėžių, kurias Klara be vargo nešė

po dvi ar tris; Klara ilsėjosi, prisimerkusi šiltoje gegužės saulėje, mėgindama susigaudyti. Ji išsirengė iki menkutės violetinės berankovės ir atsirėmė į kiemo vartus. Kur ji *pakliuvo*? Matot, štai kas keisčiausia, niekaip negalėjai suprasti. Važiuodama kraustytojų sunkvežimio keleivio sėdynėje, ji matė pagrindinę gatvę, kuri buvo bjauri, skurdi ir pažįstama (nors joje nebuvo Karalystės salių ar Episkopalų bažnyčių), bet už posūkio gatvės staiga sužaliavo gražuoliais ąžuolais, namai pasidarė aukštesni, platesni ir labiau atsiskyrę nuo kits kito, ji matė parkų, matė bibliotekų. Tuomet medžiai staiga pradingo, ir vėl pridygo autobusų stotelių, lyg išmušus vidurnakčiui; šiam signalui pakluso ir namai, vėl virsdami mažesnėmis trobelėmis be laiptų, išsikėtusiomis priešais nudrengtus prekybos centriukus, tas keistas įstaigų eiles, kuriuose neišvengiamai visada būna

vienas neveikiantis sumuštinių baras, vis dar reklamuojantis pusryčius,

vienas šaltkalvis, nesusižavėjęs rinkodaros triukais (ČIA GAMINAMI RAKTAI),

ir viena visada uždaryta vyrų ir moterų kirpykla, besipuikuojanti kokiu nors nežmonišku žodžių žaismu („Per Marytės plauką", „Žilė galvon" ar „Plaukai piestu").

Tikra loterija buvo šitaip važiuoti ir dairytis, nežinant, ar laukia gyvenimas tarp medžių, ar tarp šūdų. Tuomet sunkvežimis pagaliau sustojo priešais namą, gražų namą kažkur pusiaukelėje tarp medžių bei šūdų, ir Klarą užliejo dėkingumas. Jis buvo *gražus*, ne toks gražus, kaip ji vylėsi, bet ne toks bjaurus, kaip ji baiminosi; priešais ir už namo žėlė du maži sodeliai, prie durų – kilimėlis, durų skambutis, tualetas *viduje*... Be to, neteko per brangiai už jį sumokėti. Tik meile. Vien meile. Kad ir kas būtų rašoma Laiške korintiečiams, jei niekada meilės nejautei, jos išsižadėti ne taip ir sunku. Arčio ji nemylėjo, bet nuo pirmosios akimirkos ant laiptų apsisprendė jam pasišvęsti, jei tik jis ją išsiveš. O dabar jis išsivežė; nors ne į Maroką, Belgiją ar Italiją, vieta visai graži – ne Pažadėtoji žemė – bet *graži*, gražesnė už visas, kuriose jai yra tekę lankytis.

Klara suprato, kad Arčibaldas Džounsas – ne romantiškas didvyris. Trys mėnesiai viename dvokiančiame kambaryje Kriklvude suteikė užtektinai nušvitimų. Ak, jis mokėjo parodyti švelnumą, kartais net žavėti, vos nubudęs, mokėjo švariai lyg krištolas švilpauti, vairuodavo ramiai ir atsargiai, netikėtai pasirodė esąs šaunus virėjas, bet romantikos jis nesuvokė, apie aistrą nė nepagalvodavo. O jei jau užsikrovei ant sprando šitokį vidutinišką vyrą, galvojo Klara, jis bent jau turėtų būti visiškai atsidavęs *tau* – tavo grožiui, tavo jaunystei, – *bent* tuo jis galėtų atsilyginti. Bet Arčis – ne. Po mėnesio vedybų jo akys jau keistai apsitraukė, kaip nutinka vyrams, kai jie žvelgia kiaurai tave. Jis vėl virto senberniu: gurkšnojo alutį su Samadu Ikbaliu, vakarieniaudavo su Samadu Ikbaliu, sekmadieniais pusryčiaudavo su Samadu Ikbaliu, kiekvieną laisvesnę valandėlę leisdavo su juo toje nelemtoje aludėje, „O'Connell's", toje prakeiktoje skylėje. Ji mėgino ramiai pasikalbėti. Paklausė jo: *Kodėl tu vis išeini? Kodėl tiek daug laiko leidi su tuo indu?* Bet jis plekštelėjo jai per nugarą, pakštelėjo į skruostą, pasičiupo paltą ir, keldamas koją pro duris, atsakė kaip visada: *Mudu su Semu? Mes labai seni draugai.* Su tuo nepasiginčysi. Jie buvo pažįstami dar tada, kai ji nebuvo gimusi.

Taigi, tasai Arčibaldas Džounsas nebuvo koks princas ant balto žirgo. Nei tikslų, nei vilčių, nei ambicijų. Žmogus, kuriam didžiausi malonumai buvo angliški pusryčiai ir meistravimas namuose. Nuobodus žmogus. *Senas* žmogus. Bet vis tiek... geras. Jis buvo *geras* žmogus. Ir *geras* – galbūt nėra daug, *geras* nenušviečia gyvenimo, bet tai jau šis tas. Ji tai jame pastebėjo tą pirmąją dieną ant laiptų, tiesiog, paprastai, kaip atrinkdavo sveiką mangą ant Brikstono prekystalio, nė neprilietusi jo odelės.

Štai kaip Klara mąstė, atsirėmusi į savo sodo vartelius, trys mėnesiai po vestuvių, tyliai stebėdama, kaip vyro kakta raukosi ir trumpėja lyg akordeonas, kaip jo pilvas, lyg nėščio, karo per diržą, kokia balta jo oda, kokios mėlynos gyslos, kokios iššokusios „vienuolikės" – tos dvi mėsos virvės, kurios išryškėja ant vyro kaklo (kaip sakoma Jamaikoje), kai jam artinasi galas.

Klara susiraukė. Per vestuves šių trūkumų ji nepastebėjo. Kodėl? Jis šypsojosi ir vilkėjo baltais polo marškinėliais, bet ne, ne dėl to – ji jų *neieškojo, štai* dėl ko. Beveik visą vestuvių dieną Klara žvelgė sau į kojas. Buvo karšta diena, vasario 14-oji, bet kaip reta šilta, ir jiems teko palaukti, nes visas pasaulis tądien norėjo tuoktis mažučiame Ladgeit Hilo registracijos biure. Klara prisiminė, kaip nusispyrė rudus batelius, kuriais avėjo, ir padėjo basas kojas ant vėsių grindų, žiūrėdama, kad jas tvirtai pastatytų iš abiejų tamsaus plytelių plyšio pusių, ir šitaip laikė pusiausvyrą, kuriai atsitiktinai patikėjo savo laimingą ateitį.

Tuo tarpu Arčis nusibraukė sudrėkusią panosę ir iškeikė atkaklų saulės spindulį, nuo kurio vidine jo kojos puse kapsėjo sūrus vanduo. Antrosioms vedyboms jis pasirinko moherio kostiumą su baltais polo marškinėliais, ir viena, ir kita kėlė rūpesčių. Nuo kaitros visu jo kūnu sruvo prakaito upeliai, kurie skverbėsi pro marškinėlius į moherį ir skleidė su niekuo nesupainiojamą šlapio šuns kvapą. Žinoma, Klara visa priminė katę. Ji vilkėjo ilgą rudą vilnonę „Jeff Banks" suknelę ir buvo įsidėjusi tobulus dantų protezus; suknelė buvo atvira nugara, dantys balti, ir bendras vaizdas panėšėjo į katę; panterą vakarine suknele; kur baigėsi vilna ir prasidėjo Klaros oda, plika akimi atskirti neįstengei. Kaip katė ji reagavo į dulkėtą saulės spindulį, pro aukštą langą krentantį ant laukiančių porų. Ji šildėsi jame nugarą, regis, kone *išsivyniojo*. Net pareigūnas, matęs visko – arkliškų moterų, tekančių už kiauniškų vyrų, drambliškų vyrų, vedančių pelėdiškas moteris, – jiems prisiartinus prie stalo, kilstelėjo antakį, išvydęs tokią prigimčiai prieštaraujančią sąjungą. Katės ir šuns.

– Sveiki, Tėve, – tarė Arčis.

– Jis pareigūnas, Arčibaldai, tu senas avigalvi, – pataisė jo draugas Samadas Ikbalis, kuris su žmona Alsana buvo pakviestas iš tremties Vestuvių svečių kambaryje paliudyti šios sąjungos. – Ne katalikų kunigas.

– Tikrai. Teisingai. Atleiskit. Jaudinuosi.

Pasitempęs pareigūnas tarė:

– Gal jau pradėkim? Šiandien daug jūsų reikia pervaryti.

Maždaug tokios ir buvo apeigos. Arčiui padavė rašiklį, ir jis parašė savo vardą (Alfredas Arčibaldas Džounsas), tautybę (anglas) ir amžių (47). Akimirką sudvejojęs ties langeliu „Profesija", pasirinko „Reklama (Spausdintos skrajutės)", tuomet pasirašė. Klara užrašė savo vardą (Klara Ifigenija Bauden), tautybę (jamaikietė) ir amžių (19). Neradusi langelio, kur būtų klausiama jos profesijos, ji palinko tiesiai virš ryžtingos punktyrinės linijos, brūkštelėjo rašikliu ir vėl išsitiesė, jau Džouns. Tokios Džouns ligi jos nėra buvę.

Tuomet jie išėjo į lauką, ant laiptų, kur vėjelis taršė panaudotus konfeti ir barstė juos ant jaunavedžių porų, kur Klara pagaliau susipažino su vieninteliais savo vestuvių svečiais – dviem indais, apsitaisiusiais violetiniu šilku. Samadas Ikbalis, aukštas, dailus žmogus baltutėlaičiais dantimis ir nudžiūvusia ranka, sveikąja vis plekšnojantis jai per nugarą.

– Žinok, čia aš sugalvojau, – vis kartojo jis. – Aš sugalvojau šitas vedybas. Tavo senį pažįstu nuo – kada?

– Nuo 1945 metų, Semai.

– Taip ir pasakoju tavo mielajai žmonelei, nuo 1945 metų – kai taip seniai žmogų pažįsti ir esi kovęsis greta jo, tuomet, jei jis nelaimingas, tavo misija – padaryti jį laimingą. O jis buvo nelaimingas! Dar koks nelaimingas, kol pasirodei tu! Voliojosi, atleisk už skambų posakį, šūdų krūvoje. Laimei, *jos* sėkmingai nusikratėme. Pamišėliams yra tik viena vieta – su kitais tokiais pat, – pareiškė Semas, ties viduriu sakinio išsikvėpdamas, nes Klara aiškiai nė nenutuokė, apie ką jis kalba. – Tai va, kas buvo – pražuvo... Bet žinok, aš čia viską sugalvojau.

O greta stovėjo jo žmona Alsana, smulkutė, kietai sučiaupusi lūpas, kažkodėl atrodė, kad Klara jai nepatinka (nors pati buvo vos keleriais metais vyresnė); ji tik sakė „O taip, ponia Džouns", „O ne, ponia Džouns", ir Klara taip nervinosi, taip *drovėjosi*, kad net turėjo vėl apsiauti batus.

Arčis gailėjosi, kad nesurengė Klarai didesnės puotos. Bet daugiau nebuvo ką pakviesti. Visi kiti giminaičiai ir draugai kvietimo į vestuves nepriėmė; kai kurie susinepatoginę, kiti pasibaisėję; dar kiti

manydami, kad geriausia bus patylėti, visą pastarąją savaitę neatplėšė laiškų ir vengė telefono. Vienintelis sveikintojas buvo Ibelgauftsas, kuris nei buvo kviestas į šventę, nei sulaukė žinios apie ją, bet nežinia kaip rytiniu paštu iš jo atėjo laiškelis:

1975 m. vasario 14 d.

Mielas Arčibaldai,

paprastai vestuvės mane kažkodėl paverčia mizantropu, bet šiandien, gelbėdamas nuo pražūties lysvę petunijų, pajutau nemenką šilumą, pagalvojęs apie vyro ir moters sąjungą iki mirties. Tikrai nepaprasta, kad žmonės imasi tokių neįmanomų dalykų, tiesa? Bet valandžiukę surimtėkim: kaip žinai, mano profesija yra žvelgti į „Moters" gelmes, ir, kaip ir psichiatro, pažymėti ją sveikatos arba ligos ženklu. Neabejoju, mielas drauge (pratęsiant palyginimą), kad tu šitaip ištyrei savo būsimosios sutuoktinės protą bei dvasią ir neradai joje jokio trūkumo, tad ką dar galiu tau pasakyti, jei ne iš širdies pasveikinti kaip nuoširdus varžovas,

Horstas Ibelgauftsas

Kokie dar prisiminimai išskyrė tą dieną iš kitų 364 1975 metų dienų? Klara prisiminė, kaip juodaodis jaunuolis, stovėdamas ant obuolių dėžės ir prakaituodamas su juodu kostiumu, ėmė maldauti savo brolius ir seseris; benamė senutė ištraukė iš šiukšliadėžės gvazdiką ir įsisegė į plaukus. Bet tuo viskas ir baigėsi: į lipnią plėvelę suvynioti sumuštiniai, kurių Klara paruošė, liko pamiršti ir vargani gulėjo krepšio dugne, dangus apsiniaukė, o kai jie pakilo kalva į „King Ludd Pub", pro triukšmingus Laivyno gatvės vaikinus, kilnojančius šeštadieninius bokalus, paaiškėjo, kad Arčis gavo baudą už ne vietoje pastatytą mašiną.

Taigi, Klara pirmąsias tris santuokos valandas praleido Čypsaido policijos nuovadoje, batelius laikydama rankoje ir žiūrėdama, kaip jos gelbėtojas ginčijasi su eismo inspektoriumi, ne-

suprantančiu, kaip subtiliai Arčis interpretuoja sekmadienines mašinų stovėjimo taisykles.

– Klara, Klara, mieloji...

Tai Arčis grūdosi pro ją prie durų, pusiau užsidengęs kavos staliuku.

– Šįvakar užeis Ikbolai*, ir norėčiau, kad namuose būtų šiokia tokia tvarka – tad būk gerutė, pasitrauk.

– Tau padėti? – kantriai paklausė Klara, nors tik pusiau atsitokėjusi iš prisiminimų. – Galiu ką nors panešti, jeigu...

– Ne, ne, ne, ne – aš pats susitvarkysiu.

Klara ištiesė ranką ir suėmė vieną staliuko kraštą.

– Leisk, aš...

Arčis grūmėsi pro siauras duris, stengdamasis nulaikyti ir kojas, ir didelį nuimamą stiklinį stalviršį.

– Čia vyro darbas, mieloji.

– Bet... – Klara pavydėtinai lengvai pakėlė didelį krėslą ir atnešė ant koridoriaus laiptų, kur Arčis užduseęs sukniubo. – Man nesunku. Jeigu reikia pagalbos, tu tik paprašyk, – ji ranka švelniai perbraukė jam kaktą.

– Taip, taip, taip, – jis susierzinęs nusipurtė, lyg musę vaikydamas. – Žinok, aš ir pats galiu...

– Žinau...

– Čia *vyro* darbas.

– Taip, taip, suprantu – nenorėjau...

– Klausyk, Klara, mieloji, tu tik nesipainiok po kojom, o aš tvarkausi toliau, gerai?

Klara žiūrėjo, kaip jis ryžtingai pasiraitoja rankoves ir vėl griebia kavos staliuką.

– Jei tikrai nori padėti, mieloji, gali pradėti nešioti savo drabužius. Dievaži, jų čia tiek, kad laivą galėtų paskandinti. Neįsivaizduoju, kaip mes viską sutalpinsime, vietos taip mažai.

* Arčis (vėliau ir kiti veikėjai) netaisyklingai taria Samado pavardę taip, kad ji reiškia „šlykštynių kamuolys".

– Aš jau sakiau – kai ką galim išmesti, jeigu nori.

– Juk dabar ne man spręsti, ne man, tiesa? Ar tiesa? O kaip kabykla?

Štai koks jis: niekaip negali nuspręsti, niekaip negali tvirtai pasakyti.

– Juk jau sakiau: jeigu ji tau nepatinka, šveisk ją velniop. Nupirkau, nes maniau, kad tau patiks.

– Na, mieloji, – atsakė Arčis, atsargesnis, kai ji ėmė kelti balsą, – juk *pinigai* buvo mano – galėjai bent jau *pasiklausti* mano nuomonės.

– Siaubas! Juk čia tik kabykla. O raudona yra raudona yra raudona. Kuo tau staiga taip užkliuvo raudona?

– Aš tik stengiuosi, – atsakė Arčis taip tyliai, kad tik primygtinai kimiai sukuždėjo (tai populiarus vedybinio arsenalo ginklas: *Dar vaikai / kaimynai išgirs*), – šiek tiek pakylėti namų *stilių*. Čia gražus rajonas, naujas gyvenimas, supranti. Klausyk, nesipykim. Meskim monetą; jeigu skaičius, ji lieka, jeigu herbas...

Tikri įsimylėjėliai susikivirčija, o kitą akimirką jau vėl puola kits kitam į glėbį; labiau patyrę – užlipa laiptais ar išeina į kitą kambarį, kol atsileidžia ir grįžta. Kai draugystė jau byra, viena pusė nulekia du kvartalus gatve ar dvi šalis į rytus, kol kas nors sulaiko, – kokia nors pareiga, prisiminimas, vaiko rankelė ar širdies styga, – tuomet leidžiasi į ilgą kelią atgal pas savo paliktąjį. Taigi, tokioje Richterio skalėje Klara kėlė tik menkiausius raibuliukus. Ji pasuko prie vartelių, žengė du žingsnius ir sustojo.

– Skaičius! – tarė Arčis, regis, be jokios nuoskaudos. – Pasiliekam ją. Matai? Visai nesunku.

– Nenoriu ginčytis, – ji atsigręžė į jį, mintyse iš naujo pasiryžusi nepamiršti, kad yra jam skolinga. – Sakei, kad Ikbaliai ateis vakarienės. Aš pagalvojau... ar jie norės, kad pagaminčiau jiems kario, – na, aš moku gaminti karį, – bet *savo* karį.

– Dėl Dievo meilės, jie ne *tokie* indai, – susierzino Arčis, net įsižeidęs dėl tokio pasiūlymo. – Semas sekmadieniais valgo

kepsnius, kaip visi žmonės. Jis nuolat patiekia indišką maistą, to betrūko, kad jį dar ir valgytų.

– Aš tik pagalvojau...

– Na, negalvok, Klara. *Prašau.*

Jis meiliai pakštelėjo ją į kaktą, tam ji turėjo truputį pasilenkti.

– Aš Semą pažįstu jau seniai, o jo žmona atrodo tyli moteriškė. Jie tau ne kokie karaliai. Jie ne *tokie* indai, – pakartojo jis ir papurtė galvą, kažko susirūpinęs, kažko pančiojamas ir ne visai įstengdamas išsiraizgyti.

—

Samadas ir Alsana Ikbaliai, kurie buvo ne *tokie* indai (kaip, Arčio galva, Klara buvo ne *tokia* juodaodė), kurie iš tikrųjų buvo visai ne indai, o bangladešiečiai, gyveno už keturių kvartalų į blogąją Pagrindinės Vilsdeno gatvės pusę. Kad ten atsikraustytų, užtruko metus, metus be gailesčio arė, kad iškilmingai persikraustytų iš blogosios Vaitčapelio pusės į blogąją Vilsdeno pusę. Visus metus Alsana taukšėjo sena „Singer" siuvamąja mašina virtuvėje, siūdama juodo PVC skiautes Soho parduotuvei pavadinimu „Domination" (ne vieną naktį Alsana iškeldavo drabužį, ką tik pasiūtą pagal iškarpą, ir svarstydavo, kas čia, po galais, per daiktas). Visus metus Samadas, švelniai palenkęs galvą teisingu kampu, su piештuku kairėje rankoje, klausydavosi pasibaisėtinos britų, ispanų, amerikiečių, prancūzų, australų tarties:

Go Bai Elo Sag, prašyčiau.

Vištienos Džeil Fret su bulvytem, ačius.

Nuo šešių vakaro iki trijų paryčiais; o tada kiekvieną dieną jis pramiegodavo, kol dienos šviesa pasidarė tokia pat reta, kaip padorūs arbatpinigiai. Nes kokia prasmė, galvodavo Samadas, pastūmęs du mėtinukus ir kvitą, o po jais radęs penkiolika pensų, kokia prasmė duoti žmogui tiek arbatpinigių, kiek mestum į fontaną, kad

išsipildytų noras? Bet nė nespėjus užgimti nelegaliam sumanymui slapta pasiimti penkiolika pensų servetėle uždengta ranka, Muchulas – Ardaširas Muchulas, kuriam priklausė „Palace" ir kurio perkaręs stotas vaikštinėjo po restoraną, viena geranoriška akimi stebėdamas klientus, kita, visada budria, darbuotojus, – Muchulas prisiartindavo prie jo.

– Saaamaaadaaai, – jis kalbėjo aptakiai, veldamas žodžius, – ar šįvakar pabučiavai kam priklauso į pasturgalį, pusbroli?

Samadas ir Ardaširas buvo tolimi giminaičiai, Samadas šešeriais metais vyresnis. Su kokiu džiaugsmu (gryniausia palaima!) Ardaširas praėjusį sausį atplėšė laišką ir sužinojo, kad jo vyresnysis, protingesnysis, gražesnysis pusbrolis vargsta, negaudamas Anglijoje darbo, ir gal jis galėtų...

– Penkiolika pensų, pusbroli, – atsakė Samadas, tiesdamas delną.

– Na, ir tai jau šis tas, jau šis tas, – pasakė Ardaširas ir šykščiai nusišypsojo negyvos žuvies lūpomis. – Mesk į Myžalų puodą.

Myžalų puodas buvo juodas *balti* puodas, pastatytas ant atbrailos prie darbuotojų išvietės, į kurį buvo metami visi arbatpinigiai, o vakare pasidalijami. Jaunesniems, ryškiems, gražiems padavėjams, kaip Šiva, tai atrodė baisiai neteisinga. Šiva buvo vienintelis darbuotojas hinduistas – tai rodė jo darbo įgūdžius, įveikusius religinius skirtumus. Šiva per vakarą įstengdavo uždirbti keturis svarus arbatpinigių, jei nutukėlė išsiskyrusi moteris kampe būdavo pakankamai vieniša, o jis veiksmingai klapsėdavo ilgomis blakstienomis. Taip pat jis uždirbdavo iš režisierių ir prodiuserių polo marškinėliais („Palace" stovėjo tarp Londono teatrų, o tada dar buvo Karališkųjų rūmų, dailių berniukų ir dramos prie virtuvės kriauklės laikai), kurie meilindavosi vaikinui, spoksodavo, kaip jis vizgina užpakaliuką prie baro ir atgal, ir dievagodavosi, kad jei kas nors kada nors sugalvotų teatre statyti „Kelionę į Indiją", jis galėtų rinktis bet kurį vaidmenį, kurį tik įsigeistų. Taigi, Šivai Myžalų puodo sistema atrodė apiplėšimas vidury baltos dienos, menkinantis jo neprilygstamus darbo įgūdžius. Bet tokie,

kaip Samadas, netoli penkiasdešimtmečio, ir net dar vyresni, kaip Muchamedas (Ardaširo senelio brolis), kuriam buvo ne mažiau kaip aštuoniasdešimt, kuriam burnos kampučiuose driekėsi gilios raukšlės nuo jaunystės šypsnių, tokie žmonės Myžalų puodu nesiskundė. Atrodė logiškiau dėtis su visais, o ne slėpti penkiolika pensų, baiminantis, kad būsi pagautas (ir prarasi savaitės arbatpinigius).

– Jūs visi jojat man ant kupros! – inkšdavo Šiva, kai vakare turėdavo atiduoti penkis svarus ir įmesti į puodą. – Visi man ant sprando sėdit! Kas man tuos nevėkšlas ant sprando užkorė! Čia mano penkiukė, o dabar ją padalys į sušiktus šešiasdešimt penkis milijonus dalių ir išdalys nevėkšloms! Kas čia dabar, komunizmas?

O kiti grįždavosi nuo įtūžusio jo žvilgsnio ir tykiai kuo nors užsiimdavo, kol vieną vakarą, vieną vakarą, kai gavo penkiolika pensų, Samadas tarė:

– Užsičiaupk, vyruti, – tyliai, beveik pats sau.

– Tu! – Šiva tuojau atsigręžė ten, kur Samadas stovėjo ir grūdo didelį dubenį lęšių rytojaus *dal*. – Tu visų blogiausias! Tokio sušikto padavėjo dar nemačiau! Negautum arbatpinigių, net jei tuos suskius apiplėštum! Girdžiu, kaip tu vis kalbiesi su klientais – biologija šį, politika aną – avigalvi, nešk maistą, ir gana – tu padavėjas, kad tave kur, o ne Maiklas Parkinsonas. „*Ar jūs paminėjote Delį?* – Šiva persimetė per ranką prijuostę ir ėmė maivytis virtuvėje (mėgdžioti jam apgailėtinai nesisekė). – Žinot, ir pats ten buvau, Delio universitete, buvo labai įdomu, taip – ir kare dalyvavau, už Angliją, taip – taip, taip, žavinga, žavinga." – Jis vis vaikščiojo po virtuvę, linkčiodamas galvą ir trindamas rankas lyg Uraja Hypas, lankstydamasis ir tūpčiodamas priešais vyriausiąjį virėją, prieš senuką, dėliojantį didžiulius mėsos gabalus kambario dydžio šaldiklyje, prieš berniuką, šveičiantį po orkaite. – Samadai, *Samadai*... – tarė jis, regis, nepaprastai gailestingai, tuomet staiga nutilo, nusitraukė prijuostę ir užsirišo ją ant liemens. – Koks tu apgailėtinas žmogelis.

Ligi tol šveitęs puodą, Muchamedas pakėlė akis ir kelissyk papurtė galvą. Visiems ir niekam jis tarė:

– Jau tas jaunimas – kas šitaip šneka? Kas šitaip šneka? O kur pagarba? Kas šitaip šneka?

– Tu irgi atšok, – atkirto Šiva, modamas jo pusėn samčiu, – tu senas kvaily. Tu man ne tėvas.

– Motinos dėdės antros eilės pusbrolis, – sumurmėjo kažkas už nugaros.

– Paistalai, – atsakė Šiva. – Čia paistalai.

Jis stvėrė šluotą ir pasuko į tualetus, bet stabtelėjo prie Samado ir prikišo kotą jam prie pat burnos.

– Pabučiuok, – nusišaipė jis; tuomet, mėgdžiodamas tingią Ardaširo tartį, pridūrė: – Kas žino, pusbroli, gal pakelsiu algą!

Šitaip dažniausiai ir būdavo: Šiva ir kiti tyčiodavosi; Ardaširas menkindavo; Alsanos niekada nematydavo; niekada nematydavo saulės; gniaužda vo saujoje penkiolika pensų, paskui paleisdavo; beviltiškai trokšdavo užsikabinti iškabą, didelį baltą plakatą su užrašu:

> AŠ NE PADAVĖJAS. ESU BUVĘS STUDENTAS, MOKSLININKAS, KAREIVIS, MANO ŽMONA VARDU ALSANA, MES GYVENAME RYTŲ LONDONE, BET NORĖTUME PERSIKRAUSTYTI ŠIAURĖN. ESU MUSULMONAS, BET ALACHAS MANE APLEIDO ARBA AŠ APLEIDAU ALACHĄ, NEŽINAU, KURIS PIRMIAU. TURIU DRAUGĄ – ARČĮ – IR KITŲ BIČIULIŲ. MAN KETURIASDEŠIMT DEVYNERI METAI, BET MOTERYS GATVĖJE DAR ATSIGRĘŽIA. KARTAIS.

Bet kadangi tokio plakato nebuvo, jam tiesiog reikėjo, spirte spyrė pasikalbėti su kiekvienu žmogumi ir, kaip Senajam jūrininkui, nuolat norėjosi aiškintis, nuolat trokštant kažką, bet ką patvirtinti. Nejau tai nesvarbu? Bet tuomet širdį perverdavo nusivylimas – sužinoti, kad svarbu, labai svarbu palenkti galvą, pakelti rašiklį – svarbu būti geru padavėju, klausytis, kai kas nors sako:

Ėrienos *dansak* su ryžiais. Ir bulvyčių. Dėkui.

Ir į porcelianą skimbteldavo penkiolika pensų. Dėkoju, pone. Širdingai dėkoju.

—

Antradienį po Arčio vestuvių Samadas palaukė, kol visi išeis, sulankstė savo baltas kliošines kelnes (iš tokio pat audinio, kaip staltiesės) į tobulą keturkampį, o tuomet užkopė laiptais į Ardaširo kabinetą, nes norėjo jo kai ko paprašyti.

– Pusbroli! – draugiškai išsišiepė Ardaširas, išvydęs, kaip iš už durų atsargiai lenda Samado kūnas. Jis suprato Samadą atėjus pasiteirauti apie algos kėlimą ir norėjo, kad pusbroliui pasirodytų, jog jis bent jau viską kuo draugiškiausiai ir teisingiausiai apsvarstė, prieš atsakydamas.

– Pusbroli, užeik!

– Labas vakaras, Ardaširai Muchulai, – atsakė Samadas, visu kūnu įeidamas į kabinetą.

– Prisėsk, prisėsk, – šiltai kvietė Ardaširas. – Be ceremonijų, gerai?

Samadas dėl to nudžiugo. Jis taip ir pasakė. Akimirką deramai gėrėdamasis jis dairėsi po kambarį, negailestingai tviskantį auksu, išklotą minkštu kilimu, išpuoštą įvairių geltonų ir žalių atspalvių baldais. Ardaširo verslininko gyslelė kėlė pasigėrėjimą. Paprasčiausią sumanymą įkurti indų restoraną (nedidelė patalpa, rausvos staltiesės, triukšminga muzika, bjaurūs tapetai, patiekalai, kurių Indijoje nebūna, padažų įvairovė) jis tiesiog padidino. Nieko nepatobulino; viskas liko toks pat šūdas, bet didesnis, didesniame pastate, didžiausioje Londono turistų gaudyklėje, Lesterio aikštėje. Pasigėrėjimą kėlė ir jis, ir žmogus, kuris dabar sėdėjo lyg geraširdis skėrys, lieknu tarytum vabzdžio kūnu paniręs juodos odos krėsle, palinkęs virš stalo, išsišiepęs, filantropu apsimetąs parazitas.

– Pusbroli, kuo galiu padėti?

Samadas atsiduso. Reikalas toks...

Kol Samadas dėstė, ko atėjęs, Ardaširas mažumėlę užsisvajojo. Jo liesos kojos trūkčiojo po stalu, o pirštai tol lankstė sąvaržėlę, kol ši pasidarė daugiau ar mažiau panaši į A. A reiškia Ardaširas. Reikalas toks... tai koks tas reikalas? Reikalas – namas. Samadas kraustosi iš Rytų Londono (kur niekaip negali žmogus auginti vaikų, tikrai, niekaip, jei tik nelinki jiems likti suluošintiems, pritarė jis), iš Rytų Londono, kur siaučia NF gaujos, į Šiaurės Londoną, šiaurės vakarus, kur viskas kažkaip... kažkaip... liberaliau.

Jau jo eilė kalbėti?

– Pusbroli... – pratarė Ardaširas, nutaisydamas reikiamą miną, – suprask... negaliu rūpintis įtaisyti po namą visiems savo darbuotojams, giminaičiams ar ne... Moku tau algą, pusbroli... Taip vyksta verslas šioje šalyje.

Kalbėdamas Ardaširas gūžtelėjo pečiais, lyg rodytų, kad baisiai nepritaria tam, kaip „vyksta verslas šioje šalyje", bet ką padarysi. Jo išraiška sakė, kad jis esąs priverstas, anglų priverstas, uždirbti pasakišką pelną.

– Ne taip mane supratai, Ardaširai. Aš sumokėjau už namą užstatą, namas jau *mūsų*, mes persikraustėme...

Kaip, po galais, jis įstengė, tikriausiai nuvarė žmoną kaip arklį, pagalvojo Ardaširas, traukdamas iš apatinio stalčiaus dar vieną sąvaržėlę.

– Man tik reikia, kad truputį pakeltum algą, nes persikraustyti kainuoja. Kad būtų lengviau įsikurti. O Alsana, ji, na, laukiasi.

Laukiasi. Vargas. Tokiam atvejui prisireiks ypatingos diplomatijos.

– Suprask mane teisingai, Samadai, mudu abu protingi, tiesūs vyrai, ir manau, kad galiu kalbėti tiesiai... Žinau, jog nesi koks *sušiktas* padavėjas, – jis sukuždėjo keiksmažodį, o po to šyptelėjo kaip suokalbininkas, lyg tai būtų slapta jųdviejų išdaiga, dar labiau juos suartinusi, – suprantu tavo padėtį... žinoma, kad suprantu... bet ir tu suprask *mane*... Jei daryčiau nuolaidas visiems giminaičiams, kuriuos priimu į darbą, būčiau kaip koks nelemtas ponas Gandis. Neturėčiau nė naktipuodžio. Verpčiau mėnesienoje. Pa-

vyzdžiui: kaip tik dabar tas niektauza, nutukęs kaip koks Elvis, mano svainis Huseinas Išmaelis...

– Mėsininkas?

– Mėsininkas, reikalauja, kad padidinčiau kainą, kurią moku už jo prasmirdusią mėsą! „Bet, Ardaširai, juk mes svainiai!" – sako jis man. O aš jam sakau, bet, Mohamedai, juk čia *prekyba*...

Dabar jau Samadas užsisvajojo. Jis prisiminė žmoną Alsaną, kuri nebuvo tokia nuolanki, kaip jis manė ją vesdamas, ir kuriai teks pranešti blogą žinią; Alsanai, kuriai kažkas užeidavo, beveik priepuoliai – taip, „priepuoliai", ne per stipriai pasakyta, – įniršio priepuoliai. Pusbroliai, tetos, broliai manė, kad tai blogas ženklas, jie jaudinosi, ar Alsanos šeimoje nebūsią kokios nors „neaiškios psichikos sveikatos istorijos", jie užjautė jį taip, kaip užjaučiamas žmogus, įsigijęs vogtą mašiną, nuriedėjusią daugiau mylių, negu iš pradžių atrodė. Naivuolis Samadas tiesiog nusprendė, kad tokia jauna moteris bus... nesudėtinga. Bet Alsana nebuvo... ne, ji tikrai nebuvo nesudėtinga. Jis manė, kad tokios jau tos šiuolaikinės merginos. Arčio nuotaka... praėjusį antradienį jis jos akyse taip pat išvydo kažką, kas nebuvo nesudėtinga. Šitos moterys kažkokios naujoviškos.

Ardaširas pabaigė, kaip pats manė, puikiai surėstą prakalbą, patenkintas atsilošė ir padėjo išlankstytą M, reiškiančią „Muchulas", greta A, reiškiančios „Ardaširas", kuri jau gulėjo jam ant kelių.

– Dėkui, pone, – atsakė Samadas. – Nuoširdžiai tau dėkoju.

Tą vakarą kilo baisus barnis. Alsana tėškė ant grindų siuvimo mašiną ir juodas aptemptas kelnes su kniedėmis, kurias siuvo.

– Kas iš to! Sakyk, Samadai Miahai, kam reikėjo čia kraustytis, – namas gražus, taip, labai gražus, labai gražus, – bet kur maistas?

– Čia gražus rajonas, čia turim draugų.

– Kas jie tokie? – ji trenkė kumštuku į virtuvės stalą, o druskinė ir pipirinė pašokusios įspūdingai susidūrė ore. – Aš jų

nepažįstu! Tu kažkokiame sename, pamirštame kare kovoji su kažkokiu anglu... vedusiu juodaodę! Kieno jie draugai? Ar tai tarp šitokių žmonių augs mano vaikas? Jų vaikų – pusiau juodų, pusiau baltų? Bet sakyk, – šaukė ji, grįždama prie mėgstamiausios temos, – kur mūsų maistas? – Ji išraiškingai atlapojo visas virtuvės spinteles. – Kur jis? Gal galim valgyti porcelianą? – Dvi lėkštės ant grindų pažiro šukėmis. Ji pasiglostė pilvą, rodydama negimusį kūdikį, ir bedė pirštu į šukes. – Išalkai?

Samadas, kuris suerzintas atskleisdavo ne mažiau melodramišką prigimtį, trūktelėjo šaldiklio dureles ir ištraukė kalną mėsos, kurį suvertė viduryje kambario. Jo motina visą naktį triūsdavo, gamindama mėsą šeimai, pareiškė jis. Jo motina, pareiškė jis, nešvaistydavo pinigų, kaip Alsana, pusfabrikačiams, jogurtams ir spagečių skardinėms.

Alsana iš visų jėgų smogė jam į pilvą.

– Tradicionalistas Samadas Ikbalis! Tai gal man atsitūpti gatvėje prie kibiro ir skalbti drabužius? Ką? Žinai, o kaip mano drabužiai? Valgomi?

Kol Samadas raitėsi, susiėmęs už skaudamo pilvo, ji tiesiog virtuvėje nusidraskė į skutelius kiekvieną savo drabužėlį ir sumetė ant šaldytos ėrienos, restorano likučių, krūvos. Akimirką ji nuoga stovėjo priešais jį, dar nedidelis nėštumo kupstelis pūpsojo jam prieš akis, o tada apsivilko ilgą rudą paltą ir išėjo iš namų.

Bet vis tiek, pagalvojo ji, trenkdama durimis, jis sako tiesą: čia graži vieta; niekaip negalėjo su tuo ginčytis, lėkdama pagrindinės gatvės link, apeidama medžius, kai anksčiau Vaitčapelyje tekdavo apeiti išmestus čiužinius ir benamius. Vaikui čia bus gera, su tuo nepasiginčysi. Širdies gilumoje Alsana buvo įsitikinusi, kad gyventi netoli žalių erdvių vaikams moraliai išeina į naudą, o štai jai iš dešinės – Gledstouno parkas, visas horizontas žaliuoja, pavadintas liberalų premjero vardu (Alsana buvo kilusi iš gerbiamos bengalų giminės ir mokėsi Anglijos istorijos; o dabar žiū; jei kas pamatytų, kaip žemai!..), ir pagal liberalų tradi-

ciją parkas nebuvo aptvertas, priešingai negu turtingesnysis Karalienės parkas (Viktorijos) smaiguota metaline tvora. Vilsdenas buvo ne toks dailus, kaip Karalienės parkas, bet vis tiek gražus rajonas. Nepasigirčysi. Visai ne kaip Vaitčapelis, kur tas pamišėlis Inokas kuojistenvardu skėlė tokią kalbą, kad jiems teko slėptis rūsyje, o vaikiai kaustytais batais išspardė langus. Kraujo upės, paistalai ir nesąmonės. Jei jau laukiasi, jai reikia šiek tiek tylos ir ramybės. Nors iš dalies čia tas pats: visi keistai žiūri į ją, šitą mažutę indę, žingsniuojančią pagrindine gatve su lietpalčiu ir į visas puses plevėsuojančiais vešliais plaukais, „Mali's Kebabs", „Mr Cheungs, Raj's", „Malkovich Bakeries" – skaitė ji naujas, nepažįstamas iškabas pakeliui. Ji turėjo galvą ant pečių. Suprato, ką tai reiškia. „Liberalai? PliaušKalai!" Vis tiek niekur nėra nieko liberalesnio už visus kitus. Tiesiog čia, Vilsdene, nė vienų neužtenka tiek, kad susitelktų prieš kitus ir suvarytų juos bėgte į rūsius, kol patys daužo langus.

– Čia svarbu išgyventi! – ji garsiai pareiškė (ji kalbėjosi su savo kūdikiu; stengdavosi kasdien jam pasakyti vieną protingą mintį), o virš „Crazy Shoes" durų, jai įeinant, skimbtelėjo varpelis. Čia dirbo jos dukterėčia Nyna. Tai buvo senamadiška batsiuvio krautuvėlė. Nyna klijavo nulūžusius juodų aukštakulnių kulniukus.

– Alsana, atrodai kaip šunšūdis, – bengališkai šūktelėjo Nyna. – Kas čia per bjaurus paltas?

– Ne tavo reikalas, – angliškai atkirto Alsana. – Atėjau pasiimti vyro batų, o ne plepėtis su Gėdingąja dukterėčia.

Nyna prie to buvo pratusi, o Alsanai persikrausčius į Vilsdeną tokių žodžių prisiklausys dar daugiau. Anksčiau sakiniai būdavo ilgesni, pavyzdžiui: *Tu mums vien gėdą užtraukei...* arba *Mano dukterėčia, kokia gėda...* Dabar Alsana nebeturėjo laiko ir jėgų kaskart deramai pasibaisėti, tad sutrumpintai vadino ją Gėdingąja dukterėčia, apibendrintu titulu, išreiškiančiu pastovius jausmus.

– Žiūrėk, kokie padai, – atsakė Nyna, nusibraukė nuo akies vieną šviesiai dažytą kirpčiukų sruogą, paėmė nuo lentynos Samado

batus ir padavė Alsanai mėlyną lapelį. – Jie buvo tokie nudrengti, teta Alse, kad turėjau juos iš naujo užkalti. Nuo puspadžių! Ką jis su jais veikia? Maratoną bėga?

– Dirba, – griežtai atkirto Alsana. – Ir meldžiasi, – pridūrė, nes mėgo prieš visus vaizduoti orią, be to, iš tikrųjų buvo labai tradiciškų pažiūrų, labai religinga, nieko jai nestigo, nebent tikėjimo. – Ir nevadink manęs teta. Aš dvejais metais už tave vyresnė, – Alsana įsimetė batus į plastiko maišelį ir jau ketino išeiti.

– Maniau, kad žmonės meldžiasi klūpėdami, – nusijuokė Nyna.

– Ir vienaip, ir kitaip, ir miegodami, ir nubudę, ir vaikščiodami, – atkirto Alsana, vėl žengdama po varpeliu. – Mes visada Kūrėjo akivaizdoje.

– Tai kaip naujasis namas? – šūktelėjo Nyna jai įkandin.

Bet ji jau buvo išėjusi; Nyna papurtė galvą ir atsiduso, akimis lydėdama jaunąją tetulę, lekiančią gatve lyg ruda kulka. Alsana. Tokia jauna ir kartu tokia sena, pagalvojo Nyna. Ji elgdavosi taip protingai, taip tiesmukai, su tokiu ilgu tvarkingu paltu, bet vis atrodė...

– Oi! Panelyt! Čia tokie bačiukai prašosi tamstytės dėmesio, – pasigirdo balsas iš sandėlio.

– Tik neapsižliumbk, – atsakė Nyna.

Ties sankryža Alsana užlindo už pašto skyriaus ir vietoje spaudžiančių basučių apsiavė Samado batus. (Tokia buvo Alsanos keistenybė. Ji buvo smulki, bet didžiulėmis pėdomis. Pažvelgus į ją, kažkaip regėdavosi, kad jai dar reikia paūgėti.) Ji akimirksniu susisuko plaukus į tvarkingą kuodelį ir tvirčiau apsisiautė paltu, kad vėjas nepralįstų. Tuomet patraukė pro biblioteką ilgu žaliu taku, kuriuo anksčiau nebuvo ėjusi. „Svarbiausia išgyventi, mažasis Ikbali, – pakartojo ji savo kupsteliui. – Išgyventi."

Ties tako viduriu ji perėjo per gatvę, ketindama sukti kairėn ir lankstu grįžti į pagrindinę gatvę. Bet tuomet, prisiartinusi prie didelio balto sunkvežimio atviru kėbulu ir pavydžiai nužiū-

rėjusi ten sukrautus baldus, ji pažino juodaodę moterį, rymančią prie sodelio tvoros ir svajingai žvelgiančią į orą bibliotekos pusėje (bet pusnuogę! Gašli violetinė berankovė, beveik apatinė), lyg ten riogsotų jos baldai. Nespėjusi dar sykį pereiti gatvės ir nuo jos išsisukti, Alsana buvo pastebėta.

– Ponia Ikbal! – tarė Klara, modama jai prieiti.

– Ponia Džouns.

Abi moterys akimirką susigėdo savo apdarų, bet, pažvelgusios viena į kitą, atsitokėjo.

– Klausyk, Arči, kaip keista, ką? – tarė Klara, nepraleisdama nė vieno priebalsio. Ji jau pradėjo kratytis savo tarmės ir stengdavosi kiekviena proga lavintis.

– Kas? Kas? – paklausė Arčis, kuris koridoriuje vargo su knygų lentyna.

– Mes kaip tik apie jus kalbėjomės – jūs šįvakar ateisit vakarienės, taip?

Juodaodžiai dažnai būna draugiški, pagalvojo Alsana, šypsodamasi Klarai ir nesąmoningai traukdama šį faktą į neilgą „už" pusę „už ir prieš" sąraše, kurį pradėjo sudarinėti apie šią merginą. Iš kiekvienos savo nemėgstamos mažumos Alsana išsirinkdavo vieną pavyzdį dvasingam atlaidumui. Vaitčapelyje buvo daug tokių atpirktų personažų. Ponas Vanas, kinas ortopedas, ponas Segalis, žydas stalius, Rouzė, dominikietė, nuolat užsukdavusi į svečius pamėginti atversti jos į Septintosios dienos adventistų bažnyčią, erzindama ir džiugindama Alsaną vienu metu, – visi šie laimingieji susilaukė auksinių Alsanos atlaidų ir buvo stebuklingai išnerti iš odos lyg indiški tigrai.

– Taip, Samadas minėjo, – atsakė Alsana, nors Samadas ir neminėjo.

Klara nušvito.

– Gerai... gerai!

Stojo tyla. Abi nežinojo, ką pasakyti. Abi nudelbė akis.

– Kokie patogūs batai, – pastebėjo Klara.

– Taip. Taip. Matai, aš daug vaikštau. O šitokia... – ji pasiglostė pilvą.

– Tu laukiesi? – nustebo Klara. – Trauk tave devynios, tu tokia smulkutė, kad nė neįžiūrėjau.

Vos nutilusi, Klara nukaito; susijaudinusi ar nudžiugusi ji visada prašnekdavo liaudiškai. Alsana tik maloniai šypsojosi, gerai nesupratusi, kas pasakyta.

– Aš nė nepastebėjau, – ramiau pasakė Klara.

– Vaje, – apsimestinai šmaikščiai atsakė Alsana. – Nejau mūsų vyrai nieko kits kitam nepasakoja?

Vos tai ištarus, abiem jaunamartėms į galvą šovė kita galimybė. Kad jų vyrai viską kits kitam pasakoja. Kad tik jos pačios nieko nesužino.

4. *Trys pakeliui*

Naujieną Arčis išgirdo darbe. Klara du su puse mėnesio laukia gandrų.

– Negali būti, mieloji!

– Gali!

– Negali!

– Gali! Dar klausiau daktaro, kaip jis atrodys, pusiau juodas, pusiau baltas, ir panašiai. O jis sako, kad visko gali būt. Net gali būt mėlynom akim. Įsivaizduoji?

Arčis niekaip neįsivaizdavo. Jis niekaip neįsivaizdavo, kad kokia nors jo dalis susigrumtų genų rinkinyje su Klaros dalimi ir *nugalėtų*. Bet kokia galimybė! Koks stebuklas tai būtų! Jis išlėkė iš kontoros į Justono gatvę dėžės cigarų. Po dvidešimt minučių išdidžiai įžengė į „Morgan*Hero*" su milžiniška dėže indiškų saldainių ir ėmė sukinėtis po patalpą.

– Noeli, paragauk to guminuko. Šitas skanus.

Noelis, kontoros jaunėlis, įtariai pažvelgė į taukuotą dėžutę.

– O ką čia remiam?..

Arčis pliaukštelėjo jam per kuprą.

– Aš turėsiu vaiką, įsivaizduoji? Mėlynom akim, gali patikėti? Aš švenčiu! Bet, matai, Justono gatvėje gali gauti keturiolikos rūšių *dal*, bet už jokius pinigus negausi nelemto cigaro. Vaišinkis, Noeli! Gal šitą?

Arčis iškėlė pusiau baltą, pusiau rausvą saldainį, skleidžiantį nemalonų kvapą.

– Hm, pone Džounsai, jūs labai... Bet aš tikrai ne... – Noelis labai stengėsi grįžti prie tvarkomų popierių. – Verčiau jau eisiu...

– Ak, Noeli, pasivaišink. Aš turėsiu vaiką. Būdamas keturiasdešimt septynerių metų, *turėsiu mažą kūdikėlį*. Tai reikia atšvęsti, tiesa? Vaišinkis... kol neparagausi, nesužinosi. Tik mažą kąsnelį.

– Kad tas pakistanietiškas maistas ne visada... Man truputį negera...

Noelis paplojo sau per pilvą, visai sutrikęs. Nors dirbo tiesioginės rinkodaros srityje, Noelis nemėgo tiesiai kalbėtis su žmonėmis. Jam patiko būti „Morgan*Hero*" tarpininku. Jis mėgo sujungti skambučius, perduoti vienam žmogui, ką sakė kitas, persiųsti laiškus.

– Kad mane kur, Noeli... juk čia tik saldainis. Aš tik noriu atšvęsti, bičiuli. Ar jūs, hipiai, nevalgot saldainių, ar ką?

Noelio plaukai buvo vos ilgėlesni už visų kitų, o sykį jis atsinešė smilkalų lazdelę ir uždegė kavos kambaryje. Kontora buvo nedidelė, apkalbų mažai, tad dėl šių dviejų priežasčių Noelis kone prilygo Dženisei Džoplin, visai kaip Arčis virto baltuoju Džesiu Ovensu, nes prieš dvidešimt septynerius metus atvažiavo tryliktas olimpinėse žaidynėse, Garis iš buhalterijos turėjo prancūzę močiutę ir pūsdavo cigarečių dūmus pro nosį, todėl tapo Morisu Ševaljė, o Elmotas, Arčio bendradarbis popieriaus lankstytojas, buvo Einšteinas, nes įveikdavo du trečdalius *The Times* kryžiažodžio.

Noelis atrodė prislėgtas.

– Arči... Ar gavai mano raštelį nuo pono Hero dėl lenkimo linijų?..

Arčis atsiduso.

– „Mothercare" portfelyje. Taip, Noeli, liepiau Elmotui perkelti perforaciją.

Noeliui, regis, palengvėjo.

– Na, tai sveikinu su... Gal aš jau... – Noelis grįžo prie savo stalo.

Arčis nuėjo pas sekretorę Moriną. Morina pagal savo amžių turėjo gražias kojas – lyg dešreles, kietai sukimštas į odą, – ir visada buvo trupučiuką Arčį įsižiūrėjusi.

– Morina, mieloji. Aš tapsiu tėvu!

– Tikrai, mielasis? Ak, kaip *malonu*. Mergaitė ar...

– Dar neaišku. Bet akys mėlynos! – atsakė Arčis, kuriam tos akys iš retos genetinės galimybės virto neginčijamu faktu. – Gali patikėti!

– Sakai, *mėlynos* akys, Arči, mielasis? – paklausė Morina, lėtai kalbėdama, kad sugalvotų, kaip čia gražiau paklausus. – Aš nesišaipau... bet juk tavo žmona, na, *spalvotoji*?

Arčis priblokštas papurtė galvą.

– Taigi! Mudu turėsime vaiką, mūsų genai susimaišė, o akys mėlynos! Gamtos stebuklas!

– Ak, taip, stebuklas, – įsitempusi atsakė Morina, manydama, kad šitaip tai mandagiai vadinama.

– Nori saldainio?

Morina dvejojo. Ji pasiglostė grublėtas rausvas šlaunis, aptemptas baltomis pėdkelnėmis.

– Ak, Arči, mielasis, man *negalima*. Nusėda tiesiai ant kojų ir klubų, supranti? O mes juk nė vienas neinam jaunyn, ką? Ką? Laiko atgal juk neatsuksi, ką? Ak, ta Džoana Rivers, kad žinočiau, ką ji daro!

Morina ilgai kvatojosi, jos juokas buvo pagarsėjęs visame „Morgan*Hero*“: šaižus ir garsus, bet tik vos praverta burna, nes Morina nežmoniškai bijojo, kad nuo juoko atsiras raukšlių.

Ji skeptiškai bakstelėjo vieną saldainį kruvinai raudonu nagu.

– Indiški, taip?

– Taip, Morina, – atsakė Arčis, išsišiepęs kaip pusbernis, – aštrūs ir saldūs vienu metu. Visai kaip tu.

– Ak, Arči, *pokštininke* tu, – liūdnai atsakė Morina, nes visada buvo Arčį *truputį* įsižiūrėjusi, bet tik truputį, nes jis buvo toks keistuolis, vis kalbėdavosi su pakistaniečiais ir karibiečiais, lyg to nė nepastebėtų, o dabar vedė tokią ir nė nemanė užsiminti, kokios ji spalvos, kol vieną sykį ji atėjo į kontoros vakarienę

visa juoda kaip nežinia kas, ir Morina kone paspringo krevečių salotomis.

Morina išsitiesė per stalą atsiliepti telefonu.

– Gal ačiū, nenoriu, Arči, mielasis...

– Žinokis. Bet daug prarandi.

Morina nežymiai šyptelėjo ir pakėlė ragelį.

– Taip, pone Herai, jis čia pat, ką tik sužinojo, kad bus tėtukas... taip, atrodo, bus mėlynom akim... taip, ir aš taip sakiau, matyt, kažkokie genai... ak taip, gerai... pasakysiu, atsiųsiu jį... Ak, *dėkoju*, pone Herai, jūs labai *malonus*. – Morina nagais uždengė ragelį ir garsiai sukuždėjo Arčiui: – Arčibaldai, mielasis, ponas Heras tave kviečia. Sako, kad skubu. Tu gal ko nors prisidirbai, išdykėli?

– Kurgi ne! – atsakė Arčis ir pasuko į liftą.

Ant durų buvo užrašas:

Kelvinas Heras
Įmonės direktorius
Morgan*Hero*
Tiesioginės rinkodaros specialistai

Jis buvo skirtas įbauginti, ir Arčis, kaip dera, išsigando, pabeldė į duris per tyliai, tada per garsiai, o kai Kelvinas Heras, apsitaisęs angliško audinio kostiumu, pasuko rankeną ir jį įleido, kone įgriuvo.

– Arči, – tarė Kelvinas Heras, rodydamas dvigubą eilę dantų baltų kaip perlai, greičiau brangaus odontologo dėka, o ne dėl kasdienio valymo. – Arči, Arči, Arči, Arči.

– Pone Herai, – atsakė Arčis.

– Aš sutrikęs, Arči, – tarė ponas Heras.

– Pone Herai, – atsakė Arčis.

– Prisėsk, Arči, – tarė ponas Heras.

– Gerai, pone Herai, – atsakė Arčis.

Kelvinas nusišluostė riebų prakaitą aplink marškinių apykaklę, kelissyk pasukiojo rankoje sidabrinį „Parker" rašiklį ir kelissyk giliai atsikvėpė.

– Na, čia toks slidus reikalas... ir aš niekada nelaikyčiau savęs rasialistu, Arči...

– Pone Herai?

Po paraliais, pagalvojo Kelvinas, na ir *akių-veido santykis*. Kai nori aptarti slidų reikalą, visai nesinori, kad į tave spoksotų toks akių-veido santykis. Didžiulės akys, lyg vaiko ar ruonio jauniklio; nekaltutė išraiška – Arčis Džounsas atrodė taip, lyg bet kurią akimirką tikėtųsi kuokos per galvą.

Kelvinas pamėgino švelniau.

– Pasakysiu kitaip. Paprastai, susidūręs su tokia slidžia padėtimi, aš, kaip žinai, tarčiausi su *tavim*. Nes niekada negailėjau tau *laiko*, Arči. *Gerbiu* tave. Tu ne koks *gražuolis*, Arči, niekada toks nebuvai, bet tu...

– Tvirtas, – užbaigė Arčis, nes žinojo šią prakalbą.

Kelvinas nusišypsojo: jo veide staiga, kone skaudžiai, tarsi suveriamos durys, kai pro jas praeina storulis, atsivėrė ir užsivėrė didelis plyšys.

– Aha, teisingai, *tvirtas*. Visi tavim *pasitiki*, Arči. Žinau, kad tu neini jaunyn, kad retsykiais koja neduoda gyventi – bet kai perėmiau šitą įmonę, tave pasilikau, Arči, nes iškart supratau: *visi tavim pasitiki*. Todėl taip ilgai dirbi tiesioginės rinkodaros versle. Ir aš tavim pasitikiu, Arči, ir tikiuosi, kad tai, ką pasakysiu, suprasi teisingai.

– Pone Herai?

Kelvinas gūžtelėjo pečiais.

– Galėjau pameluoti tau, Arči, galėjau pasakyti, kad suklydome užsakydami staliukus, ir tau neužteks vietos; galėjau palaužyti galvą, kaip čia gudriau tave išdūrus, – bet tu *ne mažas vaikas*, Arči. Paskambintum į restoraną, tu gi ne koks asilas, Arči, turi košės galvoje, suprastum...

– Kur šuo pakastas.

– Kur šuo pakastas, *būtent*, Arči. Būtum supratęs, kur *šuo pakastas*. Ar supranti, apie ką aš, Arči? – paklausė ponas Heras.

– Ne, pone Herai, – atsakė Arčis.

Kelvinas pasirengė kirsti iš peties.

– Per įmonės vakarienę prieš mėnesį – buvo nejauku, Arči, nemalonu. O dabar artėja metinis renginys su mūsų seserine įmone iš Sanderlando, koks trisdešimt žmonių, visai kukliai, karis, alus ir truputis bugio... kaip jau sakiau, aš ne koks rasialistas, Arči...

– Rasialistas...

– Nusispjaut man į tą Inoką Pauelą... kita vertus, juk jis iš dalies teisus, ką? Ateina metas, kai reikalas pribręsta ir žmonėms pasidaro šiek tiek nejauku... Matai, jis tik sakė...

– Kas?

– Pauelas, Arči, Pauelas, – *ausis išsiplauk*, – jis tik sakė, kad kada nors juk turi ateiti tam galas, tiesa? Na, Justonas pirmadienio rytą atrodo kaip koks Delis. O čia, Arči, esama tokių žmonių – aš savęs prie jų nepriskiriu, – kuriems tavo požiūris atrodo šiek tiek *keistas*.

– Keistas?

– Matai, žmonoms tai nepatinka, nes, pripažinkim, ji lyg ir, na, tikra gražuolė – neįtikėtinos kojos, Arči, norėčiau su jomis tave pasveikinti, – o vyrams, na, vyrams nepatinka, nes jie nenori manyti, kad jiems ko nors stinga, kai susėda per įmonės vakarienę greta savo damų, ypač kai ji... *supranti*... jie nežino, ką apie tai ir galvoti.

– Kas?

– Kas kas?

– Apie ką mes čia šnekam, pone Herai?

– Klausyk, Arči, – tarė Kelvinas, dabar jau plūste plūsdamas prakaitu, kaip nemalonu žmogui su šitiek plaukų ant krūtinės, – imk štai ką, – Kelvinas pastūmė jam per stalą didelį pluoštą pietų kuponų. – Jie atliko nuo loterijos – prisimeni, biafriečiams šelpti.

– Oi, ne – aš tada ir taip laimėjau pirštinę orkaitei, pone Herai, tikrai nereikia...

– Imk, Arči. Čia penkiasdešimties svarų vertės kuponai, kuriuos galima išleisti penkiuose tūkstančiuose visos šalies maitinimo įstaigų. Imk. Papietauk kelissyk mano sąskaita.

Arčis sklaidė pirštais kuponus, lyg jie būtų penkiasdešimties svarų banknotai. Akimirką Kelvinui pasirodė, kad jo akyse suspindo laimės ašaros.

– Na, nė nežinau, kaip padėkoti. Aš lankausi vienoje vietoje, beveik nuolat. Jei ten juos priims, užteks visam gyvenimui. Labai ačiū.

Kelvinas priglaudė prie kaktos nosinaitę.

– Nėra už ką, Arči. Į sveikatą.

– Pone Herai, ar galėčiau... – Arčis mostelėjo durų pusėn. – Norėčiau kai kam paskambinti, žinot, pranešti apie kūdikį... jei jau baigėm.

Kelvinas su palengvėjimu linktelėjo galva. Arčis atsistojo. Vos jam spėjus priliesti durų rankeną, Kelvinas vėl pastvėrė „Parker" raštiklį ir tarė:

– Ak, tiesa, Arči... ta vakarienė su Sanderlando komanda... pasikalbėjau su Morina, atrodo, kad teks sumažinti svečių skaičių... mes traukėme burtus ir ištraukėme tavo vardą. Bet, manau, daug neprarasi, ką? Ten visada būna gana nuobodu.

– Teisingai, pone Herai, – atsakė Arčis, mintimis jau nuklydęs; melsdamas Dievą, kad „O'Connell's" būtų „maitinimo įstaiga"; šypsodamasis panosėje, įsivaizduodamas, kaip išsižios Samadas, kai jis, po galais, išsitrauks pietų kuponų už penkiasdešimt svarų.

—

Iš dalies dėl to, kad ponia Džouns pastoja taip greitai po ponios Ikbal, o iš dalies dėl kasdienės artumos (dabar Klara dalį darbo

dienos dirba vadove Kilburno jaunimo grupės, kuri primena penkiolikos narių *ska* ar *roots* grupę – šešių colių pašiaustų plaukų šukuosenos, „Adidas" treningai, rudi kaklaraiščiai, lipdukai, tamsinti akiniai, – o Alsana lanko Nėščiųjų mokyklėlę azijietėms moterims Kilburno pagrindinėje gatvėje, tiesiog už kampo), dvi moterys ima matytis dažniau. Iš pradžių nedrąsiai – vienas kitas susitikimas pietų, šen bei ten puodelis kavos – netrunka įsibėgėti atsakomieji veiksmai į vyrų draugystę. Jos susitaikė su savo vyrų vienas kito garbinimo draugija, o dėl jos likęs laisvas laikas joms visai malonus; jos gali rengti iškylas ir keliauti, kalbėtis ir tobulintis; žiūrėti senus prancūziškus filmus, kur Alsana ima klykti ir užsidengia akis, vos išvydusi nuogą kūną („Slėpk jį! Nenorim matyti jo kankolų!"), o Klara išvysta kitą pusę: tą, kuri gyvena romantika, aistra ir *joie de vivre*. Kita pusė, kuri mylisi. Gyvenimas, kokį galėjo gyventi ir ji, jei nebūtų vieną gražią dieną stovėjusi viršuje laiptų, kurių apačioje laukė Arčibaldas Džounsas.

Paskui, kai kupstai išauga tiek, kad nebetelpa į kino teatro krėslus, moterys papranta susitikti pietų Kilburno parke, dažnai ir su Gėdingąja dukterėčia: visos trys susispaudžia ant plataus suolo, kur Alsana įspraudžia Klarai į saują termosą „P. G. Tips", be pieno, su citrina. Išvynioja kelis sluoksnius maistinės plėvelės, ir pasimato ypatingi šios dienos skanėstai: aštrūs lyg kokios tešlos rutuliukai, trapūs indiški saldumynai, išmarginti kaleidoskopo spalvomis, plonos tešlos pyragėliai su aštria jautiena viduje, salotos su svogūnais; sako Klarai:

– Valgyk! Kimšk, kiek telpa! Jis ten, drybso tavo pilve ir laukia valgiaraščio. Moteriške, nekamuok jo! Nori numarinti kupstą badu?

Nes nors ir nematyti, ant suolo sėdi šeši žmonės (trys gyvi, trys dar negimę); viena Klaros mergytė, du Alsanos berniukai.

Alsana sako:

– Tiesiai sakau, aš nesiskundžiu. Vaikai – Dievo dovana, kuo daugiau, tuo linksmiau. Bet sakau, kai pasukau galvą ir pamačiau tą gudrų ultrakažkokį kastenperdaiktą...

– Ultra*garsą*, – pataiso Klara pilna burna ryžių.

– Taip, mane kone pribaigė širdies smūgis! Du! Ir vieną nelengva išmaitinti!

Klara nusikvatoja ir sako įsivaizduojanti, kaip išsižiojo Samadas, juos išvydęs.

– Ne, brangute, – priekaištauja Alsana, pasikišdama didžiules pėdas po sario klostėmis. – Jis nieko nematė. Jo ten nebuvo. Aš jam nerodau tokių dalykų. Moteriai reikia kai ką pasilaikyti sau – nėra ko vyrui kištis į kūno reikalus, prie moters... *vietelių*.

Gėdingoji dukterėčia, sėdinti tarp jų, cakteli liežuviu.

– Po galais, Alse, juk kažkada jis turėjo kištis prie tavo vietelių, ar čia, kad jus kur, koks nekaltas prasidėjimas?

– Kokia nemandagi, – pasipūtusi kaip tikra anglė sako Alsana Klarai. – Per sena, kad būtų tokia nemandagi, bet per jauna, kad pati susiprastų.

Tuomet Klara ir Alsana, atsitiktinai vienodai, kaip nutinka, kai du žmones vienija ta pati patirtis, užsideda ranką ant kupsto.

Nyna mėgina pasitaisyti:

– Aha... tai... Kaip sekasi rinkti vardus? Ką nors jau sugalvojot?

Alsana ryžtinga:

– Jei mergaitės, Myna ir Malana. Jeigu berniukai, Madžidas ir Milatas. M – gera raidė. M stipri. Mahatma, Muchamedas, tas linksmuolis ponas Morkeimas, iš „Morkeimo ir Vaizo" – patikima raidė.

Bet Klara atsargesnė, nes jai vardo suteikimas atrodo baisi atsakomybė, dieviškas darbas, kliuvęs paprastai mirtingajai.

– Jei bus mergaitė, sakyčiau, man patinka *Airė*. Čia *patois**. Reiškia viskas *gerai, tvarkoj, ramu*, supranti?

Alsana pasibaisi, nė neišgirdusi sakinio pabaigos:

– „Viskas gerai"? Argi čia vaiko vardas? Gal dar pavadink ją „Galponasdarnorėtumėtirpapadamų?" ar „Koksgražuspasmusoras".

* Anglų, prancūzų ir vietinių kalbų mišinys, kuriuo kalbama Karibų jūros salose.

– O Arčiui patinka *Sara*. Na, lyg ir nieko neprikiši, bet ir nieko nuostabaus. Turbūt jei jau tiko Abraomo žmonai...

– Ibrahimo, – pataiso Alsana greičiau instinktyviai, o ne iš pedantiškos meilės Koranui, – ji kad dėjo gimdyti vaikiukus, sulaukusi šimto metų, iš Alacho malonės.

O tada Nyna, net suvaitojusi, kad pokalbis šitaip pasisuko:

– Na, o man *gražu* Airė. Linksma. Originalu.

Alsana *baisiai* apsidžiaugia.

– Ką čia paistai, Arčibaldas – pats tas *linksmasis*. Ar *originalusis*. Tavo vietoje, brangute, – sako ji, plekšnodama Klarai per kelį, – pasirinkčiau Sarą ir nesukčiau galvos. Kartais reikia tiems vyrams nusileisti. Kad tik – kaip ten angliškai sakoma? Kad tik, – ji priglaudžia pirštą prie kietai sučiauptų lūpų, lyg sargas prie durų – „*ša*".

Tačiau Gėdingoji dukterėčia sumirksi storomis blakstienomis, apsisuka kolegijos šaliką ant galvos kaip *purdah** ir su ryškia tarme atsako:

– O taip, tetulyt, taip, mažutė *klusnutė* indė moterytė. Tu su juo nesikalbi, jis kalba *tau*. Judu šaukiat ir rėkiat ant kits kito, bet ne bendraujat. O galiausiai jis vis tiek laimi, nes daro, ką nori ir kada nori. Tu dažniausiai nė nežinai, kur jis, ką veikia, ką *jaučia*. Alse, jau 1975-ieji. Šitaip bendrauti su vyrais nebegalima. Čia tau ne namai. Vakaruose vyrai ir moterys bendrauja, turi kits kitą išgirsti, kitaip... – Nyna pavaizduoja, kaip galvoje kyla nedidelis atominis grybas.

– Ką tu čia paistai, – garsiai atkerta Alsana, užsimerkusi purtydama galvą, – tai tu negirdi. Alachas mato, aš visada duodu tiek, kiek gaunu. Bet tu kažkodėl manai, kad man *rūpi*, ką jis veikia. Manai, jog aš noriu *žinoti*. O iš tikrųjų, kad santuoka būtų tvirta, visai nereikia vis taukšti, taukšti, taukšti; visi tie „aš tokia" ir „aš

* Persiškai pažodžiui „užuolaida". Musulmonų pasaulyje tai reiškia ir patį paprotį moterims dengtis nuo vyrų akių, ir įvairius konkrečius tuo tikslu dėvimus drabužius.

iš tikrųjų anokia", kaip laikraščiuose, visi tie *apreiškimai* – ypač, kai tavo vyras senas ir raukšlėtas, kai jam smėlis iš pasturgalio byra, – visai *nesinori* žinoti, koks glitėsis žlegso po lova ir kas barkšo spintoje.

Nyna susiraukia, Klara negali rimtai paprieštarauti, ir vėl ratu keliauja ryžiai.

– Be to, – po valandžiukės priduria Alsana, kryžiuodama putlias rankas po krūtimis, patenkinta radusi temą, kurią taip miela glausti prie įspūdingos krūtinės, – kai augi tokiose šeimose, kaip mūsų, galėtum ir išmokti, kad *tyla*, tai, kas *nepasakyta*, yra *geriausias* šeimos gyvenimo receptas.

Nes visos trys užaugo griežtose, religingose šeimose, namuose, kur Dievas kasdien sėsdavo prie stalo, dalyvaudavo kiekviename vaikų žaidime ir sėdėjo lotoso poza po patalais su deglu, tikrindamas, ar nevyksta ko nors nederamo.

– Pala, nesupratau, – priekaištingai pratarė Nyna. – Sakai, kad dosni dozė represijų santuokai tik į sveikatą.

Lyg mygtuką paspaudus, Alsana pratrūksta.

– Represijų! Nesąmoninga sapalionė! Aš kalbu tiesiog apie sveiką protą. Kas mano vyras? O tavo? – sako ji, rodydama į Klarą. – Jie nugyveno dvidešimt penkerius metus, kol mes nė *gimusios* nebuvom. Kas jie? Ką jie sugeba? Kieno krauju susitepė rankas? Kas ten lipnaus ir dvokiančio jų tarpukojuose? Kas žino? – ji mosteli rankomis, paleisdama klausimus į nesveiką Kilburno orą, o jiems įkandin pakyla pulkas žvirblių.

– Tu, mano Gėdingoji dukterėčia, kaip visa tavo karta, nesupranti...

Čia Nynai net svogūno kąsnis iš burnos išlekia, taip stipriai ji puola priešgyniauti.

– Mano *karta*? Eik tu šikt, Alse, tu dvejais metais už mane vyresnė.

Bet Alsana, nekreipdama dėmesio, tęsia, vaizduodama, kaip peiliu nurėžia gėdingosios dukterėčios nešvankųjį liežuvį.

– ...kad ne visi nori apžiūrėti vieni kitų prakaituotas, slaptas vietas.

– Bet, teta, – kelia balsą Nyna, nes apie tai jai labiausiai ir maga ginčytis, apie didžiausią jųdviejų nesutarimą, Alsanos sutartines vedybas. – Kaip tu *ištveri* su žmogum, kurio visiškai nepažįsti?

Alsana atsakydama siutinamai mirkteli: ji labai mėgsta vaizduoti šmaikštuolę kaip tik tą akimirką, kai pašnekovė jau ima spirgėti.

– Matai, *Gudragalve*, taip daug lengviau. Ieva su Adomu taip puikiai sutarė kaip tik todėl, kad ji jo visiškai nepažinojo. Tuojau paaiškinsiu. Taip, dieną susipažinau su Samadu Ikbaliu, o vakare jau už jo ištekėjau. Taip, visiškai jo nepažinojau. Bet man jis visai patiko. Mes susitikome pusryčių kambaryje tvankią dieną Delyje, ir jis vėdavo mane *The Times*. Man pasirodė, kad jo veidas geras, balsas mielas, o pasturgalis, kaip tokio amžiaus vyro, aukštas ir dailus. Labai gerai. O dabar, kaskart ką nors apie jį sužinojus, *jis man patinka vis mažiau*. Tad, supranti, iš pradžių mums buvo geriau.

Nyna, įniršusi nuo tokios iškreiptos logikos, net koja trypteli.

– Be to, niekada gerai jo nepažinosiu. Ką nors išpešti iš mano vyro – tas pats, kas mėginti spausti vašką apsišikus.

Nyna nesutvardo juoko.

– Spausti vašką *iš šūdo*.

– Taip, taip. Manai, kad aš kvaiša. Bet aš išmintinga, kai kalbam apie tokius dalykus, kaip vyrai. Sakau tau, – Alsana pasirengia skaityti pamokslą, kaip prieš daugelį metų matė darant jaunus Delio teisininkus į šonus suglostytais plaukais, – vyrai – paskutinė paslaptis. Palyginus su vyrais, Dievas paprastutis. Na, užteks filosofuoti: samosos?

Ji nuima plastikinės dėžutės dangtelį ir sėdi stora, graži ir patenkinta savo išvada.

– Gaila, kad tu juos gimdai, – sako Nyna savo tetulei, prisidegdama cigaretę. – Turiu galvoje berniukus. Gaila, kad gimdai berniukus.

– Ką čia šneki?

Prašneko Klara, slaptos (slepiamos nuo Alsanos ir Arčio) Nynos bibliotekos skaitytoja, kuri vos per keletą mėnesių perskaitė Grier *Moterį eunuchę*, Džong *Skrydžio baimę* ir *Antrąją lytį*, mat Nyna paslapčia stengėsi išlaisvinti Klarą iš jos „klaidingos sąmonės".

– Na, manau, vyrai šį šimtmetį privirė užtektinai košės. Pasaulyje tų sušiktų diedų ir taip gana. Jei žinočiau, kad laukiuosi berniuko, – ji nutyla, parengdama savo klaidingai sąmoningas bičiules naujajai koncepcijai, – rimtai pagalvočiau, ar nepasidaryti aborto.

Alsana suklinka, užsidengia vieną ausį sau ir uždengia vieną Klarai, o tuomet kone paspringsta baklažano kąsniu. Kažkodėl tuo pat metu toks pareiškimas Klarai pasirodo juokingas; isteriškai, beprotiškai juokingas; graudžiai juokingas; o Gėdingoji dukterėčia sutrikusi sėdi tarp dviejų kiaušinio formos moterų, susirietusių dvilinkų, viena iš juoko, kita iš siaubo ir dusulio.

– Kas jums, ponios?

Tai Solas Jozefovičius, senukas, kuris anuomet ėmėsi prižiūrėti tvarką parke (nors parko prižiūrėtojo pareigybę seniai panaikino savivaldybės etatų mažinimas), priešais jas stovi Solas Jozefovičius, kaip visada pasirengęs skubėti į pagalbą.

– Mes visi degsim pragare, pone Jozefovičiau, jeigu manot, kad mums viskas gerai, – susitvardžiusi paaiškina Alsana.

Gėdingoji dukterėčia nusivaipo.

– Kalbėk už save.

Bet kai reikia kirsti atgal, Alsana greitesnė už bet kokį snaiperį.

– Aš ir kalbu – dėkui Alachui, kad jis taip patvarkė.

– Laba diena, Nyna, laba diena, ponia Džouns, – sako Solas, kiekvienai grakščiai nusilenkdamas. – Ar jums tikrai viskas gerai? Ponia Džouns?

Klarai iš akių kampučių nesulaikomai trykšta ašaros. Šią akimirką ji pati nebesupranta, ar juokiasi, ar verkia.

– Gerai... gerai, atleiskit, kad pridarėm jums rūpesčių, pone Jozefovičiau... tikrai, man viskas gerai.

– Nesuprantu, ko čia taip kvatotis, – murma Alsana. – Nekaltųjų žudynės – tai juokinga?

– Kiek man teko patirti, ponia Ikbal, visai ne, – atsako Solas Jozefovičius, kaip visada ramiai ir susikaupęs, ir paduoda Klarai nosinaitę. Visos trys moterys staiga suvokia, – kaip istorija sugeba priversti, gėdingai, be įspėjimo, lyg spjūvis į veidą, – ką galėjo tekti patirti parko prižiūrėtojui. Jos nuščiūva.

– Na, jeigu jums, ponios, viskas gerai, tai aš jau eisiu, – sako Solas, ranka rodydamas Klarai pasilaikyti nosinaitę ir vėl užsivožda mas skrybėlę, kurią buvo senamadiškai nusiėmęs. Jis dar sykį grakščiai linkteli ir lėtai pajuda per parką prieš laikrodžio rodyklę.

Kai Solas nebegirdi:

– Gerai, teta Alse, atsiprašau, atsiprašau... Šūdas, ko tu dar nori?

– Ak, kad tave kur, visko, – atsako Alsana, bet balsas nebe karingas, o trapus. – Noriu perprasti visą sušiktą visatą – trumpai drūtai. Jau visai nieko nebesuprantu, o dar tik pradėjau. Aišku?

Ji atsidūsta, nelaukdama atsakymo, žiūrėdama ne į Nyną, bet tiesiai priešais save į gunktelėjusią, tolstančią Solo figūrą, slenkančią tarp kukmedžių.

– Gal tu ir tiesą sakai apie Samadą... apie daug ką. Galbūt nėra gerų vyrų, gal nė tiedu mano pilve negeri... ir galbūt aš su saviškiu per mažai kalbuosi, galbūt ištekėjau už nepažįstamo žmogaus. Galbūt tu įžiūri tikresnę tiesą, negu aš. Ką man žinoti... basakojei kaimietei... jokių universitetų nebaigusiai...

– Ak, Alse, – atsako Nyna, nardydama po Alsanos žodžius lyg po gobeleno ataudus, susigėdusi. – Juk žinai, kad aš ne tą turėjau galvoje.

– Bet negaliu visą laiką vis jaudintis dėl *tiesos*. Turiu rūpintis tiesa, su kuria galėčiau *gyventi*. Tuo ir skiriasi tas, kas sukvailioja ir geria iš sūrios jūros, nuo to, kuris ryja upės vandenį. Mano

Gėdingoji dukterėčia mano, kad kalbos viską gydo, ką? – sako Alsana, kone šyptelėdama. – Tik pašnekėk, ir viskas bus gerai. Būk nuoširdi, persiplėšk širdį ir išliek jos raudonį. Bet praeitis sudaryta ne vien iš žodžių, brangute. Mes ištekėjome už senių, supranti? Šitie kupstai, – Alsana paglosto juos abu, – jų tėvai visada bus vabalai čiuožikai. Viena koja dabartyje, kita praeityje. Jokios kalbos to nepakeis. Jų šaknys visada bus supainiotos. O šaknis vis kas nors iškasa. Tik pažiūrėk į mano sodą – kiekvieną mielą dieną paukščiai kapsto po kalendros krūmu.

Kai tik prieina tolimuosius vartus, Solas Jozefovičius atsigręžia pamojuoti, o visos trys moterys taip pat jam moja. Klara, plevėsuodama virš galvos jo rusva nosinaite, jaučiasi šiek tiek dramatiškai. Lyg ką nors išlydėtų į kelionę traukiniu per šalies sieną.

– Kaip jie susipažino? – klausia Nyna, mėgindama išsklaidyti debesėlį, nežinia ko pakibusį virš jų iškylos. – Turiu galvoje poną Džounsą ir Samadą Miahą.

Alsana atlošia galvą, lyg ta istorija būtų seniai nusibodusi.

– Ak, kare. Tikriausiai žudydami kokius nors vargšus, kurie to nenusipelnė. Ir kokio atpildo susilaukė? Samadui Miahui nudžiūvo ranka, o anam liko luoša koja. Tai bent laimė, tai bent laimė.

– Arčio *dešinioji* koja, – tyliai prataria Klara, rodydama vietą savo pačios šlaunyje, – man regis, ten metalo gabalas. Bet jis man iš tikrųjų nieko nepasakoja.

– Ak, koks skirtumas! – pratrūksta Alsana. – Greičiau patikėčiau daugiarankiu kišenvagiu Višnumi negu bent vienu tų vyrų žodžiu.

Bet Klarai brangus jauno kareivio Arčio paveikslas, ypač kai ją užgula senas, išglebęs Arčis iš tiesioginės rinkodaros.

– Ak, liaukis... juk nežinom, kas...

Alsana nesislapstydama nusispjauna į žolę.

– Sušiktas melas! Jei jie didvyriai, kur jų didvyriški daiktai? Visokie didvyrių žaisliukai? Didvyriai – jie šio to turi. Didvyriškų

daiktų. Iš tolo šviečia. Aš niekada nesu mačiusi medalio... ir netgi nuotraukos, – Alsana nemaloniai atsikrenkščia, rodydama, kad netiki. – Tai pasižiūrėk – ne, brangute, reikia, – pasižiūrėk *iš arti*. Pasižiūrėk, kas liko. Samadas turi vieną ranką; sako, kad nori rasti Dievą, bet iš tikrųjų Dievas jį išspyrė; ir jau dvejus metus darbuojasi tame restorane, patiekia gyslotą ožkieną baltaodžiams, kurie vis tiek nieko nesupranta, o Arčibaldas – na, pažiūrėk iš arti...

Alsana nutyla ir pažvelgia į Klarą pasitikrinti, ar gali toliau rėžti, jos neįžeisdama ar tuščiai neįskaudindama, bet Klara užsimerkusi, ji jau žiūri iš arti; jauna mergina iš arti žiūri į senį; užbaigia Alsanos sakinį, o veide pamažu nušvinta šypsena:

– ...lanksto popierių už pinigus, *Jėzau* mieliausias.

5. *Alfredo Arčibaldo Džounso ir Samado Miaho Ikbalio šaknų kanalai*

A propos: gal Alsana ir teisi, sakydama, kad reikia pažiūrėti iš arti; pažvelgti tiesiai į tarpuakį; tvirtai ir nuoširdžiai įsižiūrėti, kruopščiai ištirti ne tik reikalo esmę, bet ir kaulų čiulpus, net pačias šaknis – bet kyla klausimas, kaip giliai žvelgti? Kokios gelmės *pakaks*? Senasis amerikietiškasis klausimas: ko nori – *kraujo*? Tikriausiai prisireiks ne vien kraujo: kuždamų pastabų; pamirštų pokalbių; medalių ir nuotraukų; sąrašų ir pažymėjimų, pageltusio popieriaus su nežymiai atspaustomis rudomis datomis. Atgal, atgal, *atgal*. Na, tai gerai. Atgal pas Arčį, švarutėlį, rausvaskruostį ir iščiustytą, septyniolikos metų atrodantį pakankamo amžiaus, kad apgautų medicinos tarybos vyrus su pieštukais ir matavimo juostele. Atgal pas Samadą, dvejais metais vyresnį, šiltos ką tik iškeptos duonos spalvos. Atgal į tą dieną, kai jie pirmą sykį buvo priskirti kits kitam, Samadas Miahas Ikbalis (antra eilė, Eikš čia, kareivi!) ir Alfredas Arčibaldas Džounsas (Greičiau, greičiau, greičiau), į dieną, kai Arčis nenoromis pamiršo patį svarbiausią anglišką elgesio principą. Jis spoksojo. Jie stovėjo greta kits kito ant lopinėlio juodos Rusijos takelio žemės, aprengti visiškai vienodai – ant galvų smaksojo trikampės kepurėlės lyg popieriniai laiveliai, su vienodomis standartinėmis graužiančiomis uniformomis, speigo kandžiojamus kojų pirštus įspraudę į tokius pat juodus aulinius, apskretusius tomis pat dulkėmis. Bet Arčis nesusilaikė nespoksojęs. O Samadas jį pakentė, laukė ir laukė, kol jam praeis, kol po savaitės, praleistos susigrūdus tanke, suplukęs ir pridvisęs tvankiame aparate ir kęsdamas neatlyžtantį Arčio žvilgsnį, jis jau prisikentėjo tiek, kiek karšta jo galva įstengė.

– Bičiuli, kuo aš tau toks paslaptingas, kad vis spigini į mane?

– Ką sakai? – atsakė Arčis, sutrikęs, nes nebuvo pratęs leistis į asmeninius pokalbius tarnybos metu. – Nieko, tai yra niekuo, – na, klausyk, ką tu čia *šneki*?

Abu kalbėjo pakuždomis, nes kitais atžvilgiais pokalbis nebuvo asmeniškas: penkių žmonių įgulos „Churchill", riedančiame per Atėnus į Tesalonikus, taip pat sėdėjo dar du eiliniai ir kapitonas. Buvo 1945 metų balandžio 1 diena. Arčis Džounsas buvo tanko vairuotojas, Samadas – radistas, Rojus Makintošas – antrasis vairuotojas, Vilas Džonsonas tupėjo ant dėžės prie kulkosvaidžio, o Tomas Dikinsonas-Smitas sėdėjo šiek tiek aukštesnėje kėdėje, ir nors galva rėmėsi į lubas, naujai suteiktas kapitono laipsnis pernelyg glostė savimeilę, kad iš jos išliptų. Visi jau tris savaites nebuvo matę kitų žmonių, išskyrus vienas kitą.

– Tik norėjau pasakyti, kad tikriausiai čia tupėsime dar kokius dvejus metus.

Per radiją pasigirdo traškantis balsas, ir Samadas, nepamiršdamas pareigos, greitai ir veiksmingai jam atsakė.

– Tai kas? – paklausė Arčis, kai Samadas pasakė jų koordinates.

– Tas, kad žmogus gali pakęsti ribotą kiekį vėpsojimo. Ar tu čia darai kokį nors radistų tyrimą, ar tiesiog geidulingai žvelgi į mano pasturgalį?

Jų kapitonas Dikinsonas-Smitas, kuris *tikrai* geidulingai žvelgė į Samado pasturgalį (ir ne tik į jį; taip pat ir į jo protą; ir dar dvi lieknas raumeningas rankas, kurioms vienintelis tinkamas užsiėmimas – apkabinti mylimąjį; ir tas žvilgančias šviesiai žalias / rudas akis) tučtuojau juos užtildė:

– Ikbolai! Džounsai! Marš prie darbo. Matot, niekas kitas čia neplepa.

– Aš tik pasakiau pastabą, pone. Žmogui sunku susikaupti ir galvoti apie F fokstrotus ir Z zebrus, o paskui apie taškus ir brūkšnius, kai kiekvieną jo judesį lyg koks mopsas mopso akutė-

mis seka šitas tipas. Bengalijoje pamanytum, kad žmogus tokiomis akimis pritvinkęs...

– Užsičiaupk, Sultone, tu vėpla, – atkirto Rojus, kuris nekentė Samado ir visų pasipūtėlių radistų.

– *Makintošai*, – tarė Dikinsonas-Smitas, – liaukis, netildykime Sultono. Tęsk, Sultone.

Kad niekam nepasirodytų, jog daro Samadui lengvatų, kapitonas Dikinsonas-Smitas paprato jį užkabinėti ir vadinti nekenčiama Sultono pravarde, bet vis prašaudavo pro šalį; visada būdavo per daug švelnus, tardavo ją pernelyg panašiai į prabangią paties Samado kalbą, ir naudos buvo tik tiek, kad Rojus ir kiti aštuoniasdešimt jam tiesiogiai pavaldžių Rojų nekentė Dikinsono-Smito, tyčiojosi iš jo ir atvirai demonstravo nepagarbą; 1945-ųjų balandį jie jau visiškai jį niekino ir žiaugčiojo nuo pasipūtėlio vadeivos žydriaus manierų. Arčis, Karališkųjų inžinierių Pirmojo puolamojo dalinio naujokas, dar tik mokėsi.

– Aš tik pasakiau jam užsičiaupti, ir jis užsičiaups, jeigu nenori gauti į liūlį, tas benkartas indų sultonas. Tik neįsižeiskite, pone, – pridūrė Rojus iš mandagumo.

Dikinsonas-Smitas žinojo, kad kituose daliniuose, kituose tankuose žmonės tiesiog neatsikalbinėdavo prieš savo vadus arba apskritai nekalbėdavo. Net Rojaus Mandagumas rodė, kad Dikinsonui-Smitui nesiseka. Tuose kituose tankuose, „Sherman", „Churchill" ir „Matilda", išsibarsčiusiuose po Europos griuvėsius tarytum nemirtingi tarakonai, nekilo klausimo dėl pagarbos ar nepagarbos. Tik Paklusnumas, Nepaklusnumas, Bausmė.

– Sultonas... Sultonas... – svarstė Samadas. – Žinote, ponas Makintošai, man toks epitetas nė netrukdytų, jei jis bent jau būtų *teisingas*. Jis istoriškai *neteisingas*, žinot? Jis net *geografiškai* neteisingas. Esu tikras, kad paaiškinau jums, jog esu iš *Bengalijos*. Žodis „sultonas" reiškia tam tikrus *arabų* kraštų žmones – už šimtų mylių į vakarus nuo Bengalijos. Atstumo prasme mane vadinti sultonu yra maždaug taip pat tikslu, sakykime, kaip jus vadinti išgvėrusiu Hansu Fricu.

– Pavadinau tave Sultonu ir toliau taip vadinsiu, supratai?

– Ak, *pone Makintošai*. Nejau taip sudėtinga, taip neįmanoma suvokti, kad mudu, susispaudę šiame britų aparate, galėtume įstengti kovoti išvien kaip tikri britai?

Vilas Džonsonas, kuris buvo truputį silpnaprotis, nusiėmė kepurę, kaip visada, kai kas nors pasakydavo „britai".

– Ką tas kvėša čia vapa? – paklausė Makintošas, kasydamasis alaus pilvą.

– Nieko, – atsakė Samadas. – Deja, nieko „nevapėjau"; tik kalbėjau, kalbėjau, kaip sakoma, aušinau burną ir mėginau kaip nors nusikratyti varstančių Žioplio Džounso žvilgsnių, jo išverstų akių, tik tiek ir nieko daugiau... ir, regis, man nepavyko.

Jis atrodė nuoširdžiai nusiminęs, ir Arčiui staiga visai nekariškai kilo noras palengvinti jo skausmą. Bet tam buvo ne vieta ir ne laikas.

– Gerai. Liaukitės visi. Džounsai, žiūrėk į žemėlapį, – pasakė Dikinsonas-Smitas.

Arčis pažiūrėjo į žemėlapį.

Kelionė buvo ilga ir varginama, retai kada paįvairinama karo veiksmų. Arčio tankas buvo skirtas tiltams statyti, jis priklausė specialistų divizijai, nesusaistytai su Anglijos grafystėmis ar ginklų rūšimis, bet teikiančiai paslaugas visai armijai įvairiose šalyse, gelbėjant sugadintą įrangą, statant tiltus, sudarant perėjas į mūšį, tiesiant kelius, kur jie būdavo sugriauti. Jų pareiga buvo ne tiek kariauti, kiek rūpintis, kad kariauti eitųsi sklandžiai. Kai Arčis pakliuvo į konflikto zoną, jau buvo aišku, kad žiaurūs, kruvini sprendimai bus daromi oru, o ne 30 centimetrų skirtumu tarp vokiško ir angliško prieštankinio šovinio. Tikrasis karas, tas, kuris klupdė ant kelių miestus, karas, lydimas mirtinos dydžio, detonacijos, populiacijos statistikos, vyko daug mylių virš Arčio galvos. Tuo tarpu žemėje jų sunkus šarvuotas žvalgybinis tankas gavo paprastesnę užduotį: išvengti pilietinio karo kalnuose – karo kare – tarp EAM ir ELAS; prasiskinti kelią pro negyvos statistikos

stiklines akis ir „iššvaistytą jaunystę“; užtikrinti, kad judėjimas komunikacijos keliais, nusidriekusiais nuo vieno pragaro pakraščio iki kito, būtų laisvai praeinami.

– Subombarduotas amunicijos fabrikas yra už dvidešimties mylių į pietvakarius, pone. Mes turime surinkti, ką galim, pone. 16.47 eilinis Ikbolas man perdavė radijo pranešimą, kuriuo informuojama, kad žvelgiant iš oro ta zona neužimta, pone, – pasakė Arčis.

– Koks čia karas, – tyliai sumurmėjo Samadas.

Po dviejų savaičių, kai Arčis tikrino kelią į Sofiją, Samadas visiems ir niekam pratarė:

– Man čia ne vieta.

Kaip visada, niekas nekreipė į jį dėmesio; ypač uoliai ir ryžtingai dėmesio nekreipė Arčis, kuris kaip nors norėjo jį išgirsti.

– Na, aš išsilavinęs. Apmokytas. Turėčiau sklęsti su Karališkosiomis oro pajėgomis, šaudyti iš aukštybių! Aš karininkas! Ne koks mula, koks sipajus, minantis šlepetes tokioje tarnyboje. Mano prosenelis Mangalas Pandė, – jis apsidairė, tikėdamasis, kad vardas bus deramai atpažintas, bet į jį tik žvelgė buki anglų veidai, tad jis tęsė: – buvo didysis Indijos maišto didvyris!

Tyla.

– 1857 metais! Jis iššovė pirmąją niršią kiaulių taukais išteptą kulką ir paleido ją lėkti į nebūtį!

Ilgesnė, niūresnė tyla.

– Jei ne šita suknista ranka, – Samadas, mintyse keiksnodamas anglus, kurių istorinė atmintis buvo lyg auksinės žuvelės, pakėlė penkis nudžiūvusius, kietai sugniaužtus pirštus nuo krūtinės, kur paprastai juos laikydavo, – šita sušikta ranka, kuria man už visą vargą atsilygino Indijos armija, ir aš būčiau pasiekęs ne mažiau. O kodėl aš luošas? Nes Indijos armija geriau moka bučiuoti pasturgalius negu ištverti kovos įkarštį ir prakaitą! Niekada nevyk į Indiją, Žioply Džounsai, mielas bičiuli, ten vieta tik kvailiams ir dar blogesniems. Kvailiams, hinduistams, sikams ir pandžabiams.

O dabar visi murma apie nepriklausomybę – duokit *Bengalijai* nepriklausomybę, Arči, štai ką aš manau, – palikit Indiją voliotis pataluose su britais, jei ten jai taip patinka.

Jo negyva ranka sunkiai nukrito prie šono ir įsitaisė lyg išsipykęs senis. Samadas visą laiką kreipdavosi į Arčį, lyg juodu būtų susimokę prieš likusius tankistus. Kad ir kaip Arčis jo vengė, tos keturios vėpsojimo dienos tarp dviejų vyrų nutiesė lyg kokį šilko siūlelį, kurį Samadas kiekviena proga timptelėdavo.

– Matai, Džounsai, – tęsė Samadas, – labiausiai vicekaralius suklydo suteikdamas sikams bet kokios galios, supranti? Vien todėl, kad jiems pavyko šį tą nuveikti su kafyrais* Afrikoje, jis sako Taip, gerbiamas pone, su savo riebiu prakaituotu veidu, kvailais netikrais angliškais ūsais ir ant galvos užmaukšlintu turbanu lyg didelis šūdas, tu gali būti karininkas, mes padarysime armiją indišką; eik, eik kariauti į Italiją, risaldare majore Pugri, dafadare** Pugri, su mano didingais senaisiais anglų daliniais! Klaida! O tada pasikviečia mane, 9 Šiaurės Bengalijos raitųjų muškietininkų didvyrį, Bengalijos karinės aviacijos didvyrį, ir sako: „Samadai Miahai Ikbali, Samadai, mes tau suteiksime didžią garbę. Tu kausiesi Europos žemyninėje dalyje – nebadausi ir negersi savo paties myžalų Egipte ar Malajoje, ne – tu kausiesi su hunais jų pačių žemėje." Tiesiai ant jo slenksčio, Žioply Džounsai, tiesiai ant jo slenksčio. Tai va! Iškeliavau. Italija, galvojau, na, štai ir parodysiu anglų armijai, kad Bengalijos vyrai musulmonai kaunasi ne blogiau už sikus. Geriau! Tvirčiau! Ir yra geriausiai išsilavinę, ir jų kraujas geras, nes mes labiausiai Tinkami Būti Karininkais.

– Indų karininkai? To dar betrūko, kad mane kur, – tarstelėjo Rojus.

– Pirmąją dieną čia, – tęsė Samadas, – iš oro sunaikinau nacių slėptuvę. Puoliau kaip erelis.

– Mėšlas, – tarė Rojus.

* Menkinamasis žodis, kuriuo musulmonai vadina kitatikius, netikėlis.

** Indijos armijos karininkų laipsniai.

– Antrąją dieną iš oro apšaudžiau priešą, artėjantį prie Gotų linijos, pralaužtdamas Ardžentos spragą ir stumdamas Sąjungininkus į Po slėnį. Pats Lordas Mauntbatenas turėjo asmeniškai mane pasveikinti. Jis būtų paspaudęs šitą ranką. Bet to nebuvo. Žinai, kas nutiko trečiąją dieną, Žioply Džounsai? Žinai, kaip buvau suluošintas? Jaunas vyras pačiame jėgų žydėjime?

– Ne, – tyliai atsakė Arčis.

– Nelemtas sikas, Žioply Džounsai, nelemtas kvailys. Kai stovėjome apkasuose, jo šautuvas iššovė ir peršovė man riešą. Bet neleidau rankos amputuoti. Kiekviena mano kūno dalis duota Alacho, ir jos visos pas jį sugrįš.

Tad Samadas pakliuvo į nešlovingąją Jo Didenybės armijos tiltų statytojų diviziją; su tokiais, kaip Arčis; kaip Dikinsonas-Smitas (kurio valdiškoje byloje buvo pastaba „Rizika: Homoseksualus"), su lobotomijos vertais Makintošu ir Džonsonu. Karo atmatomis. Kaip juos meiliai vadino Rojus: Vėplų batalionas. Didelė dalis jų problemų kilo iš Pirmojo puolamojo dalinio kapitono: Dikinsonas-Smitas nebuvo karys. Ir tikrai nebuvo vadas, nors turėjo vado geną. Jis prieš savo valią buvo ištrauktas iš tėvo kolegijos, išpainiotas iš tėvo mantijos ir priverstas Kariauti Kare, kaip jo tėvas. Ir šio tėvas, ir to tėvas, iki begalybės. Jaunasis Tomas susitaikė su savo dalia ir ilgą laiką (jau ketverius metus) uoliai stengėsi įtraukti savo vardą į vis ilgėjantį Dikinsonų-Smitų sąrašą, iškaltą pailgame antkapyje Litl Marlou kaimelyje, ir būti palaidotas ant jų visų šeimos kape lyg sardinių skardinėje, išdidžiai puošiančiame istorinį šventorių.

Nužudyti hunų, vogų, siauraakių, kafirų, varlių, škotų, juodžių, zulusų, indų (pietų ir rytų), indėnų, netyčia palaikyti puolančia okapija švedo per laukinių žvėrių medžioklę Nairobyje, Dikinsonai-Smitai tradiciškai nepasotinamai troško išvysti Dikinsonų-Smitų kraują, liejamą svečiose šalyse. O kai karai nevykdavo, Dikinsonai-Smitai pasinerdavo į Airių reikalą, tokias mirtinas Dikinsonų-Smitų atostogas, kurios truko nuo 1600 metų ir nė

neketino baigtis. Bet mirti ne taip paprasta. Ir nors amžių amžius šeimą it magnetas traukė progos pulti prieš bet kokį mirtiną ginklą, šitam Dikinsonui-Smitui niekaip nesisekė. Vargšelis Tomas troško kitokios egzotikos. Jis norėjo ją pažinti, branginti, mokytis iš jos, pamilti. Karo žaidimams jis neturėjo jokio pašaukimo.

Per kitas dvi savaites kas dieną, norom ar nenorom, Arčis daugybę sykių girdėjo ilgą pasakojimą, kaip Samadas iš Bengalijos kariuomenės šlovės aukštumų nupuolė į Vėplų batalioną, girdėjo įvairius jo variantus ir plėtotes. Kad ir kaip tai buvo įkyru, šis pasakojimas buvo smagesnis už kitas nesėkmės istorijas, užpildančias ilgas naktis ir palaikančias Vėplų bataliono vyrų pamėgtą abejingumo bei nevilties nuotaiką. Nudrengtame kanone buvo „Tragiška mirtis Rojaus sužadėtinės", kirpėjos, kuri paslydo ant plaukų suktukų ir nusilaužė sprandą į kriauklę; „Arčio nesugebėjimas pakliūti į mokyklą", nes jo mama neturėjo pinigų uniformai; Dikinsono-Smito gausūs iššudyti giminaičiai; o Vilas Džonsonas dieną nekalbėdavo, bet vaitodavo per miegus, o jo veidas iškalbingai pasakojo apie tiek nelaimingų nelaimių, kad niekas nedrįso nė klausti. Vėplų batalionas šitaip kurį laiką ir gyveno, lyg koks keliaujantis bedalių cirkas, tuščiai klajojantis po Rytų Europą; išsigimėliai ir kvailiai, neturintys jokių žiūrovų, tik kits kitą. Jie pasirodydavo ir vaidindavo pakaitomis. Kol galiausiai tankas privažiavo dieną, kurios Istorija neprisimena. Kurios Atmintis nepasistengė išsaugoti. Akmuo staiga paniro. Netikri dantys tyliai nuskendo stiklinėje. 1945 metų gegužės 6 dieną.

1945 metų gegužės 6 dieną apie 18.00 valandą tanke kažkas sprogo. Garsas buvo ne kaip bombos, bet kaip inžinerinės nelaimės, ir tankas lėtai sustojo. Jie buvo mažame Bulgarijos kaimelyje ties Graikijos ir Turkijos pasieniu, kur karui atsibodo ir jis išėjo, o žmonės vėl gyveno beveik normaliai.

– Gerai, – tarė Rojus, pažiūrėjęs, kas sugedo. – Varikliui šakės, sulūžo vienas vikšras. Mums teks radiju kviestis pagalbą, o tuomet tupėti čia, kol ji atvyks. Nieko negalime padaryti.

– Mes nė nepamėginsim sutaisyti patys? – paklausė Samadas.

– Ne, – atsakė Dikinsonas-Smitas. – Eilinis Makintošas sako tiesą. Tokio gedimo mes niekaip nepataisysime su tais įrankiais, kuriuos turime. Turėsime tiesiog laukti pagalbos čia.

– Kiek ji užtruks?

– Dieną, – pyptelėjo Džonsonas. – Mes gana toli nuo kitų.

– Kapitone Smitai, ar mes turėsime tas dvidešimt keturias valandas likti tanke? – paklausė Samadas, kurį kraupino Rojaus asmens higiena, ir jam buvo baisu pagalvoti, kad teks su juo praleisti tvankų vakarą stovint.

– Taip, kad jus kur – o kaip tu manai, čia išeiginė? – suurzgė Rojus.

– Ne, ne... kodėl jums neišėjus pasivaikščioti – nėra reikalo tupėti čia susispaudus. Judu su Džounsu eikit, prisistatykit atgal, o tuomet, kai jūs grįšit, išeisime mes su eiliniais Makintošu ir Džonsonu.

Taigi, Samadas ir Arčis išėjo į kaimelį, ten tris valandas maukė „Sambucca" ir klausėsi, kaip kavinės savininkas pasakoja apie mažutę nacių invaziją: jie pasirodė kaime, suvalgė visas jo atsargas, permiegojo su dviem kaimo paleistuvėmis ir peršovė žmogui galvą už tai, kad jis nepakankamai greitai parodė jiems kelią į kitą kaimą.

– Jie buvo baisiai nekantrūs, – pasakė senis, purtydamas galvą. Samadas jam sumokėjo.

Grįžtant atgal, Arčis tarė:

– Žinoma, jų daug nereikia, kad galėtų grobti ir plėšikauti, – mėgindamas užmegzti pokalbį.

– Vienas stiprus žmogus ir vienas silpnas – tai jau kolonija, Žioply Džounsai, – atsakė Samadas.

Kai Arčis su Samadu priėjo tanką, rado eilinius Makintošą, Džonsoną ir kapitoną Tomą Dikinsoną-Smitą negyvus. Džonsonas buvo pasmaugtas vielute, Rojui peršauta nugara. Rojaus žandikauliai buvo jėga atplėšti, išrautos sidabrinės plombos; lyg

geležinis liežuvis iš jo burnos styrojo replės. Atrodė, kad Tomas Dikinsonas-Smitas, išvydęs artėjantį užpuoliką, išvengė jam skirtos dalios ir pats šovė sau į veidą. Vienintelis Dikinsonas-Smitas, žuvęs nuo anglo rankos.

—

Kol Arčis su Samadu kaip įmanydami vertino susidariusią padėtį, generolas pulkininkas Jodlis sėdėjo nedidelėje raudonoje mokyklėlėje Reimse ir kratė rašiklį. Vieną sykį. Kitą. Tuomet leidosi į iškilmingą rašalo šokį palei punktyrinę liniją ir įrašė savo vardą į istoriją. Karas Europoje baigėsi. Kai jam už nugaros stovėjęs žmogus pastvėrė lapą, Jodlis panarino galvą, priblokštas, lyg tik dabar suvokęs, ką padarė. Bet Arčis ir Samadas dar dvi savaites apie tai nieko nežinos.

Keisti buvo laikai, tokie keisti, kad Ikbalis ir Džounsas susibičiuliavo. Tądien, kai visa Europa šventė, Samadas ir Arčis stovėjo Bulgarijos pakelėje, Samadas gniaužė sveikosios rankos saujoje kažkokius laidus, faneros plokštę ir metalinius apkaustus.

– Radijas išdraskytas velniop, – pasakė Samadas. – Mums teks pradėti nuo pradžių. Labai prasti popieriai, Džounsai. Labai prasti. Netekome susisiekimo priemonės, transporto ir gynybos. Dar blogiau: netekome vado. Kariškio be vado popieriai tikrai labai prasti.

Arčis nusigręžė nuo Samado ir iš širdies išsivėmė po krūmu. Eilinis Makintošas, kad ir kaip narsiai kalbėdavo, prie Šv. Petro vartų apsišiko, ir tas kvapas, prasiskverbęs į Arčio plaučius, tampė jo nervus, baimę ir pusryčius.

Taisant radiją, Samadas žinojo, *ką* reikia daryti, išmanė *teoriškai*, bet Arčis turėjo sveikas rankas ir šiokių tokių gabumų su laideliais, vinutėmis ir klijais. Prasidėjo keistos grumtynės tarp žinių ir praktinių įgūdžių, ir jie vis grūmėsi, lipdydami mažučius metalo gabaliukus, kurie galbūt juos išgelbės.

– Paduok man trijų omų rezistorių, gerai?

Arčis visas išraudo, nežinodamas, kokį daiktą Samadas turi galvoje. Jo ranka virpėjo virš laidelių, varžtelių ir kitokių niekučių dėžės. Samadas tyliai kostelėjo, kai Arčio mažasis pirštas nukrypo teisingo daikto link. Buvo nesmagu, kad indas moko anglą, ką daryti, – bet kažkaip, tykiai ir vyriškai, jie ištvėrė. Kaip tik tada Arčis ir suprato, koks iš tikrųjų galingas yra sugebėjimas meistrauti, kaip plaktukas ir vinys pakeičia daiktavardžius ir būdvardžius, kaip jis padeda vyrams susikalbėti. Tos pamokos jis nepamiršo visą gyvenimą.

– Šaunuolis, – pasakė Samadas, kai Arčis padavė jam elektrodą, bet paskui, supratęs, kad vienos rankos nepakaks laidams padėti į vietą ar pritvirtinti prie radijo plokštės, jis grąžino įrankį Arčiui ir parodė, kur jį dėti.

– Žiū, tik pulsim ir susitvarkysim, – linksmai pratarė Arčis.

– Kramtomos! Prašau, pone!

Ketvirtąją dieną tanką pamažu apspito pulkas kaimo vaikų, priviliotų šiurpių žudynių, žaliaakio Samado kerų ir Arčio amerikietiškos kramtomosios gumos.

– Pone Kareivi, – tarė vienas kaštoninės spalvos berniukas kaip žvirbliukas, kruopščiai rinkdamas angliškus žodžius, – kramtomos prašau ačiū.

Arčis kyštelėjo ranką į kišenę ir ištraukė penkias plonas rausvas juosteles. Berniukas išdidžiai ėmė dalinti jas bičiuliams. Jie pradėjo įnirtingai kramtyti, iš uolumo net akys ant kaktos lipo. Tuomet, kai skonis išsivadėjo, jie stovėjo ir tyliai, pagarbiai žvelgė į savo geradarį. Po kelių minučių tas pats perkaręs berniūkštis vėl buvo pasiųstas kaip Liaudies Atstovas.

– Pone Kareivi, – jis ištiesė ranką. – Kramtomos prašau ačiū.

– Nebėra, – atsakė Arčis, žodžius palydėdamas išraiškinga ženklų kalba. – Daugiau nebeturiu.

– Prašau, ačiū. *Prašau?* – nekantriai pakartojo berniukas.

– Ak, dėl Dievo meilės, – neiškentė Samadas. – Mums reikia sutaisyti radiją ir važiuoti. Gal imkimės darbo, gerai?

– Kramtomos, pone, pone Kareivi, kramtomos, – skambėjo kone giesmė; vaikai maišė kelis išmoktus žodžius kuo įvairiausia tvarka.

– *Prašau?* – berniukas taip uoliai tiesė ranką, kad net pasistiebė ant pačių pirštų galiukų.

Staiga jis ištiesė delną, o tada gudriai nusišypsojo, ruošdamasis derėtis. Ant jo delno gulėjo keturi žali banknotai, suglamžyti į ryšulėlį lyg žolės kuokštas.

– Doleriai, pone!

– Kur jų gavai? – paklausė Samadas, mėgindamas pastverti. Berniukas skubiai patraukė ranką. Jis vis trypčiojo nuo vienos kojos ant kitos – tokio kipšų šokio vaikai išmoksta per karą. Paprasčiausias būdas neprarasti budrumo.

– Pirma kramtomos, pone.

– Sakyk, kur jų gavai. Įspėju, su manim nekvailiok.

Samadas stvėrė berniuką ir pagavo jį už marškinių rankovės. Anas veltui stengėsi ištrūkti. Berniuko draugai ėmė skirstytis, palikę šlovės netekusį didvyrį.

– Ar dėl jų nužudei žmogų?

Samado kaktoje gysla aistringai plėšėsi lauk pro odą. Jis norėjo ginti ne savo šalį ir keršyti už nužudytus žmones, kurie taikos metu gatvėje apsimestų jo nematą. Arčis baisiai nustebo. Tai jo šalis; kad ir koks mažas, šaltakraujis ir vidutiniškas, jis buvo vienas iš daugybės būtinų jos stuburo slankstelių, bet nieko panašaus jis nepajuto.

– Ne, pone, ne, ne. Iš jo. Jo.

Jis ištiesė laisvąją ranką ir parodė didelį apleistą namą, tupintį horizonte lyg riebi susimąsčiusi višta.

– Ar kas nors tame name žudė mūsiškius? – nirto Samadas.

– Ką sakai, pone? – cyptelėjo berniukas.

– Kas ten?

– Jis daktaras. Jis ten. Bet serga. Negali judėti. Daktaras Serga.

Keli likę vaikai įnirtingai patvirtino vardą. Daktaras Serga, pone, daktaras Serga.

– Kas jam yra?

Berniukas, patenkintas tokiu dėmesiu, kaip tikras aktorius pavaizdavo verkiantį žmogų.

– Anglas? Kaip mes? Vokietis? Prancūzas? Bulgaras? Graikas? – Samadas paleido berniuką, nes pabodo švaistyti jėgas.

– Jis niekas. Jis tik Daktaras Serga, – atsainiai paaiškino berniukas. – Kramtomos?

Praėjus kelioms dienoms pagalba vis dar nesirodė. Arčis ir Samadas pavargo nuolat kariauti tokiame jaukiame kaimelyje, ir pamažu vis labiau atsipalaidavo, imdami gyventi kaip civiliai. Kas vakarą jie vakarieniaudavo senojo Gozano virtuvėje-kavinėje. Pavandenijusi sriuba kainuodavo po penkias cigaretes. Bet kokia žuvis kainuodavo menkavertį bronzos medalį. Kadangi Arčis dabar vilkėjo viena iš Dikinsono-Smito uniformų, mat jo suplyšo, turėjo ir kelis atliekamus velionio medalius, už kuriuos pirko kitas būtinas ir nebūtinas gėrybes: kavą, muilą, šokoladą. Už gabalą kiaulienos Arčis atidavė Dorotę Lamur vaizduojančią cigarečių kortelę, kurią nešiojosi prispaudęs prie pasturgalio užpakalinėje kišenėje nuo pat tada, kai įstojo į armiją.

– Pirmyn, Semai – panaudosim jas kaip kuponus, kaip maisto talonus; kai įstengsim, jeigu norėsi, vėl išpirksim.

– Aš musulmonas, – atsakė Samadas, stumdamas šalin lėkštę kiaulienos. – Ir manoji Rita Heivort mane apleis tik kartu su mano paties siela.

– Kodėl jos nevalgai? – paklausė Arčis, lyg pamišėlis rydamas du pjausnius. – Mano galva, tai labai keista.

– Nevalgau jos dėl tos pačios priežasties, dėl kurios tu, būdamas anglas, niekada iš tikrųjų nepatenkini moters.

– Kodėl gi? – paklausė Arčis, trumpam pakėlęs galvą nuo lėkštės.

– Tokios mūsų kultūros, bičiuli, – jis akimirką pamąstė. – O gal ir dar giliau. Galbūt mūsų kaulų smegenys.

Po vakarienės jie apsimesdavo ieška kaimelyje žudikų, prasinešdavo per jį, apieškodavo tuos pačius tris prastos šlovės barus ir patikrindavo gražių moterų namų vidinius kambarius, bet po kurio laiko ir to nebesiimdavo. Tik sėdėdavo ir rūkydavo pigius cigarus prie tanko, gėrėdamiesi ilgais kruvinais saulėlydžiais ir plepėdamiesi apie savo buvusį laikraščių pardavėjo (Arčio) ir biologijos studento (Samado) gyvenimą. Jie aptarinėjo idėjas, kurių Arčis iki galo nesuprato, o Samadas vėsiai nakčiai kuždėjo paslaptis, kurios niekada nebūdavo išsakomos garsiai. Lyg dvi moteris, pažįstamas daugelį metų, juos saistė ilga, maloni tyla. Jie žvelgė į žvaigždes virš nepažįstamo krašto, bet nė vienas pernelyg nesiilgėjo namų. Trumpai tariant, tai buvo kaip tik tokia draugystė, kokias anglai užmezga per atostogas, kokias tik per atostogas ir įstengia užmegzti. Draugystė, peržengianti klasę ir spalvą, draugystė, kurios pagrindas – fizinis artumas ir kuri tveria todėl, kad anglas mano, jog fizinis artumas laikinas.

Po pusantros savaitės radijas buvo pataisytas, bet į pagalbos šauksmus, kuriuos jie siuntė bangomis, ieškodami ausų, kurios juos išgirstų, atsakymo vis nebuvo. (Kaimiečiai dabar jau žinojo, kad karas baigėsi, bet neskubėjo tos žinios pranešti svečiams, kurių kasdieniai mainai labai sustiprino vietos ekonomiką.) Dykomis valandomis Arčis paremdavo vikšrų dalis metaline kartimi, o Samadas žiūrėdavo, kas ten sugedę. Skirtinguose žemynuose jų šeimos manė, kad abu vyrai žuvo.

– Ar Braitone tavęs laukia moteris? – paklausė Samadas, įkišęs galvą į liūto nasrus tarp vikšro ir tanko.

Arčis nebuvo gražus. Jei jo nuotraukoje nykščiu uždengtum nosį ir burną, jis atrodytų pritrenkiamai, bet šiaip jau niekuo ne-

pasižymėjo. Merginas trauktų jo didelės, mėlynos kaip Sinatros akys, bet joms nepatiktų Bingo Krosbio ausys ir nosis, kuri baigėsi natūraliu svogūno pavidalo gumbu kaip V. K. Fyldso.

– Viena kita, – atsainiai tarstelėjo jis. – Žinai, šen bei ten. O tavęs?

– Man jau parinkta mergina. Tokia panelė Begum – pono ir ponios Begumų dukra. „Uošvių", kaip pas jus sakoma. Dievulėliau, jie taip toli sulindę Bengalijos aukštuomenei į tiesiąją žarną, kad net lordas gubernatorius šniurkščiodamas sėdi ir laukia, kada jo mula atneš kvietimą pas juos vakarienės!

Samadas garsiai nusikvatojo ir laukė, kad Arčis prisijungtų, bet šis, nė žodžio nesupratęs, kaip visada nutaisė šaltą veidą.

– Ak, jie labai puikūs žmonės, – tęsė Samadas, tik truputį nusivylęs. – Labai puikūs. Labai gero kraujo... ir dar priedo, jų moterys linkusios – tradiciškai, per amžius, supranti, – užsiauginti milžiniškus melionus.

Samadas pavaizdavo, ką reikia, tuomet vėl ėmė lygiuoti kiekvieną vikšro dantuką į teisingą griovelį.

– Ir? – paklausė Arčis.

– Kas ir?

– Ar jos?.. – Arčis pavaizdavo tą patį, bet šįsyk anatomiškai taip persistengė, kad ore nubrėžtoji moteris neįstengtų išlaikyti pusiausvyros.

– Ak, bet man dar reikės palaukti, – atsakė jis, atsainiai šypsodamasis. – Deja, Begumų šeimoje dar negimė mano kartos mergaitė.

– Nori pasakyti, tavo žmona, po galais, dar nė negimusi?

– Tai kas? – paklausė Samadas, traukdamas cigaretę iš Arčio krūtinės kišenėlės. Jis brūkštelėjo degtuku per tanko šoną ir prisidegė. Arčis tepaluota ranka nusišluostė nuo kaktos prakaitą.

– Pas mus, – atsakė Arčis, – vaikinas paprastai pažįsta merginą, prieš ją vesdamas.

– Pas jus priimta virti daržoves tol, kol jos sutyžta. Tai nereiškia, – įtemptai kalbėjo Samadas, – kad taip ir reikia daryti.

Paskutinis vakaras kaimelyje buvo visiškai tamsus, tylus. Drumzliname ore rūkyti nesinorėjo, todėl Arčis ir Samadas barbeno pirštais į šaltus akmeninius bažnyčios laiptukus, nes neturėjo kur daugiau jų dėti. Akimirką prieblandoje Arčis pamiršo karą, kurio jau vis tiek nebebuvo. Būtojo laiko, būsimoji baigtinė naktis.

Kol jie dar nė nenutuokė apie taiką, tą paskutinę nežinios naktį, Samadas nutarė sutvirtinti draugystę su Arčiu. Dažnai tai padaroma, perduodant ypatingą žinią: kokį nors seksualinį prasižengimą, kokią nors emocinę paslaptį ar neaiškią slaptą aistrą, kurią išsakyti trukdė naujos pažinties atsargumas. Bet Samadui nebuvo nieko brangesnio ar reikšmingesnio už jo kraują. Tad natūralu, kad, jiems susėdus ant šventos žemės, jis prašneko apie tai, kas jam buvo šventa. Ir nebuvo stipresnio kraujo šauksmo jam ir žemei, per amžius aplaistytai tuo krauju, negu pasakojimas apie jo prosenelį. Tad Samadas papasakojo Arčiui dažnai pamirštamą, šimto metų senumo supelijusią pasaką apie Mangalą Pandę.

– Tai jis buvo tavo senelis? – paklausė Arčis, išklausęs pasakojimą, mėnulį dengė debesys, ir jis kaip reikalas susižavėjo. – Tavo tikras kraujo senelis?

– *Pro*senelis.

– Na, nieko sau. Žinai: prisimenu iš mokyklos – *tikrai* – Kolonijų istorija, ponas Džagsas. Plikas, išsprogusiomis akimis, bjaurus senas krienas – ponas Džagsas, ne tavo senelis. Bet įkrėtė mums košės į galvą, net jei liniuote talžydavo delnus... Supranti, žmonės daliniuose dar kartais pravardžiuoja kits kitą *Pandžiais*, supranti, jei vyrukas linkęs maištauti... Niekada nė nesusimąsčiau, iš kur tai kilę... Pandė buvo maištininkas, nemėgo anglų, iššovė pirmąją kulką per Sukilimą. Dabar prisimenu kuo aiškiausiai. Ir tai buvo tavo senelis!

– *Pro*senelis.

– Nieko sau. Geras, ką? – kalbėjo Arčis, susidėjęs rankas už galvos ir atsilošdamas pažvelgti į žvaigždes. – Turėti kraujyje tokį istorijos lašą. Tikriausiai teikia įkvėpimo. Matai, aš Džounsas. Kaip koks Smitas. Mes – niekas... Mano tėvas sakydavo: „Mes – pelai, vyruti, mes – pelai." Žinok, aš niekada pernelyg dėl to nesisielojau. Vis tiek didžiavausi, supranti. Dorų anglų kilmės. Bet tu savo giminėje turi didvyrį!

Samadas net pasipūtė.

– Taip, Arčibaldai, *būtent* taip. Žinoma, pasitaiko menkystų anglų akademikų, mėginančių jį suniekinti, nes jie niekaip negali pripažinti indo. Bet jis buvo didvyris, ir viskas, ką nuveikiau šiame kare, kyla iš jo pavyzdžio.

– Žinai, gerai sakai, – mąsliai pratarė Arčis. – Anglai prastai atsiliepia apie indus; jiems tikrai nepatiktų, jeigu pasakytum, kad indas buvo didvyris... visi kreivai į tave žiūrėtų.

Staiga Samadas čiupo jį už rankos. Arčiui pasirodė, kad jo ranka karšta, beveik karščiuojanti. Kitas vyras niekada nebuvo pačiupęs jo už rankos; jam pirmiausia norėjosi pasitraukti ar trenkti jam, ar panašiai, bet paskui persigalvojo, nes juk indai emocingi, tiesa? Šitoks aštrus maistas ir visa kita.

– *Prašau*. Padaryk man šitą vienintelę, didžiulę paslaugą, Džounsai. Kai grįši namo – jei tu, jei mes abu, grįšim į savo namus – jei kada išgirsi ką nors kalbant apie Rytus, – ir čia jo balsas nukrito visu registru, suskambo sodriai bei liūdnai, – *neskubėk spręsti*. Jei tau sakys „jie visi tokie" arba „jie daro šitaip", arba „jie taip galvoja", neskubėk spręsti, kol visko neišsiaiškinsi. Nes ta šalis, kurią vadina „Indija", turi tūkstantį vardų ir milijonus gyventojų, ir jei manaisi toje daugybėje radęs du vienodus žmones, klysti. Tai tik mėnesienos žaismė.

Samadas paleido jo ranką, pasirausė kišenėje, padažė pirštą į ten laikomas baltas dulkes ir paslapčia kyštelėjo jį burnon. Jis atsirėmė į sieną ir pirštų galiukais perbraukė per akmenį. Tai buvo

mažutė misijos bažnytėlė, paversta ligonine, o po dviejų mėnesių, kai palanges ėmė drebinti sviedinių sprogimai, palikta. Samadas su Arčiu įsitaisė joje miegoti, nes ten buvo plonų čiužinių ir dideli, erdvūs langai. Samadas taip pat susidomėjo (iš vienatvės, sakė jis sau; iš melancholijos) morfijaus dulkėmis, kurių rasdavo po visą pastatą išsimėčiusiose spintutėse; paslėptais margučiais priklausomybės Velykų žaidime. Kai tik Arčis nueidavo pasiusioti arba dar sykį patikrinti radijo, Samadas naršė savo mažąją bažnytėlę, rausdamas vieną spintutę po kitos, lyg nusidėjėlis, einąs nuo vienos klausyklos prie kitos. Tuomet, susiradęs nuodėmės butelaitį, jis pasinaudodavo proga įtrinti ja dantenas ar truputį įmaišyti į pypkę, o paskui atsiguldavo ant terakotos grindų, žvelgdamas į tobulą bažnyčios kupolo linkį. Šita bažnyčia visa buvo išmarginta žodžiais. Žodžiais, prieš tris šimtus metų paliktais nepaklusniųjų, atsisakiusių mokėti laidotuvių mokestį per choleros epidemiją, nedoro žemvaldžio užrakintų bažnyčioje ir paliktų ten numirti – tik prieš tai jie kiekvieną sieną išrašė laiškais šeimai, eilėraščiais, amžino nepaklusnumo pareiškimais. Samadui ši istorija visai patiko, kai tik ją išgirdo, bet rimtai jos sukrėstas buvo tik tada, kai pradėjo veikti morfijus. Tuomet kiekvienas jo kūno nervas atgijo, ir informacija, visa informacija, sukaupta visatoje, visa informacija ant sienų, išmušdavo kamštį ir srūdavo per jį lyg elektra įžemintu laidu. Tuomet jo galva išsiskleisdavo lyg sudedama kėdė. Ir jis kurį laiką joje sėdėdamas stebėdavo pro šalį skriejantį pasaulį. Šįvakar, prisilaižęs net daugiau negu reikėjo, Samadas pasijuto ypač visaregis. Lyg jo liežuvis būtų sviestuotas, o pasaulis – nusvidinto marmuro kiaušinis. Ir jis pajuto giminystę neklusniesiems, jie buvo Pandės broliai – Samadui šįvakar regėjosi, kad kiekvienas maištininkas jam brolis, – jis norėjo su jais pasikalbėti apie žymę, jų paliktą pasaulyje. Ar jos pakako? Kai prisiartino mirtis, ar to tikrai pakako? Ar jie liko patenkinti tūkstančiu žodžių, kuriuos paliko po savęs?

– Žinai, ką aš tau pasakysiu, – tarė Arčis, sekdamas Samado žvilgsnį ir išvydęs, kad jo akyse atsispindi bažnyčios kupolas. –

Jei man būtų likusios tik kelios valandos, nebūčiau puolęs tapyti paveikslų ant lubų.

– Sakyk, – pasiteiravo Samadas, susierzinęs, kad jį išplėšė iš malonių minčių, – kokio didaus žygdarbio imtumeisi paskutinėmis valandomis prieš mirtį? Galbūt įrodytum Ferma teoremą? Perprastum Aristotelio filosofiją?

– Ką? Kaip? Ne... Aš – žinai... *mylėčiausi* – su *moterimi*, – atsakė Arčis, net rausdamas dėl patirties stokos. – Supranti... *paskutinį kartą*.

Samadas pratrūko kvatotis.

– Greičiau jau pirmą.

– Ak, liaukis, aš rimtai.

– Gerai. O jei niekur aplink „moterų" nebūtų?

– Na, visada galima, – ir Arčis nuraudo lyg pašto dėžutė, šitaip ir jis sutvirtino draugystę, – į kumštuką, kaip sako amerikiečiai kareivukai!

– *Į*, – niekinamai pakartojo Samadas, – *kumštuką*... ir viskas? Paskutinis dalykas, kurį norėtum padaryti, prieš nusikratydamas šio mirtingo kūno, yra „į kumštuką". Pasiekti orgazmą.

Arčis, kilęs iš Braitono, kur niekas niekada, *niekada*, neištardavo tokių žodžių, kaip orgazmas, ėmė isteriškai trūkčioti iš gėdos.

– Kas tau čia juokinga? Ko juokiesi? – paklausė Samadas, prisidegdamas cigaretę, nors ir buvo karšta, mat jo mintis morfijus nunešė kitur.

– Nieko, – netvirtai pratarė Arčis. – Nieko.

– Nejau nesupranti, Džounsai? Nejau nesupranti... – Samadas gulėjo pusiau viduje, pusiau lauke, ištiesęs rankas į lubas, – *intencijos*? Jie ne varė į kumštukus – negamino sniegelio, – jie siekė kai ko ilgiau tveriančio.

– Tiesą sakant, neįžiūriu jokio skirtumo, – atsakė Arčis. – Kai jau miršti, tai miršti.

– O *ne*, Arčibaldai, *ne*, – melancholiškai sukuždėjo Samadas. – Juk ir pats tuo netiki. Turi gyventi, aiškiai suvokdamas, kad

tavo veiksmai *liks*. Mes – padarinių būtybės, Arčibaldai, – pasakė jis, rodydamas bažnytėlės sienas. – Jie tai suprato. Mano prosenelis suprato. Kada nors supras ir mūsų vaikai.

– Mūsų vaikai! – sukikeno Arčis, nuoširdžiai prajuokintas. Galimybė susilaukti palikuonių jam atrodė tokia tolima.

– Mūsų vaikai gims iš mūsų veiksmų. *Mūsų atsitiktinumai virs jų lemtimi*. Ak, veiksmai liks. Viskas priklauso tiesiog nuo to, ką darysi, kai išmuš tavo valanda, mielas drauge. Kai prisiartins giltinė. Kai sienos užgrius, dangus aptems, žemė drebės. Tą akimirką mes būsime verti tiek, kiek mūsų veiksmai. Ir nesvarbu, ar tave stebi Alachas, Jėzus, Buda, ar ne. Šaltą dieną žmogus mato savo kvapą, o karštą – ne. Bet *kvėpuoja* ir tada, ir tada.

– Žinai, – patylėjęs pratarė Arčis, – prieš pat išvykdamas iš Filikstou, mačiau tokį naujovišką grąžtą, kuris skyla pusiau, ir ant jo galo gali užmauti įvairius daiktus – raktą, plaktuką, net butelių atidarytuvą. Manyčiau, labai pravartu, kai neturi daug vietos. Patikėk, baisiai tokio norėčiau.

Samadas akimirką pažvelgė į Arčį, tada papurtė galvą.

– Eikš, eime vidun. Šitas bulgariškas maistas. Man nuo jo skrandis kūlvirsčia vartosi. Man reikia pasnausti.

– Atrodai išblyškęs, – atsakė Arčis, padėdamas jam atsistoti.

– Tai už nuodėmes, Džounsai, už nuodėmes, o vis tiek man nusidėta daugiau, negu aš nusidedu, – sukikeno panosėje Samadas.

– Ką čia šneki?

Iš vienos pusės prilaikydamas Samado svorį, Arčis nuvedė jį vidun.

– Aš kažką suvalgiau, – pasakė Samadas krištolo tyrumo anglų kalbos tarme, – ir pilvas pyksta.

Arčis puikiai žinojo, kad Samadas paslapčia kniaukia morfiją iš spintučių, bet suprato Samadą nenorint, kad jis žinotų, todėl, vesdamas jį prie čiužinio, tepasakė:

– Eikš, atsigulk.

– Kai šita košė baigsis, mes vėl susitiksim Anglijoje, gerai? – pasakė Samadas, griūdamas ant čiužinio.

– Taip, – atsakė Arčis, mėgindamas įsivaizduoti, kaip reikėtų vaikštinėti Braitono krantine su Samadu.

– Nes tu – retas anglas, Žioply Džounsai. Laikau tave savo draugu.

Arčis ir pats nežinojo, kuo laiko Samadą, bet švelniai nusišypsojo, išreikšdamas savo jausmus.

– 1975 metais tu ateisi vakarienės pas mane ir mano žmoną. Kai būsime storapilviai vyrai ir sėdėsim ant pinigų kalno. Kaip nors vis tiek susitiksim.

Arčis, abejodamas dėl užsienietiško maisto, nedrąsiai šyptelėjo.

– Mes būsim pažįstami visą gyvenimą!

Arčis paguldė Samadą, susirado čiužinį pats ir susirangė miegoti.

– Labanakt, drauge, – pasakė Samadas visiškai patenkintu balsu.

—

Rytą į kaimą atvyko cirkas. Pabudintas šūksnių ir juoko pliūpsnių, Samadas vargais negalais apsivilko uniformą ir viena ranka apsikabino šautuvą. Jis išėjo į saulės nutviekstą kiemą, kur rado rusų kareivius pilkšvomis uniformomis, šokinėjančius per kits kitą, šaudančius į skardines vienas kitam ant galvos ir mėtančius peilius į bulves, pamautas ant karčių, o kiekvienai bulvei buvo išpaišyti trumpi juodi ūsiukai. Apimtas staigaus nušvitimo nuovargio, Samadas susmuko ant laiptų, atsiduso ir sėdėjo, pasidėjęs rankas ant kelių, atgręžęs veidą į šilumą. Po akimirkos iškėblino ir Arčis, pusiau nusmukusiomis kelnėmis, mojuodamas ginklu, ieškodamas priešo, ir išsigandęs paleido kulką oran. Cirkas tęsėsi, jo nė nepastebėjęs. Samadas nuvargęs trūktelėjo Arčį už kelnių klešnės ir pamojo prisėsti.

– Kas čia dedasi? – užtinusiomis akimis paklausė Arčis.

– Nieko. Visiškai nieko nesideda. Priešingai, viskas jau susidėjo.

– Bet čia gali būti vyrai, kurie...

– Pasižiūrėk į bulves, Džounsai.

Arčis paklaikęs apsidairė.

– Prie ko čia bulvės?

– Čia bulvės-hitleriai, mielas drauge. Daržovės-diktatoriai. Buvę diktatoriai, – jis nutraukė vieną bulvę nuo karties. – Matai ūsiukus? Viskas baigta, Džounsai. Kažkas už mus viską pabaigė.

Arčis paėmė bulvę į ranką.

– Kaip kokį autobusą, Džounsai. Mes pražiopsojom tą prakeiktą karą.

Arčis šūktelėjo perkarusiam rusui, kaip tik smeigiančiam bulvę-hitlerį.

– Moki angliškai? Ar seniai viskas baigėsi?

– Karas? – jis nustebęs nusikvatojo. – Prieš dvi savaites, drauge! Jei dar norit kariauti, teks vykti į Japoniją!

– Kaip kokį autobusą, – pakartojo Samadas, purtydamas galvą. Jį apėmė baisus įtūžis, lyg tulžis sukilo gerklėje. Tas karas turėjo būti jo galimybė. Jis turėjo grįžti šlovingai, o tuomet triumfuodamas parvykti į Delį. Kada dar gaus tokią progą? Tokių karų daugiau nebus, kas to nežino. Kareivis, kuris kalbėjosi su Arčiu, nuėjo sau. Jis vilkėjo rusų vasarine uniforma: plono audinio, aukšta apykakle ir per didele, beforme kepure; platų juosmenį buvo susijuosęs diržu, kurio sagtyje spindėjo saulė, ir spindulys nuskriejo tiesiai Arčiui į akį. Kai taip nebeakino, Arčis atkreipė dėmesį į stambų, atvirą veidą, žvairą kairiąją akį ir į visas puses styrančius smėlio spalvos plaukus. Skaistų rytą toks vaizdelis atrodė visai smagus, o kai prašneko, pasigirdo sklandi amerikietiška anglų kalba, glamonėjanti ausis lyg bangelės.

– Karas baigėsi prieš dvi savaites, o jūs nežinojot?

– Mūsų radijas... jis ne... – Arčio sakinys neištvėrė iki galo.

Kareivis plačiai išsišiepė ir tvirtai paspaudė abiem rankas.

– Sveiki sulaukę taikos, ponai! O mes manėme, kad tai rusai neišmanėlių tauta! – jis vėl atlapaširdiškai nusikvatojo. Dabar jis kreipėsi į Samadą ir paklausė: – Na, o kur kiti jūsiškiai?

– Daugiau mūsiškių nėra, drauge. Kiti vyrai mūsų tanke žuvo, o mūsų batalionas nežinia kur.

– Jūs čia be jokio tikslo?

– Hm... be, – staiga sutrikęs, atsakė Arčis.

– Tikslo, drauge, – tarė Samadas, kuriam staiga pasidarė bloga. – Karas baigėsi, tad mes atsidūrėme šičia be jokio tikslo, – jis niūriai šyptelėjo ir sveikąja ranka paspaudė ranką rusui. – Einu vidun. Saulė, – pasakė jis prisimerkęs, – man gelia akutes. Malonu su jumis susipažinti.

– Taip, tikrai, – atsakė rusas, lydėdamas Samadą žvilgsniu, kol šis dingo bažnytėlės tamsoje. Tuomet atsigręžė į Arčį.

– Keistuolis.

– Hmmm, – atsakė Arčis. – Ko *jūs* čia atvykot? – paklausė jis, imdamas ruso pasiūlytą suktinę. Paaiškėjo, kad rusas su septyniais vyrais keliauja į Lenkiją vaduoti darbo stovyklų belaisvių, apie kuriuos kartais būdavo pusbalsiu kuždamasi. Jie stabtelėjo čia, į vakarus nuo Tokato, gaudyti nacio.

– Bet jų čia nėra, bičiuli, – draugiškai atsakė Arčis. – Tik aš, indas ir keli senukai bei vaikai iš kaimo. Visi kiti žuvo arba pabėgo.

– Žuvo arba pabėgo... *žuvo arba pabėgo*, – atsakė rusas, labai pralinksmėjęs, pirštais vis sukiodamas degtuką. – Gerai pasakyta... skambiai pasakyta. Ne, na, supranti, ir aš būčiau taip pagalvojęs, bet turime patikimos informacijos, – tiesą sakant, iš jūsų pačių slaptosios tarnybos, – kad šią pat akimirką tame name slepiasi aukštas karininkas. Ten, – jis parodė namą horizonte.

– Daktaras? Kažkokie vaikiščiai mums pasakojo apie jį. Na, jis tikriausiai šika iš baimės, jeigu šitiek jūsų jį medžiojat, – atsakė Arčis, norėdamas įsiteikti, – bet neabejoju, kad ten tik kažkoks ligonis; jie jį vadino Daktaru Serga. Pala: jis ne anglas, ką? Koks išdavikas?

– Hmm? O ne. Ne, ne, ne, ne. Daktaras Markas Pjeras Perė. Jaunas prancūzas. Vunderkindas. Labai gabus. Jis kaip mokslininkas dirbo naciams dar nuo prieškario. Sterilizacijos programoje, o

vėliau – prie eutanazijos politikos. Vidiniuose vokiečių reikaluose. Jis buvo vienas iš pačių lojaliausių.

– Kad jį kur, – atsakė Arčis, nieko nesupratęs. – Tai ką jam darysit?

– Suimsim ir gabensim į Lenkiją, kur perduosim atitinkamoms institucijoms.

– Institucijoms, – atsakė Arčis, vis dar susižavėjęs, bet ne itin įdėmiai klausydamasis. – Kad jį kur.

Arčis niekada nesugebėdavo išlaikyti dėmesio, ir jį blaškė stambaus, mielo ruso keistas įprotis žiūrėti vienu metu į skirtingas puses.

– Kadangi informacijos gavome iš jūsų slaptųjų tarnybų, o jūs čia esate aukščiausio rango karininkas, kapitone... kapitone...

Stiklinė akis. Tai stiklinė akis, o po ja – neklusnus raumuo.

– Deja, nežinau jūsų pavardės ir laipsnio, – pasakė rusas, žvelgdamas į Arčį viena akimi, o kita – į vijoklius, apraizgiusius bažnytėlės duris.

– Kieno? Mano? Džounsas, – atsakė Arčis, sekdamas, kaip akis sukasi ratu: medis, bulvė, Arčis, bulvė.

– Na, kapitone Džounsai, labai mus pagerbtumėte, jei vadovautumėte ekspedicijai į kalvą.

– Kapitone – ką? Kad jus kur, ne, jūs čia viską supainiojote, – atsakė Arčis, ištrūkdamas iš magnetinės akies galios ir vėl žvelgdamas į save, apsitaisiusį Dikinsono-Smito uniforma blizgančiomis sagomis.

– Aš jums ne koks...

– Mudu su leitenantu mielai jums vadovausime, – įsiterpė balsas jam už nugaros. – Mes jau kuris laikas nedalyvaujame veiksmuose. Pats metas griebti jautį už ragų, kaip sakoma.

Samadas išėjo ant laiptų tyliai kaip šešėlis, apsivilkęs kitą Dikinsono-Smito uniformą, su cigarete, atsainiai kabančia iš apatinės lūpos lyg įmantrus sakinys. Jis visada buvo labai išvaizdus vaikinas, o pasipuošęs žvilgančiomis valdžios sagomis dar pagražėjo;

ryškioje dienos šviesoje, bažnytėlės durų fone, jis atrodė tiesiog priblokiamai.

– Mano draugas norėjo pasakyti, – kuo žavingiausia angloindiška tartimi pareiškė Samadas, – kad jis ne koks kapitonas. Tai aš kapitonas. Kapitonas Samadas Ikbalis.

– Draugas Nikolajus – Nikas – Pesotskis.

Samadas kartu su rusu širdingai nusijuokė, vėl paspaudė rankas. Samadas prisidegė cigaretę.

– Jis – mano leitenantas. Arčibaldas Džounsas. Atleiskite, jei pirma keistai elgiausi; man negera nuo maisto. Taigi: šiandien vos sutemus rengiamės į žygį? Leitenante? – tarė Samadas, žvelgdamas į Arčį su užkoduota paslaptimi.

– Taip, – pralemeno Arčis.

– Tarp kitko, drauge, – tarė Samadas, brūkšteldamas degtuku į sieną ir uždegdamas jį, – tikiuosi, nesupyksite, kad klausiu, – ar čia stiklinė akis? Ji labai tikroviška.

– Taip! Nusipirkau Sankt Peterburge. Saviškę palikau Berlyne. Tiesiog neįtikėtinai panaši, ką?

Draugiškasis rusas išsitraukė akį iš akiduobės ir pasidėjo glitų perlą ant delno, rodydamas Samadui ir Arčiui. Kai karas prasidėjo, galvojo Arčis, visi berniūkščiai suspisdavo pasižiūrėti į Greibl kojas ant cigarečių kortelės. Dabar, kai karas baigėsi, visi sukišame nosis ir žiūrime į kažkokio vargšelio akį. Kad mane kur.

Akis valandžiukę ritinėjosi ruso delne, tuomet sustojo per vidurį jo ilgos, raukšlėtos gyvenimo linijos. Ji nemirksėdama žvelgė į leitenantą Arčį ir kapitoną Samadą.

—

Tą vakarą leitenantas Džounsas pirmą sykį paragavo tikro karo. Dviem kariniais džipais Arčis, aštuoni rusai, kavinės savininkas Gozanas ir Gozano sūnėnas, vadovaujami Samado, išsirengė į žygį kalvon gaudyti nacio. Rusai gurkšnojo „Sambucca“ iš butelių, kol

nė vienas nebeprisiminė net pirmosios savo šalies himno eilutės, Gozanas pardavinėjo keptą vištieną tiems, kas daugiausia pasiūlydavo, o Samadas stovėjo pirmajame džipe, iki ausų apsinešęs nuo baltųjų miltelių, mojuodamas rankomis, kapodamas naktį gabalais, spygaudamas nurodymus, kurių jo batalionas negirdėjo per girtumą, o jis pats nesuprato per kvaišalus.

Arčis sėdėjo antrojo džipo gale, tylus, blaivus, išsigandęs ir susižavėjęs savo draugu. Arčis niekada neturėjo didvyrio: kai jo tėvas, anot priežodžio, išėjo cigarečių ir pamiršo sugrįžti, jam buvo penkeri metukai, o skaityti jis niekada nemėgo, todėl daugybė baisių knygų, skirtų jaunuoliams, kad šie turėtų išgalvotų didvyrių, niekada nepakliuvo jam į rankas – nei muškietininkai, nei vienaakiai piratai, nei bebaimiai plėšikai. Bet Samadas, kuris stovėjo aukštai, mėnesienoje švytėdamas sagomis lyg monetomis norų šulinyje, septyniolikametį Arčį tiesiog vertė iš koto, kirto į pasmakrę, lyg sakydamas: štai žmogus, kuriam joks gyvenimo kelias nebus per status. Štai pamišėlis, stovintis ant tanko, štai draugas, štai *didvyris*, kurio Arčis niekada nesitikėjo. Tačiau, pakilus tris ketvirčius kalvos, *ad hoc* takelis, kuriuo važiavo tankai, netikėtai susiaurėjo, ir tankui teko staigiai stabdyti, o didvyris kapitonas atatupstas vertėsi kūlio per tanką, iškėlęs pasturgalį į orą.

– Čia labai, labai ilgai niekas nevaikšto, – pasakė Gozano sūnėnas, filosofiškai kramsnodamas vištos kaulą. – Šitas? – jis pažvelgė į Samadą (kuris nukrito greta jo) ir parodė džipą, kuriame jie sėdėjo. – Niekaip.

Taigi, Samadas susirinko jau pusiau paralyžiuotą batalioną ir ėmė žygiuoti į kalną, ieškodamas karo, apie kurį vieną dieną galėtų papasakoti anūkams, kaip jam buvo pasakojami prosenelio žygdarbiai. Eiti jiems trukdė dideli žemės grumstai, nudraskyti nuo kalno anksčiau sproginėjusių bombų ir išmėtyti per visą takelį. Iš daugelio bejėgiškai kyšojo medžių šaknys, styrančios ore; kad praeitų, jas teko nukapoti rusų šautuvų durtuvais.

– Velniava! – putojo Gozano sūnėnas, girtas kapanodamasis tarp tokių šaknų. – Viena velniava!

– Atleiskite jam. Jis taip karščiuojasi dėl jaunystės. Bet tai tiesa. Tai buvo ne – kaip pasakyti – ne *mūsų ginčas*, leitenante Džounsai, – tarė Gozanas, kuris gavo dvi poras aulinių, kad neprasižiotų apie netikėtą savo draugų paaukštinimą. – *Prie ko čia mes?* – jis nusibraukė ašarą, pusiau apgirtęs, pusiau susigraudinęs. – Prie ko čia mes? Mes taikūs žmonės. Mes nenorime kariauti! Šita kalva – kadaise *graži*! Gėlės, paukščiukai čiulbėjo, suprantat? Mes iš Rytų. Ką mes turime bendro su Vakarų mūšiais?

Arčis instinktyviai atsigręžė į Samadą, tikėdamasis, kad šis rėš prakalbą; bet, Gozanui nė nebaigus kalbėti, Samadas staiga paspartino žingsnį, o po minutės jau bėgo, lenkdamas girtus rusus, kurie mojavo durtuvais. Jis lėkė taip greitai, kad netrukus dingo iš akių, pasuko už kampo ir pranyko visa ryjančioje naktyje. Arčis kelias minutes delsė, bet tuomet ištrūko iš negailestingų Gozano sūnėno gniaužtų (jis kaip tik pradėjo pasakoti apie kubietę prostitutę, kurią sutiko Amsterdame) ir pasileido ten, kur paskutinįsyk matė žybtelint sidabrinę sagą, už dar vieno staigaus posūkio, kuriais kalnų takelis vingiavo, kai tik panorėdavo.

– Kapitone Ikbolai! Pala, kapitone Ikbolai!

Jis bėgo toliau, vis kartodamas tą kreipinį, mojuodamas deglu, iš kurio nebuvo jokios naudos, tik vis keistesniais antropomorfizmais nušvisdavo žolė po kojomis; čia vyras, ten klūpanti moteris, čia trys šunys, staugiantys prieš mėnulį. Šitaip jis bėgo kurį laiką, klupčiodamas tamsoje.

– Užsidek šviesą! Kapitone Ikbolai! Kapitone Ikbolai!

Tyla.

– Kapitone Ikbolai!

– Kodėl mane taip vadini, – pratarė balsas jam iš dešinės, – jeigu žinai, kad toks nesu?

– Ikbolai? – ir, vos paklausus, Arčio deglo šviesa krito ant jo, sėdinčio ant akmens, rankomis parėmusio galvą.

– Na, – juk iš tikrųjų nesi toks avigalvis, tiesa, – tikiuosi, žinai, kad iš tikrųjų esu Jo Didenybės armijos *eilinis*?

– Aišku. Bet juk reikia neišsiduoti, tiesa? Mūsų priedanga, ir panašiai.

– Priedanga? Varge, – Samadas sukikeno, Arčiui pasirodė, kad grėsmingai, o kai pakėlė galvą, jo akys buvo pasruvusios krauju ir ašaromis. – Kaip manai, kas čia darosi? Ar mes čia šiaip sau kvailiojame?

– Ne, aš... kas tau, Semai? Atrodai prastai.

Samadas nujautė, kad atrodo prastai. Tą vakarą jis įsibarstė po siaurą gyslelę miltukų po abiejų akių vokais. Morfijus išgalando jo protą kaip peilį ir perpjovė jį. Svaigulys buvo sodrus, iškalbingas, bet jis baigėsi, tuomet šitaip išlaisvintos mintys nukrito voliotis į alkoholio balą ir nuvilko Samadą į piktą griovį. Šį vakarą jis išvydo savo atspindį, ir jis buvo bjaurus. Jis pamatė, kur esąs, – Europos atsisveikinimo puotoje – ir *pasiilgo* Rytų. Jis pažvelgė į savo bevertę ranką su penkiomis bevertėmis išaugomis; į odą, saulės nudegintą iki šokolado rudumo; pažvelgė į savo smegenis, sukvailėjusias nuo kvailų pokalbių, atbukusias mirties dirgikliams, ir pasiilgo žmogaus, koks kadaise buvo: eruditas, gražuolis, šviesiaodis Samadas Miahas; toks brangus, kad motina saugojo jį nuo saulės spindulių, siuntė pas geriausius mokytojus ir dusyk per dieną trindavo sėmenų aliejumi.

– Semai? Semai? Prastai atrodai, Semai. Prašau, po minutės jie mus pasivys... *Semai?*

Pasibjaurėjimas savimi verčia žmogų išsilieti ant pirmo sutiktojo. Bet Samadui buvo ypač sunku, kad juo tapo Arčis, kuris žvelgė į jį švelniai ir rūpestingai, su baime ir pykčiu, taip sumišusiais tame beformiame veide, visai netikusiame jausmams reikšti.

– Nevadink manęs Semu, – suurzgė jis, o Arčis nepažino jo balso. – Aš tau ne anglas draugužis. Mano vardas – Samadas Miahas Ikbalis. Ne Semas. Ne Semis. Neduokdie, ir ne Samuelis. O *Samadas.*

Arčis atrodė priblokštas.

– Na, tai va, – tarė Samadas, staiga pasipūtęs ir mėgindamas išvengti jausmų proveržio, – džiaugiuosi, kad tu čia, nes norėjau tau pasakyti, kad man visai negera, leitenante Džounsai. Kaip pats sakai, man prastai. Man labai negera.

Jis atsistojo, bet vėl sukniubo ant akmens.

– Kelkis, – iškošė Arčis. – Kelkis. Kas tau *darosi*?

– Tikrai, man visai negera. Bet aš pagalvojau, – kalbėjo Samadas, imdamas ginklą sveikąja ranka.

– Padėk jį.

– Pagalvojau, kad man šakės, leitenante Džounsai. Nematau jokios ateities. Suprantu, kad tave tai gali nustebinti – deja, nesugebu deramai tvardytis – bet vis tiek. Matau tik...

– Padėk jį.

– Juodumą. Aš *luošys*, Džounsai, – ginklas linksmai šoko sveikojoje rankoje, o jis lingavo į šonus. – Ir mano dalia suluošinta, supranti? Dabar aš niekam tikęs, net Alachui, kurio gailestingumas visagalis. Ką aš darysiu, kai karas baigsis, karas jau baigėsi – ką man daryti? Grįžti į Bengaliją? Ar į Delį? Kas ten priims tokį anglą? Į Angliją? Kas ten priims tokį indą? Jie mums žada nepriklausomybę už tokius vyrus, kokie mes buvome. Bet tai velniškas sandoris. Ką man daryti? Pasilikti čia? Keliauti kitur? Kokiai laboratorijai reikalingi vienarankiai? Kam aš tikęs?

– Klausyk, Semai... *tu visai apsikvailinsi.*

– *Tikrai?* Tai tu šitaip, drauge? – paklausė Samadas, stodamasis užkliuvo už akmenuko ir vėl griuvo ant Arčio. – Per vieną dieną pakeliu tave iš eilinio Šūdžiaus į Britų armijos leitenantą, o tu šitaip man atsidėkoji? Kur tu, kai man tavęs reikia? Gozanai! – sušuko jis storuliui kavinės savininkui, kuris pūškavo už posūkio, pačiame gale, gausiai prakaituodamas. – Gozanai – mano bendratiki musulmone – Alacho vardu, ar šitaip galima?

– Užsičiaupk, – supyko Arčis. – Nejau nori, kad visi išgirstų? *Padėk* jį.

Ginkluotoji Samado ranka išniro iš tamsos ir apsivijo Arčio kaklą, tad ginklas ir jų abiejų galvos klaikiai susiglaudė.

– Kam aš tikęs, Džounsai? Jei paspausčiau gaiduką, ką po savęs palikčiau? Indas, išverstaskūris Anglijos indas su nudžiūvusiu riešu lyg koks žydrius ir be jokių medalių, kuriuos parsiųstų namo su manim, – jis paleido Arčį ir stvėrėsi sau už apykaklės.

– Dėl Dievo meilės, susirink šituos, – atsakė Arčis, nusilupdamas tris medalius nuo atlapų ir sviesdamas jam. – Aš jų turiu krūvas.

– O kaip tas reikaliukas? Supranti, kad mes – dezertyrai? Iš esmės dezertyrai? Valandžiukę pagalvok, bičiuli, ir pažiūrėk į mus. Mūsų kapitonas žuvo. Mes apsivilkome jo uniformomis, vadovaujame karininkams, aukštesnio laipsnio vyrams, ir kaip? *Apgaule.* Ar dėl to nesame dezertyrai?

– Karas buvo pasibaigęs! Na, mes juk stengėmės susisiekti su kitais.

– Tikrai? Arči, mano drauge, ar tikrai? Tikrai? Ar tik maksojome kaip kokie dezertyrai, pasislėpę bažnyčioje, kol aplink pasaulis griuvo, kol vyrai žuvo laukuose?

Jie mažumėlę pasigrumdė: Arčis mėgino išplėšti iš jo ginklą, o Samadas puolė jį su nemenka jėga. Tolumoje Arčis matė iš už kampo nyrančią likusią raibą jų kariauną, didelį pilką kamuolį prieblandoje, linguojantį į šalis ir traukiantį „Tatuiruotąją damą Lidiją".

– Klausyk, tyliau. Ir apsiramink, – pasakė Arčis, paleisdamas jį.

– Mes apsimetėliai; išverstakailiai svetimais drabužiais. Ar mes atlikome pareigą, Arčibaldai? Ar atlikome? Jeigu sąžiningai? Aš nusitempiau tave su savim į dugną, Arči, ir už tai atsiprašau. Iš tikrųjų tai mano tokia dalia. Man jau seniai taip buvo parašyta.

O Lidija O Lidija O ar matėte Lidiją O Tatuiruotoji dama Lidija!

Samadas atsainiai įsikišo pistoletą į burną ir atlaužė gaiduką.

– Ikbolai, paklausyk, – kalbėjo Arčis. – Kai buvome tanke su kapitonu, su Rojumi ir kitais.

O Lidija Tatuiruočių karaliene! Jai ant nugaros – Vaterlo...

– Tu vis kalbėjai, kad būsi didvyris ir panašiai – kaip tavo dėdulė, kuo jis ten vardu...

Greta – ir Hespero žlugimas...

Samadas išsiėmė pistoletą iš burnos.

– *Pandė*, – atsakė jis. – *Prosenelis*, – ir vėl įsikišo pistoletą.

– Ir štai ji – tavo proga – tiesiog tau panosėje. Nenorėjai pražiopsoti autobuso, ir mes nepražiopsosim, jeigu tik viską padarysim teisingai. Tad nebūk toks kvėša.

Ir išdidžiai virš raudonų, baltų ir mėlynų bangų,

Iš Lidijos daug gali išmokti!

– Drauge! Dėl Dievo meilės.

Jiems nepastebėjus, draugiškasis rusas užsiropštė iš už nugaros ir pasibaisėjęs žvelgė į Samadą, lyg ledinuką apžiojusį pistoletą.

– Valau, – išstenėjo Samadas, aiškiai sukrėstas, traukdamasis ginklą iš burnos.

– Šitaip daroma, – aiškino Arčis, – Bengalijoje.

Karo, kurį dvylika vyrų tikėjosi rasti didingame sename name ant kalvos, karo, kurį Samadas norėjo užmarinuoti stiklainyje ir įteikti anūkams kaip jaunystės prisiminimą, ten nebuvo. Daktaras Serga atitiko savo vardą, sėdėjo krėsle priešais malkas židinyje. Ligotas. Susisukęs į kilimą. Išblyškęs. Labai liesas. Be uniformos, tik su baltais marškiniais prasegta apykakle ir tamsios spalvos kelnėmis. Be to, jis buvo jaunas, ne daugiau kaip dvidešimt penkerių, ir nė nekrūptelėjo, nesipriešino, kai jie įsiveržė, atstatę ginklus. Atrodė, kad jie užsuko į malonų prancūzų ūkį, netaktiškai atsigrūdo nekviesti ir atsinešė prie vakarienės stalo ginklus. Kambarį nušvietė vien dujinės lempelės su mažučiais moterų pavidalo gaubteliais, ir šviesa šoko ant sienos, nutvieksdama aštuonis paveikslus, vaizduojančius nepertraukiamą Bulgarijos kraštovaizdį. Penktajame

Samadas pažino savo bažnytėlę, smėlio spalvos dėmelę horizonte. Paveikslai buvo iškabinėti vienodais tarpais ir sukosi aplink visą kambarį panoraminiu vaizdu. Neįrėmintas, perdėtai šiuolaikiško stiliaus devintasis stovėjo truputį per arti židinio ant molberto, dažai dar buvo drėgni. Į dailininką nukrypo dvylika šautuvų. O Dailininkui-Daktarui atsigręžus į juos, atrodė, kad jo skruostais srūva kruvinos ašaros.

Samadas žengė pirmyn. Jis buvo įsikišęs į burną ginklą, tad dabar jautėsi narsus. Jis surijo neįsivaizduojamą kiekį morfijaus, iškrito pro morfijaus atvertą skylę ir liko gyvas. Niekada nebūni toks stiprus, galvojo Samadas, artindamasis prie Daktaro, kaip tada, kai nusileidi kitapus nevilties.

– Ar jūs – daktaras Peretas? – paklausė jis, o prancūzas net krūptelėjo nuo angliško tarimo, ir jo skruostais pasipylė dar daugiau kruvinų ašarų. Samadas nenuleido nuo jo ginklo.

– Taip, tai aš.

– Kas čia? Jūsų akyse? – paklausė Samadas.

– Man diabetinė retinopatija, *monsieur*.

– Kas? – nesuprato Samadas, vis dar nenuleisdamas ginklo, pasiryžęs neleisti nedidvyriškam medicininiam ginčui gadinti jo šlovės akimirkos.

– Tai reiškia, kad, negavęs insulino, imu kraujuoti, mielas drauge. Pro akis. Tad mano pomėgis, – jis parodė paveikslus aplink, – pasidaro labai nelengvas. Jų turėjo būti dešimt. 180 laipsnių vaizdas. Bet dabar, regis, jūs atėjote man sutrukdyti, – jis atsiduso ir atsistojo. – Taigi. Ar jūs mane nušausite, mielas drauge?

– Aš jums ne draugas.

– Ne, matyt, kad ne. Bet ar ketinate mane nušauti? Atleiskite, bet pasakysiu, kad neatrodote pakankamai suaugęs net musėms mušti, – jis pažvelgė į Samado uniformą. – *Mon Dieu*, jūs labai jaunas, kad būtumėte tiek daug pasiekęs, kapitone.

Samadas nejaukiai krūptelėjo, akies kampučiu pastebėjęs, kad Arčis panikuoja. Samadas plačiau išskėtė kojas ir atsistojo dar tvirčiau.

•

– Atleiskite už įkyrumą, bet... ar vis dėlto ketinate mane nušauti?

Samado ranka nesuvirpėjo, ginklas nejudėjo. Jis galėjo jį nušauti, šaltakraujiškai nušauti. Samadui nereikėjo tamsos priedangos ar karo, kad galėtų pasiteisinti. Jis galėtų jį nušauti, ir abu tą suprato. Rusas, išvydęs indo žvilgsnį, žengė pirmyn.

– Atleiskite, kapitone.

Samadas tylėjo, atsigręžęs į daktarą, tad rusas žengė pirmyn.

– Mes šiuo klausimu jokių ketinimų neturime, – pasakė rusas Daktarui Sergai. – Mes gavome įsakymą nugabenti jus į Lenkiją.

– O ten mane nušaus?

– Tai nuspręs atitinkamos institucijos.

Daktaras pakreipė galvą ir primerkė akis.

– Tiesiog... tiesiog žmogui patogiau, kai žino tokius dalykus. Net keista, kaip žmogui svarbu juos žinoti. Mažų mažiausiai tai būtų mandagu. Pasakyti, ar aš mirsiu, ar sulauksiu malonės.

– Tai nuspręs atitinkamos institucijos, – pakartojo rusas.

Samadas žengė daktarui už nugaros ir įrėmė ginklą jam į pakaušį.

– Eime, – pasakė jis.

– Nuspręs atitinkamos institucijos... nejau taikos metas ne civilizuotas? – pastebėjo Daktaras Serga, o dvylikos vyrų būrys, nukreipęs ginklus jam į galvą, išsivedė jį iš namo.

—

Vėliau tą naktį kalvos pakriaušėje batalionas paliko Daktarą Sergą, antrankiais prirakintą prie džipo, ir patraukė į kavinę.

– Mokat žaisti pokerį? – paklausė labai įsismaginęs Nikolajus ką tik įėjusių Samado ir Arčio.

– Aš tai viską moku, – atsakė Arčis.

– O jums turėtų labiau rūpėti, – atsakė Samadas, sėsdamasis su klastingu šypsniu, – ar aš gerai moku?

– Tai ar gerai, kapitone Ikbali?

– Kaip tikras meistras, – atsakė Samadas, imdamas jam skirtas kortas ir viena ranka jas išskleisdamas į vėduoklę.

– Na, – tarė Nikolajus, visiems pilstydamas dar „Sambucca", – kadangi mūsų draugas Ikbalis taip pasitiki savimi, galbūt geriau pradėkime nuo nedidelių statymų. Iš pradžių – cigaretės, o paskui pažiūrėsim.

Nuo cigarečių jie perėjo prie medalių, o paskui – prie ginklų, tada prie radijų, o galiausiai prie džipų. Vidurnaktį Samadas išlošė tris džipus, septynis ginklus, keturiolika medalių, žemę prie Gozano sesers namų ir skolos raštelius keturiolikai arklių, trims vištoms ir ančiai.

– Mielas drauge, – pasakė Nikolajus Pesotskis, nebe šiltai ir atvirai, o neramiai ir niūriai. – Turi leisti mums pamėginti atsilošti savo turtą. Niekaip negalime visko šitaip palikti.

– Aš noriu daktaro, – pareiškė Samadas, nežiūrėdamas į akis Arčibaldui Džounsui, kuris išsižiojęs ir girtas sėdėjo savo vietoje. – Už daiktus, kuriuos išlošiau.

– *Kam* gi? – priblokštas paklausė Nikolajus ir atsilošė kėdėje. – Ką gi galėtum...

– Turiu savų priežasčių. Noriu šįvakar jį pasiimti, kad niekas manęs nesektų ir apie šį įvykį niekam nepraneštų.

Nikolajus Pesotskis pažvelgė į savo rankas, apsidairė aplink stalą, tuomet vėl pažvelgė į rankas. Tuomet įkišo ranką į kišenę ir švystelėjo Samadui raktus.

Kai išėjo į lauką, Samadas ir Arčis įsėdo į džipą, prie kurio buvo prirakintas ant prietaisų skydo užmigęs Daktaras Serga, užvedė variklį ir pasuko į tamsą.

Už trisdešimties mylių nuo kaimo Daktaras Serga nubudo ir išgirdo, kaip jie pakuždomis ginčijasi dėl jo likimo.

– Bet *kodėl?* – švokštė Arčis.

– Nes, mano nuomone, problema ir yra ta, kad mums reikia susikruvinti rankas, supranti? Už atgailą. Nesupranti, Džounsai?

Mudu šiame kare žaidimus žaidžiam. Mes nestojome į kovą su didžiuoju blogiu, o dabar per vėlu. Bet turime jį, šią progą. Leisk paklausti: dėl ko buvo kariaujamas šis karas?

– Nekalbėk nesąmonių, – užuot atsakęs, pralemeno Arčis.

– Kad ateityje būtume *laisvi*. Klausimas visada buvo: *Kokiame pasaulyje nori auginti savo vaikus?* O mes nieko nenuveikėme. Mes moralinėje kryžkelėje.

– Klausyk, nesuprantu, ką čia paistai, ir nenoriu suprasti, – supyko Arčis. – Mes šitą ištėkšime, – jis parodė pusiaumigą Sergą, – artimiausiuose barakuose, kuriuos tik rasime, o tuomet mudu išsiskirsime, ir jokios kitos kryžkelės man nerūpi.

– Aš suvokiau, kad kartos, – tęsė Samadas, jiems lekiant mylių mylias per vienodą lygumą, – jos kalbasi viena su kita, Džounsai. Jis ne tiesė, gyvenimas ne tiesė, – čia tau ne iš delno skaityti, – o ratas, ir jie kalba mums. Štai kodėl negalima *perskaityti* lemties; turi ją *patirti*, – Samadas juto, kaip morfijus vėl neša jam informaciją – visą informaciją visatoje ir visą informaciją ant sienų – vienu fantastišku apreiškimu.

– Ar žinai, kas šitas žmogus, Džounsai? – Samadas pastvėrė Daktarą už plaukų ir atlošė jo galvą ant sėdynės. – Rusai man papasakojo. Jis mokslininkas, kaip ir aš, – bet koks jo mokslas? Atrinkti, kas gims, o kas ne – veisti žmones kaip kokias vištas, naikinti juos, jeigu jie neatitinka specifikacijų. Jis nori kontroliuoti, diktuoti ateitį. Jis nori žmonių rasės, nesunaikinamų žmonių rasės, kuri išgyvens paskutines šio pasaulio dienas. Bet to nepadarysi laboratorijoje. Tai reikia padaryti, tai įmanoma padaryti tik tikėjimu! Gelbsti tik Alachas! Aš nesu religingas, – niekada neturėjau tiek stiprybės, – bet nesu toks kvailas, kad neigčiau tiesą!

– Ak, pala, bet juk tu sakei, ar ne, tu sakei, kad čia *ne tavo ginčas*. Ant kalvos – tu taip sakei, – iš jaudulio, kad užklupo Samadą prieštaraujantį sau, Arčiui net liežuvis pynėsi. – Taigi, taigi, taigi – taigi, jei šitas tipas daro... nesvarbu, ką jis daro, tu sakei, kad tai *mūsų* problema, *Vakarų*, tu taip sakei.

Daktaras Serga, kurio pavandenijusios akys dabar plūdo lyg upės, Samado vis dar laikomas už plaukų, ėmė žiaugčioti, springdamas savo paties liežuviu.

– Atsargiai, tu jį pasmaugsi, – pasakė Arčis.

– Tai kas! – užriko Samadas į neaidų kraštovaizdį. – Tokie, kaip jis, mano, kad gyvi organizmai turi atitikti brėžinį. Jie garbina kūno mokslą, bet ne tą, kuris mums suteikė kūną! Jis nacis. Pats baisiausias.

– Bet tu sakei... – nenusileido Arčis, pasiryžęs įrodyti savo. – Tu sakei, kad tu čia niekuo dėtas. Ne tavo ginčas. Jei kas nors šiame džipe ir turi suvesti sąskaitas su šituo pamišėliu Fricu...

– Prancūzu. Jis prancūzas.

– Gerai, prancūzu – na, jei kas nors ir turi suvesti su juo sąskaitas, tai turbūt aš. Mes kariaujame už Anglijos ateitį. Už Angliją. Supranti, – kalbėjo Arčis, ieškodamas žodžių, – už demokratiją, ir sekmadienio pietus, ir... ir... pasivaikščiojimus ir krantines, ir dešreles su bulvių koše – už viską, kas *mūsų*. Ne *jūsų*.

– *Būtent*, – atsakė Samadas.

– Kaip suprasti?

– *Tu* turi tą padaryti, Arči.

– Kad mane kur!

– Džounsai, tavo lemtis žvelgia tau į akis, o tu sau varai į kumštuką, – atsakė Samadas, nelinksmai nusijuokdamas ir vis dar laikydamas daktarą ant priekinės sėdynės už plaukų.

– Pala, – atsakė Arčis, stengdamasis žiūrėti į kelią, o Samadas atkragino daktaro galvą taip, kad ši ko nenulūžo. – Klausyk, nesakau, kad jis nenusipelnė mirti.

– Tuomet nušauk jį. *Nušauk*.

– Bet kodėl tau taip suknistai rūpi, kad aš jį nušaučiau? Žinai, aš niekada nesu nužudęs žmogaus – šitaip, akis į akį. Žmogui negalima mirti mašinoje... aš taip negaliu.

– Džounsai, čia tiesiog klausimas, ką tu darysi *lemiamą akimirką*. Šitas klausimas man labai rūpi. Sakykime, kad šiąnakt aš tikrinu savo senus įsitikinimus. Jei nori, eksperimentuoju.

– Nesuprantu, ką čia šneki.

– Noriu sužinoti, koks tu žmogus, Džounsai. Noriu pamatyti, ką sugebi. Ar tu bailys, Džounsai?

Arčis akimirksniu sustabdė džipą.

– Tu pats prašaisi, kad tave kur.

– Tau niekas nesvarbu, Džounsai, – tęsė Samadas. – Nei tikėjimas, nei politika. Net tavo šalis. Kaip jūsiškiai nukariavo mūsiškius, niekaip nesuprantu. Tu laušas, ką?

– Kas toks?

– Ir dar avigalvis. Ką tu pasakysi savo vaikams, kai jie paklaus, kas tu, su kuo tu? Ar pats žinosi? Ar kada nors pats žinosi?

– O kuo jau tu pats toks nuostabus?

– Aš musulmonas ir tikinčiojo sūnus. Aš išgyvensiu paskutines dienas.

– Tu prakeiktas girtuoklis, ir tu – tu apsinešęs, tu šiąnakt apsinešęs, taip?

– Aš musulmonas ir tikinčiojo sūnus. Aš išgyvensiu paskutines dienas, – pakartojo Samadas lyg priegiesmį.

– Ir kokį šūdą tu čia mali? – šaukdamas Arčis pamėgino pastverti Daktarą Sergą. Jis prisitraukė dabar jau kruviną jo veidą prie savęs, kol kone susilietė nosimis.

– Tu, – suriaumojo Arčis, – tu eisi su manim.

– Mielai, *monsieur*, bet... – Daktaras pakėlė surakintus riešus.

Arčis atkrapštė antrankius surūdijusiu raktu, ištempė Daktarą iš džipo ir patraukė tolyn nuo kelio į tamsą, nukreipęs ginklą į Daktaro Marko Pjero Perė kaukolės pamatą.

– *Ar tu mane nušausi, vyruti?* – *einant paklausė Daktaras Serga.*

– *O kaip atrodo, ką?* – *atsakė Arčis.*

– *Ar galiu maldauti pasigailėti?*
– *Jei nori, – atsakė Arčis, stumdamas jį pirmyn.*

Po kokių penkių minučių Samadas, sėdėdamas džipe, išgirdo nuaidint šūvį. Jis net krūptelėjo. Jis priplojo vabzdį, kuris sukosi aplink jo riešą, ieškodamas atviros odos įkąsti. Pakėlęs galvą, priešais jis išvydo, kad grįžta Arčis: kruvinas ir stipriai šlubčiodamas, tai matomas, tai nematomas, apšviestas ir vėl pranykstąs tarp žibintų spindulių. Jis atrodė toks jaunas, koks ir buvo, lempų šviesoje šviesūs plaukai buvo perregimi, mėnulio pavidalo veidas švytėjo kaip didelio kūdikio, galva pirmyn žengiančio į šį pasaulį.

Samadas

1984, 1857

Kriketo testas – už ką jie serga?.. Ar dar dairaisi atgal, iš kur atvykai, ar žiūri, kur esi?

Normanas Tebbitas

6. *Samado Ikbalio gundymas*

Vaikai. Vaikais Samadas apsikrėtė tarsi liga. Taip, du iš jų jis pradėjo savo valia – kiek tik vyrui tai įmanoma, – bet kitko jis nesitikėjo. To, apie ką niekas nepapasakoja. To, kad vaikus *pažįsti*. Daugiau kaip keturiasdešimt metų laimingai keliaudamas gyvenimo greitkeliu, Samadas nė nenutuokė, kad tame kelyje, kiekvienos stotelės darželyje, gyvena visuomenės poklasis, kniaukiantis, vemiantis poklasis; jis nieko apie juos nežinojo ir nesuko dėl jų galvos. Tuomet staiga, devintojo dešimtmečio pradžioje, jis apsikrėtė vaikais; *kitų žmonių* vaikais, vaikais, kurie buvo *jo* vaikų draugai, o paskui *jų* draugais; tuomet vaikais iš vaikiškų televizijos laidų. 1984 metais bent 30 procentų jo socialinio ir kultūrinio rato nebuvo sulaukę devynerių metų – ir visa tai neišvengiamai vedė į padėtį, kurioje jis dabar atsidūrė. Jis buvo *tėvas valdytojas*.

Keistai simetriško proceso dėka tapimas tėvu valdytoju tobulai atspindi tapimą tėvu. Viskas prasideda nekaltai. Atsainiai. Su džiaugsmu ateini į kasmetinę Pavasario mugę, padedi pardavinėti loterijos bilietus (nes paprašė gražutė raudonplaukė muzikos mokytoja) ir laimi viskio butelį (visos mokyklos loterijos nulemtos iš anksto), o tuomet, nespėjęs nė apsidairyti, kas savaitę imi lankytis mokyklos tarybos susirinkimuose, organizuoti koncertus, aptarinėti naujojo muzikos skyriaus planus, skirti lėšas fontanams atgaivinti – *įsitrauki* į mokyklą, *dalyvauji* jos gyvenime. Anksčiau ar vėliau nebeišleidi vaikų prie mokyklos vartų. Eini vidun paskui juos.

—

– Nuleisk ranką.

– *Nenuleisiu.*

– Prašau, nuleisk.

– Paleisk mane.

– Samadai, kam tu taip stengiesi padaryti man gėdą? *Nuleisk.*

– Aš turiu nuomonę. Turiu teisę į nuomonę. Ir turiu teisę *išsakyti* savo nuomonę.

– Taip, bet ar būtinai reikia išsakyti ją taip dažnai?

Šitaip kuždėjosi Samadas ir Alsana Ikbaliai, sėdėdami trečiadieniniame mokyklos valdytojų susirinkime 1984 metų liepos pradžioje. Alsana labai stengėsi jėga nuleisti užsispyrusią Samado kairiąją ranką atgal prie šono.

– Atstok, moterie!

Alsana abiem mažutėmis rankelėmis suėmė jo riešą ir pamėgino padaryti dilgynę.

– Samadai Miahai, nejau nesupranti, kad tik saugau tave nuo tavęs paties?

Jiems taip paslapčia besigrumdant, pirmininkė Keitė Miniver, liekna išsiskyrusi baltaodė aptemptais džinsais, labai garbanotais plaukais ir atsikišusiais dantimis, beviltiškai stengėsi nepažiūrėti Samadui į akis. Ji mintyse keiksnojo ponią Henson, storulę tiesiai už jo, kuri kalbėjo apie kirvarpas mokyklos sode, ir niekaip negalėjo apsimesti, kad atkakliai pakeltos Samado rankos nepastebi. Linkčiodama poniai Henson, ji paslapčia dirstelėjo į protokolą, kurį jai iš kairės rašė sekretorė ponia Chilnani. Ji norėjo pasitikrinti, ar neišsigalvojo, ar nesielgia nesąžiningai, nedemokratiškai ar dar blogiau, *rasistiškai* (bet ji buvo skaičiusi „Colour Blind", garsųjį „Rainbow Coalition" lankstinuką, ji surinko nemažai balų patikros teste), taip giliai ir socialiai determinuotai rasistiškai, kad ji nė pati to nepastebi. Bet ne, ne. Ji neišprotėjo. Problemą galėjai aiškiai matyti iš bet kurios atsitiktinės ištraukos:

13.0 Ponia Dženet Trot nori pasiūlyti žaidimų aikštelėje surėsti antrą karstyklę, kad tilptų daugybė vaikų, kuriems patinka dabartinė karstyklė, bet, deja, dėl jų skaičiaus ten darosi pavojinga. Ponios Trot vyras, architektas Hanoveris Trotas mielai sutiktų suprojektuoti tokią karstyklę ir prižiūrėti jos statybas nemokamai.

13.1 Pirmininkė neprieštarauja. Nori kviesti balsuoti už pasiūlymą.

13.2 Ponas Ikbalis klausia, kodėl Vakarų švietimo sistemoje kūno veiklai teikiama pirmenybė prieš proto ir dvasios veiklą.

13.3 Pirmininkė klausia, ar tai kaip nors susiję su pasiūlymu.

13.4 Ponas Ikbalis reikalauja atidėti balsavimą, kol jis pateiks dokumentą, kuriame smulkiai išdėstys pagrindinius argumentus ir pabrėš, kad jo sūnūs Madžidas ir Milatas užtektinai sportuoja, mat stovi ant galvos, šitaip stiprindami raumenis, o kraujas teka ir stimuliuoja somatosensorinę galvos smegenų žievę.

13.5 Ponia Volf klausia, ar ponas Ikbalis siūlo jos Siuzanai privalomai stovėti ant galvos.

13.6 Ponas Ikbalis atsako, kad, turint galvoje Siuzanos akademinius rezultatus ir antsvorio problemą, jai labai tiktų stovėjimo ant galvos treniruotės.

– *Taip*, pone Ikbali?

Samadas jėga patraukė Alsanos pirštų gniaužtus, sukausčiusius jo atlapą, visai be reikalo atsistojo ir pervertė šūsnį lapų, kuriuos turėjo prisisegęs ant lentos, išsitraukdamas tą, kurio ieškojo, ir ištiesdamas priešais save.

– Taip, taip. Turiu pasiūlymą. Turiu pasiūlymą.

Valdytojai vos girdimai atsidūsėjo, paskui ėmė muistytis, kasytis, kryžiuoti kojas, raustis krepšiuose ir kabinti paltus ant kėdžių.

– *Dar* vieną, pone Ikbali?

– O taip, ponia Miniver.

– Tiesiog jūs šįvakar jau pateikėte dvylika pasiūlymų; manau, kad gal ir kas nors kitas...

– Ak, tai per daug svarbu, kad atidėliotume, ponia Miniver. Dabar, jums leidus...

– *P.* Miniver.

– Atleiskit?

– Tiesiog... aš *p.* Miniver. Jūs visą vakarą... o iš tikrųjų, hmm... iš tikrųjų aš ne ponia. Aš *p. P.*

Samadas klausiamai pažvelgė į Keitę Miniver, tuomet į savo popierius, lyg ten ieškodamas atsakymo, tuomet vėl į karingąją pirmininkę.

– Atleiskite? Jūs netekėjusi?

– Tiesą sakant, išsiskyrusi, taip, išsiskyrusi. O pavardę pasilikau.

– Mat kaip. Labai jus užjaučiu, panele Miniver. Taigi, norėjau pasiūlyti...

– Atleiskite, – įsiterpė Keitė, pirštais taršydama neišpainiojamus plaukus. – Hmm, aš ir ne panelė. Atleiskite. Aš *buvau* ištekėjusi, tad...

Elena Korkoran ir Dženina Lancerano, dvi bičiulės iš Veiklių moterų grupės, drąsinamai nusišypsojo Keitei. Elena papurtė galvą, rodydama, kad Keitei nevalia pravirkti (*nes tau puikiai sekasi, labai puikiai*); Dženina be garso pratarė *Laikykis* ir paslapčia iškėlė nykščius.

– Man tikrai nejau... tik manau, kad nėra reikalo aptarinėti šeiminės padėties... nenoriu jūsų trikdyti, pone Ikbali. Man tiesiog būtų... jei jūs... aš p.

– Pėėė?

– P.

– Čia kažkokia kalbinė ponios ir panelės samplaika? – paklausė Samadas, nuoširdžiai susidomėjęs ir nė nepastebėdamas, kaip nežymiai virpa apatinė Keitės Miniver lūpa. – Taip kreipiamasi į moterį, kuri arba neteko vyro, arba neturi vilties susirasti kitą?

Alsana suvaitojo ir rankomis užsidengė veidą.

Samadas pažvelgė į savo lentelę, kažką trissyk pabraukė rašikliu ir vėl atsigręžė į tėvus valdytojus.

– Derliaus šventė.

Muistosi, kasosi, kryžiuoja kojas, dėlioja paltus.

– Taip, pone Ikbali, – atsakė Keitė Miniver. – Kuo jums *užkliuvo* Derliaus šventė?

– Būtent to ir nesuprantu. *Kas* ta Derliaus šventė? Kas tai per *daiktas*? Ir kodėl mano vaikai turi ją švęsti?

Direktorė ponia Ovens, švelni moteris trapiu veideliu, pusiau pridengtu griežtai kirptų šviesių plaukų, pamojo Keitei Miniver, rodydama, kad pati paaiškinsianti.

– Pone Ikbali, per rudens apžvalgą mes išsamiai aptarėme religines šventes. Neabejoju, jog girdėjote, kad mokykla jau švenčia labai įvairias religines ir pasaulietines šventes: tarp jų Kalėdas, ramadaną, kinų Naujuosius metus, Dyvalį, Jom kipūrą, Chanuką, Heilio Selasio gimtadienį ir Martino Liuterio Kingo mirties dieną. Derliaus šventė atitinka nuolatinį mokyklos rūpestį religijų įvairove, pone Ikbali.

– Mat kaip. O ar Meinoro mokykloje daug pagonių?

– Pagonių – deja, nelabai supra...

– Viskas labai paprasta. Krikščioniškame kalendoriuje esama trisdešimt septynių religinių švenčių. *Trisdešimt septynių*. Musulmonų kalendoriuje – *devynių*. Vos devynių, ir jas išstumia šis neįtikėtinas krikščioniškų švenčių užkratas. Taigi, mano pasiūlymas paprastas. Jei iš krikščionių kalendoriaus išmestume visas pagoniškas šventes, atsilaisvintų vidutiniškai, – Samadas nutilo ir dirstelėjo į užrašus, – vidutiniškai dvidešimt dienų, kuriomis vaikai, pavyzdžiui, gruodžio mėnesį švęstų Lailat ul Kadrą, sausio – Eid ul Fitrą, o balandžio – Eid ul Adą. Ir, mano galva, pirmoji šventė, kurios reikia atsisakyti, yra šita Derliaus nesąmonė.

– Deja, – atsakė ponia Ovens, maloniai, bet tvirtai nusišypsodama ir rėždama publiką prajuokinsiančią mintį, – išnaikinti šios žemės krikščioniškas šventes neturiu įgaliojimų. Kitaip panaikinčiau Kūčias, ir nebereikėtų šitiek vargti, kemšant kojines.

Samadas nekreipė dėmesio į kikenimą ir varė savo:

– Bet aš apie tai ir kalbu. Šita Derliaus šventė *nėra* krikščioniška. Kurgi Biblijoje parašyta: *Nes turite vogti maistą iš tėvų sandėlio ir nešti mokyklon, arba versti savo motiną iškepti žuvytės formos duonos kepalą*? Tai pagoniški idealai! Pasakykit, kur rašoma: *Nunešk dėžutę šaldytų žuvies pirštelių senei, gyvenančiai Vemblyje*?

Ponia Ovens susiraukė, nepratusi prie sarkazmo, nebent mokytojiško: *Ar mes gyvename tvarte? Turbūt ir savo namuose šitaip elgiesi!*

– Pone Ikbali, bet juk kaip tik *labdaros* aspektas Derliaus šventėje ir yra vertingiausias. Nunešti maisto pagyvenusiems žmonėms man atrodo labai pagirtina mintis, nesvarbu, ar ji pagrįsta šventaisiais raštais, ar ne. Juk tikrai niekur Biblijoje nerašoma, kad Kalėdų dieną turime valgyti kalakutą, bet kažin ar daug žmonių dėl šitos priežasties šį paprotį pasmerktų. Tiesą sakant, pone Ikbali, mums tokie dalykai susiję ne tiek su pačia *religija*, kiek su *bendruomene*.

– Koks žmogaus dievas, tokia ir jo bendruomenė! – Samadas pakėlė balsą.

– Taip, hmmm... na, tai ar balsuosime už šį pasiūlymą?

Ponia Ovens nervingai pasidairė po salę, ieškodama pakeltų rankų.

– Ar kas nors jį palaiko?

Samadas spustelėjo Alsanai ranką. Ji spyrė jam į kulkšnį. Jis užmynė jai ant kojos pirštelio. Ji įžnybo jam į pašonę. Jis užlaužė jos mažąjį pirštelį, ir ji nenoromis pakėlė dešiniąją ranką, kairiąja piktai kumšteldama alkūne jam į tarpukojį.

– Dėkui, ponia Ikbal, – pasakė ponia Ovens, o Dženisė ir Elena žvelgė į ją su liūdnomis, užuojautos kupinomis šypsenomis, kurias skirdavo nuolankioms musulmonėms.

– Visi, kas sutinka pašalinti iš mokyklos kalendoriaus Derliaus šventę...

– Dėl jos pagoniškos kilmės.

– Dėl tam tikrų pagoniškų... konotacijų. Pakelkite rankas.

Ponia Ovens apsidairė po kambarį. Aukštyn šovė viena ranka, gražutės raudonplaukės muzikos mokytojos Popės Bert-Džouns, o daugybė apyrankių skimbčiodamos nusmuko riešu. Tuomet Čalfenai, Markas ir Džoisė, senstelėjusi hipių pora, apsitaisiusi pseudoindiškais apdarais, išdidžiai iškėlė rankas. Tuomet Samadas reikšmingai pažvelgė į Klarą ir Arčį, nuolankiai sėdinčius kitoje salės pusėje, ir virš minios lėtai pakilo dar dvi rankos.

– Kas nesutinka?

Oran pašoko kitos trisdešimt šešios rankos.

– Pasiūlymas atmestas.

– Neabejoju, kad šis sprendimas labai pradžiugins Meinoro mokyklos raganų ir nykštukų Saulės sąskrydį, – pareiškė Samadas, sėsdamas į vietą.

Po susirinkimo, kai Samadas išėjo iš tualeto, kur vargais negalais nusilengvino į mažytį pisuarą, koridoriuje jį užkalbino gražutė raudonplaukė muzikos mokytoja Popė Bert-Džouns.

– Pone Ikbali.

– Hmm?

Ji ištiesė ilgą, blyškią, šiek tiek strazdanotą ranką.

– Popė Bert-Džouns. Mokau Madžidą ir Milatą orkestrinio grojimo ir dainavimo.

Samadas vietoje nudžiūvusios dešiniosios rankos, kurią ji norėjo paspausti, ištiesė kairiąją.

– Ak! Atleiskit.

– Ne, ne. Man neskauda. Ji tiesiog neklauso.

– O, tai gerai! Tai yra gerai, kad, suprantate, *neskauda*.

Ją galėjai pavadinti dailia be pastangų. Maždaug dvidešimt aštuonerių, daugių daugiausia trisdešimt dvejų. Liekna, bet visai ne pastirusi, lyg vaiko išriestais šonkauliais; ilgomis, plokščiomis krūtimis, ties smaigaliais pakilusiomis; baltais marškiniais prasegta apykakle, nutrintais „Levi's“ ir pilkais sportbačiais, vešliais tamsiai raudonais plaukais, netvarkingai suimtais į uodegą. Ties

kaklu krinta neklusnios sruogelės. Strazdanota. Labai maloni, kiek išdykusi šypsena, kurią ji dabar rodė Samadui.

– Ar norėjote pasikalbėti apie dvynius? Kas nors negerai?

– Ak, ne, ne... na, suprantate, jiems viskas tvarkoje. Madžidui sunkoka, bet jis taip gerai mokosi, todėl nemanau, kad jam labai svarbu groti fleita, o Milatas turi tikrą saksofonininko talentą. Ne, tik norėjau pasakyti, kad jūs teisingai kalbėjot, suprantat, – tarė ji, nykščiu per petį rodydama salės pusėn, – susirinkime. Man Derliaus šventė visada atrodė absurdiška. Na, jei nori padėti senukams, supranti, na, balsuok už kitokią vyriausybę, o ne siųsk jiems „Heinz" spagečių skardines, – ji vėl nusišypsojo jam ir užsikišo už ausies garbanėlę.

– Labai gaila, kad žmonės nepritaria, – atsakė Samadas, pamalonintas antrojo šypsnio ir įtraukdamas savo gerai treniruotą 57 metų amžiaus pilvą. – Šįvakar mūsų, regis, tikra mažuma.

– Na, jus palaikė Čalfenai – jie tokie *malonūs* žmonės – *intelektualai*, – sukuždėjo ji, lyg tai būtų egzotiška tropikų liga. – Jis mokslininkas, o ji užsiima kažkokia sodininkyste – bet abu jie labai paprasti. Kalbėjausi su jais, ir jie mano, kad turėtumėt nenusileisti. Suprantat, iš tikrųjų, *aš* pagalvojau, kad galbūt galėtume kada nors per kelis ateinančius mėnesius susirinkti ir parengti naują pasiūlymą rugsėjo susirinkimui – suprantat, arčiau pačios šventės laiko, nuosekliau pasiruošti, galbūt atspausdinti lankstinukų ir panašiai. Nes, suprantat, mane labai domina indų kultūra. Man tiesiog atrodo, kad jūsų paminėtos šventės būtų daug... spalvingesnės, ir galėtume susieti jas su daile, muzika. Būtų *labai* smagu, – kalbėjo Popė Bert-Džouns, visa įsijautusi. – Ir manau, kad būtų labai į naudą, suprantat, vaikams.

Samadas suprato, kad tikrai neįmanoma, jog ši moteris kaip nors erotiškai juo susidomėtų. Bet vis tiek dairėsi į Alsaną, vis tiek kišenėje nervingai žvangino mašinos rakteliais, vis tiek pajuto, kaip širdį užgulė kažkas šaltas, ir suprato, kad tai jo dievobaimingumas.

– Žinot, aš iš tikrųjų ne iš *Indijos*, – pasakė Samadas neprilygstamai kantriau negu visais kitais sykiais nuo tada, kai atsikraustė į Angliją ir jam teko be galo kartoti šį sakinį.

Popė Bert-Džouns, regis, nustebo ir nusivylė.

– Ne?

– Ne. Aš iš Bangladešo.

– Bangladešo...

– Anksčiau jis vadinosi Pakistanas. O dar anksčiau – Bengalija.

– Ak, teisingai. Tuomet tas pats kampas.

– Galbūt panaši kraštinė.

Stojo mažumėlę nejauki tyla, per kurią Samadas aiškiai suvokė, kad trokšta jos labiau už bet kurią moterį, sutiktą per pastaruosius dešimt metų. Trokšta, ir tiek. Geismas nė nepasivargino apsižiūrėti, pasitikrinti, ar kaimynai namie, – geismas tiesiog išspyrė duris ir patogiai įsitaisė. Jam pasidarė negera. Tuomet jis suvokė, kad jo veido išraiška iš jaudulio virsta siaubu, groteskiškai parodijuodama jo minčių eigą, kai jis vertina Popę Bert-Džouns, visus fizinius ir metafizinius jos pasiūlymo padarinius. Reikia ką nors pasakyti, kol nepasidarė dar blogiau.

– Na... hm, mintis nebloga, dar kartą pateikti pasiūlymą, – prieš savo valią atsakė jis, nes dabar kalbėjo kažkoks baisesnis žvėris negu jo valia. – Jei rastumėte tam laiko.

– Na, galime apie tai pasikalbėti. Po kokių kelių savaičių jums paskambinsiu. Galbūt galėtume susitikti po orkestro?

– Žinoma... mielai.

– Puiku! Tuomet sutarta. Žinot, jūsų berniukai tikrai labai mieli – išties neeiliniai. Pasakojau apie juos Čalfenams, ir Markas tučtuojau suprato: jis sako, kad indų vaikai, tik jūs nesupykit, paprastai daug...

– Daug?

– *Tykesni*. Labai gražiai išauklėti, bet labai, nežinau, *užgniaužti*.

Samadas viduje krūptelėjo, įsivaizduodamas, kas būtų, jeigu tai išgirstų Alsana.

– O Madžidas ir Milatas tiesiog tokie... *triukšmingi.*

Samadas pamėgino šyptelėti.

– Madžidas kaip devynmetis intelektualiai labai įspūdingas – visi taip sako. Na, jis tikrai nepaprastas. Turbūt *labai* didžiuojatės. Jis lyg mažas suaugęs. Net jo drabužiai... nemanau, kad esu pažinojusi devynmetį, kuris rengtųsi taip – taip *griežtai.*

Abu dvynukai užsispyrė patys rinktis drabužius, bet jei Milatas priversdavo Alsaną pirkti raudonai dryžuotus „Nike", „Osh-Kosh Begosh" ir keistus bliuzonus, raštuotus ir iš vidaus, ir iš išorės, Madžidas bet kokiu oru vilkėdavo pilką megztuką, pilkus marškinius ir juodą kaklaraištį, priderintą prie blizgančių juodų batų ir Nacionalinės sveikatos tarnybos akinių, užtupdytų ant nosies lyg nykštukui bibliotekininkui. Alsana sakydavo: „Mažuti, o gal šįsyk mėlyną, dėl *amma**, ką?", stumdama jį į „Mothercare" ryškių spalvų skyrių. „Tik vieną mėlyną. Tau taip tiktų prie akių. Dėl *amma*, Madžidai. Kaip tau gali nepatikti mėlyna? Juk tai dangaus spalva!"

„Ne, *amma*. Dangus ne mėlynas. Tai tik balta šviesa. Baltoje šviesoje yra visos vaivorykštės spalvos, o kai ji išsisklaido po begalę dangaus molekulių, trumpųjų bangų spalvos – mėlyna, violetinė – pasidaro matomos. Dangus iš tikrųjų ne mėlynas. Taip tik atrodo. Tai vadinama Relėjaus sklaida."

Keistas vaikas šaltu intelektu.

– Tikriausiai *taip* didžiuojatės, – pakartojo plačiai išsišiepusi Popė. – Aš didžiuočiausi.

– Deja, – atsiduso Samadas, kurio dėmesys nuo erekcijos nukrypo prie niūrių minčių apie antrąjį sūnų (dviem minutėms), – Milatas niekam tikęs.

Popė tuo pasibaisėjo.

– O ne! Ne, visai ne tai norėjau pasakyti... Na, manau, jam tikriausiai mažumėlę nedrąsu greta Madžido, bet kokia ryški jo

* Daugeliu Indijos kalbų „motina".

asmenybė! Jis tiesiog ne toks... akademiškas. Visi jį tiesiog *dievina* – ir dar toks gražus berniukas. Žinoma, – pridūrė ji, mirkteldama jam ir kumšteldama į petį, – geri genai.

Geri genai? Ką ji čia paisto, *geri genai*?

– Labas! – tarė Arčis, priėjęs iš nugaros ir stipriai kumšteldamas Samadui per nugarą. – Labas! – pakartojo jis, spausdamas Popei ranką, beveik apsimestinai aristokratiškai, kaip elgdavosi, atsidūręs greta išsilavinusių žmonių. – Arčis Džounsas. Airės tėvas, už savo griekus.

– Popė Bert-Džouns. Aš mokau Airę...

– Muzikos, taip, žinau. Ji vis apie jus kalba. Truputį nusivylė, kad nepaskyrėte jos pirmuoju smuiku... bet gal kitais metais, ką? Taigi! – tarė Arčis, atsigręždamas į Samadą, kuris stovėjo tolėliau nuo jų su keista išraiška, Arčio galva, baisiai keista išraiška, veide. – Susipažinote su baisiuoju Ikbolu! Na ir pasireiškei tame susirinkime, ką, Samadai? Pasireiškė, ką?

– Ak, nežinau, – maloniai atsakė Popė. – Aš, tiesą sakant, manau, kad ponas Ikbalis kai ką labai teisingai pastebėjo. Man labai patiko, ką jis kalbėjo. Norėčiau taip daug išmanyti tokią daugybę dalykų. Deja, aš iš tų, kuriems gerai sekasi tik vienoje srityje. Ar jūs, nežinau, koks nors *profesorius*, pone Ikbali?

– Ne, ne, – atsakė Samadas, niršdamas, kad negali meluoti Arčiui girdint, o gerklėje įstrigo žodis „padavėjas". – Ne, iš tikrųjų dirbu restorane. Jaunystėje šiek tiek studijavau, bet atėjo karas, ir... – Samadas gūžtelėjo pečiais vietoje sakinio pabaigos ir virpančia širdimi stebėjo, kaip Popės Bert-Džouns strazdanotas veidas susitraukia į vieną didelį, raudoną, sutrikusį klaustuką.

– Karas? – paklausė ji, lyg jis būtų pasakęs „telegrafas" ar „pianola", ar „išvietė". – Folklando?

– Ne, – šaltai atsakė Samadas. – Antrasis pasaulinis.

– Ak, pone Ikbali, nė nepamanytum. Jūs tikriausiai buvote labai jaunas.

– Net tankai ten buvo vyresni už mus, mieloji, – išsišiepė Arčis.

– Na, pone Ikbali, ir nustebinot! Bet sakoma, kad tamsi oda mažiau raukšlėjasi, tiesa?

– Tikrai taip sakoma? – atsakė Samadas, prisiversdamas įsivaizduoti, kaip jos tampri rausva oda sluoksnis po sluoksnio rangosi negyvu epidermiu. – Maniau, kad amžiną jaunystę suteikia vaikai.

Popė nusijuokė.

– Manau, ir jie taip pat. Ką gi! – tarė ji, visa išraudusi, susidrovėjusi ir užtikrinta savimi vienu metu. – Jūs labai puikiai atrodot. Neabejoju, kad jus dažnai lygina su Omaru Šarifu, pone Ikbali.

– Ne, ne, ne, ne, – atsakė Samadas, net nušvitęs iš džiaugsmo. – Mus sieja tik pomėgis žaisti bridžą. Ne, ne, ne... Ir vadinkite mane Samadu, – pridūrė jis. – Prašau vadinti mane Samadu.

– Teks vadinti jį Samadu kitą kartą, panele, – įsiterpė Arčis, kuris visada užsispyręs vadindavo mokytojas panelėmis. – Nes mums metas eiti. Žmonos laukia prie mašinų. Matyt, duos vakarienės.

– Na, buvo malonu pasikalbėti, – atsakė Popė, vėl mėgindama paspausti nudžiūvusią ranką ir nurausdama, kai jis ištiesė kairiąją.

– Taip. Sudie.

– Eikš, eikš, – tarė Arčis, vesdamas Samadą pro duris, nuolaidžiu taku prie vartų. – Dievulėliau, įmitusi kaip mėsininko šuva! *Eik tu sau!* Graži, labai graži. Vaje, tu jau galvojai... Ir ką tu ten paistei – *pomėgis žaisti bridžą*. Aš tave pažįstu dešimtį metų ir niekada nemačiau, kad žaistum bridžą. Tau labiau tinka penkių kortų pokeris.

– Užsičiaupk, Arčibaldai.

– Ne, ne, nesiginčiju, puikiai pasirodei. Bet tau nebūdinga, Samadai, – kai jau atradai Dievą ir panašiai – nebūdinga pasiduoti kūniškoms pagundoms.

Samadas nusikratė nuo peties Arčio ranką.

– *Kodėl gi* tu toks nepataisomai vulgarus?

– Juk ne *aš*...

Bet Samadas jo neklausė, mintyse jis jau deklamavo, kartojo dvi angliškas frazes, kuriomis labai stengėsi įtikėti, žodžius, kurių išmoko per šiuos dešimt metų Anglijoje, žodžius, iš kurių tikėjosi apsaugos nuo pasibaisėtinos kaitros kelnėse:

Tyrajam viskas tyra. Tyrajam viskas tyra. Tyrajam viskas tyra.

Ir pats geriau nepasakyčiau. Ir pats geriau nepasakyčiau. Ir pats geriau nepasakyčiau.

Bet grįžkime šiek tiek atgalios.

1. Tyrajam viskas tyra

Seksas, bent jau sekso pagundos, seniai kelia rūpesčių. Kai į Samado kaulus ėmė smelktis Dievo baimė, maždaug 1976 metais, netrukus po vedybų su mažaranke, silpnarieše ir abejinga Alsana, jis pasiklausė pagyvenusio alimo* Kroidono mečetėje, ar leistina, kad vyras... su ranka ant...

Jam nė nespėjus įpusėti drovios pantomimos, senasis mokslinčius tylėdamas padavė jam lankstinuką iš krūvos ant stalo ir tvirtai bedė raukšlėtu pirštu į trečiąjį punktą.

Pasninką sulaužo devyni veiksmai:

i) Valgymas ir gėrimas
ii) Seksualiniai santykiai
iii) Masturbacija (*istimna*), tai reiškia, savęs išniekinimas, kuris baigiasi ejakuliacija
iv) Netiesos kalbėjimas apie Visagalį Alachą arba jo Pranašą, arba Šventojo Pranašo palikuonis
v) Tirštų dulkių rijimas

* Arabiškai pažodžiui „žinovas" (dgs. *ulama*), kvalifikuotas islamo religijos žinovas.

vi) Visos galvos panardinimas po vandeniu
vii) Neapsiplovimas nuo *janabat, haidh* arba *nifas* iki *adhan fajr** maldai
viii) Šlapiuojanti enema
ix) Vėmimas

– O jei, *alime*, – išsigandęs pasiteiravo Samadas, – jei žmogus nepasninkauja?

Senasis mokslinčius rūsčiai pažvelgė į jį.

– To klausė Ibn Umaro, ir teigiama, kad jis atsakęs: *Tai tik vyro organo trynimas, kol išsilieja vanduo. Tai tik maigomas nervas.*

Samadas jau nudžiugo, bet *alimas* tęsė:

– Tačiau kitoje vietoje teigiama, kad jis atsakęs: *Santykiauti su savim uždrausta.*

– Bet kuo teisinga tikėti? Ar tai *halal*, ar *haraam***? Kai kas sako... – nuolankiai pradėjo Samadas, – *Tyrajam viskas tyra.* Jei pats esi teisingas ir tvirtas, niekam kitam tai nedaro žalos ir neįžeidžia...

Bet *alimas* tik nusijuokė.

– Ir mes žinom, *kas* taip sako. Tepasigaili Alachas anglikonų! Samadai, kai vyriškas organas pasistoja, išgaruoja du trečdaliai vyro proto, – purtydamas galvą atsakė *alimas*. – Ir trečdalis tikėjimo. Yra toks pranašo Mahometo – tebūnie Jam taika! – hadisas***, jis skamba šitaip: *O Alache, ieškau tavyje prieglobsčio nuo savo klausos, savo regos, savo liežuvio, savo širdies ir savo tarpukojo.*

– Bet juk... juk jeigu pats žmogus tyras, tada...

– Parodyk man tyrą žmogų, Samadai! Parodyk man tyrą veiksmą! Ak, Samadai Miahai... patariu tau nelįsti prie savo dešiniosios rankos.

* *Janabat* – sėklos išsiliejimas; *haidh* – menstruacijos; *nifas* – gimdymo metu išsiskiriantis kraujas; *adhan fajr* – kvietimas rytinei maldai.

** Arabiškai pažodžiui „užginta, uždrausta". *Halal* priešingybė, viskas, kas musulmonams neleistina pagal religinius priesakus.

*** Hadisai – arabiškai pažodžiui „pasakojimai, nutikimai". Mahometui priskiriami pasisakymai, veiksmai ir nutikimai. Vienas iš musulmonų jurispridencijos šaltinių.

Žinoma. Kadangi Samadas buvo Samadas, jis pasitelkė visą vakarietišką pragmatizmą, parėjo namo ir iš visų jėgų ėmėsi darbo sveikąja kairiąja ranka, kartodamas *Tyrajam viskas tyra. Tyrajam viskas tyra*, kol pagaliau užplūdo orgazmas: lipnus, liūdnas, slegiantis. Ir tokias apeigas jis tęsė kokius penkerius metus mažame kambarėlyje namo pastogėje, kur miegojo vienas (kad nepažadintų Alsanos), kai paršliauždavo iš restorano trečią ryto, kiekvieną mielą rytą, paslapčia, tylomis; norite tikėkite, norite ne, bet tas karštligiškas smaukymas, spaudymas ir taškymas, ta baimė, kad jis niekada nebus tyras, jį kamavo, ir jo Dievas nuolat, regis, siuntė jam nepastebimus ženklus, nepastebimus įspėjimus, nepastebimus prakeiksmus (šlaplės uždegimą 1976 metais, sapną apie kastraciją 1978 metais, purviną, apskretusią paklodę, aptiktą ir neteisingai suprastą Alsanos tetos 1979 metais), kol 1980-aisiais atėjo lūžio taškas, ir Samadas išgirdo Alachą, riaumojantį ausyse lyg bangos kriauklėje, ir nusprendė, kad metas sudaryti sandorį.

2. Geriau ir pats nepasakyčiau

Sandoris buvo toks: 1980 metų sausio 1 dieną, lyg storulis, Naujųjų metų proga nusprendęs atsisakyti sūrio su sąlyga, kad galės valgyti šokoladą, Samadas metė masturbuotis, kad galėtų gerti. Tai buvo sandoris, dalykinis pasiūlymas, kurį jis pateikė Dievui: Samadas būsiąs pirmoji šalis, o Dievas – tylusis partneris. Nuo tos dienos Samadas džiaugėsi šiokia tokia sielos ramybe ir ne vienu putotu „Guinness" su Arčibaldu Džounsu; jis net paprato paskutinį gurkšnį gerti, žvelgdamas aukštyn, kaip krikščionis, galvodamas: iš esmės aš doras žmogus. Nevarau į kumštuką. Palik mane ramybėj. Retsykiais išgeriu. *Geriau ir pats nepasakyčiau...*

Bet, žinoma, jo religija kompromisų, sandorių, sutarčių, silpnybių bei *geriau ir pats nepasakyčiau* nepripažino. Jei troško empatijos ir nuolaidžiavimo, jei norėjo liberalios egzegezės, jei norėjo

būti *paliktas ramybėje,* sirgo ne už tą komandą. Jo Dievas *nebuvo* toks, kaip baltabarzdis nevykėlis iš Anglikonų, Metodistų ar Katalikų bažnyčios. Jo Dievas nebuvo linkęs *palikti žmonių ramybėje.* Vos Samadas tą 1984 metų liepą išvydo gražutę raudonplaukę muzikos mokytoją Popę Bert-Džouns, jis pagaliau tai suvokė. Jis suprato, kad Dievas jam keršija, suprato, kad žaidimas baigtas, pamatė, kaip nutrūko jų sutartis, kurioje vis dėlto nebuvo punkto apie sveiką protą ir laisvą valią, kad pagunda tyčia, piktavališkai pakišta jam panosėn. Trumpai tariant, viskas atšaukta.

Jis vėl ėmė iš širdies masturbuotis. Tuos du mėnesius nuo tada, kai pirmą sykį išvydo gražutę raudonplaukę muzikos mokytoją, iki tada, kai išvydo ją kitą sykį, Samadas išgyveno pačias ilgiausias, lipniausias, labiausiai dvokiančias, kalčiausias penkiasdešimt šešias savo gyvenimo dienas. Kad ir kur buvo, kad ir ką veikė, jį vis netikėtai užklupdavo kažkokia sinestetinė tos moters fiksacija: mečetėje išgirsdavo jos plaukų spalvą, metro užuosdavo jos rankos prisilietimą, ramiai sau eidamas gatve į darbą, pajusdavo jos šypsenos skonį; šitaip jis pažino kiekvieną Londono viešąjį tualetą, ėmė taip masturbuotis, kad net penkiolikamečiam berniukui Šetlando salose pasirodytų per daug. Vienintelė jo paguoda buvo ta, kad, kaip Ruzveltas, jis sudarė Naująjį sandorį: jis varys, bet *nevalgys.* Tikėjosi kaip nors apsivalyti nuo Popės Bert-Džouns vaizdų ir kvapų, nuo *istimna* nuodėmės, ir nors nebuvo pasninko metas, o dienos – ilgiausios metuose, pro Samado lūpas nuo saulėtekio iki saulėlydžio niekas neprasprūsdavo, dėl mažutės porcelianinės spjaudyklės net jo paties seilės. Kadangi pro vieną galą maistas neįeidavo, pro kitą galą išeidavo tokia neįžiūrima menkystė, tokia skysta ir perregima, kad Samadas beveik patikėjo, jog nuodėmė sumažėjo, jog vieną gražią dieną jis galės kiek tik įstengdamas masažuoti vienaakį Džeką, o iš jo teišeis šnipštas.

Bet nepaisant alinančio alkio – dvasinio, fizinio, seksualinio, – Samadas vis tiek dvylika valandų per dieną darbuodavosi

restorane. Tiesą sakant, restoranas jam dabar pasidarė vienintele pakenčiama vieta. Jis neįstengė nė žiūrėti į savo šeimą, neįstengė eiti į „O'Connell's", neįstengė suteikti Arčiui malonumo išvysti jį tokį. Rugpjūčio viduryje jis ėmė dirbti net po keturiolika valandų per dieną; kažkuo darbo apeigos – kai pasiimdavo rausvų gulbės pavidalo servetėlių krepšelį ir nusekdavo paskui Šivą plastikinių gvazdikų pėdsaku, taisinėdamas peilius ir šakutes, blizgindamas taures, nubraukdamas piršto atspaudą nuo porceliano lėkštės, – jį ramino. Kad ir koks prastas iš jį musulmonas, niekas negalėtų Samadui prikišti, kad jis per mažai uolus padavėjas. Jis pasirinko vieną įkyrų darbą ir išmoko jį tobulai. Čia jis pagaliau galėjo kitiems parodyti teisingą kelią: kaip užmaskuoti beskonį svogūnų *bhaji*, kaip padaryti, kad krevečių lėkštėje atrodytų daugiau, kaip paaiškinti australui, kad jis tikrai nenori tiek aitriųjų paprikų, kiek manosi norįs. Už „Palace" durų jis buvo masturbuotojas, netikęs vyras, abejingas tėvas, ne moralesnis už anglikoną. Bet viduje, tarp šių keturių žaliais ir geltonais raštais išpaišytų sienų, jis buvo vienarankis genijus.

– Šiva! Trūksta gėlės. Šičia.

Buvo praėjusios dvi savaitės nuo Samado Naujojo sandorio, eilinė penktadienio popietė „Palace", dengiant stalus.

– Šiva, čia praleidai vazą!

Šiva priėjo apžiūrėti tuščios, plonos kaip pieštukas akvamarino spalvos vazos ant devynioliktojo staliuko.

– O ant penkioliktojo staliuko mangų *chutney* padažinėje plaukioja marinuota žalioji citrina.

– Tikrai? – sausai tarstelėjo Šiva. Vargšelis Šiva; jau beveik trisdešimt dvejų; nebe toks gražuolis; vis dar čia. Kad ir ko jis laukė, taip ir nesulaukė. Samadas neaiškiai prisiminė, kad jis buvo išėjęs iš restorano, trumpą laiką 1979 metais mėgino įkurti apsaugos firmą, bet „niekas nenorėjo samdyti babajų apsauginink ų", ir jis grįžo, kiek aprimęs, kiek labiau apimtas nevilties, lyg nuvarytas žirgas.

– Taip, Šiva. Tikrų tikriausiai.

– Ir dėl to tu čia sienom lipi?

– Nesakyčiau, kad taip jau ir lipu... tiesiog *rūpinuosi*.

– Nes kažkas, – pertraukė Šiva, – tau neseniai tikrai šiknon įkando. Visi pastebėjom.

– Visi?

– Mes. Vaikinai. Vakar – druskos kruopelė servetėlėje. Užvakar – Gandis kreivai kabo ant sienos. Tu visą savaitę elgiesi kaip tikras fiureris, – pasakė Šiva, galva mosteldamas Ardaširo pusėn. – Kaip pamišėlis. Nesišypsai. Nevalgai. Nuolat mini visiems ant kulnų. O kai vyriausiasis padavėjas sukvailioja, visiems negerai. Kaip futbolo kapitonas.

– Nė nesuprantu, apie ką tu kalbi, – lediniu veidu atsakė Samadas, duodamas jam vazą.

– O aš neabejoju, kad supranti, – draskė akis Šiva, dėdamas tuščią vazą atgal ant stalo.

– Jei dėl ko nors esu susirūpinęs, tai visai neturėtų sutrikdyti mano darbo, – atsakė Samadas, imdamas panikuoti ir vėl duodamas jam vazą. – Ir nenoriu kitiems pridaryti nepatogumų.

Šiva vėl grąžino vazą ant stalo.

– Tai kažkas vis dėlto *yra*. Nagi, bičiuli... žinau, ne visada sutardavom, bet čia turime laikytis išvien. Kiek laiko jau dirbame sykiu? Samadai Miahai?

Samadas staiga pakėlė akis į Šivą, o Šiva pastebėjo, kad jį muša prakaitas, kad jis beveik apspangęs.

– Taip, taip... yra... kai kas.

Šiva uždėjo ranką Samadui ant peties.

– Tai gal eina šikt tas prakeiktas gvazdikas, eime, išvirsiu tau kario – po dvidešimties minučių leisis saulė. Eikš, Šivai gali viską papasakoti. Ne todėl, kad man bent kiek rūpėtų, supranti, bet man irgi reikia čia dirbti, o tu varai mane iš proto, bičiuli.

Samadas, keistai sujaudintas tokio neelegantiško pasiūlymo išsikalbėti, padėjo rausvas gulbes ir nusekė paskui Šivą į virtuvę.

– Gyvūnas, augalas ar mineralas?

Šiva atsistojo prie darbastalio ir ėmė pjaustyti vištienos krūtinėlę tobulais kubeliais ir barstyti juos kukurūzų miltais.

– Nesupratau?

– Gyvūnas, augalas ar mineralas? – nekantriai pakartojo Šiva. – Tas, kas neduoda tau ramybės.

– Iš esmės gyvūnas.

– Moteriškos lyties?

Samadas klestelėjo ant kėdės netoliese ir panarino galvą.

– Moteriškos, – nusprendė Šiva. – Žmona?

– Visa gėda ir skausmas teks mano žmonai, bet ne... to priežastis ne ji.

– Kita paukštytė. Aš – šios srities ekspertas, – Šiva pavaizdavo duodąs ženklą operatoriui, uždainavo „Mastermind" melodiją ir įšoko į kadrą. – Šiva Bagvati, turite trisdešimt sekundžių apie ne savo žmonos dulkinimą. Pirmas klausimas: ar gerai? Atsakymas: kaip kada. Antras klausimas: ar aš eisiu į pragarą?..

Samadas pasibjaurėjęs pertraukė:

– Aš ne... nesimyliu su ja.

– Pradėjau, tai ir pabaigsiu: ar aš eisiu į pragarą? Atsakymas...

– Gana. Pamiršk. Prašau, pamiršk, kad apskritai apie tai užsiminiau.

– Nori, kad įdėčiau baklažanų?

– Ne... užteks ir žaliųjų paprikų.

– Gerai, – atsakė Šiva, išmesdamas žaliąją papriką oran ir pagaudamas jį peilio smaigaliu. – Vištienos *bhuna*, tuojau. Tai kiek laiko tu šitaip?

– Tai kad aš niekaip. Tik vieną sykį ją sutikau. Beveik jos nepažįstu.

– Tuomet: kas nutiko? Pasigraibei? Pasilaižei?

– Tik ranką paspaudžiau. Ji mano sūnų mokytoja.

Šiva sumetė svogūnus ir paprikas į karštą aliejų.

– Apniko viena kita netyra mintis. Na ir kas?

Samadas atsistojo.

– Tai daugiau negu netyros mintys, Šiva. Visas mano kūnas maištauja, niekas manęs neklauso. Man dar niekada nėra tekę kęsti tokių fizinių pažeminimų. Pavyzdžiui: aš nuolat...

– Aha, – atsakė Šiva, rodydamas Samadui į tarpukojį. – Ir tą pastebėjome. Gal prieš ateidamas į darbą padaryk šakar makar pirštukais?

– Darau... darau... bet iš to jokios naudos. Be to, Alachas tai draudžia.

– Ak, nereikėjo tau mestis į religiją, Samadai. Tau netinka, – Šiva nusibraukė nuo svogūno ištryškusią ašarą. – Šitiek kaltės kenkia sveikatai.

– Tai ne kaltė. Tai baimė. Man penkiasdešimt septyneri metai, Šiva. Kai sulauki mano amžiaus, pradedi... rūpintis savo tikėjimu, nenori per daug susivėlinti. Mane sugadino Anglija, dabar suprantu – mano vaikus, mano žmoną taip pat sugadino. Manau, kad susiradau negerų draugų. Galbūt buvau lengvabūdis. Galbūt maniau, kad protas svarbiau už tikėjimą. O dabar atrodo, kad man iškilo šita paskutinė pagunda. Supranti, už bausmę. Šiva, tu moki apsieiti su moterim. Padėk man. Kaip aš galiu šitaip jaustis? Apie tą moterį apskritai sužinojau vos prieš kelis mėnesius, o kalbėjausi su ja tik sykį.

– Kaip sakei: tau penkiasdešimt septyneri metai. Amžiaus vidurio krizė.

– Amžiaus vidurio? Ką tai reiškia? – susierzino Samadas. – Velniop, Šiva, tikrai neketinu sulaukti šimto keturiolikos metų.

– Čia *toks pasakymas*. Dabar apie tai rašoma žurnaluose. Kai vyras sulaukia tam tikro amžiaus, jis pasijunta besiritąs pakalnėn... o jauna mergina atjaunina, jei supranti, ką noriu pasakyti.

– Aš stoviu didžiausioje savo gyvenimo moralinėje kryžkelėje, o tu kalbi nesąmones.

– Mokykis, bičiuli, – lėtai, kantriai atsakė Šiva. – Moterų orgazmas, G taškas, sėklidžių vėžys, menopauzė – taip pat ir am-

žiaus vidurio krizė. Informacija, kurios šiuolaikiniam žmogui nuolat prisireikia.

– Bet aš nenoriu tokios informacijos! – sušuko Samadas ir atsistojęs ėmė žingsniuoti po virtuvę. – Tas ir yra! Nenoriu būti šiuolaikinis žmogus! Noriu gyventi taip, kaip man skirta! Noriu grįžti į Rytus!

– Na, ką gi... o kas nenori? – sumurmėjo Šiva, stumdydamas keptuvėje svogūnus ir paprikas. – Išvykau, būdamas trejų metukų. Galas žino, niekaip šitos šalies neperpratau. Bet kur gausi pinigų skrydžiui? Be to, ar nori gyventi lūšnoje su keturiolika samdomų tarnų? Kas žino, kuo būtų tapęs Šiva Bugvatis Kalkutoje? Princu ar elgeta? Ir kas, – kalbėjo Šiva, o jo veide vėl nušvito senasis grožis, – gali iškrapštyti iš savęs Vakarus, kai jie įsiėda?

Samadas toliau žingsniavo.

– Man nereikėjo čia atvykti – štai iš kur visos bėdos. Niekada nereikėjo gabenti savo sūnų čia, taip toli nuo Dievo. Vilsden Grynas! Telefono kortelės saldainių parduotuvėje, Džudė Blum mokykloje, prezervatyvas ant šaligatvio, Derliaus šventė, mokytojos gundytojos! – putojo Samadas, rankiodamas atsitiktinius pavyzdžius. – Šiva, tik paklausyk, ką pasakysiu: mano geriausias draugas Arčibaldas Džounsas – netikėlis! Pagalvok: kokį pavyzdį aš rodau savo vaikams?

– Ikbali, sėsk. Nurimk. Paklausyk: tu tiesiog nori moters. Žmonės nori vieni kitų. Taip būna ir Delyje, ir Deptforde. Ir tai – ne pasaulio pabaiga.

– Kažin, aš tuo abejoju.

– Kada vėl ją pamatysi?

– Mes susitiksime mokyklos reikalais... pirmąjį rugsėjo trečiadienį.

– Mat kaip. Ji induistė? Musulmonė? Juk ne sikė?

– Tai ir baisiausia, – atsakė Samadas virpančiu balsu. – Anglė. Baltaodė. Anglė.

Šiva papurtė galvą.

– Samadai, aš daug sykių prasidėjau su baltomis paukštytėmis. Daug. Kartais pavykdavo, kartais ne. Dvi mielos amerikietės. Sutirpau kaip žvakė prieš žavią paryžietę. Net metus draugavau su rumune. Bet su angle – niekada. Nieko neišeina. Niekada.

– Kodėl? – paklausė Samadas, dantimis sukandęs nykštį ir laukdamas kokio nors kraupaus atsakymo, kokios nors ištarmės iš aukštybių. – Kodėl, Šiva Bagvati?

– Per daug istorijos, – paslaptingai atsakė Šiva, patiekdamas vištienos *bhuna*. – Per daug istorijos, po galais.

—

1984 metų rugsėjo pirmasis trečiadienis, 8.30 ryto. Samadas, šiek tiek užsigalvojęs, išgirdo, kaip atsidaro ir užsidaro jo „Austin Mini Metro" keleivio durelės – kažkur toli, tikrovėje, – ir, pasisukęs kairėn, išvydo greta įsitaisiusį Milatą. Ar bent jau Milato pavidalo padarą nuo kaklo žemyn: vietoje galvos buvo „Tomytronic" – paprastas kompiuterinis žaidimas, kuris atrodė kaip milžiniški žiūronai. Iš patirties Samadas žinojo, kad jo viduje maža raudona mašinėlė, vaizduojanti jo sūnų, lenktyniavo su žalia ir geltona mašinėlėmis trimačiais LED keliais.

Milatas mažučiu pasturgaliu klestelėjo į rudą plastiko sėdynę.

– Oi! Šalta sėdynė! Šalta sėdynė! Nušalau subinę!

– Milatai, kur Madžidas ir Airė?

– Ateina.

– Ateina taip greitai, kaip traukinys, ar taip lėtai, kaip sraigė?

– Ojojoj! – sucypė Milatas, nes virtuali kliūtis vos nenumetė raudonosios jo mašinėlės visu greičiu į pražūtį.

– Milatai, prašau. Nusiimk jį.

– Negaliu. Trūksta vienas, nulis, du, septyni, trys taškų.

– Milatai, tau metas išmokti pažinti skaičius. Pakartok: dešimt tūkstančių du šimtai septyniasdešimt trys.

– Vešimt rūkstančių, fu antai klyniasdešimt pis.

– Nusiimk, Milatai.

– Negaliu. Žūsiu. Negi nori, kad žūčiau, *abba*?

Samadas jo negirdėjo. Jam būtinai reikėjo atvažiuoti į mokyklą prieš devynias, kitaip šita kelionė neturės jokios prasmės. Devintą ji bus klasėje. Po devynių dvi ji ilgais pirštais atvers dienyną, po devynių trys ji nagais su baltais pusmėnuliais barbens į medinį stalą, kažkur neregima.

– Kur jie? Negi nori pavėluoti į mokyklą?

– Aha.

– Jie visada šitaip vėluoja? – paklausė Samadas, nes jam tai nebuvo kasdienis darbas – į mokyklą vaikus paprastai nuveždavo Alsana arba Klara. Tik trokšdamas akimirką išvysti Bert-Džouns (nors jų susitikimas – vos po septynių valandų ir penkiasdešimt septynių minučių, septynių valandų ir penkiasdešimt šešių minučių, septynių valandų...), jis pasisiūlė imtis pačios bjauriausios pasaulyje tėvų pareigos. Ir jam vos pavyko įtikinti Alsaną, kad jo netikėtas troškimas visa galva pasinerti į edukacinį savo ir Arčio atžalų transportavimą niekuo neypatingas:

– Bet, Samadai, tu grįžti tik trečią ryto. Kas tau užplaukė?

– Aš noriu pamatyti savo vaikus! Noriu pamatyti Airę! Jie kasryt vis auga – o aš jų niekada nematau! Milatas paūgėjo du colius.

– Bet juk ne pusę devynių ryto. Nepatikėtum, bet jis auga visą laiką – šlovė Alachui! Čia turbūt koks nors stebuklas. Kas dedasi, ką? – ji bedė nagu į nukarusį jo pilvą. – Kažkoks šakar makar. Užuodžiu – kaip sugedusį ožkos liežuvį.

Ak, ta kulinarinė Alsanos nosis, įstengianti užuosti kaltę, apgaulę bei baimę, Brento rajone jai nebuvo lygių, ir prieš ją Samadas buvo bejėgis. Ar ji suprato? Atspėjo? Samadas visą naktį kamavosi nuo tokio nerimo (kai nevarė į kumštuką), o tuomet atsinešė jį į mašiną, kad išsilietų ant vaikų.

– Kur jie, po paraliais?

– Karaliais paraliais!

– Milatai!

– *Tu* nusikeikei, – atsakė Milatas, sukdamas keturioliktą ratą ir gaudamas penkis nulis nulis taškų už tai, kad privertė Geltonąją mašinėlę užsiliepsnoti. – *Tu* visada keikiesi. Ir pons Džounsas.

– Na, mes turime specialius leidimus keiktis.

Begalvis Milatas ir be veido sugebėjo išreikšti įtūžį.

– NĖRA TOKIO DAIKTO, KAIP...

– Gerai, gerai, gerai, – atsiprašė Samadas, žinodamas, kad su devynmečiu dėl ontologijos nepasiginčysi. – Įkliuvau. Nėra tokio daikto, kaip leidimas keiktis. Milatai, kur tavo saksofonas? Tau šiandien orkestras.

– *Bagažinėje*, – atsakė Milatas, nustebęs ir pasibjaurėjęs: žmogus, kuris nežino, kad saksofonas jau sekmadienio vakarą atsiduria bagažinėje, yra kažkoks socialinis silpnaprotis. – Kodėl *tu* mus veži? Pirmadieniais mus veža pons *Džounsas*. Tu *visai* neišmanai, kaip mus nuvežti. *Ir* parvežti.

– Neabejoju, kad kaip nors susitvarkysiu, ačiū už rūpestį, Milatai. Juk čia ne raketas gaminti. *Kur tie du!* – užriko jis, pypsindamas ir nesibaimindamas, kad devynmetis sūnus supras, kad jis keistai elgiasi. – Ir gal *malonėtum* nusiimti tą prakeiktą daiktą! – Samadas stvėrė „Tomytronic" ir nusmaukė jį Milatui ant kaklo.

– TU MANE NUŽUDEI! – Milatas pakraupęs vėl pažvelgė į „Tomytronic" ir kaip tik spėjo pamatyti, kaip jo mažasis raudonasis *alter ego* įsirėžė į aptvarą ir pradingo katastrofiškame geltonų kibirkščių spiečiuje. – TU MANE NUŽUDEI, KAI MAN SEKĖSI!

Samadas užsimerkė ir kiek įmanydamas užvertė akis aukštyn, tikėdamasis, kad jas užgrius smegenys, ir, jei pavyks, jis save apakins ne prasčiau už kitą pagedusių Vakarų auką Edipą. Pagalvok: geidžiu kitos moters. Pagalvok: nužudžiau savo sūnų. Dievaži. Valgau kiaulieną. Nuolat varau į kumštuką. Geriu „Guinness". Mano geriausias draugas – netikėlis kafiras. Įtikinėju save, kad smaukymas aukštyn žemyn, neprisiliečiant rankomis, nesiskaito. Bet dar ir kaip skaitosi. Didžioje To, kuris skaito, skaitymo lentoje viskas skaitosi. Kas nutiks, kai ateis Machšaras? Kaip išsiteisinsiu, kai ateis Paskutinysis teismas?

...spragt trinkt. Spragt trinkt. Vienas Madžidas, viena Airė. Samadas atsimerkė ir pažvelgė į užpakalinio vaizdo veidrodėlį.

Ant galinės sėdynės sėdėjo du vaikai, kurių jis laukė: abu su akinukais, Airė ryžtingai pasišiaušusiais juodukės plaukais (negražus vaikas: jos genai susimaišė, Arčio nosis ir baisiai atsikišę Klaros dantys), Madžido vešlūs juodi plaukai nedailiai perskirti per vidurį. Madžidas nešėsi fleitą, Airė – smuiką. Vis dėlto, nepaisant šių pagrindinių dalykų, viskas buvo ne taip. Jei jis neklysta, kažkas papuvę šiame „Mini Metro" – kažkas *dedasi*. Abu vaikai buvo nuo galvos iki kojų apsitaisę juodai. Abu ant kairiojo žasto ryšėjo baltas juostas, ant kurių buvo negrabiai nupaišyti daržovių krepšiai. Abu nešėsi bloknotus, o ant kaklo virvute paristas kabėjo rašiklis.

– Kas jus taip aptaisė?

Tyla.

– *Amma?* Ir ponia Džouns?

Tyla.

– Madžidai! Aire! Liežuvį prarijot?

Vėl tyla; vaikiška tyla, kurios taip beviltiškai trokšta suaugusieji, bet kai ji ateina, būna nejauki.

– Milatai, ar *tu* žinai, ką jie čia sumanė?

– Nuobodybė, – suinkštė Milatas. – Jie tiesiog išsidirbinėja, snargliai, kvėšos, ponas Avinas ir ponia Karvė.

Samadas persikreipė mašinos sėdynėje ir atsigręžė į du neklusniuosius.

– Aš dabar turiu jūsų klausti, kas čia darosi?

Madžidas stvėrė rašiklį ir švaria, abejinga rašysena išraitė: JEIGU NORI, tuomet nuplėšė bloknoto lapelį ir padavė jį Samadui.

– Tylos įžadai. Mat kaip. Ir tu, Aire? Maniau, tu ne tokia kvaila, kad užsiimtum šitokiais niekais.

Airė valandžiukę rašė bloknote, tuomet padavė raštelį. MES PROSTESTUOJAME.

– Pros-testuojate? Kas tie prosai ir kam juos testuoti? Motina išmokė tokio žodžio?

Atrodė, kad Airė neatlaikys nevaržomos pasiaiškinimo jėgos, bet Madžidas pirštais parodė jai užsisegti burną lyg užtrauktuką, atėmė popierėlį ir išbraukė pirmąją s.

– Ak, *mat kaip. Protestuojate.*

Madžidas ir Airė įnirtingai palinkčiojo.

– Na, tikrai labai žavinga. Įtariu, kad visą šitą planą surezgė jūsų motinos? Ir kostiumus? Bloknotus taip pat?

Tyla.

– Jūs tikri politiniai kaliniai... nieko neišduosite. Gerai: gal galima paklausti, *prieš ką* jūs protestuojate?

Abu vaikai skubiai parodė į juostas.

– Daržovės? Protestuojate dėl daržovių teisių?

Airė viena ranka užsidengė burną, kad neimtų klykti atsakymo, o Madžidas skubiai ėmė rašyti bloknote. MES PROTESTUOJAME DĖL DERLIAUS ŠVENTĖS.

Samadas suriaumojo:

– Juk jau sakiau. Nenoriu, kad dalyvautumėte tose nesąmonėse. Jos mums visiškai svetimos, Madžidai. Kodėl vis stengiesi būti tas, kas nesi?

Abu tylomis pyktelėjo, prisiminę skausmingą įvykį, apie kurį buvo užsiminta. Prieš keletą mėnesių, per devintąjį Madžido gimtadienį, į duris pabeldė keli labai dailučiai baltaodžiai berniukai, puikiai išauklėti, ieškodami Marko Smito.

– Marko? Jokio Marko čia nėra, – atsakė Alsana, draugiškai šypsodamasi, pasilenkusi iki jų ūgio. – Čia gyvena tik Ikbalių šeima. Jūs ne ten pataikėt.

Bet, jai nespėjus pabaigti sakinio, Madžidas atlėkė prie durų ir nustūmė mamą.

– Labas, vaikinai.

– Sveikas, Markai.

– Einu į šachmatų klubą, mama.

– Gerai, M-M-Markai, – atsakė Alsana, kone ašarodama dėl dar vieno pažeminimo, kai vietoje *amma* ją pavadino mama. – Tik nesusivėlink.

– AŠ TAU DUODU TOKĮ ŠLOVINGĄ VARDĄ, KAIP MADŽIDAS MACHFŪZAS MURŠEDAS MUBTASIMAS IKBALIS! – šaukė Samadas, kai Madžidas tą vakarą grįžo namo ir kaip kulka šovė laiptais slėptis savo kambaryje. – O TU NORI VADINTIS MARKU SMITU!

Bet tai buvo tik daug sunkesnio negalavimo simptomas. Madžidas iš tikrųjų norėjo gyventi *kitoje šeimoje*. Jis norėjo turėti kačių, o ne tarakonų, norėjo, kad jo mama grotų violončele, o ne tarškintų siuvamąja mašina; jis norėjo, kad palei vieną namo sieną augtų gėlių lysvė, o ne nuolat didėjanti kitų žmonių šiukšlių krūva; jis norėjo koridoriuje pianino, o ne nulaužtų pusbrolio Kuršedo mašinos durelių; jis norėjo per atostogas važiuoti dviračiais Prancūzijoje, o ne vienai dienai nulėkti į Blekpulą pas tetas; jis norėjo, kad jo kambario grindys būtų žvilgančio medžio, o ne oranžiniai ir žaliai marginto kilimo, atlikusio restorane; jis norėjo, kad jo tėvas būtų daktaras, o ne vienarankis padavėjas; ir šį mėnesį Madžidas visus šiuos troškimus pavertė noru dalyvauti Derliaus šventėje, kaip joje dalyvautų Markas Smitas. Kaip visi.

BET MES NORIME JOJE DALYVAUTI. KITAIP MUS PALIKS PO PAMOKŲ. PONIA OVENS SAKO, KAD TOKIA TRADICIJA.

Samadas nebesusitvardė.

– Kieno tradicija? – bliovė jis, o Madžidas ašarodamas vėl puolė rašyti. – Po galais, tu musulmonas, o ne miško fėja! Juk *sakiau*, Madžidai, juk sakiau, su kokia sąlyga leisčiau. Tu keliausi su manim atlikti *hadžo**. Jei aš prieš mirtį gausiu paliesti tą juodąjį akmenį, noriu, kad šalia būtų mano vyriausias sūnus.

Rašydamas atsakymą, Madžidas nulaužė pieštuką, tad likusią dalį iškeverzojo buku švinu. TAIP NESĄŽININGA! AŠ NEGALIU VAŽIUOTI ATLIKTI *HADŽO*. MAN REIKIA LANKYTI MOKYKLĄ. NETURIU LAIKO KELIONEI Į MEKĄ! TAIP NESĄŽININGA!

* Piligriminė kelionė į Meką, viena iš pamatinių islamo prievolių.

– Sveikas atvykęs į dvidešimtą amžių. Jis nesąžiningas. Visada nesąžiningas.

Madžidas išplėšė lapelį iš bloknoto ir pakišo jį tėvui panosėn. TU LIEPEI JOS TĖVELIUI JOS NEIŠLEISTI.

To Samadas negalėjo paneigti. Praėjusį antradienį jis paprašė Arčio parodyti solidarumą ir šventės savaitę neleisti Airės į mokyklą. Arčis atsikalbinėjo ir derėjosi, baimindamasis Klaros rūstybės, bet Samadas jį nuramino: *Mokykis iš manęs, Arčibaldai. Kas mano namuose kelnėtas?* Arčis prisiminė Alsaną, taip dažnai apsitaisiusią tomis dailiomis šilko kelnėmis, surauktomis ties kulkšnimis, ir Samadą, kuris nuolat dėvėdavo ilgą siuvinėtos pilkos medvilnės drabužį, vadinamą *lungi*, sujuostą ties juosmeniu, iš esmės paprasčiausią sijoną. Bet tą mintį jis pasilaikė sau.

JEIGU NELEISI, MES SU TAVIM NESIKALBĖSIM. NIEKADA, NIEKADA, NIEKADA, NIEKADA DAUGIAU NESIKALBĖSIM. KAI MIRSIM, VISI SAKYS, KAD TU KALTAS. TU TU TU.

Nuostabu, pagalvojo Samadas, *ir vėl kraujas, ir vėl lipni kaltė ant mano vienintelės sveikos rankos.*

—

Samadas nieko neišmanė apie dirigavimą, bet suprato, kas jam patinka. Tiesa, ji tikriausiai dirigavo ne itin sudėtingai, paprastomis trimis ketvirtinėmis, tiesiog rodomuoju pirštu piešė ore vienmatį metronomą – bet, *aaaak*, kaip gera buvo ją stebėti! Nugara į jį; basos kojos kilsčiojo – kas trečią taktą – iš įsispiriamų batų; užpakalis vos atsikišęs, kaskart jai pasilenkus, rodant orkestrui negrabų *crescendo*, priglunda prie džinsų – kaip gera! Na ir *reginys*! Jis vos tvardėsi nenubėgęs prie jos ir nenusinešęs; jam net baisu darėsi, kaip jis *neįstengia atplėšti nuo jos akių*. Bet Samadui teko racionalizuoti: orkestrui jos reikia – Dievas mato, jie niekaip nesugros šios „Gulbių ežero" adaptacijos (labiau primenančios slidžioje alyvoje besiturškiančias antis) be jos. Bet kaip tai atrodė *nepelnyta* – panašiai, kaip matyti dvimetį, autobuse atsainiai graibantį greta

sėdinčios nepažįstamosios krūtį, – kaip *nepelnyta*, kad toks grožis atiduotas tiems, kas dėl jaunystės neišmano, ką su juo daryti. Vos paragavęs šios minties, vėl ją išspjovė: *Samadai Miahai... nebegalima pulti žemiau, negu pavydėti vaikui moters krūties, negu pavydėti jaunimui, ateičiai...* O tuomet, jau ne pirmą sykį šią popietę, kai Popė Bert-Džouns vėl pasistiebė bateliuose, o antys pagaliau pražuvo ekologinėje katastrofoje, jis savęs paklausė: *Kodėl, Alacho vardu, aš čia? Ir* atkakliai kaip vėmalai vėl grįžo atsakymas: *Nes tiesiog negaliu būti kur nors kitur.*

Tik, tik, tik. Samadas apsidžiaugė išgirdęs, kaip lazdelė sutrinkčiojo į gaidų stovą, nes ji pertraukė tokias jo mintis, tokias mintis, kurios jau priminė kliedesius.

– Nagi, vaikai, vaikai, gana. Ša, nutilkit. Patraukit instrumentus nuo burnos, padėkit strykus. *Padėk*, Anita. Šitaip, *taip*, tiesiog ant žemės. *Ačiū*. Dėmesio: turbūt pastebėjot, kad šiandien turime svečią, – ji atsigręžė į jį, o jis labai stengėsi sutelkti dėmesį į kokią nors jos dalį, kokį nors colį, nuo kurio nekaistų neramus jo kraujas. – Tai ponas Ikbalis, Madžido ir Milato tėvas.

Samadas atsistojo, lyg gavęs komandą „ramiai“, atsargiai nuleido lietpaltį plačiais atlapais ties nekantraujančiu tarpkoju, nevykusiai pamojo ranka ir vėl atsisėdo.

– Sakykit „laba diena, pone Ikbali“.

– LABA DIENA, PONE IKBOLAI, – choru užriko visi muzikantai, išskyrus du.

– Dėmesio: ar pagrosime trigubai geriau, nes turime klausytoją?

– TAIP, PANELE BERT-DŽOUNS.

– O ponas Ikbalis šiandien – ne šiaip sau klausytojas, bet labai *nepaprastas*. Pono Ikbalio dėka kitą savaitę nebegrosime „Gulbių ežero“.

Po tokio pranešimo kilo didžiulis riksmas, lydimas nedarnaus trimitų, būgnų ir cimbolų choro.

– Gerai, gerai, gana. Nesitikėjau *tokio* džiaugsmingo pritarimo.

Samadas nusišypsojo. Tai ji ir humoro jausmą turi. Šiek tiek sąmojo, mažumėlę kandumo – bet kam galvoti, kad kuo *daugiau* priežasčių nusidėti, tuo *mažesnė* bus nuodėmė? Jis vėl mąsto kaip krikščionis; jis sako Kūrėjui: *Geriau ir pats nepasakyčiau.*

– Padėkit instrumentus. Taip, *tu*, Marvinai. Labai *ačiū*.

– O ką tada grosim, panele?

– Na... – pradėjo Popė Bert-Džouns su ta pačia pusiau drovia, pusiau įžūlia šypsena, kurią jis anksčiau pastebėjo. – Kai ką *labai* įdomaus. Kitą savaitę noriu pamėginti paeksperimentuoti su *indų* muzika.

Cimbolininkas, nesuprasdamas, kokia bus jo vieta, taip radikaliai pakeitus žanrą, nusprendė pirmasis išjuokti tokį sumanymą.

– Ką, norit pasakyti tą YyyyyYYYYYAAaaaaYYYyyyyAAŪūūū muziką? – paklausė jis, gana įtikinamai pamėgdžiodamas melodiją, skambančią indų miuziklo pradžioje arba giliajame „indiško" restorano kambaryje, kartu su atitinkamais galvos judesiais. Klasė pratrūko kvatotis kaip visas dūdų orkestras ir vienu balsu pakartojo pajuoką: *Yyyy yaaaūū Ū Ū Ū Aaaach Yyyy Ū Ū Ū iiiiii...* Kartu su pašaipiai griežiančiais smuikais tas garsas persmelkė gilų, pusiau erotinį Samado snaudulį ir nusiuntė jo vaizduotę į sodą, sodą, išpuoštą marmuru, kur jis atsidūrė apsitaisęs baltai ir pasislėpęs už didelio medžio, slapta stebėdamas į sarį susisupusią, *bindi** pasipuošusią Popę Bert-Džouns, o ji flirtuodama žingsniavo tarp fontanų; kartais matoma, kartais ne.

– Manyčiau... – pratarė Popė Bert-Džouns, mėgindama perrėkti klyksmus, tuomet keliais decibelais garsiau, – MANYČIAU, NEGRAŽU... – tuomet jos balsas vėl suskambo normaliai, nes klasė pažino piktą gaidelę ir aprimo. – Manyčiau, negražu šaipytis iš *kitos kultūros.*

Orkestrantai, nežinodami, kad taip darė, bet žinodami, kad tai – pats baisiausias nusikaltimas Meinoro mokyklos taisyklių knygoje, visi kaip vienas nudelbė akis.

* Induistų taškas ant kaktos.

– O *jūs?* O *jūs*? Kaip *tau*, Sofi, patiktų, jei kas nors šaipytųsi iš „Queen"?

Sofi, kažkokia protiškai atsilikusi dvylikametė, nuo galvos iki kojų apsikarsčiusi tos roko grupės simbolika, dėbtelėjo pro storą akinių stiklą.

– Nepatiktų, panele.

– Nepatiktų, tiesa?

– Ne, panele.

– Nes Fredis Merkuris yra iš *tavo kultūros*.

Samadas buvo girdėjęs gandų, sklandančių tarp „Palace" padavėjų, kad tasai Merkuris iš tikrųjų esąs labai šviesios odos persas, vardu Faruchas, kurį vyriausias virėjas prisiminė iš mokyklos Pančganyje, netoli Bombėjaus. Bet kam gi čia smulkintis? Nenorėdamas pertraukti įsijautusios gražuolės Bert-Džouns, Samadas tą žinią pasilaikė sau.

– Kartais kitų tautų muzika mums atrodo keista, nes jų kultūra kitokia negu *mūsų*, – iškilmingai aiškino panelė Bert-Džouns. – Bet tai nereiškia, kad ji kuo nors prastesnė, tiesa?

– NE, PANELE.

– Galime pažinti vieni kitus per vieni kitų kultūrą, tiesa?

– TAIP, PANELE.

– Pavyzdžiui, kokia muzika tau patinka, Milatai?

Milatas valandžiukę pamąstė, pasuko saksofoną šonu ir ėmė brazdinti juo lyg gitara.

– *Bo-orn to run!* Ta da da da daaa! Briusas Springstinas, panele! Ta da da da daaa! *Baby, we were bo-orn...*

– Hm, o daugiau... daugiau jokia? Ko tu, pavyzdžiui, klausaisi *namie*?

Milato veidas nuliūdo, išsigandęs, kad neteisingai atsakė. Jis pažvelgė į tėvą, kuris mokytojai už nugaros it pašėlęs mojavo rankomis, mėgindamas pavaizduoti trūkčiojančius galvos ir rankų judesius, būdingus *bharata natyam*, šokiams, kuriuos kadaise mėgo Alsana, kol jos širdį užgulė liūdesys, o rankas ir kojas supančiojo kūdikiai.

– *Thriiii-ller!* – visa gerkle užtraukė Milatas, manydamas, kad suprato tėvo užuominą. – *Thriiii-ller night!* Maiklo Džeksono, panele! Maiklo Džeksono!

Samadas griebėsi už galvos. Panelė Bert-Džouns keistai nužvelgė mažą vaiką, stovintį ant kėdės, besisukiojantį ir besistvarstantį už tarpukojo priešais ją.

– Gerai, dėkui, Milatai. Ačiū už atvirumą...

Milatas išsišiepė.

– Nėra už ką, panele.

Kai vaikai išsirikiavo į eilutę, kad už dvidešimt pensų gautų du sausus tešlainius ir puoduką beskonės gaivos, Samadas lyg plėšrūnas nusekė paskui lengvučius Popės Bert-Džouns žingsnelius – į muzikos spintą, mažučiuką kambarėlį be langų, be jokios angos ištrūkti, ir pilną instrumentų, spintelių, iš kurių virsta gaidų lapai, ir kvapo, kurį Samadas manė esant jos, bet dabar pažino kaip senstančios smuikų dėklų odos, sumišusios su švelniu katės vidurių dvoku.

– Čia, – tarė Samadas, pastebėjęs stalą po kalnu popierių, – jūs dirbate?

Popė nuraudo.

– Ankšta, ką? Muzikos biudžetas kasmet būdavo vis apkarpomas, o šiemet jau nė nebeliko, *ką* karpyti. Štai kaip nusigyvenome, kiša stalus į spintas ir vadina jas kabinetais. Jei ne GLC, neturėčiau nė stalo.

– Tikrai ankštoka, – atsakė Samadas, beviltiškai ieškodamas akimis kokio kampelio, kur atsistojus ji nebūtų ranka pasiekiama. – Beveik galėtum sakyti – klaustrofobiška.

– Žinau, tiesiog *siaubas* – bet gal prisėskit?

Samadas pasidairė kėdės, kurią ji galėtų turėti galvoje.

– O Dieve! Atleiskit! Ji *čia*, – ji viena ranka nubraukė ant grindų popierius, knygas bei šiukšles, ir pasirodė iš pažiūros pavojinga taburetė. – Ją sukaliau aš – bet ji gana tvirta.

– Jūs taip puikiai išmanote staliaus amatą? – pasiteiravo Samadas, vėl ieškodamas vis rimtesnių priežasčių leistis į lengvabūdišką nuodėmę. – Ne tik muzikantė, bet ir amatininkė?

– Ne, ne, ne – tik nuėjau į kelias pamokas vakarais – nieko ypatingo. Sukaliau taburetę ir pakojį, o pakojis jau sulūžo. Aš ne... žinot ką, *niekaip* nesugalvoju garsaus staliaus!

– Gal Jėzus tiktų.

– Tačiau juk negaliu sakyti „aš ne koks Jėzus"... Na, žinoma, aš ne Jėzus, bet dėl kitų priežasčių.

Samadas atsisėdo ant klibančios kėdės, o Popė Bert-Džouns nuėjo ir įsitaisė už stalo.

– Nejau jūs – ne geras žmogus?

Samadas pastebėjo, kaip ji nukaito, išgirdusi tokį netikėtai rimtą klausimą; ji persibraukė pirštais kirpčiukus, pasukiojo mažą vėžlio šarvo palaidinės sagutę, netvirtai nusijuokė.

– Na, manyčiau, ne toks ir blogas.

– Ir to pakanka?

– Na... aš...

– Vaje, atsiprašau... – pratarė Samadas. – Aš nerimtai, panele Bert-Džouns.

– Na... Sakykime, kad aš – ne *ponas Čipendeilas**, ir tiek.

– Taip, – geranoriškai pritarė Samadas, slapčia pagalvojęs, kad jos kojos daug gražesnės už karalienės Onos laikų krėslo, – ir tiek.

– Taigi: kur mes baigėm?

Samadas šiek tiek palinko virš stalo, tiesiai prieš ją.

– O mes kažkur baigėm, panele Bert-Džouns?

(Jis paleido į darbą akis; prisiminė, kaip žmonės sakydavo, kad jau tos jo akys – tas naujas vaikinas Delyje, Samadas Miahas, jo *akyse paskęst gali*.)

– Aš ieškojau... ieškojau... aš ieškojau savo užrašų – *kur* mano užrašai?

* Thomas Chippendale – XVIII a. baldų kūrėjas ir gamintojas, kurio darbai labai vertinami antikvarų.

Ji ėmė raustis sąvartyne ant stalo, o Samadas vėl atsilošė ant taburetės, kaip įmanydamas mėgaudamasis tuo, kad jos pirštai, jei jis neklydo, ėmė virpėti. Nejau ką tik buvo ta *akimirka*? Jam penkiasdešimt septyneri – akimirkos jo neištinka jau gerus dešimt metų, – jis nė nežino, ar atpažintų akimirką, jei jį ištiktų. *Tu seni*, pasakė jis sau, skepetėle šluostydamasis veidą, *tu senas kvaily*. Tučtuojau išeik – išeik, kol nepaskendai pats savo kaltės išskyrose (nes jis prakaitavo lyg kiaulė), *išeik, kol nepasidarė dar blogiau*. Bet kaip jis galėtų? Nejau gali būti, kad visą šį mėnesį – mėnesį, kurį jis maigė ir taškė, meldėsi ir maldavo, derėjosi ir mąstė, vis mąstė apie ją, – ji galvojo apie *jį*?

– Ak! Kol dar neradau... prisimenu, kad norėjau jūsų kai ko paklausti.

Taip! pratarė antropomorfizuotas balselis, įsitaisęs dešiniojoje Samado sėklidėje. Kad ir ko ji klaus, atsakymas bus *taip taip taip. Taip*, mes mylėsimės ant šito pat stalo, *taip*, mes už tai degsim ir *taip*, panele Bert-Džouns, *taip*, atsakymas neišvengiamai, nepaneigiamai yra *TAIP*. Bet kažkodėl išorėje, kur tęsėsi pokalbis, racionaliame pasaulyje keturios pėdos virš jo kapšelio, atsakymas išsprūdo – „trečiadienis".

Popė nusijuokė.

– Ne, klausiu, ne kokia šiandien diena – negi atrodau tokia višta? Ne, norėjau paklausti, kokia šiandien *diena*, suprantate, musulmonams. Tiesiog pamačiau, kad Madžidas su kažkokiu kostiumu, o kai paklausiau, kas čia, jis nekalbėjo. Labai susijaudinau, kad nebūčiau jo kaip nors užgavusi.

Samadas susiraukė. Šlykštu prisiminti savo vaikus, kai mėgini tiksliai apskaičiuoti atspalvį ir kietumą spenelio, šitaip styrančio po liemenėle ir palaidine.

– Madžidas? Tik jau prašyčiau dėl Madžido nesijaudinti. Neabejoju, kad jo neužgavote.

– Taigi, atspėjau, – nudžiugo Popė. – Tai lyg kažkoks, nežinau, balso pasninkas?

– Hm... taip, taip, – sumikčiojo Samadas, nenorėdamas atskleisti šeimos dilemos. – Jis simbolizuoja Korano... *teiginį*, kad atpildo diena pirmiausia mums visiems aptemdys sąmonę. Suprantat, užtildys. Taigi, taigi, taigi, vyriausias šeimos sūnus apsirengia juodai ir, hmmm, susilaiko nuo šnekos kurį... kurį... *laiką*, kad, kaip čia pasakius, *apsivalytų*.

O, *Dieve*.

– *Mat kaip*. Tiesiog *nuostabu*. Tai Madžidas vyresnysis?

– Dviem minutėm.

Popė šyptelėjo.

– Tai tik vos vos.

– Dvi minutės, – kantriai atsakė Samadas, nes kalbėjosi su nieko neišmanančia apie tai, kiek poveikio tokie trumpi laikotarpiai turėjo Ikbalių šeimai, – viską nulėmė.

– Ar tokios apeigos turi pavadinimą?

– *Amar durbol lagche*.

– Ką tai reiškia?

Pažodžiui išvertus: *man silpna*. Tai reiškia, panele Bert-Džouns, kad *kiekviena mano kūno ląstelė silpsta nuo troškimo jus pabučiuoti*.

– Tai reiškia, – nė nemirktelėjęs garsiai atsakė Samadas, – Kūrėjo garbinimą nepraveriant burnos.

– *Amar durbol lagche*. Oho, – atsakė Popė Bert-Džouns.

– Taigi, – pritarė Samadas Miahas.

Popė Bert-Džouns palinko kėdėje pirmyn.

– Nežinau... Man tai atrodo tiesiog *neįtikėtinos savikontrolės* veiksmas. Vakaruose mes to tiesiog neturime – tokio pasiaukojimo jausmo, – mane taip žavi jūsų tautos susilaikymo, *savitvardos* pajauta.

Tuomet Samadas išspyrė kėdutę iš po savęs lyg pakaruoklis ir karštomis lūpomis prigludo prie iškalbingos Popės Bert-Džouns burnos.

7. Krūminiai

O rytiečio tėvo nuodėmės kris ant vakariečių sūnų galvos. Dažnai neskubėdamos, kaupsis genuose lyg plikimas ar sėklidžių karcinoma, bet kartais ir tą pačią dieną. Kartais ir tą pačią akimirką. Bent jau šitaip būtų galima paaiškinti, kaip po dviejų savaičių, per senovės druidų Derliaus šventę, Samadas patyliukais susipakavo vienintelius marškinius, kurių niekada nesivilkdavo į mečetę (*Tyrajam viskas tyra*) į plastikinį maišelį, kad vėliau galėtų persirengti ir susitikti su panele Bert-Džouns (16.30, Harlsdeno laikrodis), nesukeldamas įtarimo... kol Madžidas ir persigalvojėlis Milatas susikrauna į dvi kuprines tik keturias skardines avinžirnių su pasibaigusia galiojimo data, traškučių pakelį ir kelis obuolius (*Geriau ir pats nepasakyčiau*), ruošdamiesi susitikti su Aire (16.30, ledų vežimėlis) ir aplankyti jiems paskirtąjį senuką, kuriam nuneš pagonišką išmaldą, tokį poną Dž. P. Hamiltoną Kensal Raize.

Jiems visiems nieko nė nenutuokiant, šias dvi keliones jungia senovinės juostilės – arba, kalbant šiuolaikiškiau, tai kartojimas. Mes čia jau buvome. Lyg žiūrėtum televizorių Bombėjuje, Kingstone ar Dakoje, žiūrėtum tas pačias senas britų komedijas, išsikėtojusias po senąsias kolonijas viena nuobodžia, amžina kilpa. Nes imigrantai visada ypač linkę kartotis – tai kažkaip susiję su kraustymosi iš Vakarų į Rytus ar iš Rytų į Vakarus, ar iš vienos salos į kitą, patirtimi. Net ir atsikraustęs lakstai pirmyn atgal; o tavo vaikai sukasi vis ratu. Tam nėra padoraus žodžio – *gimtoji nuodėmė* skamba per stipriai; gal geriau tiktų *gimtoji trauma*. Trauma, šiaip ar taip, vis kartojasi, tai ir yra Ikbalių tragedija – jiems kitaip neišeina, jie vis kartoja šuolį, kurį kadaise padarė iš vienos šalies į kitą, iš vieno tikėjimo į kitą, iš vienos rudos tėvynės

į blyškų, strazdanotą imperatoriškosios valdovės glėbį. Teks dar kelissyk pasikartoti, kol užgros naują giesmę. Tai ir vyksta, kol Alsana triukšmingai siuva gremėzdiška „Singer" mašina, apmėtydama skylę kelnaitėse be klyno, nepastebėdama, kad tėvas ir sūnūs slankioja po namus, pakuojasi drabužius, pakuojasi maistą. Tai pasikartojimo apraiškos. Tai – šuolis tarp žemynų. Tai kartojimas. Bet pala, po vieną, po vieną...

—

Taigi, kaip jaunimas rengiasi susitikti su senimu? Taip pat, kaip senimas rengiasi susitikti su jaunimu: mažumėlę atlaidžiai; nesitikėdami, kad anas bus sveiko proto; žinodami, kad anam bus sunku suprasti, ką jie kalba, kad jie tai praleis (ne tiek pro ausis, kiek tarp kojų); ir nujausdami, kad reikia atnešti ką nors, ką anas mėgsta, ką nors tinkamo. Pavyzdžiui, Garibaldžio sausainiukų.

– Jiems jie *patinka*, – paaiškino Airė, kai dvyniai suabejojo jos pasirinkimu, visiems trims kratantis 52 autobuso viršuje pas savo senuką. – Jie mėgsta razinas. Seniems žmonėms razinos *patinka*.

Milatas iš po „Tomytronic" kokono šniurkštelėjo:

– Kas gali tas razinas mėgti. Padvėsusios vynuogės – *fėėė*. Kas gali *tokias* valgyti?

– *Senukai*, – spyrėsi Airė, kišdamasi sausainius atgal į krepšį. – Ir jos *iš tikro* ne padvėsusios, o *džiovintos*.

– Taigi, *po to*, kai padvėsė.

– *Užsičiaupk*, Milatai. Madžidai, pasakyk jam, kad užsičiauptų!

Madžidas stumtelėjo akinukus ant nosies ir diplomatiškai pakeitė temą:

– Ko dar paėmei?

Airė kyštelėjo ranką į krepšį.

– Kokoso riešutą.

– Kokoso riešutą!

– Jeigu nori žinoti, – atkirto Airė, traukdama riešutą, kad Milatas nepastvertų, – senukai *mėgsta* kokosus. Pieną jie gali įsipilti į arbatą.

Nepaisydama kad Milatas žiaukčioja, Airė kalbėjo toliau

– *Dar* paėmiau traškios prancūziškos duonelės, sūrio riekelių, obuolių...

– Obuolių *mes* paėmėm, tu *šefe*, – įsiterpė Milatas, o „šefas" dėl nepaaiškinamos priežasties, slypinčios Šiaurės Londono slengo etimologijoje, reiškia *kvailys, šiknius, sūtrauka*, toks nevykėlis, kokio pasaulis neregėjo.

– Na, o aš paėmiau *daugiau* ir *skanesnių* obuolių, *tiesą sakant*, ir dar Kendalo mėtinio pyrago, ir dar bligijų su sūdyta žuvim.

– *Pakęst negaliu* bligijų su žuvim.

– O kas sakė, kad *tu* jas valgysi?

– Aš *nenoriu*.

– Tai ir *negausi*.

– Na, ir gerai, nes aš *nenoriu*.

– Na, ir gerai, nes aš tau neduočiau, net jeigu ir *norėtum*.

– Na, tai tau pasisekė, nes aš *nenoriu*. *Še* tau, – atkirto Milatas; ir, nė nenusiimdamas „Tomytronic", tradiciškai sugėdino, delnu perbraukdamas Airei per kaktą. – *Gėda smegenims*.

– Na, *tiesą sakant*, nesijaudink, nes tu jų ir negausi...

– Aaaak, kokia kaitra, *kokia kaitra*! – sukliko Madžidas, trindamas delniukus. – Tave sugėdino, žmogau!

– *Tiesą sakant*, manęs nesugėdino, *tau* gėda, nes jos ponui Džė Pė Hamiltonui...

– Mūsų stotelė! – sušuko Milatas, pašoko ant kojų ir pernelyg įnirtingai ėmė trūkčioti varpelio virvutę.

– *Mano galva*, – pratarė viena susiraukusi pensininkė kitai, – *tegu jie visi važiuoja, iš kur...*

Bet šitas seniausias sakinys pasaulyje buvo nustelbtas skambančių varpelių ir trypiančių kojų, kol pasislėpė po sėdynėmis kartu su kramtomąja guma.

– Gėda pelėda, – šūkavo Madžidas. Visi trys nugarmėjo laiptais lauk iš autobuso.

—

O 52 autobusas važiuoja dviem kryptimis. Nuo Vilsdeno kaleidoskopo juo galima važiuoti į vakarus, kaip vaikai; per Kensal Raizą į Portobelą, į Naitsbridžą ir stebėti, kaip margos spalvos blykšta ir virsta ryškiomis baltomis miesto šviesomis; arba galima važiuoti į rytus, kaip Samadas; Vilsdenas, Dolis Hilas, Harlsdenas, ir su siaubu stebėti (jei esi įsibauginęs, kaip Samadas, jei šiame mieste išmokai vien pereiti į kitą gatvės pusę, vos išvydęs tamsiaodžius vyrus), kaip balta virsta geltona, o ši – ruda, o tuomet prieš akis iškyla Harlsdeno laikrodis, pastatytas tarsi karalienės Viktorijos statula Kingstone – vien aukštas akmuo, apsuptas juodumos.

Samadas nustebo, taip *nustebo*, kad kai po bučinio – bučinio, kurio skonį dar jautė, – jis spustelėjo jai ranką ir paklausė, kur galėtų ją rasti ne čia, kuo *toliau* nuo čia (*Mano vaikai, mano žmona*, nerišliai murmėjo jis), ji jam sukuždėjo *Harlsdene*; jis tikėjosi „Islingtono“, galbūt „Vest Hampstedo“ ar, mažų mažiausiai, „Svis Kotedžo“, tačiau išgirdo: „Harlsdene. Aš gyvenu Harlsdene.“

– Stounbridžo kvartale? – išsigandęs paklausė Samadas; išpūtęs akis, kad Alachas šitaip išradingai jį baudžia, įsivaizduodamas save ant naujosios meilužės su keturių colių gangsterio peiliu nugaroje.

– Ne – bet netoliese. Nori susitikti?

Samado burna tądien buvo vienišas šaulys ant žolėtos kalvelės, kuris nušovė smegenis ir iškart apsiskelbė valdovu.

– Taip. Ak, po galais! *Taip*.

O tuomet vėl ją pabučiavo, nė iš tolo nebeskaisčiai, suėmęs kairiąja ranka jos krūtį ir nudžiugęs, kad ji nuo to giliai įkvėpė.

Tuomet jiedu, kaip priklauso, apsikeitė frazėmis, kuriomis apsikeičia tie, kurie eina į kairę, kad nesijaustų einą į kairę.

– Gal nereikia...

– Nežinau, kaip čia taip...

– Na, reikia bent jau susitikti pasikalbėti, kas...

– Tikrai, kas nutiko, reikia pasi...

– Nes čia kažkas nutiko, bet...

– Mano žmona... Mano vaikai...

– Duokim sau laiko pagalvoti... trečiadienį po dviejų savaičių? 16.30? Prie Harlsdeno laikrodžio?

Šioje bjaurioje klampynėje jis galėjo džiaugtis bent jau savo punktualumu: iš autobuso išlipo 16.15, tad liko penkios minutės įsmukti į „McDonald's" tualetą (kur prie durų stovėjo juodaodžiai sargai, juodaodžiai sargai, neįleidžiantys juodaodžių) ir, išsinėrus iš kliošinių restorano kelnių, persirengti tamsiai mėlynu kostiumu su vilnone liemene trikampe apykakle ir pilkais marškiniais, kurių kišenėje buvo šukos, kad vešliems plaukams suteiktų kokį nors klusnų pavidalą. Tuomet jau buvo 16.20, penkios minutės aplankyti pusbroliui Hakimui ir jo žmonai Zinatai, kuriems priklausė vietinė „£1+50p" krautuvėlė (tokiose krautuvėlėse melagingai teigiama, kad visų prekių kaina neviršija šios sumos, bet, įdėmiau apsidairius, paaiškėja, kad tokia kaina būna pati mažiausia) ir kurie, patys to nesuvokdami, turėjo suteikti jam alibi.

– Ak, Samadai Miahai! Koks šiandien pasipuošęs – kokia gi proga?

Zinata Mahal: burna dydžio sulig Blekvolo tuneliu, to Samadas iš jos ir tikėjosi.

– Dėkui, Zinata, – atsakė Samadas, tyčia vaizduodamas slapuką. – O proga... kad nežinau, ar galima sakyti.

– Samadai! Tylėsiu kaip žemė! Ką man pasakysi, nusinešiu į kapą.

Nesvarbu, ką pasakydavai Zinatai, tučtuojau įsijungdavo telefono tinklas, pakeliui atsimušdamas nuo antenų, radijo bangų ir satelitų, kol galiausiai, liuoksėdamas per tolimų planetų atmosferą, pasiekdavo išprususių ateivių civilizaciją.

– Na, matai...

– Alacho vardu, rėžk! – suriko Zinata, dabar jau kone persivertusi per prekystalį, taip ją džiugino paskalos. – Kur susiruošei?

– Na... einu į Park Rojalį susitikti su vienu žmogum dėl gyvybės draudimo. Noriu, kad po mano mirties Alsanai nieko nestigtų, – bet! – tarė jis, grūmodamas pirštu spindinčiai, brangakmeniais apsikarsčiusiai tardytojai, prisitepusiai per daug akių šešėlių. – Tik nieko jai nesakyk! Ji nepakenčia galvoti apie mirtį, Zinata.

– Girdi, Hakimai? Kai kurie vyrai rūpinasi savo žmonų ateitimi! Nagi – dink iš čia, negaišk su manim, pusbroli. Ir nesijaudink, – šūktelėjo ji įkandin, tuo pat metu ilgais riestais nagais siekdama telefono ragelio, – Alsei nė nešnibžtelėsiu.

Įsitaisęs alibi, Samadas turėjo dar tris minutes pagalvoti, ką senas vyras dovanoja jaunai merginai; ką senas rudas vyras dovanoja jaunai baltai merginai keturių juodaodžių gatvių sankryžoje; ką nors tinkamo...

– Kokoso riešutas?

Popė Bert-Džouns paėmė plaukuotą daiktą į rankas, sutrikusi šyptelėjo ir pažvelgė į Samadą.

– Jis įvairiopas, – nervingai paaiškino Samadas. – Sultingas kaip vaisius, bet kietas kaip riešutas. Iš išorės rudas ir senas, o viduje baltas ir šviežias. Bet, manau, toks mišinys neblogas. Kartais mes jo dedame, – pridūrė jis, nežinodamas, ką daugiau pasakyti, – į karį.

Popė nusišypsojo; nuostabi šypsena pabrėžė visą natūralų to veido grožį ir, pagalvojo Samadas, savyje slėpė kažką geresnio, kažką be gėdos, kažką geresnio ir tyresnio negu tai, ką jie darė.

– Kaip miela, – atsakė ji.

—

Gatvėje, penkios minutės nuo adreso ant mokyklos lapo, Airė dar vis juto geliančią gėdos kaitrą ir norėjo atsilošti.

– Mano laimė, – pareiškė ji, rodydama į gerokai nudrengtą motociklą, atremtą į Kensal Raizo metro stotį. – Mano laimė, mano laimė, – parodė du BMX dviračius greta jo.

Milatas ir Madžidas tuojau įsijungė. Paprotys „laiminti" daiktus, tai yra lyg naujai atvykusiam kolonistui gatvėje savintis daiktus, kurie tau nepriklauso, abiem buvo gerai pažįstamas ir mėgstamas.

– *Cha*, žmogau! Patikėk, aš *nenoriu* laiminti to šūdo, – pareiškė Milatas jamaikietiška tarme, kuria visi vaikai, nepriklausomai nuo tautybės, reikšdavo panieką. – Mano laimė *čia*, – pridūrė jis, rodydamas tikrai įspūdingą mažutį, žvilgantį, raudoną „MG", kaip tik sukantį iš už kampo. – Ir *čia*! – sušuko, vos aplenkdamas Madžidą, kai pro šalį praskriejo BMW. – Klausyk, juk *žinai*, kad čia mano laimė, – tarė jis Madžidui, kuris nė nesiginčijo. – *Kiaurai*.

Airė, mažumėlę nusivylusi, nuo gatvės pažvelgė sau po kojomis ir ją staiga apėmė tikrų tikriausias įkvėpimas.

– *Štai* mano laimė!

Madžidas ir Milatas sustojo ir išsižioję sužiuro į tobulai baltus „Nike" batelius, dabar priklausančius Airei (su vienu raudonu paukščiuku ir vienu mėlynu; tokius gražius, kaip vėliau pastebėjo Milatas, kad norėjosi nusižudyti), nors plika akimi atrodė, kad jie eina Kvins Parko link ant aukšto juodaodžio vaikino su dredais kojų.

Milatas nenoromis linktelėjo galva.

– *Šitą* tai užskaitau. Gaila, kad pats nepamačiau.

– Mano laimė! – staiga sušuko Madžidas, murzinu pirštu rodydamas į kažkokios parduotuvės vitriną, kur stovėjo keturių pėdų ilgio chemiko rinkinys su senstelėjusios televizijos įžymybės nuotrauka ant dėžutės.

Jis pabarbeno į langą.

– Oho! Mano laimė!

Valandžiukę stojo tyla.

– *Čia* tavo laimė? – nepatikėjo Milatas. – *Čia?* Tavo laimė – chemiko rinkinys?

Vargšui Madžidui nespėjus nė atsitokėti, du delnai įnirtingai pliaukštelėjo jam per kaktą ir dar negailestingai patrynė. Madžidas gailiai pažvelgė į Airę, lyg sakytų, *et tu Brute*, puikiai žinodamas, kad iš to jokios naudos. Tie, kuriems dar nėra nė dešimties, nebūna sąžiningi.

– *Gėda pelėda!*

– Taigi ponas Džė Pė Hamiltonas, – sudejavo Madžidas, kaisdamas iš gėdos. – Mes jau čia. Štai jo namas. Čia rami gatvė, negalima šitaip triukšmauti. Jis *senas*.

– Jei jis senas, tai ir kurčias, – nusprendė Milatas. – O kurti negirdi.

– Taip nebūna. Senukams sunku. Tu nesupranti.

– Jis tikriausiai per senas, kad iškraustytų, ką atnešėme, iš krepšių, – pasakė Airė. – Reikia patiems išimti ir atnešti rankose.

Taip buvo nutarta ir kurį laiką jie gaišo, dėstydami visą maistą rankose bei kitokiose kūno kertėse, kad „nustebintų" poną Dž. P. Hamiltoną savo išmaldos dosnumu, kai jis atidarys duris. Ponas Dž. P. Hamiltonas, prie slenksčio išvydęs tris tamsiaodžius vaikus, nešinus begale sviedinių, deramai nustebo. Toks senas, kaip jie ir įsivaizdavo, tik aukštesnis ir švaresnis, jis vos pravėrė duris, ranką, tarytum kalnagūbriais išvagotą mėlynų gyslų, padėjęs ant rankenos, o galvą iškišęs pro staktą. Airei jis priminė kažkokį švelnų pagyvenusį erelį: plaukų kuokštai lyg plunksnos styrojo iš ausų, marškinių rankogalių ir apykaklės, viena balta sruoga krito

ant kaktos, pirštai amžinai sukaustyti mėšlungio lyg nagai, ir dailiai apsirengęs, kaip koks pagyvenęs anglas paukštis Stebuklų šalyje, – zomšine liemene ir tvido švarku, su laikrodžiu ant auksinės grandinėlės.

Ir žybčioja kaip šarka: nuo mėlio akyse, neslopinamo baltos ir raudonos aplinkos, iki spindinčio žiedo su antspaudu, keturių sidabrinių medalių, prisegtų tiesiai prie širdies, ir blizgančio „Senior Service" pakelio krašto, kyšančio iš krūtinės kišenėlės.

– Prašau, – pratarė paukščiažmogis balsu, kuris net vaikams pasirodė kitos klasės, kitos epochos. – Turiu jūsų paprašyti pasitraukti nuo mano slenksčio. Aš visai neturiu pinigų; tad ar ketinate plėšti, ar ką nors parduoti, deja, jums teks nusivilti.

Madžidas žengė pirmyn, mėgindamas pakliūti seniui į akiratį, nes kairioji akis, mėlyna lyg Relėjaus sklaida, žvelgė kiaurai pro juos, o dešinioji buvo taip susitraukusi po raukšlėmis, kad vos prasivėrė.

– Pone Hamiltonai, ar jūs pamiršot, mus atsiuntė mokykla, čia...

Jis pratarė „Viso gero", lyg atsisveikintų su sena tetule, ruošdamasis į kelionę traukiniu, tuomet dar sykį pakartojo „Viso", ir pro du pigius vitražinius stiklus uždarose duryse vaikai akimis nulydėjo ištįsusią pono Hamiltono figūrą, išsiliejusią lyg nuo kaitros, lėtai tolstančią koridoriumi, kol rudi jo šlakai susiliejo su rudais namų baldų šlakais, ir jis visai išnyko.

Milatas nusismaukė „Tomytronic" ant kaklo, susiraukė ir tyčia trenkė į durų skambutį kumštuku, laikydamas jį nuspaustą.

– Galbūt, – pratarė Airė, – jis nieko nenori.

Milatas trumpam atleido skambutį.

– Tegu užsinori. Pats prašė, – urzgė jis, vėl visa jėga spausdamas skambutį. – Juk Dievo derlius, ką? Pone Hamiltonai! Pone Pė Džė Hamiltonai!

O tuomet lėtas pranykimo procesas ėmė suktis atgal, jis vėl išniro iš laiptinės ir spintos atomų, kol vėl išaugo ir kyštelėjo pro duris.

Nekantraudamas Milatas pakišo jam mokyklos informacinį lapą:

– Dievo derlius.

Bet senis papurtė galvą lyg paukštis maudyklėje.

– Ne, ne, tikrai nesileisiu įbauginamas ką nors pirkti ant savo namų slenksčio. Nežinau, ką pardavinėjat, – dėl Dievo meilės, tik ne enciklopedijas – mano amžiuje reikia ne *daugiau* informacijos, o *mažiau*.

– Bet čia nemokamai!

– Ak... mat kaip, supratau... kodėl?

– Dievo derlius, – pakartojo Madžidas.

– Padedame vietos bendruomenei. Pone Hamiltonai, jūs tikrai kalbėjotės su mūsų mokytoja, nes ji mus čia atsiuntė. Galbūt pamiršote, – pridūrė Airė suaugusiosios balsu.

Ponas Hamiltonas liūdnai pasikasė smilkinį, lyg mėgindamas ištraukti prisiminimą, o tuomet labai lėtai iki galo atvėrė savo namų duris ir lyg karvelis žengė žingsniuką į rudens saulę.

– Na... tai gal užeikit.

Jie nusekė paskui poną Hamiltoną į niūrų miestietiško namo koridorių. Iki lubų prikrautą aplankstytais ir apdaužytais karalienės Viktorijos laikų suvenyrais, šen bei ten nužarstytą naujesnio gyvenimo požymiais – sulūžusiais vaikiškais dviračiais, pamiršta elektronine abėcėle, keturiomis poromis visos šeimos dydžių dumblėtų botų.

– Na, – linksmai tarė jis, kai jie pasiekė svetainę su puošniais langais nišose, pro kuriuos buvo matyti kvapą gniaužiantis sodas, – ką čia atnešėte?

Vaikai suvertė nešulius ant kandžių suėsto šezlongo, Madžidas vardijo juos lyg pirkinių sąrašą, o ponas Hamiltonas prisidegė cigaretę ir drebančiais pirštais čiupinėjo miesto iškylą.

– Obuoliai... o, vargeli, ne... avinžirniai... ne, ne, ne, traškučiai...

Taip ir toliau, kiekvienas daiktas paeiliui buvo paimtas ir išbrokuotas, kol senis pažvelgė į juos kone apsiašarojęs.

– Matot, viso to negaliu valgyti... per kieta, kad mane kur, per kieta. Daugių daugiausia įstengčiau išgerti kokoso pieną. Bet vis tiek... išgerkim arbatos, gerai? Pasiliksit arbatos?

Vaikai bukai pažvelgė į jį.

– Nagi, brangučiai, prisėskit.

Airė, Madžidas ir Milatas nedrąsiai sutūpė ant šezlongo. Tuomet pasigirdo spragtelėjimas, ir jie pažvelgę išvydo, kad pono Hamiltono dantys – ant liežuvio, lyg pirmojoje burnoje būtų atsivėrusi antroji. O tuomet jie akimirksniu grįžo į vietą.

– Tiesiog negaliu valgyti nieko, kas nesutrinta į miltukus, matot. Pats kaltas. Daug metų nesirūpinau. Valyti dantų armijoje niekas nepersistengia, – jis nerangiai parodė į save, nepatogiai bakstelėjo virpančios rankos pirštu sau į krūtinę. – Matot, aš buvau kariškis. Tai va: kiek kartų jūs, jaunuoliai, valotės dantis?

– Triskart per dieną, – pamelavo Airė.

– MELAGĖ MELAVO! – vienu balsu pragydo Milatas ir Madžidas. – PER TILTĄ VAŽIAVO!

– Du su puse.

– Na, brangute, tai kiek? – paklausė ponas Hamiltonas, viena ranka glostydamasis kelnes, o kita – keldamas arbatos puodelį.

– Vieną kartą, – droviai prisipažino Airė, paskatinta susirūpinusio jo balso. – Dažniausiai.

– Bijau, kad tau teks to pasigailėti. O judu?

Madžidas jau buvo beskeliąs kokį gudrų pramaną apie dantų valymo mašiną, kuri išvalo dantis miegantiems, bet Milatas rėžė visą tiesą.

– Ir mes. Kartą per dieną. Dažniausiai.

Ponas Hamiltonas mąsliai atsilošė krėsle.

– Kartais pamirštame, kokie svarbūs yra mūsų dantys. Mes – ne žemesnieji gyvuliai, jiems dantys nuolat atauga ir panašiai, mes žinduoliai, suprantat. O žinduoliams dantys auga tik du kartus. Dar cukraus?

Vaikai, prisimindami tuos du kartus, atsisakė.

– Bet, kaip visada, lazda turi du galus. Švarūs balti dantys – ne visada sumanu, tiesa? *Par exemplum*: kai buvau Konge, negrą galėjau pažinti tik iš baltų dantų, jei suprantat. Bjaurus reikalas. Tamsu kaip subinėj, dievaži. Todėl jie ir žuvo, suprantat? Vargšeliai. Ar, tiksliau, kitaip pažiūrėjus, aš likau gyvas, suprantat?

Vaikai sėdėjo ir tylėjo. O tuomet Airė tylut tylutėliai pravirko.

Ponas Hamiltonas tęsė:

– Štai kaip staigiai tenka apsispręsti kare. Išvydai kažką baltą, ir bum! taip lyg ir... Tamsu kaip subinėj. Tikras siaubas. Šitiek gražių vaikinų guli negyvi, tiesiai priešais mane, tiesiai man po kojomis. Perrėžti pilvai, suprantat, jų žarnos ant mano batų. Lyg pasaulio galas, kad mane kur. Gražūs vyrai, pašaukti fricų, juodi kaip pikų tūzas; vargšai asilai nė patys nesuprato, kaip ten atsidūrė, už kokią tautą kovojo, į ką šaudė. Šautuvo apsisprendimas. Taip greitai, vaikai. Taip žiauriai. Sausainių?

– Aš noriu namo, – sukuždėjo Airė.

– Mano tėtis buvo kare. Jis lošė už Angliją, – pareiškė Milatas, net išraudęs iš įniršio.

– Na, vyruti, ar tu čia apie futbolo komandą, ar apie armiją?

– Apie Britanijos armiją. Jis vairavo tanką. Tokį poną Čerčilį. Su jos tėčiu, – paaiškino Madžidas.

– Deja, tu tikriausiai suklydai, – atsakė ponas Hamiltonas, kaip visada švelniai. – Aš tikrai nepamenu jokių rudžių – nors turbūt šiais laikais taip sakyti nebegalima, tiesa? Bet ne... pakistaniečių nebuvo... kuo būtume juos šėrę? Ne, ne, – murmėjo jis, svarstydamas klausimą taip, lyg čia ir dabar būtų gavęs progą perrašyti istoriją. – Nė kalbos negali būti. Niekaip nebūčiau galėjęs misti tuo sunkiu maistu. Pakistaniečių nebuvo. Pakistaniečiai tikriausiai kovojo Pakistano armijoje, suprantat, kad ir kas tai būtų. O vargšams britams ir taip buvo gana galvos skausmo su mumis, senais gvėromis...

Ponas Hamiltonas tyliai sukikeno panosėje, pasuko galvą ir be žodžių užsižiūrėjo į linguojančias šakas vyšnios, kerojančios

viename sodo kampe. Ilgai patylėjęs, jis atsigręžė, ir jo akyse vėl žvilgėjo ašaros – greitos, geliančios ašaros, lyg jis būtų gavęs antausį.

– Na, jaunuoliai, meluoti juk negražu, ką? Nuo melo suges dantys.

– Aš nemeluoju, pone Džė Pė Hamiltonai, jis tikrai kariavo, – atsakė Madžidas, amžinas taikdarys, amžinas derybininkas. – Jam peršovė ranką. Jis gavo medalių. Jis buvo didvyris.

– O kai supus dantys...

– Tai tiesa! – užriko Milatas, paspirdamas arbatos padėklą, stovintį ant grindų tarp jų. – Tu *kvailas* sušiktas seni.

– O kai supus dantys, – tęsė ponas Hamiltonas, šypsodamasis ir žiūrėdamas į lubas, – aaak, tuomet kelio atgal nebėra. Jie nebežiūri taip, kaip anksčiau. Gražučiai nė nebedirsteli, už jokius pinigus. Bet kol esi jaunas, svarbiausia – tretieji krūminiai dantys. Su jais tiesiog reikia susitvarkyti visų pirma. Štai kas mane pražudė. Jūs jų turbūt dar neturite, bet mano proanūkiai kaip tik juos pajuto. Tretieji krūminiai pavojingi tuo, kad niekada nežinai, ar burnoje jiems pakaks vietos. Jie – vienintelė kūno dalis, kurią žmogus turi priaugti. Jis turi būti pakankamai didelis savo dantims, suprantat? Nes jei ne – o, vargeli, jie išdygsta kreivi ar visaip išsiklaipę, arba visai neauga. Jie lieka įstrigę kaule – kiek žinau, tai vadinama retinacija – ir prasideda siaubingi, siaubingi užkrėtimai. Kuo greičiau juos išsiraukit, štai ką pasakiau savo anūkei Džoslinai apie jos sūnus. Tiesiog privalu. Niekaip jiems nepasipriešinsit. Gaila, kad aš neišsiroviau. Gaila, kad iškart nepasidaviau ir šitaip neapsidraudžiau. Nes jie – jūsų tėvo dantys, suprantat, protiniai dantys yra perduodami tėvo, aš tuo neabejoju. Tad reikia būti juos priaugus. Dievas mato, aš saviškių tikrai nebuvau priaugęs... Išsiraukit juos ir triskart per dieną valykitės dantis, jei norit mano patarimo.

Kai ponas Dž. P. Hamiltonas nuleido akis pasižiūrėti, ar kas nors nori jo patarimo, jo trys rudaodžiai svečiai jau buvo dingę ir dar išsinešę maišelį obuolių (obuolių, o jis kaip tik buvo sumanęs

paprašyti Džoslinos sutrinti juos virtuvės kombainu); klupčiodami, bėgte į žalią plotą, į vieną miesto plaučių, kur nors, kur įmanoma laisvai kvėpuoti.

—

Taigi, miestą vaikai pažinojo. Taip pat žinojo, kad mieste veisiasi Pamišėliai. Jie pažinojo poną Baltaveidį, indą, kuris vaikštinėja Vilsdeno gatvėmis, baltai išsidažęs veidą, mėlynai – lūpas, su timpėmis ir žygeivio batais; jie pažinojo poną Laikraštį, aukštą liesą žmogų su lietpalčiu iki kulkšnių, kuris sėdi Brento bibliotekose ir išsitraukęs iš sakvojažo dienos laikraščius uoliai drasko juos į skutelius; jie pažinojo Pamišėlę Merę, juodaodę vudu žynę raudonu veidu, kurios teritorija driekiasi nuo Kilburno iki Oksfordo gatvės, bet keri ji prie šiukšliadėžės Vakarų Hampstede; jie pažįsta poną Peruką, kuris neturi antakių ir dėvi peruką ne ant galvos, o ant virvelės po kaklu. Bet šitie žmonės *apskelbia* savo beprotybę – jie geresni, ne tokie baisūs kaip ponas Dž. P. Hamiltonas, – jie puikuojasi savo pamišimu, jie nėra pusiau išprotėję, pusiau ne, apsiviję kokią nors durų staktą. Jie padoriai pamišę šekspyriškąja prasme, kalba tiesą tada, kai mažiausiai to tikiesi. Šiaurės Londone, kurio savivaldybė sykį nubalsavo pakeisti pavadinimą į „Nirvaną", pasitaiko, kad vaikštai gatvėmis ir netikėtai išgirsti išmintingus kreiduotų veidų, mėlynų lūpų ar beantakių akių žodžius. Kitapus gatvės ar kitame metro vagono gale jie panaudoja šizofreniko talentą įžvelgti sąsajas atsitiktinumuose (įžiūrėti visą pasaulį smėlio smiltyje, išvesti naratyvą iš niekio) ir tave užmena, surimuoja, išrengia, pasako, kas esi, kur eini (dažniausiai į Beikerio gatvę – didžioji dalis šiuolaikinių regėtojų keliauja Metropoliteno linija) ir kodėl. Bet mūsų miestas tų žmonių nebrangina. Mus apima nuojauta, kad jie nori mus sutrikdyti, kad jie nori mus kažkaip *sugėdinti*, svirduliuodami tarpu tarp traukinio sėdynių, išsprogusiomis akimis ir apšašusia nosimi, pasirengę neišvengiamai mūsų klausti, *ko čia žiūrime*. Kokio *šūdo* čia žiūrime. Lyg išankstinio

gynybinio mechanizmo paskatinti, londoniečiai išmoko nežiūrėti, niekada nežiūrėti, bet kokia kaina vengti akių, kad būtų išvengta siaubingojo klausimo „Ko čia žiūri?“ ir apgailėtino, bailaus, niekam tikusio atsakymo – „Nieko“. Bet kai vystosi grobis (o mes esame Pamišėlių grobis, nes jie mus persekioja, beviltiškai trokšdami perduoti savąją tiesą bedaliui keleiviui), vystosi ir medžiotojas, ir tikriesiems profesionalams atsibosta nuvalkiota frazė „Ko čia žiūri?“, tad jie ieško daugiau egzotikos. Pavyzdžiui, Pamišėlė Merė. Ak, esmė vis tiek ta pati, vis dar svarbus akių kontaktas ir pavojus jį užmegzti, bet dabar ji užmezga akių kontaktą iš už šimto, dviejų šimtų, net trijų šimtų jardų, ir jei užklumpa žiūrint ir tave, ji atgarma gatve, plevėsuodama dredais, plunksnomis ir apsiaustu, su Hudu lazda rankoje, kol prieina prie tavęs, apspjauna ir pradeda. Samadas visa tai žinojo – jie jau anksčiau turėjo reikalų su Pamišėle Mere; jam net teko nelaimė sėdėti greta jos autobuse. Bet kurią kitą dieną Samadas būtų jai atsilyginęs su kaupu. Bet šiandien jis buvo nusikaltęs ir pažeidžiamas, šiandien jis laikė už rankos Popę, o saulė slinko šalin; jis negalėjo pažvelgti į Pamišėlę Merę ir jos įnirtingą tiesą, jos bjaurią beprotybę – o juk ji, žinoma, kaip tik dėl to jį persekiojo, neabejotinai tyčia persekiojo jį Bažnyčios skersgatviu.

– Nežiūrėk, dėl savo pačios saugumo, – pasakė Samadas. – Eik tiesiai pirmyn. Nė nemaniau, kad ji atklysta taip giliai į Harlsdeną.

Popė paskubomis dirstelėjo į spalvingą plevenantį blyksnį, šuoliuojantį gatve ant įsivaizduojamo žirgo.

Ji nusikvatojo.

– Kas gi *čia*?

Samadas paspartino žingsnį.

– Čia Pamišėlė Merė. Ir ji nė trupučio nejuokinga. Ji pavojinga.

– Ak, nekvailiok. Vien dėl to, kad ji benamė ir turi psichikos sveikatos... *sunkumų*, dar nereiškia, kad ji linki kam nors pikta.

Vargšė moteris, ar įsivaizduoji, kas turėjo nutikti jos gyvenime, kad ji tapo šitokia?

Samadas atsiduso.

– Visų pirma, ji ne benamė. Ji pavogė visus Vakarų Hampstedo konteinerius ant ratukų ir surentė iš jų gana įspūdingą statinį Fortun Gryne. O antra, ji ne „vargšė moteris". Visi siaubingai jos bijo iki pat savivaldybės, ji gauna nemokamo maisto kiekvienoje Šiaurės Londono krautuvėlėje nuo to laiko, kai prakeikė „Ramchandra" ir verslas per mėnesį žlugo, – stambią Samado figūrą dabar gerokai mušė prakaitas, nes jis vėl padidino bėgį, o kitoje gatvės pusėje tą patį padarė Pamišėlė Merė.

Užduseęs jis sukuždėjo:

– Ir ji nemėgsta baltųjų.

Popė išpūtė akis.

– Tikrai? – paklausė ji, lyg tokia mintis jai niekada nebūtų toptelėjusi, o tuomet apsigręžė ir padarė lemtingą klaidą – pažiūrėjo. Pamišėlė Merė akimirksniu juos užklupo.

Tirštas seilių kamuolys pataikė Samadui tiesiai į tarpuakį, į nosies pertvarą. Jis nusišluostė, prisitraukė arčiau Popę ir mėgino paspukti nuo Pamišėlės Merės, nerdamas į Šv. Andriejaus bažnyčios šventorių, bet Hudu lazda trinktelėjo priešais juos abu, akmenukuose ir dulkėse pažymėdama liniją, kurios peržengti nevalia.

Ji kalbėjo lėtai ir taip grėsmingai susiraukusi, kad kairioji jos veido pusė atrodė paralyžiuota.

– Ko... čia... žiūrot?

Popė šiaip ne taip cyptelėjo:

– Nieko!

Pamišėlė Merė šniojo Hudu lazda Popei per blauzdą ir atsigręžė į Samadą.

– Tu, pons! Ko... čia... žiūrai?

Samadas papurtė galvą.

Staiga ji ėmė rėkti:

– JUODAS VYRAS! KUR PASISUKSI, VISUR PASTOJA KELIĄ!

– Prašau, – lemeno Popė, aiškiai persigandusi. – Mes nieko blogo nenorėjome.

– JUODAS VYRAS! – (Ji mėgo kalbėti rimuotais dvieiliais.) – TU DEGSI PRAGARE PER ŠITĄ KALĘ!

– Mes einam savo keliu... – pratarė Samadas, bet jį pertraukė antrasis skreplių sviedinys, šįsyk šleptelėjęs ant skruosto.

– *Kalnais pakalnėm seka jus, jie seka jus, Kalnais pakalnėm velnias jus sučiups, jis jus sučiups*, – deklamavo ji, garsiai kuždėdama ir tuo pat metu šokinėdama į šalis, išskėtusi rankas ir tvirtai pakišusi Hudu lazdą Popei Bert-Džouns po kaklu.

– *Ką jie yra nuveikę mūsų kūnui, jei ne žudę ir pavergę? Ką jie yra nuveikę mūsų protui, jei ne skriaudę ir pykdę? Kokia ateitis?*

Pamišėlė Merė kilstelėjo lazda Popės smakrą ir vėl paklausė:

– KOKIA ATEITIS?

Popė kūkčiojo.

– Prašau... Aš nesuprantu, ko jūs norite...

Pamišėlė Merė caktelėjo dantimis ir vėl atsigręžė į Samadą.

– KOKIA IŠEITIS?

– Nežinau.

Pamišėlė Merė trenkė jam lazda per kulkšnis.

– KOKIA IŠEITIS, JUODAS ŽMOGAU?

Pamišėlė Merė buvo graži, stulbinama moteris: didinga kakta, ryškia nosimi, nesenstančia vidurnakčio spalvos oda ir ilgu kaklu, apie kurį karalienės gali tik pasvajoti. Bet Samado dėmesys nukrypo į baugias jos akis, iš kurių tryško pyktis, kone visiška pražūtis, nes jis išvydo, kad jos kalba jam vienam. Popė čia niekuo dėta. Pamišėlė Merė žvelgė į jį taip, lyg *pažinotų*. Pamišėlė Merė pastebėjo *pakeleivį*. Ji pastebėjo pamišėlį jame (tai yra *pranašą*); jis neabejojo, kad ji pastebėjo piktą žmogų, kuris masturbuojasi, žmogų, įstrigusį dykumoje toli nuo sūnų, svetimą žmogų svečioje šalyje, įkliuvusį tarp sienų... žmogų, kuris, jei gerai jį spustelėsi, staiga išvys tiesą. Kam daugiau jai reikėjo jį išsirinkti iš žmonių pilnos gatvės? Tiesiog todėl, kad jį pažino. Tiesiog todėl, kad jie vienos kilmės su Pamišėle Mere, tai yra *iš toli*.

– *Satyagraha*, – atsakė Samadas, pats stebėdamasis savo ramybe.

Pamišėlė Merė, nepratusi sulaukti atsako į savo tardymus, priblokšta pažvelgė į jį.

– KOKIA IŠEITIS?

– *Satyagraha*. Sanskrito kalba tai reiškia „tiesa ir tvirtybė". Tai Gandžio žodis. Matote, jam nepatiko nei „pasyvus pasipriešinimas", nei „pilietinis nepaklusnumas".

Pamišėlė Merė ėmė trūkčioti ir nesuvaldomai plūstis panosėje, bet Samadas pajuto, kad šitaip Pamišėlė Merė klausėsi, kad šitaip Pamišėlės Merės protas mėgino apdoroti ne jos pačios žodžius.

– Tie žodžiai jam buvo per menki. Jis norėjo parodyti, kad tai, ką vadiname silpnybe, iš tikrųjų yra stiprybė. Jis suprato, kad kartais didžiausia žmogaus pergalė yra nieko nedaryti. Jis buvo hinduistas. Aš musulmonas. Mano draugė...

– Romos katalikė, – virpėdama tarė Popė. – Nepraktikuojanti.

– O jūs? – paklausė Samadas.

Pamišėlė Merė kelissyk pakartojo *pizė, kalė, rhasclaat* ir spjovė *po kojomis*, Samadas nusprendė, kad jos įniršis pamažu slūgsta.

– Noriu pasakyti...

Samadas pažvelgė į pulkelį metodistų, kurie, išgirdę triukšmą, ėmė neramiai būriuotis prie Šv. Andriejaus bažnyčios durų. Jis įgijo drąsos. Samadas visada turėjo pamokslininko gyslelę. Visažinio, visų patarėjo. Turėdamas kelis klausytojus ir sočiai gryno oro, jis visada sugebėdavo pajusti, kad visos visatos žinios, visos žinios ant sienų priklauso jam.

– Norėjau pasakyti, kad gyvenimas – plati bažnyčia, tiesa? – jis parodė bjaurų raudonų plytų pastatą, pilną drebančių tikinčiųjų. – Plačiomis navomis, – jis parodė dvokiančią juodą, baltą, rudą ir geltoną minią, knibždančią gatvėje. Albinosė, sustojusi prie „Cash and Carry", pardavinėjo ramunes, nuskintas šventoriu-

je. – Mudu su drauge norėtume toliau jomis eiti, jei jūs neprieštaraujate. Patikėkit, suprantu jūsų rūpestį, – kalbėjo Samadas, dabar semdamasis įkvėpimo iš kito didžio Šiaurės Londono gatvės pamokslininko, Keno Livingstono, – man ir pačiam nelengva – mums visiems šioje šalyje nelengva, šioje šalyje, kuri mums tuo pat metu ir nauja, ir sena. Mes padalyti žmonės, tiesa.

Ir tuomet Samadas Pamišėlei Merei padarė tai, ko niekas nedarė jau daugiau kaip penkiolika metų: jis ją palietė. Labai švelniai, ties petimi.

– Mes – skilę žmonės. Aš pats viena puse noriu tyliai sėdėti, sukryžiavęs kojas, ir leistis nešamas įvykių, kurie nepriklauso nuo mano valios. Bet kita mano pusė nori kovoti šventąjį karą. Džihadą! Ir mes tikrai galėtume dėl to ginčytis gatvėje, bet manau, kad galiausiai jūsų praeitis – tai ne mano praeitis, ir jūsų tiesa – ne mano tiesa, o jūsų išeitis – ne mano išeitis. Tad nežinau, ką norėtumėte iš manęs išgirsti. Aš galiu pasiūlyti tiesą ir tvirtybę, nors jei toks atsakymas netenkina, galite paklausinėti kitų žmonių. Aš asmeniškai viltis dedu į paskutines dienas. Pranašas Mahometas – tebūnie Jam taika! – mus moko, kad Prisikėlimo dieną visi neteks sąmonės. Bus kurti ir nebyliai. Neplepės. Liks bežadžiai. *Po galais*, kaip tada bus ramu. O dabar atleiskite.

Samadas tvirtai paėmė Popę už rankos ir nuėjo sau, o Pamišėlė Merė tik akimirką stovėjo, netekusi amo, o paskui nuskubėjo prie bažnyčios durų ir apspjovė tikinčiuosius.

Popė nusibraukė išgąsčio ašarą ir atsiduso.

Ji tarė:

– Ramus krizėje. Įspūdinga.

Samadas, vis stiprėjant regėjimams, išvydo savo prosenelį Mangalą Pandę, mojuojantį muškieta; kovojantį prieš naujoves, ginantį tradiciją.

– Mūsų giminėje visi tokie.

Vėliau Samadas ir Popė ėjo per Harlsdeną, aplink Dolis Hilą, o tuomet, kai jau atrodė, kad per daug priartėjo prie Vilsdeno,

Samadas palaukė, kol nusileido saulė, nupirko dėžutę lipnių indiškų saldumynų ir pasuko į Raundvudo parką; pasigėrėjo paskutiniais žiedais. Jis vis kalbėjo ir kalbėjo, kaip kalbama, kai norisi nuginti šalin neišvengiamą fizinį geismą, o nuo tokių kalbų jis tik auga. Jis pasakojo jai apie Delį maždaug 1942 metais, o ji jam – apie Sent Olbansą maždaug 1972-aisiais. Ji skundėsi ilgu sąrašu visiškai niekam tikusių vaikinų, o Samadas, neįstengdamas kritikuoti Alsanos ar net pratarti jos vardo, kalbėjo apie savo vaikus: baiminosi dėl Milato aistros nešvankybėms ir triukšmingam televizijos serialui apie A komandą; jaudinosi, ar Madžidui netrūksta saulės šviesos. Ką ta šalis daro jo sūnums, svarstė jis, ką ji daro?

– Tu man patinki, – galiausiai tarė ji. – Labai. Tu labai linksmas. Ar žinai, kad esi linksmuolis?

Samadas šyptelėjo ir papurtė galvą.

– Niekada nemaniau, kad turiu ypatingą komiko talentą.

– Ne – tu *tikrai* linksmuolis. Kaip tu ten sakei apie kupranugarius... – ji ėmė kvatotis, o jos juokas buvo užkrečiamas.

– Ką sakiau?

– Apie kupranugarius – kai ėjome.

– Ak, turi galvoje „Vyrai – kaip kupranugariai: vos vienam iš šimto patikėtum savo gyvenimą."

– Taip!

– Tai ne komedija, tai Bucharis, aštunta dalis, šimtas trisdešimtas puslapis*, – atsakė Samadas. – Ir tai – geras patarimas. Man jis tikrai pasiteisino.

– Na, jis vis tiek juokingas.

Ji atsisėdo arčiau jo ant suoliuko ir pabučiavo į ausį.

– Rimtai, tu man patinki.

– Aš tau į tėvus tinku. Aš vedęs. Aš musulmonas.

– Na, „Dateline" nebūtų parinkusi mūsų vienas kitam. Tai kas?

* Nuoroda į vieną iš šešių kanoninių hadisų rinkinių.

– Kas čia per posakis – „Tai kas?“ Ar čia angliškai? Čia ne angliškai. Šiais laikais Karalienės tarme moka kalbėti tik imigrantai.

Popė sukikeno.

– Vis tiek sakau: Tai...

Bet Samadas delnu uždengė jai burną ir akimirką, regis, ketino jai trenkti.

– Tai *viskas*. Tai *viskas*. Tokia padėtis visai nejuokinga. Joje nėra nieko gera. Nenoriu su tavim aptarinėti, kas čia gerai ar negerai. Verčiau imkimės to, ko čia akivaizdžiai susirinkom, – iškošė jis. – Fizinių, o ne metafizinių reikalų.

Popė pasislinko į kitą suoliuko galą ir palinko pirmyn, pasirėmusi alkūnėmis į kelius.

– Žinau, – lėtai pratarė ji, – kad daugiau nieko čia nebus. Bet prašau šitaip su manim nekalbėti.

– Atleisk. Aš negražiai...

– Vien dėl to, kad tu jautiesi kaltas, aš neturiu dėl ko jaustis...

– Taip, atsiprašau. Aš neturiu...

– Nes gali eiti sau, jeigu...

Pusmintės. Sumesk jas krūvon ir turėsi mažiau negu pradžioje.

– Nenoriu niekur eiti. Noriu tavęs.

Popė truputį pralinksmėjo ir šyptelėjo pusiau liūdna, pusiau išdykusia šypsena.

– Aš noriu praleisti naktį... su tavim.

– Gerai, – atsakė ji. – Nes kol tu gretimoje krautuvėlėje pirkai tuos cukrinius saldumynus, aš nusipirkau štai ką.

– Ką?

Ji kyštelėjo ranką į rankinuką, ir per ištęstą minutę, kol ji rausėsi tarp lūpdažių, mašinos raktelių ir smulkių pinigėlių, nutiko du dalykai.

1.1. Samadas užmerkė akis ir išgirdo žodžius *Tyrajam viskas tyra*, o tada, beveik iškart po to, *Geriau ir pats nepasakyčiau*.

1.2. Samadas atsimerkė ir kuo aiškiausiai prie orkestro pakylos išvydo du savo sūnus, baltais dantimis kandančius du vaškuotus obuoliukus, mojančius, besišypsančius.

O tuomet Popė vėl pergalingai išniro su raudono plastiko gabalu rankoje.

– Dantų šepetuką, – pasakė ji.

8. *Mitozė*

Prašalaitis, atsitiktinai užklydęs į „O'Connell's Pool House", tikėdamasis išgirsti švelniai kylančią ir krintančią savo senelio tarmę ar norėdamas atmušti raudoną rutulį nuo krašto ir įridenti į kampinę skylę, netrukus nusivilia, supratęs, kad užeiga nei airiška, nei biliardinė. Jis apžiūrės kilimais išmuštas sienas, Džordžo Stabso žirgų lenktynių paveikslų reprodukcijas, įrėmintas kažkokio nepažįstamo, rytietiško rašto ištraukas ir gerokai sutriks. Ieškos angliškojo biliardo stalo, o jo vietoje ras aukštą, rudą, baisiai spuoguotą žmogų, stovintį už baro, kepantį kiaušinienes ir grybus. Jo žvilgsnis įtariai užklius už Airijos vėliavos ir Arabų Emyratų žemėlapio, supintų kartu ir pakabintų nuo vienos sienos iki kitos, skiriančių jį nuo kitų klientų. Tuomet jis pajus į save įbestas kelias poras akių, kai kurias atlaidžias, kitas priblokštas; vargšas prašalaitis tuojau spūdins lauk, susidrovėjęs, atatupstas, apversdamas natūralaus ūgio kartoninį Vivo Ričardso atvaizdą. Klientai kvatosis. „O'Connell's" prašalaičiams ne vieta.

„O'Connell's" renkasi šeimos vyrai, čia jie randa kitokią šeimą. Priešingai negu tarp kraujo giminių, čia būtina *užsitarnauti* savo padėtį bendruomenėje; tam tenka daug metų smaukytis pakampėmis, švaistyti laiką, drybsoti, malti liežuviu, mušti dinderį – vyrai niekada nededa tiek pastangų į lengvapėdišką prokreacijos akimirką. Reikia *pažinti* užeigą. Pavyzdžiui, „O'Connell's" ne veltui yra airiška biliardinė, kur šeimininkauja arabai ir nėra biliardo stalų. Ir ne veltui spuoguočius Mikis paspirgins jums bulvių, kiaušinių ir pupelių ar kiaušinių, bulvių ir pupelių, ar pupelių, bulvių, kiaušinių ir grybų, bet niekada, jokiais būdais, nespir-

gins bulvių, pupelių, kiaušinių ir kumpio. Bet tokios informacijos tenka kantriai laukti. Apie tai vėliau. Kol kas tik pasakykime, kad čia – antrieji Arčio ir Samado namai; dešimt metų jie čia sėdi nuo šešių (kai Arčis baigia darbą) iki aštuonių (kai Samadas pradeda) ir aptarinėja viską nuo Apreiškimo prasmės iki santechnikų kainų. Ir moterų. Hipotetinių moterų. Jei pro tryniais išterliotą „O'Connell's" langą praeina moteris (kad moteris užeitų vidun – negirdėtas dalykas), jie šypteli ir nagrinėja – priklausomai nuo to vakaro Samado religinio jautrumo – tokius plačius klausimus, kaip, pavyzdžiui, ar spirtum ją iš lovos kuo greičiau, kas geriau – kojinės ar pėdkelnės, o tuomet, neišvengiamai, prasideda didysis ginčas: mažos krūtys (bet stačios) ar didelės (kurios nukąra į šalis). Tačiau niekada nekilo klausimų apie tikras moteris, tikras moteris iš kūno ir kraujo, šlapias ir lipnias moteris. Iki šiol. Tad neregėti kelių pastarųjų mėnesių įvykiai sušaukė „O'Connell's" viršūnių susirinkimą anksčiau negu visada. Samadas pagaliau paskambino Arčiui ir viską prisipažino: kad susirado meilužę, kad ją tebeturi; vaikai jį pamatė, o dabar jis mato vaikus lyg regėjime, dieną naktį. Arčis kurį laiką tylėjo, tada atsakė:

– Kad mane kur. Tai tuomet ketvirtą. Kad mane kur.

Toks jau jis, tas Arčis. Ramus krizėje.

Tačiau štai jau 16.15, o jo kaip nėra, taip nėra, ir nevilties apimtas Samadas nusikramtė visus ligi vieno nagus iki gyvuonies, o tada virto ant baro ir priplojo nosį prie karšto stiklo, kur laikomi mėsainiai tešloje, žvelgdamas tiesiai į atviruką, vaizduojantį aštuonias skirtingas Antrimo grafystės vietos grožybes.

Mikis, virėjas, padavėjas ir savininkas, kuris didžiavosi pažįstąs kiekvieną klientą vardu ir mokąs pastebėti, kada kiekvienas jų prastai nusiteikęs, atplėšė Samado veidą nuo karšto stiklo kiaušinienės mentele.

– Oi.

– Sveikas, Miki, kaip laikaisi?

– Po senovei, po senovei. Bet ką čia apie mane. Kas tau, bičiuli, po galais? Ką? Ką? Žiūriu į tave, Semi, nuo tada, kai čia įėjai. Veidas ištįsęs kaip šūdas. Pasipasakok dėdulei Mikiui.

Samadas suvaitojo.

– Oi. Nesiraukyk. Juk tu mane pažįsti. Aš – atjaučiančioji aptarnavimo pramonės pusė, aš – aptarnavimas su šypsena, kad mane kur, aš ryšėčiau raudoną kaklaraištį ir mažą raudoną kepurėlę, kaip tie pisliai „Mr Burger", jei tik mano sušikta galva nebūtų tokia didelė.

Tai nebuvo metafora. Mikio galva buvo labai didelė, beveik regėjosi, kad spuogai pareikalavo daugiau vietos ir gavo leidimą statyboms.

– Kas yra?

Samadas pakėlė akis į didelę raudoną Mikio galvą.

– Aš tik laukiu Arčibaldo, Miki. Prašau, nesirūpink. Viskas bus gerai.

– Kiek ankstoka, ką?

– Nesupratau?

Mikis dirstelėjo į laikrodį už nugaros, ant kurio ciferblato buvo priskretęs paleolitinis kiaušinienės kąsnis.

– Sakau, ankstoka, ką? Judviem su Arčeliu. Jūsų laukiu šeštą. Vieną bulvių, pupelių, kiaušinienės ir grybų. Ir vienas omletas su grybais. Žinoma, su sezoniniais pagardais.

Samadas atsiduso.

– Mes turime daug ką apšnekėti.

Mikis nusivaipė.

– Negi vėl pradėsi tą savo sušiktą giesmelę apie Mangį Pangį, ar kaip jis ten? Kas ką nušovė, kas ką pakorė, mano senelis valdė visus babajus, ar kas ten per velniava buvo, lyg kokiam vargšui nuosmaukai bent kiaušius nuo to panižtų. Tu atbaidai klientus. Tu kuri... – Mikis pervertė savo naująją bibliją *Penas apmąstymams: Vadovas maisto paslaugų pramonės darbdaviams ir darbuotojams – klientų strategijos ir santykiai su klientais.* – Tu kuri *pasikartojimo sindromą*, kuris visiems šitiems bezdukams gadina *kulinarinį nuotykį*.

– Ne, ne. Mano *prosenelis* šiandien nebus aptarinėjamas. Turime kitų reikalų.

– Na, ačiū *nors už tai*. Pasikartojimo sindromas, štai kas tu. – Mikis meiliai paplekšnojo knygą. – Viskas čia surašyta, bičiuli. Geriausias mano pirkinys už keturis devyniasdešimt penkis. Jei jau apie babkes prašnekom, tu šiandien žadi papliekt? – paklausė Mikis, rodydamas žemyn.

– Aš musulmonas, Miki, aš daugiau tuo neužsiimu.

– Na, žinoma, aišku, visi mes Broliai – bet juk žmogui reikia pragyventi. Tiesa? Na, juk tiesa?

– Nežinau, Miki, o kaip tu manai?

Mikis stipriai plojo Samadui per nugarą.

– Aišku, kad tiesa! Kaip tik sakiau savo broliui Abdului...

– Kuriam Abdului?

Mikio šeimoje ir giminėje buvo tradicija visus sūnus vadinti Abdulais ir išmokyti juos tuštybės laikyti save aukštesniais už visus žmones, ir viskas būtų tvarkoje, bet vaikams paūgėjus, kildavo nesusipratimų. Tačiau vaikai išradingi, ir visi Abdulai prisidėjo po angliška vardą lyg kokį pirmojo buferį.

– Abdului Kolinui.

– Aišku.

– Taigi, žinai, Abdulas Kolinas pasidarė šioks toks fundamentalistas – KIAUŠINIAI, PUPELĖS, BULVĖS, SKREBUTIS, – užsiželdino sušiktą barzdą, nevalgo kiaulienos, negeria, nesitratina, viskas kaip reikiant, bičiuli, – prašau, pons.

Abdulas Mikis pastūmė pūliuojančių angliavandenių lėkštę susitraukėliui seniui, taip aukštai užsismaukusiam kelnes, kad jos pamažu rijo jį gyvą.

– Na, ir kaip manai, kur praėjusią savaitę užtinku Abdulą Koliną? Ogi „Mickey Finn", Herou gatvėje, ir sakau: „Oi, Abdulai Kolinai, kad tave kur, visi šunes dvės", o jis atsako, taip rimtai, supranti, visas barzdotas, sako...

– Miki, Miki, tik tu nesupyk, bet gal papasakotum man vėliau... tiesiog...

– Ne, gerai, gerai. Nė pats nežinau, kokio šūdo čia vargstu.

– Gal malonėtum pasakyti Arčibaldui, kai jis ateis, kad aš sėdžiu prie staliuko už žaidimų automato. Ai, ir kaip visada.

– Tučtuojau, bičiuli.

Maždaug po dešimties minučių prasivėrė durys, Mikis pakėlė akis nuo 6 skyriaus, „Mano sriuboje musė: Kaip įveikti priešiškumą sveikatos klausimais“, ir išvydo Arčibaldą Džounsą su pigiu lagaminu rankoje, einantį prie baro.

– Sveikas, Arči. Kaip sekasi lankstyti?

– Ak, pats žinai. Kom sy, kom sa. Samadas yra?

– Ar *yra*? Ar *yra*? Jis čia trainiojasi kaip šūdo garas jau sušiktą pusvalandį. Veidas ištįsęs kaip šūdas. Norisi paimti semtuvėlį ir jį surinkti.

Arčis pasidėjo lagaminą ant baro ir suraukė kaktą.

– Tai jam prastai, ką? Tarp mūsų šnekant, Miki, man dėl jo labai neramu.

– Papasakok bobutei, – atkirto Mikis, kurį suerzino 6 skyriaus teiginys, kad lėkštes reikia skalauti labai karštu vandeniu. – Arba gali eiti prie staliuko už žaidimų automato.

– Dėkui, Miki. Ai, omleto su...

– Žinau. Grybais.

Arčis nuėjo „O'Connell's“ linoleumu.

– Sveikas, Denzeli, labas, Klarensai.

Denzelis ir Klarensas buvo du nepralenkiami storžieviai, keikūnai aštuoniasdešimtmečiai jamaikiečiai. Denzelis buvo nesuvokiamai storas, Klarensas – siaubingai perkaręs, abiejų šeimos buvo mirusios, abu dėvėjo fetrines skrybėles siaurais kraštais ir visas jiems likusias valandas sėdėjo kampe, žaisdami domino.

– Ką tas *bambaclaat* sakė?

– Sakiau *labas*.

– Negi ans nemato, kad aš žaidžiu domino?

– Kaipgis! Anam vietoj veido dziundzė. Kaip jis gali matyt?

Arčis, kaip ir derėjo, nesiskųsdamas įsitaisė už staliuko priešais Samadą.

– Nesuprantu, – tarė Arčis, tučtuojau pratęsdamas įtvieją pokalbį telefonu. – Sakai, kad matai juos vaizduotėje ar kad matai juos tikrovėje?

– Viskas labai paprasta. Pirmą kartą, patį pirmąjį kartą, juos tikrai mačiau. Bet nuo tada, Arči, šias kelias savaites, matau dvynukus, kai tik būnu su ja – lyg šmėklas! Net kai mes... matau juos. Jie šypsosi.

– Tikrai ne šiaip sau pervargai?

– Klausyk, Arči: aš juos *matau*. Tai ženklas.

– Semai, pamėginkim įvardyti faktus. Kai jie iš tikrųjų tave matė – ką tu darei?

– O ką galėjau padaryti? Pasakiau „Labas, sūneliai. Pasisveikinkit su panele Bert-Džouns."

– O ką jie atsakė?

– Pasisveikino.

– O tu ką pasakei?

– Arčibaldai, gal galėčiau tiesiog papasakoti tau, kaip viskas buvo, nuolat nepertraukiamas?

– BULVĖS, PUPELĖS, KIAUŠINIAI, POMIDORAI IR GRYBAI!

– Semai, čia tau.

– Kas čia per kaltinimas. Ne man. Aš pomidorų tikrai neužsisakiau. Nenoriu kažkokio vargšo lupto pomidoro, mirtinai suvirinto, o tada mirtinai sukepinto.

– Na, ir ne man. Aš užsisakiau omletą.

– Na, ir ne man. Tai ar galiu tęsti?

– Mielai.

– Pažvelgiau į savo berniukus, Arči... Pažvelgiau į savo gražuolius berniukus... ir man plyšo širdis – ne, dar daugiau, – ji sudužo į šipulius. Ji sudužo į galybę šipulių, ir kiekvienas jų pervėrė mane lyg mirtina žaizda. Vis galvojau: kaip galiu ko nors išmokyti

savo berniukus, kaip galiu parodyti jiems doros kelią, kai ir pats iš jo išklydau?

– Maniau, – nedrąsiai pratarė Arčis, – kad visa bėda – ta moteris. Jei tikrai nežinai, ką su ja daryti, na... galime mesti šią monetą, herbas – lieki su ja, skaičius – išeini, bent jau būtum apsi...

Samadas trenkė į stalą sveikuoju kumščiu.

– Nemėtysiu aš jokių sušiktų monetų! Be to, tam jau per vėlu. Nejau nesupranti? Kas padaryta – padaryta. Aš eisiu pragaran, dabar ir pats suvokiu. Tad turiu nukreipti dėmesį tam, kad išgelbėčiau savo sūnus. Man reikia priimti sprendimą, *moralinį* sprendimą. – Samadas prašneko tyliau, nors jam dar neprašnekus Arčis suprato, ką jis paminės: – Prieš daug metų, Arči, tu ir pats priėmei nelengvų sprendimų. Tu tai puikiai slepi, bet aš žinau, kad nepamiršai, ką tai reiškia. Tai įrodo kulkos skeveldra tavo kojoje. Tu grūmeisi su juo. Tu nugalėjai. Aš nepamiršau. Visada dėl to tavimi gėrėjausi, Arčibaldai.

Arčis nudelbė akis.

– Aš gal ne...

– Patikėk, man nemalonu narstyti tai, kas tau nemiela, mano drauge. Bet aš tik mėginu tau paaiškinti savo padėtį. Tuomet, kaip ir dabar, klausimas amžinas: *Kokiame pasaulyje linkiu augti savo vaikams?* Tu vieną sykį tuo klausimu ėmeisi veiksmų. O dabar mano eilė.

Arčis, kuriam Samado prakalbos atrodė tokios pat miglotos, kaip ir prieš keturiasdešimt metų, valandžiukę žaidė su dantų krapštuku.

– Na... tai gal tiesiog liaukis, na, su ja bendrauti.

– Stengiuosi... stengiuosi.

– Taip gerai einasi?

– Ne, na, ne taip tiesiai... Norėjau pasakyti, taip, neblogai, taip... bet ne ištvirkusiai... Mes bučiuojamės, apsikabiname.

– Net ne...

– Ne tiesiogine prasme, ne.

– Bet kartais...

– Arčibaldai, ar tau rūpi mano sūnūs, ar mano sperma?

– Sūnūs, – atsakė Arčis. – Tik sūnūs.

– Nes juose bręsta maištas, Arči. Aš matau – dabar jis menkas, bet auga. Sakau, nežinau, kas šioje šalyje dedasi mūsų vaikams. Prieš savaitę Zinatos sūnų pagavo rūkantį marihuaną. Kaip kokį jamaikietį!

Arčis kilstelėjo antakius.

– Ak, neįsižeisk, Arčibaldai.

– Neįsižeidžiau, bičiuli. Bet nespręsk nepamėginęs. Santuoka su jamaikiete stebuklingai išgydė mano artritą. Bet čia tarp kitko. Pasakok toliau.

– Na, pavyzdžiui, Alsanos seserys – jų vaikai viena bėda. Neina į mečetę, nesimeldžia, keistai kalba, keistai rengiasi, valgo visokį šlamštą, santykiauja vienas Dievas žino su kuo. Visai negerbia tradicijų. Žmonės sako, kad tai asimiliacija, bet iš tikrųjų – tiesiog pagedimas. Pagedimas!

– BULVĖS, PUPELĖS, KIAUŠINIAI, GRYBAI! OMLETAS SU GRYBAIS!

Samadas pakėlė ranką ir atsigręžė į barą.

– Abdulai Miki! – sušuko jis, o jo balse pasigirdo nežymi juokinga koknio gaidelė. – Čia, pons, prašyčiau.

Mikis pažvelgė į Samadą, pasirėmė į barą ir prijuoste nusišluostė nosį.

– Neišsidirbinėk. Čia savitarna, ponaičiai. Čia jums ne koks sušiktas „Waldorf".

– Aš atnešiu, – tarė Arčis, sliuogdamas nuo suolo.

– Kaip jis? – pakuždomis paklausė Mikis, stumteldamas Arčiui lėkštę.

Arčis susiraukė.

– Nežinau. Vėl paisto apie tradicijas. Matai, susirūpino dėl sūnų. Šiais laikais, žinai, vaikams lengva išklysti iš kelio. Nė nežinau, ką jam pasakyti.

– Gali nė nepasakoti, bičiuli, – atsakė Mikis, purtydamas galvą. – Pats puikiai žinau, ką? Žiū, mano mažėlis, Abdulas Džimis. Kitą savaitę – nepilnamečių teisme už tai, kad kniaukė VW emblemas. Sakau jam, gal tu asilas, ar ką? Kokiais šūdais čia užsiimi? Bent jau vok *mašiną*, po galais, jei jau taip nagai niežti. Na, kam gi? Jis sako, kad tai kažkaip susiję su kažkokiais sušiktais „Beetie Boys" ar panašiais gaidžiais. Na, sakau jam, jei paklius man į nagus, jiems galas, kaip mane gyvą matai. Nei tradicijos jausmo, nei sušiktos moralės, štai kur bėda.

Arčis palinkčiojo ir paėmė pluoštą servetėlių karštoms lėkštėms suimti.

– Jei nori mano patarimo, – taip, nori, nes tai priklauso prie ypatingų skylės savininko ir skylės lankytojo santykių, – pasakyk Samadui, kad jam reikia rinktis vieną iš dviejų. Arba tegu išsiunčia juos atgal į tėvynę, į Indiją...

– Į Bangladešą, – pataisė Arčis, pačiupdamas bulvytę iš Samado lėkštės.

– Nors ir šiknon. Arba tegu išsiunčia juos ten, kad padoriai išauklėtų seneliai ir močiutės, išmokytų sušiktos kultūros, įdiegtų sušiktų principų. Arba – minutėlę – BULVĖS, PUPELĖS, JAMAIKIETIŠKAS APKEPAS IR GRYBAI! DVIEM!

Denzelis ir Klarensas labai lėtai prišliureno prie karštų lėkščių.

– Tas apkepas atrodo *keistai*, – pareiškė Klarensas.

– Jis mus nunuodyt nori, – pritarė Denzelis.

– Tie grybai atrodo *negerai*, – pareiškė Klarensas.

– Jis mėgina primaitinti dorą žmogų velnio išėdų, – pritarė Denzelis.

Mikis šniojo mentele Denzeliui per pirštus.

– Oi. Atsirado čia Morkambas ir Vaizas, šūdžiai jūs. Atsibodo jau šitas jūsų zyzimas, aišku?

– Arba? – priminė Arčis.

– Jis nori nunuodyti senuką. Bejėgį senuką, – murmėjo Denzelis, ir abu vėl nukėblino į vietas.

– Na ir šūdžiai. Jie gyvi tik todėl, kad gaili sušiktų pinigėlių kremacijai.

– Arba?

– Ką?

– Iš ko dar galima rinktis?

– Ak, teisingai. Na, kitas pasirinkimas akivaizdus, tiesa?

– Koks?

– *Susitaikyti*. Jam teks su tuo *susitaikyti*, o kaip kitaip. Mes dabar visi anglai, bičiuli. Nori ar nenori, kaip rabarbaras pasakė kremui. Iš tavęs du penkiasdešimt, mielas Arčibaldai. Pietų kuponų aukso amžius baigėsi.

Pietų kuponų aukso amžius baigėsi prieš dešimt metų. Mikis dešimt metų vis kartojo: „Pietų kuponų aukso amžius baigėsi." Arčis už tai ir mėgo „O'Connell's". Viskas čia būdavo prisimenama, niekas nepražūdavo. Istorija niekada nebūdavo perrašoma ar perinterpretuojama, pritaikoma ar pagražinama. Ji buvo sukietėjusi ir paprasta, kaip ant laikrodžio priskretęs kiaušinis.

Kai Arčis grįžo prie aštuntojo staliuko, Samadas buvo lyg Džyvsas: jei ir ne suirzęs, tai vis tiek toli gražu neatirzęs.

– Arčibaldai, ar tu ne ten pasukai prie Gango? Negi negirdėjai, kokią turiu dilemą? Aš pagedęs, mano sūnūs ima gesti, mes visi netrukus degsim pragare. Tai gana opios problemos, Arčibaldai.

Arčis ramiai nusišypsojo ir pavogė dar vieną bulvytę.

– Problemos išspręstos, bičiuli Samadai.

– Problemos išspręstos?

– Problemos išspręstos. Na, kaip aš suprantu, gali rinktis vieną iš dviejų...

—

Maždaug šio šimtmečio pradžioje Tailando karalienė plaukė laivu, lydima daugybės savo dvariškių, tarnų, tarnaičių, kojų mazgotojų ir maisto ragautojų, kai staiga pakilo didelė banga ir karalienė

iškrito per bortą į žydrus Japonijos įlankos vandenis, kuriuose, nepaisant pagalbos prašymų, ji paskendo, nes nė vienas žmogus iš laivo nešoko jos gelbėti. Nors visam pasauliui tai atrodė paslaptinga, tailandiečiams iškart buvo viskas aišku: tradicija draudė ir iki šiol draudžia bet kokiam vyrui ar moteriai prisiliesti prie karalienės.

Jei religija – opijus liaudžiai, tradicija – dar pavojingesnis kvaišalas, paprasčiausiai todėl, kad ji retai kada atrodo pavojinga. Jei religija – kietas varžtas, tvinkčiojanti vena ir adata, tradicija – daug jaukesnis gėraliukas: į arbatą sumaltos aguonų sėklos; saldi kakava, užnuodyta kokainu; tokia, kokią verda jūsų močiutė. Samadui, kaip ir tailandiečiams, tradicija buvo kultūra, o kultūra vedė prie šaknų, o jos geros, jos – nesuteršti principai. Tai nereiškia, kad jis gali pagal juos gyventi, jų laikytis ar brėsti taip, kaip jie reikalauja, bet šaknys yra šaknys, o šaknys yra geros. Niekaip jam nepaaiškinsi, kad ir piktžolės turi šakniagumbių ar kad pirmasis klibančio danties požymis yra kažkas palaido, kažkas papuvusio giliai dantenose. Šaknys gelbsti, jos – lyg virvės, metamos skęstančiajam, kad Išgelbėtų Jo Sielą. Ir kuo toliau pats Samadas plaukė į jūrą, viliojamas į gelmes sirenos, vardu Popė Bert-Džouns, tuo tvirčiau jis pasiryžo dėl savo berniukų įleisti šaknis krante, gilias šaknis, kurių neišrautų jokia audra ar vėtra. Lengviau pasakyti, negu padaryti. Ankštutėliame Popės bute, tvarkant savo namų buhalteriją, jam pasidarė akivaizdu, kad sūnų jis turi daugiau negu pinigų. Jei nori juos išsiųsti į tėvynę, jam reikės dviejų kraičių seneliams, dviejų pinigų sumų mokyklos išlaidoms, dvejų drabužių. O jis vos įstengtų nupirkti du lėktuvo bilietus. Popė pasakė:

– O kaip tavo žmona? Juk ji iš turtingos šeimos, tiesa?

Bet šito plano Samadas dar nebuvo išdėstęs Alsanai. Jis tik tikrinosi, atsainiai užsimindamas, hipotetiškai šnekučiuodamasis su Klara, kol ji dirbo sode. Kaip ji reaguotų, jeigu kas nors, rūpindamasis vien Airės gerove, atimtų vaiką iš jos ir išgabentų ten,

kur jai geriau? Klara pakilo iš gėlių lysvės ir tyliai susirūpinusi pažvelgė į jį, o tuomet garsiai ir ilgai kvatojo. *Tam, kas taip padarytų*, galiausiai pareiškė ji, mojuodama didžiuliu sekatoriumi vos keli coliai nuo jo tarpukojo, *čakšt, čakšt*. Čakšt, čakšt, pagalvojo Samadas; ir jam paaiškėjo, ką jis darys.

– *Vieną?*

Vėl „O'Connell's". Vienas bulvių, pupelių, kiaušinių ir grybų. Dar vienas omletas ir grybai *su žirneliais* (pagal metų laiką).

– Tik *vieną*?

– Arčibaldai, prašau, tyliau.

– Bet – tik *vieną*?

– Taip ir sakau. Čakšt, čakšt, – jis perpjovė kiaušinienę lėkštėje pusiau. – O kaip kitaip.

– Bet...

Arčis vėl galvojo, kiek tik įstengė. Tie patys seni klausimai. Žinot, kodėl žmonės negali tiesiog ramiai gyventi, gyventi kartu, suprantat, taikoje ir harmonijoje, ar panašiai. Bet nieko panašaus jis nepasakė. Jis tik pratarė:

– Bet... – paskui dar kartą, – bet...

Ir galiausiai:

– Bet *kurį*?

O tai (taip pat ir lėktuvo bilietas, kraitis, pradinis įnašas už mokslą) buvo trijų tūkstančių dviejų šimtų keturiasdešimt penkių svarų vertas klausimas. Kai jau sukaupė pinigų – taip, jis perfinansavo namo paskolą, rizikavo savo žeme, darė didžiausią klaidą, kokią gali padaryti imigrantas, – teliko pasirinkti vaiką. Pirmąją savaitę turėjo būti Madžidas, tikrai Madžidas. Madžidas turi galvą ant pečių, Madžidas greičiau apsipras, greičiau išmoks kalbos, o Arčis buvo suinteresuotas neišleisti iš šalies Milato, nes jis buvo geriausias puolėjas, žaidęs Vilsdeno „Athletic" futbolo klube (iki penkiolikos metų) pastaraisiais dešimtmečiais. Tad Samadas ėmė

vogti Madžido drabužius ir paslapčia juos pakuoti, sutvarkė jam atskirą pasą (jis keliaus lapkričio 4 dieną su teta Zinata) ir šį tą prasitarė mokykloje (ilgos atostogos, gal galima jam įduoti namų darbų į kelionę ir t. t.).

Bet kitą savaitę jis persigalvojo ir pasirinko Milatą, nes Madžidas iš tikrųjų buvo Samado numylėtinis, ir norėjo matyti, kaip jis auga, o Milatui vis tiek labiau reikia moralinio ugdymo. Tad *jo* drabužiai buvo kniaukiami, *jo* pasas sutvarkytas, *jo* vardas kuždamas, kam reikia.

Kitą savaitę iki trečiadienio jis rinkosi Madžidą, o paskui Milatą, nes senas Arčio susirašinėjimo draugas Horstas Ibelgauftsas parašė tokį laišką, kurį Arčis, dabar jau pažinodamas keistą Horsto laiškų pranašystės dovaną, parodė Samadui:

1984 m. rugsėjo 15 d.

Mielasis Arčibaldai,

kurį laiką Tau nerašiau, bet dabar labai noriu papasakoti apie nuostabius įvykius savo darže, kuris pastaraisiais mėnesiais man teikia daug džiaugsmo. Trumpai ir maloniai tariant, pagaliau pasiėmiau kirvį ir iškirtau senąjį ąžuolą tolimajame kampe – Tu nė neįsivaizduoji, kaip nuo to viskas pasikeitė! Dabar silpnesnės sėkliukės gauna daug daugiau saulės, jos tokios sveikos, kad net galiu atskirti nuo jų įskiepius, – kiek tik pamenu, pirmą sykį kiekvienas mano vaikas ant palangės turi po vazoną našlaičių. Aš tiek metų kamavausi, klaidingai manydamas, kad tiesiog esu abejingas sodininkas, – kai visą tą laiką tas didysis senasis medis, užimantis savo šaknimis pusę daržo, neleido augti niekam kitam.

Laiškas buvo ilgesnis, bet Samadas čia skaityti sustojo. Susierzinęs jis paklausė:

– Tai iš čia aš dabar turėčiau susiprasti... ką?

Arčis gudriai paplojo smiliumi per nosį.

– Čakšt, čakšt. Turi rinktis Milatą. Tai ženklas, bičiuli. Ibelgauftsu gali neabejoti.

O Samadas, kuris paprastai neturėdavo laiko ženklams ir plekšnojimams per nosį, taip susinervino, kad patarimo paklausė. Bet tuomet Popė (kuri aiškiai juto, jog, lyginant su berniukais, Samado mintyse jai lieka vis mažiau vietos) staiga susidomėjo ir pareiškė sapne *tiesiog pajutusi*, kad išsiųsti reikią Madžidą, tad jis vėl pasirinko Madžidą. Apimtas nevilties, Samadas netgi leido Arčiui mesti monetą, bet niekaip neįstengė laikytis to, ką ji lėmė, – daugiau, iš trijų metimų, dar daugiau, iš penkių – Samadas ja nepasitikėjo. Jei galite patikėti, šitaip Arčis ir Samadas vis žaidė loteriją su dviem berniukais, mušinėdami klausimą į „O'Connell's" sienas, vartydami sielas ir žiūrėdami, kuria puse jos nukris.

Jų naudai reikia pažymėti vieną dalyką. Nė sykio nebuvo paminėtas žodis *pagrobimas*. Jei kas taip būtų pavadinęs tai, ką jis ketino daryti, Samadas būtų pasibaisėjęs ir priblokštas, būtų viską metęs lyg somnambulas, kuris nubunda miegamajame su duonriekiu peiliu rankoje. Jis suprato, kad *Alsanai dar nepranešė*. Jis suprato, kad *nupirko bilietą į lėktuvą 3 valandą ryto*. Bet jam visai nebuvo akivaizdu, kad tie du faktai kaip nors susiję ar kad sykiu jie reiškia *pagrobimą*. Tad Samadas nustebo, spalio 31-osios naktį, 2 valandą, išvydęs ant virtuvės stalo sukniubusią ir graudžiai raudančią Alsaną. Jis nepagalvojo *Ak, ji sužinojo, ką aš padarysiu Madžidui* (pagaliau ir visiems laikams pasirinktas buvo Madžidas), nes nebuvo ūsuotas blogietis karalienės Viktorijos laikų detektyve, be to, nė nenutuokė rezgąs nusikaltimą. Pirmoji jam į galvą šovusi mintis buvo *Ji sužinojo apie Popę* ir, sukdamasis iš tokios padėties, jis pasielgė taip, kaip instinktyviai elgiasi kiekvienas neištikimas vyras: puolė pirmas.

– Tai šitaip pasitinki mane, grįžtantį namo? – trinkt krepšį ant grindų, kad būtų įspūdingiau. – Aš visą naktį vergauju tame

prakeiktame restorane, o tuomet grįžęs turiu tvarkytis su tavo melodramomis?

Alsana krūpčiojo nuo ašarų. Samadas taip pat pastebėjo, kad iš malonių jos riebalų gurga kažkoks garsas, vibruojantis pro plyšį saryje; ji pamosikavo rankomis, o tuomet užsidengė ausis.

– Ko čia išsidirbinėji? – paklausė Samadas, mėgindamas nuslėpti baimę (jis tikėjosi pykčio; nežinojo, ką daryti su ašaromis). – Prašau, Alsana, tu tikrai perdedi.

Ji darsyk sumosikavo rankomis, lyg varydama jį šalin, o tuomet kiek kilstelėjo savo kūną, ir Samadas išvydo, kad tas gurgėjimas buvo ne organinis, kad ji buvo suknibusi *ant* kažko. Radijo.

– Kas dabar...

Alsana pastūmė radiją nuo savęs į vidurį stalo ir parodė Samadui pagarsinti. Keturi pažįstami pyptelėjimai, kurie lydi anglus į visas žemes, kurias tik šie užkariauja, suskambo virtuvėje, o tuomet *Received Pronunciation* tartimi Samadas išgirdo štai ką:

> Kalba *BBC World Service*, dabar 03.00 valandos. Ponia Indira Gandi, Indijos ministrė pirmininkė, šiandien buvo nužudyta, nušauta atvirai maištaujančių savo asmens sargybinių sikų, kai vaikščiojo savo namų Naujajame Delyje sode. Neabejojama, kad žmogžudystė yra kerštas už operaciją „Mėlynoji žvaigždė", praėjusį birželį įvykdytą antpuolį švenčiausioje sikų šventovėje Armitsare. Sikų bendruomenė, kuri mano, kad jų kultūrą puola...

– Gana, – tarė Samadas ir išjungė radiją. – Vis tiek iš jos nebuvo jokios naudos. Visi jie niekam tikę. Ir koks skirtumas, kas nutiko toje išvietėje Indijoje. Vaje... – nė nespėjęs pratarti, jis susimąstė, kam taip reikia, kodėl šįvakar jaučiasi toks *piktybiškas*. – Tu tikrai *apgailėtina*. Kažin, kiek lietum ašarų, jeigu *aš* mirčiau? Nelietum – tau labiau rūpi kažkokia pagedusi politikė, kurios nė nepažinojai. Ar žinai, kad esi tobulas tamsuolių masių pavyzdys, Alse? Ar žinai? – klausė jis, kalbėdamas su ja lyg su vaiku ir laiky-

damas ją už smakro. – Raudi dėl turtingųjų ir galingųjų, kurie ant tavęs nė nenusimyžtų. Kitą savaitę turbūt apsibliausi, kad princesė Diana nusilaužė nagą.

Alsana sutelkė burnoje tiek seilių, kiek tik tilpo, ir spjovė į jį.

– *Bhainchute!* Aš neraudu dėl jos, tu *idiote*, aš raudu dėl savo *draugų*. Dabar dėl šito gatvėse liesis kraujas ir Indijoje, *ir* Bangladeše. Kils riaušės – peiliai, šautuvai. Vieša mirtis, esu ją mačiusi. Atrodys tarytum Machšaras, Paskutinysis teismas, – žmonės mirs gatvėse, Samadai. Tu žinai, ir aš žinau. O Delyje bus visų baisiausia, ten visada baisiausia. Aš Delyje turiu giminių, draugų, *senų mylimųjų*...

O tuomet Samadas skėlė jai antausį, iš dalies už senus mylimuosius, o iš dalies dėl to, kad jau seniai jo niekas nevadino *bhainchute* (vertimas: tas, kuris, paprastai šnekant, dulkina savo seseris).

Alsana susiėmė už skruosto ir prakalbo tyliai:

– Aš raudu iš sielvarto dėl tų vargšių šeimų ir iš *palengvėjimo* dėl savo vaikų! Jų tėvas jų nemyli ir juos skriaudžia, taip, bet jie bent jau nedvės gatvėse kaip žiurkės.

Tad štai koks bus barnis: tos pačios pozicijos, tie patys žodžiai, tie patys kaltinimai, tie patys kirčiai iš dešinės. Nuogais kumščiais. Suskamba skambutis. Samadas išeina iš savo kampo.

– Ne, jie kęs daug baisiau, daug baisiau: sėdės moraliai išgverusioje šalyje su motina, kuri kraustosi iš proto. Visiškai trenkta. Visus varžtelius išbarsčiusi. Tu tik pažiūrėk, kaip tu atrodai! Pažiūrėk, kokia tu *stora*! – jis čiuptelėjo ją, tada paleido lyg užkratą. – Pažiūrėk, kaip tu apsirengusi. Bėgimo bateliai ir saris? O kas čia?

Tai buvo afrikietiška Klaros skara ant galvos, ilgas, gražus oranžinis *kenti* audinys, kuriuo Alsana buvo pratusi apsivynioti savo vešlius karčius. Samadas nutraukė jį ir šveitė per visą kambarį, o Alsanos plaukai nuvilnijo nugara.

– Tu nė nežinai, kas esi, iš kur kilusi. Mes niekada nebendraujame su giminėmis – man gėda tave jiems parodyti. *Kam važiavai žmonos į Bengaliją,* klausinėja jie. *Juk būtum ir Putnyje tokią radęs.*

Alsana piktai šyptelėjo, papurtė galvą, o Samadas apsimetė aprimęs, pripylė metalinį virdulį vandens ir trenkė ant viryklės.

– O tavo labai gražios *lungi*, Samadai Miahai, – karčiai pareiškė ji, galva rodydama jo mėlyną kilpinį bėgiko kostiumą ir Popės „L. A. Raiders" beisbolo kepurėlę.

Samadas atsakė:

– Skirtumas čia, – nežiūrėdamas į ją, plekšnodamasis tiesiai po kairiuoju krūtinkauliu. – Tu džiūgauji, kad mes Anglijoje, nes ją prarijai nekramčiusi. O aš tau sakau, kad mūsų berniukai daug geriau gyventų tėvynėje negu...

– Samadai Miahai! Net nepradėk! Tik per mano lavoną šita šeima kraustysis ten, kur gresia pavojus gyvybei! Klara man apie tave pasakojo, ji viską pasakojo. Kad klausinėjai jos keistų dalykų. Ką tu rezgi, Samadai? Girdėjau iš Zinatos apie tą gyvybės draudimą... kas miršta? Ką aš čia užuodžiu? Sakau tau, tik per mano lavoną...

– Bet tu jau lavonas, Alse...

– Užsičiaupk! Užsičiaupk! Aš ne pamišėlė. Tu nori mane iš proto išvaryti! Aš skambinau Ardaširui, Samadai. Jis man sakė, kad tu išeini iš darbo pusę dvylikos. *Dabar antra valanda ryto.* Aš ne pamišėlė!

– Ne, dar blogiau. Tavo protas serga. Tu vadiniesi musulmone...

Alsana tuojau atsigręžė į Samadą, kuris mėgino sutelkti dėmesį į šnypščiantį garą, sklindantį iš arbatinuko.

– Ne, Samadai. O ne. O ne. Aš niekaip nesivadinu. Aš nieko neteigiu. *Tu* vadiniesi musulmonu. *Tu* deriesi su Alachu. *Su tavim* jis kalbėsis, kai ateis Machšaras. *Tu*, Samadai Miahai. Tu, tu, *tu*.

Antras raundas. Samadas skelia Alsanai antausį. Alsana – kabliu iš dešinės jam į pilvą, o tada trenkia per kairįjį skruostikaulį. Tuomet ji puolė prie durų, bet Samadas pagavo ją už liemens, parvertė kaip regbininkas, nugriovė ir alkūne trenkė į uodegikaulį. Alsana, būdama sunkesnė už Samadą, atsiklaupė ir pakėlė jį; apvertusi išvilko į sodą, kur dusyk įspyrė gulinčiam ant žemės – du trumpus, piktus spyrius į kaktą, – bet minkštas guminis padas daug žalos nepadarė, ir po akimirkos jis vėl pakilo ant kelių. Jie mėgino stverti kits kitą už plaukų, Samadas pasiryžęs rauti iki kraujo. Bet Alsanai liko laisvas kelis, ir jis tuojau atsidūrė Samado tarpukojyje, priversdamas jį paleisti plaukus ir aklai užsimoti, taikantis į burną, bet pataikant į ausį. Maždaug tuo metu pusiau išsibudinę iš lovų išsirito dvynukai ir sustojo prie ilgo stiklinio virtuvės lango stebėti kovos, o pas kaimynus įsižiebė apsauginės šviesos, nutvieksdamos Ikbalių sodą lyg stadioną.

– *Abba*, – pasakė Madžidas, nužvelgęs padėtį. – Tikrai *abba*.

– *Cha*, žmogau. *Niekaip*, – atsakė Milatas, markstydamasis nuo šviesos. – Lažinuosi iš dviejų apelsininių ledinukų, kad *amma* suspardys jam subinę.

– Ooooooo! – vienu balsu aikčiojo dvynukai, lyg žiūrėtų fejerverkus, o paskui: – Aaaaaa!

Alsana kaip tik baigė kovą, truputį padedama grėblio.

– Gal *kai kas*, kas rytoj turi *dirbti*, galėtų *naktį išsimiegoti kaip žmogus*! *Prakeikti* babajai, – užriko kaimynas.

Po kelių minučių (nes jie visada *apsikabindavo* po tokių muštynių, pusiau iš meilės, pusiau iš nuovargio) Samadas grįžo iš sodo, vis dar mažumėlę apdujęs, ir tarė:

– Eikit miegoti, – ir ranka paglostė sūneliams vešlius juodus plaukus.

Kai priėjo prie durų, stabtelėjo.

– Tu man dar padėkosi, – pasakė jis, atsigręžęs į Madžidą, kuris nežymiai šyptelėjo, pamanęs, kad galbūt *abba* vis dėlto nupirks

jam tą chemiko rinkinį. – Tu man galiausiai dar padėkosi. Šita šalis negera. Čia mes draskomės tarpusavyje.

Tuomet jis užlipo laiptais ir paskambino Popei Bert-Džouns, prikėlė ją ir pasakė, kad daugiau nebus bučinių popiet, kaltų pasivaikščiojimų, slaptų taksi. Romano pabaiga.

Galbūt visi Ikbaliai pranašai, nes Alsanos sugebėjimas užuosti nelaimę buvo aštresnis negu bet kada. Vieši galvų kapojimai, sudegintos miegančios šeimos, prie Kašmyro vartų kabantys pakaruokliai, apduję žmonės, ieškantys savo kūno dalių; kūno dalių, kurias sikai nutraukė musulmonams, o hinduistai – sikams; kojų, pirštų, nosių, kojų pirštelių ir dantų, visur dantys, išbarstyti po visą šalį, sumišę su dulkėmis. Lapkričio 4 dieną, kai Alsana išniro vonioje iš vandens ir išgirdo džeržgiantį Mūsų Atstovo Delyje balsą, pasakojantį nuo vaistinėlės, jau būta tūkstančio žuvusiųjų.

Siaubingas reikalas. Bet, Samado galva, kai kurie galime patogiai sėdėti vonioje ir klausytis naujienų iš užsienio, o kitiems tenka užsidirbti pragyvenimui, pamiršti romaną ir pagrobti vaiką. Jis apsitempė baltomis kliošinėmis kelnėmis, patikrino lėktuvo bilietą, paskambino Arčiui pasikartoti plano ir išėjo į darbą.

Metro sėdėjo gana jauna, gana graži mergina, tamsi, panaši į ispanę, suaugusiais antakiais ir verkė. Tiesiog sėdėjo priešais jį su storomis rožinėmis blauzdinėmis ir visai nesislėpdama verkė. Niekas nieko nesakė. Niekas nieko nedarė. Visi tikėjosi, kad ji išlips Kilburne. Bet ji neišlipo, toliau sėdėjo sau ir verkė lyg niekur nieko; Vest Hampstedas, Finčlio gatvė, Svis Kotedžas, Sent Džons Vudas. Tuomet Bondo gatvėje ji išsitraukė iš kuprinės ne itin išvaizdaus vaikino nuotrauką, parodė ją Samadui ir dar keliems pakeleiviams:

– Kam paliko? Taip širdį skauda... Nilas, sakė, jo vardas Nilas. Nilai, *Nilai*.

Čaringo kryžkelės geležinkelio stotyje, linijos gale, Samadas pamatė, kaip ji perėjo per platformą ir įsėdo tiesiai į traukinį,

važiuojantį atgal į Vilsden Gryną. Tam tikra prasme romantiška. „Nilas" ji tarė taip, lyg tas žodis plyšte plyštų nuo buvusios aistros, nuo netekties. Toks banguojantis, moteriškas sielvartas. Kažko panašaus jis tikėjosi iš Popės, nežinia kodėl; pakėlė ragelį, tikėdamasis švelnių, ritmiškų ašarų, o vėliau – laiškų, galbūt iškvėpintų ir sulaistytų. *Jos* sielvarte *jis* būtų išaugęs, kaip dabar tikriausiai auga Nilas; jos sielvartas būtų apreiškimas, vienu žingsneliu priartinsiąs jį prie atpirkimo. Bet gavo tik „Eik tu šikt, tu sušiktas *šūdžiau*."

– Juk sakiau, – pareiškė Šiva, purtydamas galvą ir duodamas Samadui krepšį geltonų servetėlių, kad sulankstytų iš jų pilis. – Juk sakiau nekišti ten nagų, ką? Ten per daug istorijos, žmogau. Supranti, ji pyksta juk ne vien ant tavęs, tiesa?

Samadas gūžtelėjo pečiais ir ėmė lankstyti bokštelius.

– Ne, žmogau, istorija, istorija. Viskas dėl to, kad rudas vyras paliko anglę moterį, kad Neru pasakė „ate" poniai Britanijai. – Šiva, norėdamas tobulėti, įstojo į Atvirąjį universitetą. – Viskas painu, tikra košė, viskas dėl garbės. Statau dešimt svarų, kad ji norėjo, jog būtum jos tarnas ir luptum jai vynuoges.

– Ne, – paprieštaravo Samadas, – nieko panašaus. Juk dabar ne tamsieji amžiai, Šiva, dabar 1984-ieji.

– Štai ir pasirodei, ką išmanai. Kaip aš suprantu, ji – klasikinis atvejis, vyruti, klasikinis.

– Na, dabar turiu kitų rūpesčių, – sumurmėjo Samadas (mintyse skaičiuodamas, kad dabar jo vaikai jau saugiai guli lovytėse pas Džounsus, kad po dviejų valandų Arčis turės pažadinti Madžidą, o Milatą palikti miegoti). – Šeimos reikalų.

– Nėra kada! – sušuko Ardaširas, prisliūkinęs iš už nugaros, kaip visada nepastebimai, apžiūrėti Samado pilių įtvirtinimų. – Nėra laiko šeimos reikalams, pusbroli. Visi turi rūpesčių, visi mėgina išvežti gimines iš tos košės tėvynėje – aš ir pats nepagailėjau dešimties tūkstančių savo patarškos sesers bilietui, – bet vis tiek turiu ateiti į darbą, vis tiek turiu judėti tolyn. Šįvakar daug žmonių,

pusbroli, – šūktelėjo Ardaširas, eidamas iš virtuvės pavaikštinėti po restorano salę su juodu fraku. – Netinginiauk.

Tai buvo sunkiausias savaitės vakaras, šeštadienis, kai minios plūsta bangomis: prieš teatrą, po teatro, po aludės, po klubo; pirmoji – mandagi ir linkusi šnekučiuotis, antroji niūniuoja dainneles iš spektaklių, trečioji siautėja, o ketvirtoji – išpūstomis akimis ir besiplūstanti. Padavėjams, žinoma, labiausiai patiko teatro lankytojai; jie buvo ramūs ir negailėjo arbatpinigių, klausinėdavo apie maisto geografiją – jo rytietišką kilmę, jo istoriją, – o jauni padavėjai su džiaugsmu visa tai sukurdavo (nes tolimiausia jų ekspedicija į Rytus buvo kasdienis kelias namo į Vaitčapelį, Smitfildą, Šunų salą), vyresni – uoliai ir išdidžiai vaizduodavo juodu tušinuku ant rausvos servetėlės.

Pastaruosius kelis mėnesius Nacionaliniame buvo rodomas „I'll Bet She Is!", iš naujo prisimintas šeštojo dešimtmečio vidurio miuziklas, kurio veiksmas vyksta ketvirtajame dešimtmetyje. Tai istorija apie turtingą panelę, kuri bėga nuo savo šeimos ir pakeliui susipažįsta su vargšu vaikinu, išsiruošusiu kariauti Ispanijos pilietiniame kare. Jie įsimyli. Net Samadas, kuris ypatingos klausos neturėjo, prisirankiojo tiek išmestų programėlių ir tiek sykių girdėjo, kaip staliukai užtraukia dainą, kad išmoko daugumą melodijų; jam jos patiko, jos nukreipdavo mintis nuo nykumos (dar geriau – šįvakar jos teikė mielos atgaivos nuo jaudulio dėl to, ar Arčiui pasiseks atgabenti Madžidą prie „Palace" lygiai 1.00); jis niūniuodavo su visais virtuvėje tam tikru darbo ritmu, pjaustant ir marinuojant, raikant ir grūdant.

Mačiau Paryžiaus operą ir stebuklų Rytuose

– Samadai Miahai, aš ieškau „Rajah" garstyčių sėklų.

Prie Nilo vasarojau, žiemą leidau kalnuose

– Garstyčių sėklų... Lyg ir mačiau pas Muchamedą.

Turėjau deimantų, rubinų, kailinių, aksomo rūbų

– Kaltini, kaltini... nemačiau aš tų garstyčių sėklų.

O Hovardas Hjuzas vynuoges man lupo

– Atleisk, Šiva, jei senis neturi, tai aš jų nemačiau.

Bet kas iš to be meilės?

– O kas čia? – Šiva iš savo vietos priėjo prie šefo ir paėmė garstyčių sėklų pakelį, gulintį prie Samado dešiniosios alkūnės. – Kas tau, Semai, susiimk. Skrajoji padebesiais šįvakar.

– Atleisk... Turiu rūpesčių...

– Dėl tos savo panelės, ką?

– Tyliau, Šiva.

– *Mane vadina lepūnėle, merga turtuole, per kurią vien bėdos*, – užtraukė Šiva kuo keisčiausia suindinta transatlantine tarme. – Oi oi, mano priedainis. *Bet kas suteiks man meilės, tam tikrai jos negailėsiu.*

Šiva stvėrė nedidelę akvamarino vazelę ir sudainavo didįjį finalą į apverstą jos galą.

– *Bet kad ir kiek pinigų turėčiau, mano mielas vis tiek toli...* Paklausyk šito patarimo, Samadai Miahai, – pasakė Šiva, kuris neabejojo, kad neseniai perfinansuota Samado paskola turėjo padengti neteisėto meilės nuotykio išlaidas, – jis vertingas.

Po kelių valandų Ardaširas vėl įžengė pro dvivėres duris, nutraukė dainą ir rėžė antrojo etapo drąsinamąją prakalbą.

– Ponai, ponai! Na, jau tikrai gana. Paklausykit: jau pusė vienuolikos. Spektaklį jie jau matė. Jie alkani. Gavo tik varganą ledų kaušelį per pertrauką ir gausybę Bombėjaus džino, kuris, kaip visi puikiai žinome, prašyte prašosi kario, o tam, ponai, reikia mūsų. Ką tik įėjo ir gilumoje susėdo du staliukai po penkiolika žmonių. Taigi: kai jie paprašys vandens, ką darysit? Ką darysi, Ravindai?

Ravindas buvo naujokas, šefo sūnėnas, šešiolikinis ir nervingas.

– Pasakysiu jiems...

– Ne, Ravindai, dar nė neprašnekęs, ką darysi?

Ravindas prikando lūpą.

– Nežinau, Ardaširai.

– *Papurtai galvą*, – aiškino Ardaširas, purtydamas galvą. – Tuo pat metu akimis rodai rūpestį ir baimę dėl jų gerovės. – Ardaširas parodė kaip. – O tuomet sakai?

– „Vanduo nuo kaitros nepadės, pone."

– O kas padės nuo kaitros, Ravindai? Kas padės ponui nuo deginančio pojūčio, dabar jį kamuojančio?

– Dar ryžių, Ardaširai.

– Ir? Ir?

Ravindas, regis, užsikirto ir ėmė prakaituoti. Samadas, tiek sykių žemintas Ardaširo, visai nesidžiaugė, matydamas kitą jo auką, tad pasilenkė ir pakuždėjo atsakymą į lipnią Ravindo ausį.

Ravindo veidas net nušvito iš dėkingumo.

– Dar nano duonelės, Ardaširai.

– Taip; nes ji sugeria aitriąsias paprikas, bet svarbiausia, vanduo nemokamas, o nano duonelė kainuoja svarą dvidešimt. O tu, pusbroli, – tarė Ardaširas, atsigręžęs į Samadą ir grūmodamas kaulėtu pirštu, – kitą kartą leisk berniukui pačiam atsakyti. Kaip kitaip jis išmoks? Turi savo darbo: pora damų prie dvyliktojo staliuko specialiai paprašė vyriausiojo padavėjo, kad jas aptarnautų, tad...

– Paprašė manęs? Bet aš maniau šįvakar pasilikti virtuvėje. Be to, manęs negalima prašyti kaip kokio asmeninio liokajaus, aš turiu per daug darbo – politika ne tokia, pusbroli.

Tą akimirką Samadą suima panika. Jo galva užimta pirmos valandos pagrobimu, dvynukų atskyrimu, ir jis abejoja, ar įstengs susitvarkyti su karštomis lėkštėmis ir garuojančiais *dal* dubenimis, su taukais, tykštančiais iš molio krosnyje keptos vištienos, su pavojais, kylančiais vienarankiui padavėjui. Šįvakar jis pusiau sapne. Jo galva užimta sūnumis. Jis ir vėl nusikramtė visus nagus iki gyvuonies, jie jau artėja prie perregimų pusmėnulių, kraujuojančių svogūnėlių.

Jis sako, girdi savo balsą:

– Ardaširai, aš turiu milijoną darbų čia, virtuvėje. Kodėl turėčiau...

Ir sulaukia atsakymo:

– Nes vyriausias padavėjas yra pats geriausias, o jos, žinoma, už tokią garbę davė man – mums – arbatpinigių. Prašau neatsikalbinėti, pusbroli. Dvyliktas staliukas, Samadai Miahai.

Ir mažumėlę prakaituodamas, persimetęs baltą rankšluostį per kairiąją ranką, beklausis Samadas ima niūniuoti svarbiausią spektaklio numerį ir išeina pro duris.

Ir ko tik vaikinas nepadarys dėl mergelės? Kokio dydžio perlai, kokios kvapnios gėlelės?

Iki dvyliktojo staliuko eiti toli. Ne dėl atstumo, jo vos dvylika metrų, tačiau tai ilgas kelias per tirštus kvapus, garsius balsus ir reikalavimus; pro anglų šūksnius; pro antrąjį staliuką, kur peleninė pilna, ir ją reikia iškratyti į kitą peleninę, tyliai pakelti ir tobulai, nepastebimai pakeisti švaria; stabtelėti prie ketvirtojo staliuko, kur atneštas neatpažintas patiekalas, kurio niekas neužsisakė; pasiginčyti su penktuoju staliuku, kuris nori prisijungti prie šeštojo, kad ir kaip tai būtų neparanku; o septintasis staliukas nori keptų ryžių su kiaušiniais, ir nesvarbu, ar tai kinų patiekalas, ar ne; o aštuntasis staliukas svirduliuoja ir dar vyno! Dar alaus! Ilgas kelias, jei turi skverbtis pro džiungles; tenkinti nesibaigiančius poreikius ir niekam nereikalingas reikmes, pageidavimus, reikalavimus rausvų veidų, kurie dabar Samadui primena džentelmenus su kamštiniais šalmais, susikėlusius ant stalų kojas ir pasidėjusius skreituose šautuvus; arbatą siurbčiojančias poniutes, vėduojamas verandose rudų berniukų, keliančių vėjelį stručio plunksnomis...

Ir ko tik jis nesiims, ir ko tik jis neiškęs

Alachas mato, koks jis *dėkingas* (*taip, ponia, minutėlę, ponia*), kaip jis *džiaugiasi*, kad Madžidas, bent jau Madžidas vos po keturių valandų skris į rytus nuo čia ir nuo šitų reikalavimų, nepaliaujamų geidulių, nuo šios vietos, kur nėra nei kantrybės, nei gailesčio, kur žmonės nori visko ir *tučtuojau*, kuo greičiau (*Mes laukiame daržovių jau dvidešimt minučių*), tikisi, kad jų mylimieji, vaikai, draugai ir net dievai atvyks nebrangiai ir greitai, visai kaip dešimtasis staliukas tikisi tandūro krevečių...

Jei ji parinks jam aukcioną, kiek Klimtų, Rembrantų ir kitokių monų?

Tie žmonės, kurie bet kokį tikėjimą iškeistų į seksą, o bet kokį seksą – į galią, kurie iškeistų Dievo baimę į pasididžiavimą savimi, pažinimą – į ironiją, pagarbiai pridengtą galvą – į ilgus, pasišiaušusius oranžinius plaukus...

Prie dvyliktojo staliuko sėdi Popė. Popė Bert-Džouns. Dabar pakaktų vien vardo (nes Samadas šiuo metu tiesiog sprogsta; jis tuojau padalys savo sūnus pusiau lyg tas pirmasis susijaudinęs chirurgas, užsimojęs nerangiu paspjaudytu peiliu virš suaugusios Siamo dvynių odos), vien vardo pakaktų, kad jam plyštų smegenys. Vien vardas – torpeda, lekianti į mažutę žvejų valtelę, ištaškanti jo mintis vandenyje. Bet ten ne vien vardas, vardo aidas, ištartas kokio neatsargaus vėplos ar aptiktas seno laiško apačioje, ten pati Popė Bert-Džouns su visu strazdanotu kūnu. Sėdi šalta ir ryžtinga su seserimi, kuri, kaip visi mūsų geistųjų broliai ir seserys, atrodo bjauresnė, kreiva jos kopija.

– Na, tai pasakyk ką nors, – prataria Popė, pirštais krebždendama „Marlboro" pakelį. – Nepašmaikštausi? Nepliaukši niekų apie kupranugarius ir kokoso riešutus? Neturi ką pasakyti?

Samadas neturi ką pasakyti. Jis tik nustoja niūniavęs dainelę, palenkia galvą teisingu nuolankiu kampu ir pasiruošęs pakelia rašiklio galą prie popieriaus. Lyg sapne.

– Na, gerai, – išdidžiai pareiškia Popė, nužvelgusi Samadą degdamasi cigaretę. – Kaip nori. Gerai. Pradžioje norėtume ėrienos samosos ir jogurto kastenperdaiktas.

– O pagrindinio patiekalo, – sako žemesnė, negražesnė, riestanosė sesuo, – du ėrienos *don sok* ir ryžių, su bulvytėmis, *prašyčiau*, padavėjau.

—

Bent jau Arčis atvažiuoja laiku; teisingais metais, teisingą dieną, teisingą valandą, 1984 metų lapkričio 5 dieną, 1.00. Prie resto-

rano, apsivilkęs ilgu lietpalčiu, jis stovi priešais savo „Vauxhall", viena ranka krapštinėja naujutėles „Pirelli" padangas, kita stipriai traukia cigaretę lyg Bogartas ar šoferis, ar Bogarto šoferis. Samadas išeina, paspaudžia Arčiui dešinę ir pajunta, kokie šalti draugo pirštai, pajunta, kiek daug yra jam skolingas. Netyčia išpučia sušalusį orą jam į veidą.

– Aš to nepamiršiu, Arčibaldai, – sako jis. – Nepamiršiu, ką šiąnakt dėl manęs darai, mano drauge.

Arčis nejaukiai muistosi.

– Semai, kol tu – kai ką turiu...

Bet Samadas jau atidaro dureles, ir Arčiui tenka aiškintis po to, kai jis išvysta ant galinės sėdynės virpančius tris vaikus lyg nevykusį pokštą.

– Jie *nubudo*, Semai. Jie visi miegojo tame pat kambaryje – supranti, naktinėjo. Nieko negalėjau padaryti. Tik apvilkau jiems paltus ant pižamų, – negalėjau rizikuoti, kad išgirs Klara, – *teko* juos atsivežti.

Airė miega; susirangiusi, galvą padėjusi ant peleninės, o kojas – ant pavarų dėžės, bet Milatas ir Madžidas su džiaugsmu pasitinka tėvą, timpčioja jį už kelnių, baksnoja į smakrą.

– Sveikas, *abba*! Kur važiuojam, *abba*? Į slaptą disko vakarėlį? Tikrai?

Samadas griežtai dėbteli į Arčį; Arčis gūžteli pečiais.

– Važiuojam į oro uostą. Į Hitrou.

– Oho!

– O kai ten nuvyksim, Madžidas... Madžidas...

Kaip sapne. Samadas pajunta ašaras ir nespėja jų sulaikyti; jis ištiesia ranką savo dviem minutėmis vyresniajam ir taip stipriai priglaudžia jį prie krūtinės, kad net nulaužia akinių kojelę.

– O tada Madžidas iškeliaus su teta Zinata.

– O jis grįš? – klausia Milatas. – Būtų *geras*, jeigu negrįžtų!

Madžidas išsivaduoja iš tėvo gniaužtų.

– Toli? Ar grįšiu iki pirmadienio – turiu pažiūrėti, kaip vyksta fotosintezė per gamtos pažinimą, – pasodinau du augalus: vieną

spintelėje, o kitą – saulėje, ir turiu *pažiūrėti, abba, turiu pažiūrėti, kuris...*

Po daugelio metų, net po kelių valandų nuo tada, kai išskris lėktuvas, tai bus istorija, kurios Samadas stengsis neprisiminti. Šito jo atmintis visai nesistengia įsidėmėti. Staiga panyra akmuo. Dirbtiniai dantys tyliai nugrimzta į stiklinės dugną.

– Ar grįšiu į mokyklą, *abba*?

– Eikš, – niūriai taria Arčis priekinėje sėdynėje. – Mums reikia lėkti, kad spėtume.

– Pirmadienį būsi mokykloje, Madžidai. Pažadu. Dabar sėskit į vietas, greičiau. *Abba* prašo.

Samadas uždaro mašinos dureles ir žiūri, kaip dvyniai jo sūnūs karštai alsuoja į langą. Jis pakelia vieną ranką, per stiklą paliečia jų lūpas, ryškiai rožines, o jų seilės sumišusios su murzinais garais.

9. *Maištas!*

Alsanos nuomone, tikrasis skirtumas tarp žmonių glūdi ne spalvoje. Ne lytyje, tikėjime, sugebėjime šokti pagal sinkopinį ritmą ar atgniaužti kumščius ir parodyti saujas auksinių. Tikrasis skirtumas yra daug gilesnis. Jis glūdi žemėje. Jis glūdi danguje. Visą žmoniją galima padalyti į dvi aiškias stovyklas, jos galva, tiesiog apklausus pagal labai paprastą klausimyną, kokius antradieniais spausdina *Woman's Own*:

a) Ar dangus, po kuriuo miegi, dažnai prasiveria nesibaigiančioms savaitėms?

b) Ar žemė, kuria vaikštai, dažnai dreba ir skyla?

c) Ar yra tikimybė (ir prašome pažymėti šitą langelį, kad ir kokia maža ta tikimybė atrodo), kad grėsmingas kalnas, metantis vidudienio šešėlį ant tavo namų, gali vieną dieną be jokios priežasties imti ir išsiveržti?

Nes jei atsakoma „taip" į vieną ar visus šiuos klausimus, tuomet tavo gyvenimas yra lyg vidurnaktis, visada vos per plauką nuo vilko valandos; jis pavojingas, jis vos laikosi; jis nerūpestingas tikrąja šio žodžio prasme; jis lengvas, pametamas lyg raktų pakabukas ar plaukų segtukas. Ir tai letargija: kodėl neprasėdėti viso ryto, visos dienos, visų metų po tuo pačiu kiparisu, piešiant dulkėse aštuoniukę? Dar daugiau, tai tragedija, tai *chaosas*: kodėl nenuversti vyriausybės, jei taip šovė į galvą, kodėl neapakinti žmogaus, kurio nekenti, kodėl neišprotėti, neklajoti kliedint po miestą lyg pusgalviui, mojuojant rankomis, raunantis plaukus? Kas tave sulaikys – tiksliau, *bet kas* tave sulaikys, kas valandą, kas minutę. *Tas* jausmas. *Štai* tikrasis gyvenimo skirtumas. Žmonės, kurie gyvena

ant tvirtos žemės, po saugiu dangumi, nieko apie tai neišmano; jie lyg anglų karo belaisviai Dresdene, kurie toliau pilstė arbatą ir puošėsi vakarienei, net kai pasigirdo sirenos, net kai miestas virto milžinišku ugnies kamuoliu. Gimę žalioje ir jaukioje šalyje, švelnioje šalyje, anglai tiesiog neįstengia įsivaizduoti tragedijos, net kai ją sukelia žmonės.

Kas kita – bangladešiečiai, anksčiau Rytų pakistaniečiai, anksčiau indai, anksčiau bengalai. Jie gyvena po nematomu atsitiktinės tragedijos pirštu, potvynių ir ciklonų, uraganų ir purvo nuošliaužų. Jų šalį nuolat semia vanduo; laikrodžio tikslumu išnaikinamos kartų kartos; asmeninė gyvenimo trukmė optimistiškai numatoma iki penkiasdešimt dvejų metų, ir jie atsainiai suvokia, kad kai kalbama apie apokalipsę, kai kalbama apie atsitiktinę masinę pražūtį, na, šioje srityje jie tikrai pirmauja, jie bus pirmieji, pirmieji lyg Atlantida nučiuos į jūros dugną, kai tos kvailos ledynų kepurės ims slinkti ir tirpti. Bangladešas – pati absurdiškiausia šalis pasaulyje. Šitaip Dievas sumanė *kaip reikalas pakvailioti*, išmėginti juodąją komediją. Bengalams klausimynų nereikia. Tragedijų faktai yra jų gyvenimo faktai. Pavyzdžiui, nuo Alsanos šešioliktojo gimtadienio (1971) iki metų, kai ji nustojo tiesiai kalbėtis su savo vyru (1985) Bangladeše žuvo daugiau žmonių, daugiau prapuolė vėjuose ir lietuje, negu Hirošimoje, Nagasakyje ir Dresdene *kartu sudėjus*. Galvas padėjo milijonas žmonių, kurie ir taip jau buvo išmokę pernelyg jų nebranginti.

Štai ką Alsana iš tikrųjų turėjo prieš Samadą, jei norite teisybės: tai daugiau negu išdavystė, daugiau negu melas, daugiau negu paprasčiausias pagrobimas – Madžidas išmoks *nebranginti savo gyvybės*. Nors Čitagongo kalvose jam bus gana saugu, nes tai aukščiausias tos žemumų, lygumų šalies taškas, ją vis tiek krėtė šiurpas nuo minties, kad Madžidas bus toks, kokia anksčiau buvo ji:

jo gyvenimas svers ne daugiau negu paisos moneta, jis abejingai braidys po potvynius, virpės, slegiamas juodo dangaus...

Žinoma, ji puolė į isteriją. Žinoma, mėgino jį susigrąžinti. Ji kreipėsi į reikiamas įstaigas. Reikiamos įstaigos sakydavo: „Tiesą sakant, brangute, mus labiau neramina, kad jie *atvyksta*", arba „Iš tikrųjų, matote, jeigu kelionę surengė jūsų *vyras*, ne kažin ką galime...", tad ji padėdavo ragelį. Po kelių mėnesių liovėsi skambinėti. Iš nevilties ji eidavo į Vemblį ar Vaitčapelį ir sėdėdavo pas gimines, begalinius savaitgalius raudodama, maitinama ir guodžiama, bet nuojauta jai kuždėjo, kad nors karis buvo skanus, paguoda buvo ne tokia, kaip regėjosi. Nes tai buvo žmonės, kurie tyliai džiūgavo, kad Alsana Ikbal, gyvenanti dideliame name ir draugaujanti su didingais baltais ir juodais žmonėmis, turinti vyrą, kuris atrodo kaip Omaras Šarifas, ir sūnų, kuris kalba lyg Velso princas, dabar gyvena, kamuojama abejonių ir nežinios, kaip ir jie, mokosi dėvėti sielvartą lyg seną pažįstamą šilką. Jiems buvo truputį *malonu*, net kai Zinata (kuri niekada neišsidavė, kokį vaidmenį suvaidino tame žygyje) ištiesė ranką per krėslo atkaltę ir užjaučiamai sugniaužė nagais Alsanos delną.

– Ak, Alse, aš vis galvoju, kaip *gaila*, kad jis išvežė gerąjį vaiką! Jis buvo toks protingas ir taip *gražiai* elgdavosi! Galėjai nesirūpinti, kad jis prasidės su narkotikais ar pasileidusiomis mergomis. Tik kiek kainuodavo akiniai, kai jis šitiek skaitė.

Ak, ji tikrai mažumėlę *džiūgavo*. Niekada nenuvertinkite žmonių, niekada nenuvertinkite malonumo, kurį jie patiria, regėdami svetimą skausmą, pranešdami blogą žinią, per televizorių stebėdami, kaip sprogsta bombos, klausydami tramdomų ašarų kitame laido gale. Skausmas savaime yra tiesiog Skausmas. Bet Skausmas + Atstumas gali būti = pramoga, vujerizmas, įdomybė, *cinema verité*, geras pakrizenimas, užuojautos šypsnys, kilstelėtas antakis, paslėpta panieka. Visa tai ir dar daugiau Alsana pajusdavo kitame laido gale, kai pasipylė skambučiai – 1985 metų gegužės 28 dieną – pranešti jai, *paguosti* jos dėl neseniai praūžusio ciklono.

– Alse, aš būtinai turėjau paskambinti. Sako, kad Bengalijos įlankoje plaukioja tiek kūnų...

– Ką tik išgirdau žinias per radiją – dešimt tūkstančių!

– Likę gyvi plūduriuoja ant namų stogų, o rykliai ir krokodilai kandžioja jiems kulnis...

– Kaip baisu, Alse, nežinoti, spėlioti...

Šešias dienas, šešias naktis Alsana nežinojo ir spėliojo. Tuo metu ji dažnai skaitė bengalų poeto Rabindranato Tagorės eiles ir labai stengėsi patikėti jo raminimais (*Nakties tamsa – lyg maišelis, pratrūkstantis aušros auksu**), bet giliai širdyje ji buvo praktiška moteris, ir poezija neteikė jai paguodos. Tas šešias dienas jos gyvenimas buvo lyg vidurnaktis, vos per plauką nuo vilko valandos. Bet septintąją dieną išaušo šviesa: atėjo žinia, kad Madžidas sveikas, tik susilaužė nosį, kai mečetėje nuo aukštos lentynos nukrito netvirtai pastatyta vaza, nupūsta pirmo pirmųjų vėjų gūsio (ir prašau tos vazos neišleisti iš akiračio, tai ta pati vaza, kuri Madžidą už nosies atves prie jo pašaukimo). Tik tarnai, prieš dvi dienas pasiėmę slaptas džino atsargas ir sukrovę jas į apgriuvusį šeimos furgoną, leisdamiesi į iškylą Dakoje, dabar plaukiojo išverstais pilvais Džamunos upėje, o sidabrapelekės žuvys spoksojo į juos iš apačios, išpūtusios akis ir susimąsčiusios.

Samadas triumfavo.

– Matai? Čitagonge jam nieko nenutiko! Dar geresnė naujiena, kad jis buvo *mečetėje*. Verčiau tegu susilaužo nosį mečetėje, o ne muštynėse Kilburne! Būtent to aš ir tikėjausi. Jis mokosi senųjų papročių. Juk jis mokosi senųjų papročių?

Alsana valandžiukę pagalvojo. Tuomet atsakė:

– Galbūt, Samadai Miahai.

– Kaip suprasti „galbūt“?

– Galbūt, Samadai Miahai, o gal ir ne.

Alsana nusprendė nustoti tiesiai kalbėtis su savo vyru. Kitus aštuonerius metus ji pasiryžo niekada neištarti jam *taip*, niekada neištarti jam *ne*, o priversti jį gyventi taip, kaip ji – vis *nežinant*, vis *spėliojant*, paimti įkaitu Samado sveiką protą, kol jai bus iki galo

* Rabindranatas Tagorė, *Užklydę paukščiai*, vertė Z. Ardickas, Kaunas: Gardenija, 1998, p. 103.

atlyginta ir grįš jos dviem minutėmis vyresnis pirmasis sūnus, kol ji vėl galės paglostyti vešlius jo plaukus putlia rankele. Šitaip ji pasižadėjo, šitaip ji prakeikė Samadą, ir tai buvo *tobulas* kerštas. Retsykiais jis kone sienom lipdavo, kone griebdavosi virtuvės peilio, vaistinėlės. Bet Samadas buvo pernelyg užsispyręs, kad nusižudytų, jei tai reikštų, kad kam nors kitam tai suteiks pasitenkinimo. Jis laikėsi. Alsana vartydavosi per miegus ir murmėdavo:

– Tik grąžink jį, ponas Idiote... jei jau taip kraustaisi iš galvos, tiesiog grąžink man mano vaikelį.

Bet Madžidui grąžinti nebuvo pinigų, net jei Samadas ir būtų linkęs mojuoti baltu *dhoti**. Jis išmoko taip gyventi. Pamažu išmoko taip, kad kai kas nors restorane pasakydavo „taip" arba „ne", jis vos susiprasdavo, kaip elgtis, jis pamažu pamiršo, ką reiškia tos dvi elegantiškos dalelytės. Iš Alsanos lūpų niekada jų negirdėdavo. Kad ir ko paklaustum Ikbalių namuose, tiesaus atsakymo daugiau niekada nesulauksi:

– Alsana, ar nematei mano šlepečių?

– Galbūt, Samadai Miahai.

– Kiek dabar valandų?

– Gal trys, Samadai Miahai, bet, Alachas mato, gali būti ir keturios.

– Alsana, kur padėjai televizoriaus pultelį?

– Gali būti, kad jis stalčiuje, Samadai Miahai, bet gal ir už sofos.

Ir taip toliau.

Vieną dieną, po gegužės ciklono, Ikbaliai gavo savo dviem minutėmis vyresniojo sūnaus laišką, dailyraščiu parašytą ant sąsiuvinio lapo, į kurį buvo įlankstyta nesena nuotrauka. Jis parašė ne pirmą sykį, bet šiame laiške Samadas pastebėjo šį tą naujo, tą, kas jį sujaudino ir patvirtino smerkiamą jo apsisprendimą; kažkuo pakito tonas, buvo justi kažkokia branda, auganti rytietiška išmintis;

* Tradicinis Indijos vyriškas drabužis, ant liemens vyniojama skraistė – siųonas.

ir, kruopščiai perskaitęs laišką sode, jis su didžiausiu džiaugsmu parnešė jį į virtuvę ir garsiai perskaitė Klarai ir Alsanai, kurios gurkšnojo mėtų arbatėlę.

– Klausykit: čia jis rašo: „Vakar senelis prilupo Tamimą (jis – namų tarnas) su diržu, kol jo užpakalis išraudo kaip pomidoras. Jis sakė, kad Tamimas pavogė žvakių (tikrai. Aš pats mačiau!) ir kad už tai to nusipelnė. Jis sako, kad kartais Alachas baudžia, o kartais tenka žmonėms, ir išmintingas žmogus supranta, kada Alacho eilė, o kada – jo. Tikiuosi, kada nors aš būsiu išmintingas žmogus.“ Girdit? Jis nori būti išmintingas žmogus. Kiek toje mokykloje žinot vaikų, kurie nori būti išminčiai?

– Gal nė vieno, Samadai Miahai. O gal visi.

Samadas susiraukęs dėbtelėjo į žmoną ir kalbėjo toliau:

– O čia, čia jis rašo apie savo nosį: „Man atrodo, kad vazų nereikia statyti tokioje kvailoje vietoje, kur jos gali nukristi ir sulaužyti berniukui nosį. Kas nors turėtų būti dėl to kaltas ir susilaukti bausmės (bet ne beržinės košės, nebent jis būtų *mažas ir nesuaugęs*. Jei jam ne daugiau kaip dvylika). Kai užaugsiu, manau, norėčiau pasirūpinti, kad vazos nebūtų statomos tokiose kvailose vietose, kur gali kelti pavojų, ir pasiskųsčiau dėl kitų pavojingų dalykų (tarp kitko, *mano nosis jau sugijo*!).“ Matot?

Klara susiraukė.

– Ką matom?

– Jis aiškiai nepritaria ikonografijai mečetėje, jis nemėgsta visų pagoniškų, nebūtinų, pavojingų puošmenų! Tokio berniuko laukia didinga ateitis, tiesa?

– Galbūt, Samadai Miahai, o gal ir ne.

– Galbūt jis bus politikas, o gal teisininkas, – pratarė Klara.

– Niekai! Mano sūnus skirtas Dievui, o ne žmonėms. Jis nebijo savo pareigų. Jis nebijo būti tikras bengalas, doras musulmonas. Čia jis rašo, kad ožys nuotraukoje negyvas. „Padėjau paskersti ožį, *abba*“, rašo jis. „Jis dar judėjo kurį laiką po to, kai perrėžėme jį pusiau.“ Ar tai čia bailus berniukas?

Kadangi kas nors aiškiai turėjo pasakyti, kad ne, Klara pasakė be didelio entuziazmo ir paėmė Samado ištiestą nuotrauką. Ten Madžidas, kaip visada apsirengęs pilkai, stovėjo greta pasmerktojo ožio, o už jo – senas namas.

– Ak! Žiū, jo nosis! Štai kur lūžis. Dabar jo nosis romėniška. Jis atrodo truputį aristokratiškai, truputį lyg anglas. Žiū, Milatai, – Klara pakišo nuotrauką po mažesne, plokštesne Milato nosimi. – Dabar judu nebeatrodot kaip dvynukai.

– Jis atrodo, – vos dirstelėjęs, atsakė Milatas, – kaip *šefas*.

Samadas, taip ir nepramokęs Vilsdeno gatvės kalbos, iškilmingai palinksėjo galva ir paglostė sūnui plaukus.

– Gerai, kad matai tarp judviejų skirtumą, Milatai, verčiau dabar negu vėliau.

Samadas dėbtelėjo į Alsaną, o ji pasukiojo prie smilkinio rodomąjį pirštą, barbendama į galvą iš kito šono: *trenktas, pusgalvis*.

– Kiti gali šaipytis, bet mudu žinom, kad tavo brolis išves visus iš dykros. Jis bus genčių vedlys. Jis *šefas* iš prigimties.

Milatas taip garsiai kvatojosi, taip stipriai, taip nevaldomai, kad neišlaikė pusiausvyros, paslydo ant mazgotės ir atsitrenkęs į kriauklę susilaužė nosį.

—

Du sūnūs. Vienas neregimas ir tobulas, sustingęs maloniame devynmečio amžiuje, statiškas, įrėmintas ant televizoriaus, spjaudančio visą devintojo dešimtmečio šūdą – airių bombas, anglų riaušes, transatlantinį sąstingį, – o virš tos košės vaikas iškilęs nepaliestas ir nesuterštas, pakylėtas į amžinai besišypsančio Budos padėtį, apipintas ramia Rytų kontempliacija; visagalis, lyderis iš prigimties, musulmonas iš prigimties, šefas iš prigimties – trumpai tariant, tiesiog vaiduoklis. Pamėkliškas dagerotipas, sudarytas iš tėvo vaizduotės gyvsidabrio, užkonservuotas motinos ašarų sūryme. Šis sūnus stovėjo tylus, tolimas ir buvo „laikomas sveiku“, kaip Jos Didenybės salos kolonija, amžiams sustingęs prigimtiniame naivume,

nuolatinėje vaikystėje. Šio sūnaus Samadas neregėjo. O Samadas seniai išmoko garbinti tai, kas neregima.

O regimasis sūnus, tas, kuris painiojosi jam po kojomis ir gadino gyvenimą, na, verčiau jau neduokit Samadui nė paliesti šios temos, *Milato rūpesčių* temos, bet *štai ji*: jis antrasis sūnus, lyg pavėlavęs autobusas, lyg pigus siuntinys, atsilikėlis, nesuspėjėlis, pirma pralaimėjęs lenktynes gimdos kanalais, o dabar tiesiog sekėjas, nulėmus genetikai, nežinomam Alacho planui, pralaimėjęs dviem lemtingomis minutėmis, kurių niekada neatsigriebs, nei tais visa reginčiais kreivais veidrodžiais, nei tais stikliniais dieviškais rutuliais, nei *tėvo akyse*.

Taigi, melancholiškesnis už Milatą vaikas, mąslesnis vaikas galėtų visą gyvenimą vaikytis tas dvi minutes ir prisidaryti sau nelaimių, vydamasis nepagaunamą grobį, kol galiausiai paklotų jį tėvui po kojomis. Bet Milatui ne itin rūpėjo, ką apie jį kalba tėvas: jis žinojo nesąs sekėjas, ne koks šefas, ne nuosmauka, ne parsidavėlis, ne pislius – kad ir ką tėvas sakytų. Gatvės kalba Milatas buvo pramuštgalvis, blogietis, pats pirmasis, įvaizdį keičiantis lyg batus; mielutis, tvarkoj, *pašėlęs*, visus vedasi į kalvas žaisti futbolo, nuo kalvos – siaubti žaidimų automatų, iš mokyklų, į vaizdajuosčių parduotuves. „Rocky Video", mėgstamiausioje Milato vietoje, priklausančioje nepersistengiančiam kokaino prekeiviui, pornografijos gaudavai, sulaukęs penkiolikos, filmų suaugusiesiems – vienuolikos, o filmų su tikra mirtimi – iš po prekystalio už penkis svarus. Štai čia Milatas iš tikrųjų sužinojo, kas yra tėvas. Krikštatėvis, kraujo brolis, pačinodeniras, vyras juodais drabužiais, kuris gražiai atrodo, greitai kalba, niekada nelaukia (sušikto) staliuko, turi dvi sveikas rankas su ginklais. Jis sužinojo, kad norint trupučio pavojų, norint tapti išminčiumi, nereikia gyventi potvyniuose ir ciklonuose. Reikia eiti jų ieškoti. Sulaukęs dvylikos, Milatas išėjo jų ieškoti: nors Vilsden Grynas – ne koks Bronksas, ne Pietų Centrinė, jis šiek tiek rado, ir to pakako. Jis buvo įžūlus ir nepraustaburnis, jo įnirtingas žavesys spaudėsi jame lyg klounas dėžutėje,

pasirengęs iššokti, vos sulaukus trylikos, kuomet jis iš spuoguotų berniūkščių vado tapo moterų vadu. Vilsden Gryno žiurkininkas, apspangusios mergiotės šniūrais vilkosi jam įkandin, iškorusios liežuvius, atkišusios krūtis, griūte griūdavo į širdperšos balas... ir vien todėl, kad jis buvo DIDŽIAUSIAS ir BLOGIAUSIAS, savo jauną gyvenimą gyveno DIDŽIOSIOMIS RAIDĖMIS: jis pirmas rūkė, pirmas gėrė, net prarado ją – JĄ! – sulaukęs trylikos su puse. Gerai, jis nieko per daug NEJAUTĖ ir NELIETĖ, tik buvo DRĖGNA ir KEISTA, bet jis prarado JĄ nė nesuprasdamas, kur JI dingo, bet vis tiek prarado, nes neabejotinai, BE JOKIŲ ABEJONIŲ, jis buvo visų geriausias, bet kurioje jaunimo nusikalstamumo skalėje jis švietė kaip žvaigždė, DONAS, TIKRAS VYRAS, NE ŠUNS PYPAS, gatvės vaikis, genčių vedlys. Apskritai vienintelis Milato rūpestis buvo tai, kad rūpesčiai jam baisiai *patiko*. Ir jam jie *sekėsi*. Kur ten. Ne tas *žodis*.

Vis tiek – namie, mokykloje, įvairiose plataus Ikbalių / Begumų klano virtuvėse – dažnai būdavo aptarinėjami *Milato rūpesčiai*, maištingojo trylikamečio Milato, kuris perdė mečetėje, vaikėsi blondines, kvepėjo tabaku, ir ne tik Milatas, bet *visi* vaikai: Mudžibas (keturiolikos, teistas už mašinų vagystę), Chandakaras (šešiolikos, baltaodė mergina, vakarais dažėsi blakstienas), Dipešas (penkiolikos, rūkė marihuaną), Kuršedas (aštuoniolikos, rūkė marihuaną ir vilkėjo labai plačias kelnes), Chaleda (septyniolikos, ikivedybinis seksas su kinų vaikinu), Bimalis (devyniolikos, studijuoja aktorinį), *kas tiems visiems vaikams užėjo*, kas nutiko pirmiesiems didžiojo kelionės per vandenyną eksperimento palikuonims? Nejau jie negauna, ko nori? Nejau nepakanka vietos sode, pastovaus valgio, švarių drabužių iš „Marks'n'Sparks", puikiausio, geriausio išsilavinimo? Nejau suaugusieji nesistengė iš visų jėgų? Nejau veltui jie visi plaukė į šią salą? Kad būtų saugūs. Nejau jiems *nesaugu*?

– *Pernelyg* saugu, – aiškino Samadas, kantriai guosdamas vieną ar kitą raudančią, piktą *ma* ar *baba*, sutrikusį ir pagyvenusį *dadu* ar *dida*, – šitoje šalyje jiems pernelyg saugu, ne? Jie gyvena

mūsų sukurtuose dideliuose plastiko burbuluose, visas jų gyvenimas iš anksto sutvarkytas. Juk žinot, kad man asmeniškai nusispjaut į Šventąjį Paulių, bet jo išmintis teisinga, išmintis iš tikrųjų Alacho: *palikau tai, kas vaikiška.* Kaip mūsų berniukams tapti vyrais, jeigu jie niekada negauna vyriškų iššūkių? Hm? Dabar pagalvojęs, nė neabejoju, puikiai padariau, išsiųsdamas Madžidą. Visiems taip patarčiau.

Tuomet susirinkę raudotojai ir dejuotojai visi gedulingai pažvelgdavo į brangųjį Madžido ir ožio portretą. Jie sėdėdavo pakerėti, lyg hinduistai, laukią, kada sukarks akmeninė varna, kol iš nuotraukos kone imdavo sklisti regima aura: gerumas ir narsa, nepaisanti priešų, nei ugnies, nei vandens; tikras musulmonų berniukas; vaikas, kokio jie neturi. Kad ir kaip tai būtų apgailėtina, Alsanai būdavo mažumėlę juokinga, jog viskas taip apsivertė, niekas dėl jos neberauda, visi rauda dėl savęs ir savo vaikų, dėl to, ką jiems padarė siaubingasis devintasis dešimtmetis. Tokie susiėjimai būdavo lyg žūtbūtinis politikų posėdis, lyg beviltiškas vyriausybės ir Bažnyčios susirinkimas už uždarų durų, maištaujančiai miniai siaučiant gatvėse ir daužant langus. Pamažu atsirado atstumas, ne tik tarp *tėvųsūnų, senųjaunų, čiagimusiųtengimusių*, bet tarp tų, kurie tupėjo viduje, ir tų, kurie siautėjo lauke.

– Pernelyg saugu, per lengva, – kartojo Samadas, o močiutė Bibė meiliai šluostė Madžidą „Mr Sheen". – Mėnuo tėvynėje visus atvestų į doros kelią.

Bet iš tikrųjų Milatui nereikėjo keliauti į tėvynę: jis lyg šizofrenikas viena koja stovėjo Bengalijoje, o kita – Vilsdene. Sau jis atrodė esąs ir ten, ir čia. Jam nereikėjo paso, kad galėtų gyventi dviejose vietose iškart, jam nereikėjo vizos, kad galėtų gyventi ir brolio gyvenimą, ir savo (juk, šiaip ar taip, buvo dvynys). Pirmoji tai pastebėjo Alsana. Ji pasipasakojo Klarai: *Dėl Dievo, jie susiviję kaip siūleliai, sujungti lyg sūpuoklėse, vieną galą pastumi, kitas pakyla, ką mato Milatas, matė ir Madžidas, ir atvirkščiai!* O Alsana žinojo tik nuotrupas: panašios ligos, nelaimės vienu

metu, skirtinguose žemynuose stimpantys augintiniai. Ji nežinojo, kad kol Madžidas iš aukštumos stebėjo, kaip 1985 metų ciklonas viską taršo, Milatas mėgino laimę ant aukštos Fortun Gryno kapinių sienos; kad 1988 metų vasario 10 dieną, kai Madžidas yrėsi per siautėjančią Dakos minią, lankstydamasis nuo atsitiktinių smūgių tų, kurie rinkimus sprendė kumščiais ir peiliais, Milatas atsilaikė prieš tris girtus, įniršusius, greitakojus airius prie prastos šlovės Kilburno Bidės Maligan aludės. Ak, tie sutapimai jūsų dar neįtikino? Norite vien faktų, faktų, faktų? Gerai: 1989 metų balandžio 28 dieną tornadas nuplėšė Čitagongo virtuvės stogą ir išnešė viską, išskyrus Madžidą, stebuklingai susirangiusį į kamuoliuką ant grindų. O dabar Milatas už penkių tūkstančių mylių: jis pasilenkia virš legendinės šeštokės Natalijos Kavendiš (kurios kūnas nuo jos saugo tamsią paslaptį); prezervatyvai neišpakuoti dėžutėje jo užpakalinėje kišenėje; bet kažkaip jis neužsikrės; nors dabar jis ritmiškai juda, aukštyn, vidun, gilyn ir į šonus, šoka su mirtimi.

—

Trys dienos:

1987 m. spalio 15 d.

Kai užgeso šviesos, o vėjas lyg pasiutęs karšė kailį stiklo paketų langams, Alsana, iki panagių įtikėjusi didžiuoju BBC orakulu, sėdėjo ant sofos su naktiniais ir atsisakė net krustelėti.

– Jei tas ponas Fišas sako, kad viskas gerai, tai, po galais, ir yra viskas gerai. Dėl Dievo meilės, juk jis iš BBC!

Samadas nusileido (Alsanos buvo beveik neįmanoma įtikinti, kad gali klysti neišvengiamai patikimos jos mėgstamiausios angliškos institucijos, pavyzdžiui: princesė Ana, „Blu-Tack", Karališkasis vaikų varjetė spektaklis, Erikas Morkambas, „Woman's

Hour“). Jis pasiėmė iš virtuvės stalčiaus žibintuvėlį ir nuėjo viršun ieškoti Milato.

– Milatai? Milatai, atsiliepk! Ar tu ten?

– Galbūt, *abba*, o gal ir ne.

Samadas nusekė paskui balsą į vonią ir rado Milatą, iki smakro panirusį murzinose rausvose muilo putose, skaitantį *Viz.*

– Ak, tėti, jėga. Žibintuvėlis. Pašviesk čia, kad galėčiau skaityti.

– Čia dabar kas, – Samadas išplėšė komiksų knygelę sūnui iš rankų. – Siaučia prakeiktas uraganas, o judu su tavo pamišėle motina nusprendėte sėdėti čia, kol stogas įgrius. Lipk iš vonios. Reikia, kad nueitum į pašiūrę, surastum lentų ir vinių, kad galėtume...

– Bet, *abba*, aš visiškai nuogas.

– Neatsikalbinėk čia – juk tuoj nutiks nelaimė. Prašau tave...

Iš lauko pasigirdo nežmoniškas plyšimas, lyg kažkas būtų išrautas su šaknimis ir sviestas į sieną.

Po dviejų minučių Ikbalių šeima lyg kariškiai išsirikiavo, daugiau ar mažiau be drabužių, ir žvelgė pro ilgą virtuvės langą į vejos lopinėlį, kur stovėta pašiūrės. Milatas trissyk sumušė kulnais ir krautuvininko tarme pareiškė:

– Vaje, vaje. Visur gerai, namie geriausia. Visur gerai, namie geriausia.

– *Gerai*, moteriške. Ar *dabar* jau važiuosi?

– Galbūt, Samadai Miahai, galbūt.

– *Po galais!* Neturiu nuotaikos rengti referendumo. Mes važiuojam pas Arčibaldą. Galbūt pas juos dar veikia elektra. O būryje saugiau. Abudu tučtuojau renkitės, susirinkit svarbiausius daiktus, *gyvybiškai būtinus*, ir lipkit į mašiną!

Laikant atvertą mašinos bagažinę prieš vėją, pasiryžusį ją užtrenkti, Samadui, išvydus, ką žmona ir sūnus laiko svarbiausiais, gyvybiškai būtinais daiktais, pirma norėjosi juoktis, o paskui – verkti:

Milatas

„Born to Run“ (albumas) – Springstinas

„Ar tu čia su manim kalbi“ scenos plakatas iš „Taksisto“ su De Niru

Betamax „Purple Rain“ egzempliorius (roko filmas)

Susitraukiantys „Levi's 501“ (su raudona etikete)

Juodų „Converse“ beisbolo batelių pora

Prisukamas apelsinas (knyga)

Alsana

Siuvamoji mašina

Trys indeliai tigrų balzamo

Ėrienos koja (šaldyta)

Pėdų vonelė

Lindos Gudman Zodiako ženklai (knyga)

Milžiniška dėžė *beedi* cigarečių

Divardžitas Singas „Moonshine over Kerala“ (muzikos klipas)

Samadas užtrenkė bagažinę.

– Nei peiliuko, nei maisto, nei šviesos šaltinių. Nieko sau. Nesunku atspėti, kuris iš Ikbalių yra karo veteranas. Niekam nė į galvą nešauna paimti Koraną. Svarbiausias daiktas nelaimės atveju – dvasinė parama. Aš grįžtu vidun. Sėdėkit mašinoje ir kad man nė krust.

Virtuvėje Samadas švaistėsi žibintuvėliu: virdulys, orkaitės rankenėlė, arbatos puodukas, užuolaida, tada – siurrealistiškas vaizdelis – lyg namukas medyje kaimyno kaštone smagiai nutūpusi pašiūrė. Jis susirado šveicarišką peiliuką, kurį prisiminė pasidėjęs po kriaukle, pasiėmė iš svetainės auksu apmuštą Koraną aksomo pakraštėliais ir jau ketino eiti, bet jį apėmė pagunda pajusti vėtrą, bent akį užmesti į siaubingą griaunančią jėgą. Jis palaukė, kol vėjas kiek aprimo, ir pravėrė virtuvės duris, atsargiai žengė į sodą, kurį lyg kokią priemiesčio apokalipsę nutvieskė žaibo paklodė: ąžuolai, kedrai, klevai ir guobos virto viename sode po kito, griuvo tvoros, guro lauko baldai. Tik jo paties sode, dažnai pašiepiamame už kaltinės geležies aptvarą, bemedį vidų ir lysvių lysves dvokiančių žolių, viskas liko beveik nepaliesta.

Jis jau kaip tik ketino džiaugsmingai sudėstyti kokią nors alegoriją apie linkstančią Rytų nendrę ir užsispyrusį Vakarų ąžuolą, bet vėjas vėl pakilo, parvertė jį į šalį ir toliau nulėkė prie stiklo paketų langų, kuriuos be vargo įskėlė ir išdaužė, nešdamas šukes vidun, o viską iš virtuvės atrydamas į lauką. Samadas, kuriam ant ausies pakibo oru atskridęs kiaurasamtis, tvirtai prispaudė knygą prie krūtinės ir nulėkė į mašiną.

– Kaip *tu* atsiradai vairuotojo vietoje?

Alsana tvirtai laikė vairą ir kalbėjosi su Milatu, žvelgdama į jį galinio vaizdo veidrodėlyje.

– Gal kas nors malonėtų paaiškinti mano vyrui, kad vairuosiu *aš*. *Aš* užaugau prie Bengalijos įlankos. Mačiau, kaip mama važinėja po šitokias vėtras, kol mano vyras strikinėjo po Delį su būriu žydrų koledžo berniukų. Siūlau savo vyrui sėsti į keleivio vietą ir nepirstelėti, jeigu aš neliepsiu.

Alsana trijų mylių per valandą greičiu pajudėjo tuštutėle, užtemusia pagrindine gatve, o 110 mylių per valandą vėjai be gailesčio trankėsi į aukščiausių pastatų kraigus.

– Anglija, toks likimas! Persikrausčiau į Angliją, kad šitaip daugiau nebereikėtų. Daugiau niekada netikėsiu tuo ponu Krabu.

– *Amma,* jo pavardė ponas Fišas.

– Nuo šiol man jis – ponas Krabas*, – primerkusi akis, atrėžė Alsana. – Ir nesvarbu, kad iš BBC.

Pas Arčį elektra *buvo* dingusi, bet Džounsų namai pasirengė bet kokiai nelaimei nuo potvynio bangos iki atominio sprogimo; kai Ikbaliai atvažiavo, visur jau degė tuzinai dujinių žibintų, sodo žvakių ir naktinių lempelių, lauko durys ir langai paskubomis buvo sutvirtinti lentomis, o sodo medžių šakos suraišiotos virvėmis.

– Svarbiausia – pasiruošti iš anksto, – pareiškė Arčis, atverdamas duris vargšeliams Ikbaliams su glėbiais daiktų, lyg namų ruošos karalius, priimdamas vargšus. – Na, juk reikia saugoti

* Pranešėjo pavardė *Fish* iš tikrųjų reiškia „žuvis".

savo šeimą, ką? Nenoriu pasakyti, kad tau čia nepavy... – juk supranti, ką noriu pasakyti, – tiesiog man taip atrodo: aš prieš vėją. Juk sakiau, Ikbolai, ir ne vieną sykį: *patikrink atramines sienas*. Jei jos ne tobulos būklės, tau šakės, bičiuli. Tikrai šakės. Be to, namie reikia turėti pneumatinį grąžtą. Būtina.

– Nuostabu, Arčibaldai. Ar galėtume užeiti?

Arčis pasitraukė nuo durų.

– Žinoma. Tiesą sakant, laukiau jūsų. Tu niekada neatskirdavai grąžto antgalio nuo atsuktuvo rankenos, Ikbolai. Teoriją išmanai, bet praktikos taip ir neįvaldei. Užeikit, lipkit viršun, neišspardykit lempučių – gerai sugalvojau, ką? Sveika, Alse, atrodai kaip visada puikiai; sveikas, Milboidai, tu padauža. Semai, rėžk: kokie nuostoliai?

Samadas niūriai papasakojo, ko jau netekęs.

– Ak, matai, kalti ne jūsų langai – jie geri, *aš* juos įstačiau, – o *rėmai*. Garantuoju, tiesiog išgriuvo iš tos aptrupėjusios sienos.

Samadas nenoromis pripažino, kad taip ir nutiko.

– Bus dar blogiau, paminėsi mano žodį. Na, ką padarysi. Klara ir Airė virtuvėje. Užsidegėme dujinę viryklę, netrukus bus vakarienė. Bet kokia pasiutusi audra, ką? Telefonas neveikia. Elektros nėr. Nieko panašaus nesu regėjęs.

Virtuvėje karaliavo kažkokia dirbtinė ramybė. Klara maišė pupeles, tyliai niūniuodama „Buffalo Soldier". Airė, palinkusi prie bloknoto, įnirtingai rašė dienoraštį, kaip visos trylikametės:

> 8.30 vakaro. Ką tik įėjo Milatas. Jis toooooks gražus, bet iš esmės užknisa! Kaip visada, su aptemptais džinsais. Į mane nežiūri (kaip visada, tik DRAUGIŠKAI). Įsimylėjau tą kvailį (kokia kvaiša)! Jei tik jis turėtų savo brolio galvą ant pečių... ak, tiek jau to, tramparam. Įsimylėjau kaip mažvaikė ir nutukau kaip mažvaikė – feeeee! Audra dar siaučia. Reikia eiti. Parašysiu vėliau.

– Sveika, – tarė Milatas.

– Sveikas, – atsakė Airė.

– Pasiutimas, ką?

– Aha, siaubas.

– Tėtis sukvailiojo. Namai sugriuvo kaip šūdas.

– Ir čia. Čia irgi visi laksto kaip be galvos.

– Kažin ką tu be manęs darytum, panele, – įsiterpė Arčis, kaldamas dar vieną vinį į kažkokią lentą. – Čia geriausiai apsaugotas namas Vilsdene. Nė nejusi, kad lauke siaučia audra.

– Aha, – atsakė Milatas, paskutinįsyk su jauduliu žvelgdamas pro langą į apoplektiškus medžius, kol Arčis nespėjo visai paslėpti dangaus lentomis ir vinimis. – Štai kur bėda.

Samadas nusuko Milatui ausį.

– Nepradėk čia išsidirbinėti. Mes žinom, ką darom. Pamiršai, kad mes su Arčibaldu esame įveikę sudėtingas situacijas. Kai sutaisai penkių žmonių įgulos tanką viduryje mūšio lauko, kas akimirką rizikuodamas gyvybe, keli coliai nuo pasturgalio švilpiant kulkoms, o tuo pat metu kuo sunkiausiomis sąlygomis paimi priešą į nelaisvę, patikėk, uraganas – tik menkniekis. Gali būti daug blogiau, negu – taip, taip, neabejoju, labai juokinga, – sumurmėjo Samadas, kai du vaikai ir dvi žmonos pavaizdavo narkoleptikus. – Kas nori tų pupelių? Aš dalysiu.

– Kas nors pasekit pasaką, – pasiūlė Alsana. – Čia bus taip nuobodu, jeigu reikės klausytis šitų dviejų senų kareivų.

– Pasek, Samadai, – mirktelėjo Arčis. – Papasakok apie Mangalą Pandę. Visada smagu pasijuokti.

Pasigirdo masinis *Neeeee*, visa susirinkusi draugija pavaizdavo, kaip raižosi gerkles ar smaugiasi.

– Mangalo Pandės istorija, – priešinosi Samadas, – visai nejuokinga. Jis – visko ištakos, dėl jo esame tokie, kokie esame, jis – šiuolaikinės Indijos įkūrėjas, istorijos didysis.

Alsana prunkštelėjo.

– Na ir paistalai. Kiekvienas kvailys žino, kad didysis yra Gandis. Ar Neru. Ar galbūt Akbaras, bet jis buvo kuprotas ir milžiniška nosimi, man jis niekada nepatiko.

– Po galais! Moteriške, netaukšk niekų. Ką tu išmanai? Faktas: viskas priklauso tik nuo rinkos ekonomikos, viešumo, kino teisių. Klausimas: ar tie gražučiai vyriukai dideliais baltais dantimis norės tave vaidinti ir taip toliau. Gandis turėjo poną Kingslį – šaunuolis, – bet kas suvaidins Pandę, ką? Pandė nepakankamai gražus, ką? Per daug indiškos išvaizdos, didele nosimi, vešliais antakiais. Štai kodėl aš visada turiu pasakoti jums, nedėkingieji, šį tą apie Mangalą Pandę. Esmė: jeigu aš nepapasakosiu, niekas kitas nepapasakos.

– Klausyk, – pasakė Milatas, – aš papasakosiu trumpiau. Prosenelis...

– *Tavo* pro*pro*senelis, kvaily, – pataisė Alsana.

– Nesvarbu. Nusprendė išdulkinti anglus...

– Milatai!

– *Sukilti* prieš anglus, vienas kaip pirštas, apsipūtęs iki ausų, mėgina nušauti savo kapitoną, nepataiko, mėgina nusišauti pats, nepataiko, todėl pakoriamas...

– Pakariamas, – išsiblaškiusi pataisė Klara.

– Pakoriamas ar pakariamas? Pasižiūrėsiu žodyne, – tarė Arčis, padėdamas plaktuką ir lipdamas nuo virtuvės spintelės.

– *Nesvarbu*. Pabaiga. *Nuobodybė*.

Staiga dramblotas medis – toks, kokie visada auga Šiaurės Londone, kokiems palei kamieną išdygsta dar trys mažesni medžiai, ir tik tada jie prasprogsta didinga žaluma, miestietiškais būstais visai šarkų kolonijai, – toks medis išsirovė iš šunšūdžių ir betono, žengė vieną netvirtą žingsnelį pirmyn, susvyravo ir nugriuvo; pro lietvamzdį, pro langą, pro lentas, nuvertė dujinį žibintą, o tuomet nukrito į Arčio formos tuštumą, nes jis buvo ką tik iš ten pasitraukęs.

Arčis pirmasis šoko veikti, užmetė rankšluostį ant nedidelio gaisrelio, plintančio kamštinėmis virtuvės plytelėmis, o visi kiti virpėjo, verkė ir tikrinosi, ar niekas nesužeistas. Tuomet Arčis, aiškiai sukrėstas tokio smūgio savo namų ruošos karalystei, vėl

įveikė stichiją, surišdamas šakas virtuvės mazgotėmis ir įsakydamas Milatui su Aire apeiti namus ir užgesinti dujines lempeles.

– Juk nenorim mirtinai apsideginti, ką? Einu paieškoti juodo plastiko ir lipnios juostos. Apsitvarkysiu čia.

Samadas negalėjo patikėti.

– *Apsitvarkysi*, Arčibaldai? Neįsivaizduoju, kuo lipni juosta padės nuo virtuvėje riogsančio pusės medžio.

– Vaje, kaip persigandau, – pralemeno Klara, patylėjusi kelias minutes, kai audra pritilo. – Tyla – visada blogas ženklas. Mano močiutė – amžiną jai atilsį – visada taip sakydavo. Tyla – tai kai Dievas trumpam atsipučia, prieš vėl pradėdamas šaukti. Manau, reikia eiti į kitą kambarį.

– Čia buvo vienintelis medis šitoje pusėje. Geriausia bus čia. Čia nieko blogesnio nebenutiks. Be to, – atsakė Arčis, švelniai priliesdamas žmonos ranką, – jūs, Baudenai, dar ne to esat matę! Tavo mama gimė, kad ją kur, per žemės drebėjimą, dėl Dievo meilės. 1907, Kingstonas griūva, o Hortenzė sumano išlįsti į šį pasaulį. Tokia audriukė jos nesutrikdytų. Ta tai kieta kaip tigras.

– Ne kieta, – tyliai atsakė Klara, atsistojusi žvelgdama pro išdužusį langą į lauke siaučiantį chaosą. – Jai tiesiog sekasi. Ir tikėjimo nestinga.

– Siūlau pasimelsti, – pasakė Samadas, pasiimdamas savo puošnųjį Koraną. – Siūlau pripažinti Kūrėjo galią, kurią jis šįvakar pavojingai parodė.

Samadas ėmė versti puslapius ir, radęs, ko ieškojo, lyg koks patricijus pakišo žmonai po nosimi, bet ji su trenksmu užvertė knygą ir dėbtelėjo į jį. Bedievė Alsana, kuri vis dėlto neblogai išmanė Dievo žodį (gera mokykla, padorūs tėvai, o taip), nestokodama nieko, išskyrus tikėjimo, pasirengė daryti tai, ko griebdavosi tik nelaimės atveju: deklamuoti: „Aš netarnauju tam, ką tu garbini, o tu netarnauji tam, ką garbinu aš. Aš niekada netarnausiu tam, ką tu garbini, o tu niekada netarnausi tam, ką garbinu aš. Tu turi savo religiją, o aš – savo. 109 sura, N. Dž. Davudo vertimas."

– O dabar gal kas nors, – pasakė Alsana, žvelgdama į Klarą, – malonėtų priminti mano vyrui, kad jis nėra ponas Manilou ir kad nemoka dainų, kurias traukia visas pasaulis. Jis tegu švilpauja savo muzikėlę, o aš – savo.

Samadas niekinamai nusigręžė nuo žmonos ir abi rankas tvirtai uždėjo ant knygos.

– Kas nori su manim pasimelsti?

– Atleisk, Semai, – pasigirdo prislopintas balsas (Arčis buvo įkišęs galvą į spintelę ir ieškojo šiukšlių maišų). – Aš tuo irgi neužsiimu. Niekada nevaikščiojau į bažnyčią. Neįsižeisk.

Praėjo dar penkios minutės be vėjo. Tuomet tyla sprogo, ir Dievas užriko, kaip Ambrozija Bauden ir buvo sakiusi anūkei. Virš namo trenkė perkūnija lyg mirštančiojo tulžis, paskui tarytum paskutinis jo prakeiksmas plykstelėjo žaibas, o Samadas užsimerkė.

– Aire! Milatai! – sušuko Klara. Niekas neatsakė. Išsitiesęs visu ūgiu ant spintelės, galva trinktelėjęs į prieskonių lentynėlę, Arčis tarė:

– Praėjo dešimt minučių. O velnias. *Kur vaikai?*

—

Vienas vaikas buvo Čitagonge, kur draugas liepė jam nusimauti *lungi* ir žygiuoti per pelkę, garsėjančią krokodilais; kiti du išsmuko iš namų pajusti audros akies, o dabar ėjo prieš vėją lyg iki šakumo vandenyje. Jie įbrido į Vilsden Gryno poilsio aikštelę, kur pasigirdo toks pokalbis:

– *Neįtikėtina!*

– Aha, *geras*!

– *Pati* tu gera.

– Kaip suprasti? Man viskas tvarkoj!

– Ne, netvarkoj. Tu vis *žiopsai* į mane. Ir ką tu ten rašei? Kokia tu vėpla. Vis rašai ir rašai.

– Nieko. Šiaip sau. Supranti, dienoraštį.

– Tu aiškiai mane įsižiūrėjai.

– Negirdžiu! Garsiau!

– ĮSIŽIŪRĖJAI! AIŠKIAI! PUIKIAI VISKĄ GIRDI.

– Neįsižiūrėjau! *Tu* – tikras egomaniakas.

– Tu nori mano užpakaliuko.

– Koks šlykštynė!

– Na, vis tiek nieko nebus. Tu mažumėlę sustambėjai. Man storos nepatinka. Negausi manęs.

– Man ir nereikia, *pone* Egomaniake.

– Be to: įsivaizduok, kaip atrodytų mūsų vaikai.

– Manau, atrodytų *gražiai*.

– Rudai juodi. Juodai rudi. Pasišiaušę plaukai, plokščia nosis, dantys kaip triušio ir strazdanos. Tikri išsigimėliai!

– Pašnekėk čia. Mačiau tavo senelio nuotrauką...

– PROPROSENELIO.

– Milžiniška nosis, bjaurūs antakiai...

– Ten menininko interpretacija, tu šefe.

– Ir jie būtų pamišėliai, – *jis* buvo pamišėlis, – visa tavo šeima vieni pamišėliai. Tai paveldima.

– Aha, kurgi *ne*.

– O jeigu nori žinoti, tu man vis tiek nepatinki. Tavo nosis kreiva. Ir tu ieškai bėdos. Kam man tokio reikia?

– Na, pasisaugok, – atsakė Milatas, palinkdamas pirmyn, atsitrenkdamas į dantų kaplius, akimirką kyšteldamas vidun liežuvį, tuomet atsitraukdamas. – Nes daugiau tokio ir negausi.

1989 m. sausio 14 d.

Milatas išskėtė kojas lyg Elvis ir trenkė ant prekystalio piniginę.

– Vieną į Bradfordą, ane?

Bilietų pardavėjas prikišo prie stiklo nuvargusį veidą.

– Jūs manęs prašote, jaunuoli, ar man liepiate?

– Šiaip sakau, ane? Vieną į Bradfordą, ane? Kažkas negerai, ane? Angliškai rauki? Čia Kings Krosas, ane? Vieną į Bradfordą, aišku?

Milato Chebra (Radžikas, Ranilas, Dipešas ir Hifanas) kikeno ir muistėsi jam už nugaros, pritardami *ane* lyg pritariamojo vokalo grupė.

– *Prašau?*

– *Ką* prašau, ane? Vieną į Bradfordą, ane? Supratai? Vieną į Bradfordą. *Šefas.*

– Į abi puses? Vaikišką?

– Aha, biče. Man penkiolika, ane? Aišku, kad į abi puses, man reikės grįžti į *barii**, kaip visiems.

– Tuomet, prašyčiau, septyniasdešimt penki svarai.

Milatas ir Milato Chebra pasipiktino.

– Ką? Nieko sau! Septyniasdešimt – *nėėėė*, biče. Čia tai *varai*. Nemokėsiu septyniasdešimt penkių svarų!

– Na, deja, tokia kaina. Galbūt kai kitą kartą apiplėši kokią vargšę senutę, – atsakė bilietų pardavėjas, reikšmingai nužvelgdamas sunkius aukso papuošalus, svyrančius nuo Milato ausų, riešų, pirštų ir kaklo, – galėsi *pirma* užsukti čia, o tik paskui – pas juvelyrą.

– Nieko sau! – sucypė Hifanas.

– Jis tave plūsta, ane? – patvirtino Ranilas.

– Taip jam ir pasakyk, – įspėjo Radžikas.

Milatas valandžiukę luktelėjo. Laikas labai svarbus. Tuomet apsigręžė, iškėlė pasturgalį ir ilgai, garsiai nusiperdė bilietų pardavėjo pusėn.

Chebra vienu balsu:

– *Somokami***!

– Kaip tu mane pavadinai? Tu – ką tu sakei? Ak, jūs, niekšeliai. Nemokat angliškai pasakyti? Būtinai reikia babajiškai?

* Namai. (Bengal.)

** Įžeidžiantis bengališkas žodis, reiškiantis homoseksualą.

Milatas taip pylė kumščiu į stiklą, kad suvirpėjo visos kasos iki bilietų pardavėjo kitame gale, parduodančio bilietus į Milton Keinsą.

– Pirma: aš ne babajus, tu sušiktas neišmanėli. O antra: man vertėjo nereikia, ane? Aš tau tiesiai pasakysiu. Tu sušiktas žydrius, ane? Berniukas saldainiukas, vištgaidis, šiknon išdulkintas šūdpimpis.

Milato Chebra niekuo taip nesididžiavo, kaip savo homoseksualumo eufemizmų ištekliais.

– Pyderas, iškrypėlis, šiknablerbys.

– Verčiau dėkok Dievui, kad mus skiria stiklas, vyruti.

– Aha, aha, aha. Dėkoju Alachui, ane? Tikiuosi, jis kaip reikalas tave išdulkins, ane? Mes važiuojam į Bradfordą sutvarkyti tokių, kaip tu, ane? *Šefas!*

Ties 12 perono viduriu, ketinančią sėsti į traukinį, į kurį jie neturėjo bilietų, Milato Chebrą sustabdė Kings Kroso apsaugos darbuotojas ir paklausė:

– Jūs neieškot bėdos, vyručiai, ką?

Paklausė ne veltui. Milato Chebra tikrai atrodė ieškanti bėdos. O tuo metu chebra, kuri ieškojo šitos konkrečios bėdos, turėjo pavadinimą, priklausė veislei: *Ragastaniai.*

Tai buvo nauja veislė, tik neseniai įsiliejusi į kitų gatvės chebrų gretas: *Becks, B-Boys, indie* vaikių, žulikų, reiverių, žmogeliukų, *Acidheads, Sharons, Tracies, Kevs, Nation Brothers, Raggas* ir babajų; ji priminė tam tikrą kultūrinį paskutinių trijų kategorijų mišrūną. Ragastaniai kalbėjo keistu jamaikiečių *patois*, bengalų, gudžaratų ir anglų kalbų mišiniu. Jų nariai, jų manifestas, jei taip galėjai jį pavadinti, buvo toks pat hibridas: Alachas *šmėžavo*, bet labiau priminė kolektyvinį didįjį brolį, o ne aukščiausiąją būtybę, sušiktai kietą *krieną*, kuris prireikus stos jų pusėn; svarbią vietą filosofijoje užėmė kung fu ir Briuso Li veikalai; visa buvo aplaistyta *Black Power* (kaip matyti iš „Public Enemy" albumo „Fear of a Black Planet"); bet iš esmės jų misija buvo indus vėl paversti nenugalimais, bengalus – kietuoliais, pakistaniečius – šaunuoliais.

Žmonės dulkino Radžiką, kai jis domėjosi šachmatais ir dėvėjo megztinius trikampe apykakle. Žmonės dulkino Ranilą, kai jis sėdėjo klasės gale ir kruopščiai užsirašydavo į sąsiuvinį visas mokytojos pastabas. Žmonės dulkino Dipešą ir Hifaną, kai jie ateidavo į žaidimų aikštelę tradiciniais drabužiais. Žmonės netgi dulkino Milatą su jo aptemptais džinsais ir baltųjų roku. Bet dabar daugiau niekas jų nedulkino, nes jie atrodė ieška bėdos. Jie atrodė kaip pati bėda stereogarsu. Žinoma, buvo ir uniforma. Kiekvienas varvėjo auksu ir ryšėjo skareles, arba ant kaktos, arba apvyniotas aplink kojų ir rankų sąnarius. Kelnės buvo milžiniškos, jie jose kone skęsdavo, kairė klešnė visada nežinia kodėl atraitota iki kelio; ne mažiau įspūdingi būdavo ir kedai, tokiais aukštais liežuviais, kad uždengdavo visą kulkšnį; beisbolo kepuraitės buvo privalomos, užmaukšlintos ant akių ir niekada nenusiimamos, ir viskas, viskas, viskas buvo „Nike™"; kur tik ši penkiukė praeidavo, visada likdavo vienos milžiniškos varnelės įspūdis, vienas didžiulis korporacinio pritarimo ženklas. Ir jie *vaikščiojo* nepaprastai, kairę jų kūno pusę apimdavo nežymus paralyžius, ir dešiniajai tekdavo ją vilkti; kažkoks puošnus, smagus raišumas, panašus į lėtą trepsėjimą, kurį Jeitsas priskyrė savo kraupiajam tūkstantmečio žvėriui. Dešimčia metų per anksti, kol laimingieji *acid* klausytojai šoko visą Meilės vasarą, Milato Chebra šliaužė į Bradfordą.

– Nieko neieškom, ane? – atsakė Milatas apsaugos darbuotojui.

– Tik važiuojam... – pradėjo Hifanas.

– Į Bradfordą, – užbaigė Radžikas.

– Su reikalais, ane? – paaiškino Dipešas.

– Iki! *Bidayo!* – šūktelėjo Hifanas, ir jie šoko į traukinį, tada parodė jam vidurinįjį pirštą ir nunešė pasturgalius pro užsiveriančias duris.

– Čiur aš sėdžiu prie lango, ane? Geras. Man *aiškiai* reikia čia parūkyt, ane? Eina šikt, aš visas *apglušęs*, ane? Nieko sau reikaliukas, biče. Tas sušiktas krienas, biče. Jis sušiktas debilas – norėčiau jį iškrušt, ane?

– Ar jis ir pats ten bus?

Visi rimti klausimai visada būdavo užduodami Milatui, o Milatas visada atsakinėdavo visiems iškart.

– Na jau ne. Jo ten tikrai nebus. Ten bus tik broliai. Čia sušiktas protestas, tu šefe, ko jam eiti į protestą prieš jį patį?

– Aš tik sakau, – atsakė nusiminęs Ranilas, – aš jį iškruščiau, ane? Jeigu jis ten būtų, supranti. Kokia šūdina knyga.

– Tikras įžeidimas, šūdžius! – užriko Milatas ir apspjovė langą guma. – Mes šitoje šalyje jau per ilgai kamuojamės. O dabar dar ir saviškiai prieš mus, biče. *Rhas clut!* Jis sušiktas *bador**, baltųjų marionetė.

– Mano dėdė sako, kad jis nė rašyti nemoka, – įtūžęs pareiškė Hifanas, iš visų nuoširdžiausiai religingas. – Ir dar drįsta kalbėti apie Alachą!

– Alachas jį iškruš, ane? – šaukė Radžikas, mažiausiai protingas, manydamas, kad Dievas – kažkoks „Monkey Magic" ir Briuso Viliso mišinys. – Jis suspardys jam kiaušius. Šūdina knyga.

– Skaitei? – paklausė Ranilas jiems lekiant pro Finsberio parką.

Visi kartu nutilo.

Milatas tarė:

– Na, aš ne tai kad skaičiau – bet viską žinau apie tuos šūdus, ane?

Tiksliau, Milatas knygos neskaitė. Milatas nieko nežinojo apie rašytoją, nė apie knygą; nepažintų knygos, jei ji gulėtų kitų knygų krūvoje; negalėtų atskirti rašytojo iš kitų rašytojų gretos (negaliu atsispirti tokioms nusikaltusių rašytojų gretoms: Sokratas, Protagoras, Ovidijus ir Juvenalis, Radklifas Holas, Borisas Pasternakas, D. H. Lorensas, Solženycinas, Nabokovas, visi laiko numerius ir fotografuojasi nuovadoje, prisimerkę nuo lemputės šviesos). Bet jis žinojo kitką. Jis žinojo, kad jis, Milatas, yra babajus, nesvarbu, iš kur kilęs; kad dvokia kariu; neturi seksualinės

* Beždžionė. (Bengal.)

tapatybės; atima kitų žmonių darbo vietas arba neturi darbo ir gyvena iš valstybės gero, arba visada įdarbina tik giminaičius; kad gali tapti dantų gydytoju, pardavėju ar kario tiekėju, bet futbolininku ar filmų kūrėju – ne; kad jam reikia važiuoti atgal, iš kur atsibeldęs, arba pasilikti čia ir užsidirbti, ko, po galais, yra vertas; kad jis garbina dramblius ir dėvi turbanus; kad niekas, kas atrodo kaip Milatas, kalba kaip Milatas, ar jaučiasi kaip Milatas, niekada nepasirodo per žinias, nebent neseniai buvo nužudytas. Trumpai tariant, jis žinojo, kad šioje šalyje neturi veido, neturi balso, kol prieš porą savaičių staiga tokie, kaip Milatas, atsidūrė kiekviename kanale, kiekvienoje radijo stotyje ir kiekviename laikraštyje, visi pikti, ir Milatas tą pyktį pažino, manė, kad pyktis pažino jį, ir stvėrė jį abiem rankomis.

– Tai... tu jos neskaitei? – nedrąsiai paklausė Ranilas.

– Klausyk: nė nemanyk, kad pirksiu tą šūdą, biče. Niekaip, mažuli.

– Ir aš ne, – pritarė Hifanas.

– Tikrai, – sutiko Radžikas.

– Sušikta bjaurybė, – pareiškė Ranilas.

– Žinot, dvylika devyniasdešimt penki! – pridūrė Dipešas.

– Be to, – nepaisant kylančios intonacijos žodžių gale, Milatas parodė baigiąs pokalbį, – nereikia tokio šūdo skaityti, kad suprastum, jog tai – šventvagystė, aišku?

—

O Vilsdene Samadas Ikbalis garsiai reiškė lygiai tokius pat jausmus, žiūrėdamas vakaro žinias.

– Man *nereikia* jos skaityti. Atitinkamas ištraukas gavau atšviestas.

– Gal kas nors malonėtų priminti mano vyrui, – pareiškė Alsana žinių pranešėjui, – kad jis nė nežino, apie kokią knygą čia, po galais, kalbama, nes paskutinis dalykas, kurį jis skaitė, po galais, buvo Geltonieji puslapiai.

– Aš paskutinį kartą prašau tavęs užsičiaupti, nes aš žiūriu žinias.

– Girdžiu, kad klykia, bet balsas, regis, ne mano.

– Nejau nesupranti, moteriške? Tai svarbiausias mums įvykis šioje šalyje, per visą laiką. Tai krizės taškas. Tai visko priežastis. Tai reikšminga, – Samadas kelissyk nykščiu paspaudė garso mygtuką. – Šita moteris – Moira kaipjąten, – ji murma. Kodėl ji skaito žinias, jeigu nemoka žmoniškai kalbėti?

Moira, staiga viduryje sakinio pagarsinta, pasakė:

– ...rašytojas neigia kaltinimus šventvagyste ir tikina, kad knygoje vaizduojama pasaulietinio ir religinio požiūrio į gyvenimą prieštara.

Samadas prunkštelėjo.

– Kokia dar prieštara! Nematau jokios prieštaros. Aš puikiai sutariu. Visos pilkosios ląstelės – puikios būklės. Jokių emocinių sunkumų.

Alsana karčiai nusijuokė.

– Mano vyras kiekvieną mielą dieną galvoje kariauja Trečiąjį pasaulinį karą, kaip ir visi...

– Ne, ne, ne. Nėra jokios prieštaros. Ką jis čia paisto, ką? Racionaliai jis čia neišsisuks. Racionalumas! Pati klaidingiausia Vakarų dorybė. O ne. Jis tiesiog įžeidinėja – jis įžeidė...

– Klausyk, – įsiterpė Alsana. – Kai mano grupelė susiburia, jei dėl ko nors nesutariame, galime išsiaiškinti. Pavyzdžiui: Mohona Hosain nekenčia Divardžito Singo. Nekenčia visų jo filmų. Aistringai jo nekenčia. Jai patinka tas kitas kvailys su moteriškomis blakstienomis! Bet mes randame kompromisų. Nė sykio nesu sudeginusi nė vienos jos vaizdajuostės.

– Tai visai ne tas pats, ponia Ikbal, anaiptol ne vienodos žuvelės.

– Ak, Moterų komitete aistros virte verda – štai ką Samadas Ikbalis išmano. Bet aš ne tokia kaip Samadas Ikbalis. Aš susitvardau. Aš gyvenu. Ir leidžiu gyventi kitiems.

– Niekas ir nekalba, kad nereikia leisti gyventi kitiems. Čia reikia ginti savo kultūrą, saugoti savo religiją nuo išniekinimo. Žinoma, tu nieko apie tai neišmanai. Vis užsipili smegenis tais hinduistiškais spragėsiais ir nekreipi dėmesio į savo kultūrą!

– *Savo* kultūrą? O kas ji tokia, prašyčiau?

– Tu bengalė. Elkis atitinkamai.

– O kas yra bengalas, vyre, prašyčiau?

– Traukis nuo televizoriaus ir pasižiūrėk į enciklopediją.

Alsana pasiėmė BALTIC-BRAIN, trečiąjį 24 tomų *Reader's Digest Encyclopedia* tomą ir perskaitė reikiamą skyrių:

> Dauguma Bangladešo gyventojų yra bengalai, didžiąja dalimi kilę iš indų-arijų, ėmusių migruoti į šalį iš vakarų prieš tūkstančius metų ir sumišusių su įvairios rasinės kilmės vietos etninėmis grupėmis. Etninės mažumos – čakmai ir mogai, mongoloidų tautos, gyvenančios Čitagongo kalvų rajone; santalai, didžiąja dalimi kilę iš atklydėlių iš dabartinės Indijos, ir biharai, nebengalai musulmonai, kurie atvyko iš Indijos po atsiskyrimo.

– Oi, pone! Indai-*arijai*... atrodo, aš vis dėlto vakarietė! Galbūt reikėtų klausytis Tinos Terner, dėvėti trumpučius odinius sijonėlius. Niekai. Štai ir matai, – pareiškė Alsana, demonstruodama anglišką tartį, – eini vis atgal, atgal, atgal, ir vis tiek lengviau rasti tinkamą maišelį siurbliui negu vieną grynakraujį žmogų, vieną grynakraujį tikėjimą visame pasaulyje. Manai, yra nors vienas anglas? Tikras anglas? Tai pasaka!

– Pati nesupranti, ką šneki. Nieko apie tai neišmanai.

Alsana iškėlė enciklopediją.

– Ak, *Samadai Miahai*. Nori ir ją sudeginti?

– Klausyk: dabar neturiu laiko žaidimams. Mėginu klausytis labai svarbaus žinių pranešimo. Bradforde vyksta rimti dalykai. Taigi, jeigu tu nieko prieš...

– O, Dieve mieliausias! – sukliko Alsana, nebesišypsodama, puldama ant kelių prieš televizorių, pirštais braukdama greta degančios knygos per pažįstamą veidą, kuris šypsojosi jai šviesos tuneliais, savo nufilmuotą antrąjį sūnų po nuotraukoje įrėmintu pirmuoju. – Ką jis daro? Ar jis pakvaišo? Ką jis sau mano? Ką, po galais, jis ten veikia? Jis turi būti mokykloje! Nejau atėjo diena, kai kūdikiai degina knygas, *nejau*? Negaliu patikėti!

– Aš čia ne prie ko. Visko priežastis, ponia Ikbal, – šaltai atsakė Samadas, atsilošdamas krėsle. – Visko priežastis.

Kai tą vakarą Milatas grįžo namo, sode liepsnojo didžiulis laužas. Visas jo pasaulietinis turtas – ketverius metus kauptas kietumas, ragastanietiškas ir dar ne, kiekvienas albumas, kiekvienas plakatas, ypatingos laidos marškinėliai, dvejus metus rinktos ir saugotos klubų skrajutės, gražieji „Air Max" kedai, *2000 AD Magazine* žurnalo numeriai nuo 20 iki 75, Čako D. nuotrauka su autografu, neįmanomas gauti Slik Riko „Hey Young World" egzempliorius, *Rugiuose prie bedugnės*, jo gitara, „Krikštatėvis" I ir II, „Mean Streets", „Dog Day Afternoon" ir „Shaft in Africa" – viskas buvo sukrauta į laidotuvių laužą, dabar tik rūkstančią pelenų krūvą, nuo kurios kilo plastiko ir popieriaus dūmai, graužiantys ir taip ašarotas vaikino akis.

– Visi turi gauti pamoką, – pasakė Alsana, prieš kelias valandas sunkia širdimi įžiebdama degtuką. – Arba viskas šventa, arba niekas. O jei jis pradės deginti kitų žmonių daiktus, tuomet taip pat praras ką nors šventa. Anksčiau ar vėliau visi gauna, ko nusipelnę.

1989 m. lapkričio 10 d.

Griuvo siena. Kažkaip susijusi su istorija. Tai buvo *istorinis įvykis*. Niekas gerai nežinojo, kas tą sieną pastatė ir kas ją griauna, ar tai gerai, blogai ar dar kaip nors; niekas nežinojo, kokio ji aukščio,

kokio ilgio ar kodėl žmonės žuvo, eidami per ją, ir ar ateityje daugiau nebežus, bet tai vis tiek buvo pamokoma; puiki proga susirinkti. Tai buvo ketvirtadienio vakaras, Alsana su Klara paruošė valgyti, ir visi žiūrėjo istoriją per televizorių.

– Kas nori dar ryžių?

Milatas ir Airė ištiesė lėkštes, grumdydamiesi, kuris pirmas.

– Kas dabar vyksta? – paklausė Klara, skubėdama atgal į vietą su dubeniu gruzdintų jamaikietiškų koldūnų, kurių tris pavogė Airė.

– Tas pats, biče, – sumurmėjo Milatas. – Tas pats. Tas pats. Tas pats. Šoka ant sienos, daužo ją kūjais. Nesvarbu. Noriu pažiūrėti, ką dar rodo.

Alsana pastvėrė pultelį ir įspraudė tarp Klaros ir Arčio.

– Nedrįsk, ponaiti.

– Tai *pamokoma*, – primygtinai pakartojo Klara, pasidėjusi ant ranktūrio bloknotą, pasirengusi imtis veiksmų, vos išgirs ką nors įkvepiančio. – Visiems reikia žiūrėti tokius dalykus.

Alsana palinkčiojo galva ir palaukė, kol du nepatogios formos *bhaji* nusliuogs stemple.

– Todėl ir stengiuosi paaiškinti berniukui. Svarbūs reikalai. Tikrų tikriausias istorinis įvykis. Kai tavo paties maži Ikbaliukai tąsys tave už klešnių ir klaus, kur buvai, kai...

– Pasakysiu, kad triedžiau iš nuobodulio, žiūrėdamas televizorių.

Už „triedžiau" Milatas gavo per galvą, o tuomet dar sykį – už nekantrumą. Airė, apsisegiojusi CND ženkliukais, dažais apipurkštomis kelnėmis ir su karoliukais plaukuose, keistai panaši į žmones ant sienos, nusiminusi papurtė galvą. Ji buvo tokio *amžiaus*. Viskas, ką ji pasakydavo, genialiai nuaidėdavo šimtmečių tyloje. Viskas, ką ji paliesdavo, būdavo pirmas toks prisilietimas. Viskas, kuo ji tikėjo, buvo ne tikėjimas, o tvirtas įsitikinimas. Viskas, ką ji galvodavo, buvo pirmas kartas, kai tokia mintis kam nors šovė galvon.

– *Štai* kokia tavo problema, Milatai. Tu visai nesidomi, kas dedasi pasaulyje. Man atrodo, kad tai *nuostabu*. Jie visi laisvi! Po

šitiek laiko, juk tai *nuostabu*! Kad po šitiek metų po tamsiu Rytų komunizmo debesimi jie išeina į Vakarų demokratijos šviesą, vieningi, – pasakė ji, stropiai cituodama „Newsnight". – Manau, kad demokratija – *didingiausias* žmonijos išradimas.

Alsana, kuriai asmeniškai atrodė, kad Klaros mergaitė paskutiniu metu pasidarė nepakenčiamai pompastiška, prieštaraudama iškėlė jamaikietiškos keptos žuvies galvą.

– Ne, brangioji. Tik nesuklysk. Didingiausias žmonijos išradimas yra bulvių skustukas. Arba semtuvėlis susirinkti paskui šuniuką.

– Jiems reikia, – pareiškė Milatas jamaikiečių tarme, – nustoti mojuoti šitais kūjais, pasiimti „Semtex" ir išsprogdinti viską velniop, jei jau ta siena jiems nepatinka, suprantat? Būtų greičiau, ką?

– Kodėl tu taip šneki? – pyktelėjo Airė, rydama koldūną. – Čia ne tavo balsas. Skamba kvailai!

– O tu žiūrėk, kiek koldūnų valgai, – atsakė Milatas, glostydamasis pilvą. – Storos mergos – negražu.

– Ak, užsičiaupk.

– Žinai, – sumurmėjo Arčis, kramsnodamas vištos sparnelį, – nežinau, ar čia taip jau gerai. Na, juk prisiminkit, mudu su Samadu *ten buvom*. Patikėkit, ne be reikalo padalyta pusiau. Skaldyk ir valdyk, panele.

– *Jėzau*, tėti. Ką tu *rūkai*?

– Nieko jis nerūko, – griežtai atsakė Samadas. – Jūs, jaunimas, pamirštat, kodėl kas nors buvo padaryta, pamirštat, kaip tai svarbu. Mes ten buvom. Ne visiems mums vieninga Vokietija kelia malonių prisiminimų. Laikai buvo kitokie, panele.

– O kas čia blogo, kad šitiek žmonių triukšmingai džiaugiasi laisve? Pasižiūrėkit. Pasižiūrėkit, kokie jie *laimingi*.

Samadas pažvelgė į laimingus žmones, šokančius ant sienos, ir pajuto panieką ir kažką dar įkyresnio giliau, galbūt pavydą.

– Nesakau, kad nepritariu maištui *per se*. Tiesiog jei jau ketini seną pasaulį išardyti, būtinai turi pasiūlyti ką nors vertingo jo

vietoje; štai ką reikia suprasti Vokietijai. Pavyzdžiui, mano prosenelis Mangalas Pandė...

Airė taip iškalbingai atsiduso, kaip niekas pasaulyje neįstengtų.

– Jei jūs nieko prieš, geriau nereikia.

– Aire! – riktelėjo Klara iš pareigos.

Airė suruko. Ir susmuko.

– Nieko sau! Jis vis šneka kaip koks visažinis. Visada tik *jis* visur svarbiausias – o *aš* kalbu apie dabar, *šiandienos* Vokietiją. Lažinamės, – pasakė ji, atsigręždama į Samadą, – kad žinau apie ją daugiau negu jūs. Pirmyn. Pamėginam. Aš visą trimestrą apie ją mokiausi. Tarp kitko, jūsų ten *nebuvo*. Jūs su tėčiu išvažiavot iš ten 1945 metais, o sieną pastatė tik *1961-aisiais*.

– Šaltasis karas, – niūriai pratarė Samadas, nekreipdamas į ją dėmesio. – Apie karštąjį karą niekas nebekalba. Tokį, kuriame žūsta žmonės. Štai kur pažinau Europą. Knygose jos nerasi.

– Oi, oi, – įsiterpė Arčis, mėgindamas juos sutaikyti. – Ar žinot, kad po dešimties minučių prasideda „Last of the Summer Wine"? Per „BBC Two".

– Pirmyn, – nenusileido Airė, atsiklaupdama ir atsigręždama į Samadą. – Pamėginam.

– Tarp knygų ir patirties, – iškilmingai atsakė Samadas, – plyti vienatvės vandenynas.

– Teisingai. Jūs paistot tokį mė...

Bet Klara pasiskubino skelti antausį.

– Aire!

Airė vėl atsisėdo, ne tiek pralaimėjusi, kiek susierzinusi, ir pagarsino televizorių.

28 mylių ilgio randas – bjauriausias į Rytus ir Vakarus padalyto pasaulio simbolis – daugiau nieko nebereiškia. Daugelis žmonių, taip pat ir jūsų reporteris, nesitikėjo to išvysti savo gyvenime, bet vakar naktį, lygiai vidurnaktį, tūkstančiai, susirinkę

abiejose sienos pusėse, garsiai surikę ėmė grūstis pro patikrinimo punktus ir ropštis per viršų.

– Kvailystė. Po to kils masinės imigracijos problemų, – pareiškė Samadas televizoriui, mirkydamas koldūną kečupe. – Juk negalima imti ir įleisti milijono žmonių į turtingą šalį. Tik ir lauk bėdos.

– Ką jis sau mano? Gal jis koks Čerčilis-gi? – pašaipiai nusikvatojo Alsana. – Tikrų tikriausias baltųdoveriouolų pyragųsubulviųkoše unguriųdrebučių karališkospadermės britųbuldogas, ką?

– Randas, – pasakė Klara užsirašydama. – Štai kur tinkamas žodis, ką?

– *Jėzau*. Nejau nė vienas nesuprantat, kokie didingi dalykai čia vyksta? Atėjo galas režimui. Politinė apokalipsė, griūtis. Tai istorinis įvykis.

– Visi taip ir sako, – atsakė Arčis, vartydamas *TV Times*. – O kaip „Krypton Fąctor" per ITV? Ten visada įdomu. Dabar rodo.

– Nustok apsimetinėti, kad neištari „h"* – tarė Milatas, susierzinęs nuo tiek pasipūtėliškų politinių kalbų. – Kodėl negali tarti kaip visi, biče? Ko visada taip maivaisi?

– Ak, eik tu šikt! – (Ji mylėjo jį, bet jis buvo *nepakenčiamas*.) – Koks gi tau skirtumas?

Samadas atsistojo.

– Aire! Čia mano namai, o tu – viešnia. Tokių žodžių aš čia nepakęsiu!

– Na ir gerai! Aš eisiu į gatves su proletariatu.

– Šita mergaitė, – palingavo galvą Alsana, – šneka kaip enciklopedija, o plūstasi kaip vežikas.

Milatas caktelėjo liežuviu ir atsakė motinai:

* Angliškai „istorinis" yra *historic*, kai kurie išsilavinę žmonės netaria „h" ir todėl vartoja artikelio formą, kuri vartojama prieš žodžius, prasidedančius balsiais.

– Tik *tu* nepradėk, biče. Ką čia išsidirbinėji su ta „enciklopedija“? Kodėl šituose namuose visi nuolat įsivaizdina?

Samadas parodė į duris.

– Gerai, ponaiti. Su motina kad man šitaip nešnekėtum. Tu irgi marš lauk.

– Nemanau, – tyliai pratarė Klara, kai Milatas įniršęs išlėkė į savo kambarį, – kad reikėtų barti vaikus už tai, kad jie išsako savo nuomonę. Gerai, kad jie galvoja savo galva.

Samadas nusivaipė.

– O tu ką išmanai? Pati dažnai galvoji savo galva? Visą dieną tupėdama namie ir žiūrėdama televizorių?

– *Atsiprašau?*

– Neįsižeisk: pasaulis sudėtingas, Klara. Jei tie vaikai nieko daugiau nesupras, tai tegu bent pamato, kad išlikimui būtinos *taisyklės*, o ne *išsidirbinėjimai*.

– Žinai, jis teisus, – sąžiningai pritarė Arčis, nukratydamas cigaretę į tuščią kario dubenį. – Emociniai reikalai – taip, čia tavo sritis...

– Ak – moterų reikalas! – suspigo Alsana pilna burna kario. – *Labai* tau ačiū, Arči.

Arčis vargais negalais tęsė:

– Bet su patirtim nepasigінčysi, tiesa? Na, judvi juk, galima sakyti, dar jaunos moterys. O *mes*, ta prasme, mes, na, *patirties versmės*, iš kurių vaikai gali semti, kai tik jiems prisireikia. Mes – kaip enciklopedijos. Jūs tiesiog negalit suteikti jiems to, ko mes. Juk tikrai.

Alsana uždėjo ranką Arčiui ant kaktos ir švelniai paglostė.

– Tu *kvaily*. Nejau nesupranti, kad likai pamirštas kaip vežimas su arkliais, kaip vaško žvakės? Nejau nesupranti, kad jiems esi senas ir dvoki lyg vakarykštis žuvies su bulvytėmis popierius? Vienu svarbiu klausimu pritariu tavo dukrai. – Alsana atsistojo

* Alsana prieš „enciklopedija“ taisyklingai vartoja artikelį, skirtą žodžiams, prasidedantiems balsiu, o Milatas kabinėjasi nemokšiškai.

paskui Klarą, kuri po paskutinio įžeidimo ašarodama išlėkė į virtuvę. – Judu, ponai, tikrai per daug kalbat apie patyšzinotką.

Likę vieni, Arčis su Samadu, pamesti šeimos narių, kaip vienas nusivaipė ir kreivai šyptelėjo. Valandžiukę jie sėdėjo tylomis, kol Arčio nykštys įgudusiai junginėjo *Istorinį įvykį, Kostiuminę dramą, kurios veiksmas vyksta Džersyje, Du žmones, mėginančius per trisdešimt sekundžių surėsti plaustą, Debatus studijoje apie abortus* ir vėl *Istorinį įvykį.*

Spragt.

Spragt.

Spragt.

Spragt.

Spragt.

– Namie? Į aludę? „O'Connell's"?

Arčis jau ketino kyštelėti ranką į kišenę ir ištraukti žvilgančią dešimties pensų monetą, bet suprato, kad nėra reikalo.

– „O'Connell's"? – paklausė Arčis.

– „O'Connell's", – atsakė Samadas.

10. Mangalo Pandės šaknų kanalai

Pagaliau, „O'Connell's". *Neišvengiamai* „O'Connell's". Tiesiog todėl, kad „O'Connell's" gali būti be šeimos, be turto ar padėties, be šlovingos praeities ar viltingos ateities, – galėjai įeiti pro tas duris tuščiomis ir būti lygiai toks pat, kaip visi čia susirinkusieji. Lauke gali būti 1989-ieji, 1999-ieji ar 2009-ieji, o tu vis dar gali sėdėti prie baro su tuo pačiu megztiniu trikampe apykakle, kurį vilkėjai per savo vestuves 1975-aisiais, 1945-aisiais, 1935-aisiais. Čia niekas nesikeičia, viskas tik perpasakojama, prisimenama. Todėl seniams čia taip patinka.

Tai dėl laiko. Ne tik jo sąstingio, bet ir tyro, apstaus jo kiekio. Kiekybės, o ne Kokybės. Tai sunku paaiškinti. Jei tik būtų kokia lygtis... maždaug tokia:

$$\frac{\text{ČIA PRALEISTAS LAIKAS}}{\text{LAIKAS, KURĮ BŪČIAU GALĖJĘS NAUDINGAI PRALEISTI KITUR}} \text{ MALONUMAS x MAZOCHIZMAS} = \text{Kodėl aš esu nuolatinis lankytojas}$$

Jei būtų galima kaip nors racionalizuoti, paaiškinti, kodėl čia vis grįžti, kaip Froido anūkas ir jo *fort-da* žaidimas, pagal tą patį apgailėtiną scenarijų. *Bet laikas* čia viską lemia. Kai išleidi tam tikrą sumą, tiek investuoji į vieną vietą, kredito reitingas pakyla, ir norisi susišluoti chronologinį banką. Norisi būti toje vietoje tol, kol ji tau išmokės visą laiką, kiek esi jai skyręs, – net jei ji niekada neišmokės.

O leidžiant laiką kaupiamos žinios, kaupiasi istorija. Kaip tik „O'Connell's" Samadas pasiūlė Arčiui vesti antrą kartą, 1974

metais. Po šeštuoju staliuku savo vėmalų baloje Arčis pažymėjo Airės gimimą 1975 metais. Žaidimo automato kampe liko dėmė, kur Samadas pirmą sykį praliejo civilio kraują, gerai užsimojęs dešine girtam rasistui į snukį 1980 metais. Arčis buvo rūsyje tą vakarą, kai per viskio gelmes jo pasitikti lyg sudužęs laivas atplaukė penkiasdešimtasis jubiliejus 1977 metais. Čia juodu atėjo 1989 metais, Naujųjų išvakarėse, (nei Ikbalių, nei Džounsų šeimos nepanorėjo žengti į dešimtąjį dešimtmetį kartu su jais) ir su džiaugsmu pasinaudojo ypatinguoju Mikio naujametiniu pasiūlymu: trys kiaušiniai, pupelės, du skrebučiai, grybai ir dosni riekė šventinio kalakuto – tik už 2,85 svaro.

Šventinis kalakutas buvo priedas. Arčiui ir Samadui iš tikrųjų svarbiausia būti liudininkais, būti *ekspertais*. Jie čia ėjo todėl, kad *pažinojo* šią vietą. Pažinojo ją kiaurai. O jei negali paaiškinti vaikui, kodėl nuo vieno smūgio stiklinė sudūžta, o nuo kito – ne, jei nesupranti, kaip toje pačioje valstybėje gali nusistovėti demokratinio sekuliarizmo ir religinio tikėjimo pusiausvyra, jei neprisimeni, kokiomis aplinkybėmis buvo padalyta Vokietija, tuomet gera – ne, *puiku* – pažinti bent vieną konkrečią vietą, vieną konkretų periodą iš savo patirties, savo liudijimo; būti autoritetu, bent sykį, *bent sykį* laimėti lenktynes su laiku. *Pasaulis* nežino geresnių istorikų, geresnių ekspertų už Arčį ir Samadą *„O'Connell's Pool House" rekonstrukcijos ir plėtros pokariu* klausimu.

1952 m. Ali (Mikio tėvas) ir trys jo broliai atvyksta į Doverį su trisdešimčia senųjų svarų ir savo tėvo auksiniu kišeniniu laikrodžiu. Visi subjauroti odos ligos.

1954–1963 m. Vedybos; visokie atsitiktiniai darbai; gimsta Abdulas Mikis, penki kiti Abdulai ir jų pusbroliai.

1968 m. Trejus metus dirbę pasiuntinukais jugoslavų valykloje, Ali su broliais šiek tiek susitaupo ir pajėgia įkurti taksi įmonę, kuri pavadinama „Ali taksi įmone".

1971 m. Taksi verslas labai sėkmingas, bet Ali nepatenkintas. Jis nusprendžia, kad labiausiai norėtų „tiekti maistą, džiuginti žmones, retsykiais pasišnekučiuoti akis į akį". Jis nusiperka neveikiančią airišką biliardinę greta uždarytos geležinkelio stoties Finčlio gatvėje ir imasi ją renovuoti.

1972 m. Finčlio gatvėje verslas rimčiau klostosi tik airiškose įstaigose. Tad nepaisant kilmės iš Artimųjų Rytų ir to, kad atidaro kavinę, o ne biliardinę, Ali nusprendžia nekeisti senojo airiško pavadinimo. Jis viską išdažo oranžiniai ir žaliai, pakabina lenktyninių žirgų nuotraukų, o verslą įregistruoja „Endriu O'Konelio Jusufo" vardu. Iš pagarbos broliai paragina jį pakabinti ant sienų Korano ištraukų, kad toks hibridinis verslas „būtų palaimintas".

1973 m. gegužės 13 d. „O'Connell's" atidaroma.

1974 m. lapkričio 2 d. Samadas su Arčiu pastebi „O'Connell's" pakeliui namo ir užsuka užkąsti.

1975 m. Ali nusprendžia išmušti sienas kilimais, kad būtų mažiau maisto dėmių.

1977 m. gegužė. Samadas žaidimų automate laimi penkiolika šilingų.

1979 m. Ali miršta nuo širdies smūgio, ištikusio jį dėl aplink širdį susikaupusio cholesterolio. Ali šeima nusprendžia, kad dėl jo mirties kalta nuodėmingoji kiauliena. Valgiaraštyje kiaulienos nelieka.

1980 m. Reikšmingi metai. „O'Connell's" perima Abdulas Mikis. Įsteigia nelegalų lošimų kambarį, kad atgautų pinigus, prarastus dėl dešrelių. Tam panaudojami du dideli biliardo stalai: „Mirties" ir „Gyvenimo". Tie, kas nori lošti iš pinigų, lošia prie „Mirties" stalo. Tie, kas tam nepritaria dėl religinių įsitikinimų arba tiesiog neturi pinigų, lošia prie draugiško „Gyvenimo" stalo. Planas labai sėkmingas. Samadas ir Arčis lošia prie „Mirties" stalo.

1980 m. gruodis. Arčis surenka aukščiausią kada nors užregistruotą stalo ritulio balą: 51 998 taškus.

1981 m. Arčis ant „Selfridges" parduotuvės grindų randa nereikalingą kartoninę Vivo Ričardso iškarpą ir atneša į „O'Connell's". Samadas paprašo pakabinti ant sienos jo prosenelio Mangalo Pandės paveikslą. Mikis atsisako, mat jo „akys per arti viena kitos".

1982 m. Samadas dėl religinių įsitikinimų nustoja lošti prie „Mirties" stalo. Samadas ir toliau prašinėja pakabinti portretą.

1984 m. spalio 31 d. Arčis prie „Mirties" stalo išlošia 268,72 svaro. Nusiperka gražias naujas „Pirelli" padangas nudrengtai mašinai.

1989 m. Naujųjų išvakarės, 22.30. Samadas pagaliau įtikina Mikį pakabinti portretą. Mikis vis tiek mano, kad jis „atbaido žmones nuo maisto".

– Vis tiek manau, kad jis atbaido žmones nuo maisto. Ir dar per Naujuosius. Atleisk, bičiuli. Neįsižeisk. Žinoma, mano nuomonė – ne koks sušiktas Dievo žodis, bet ji vis tiek mano nuomonė.

Mikis pritvirtino vielą prie pigių rėmelių užpakalio, nubraukė apdulkėjusį stiklą prijuoste ir nenoromis pakabino portretą ant vinies virš orkaitės.

– Na, jis toks *bjaurus*, po galais. Kokie ūsai. Jis atrodo kaip tikras *bjaurybė*. Ir kam jam tas auskaras? Jis ne žydras, ką?

– Ne, ne, ne. Tais laikais vyrai dažnai nešiodavo papuošalus.

Mikis nepatikėjo ir nužvelgė Samadą taip, kaip nužvelgdavo žmones, kurie tikindavo negavę pažaisti stalo ritulio už 50 pensų ir prašydavo grąžinti pinigus. Jis išėjo iš už baro ir pažvelgė į portretą kitu kampu.

– Ką manai, Arči?

– Gerai, – tvirtai atsakė Arčis. – Aš manau: *gerai*.

– Labai prašau. Man asmeniškai būtų labai malonu, jeigu paliktum jį čia.

Mikis pakreipė galvą į vieną šoną, tada į kitą.

– Kaip jau sakiau, nenorėčiau įžeisti, ar ką, man jis tiesiog atrodo truputį *neaiškus*, po galais. Ar neturi kitokio jo portreto, ar ką?

– Šitas vienintelis išlikęs. Man asmeniškai būtų labai malonu, labai malonu.

– Na... – svarstė Mikis, versdamas kiaušinienę, – kad jau tu – nuolatinis lankytojas, kaip ir, o dar šitiek dėl jo zyzei, manau, teks palikti. Gal padarom viešosios nuomonės apklausą? Ką manot, Denzeli? Klarensai?

Denzelis ir Klarensas sėdėjo kampe kaip visada, Naujuosius metus pažymėdami tik keliais sumaigytais blizgučiais, prikabintais prie Denzelio skrybėlės, o Klarensas kartu su cigaru į burną įsikišo ir plunksnuotą dambrelį.

– Ką ans sako?

– Sakau, kaip jums šitas tipas, kurį Samadas nori pakabinti? Čia jo senelis.

– *Pro*senelis, – pataisė Samadas.

– Matai, kad žaidžiu domino? Nori atimti iš senuko malonumą? Koks dar paveikslas? – Denzelis suirzęs atsigręžė pasižiūrėti. – Tas? Hm! Man nepatinka. Jis atrodo kaip velnio išpera!

– Jis tavo giminaitis? – sucypė Klarensas Samadui moterišku balseliu. – Tada viskas aišku, bičiuli, viskas! Jo snukis – kaip asilo pauodegys.

Denzelis ir Klarensas ėmė nešvankiai kikenti.

– Man tai tikrai nuo jo skrandis sustoja, patikėk, tamsta!

– Štai! – pergalingai suriko Mikis, vėl atsigręždamas į Samadą. – Klientus atbaido nuo maisto – iškart taip sakiau.

– Pažadėk, kad šitų dviejų neklausysi.

– Nežinau... – Mikis rangėsi ir muistėsi prie viryklės; įtemptai mąstant, jam visada prireikdavo nevalingos kūno pagalbos. – Aš tave gerbiu ir panašiai, ir tu buvai mano tėčio bičiulis, bet – tik

neįsižeisk, ar ką, – bet tau mažumėlę smėlis byra iš šiknos, mielas Samadai, jaunesni klientai gali ir ne...

– *Kokie* jaunesni klientai? – piktai paklausė Samadas, rodydamas į Denzelį ir Klarensą.

– Aha, supratau... bet klientas visada teisus, jeigu supranti, ką noriu pasakyti.

Samadas nuoširdžiai įsižeidė.

– Tai *aš* klientas. *Aš* klientas. Vaikštau pas tave jau penkiolika metų, Miki. Kaip bežiūrėsi, jau labai ilgai.

– Aha, bet juk lemia dauguma, ne? Dauguma kitų klausimų aš kaip ir klausau tavo nuomonės. Vaikinai tave vadina „Profesoriumi" ir, reikia pripažinti, ne veltui. Aš – tavo nuomonės gerbėjas, šešiais atvejais iš septynių. Bet štai kur šuo pakastas: jei tu vienas kapitonas, o visa įgula reikalauja sušikto maišto, na... tau šakės, tiesa?

Mikis užjaučiamai iliustravo šį išminties perlą keptuvėje, rodydamas, kaip dvylika grybukų gali išstumti vieną grybuką iš keptuvės ant grindų.

Ausyse dar aidint Denzelio ir Klarenso kikenimui, Samadą užplūdo pykčio banga ir sukilo gerkle, jam nespėjus jos sulaikyti.

– Duokš čia! – jis ištiesė ranką per barą, kur melancholiškai pakrypęs virš viryklės kabojo Mangalas Pandė. – Nereikėjo man nė prašyti... Būtų nešlovė, Mangalui Pandei užtraukčiau *gėdą*, pakabindamas jį čia – šiuose bedieviuose nuodėmės namuose!

– Ką čia šneki?

– Atiduok!

– Pala... minutėlę...

Mikis ir Arčis mėgino jį sulaikyti, bet Samadas, nusiminęs ir visą dešimtmetį žemintas, vis tiek brovėsi pro tvirtą Mikio stovylą, užstojusią jam kelią. Jie mažumėlę apsistumdė, bet tuomet Samado kūnas suglebo ir, išmuštas plonos prakaito plėvelės, jis pasidavė.

– Klausyk, Samadai, – Mikis prilietė Samado pečius taip meiliai, kad Samadas kone pravirko. – Nemaniau, kad tau taip svarbu,

po galais. Pradėkim iš naujo. Pakabinkim paveikslą savaitei ir pažiūrėkim, kaip jis čia tiks, gerai?

– Dėkoju, mielas drauge, – Samadas išsitraukė nosinaitę ir persibraukė kaktą. – Nuoširdžiai dėkoju. Nuoširdžiai.

Mikis atlaidžiai paplekšnojo jam tarp menčių.

– Kad mane kur, šitiek apie jį prisiklausiau. Kodėl nepakabinus jo ir ant sienos, po galais. Man tikriausiai tas pats. Kom Sy Kom Sa, kaip sako varlės. Supranti, kad mane *kur*. Kad mane *kur*. O papildomai kalakutienai reikia uždirbti pinigų, Arčibaldai, gerasis žmogau. Auksinės pietų kuponų dienos baigėsi. Vaje vaje, kokie *pliauškalai* dėl nieko...

Samadas žvelgė giliai proseneliui į akis. Jiedu tiek sykių šitaip grūmėsi, Samadas ir Pandė, kovojo už senolio reputaciją. Abu puikiai žinojo, kad šiuolaikinė nuomonė apie Mangalą Pandę lėmė abiejų stovyklų pažiūras:

Nepripažintas didvyris	**Pliauškalai dėl nieko**
Samadas Ikbalis	Mikis
A. S. Misra	Madžidas ir Milatas
	Alsana
	Arčis
	Airė
	Klarensas ir Denzelis
	Britų akademija nuo 1857 metų iki dabar

Jis tiek sykių dėl to kibo Arčiui į atlapus. Metų metus jie sėdėjo „O'Connell's" ir vis grįždavo prie to paties ginčo, kartais Samado papildomo nauja informacija iš nesibaigiančių tyrinėjimų, – bet nuo tada, kai Arčis sužinojo „tiesą" apie Pandę, maždaug 1953 metais, jo niekaip nebegalėjai perkalbėti. Arčis vis uoliai stengdavosi parodyti, kad visa Pandės šlovė tebuvo jo etimologinė dovana anglų kalbai – žodis *Pandy*, ties kuriuo Oksfordo anglų kalbos žodyne smalsus skaitytojas ras tokį paaiškinimą:

Pandy /'pandi/ n. 2 šnek. (dabar pasen.) t. p. ||**dee.** M19 [Galb. nuo pirmojo aukštesniųjų kastų Bengalijos armijos sipajų sukilėlio pavardės] **1.** Bet kuris sipajus, sukilęs 1857–1859 m. indų maište. **2.** Bet koks maištininkas ar išdavikas. **3.** Bet koks kvailys ar bailys karinėje situacijoje.

– Aišku kaip dieną, mielas drauge, – Arčis išraiškingai trinkteldamas užversdavo knygą. – Tam man nė žodyno nereikia – bet ir tau nereikia. Tai įprastas žodis. Kai mudu buvome armijoje: tas pats. Tu sykį mėginai mane išdurti, bet tiesa išaiškės, bičiuli. „Pandy" reiškia vienintelį dalyką. Tavo vietoje taip nesididžiuočiau giminyste su juo ir nekruščiau visiems ausų ištisą parą.

– Arčibaldai, vien todėl, kad yra toks žodis, dar nereiškia, kad jis tiksliai atspindi Mangalo Pandės charakterį. Dėl pirmojo apibrėžimo mes sutariame: mano prosenelis buvo maištininkas, ir aš tuo didžiuojuosi. Sutinku, kad ne viskas pavyko taip, kaip jis planavo. Bet išdavikas? Bailys? Žodynas, kurį man rodai, pasenęs – tokie paaiškinimai dabar nebevartojami. Pandė nebuvo nei išdavikas, nei bailys.

– Ak, matai, mes apie tai jau kalbėjom, ir štai ką aš manau: *nėra dūmų be ugnies*, – sakydavo Arčis, žavėdamasis išmintinga savo paties išvada. – Supranti?

Arčis dažnai griebdavosi tokios analitinės priemonės, susidūręs su žinių reportažais, istoriniais įvykiais ir sudėtingu kasdieniu procesu, kai reikėdavo atskirti tiesą nuo melo. *Nėra dūmų be ugnies*. Šitoks tvirtas jo pasitikėjimas šiuo teiginiu kažkuo buvo toks trapus, kad Samadas niekaip neišdrįsdavo jo perkalbėti. Kam aiškinti senukui, kad dūmų be ugnies būna taip pat dažnai, kaip ir gilių žaizdų, kurios nekraujuoja?

– Žinoma, Arči, aš tave suprantu, tikrai. Bet noriu pasakyti, kaip visada norėjau, nuo pat pirmojo sykio, kai apie tai kalbėjomės; noriu pasakyti, kad tai *ne viskas*. Taip, suprantu, kad kelissyk kruopščiai tyrėme šį reikalą, bet faktas lieka faktu: išsamūs pasakojimai tokie pat reti kaip sąžiningumas ir brangūs kaip deiman-

tai. Jei tau pasiseka tokį atkapstyti, išsamus pasakojimas užgula smegenis lyg švinas. Jie sunkūs. Jie painūs. Jie epiniai. Jie – lyg Dievo pasakojimai: pilni neįtikėtinai konkrečios informacijos. Jų *nebūna* žodynuose.

– Gerai, gerai, Profesoriau. Išklausykim tavo versijos.

Dažnai aludės kampe matai senukus, kalbančius ir mojuojančius rankomis, alaus bokalais ir druskinėmis vaizduojančius seniai mirusius žmones ir tolimas vietas. Tą akimirką juose įsižiebia gyvastis, kurios trūksta visose kitose jų gyvenimo srityse. Jie nušvinta. Išvyniodami išsamų pasakojimą ant stalo, – štai Čerčilis-šakutė, ten Čekoslovakija-servetėlė, šičia aptinkame vokiečių pulkus, vaizduojamus atšalusių žirnelių krūvos, – jie atgimsta. Bet kai Arčis su Samadu devintajame dešimtmetyje šitaip ginčydavosi ant stalo, peilių ir šakučių nepakakdavo. Šie du apsimetėliai istorikai į „O'Connell's" atitempdavo ir pusiau prikeldavo iš užmaršties visą tvankią 1857 metų Indijos vasarą, visus maišto ir skerdynių metus. Erdvė nuo muzikos automato iki žaidimų automato virsdavo Deliu; Vivas Ričardsas tylomis sutikdavo tapti Pandės viršininku anglu, kapitonu Hersėjumi; Klarensas ir Denzelis toliau žaisdavo domino, o tuo pat metu vaidindavo neramias Britų armijos sipajų ordas. Kiekvienas atsinešdavo savo ginčo figūras, išdėstydavo jas ir surinkdavo, rodydamas kitam. Būdavo ruošiamos scenos. Braižomos kulkų trajektorijos. Karaliavo nesutarimai.

Legenda pasakoja, kad 1857 metų pavasarį gamykloje Dum Dume buvo pradėtos gaminti naujos britiškos kulkos. Sukurtos angliškiems šautuvams, kuriais naudojosi indų kariai, kaip ir dauguma to meto kulkų, jos turėjo apvalkalą, kurį reikėdavo nukąsti, prieš kišant į vamzdį. Jos neatrodė niekuo ypatingos, kol vienas klastingas gamyklos darbininkas neišsiaiškino, jog jos išteptos tepalu, – tepalu, pagamintu iš kiaulių taukų, siaubingų musulmonams, ir karvių taukų, šventų indams. Tai buvo nekalta klaida – kiek tik kas nors gali būti nekalta vogtoje žemėje, –

gėdingas britų neapsižiūrėjimas. Bet koks klaikus siutas turėjo apimti žmones, kai jie tai išgirdo! Pasinaudoję dirbtiniu naujų ginklų pretekstu, anglai ketino sunaikinti jų kastą, jų garbę, jų padėtį Dievo ir žmonių akyse – trumpai tariant, viską, dėl ko verta gyventi. Tokio gando paslaptyje neišlaikysi; jis tą vasarą plito lyg ugnis sausa Indijos žeme, gamybos linija į gatves, per miestiečių namus ir kaimiečių trobeles, per vienas kareivines po kitų, kol visa šalis suliepsnojo maišto troškimu. Gandas pasiekė stambias, nedailias ausis Mangalo Pandės, nežinomo sipajaus iš mažo Barakporo miestelio, ir šis svirduliuodamas žengė paradų aikšte, – 1857 metų kovo 29 dieną, – išėjo iš minios ir įnešė šiokį tokį indėlį į istoriją.

– Greičiau jau apsikvailino, – sakys Arčis (nes dabar jis pandologijos nebepriima už gryną pinigą, kaip anksčiau).

– Tu visiškai nesupranti jo aukos, – atsakys Samadas.

– Kokios aukos? Jis nė nusižudyti žmoniškai nesugebėjo! Semai, žinai, kur tavo bėda? Tu nepaisai įrodymų. Aš apie viską pasiskaičiau. Tiesa yra tiesa, kad ir kokia karti.

– *Tikrai*. Na, prašyčiau, mielas drauge, jei jau taip puikiai išmanai mano šeimos istoriją, prašau, apšviesk mane. Išgirskime tavo versiją.

Na, eilinis moksleivis šiais laikais nutuokia, kokios sudėtingos jėgos, judesiai ir povandeninės srovės lemia karus ir sukelia revoliucijas. Bet kai Arčis lankė mokyklą, pasaulis, regis, buvo daug labiau linkęs pasiduoti supaprastinimams. Tuomet istorija buvo kitokia: dėstoma viena akimi sekant naratyvą, kita – dramą, kad ir kokia ji būtų neįtikėtina ar chronologiškai netiksli. Pagal tokią schemą Rusijos revoliucija prasidėjo todėl, kad visi nekentė Rasputino. Romos imperija sumenko ir žlugo todėl, kad Antonijus davėsi su Kleopatra. Henrikas V triumfavo Aženkūre todėl, kad prancūzai per daug užsižiopsojo vieni į kitų aprėdus. O Didysis Indijos sukilimas 1857 metais prasidėjo, kai girtas kvailys vardu

Mangalas Pandė iššovė kulką. Nepaisydamas Samado prieštaravimų, Arčis kaskart vis labiau tuo įtikėdavo, ypač perskaitęs šitai:

> Vieta – Barakporas, data – 1857 metų kovo 29 diena. Sekmadienio popietė; dulkėtoje paradų aikštėje vyksta drama, niekuo nederanti su šventadienio rimtimi. Ten plepasi, linguoja ir banguoja sutrikusi minia sipajų, vieni apsirengę, kiti ne; kai kurie ginkluoti, kiti ne; bet visi trykšta jauduliu. Maždaug už trisdešimties jardų priešais 34 liniją šen bei ten svirduliuoja sipajus, vardu Mangalas Pandė. Jis kiek apgirtęs nuo *bhang* ir visai apsvaigęs nuo religinio fanatizmo. Iškėlęs galvą, su užtaisyta muškieta rankoje, jis žingsniuoja pirmyn atgal, lyg šokdamas, ir šaukia spigiu nosiniu monotonišku balsu: „Išeikit, jūs išverstaskūriai! Pasirodykit, jūs! Mus puola anglai. Kąsdami šiuos šovinius, visi virsime bedieviais!"
>
> Iš tikrųjų žmogus tokios būsenos, kad *bhang*, sumišęs su „nervais", priverčia malajų siautėti; kiekvienas šūksnis iš jo lūpų aidi lyg liepsna per susirinkusių ir jo klausančių sipajų minios smegenis, keliauja jų nervais, o minia vis auga, jaudulys stiprėja. Trumpai tariant, tuojau sprogs gyvas parako užtaisas.

Ir jis tikrai sprogo. Pandė šovė į savo leitenantą ir nepataikė. Tuomet išsitraukė didžiulį kardą, tulvarą, kuriuo lyg bailys dūrė leitenantui, tuo metu atsukusiam nugarą, ir kliudė petį. Kitas sipajus mėgino jį sulaikyti, bet Pandė grūmėsi toliau. Tuomet atskubėjo pastiprinimas: toks kapitonas Hersėjus puolė pirmyn, lydimas sūnaus, abu ginkluoti, garbingi ir pasirengę žūti už savo šalį. („Tai ir yra gandai*! Paistalai. Melas!") Tuomet Pandė suprato, kad žaidimas baigtas, nukreipė didžiulį šautuvą sau į galvą ir išraiškingai nuspaudė gaiduką kaire koja. Nepataikė. Po kelių dienų Pandė buvo teisiamas ir pripažintas kaltu. Iš kito šalies pakraščio,

* Kapitono pavardė *Hearsay* reiškia gandus, paskalas, nuogirdas.

nuo šezlongo Delyje, toks generolas Henris Havelokas (didžiam Samado įniršiui, pagerbtas statula tiesiai priešais „Palace Restaurant", Trafalgaro aikštėje, Nelsonui iš dešinės) įsakė nubausti jį mirtimi ir dar pridūrė, – rašytinio nurodymo prieraše, – kad *nuoširdžiai* tikisi, jog tuo ir baigsis visos skubotos kalbos apie sukilimą, kurių pastaruoju metu vis išgirstąs. Kai Pandė pakibo, siūbuojamas alsaus vėjelio paskubomis surėstose kartuvėse, išsklaidyti jo bendražygiai iš 34-ojo patraukė į Delį, pasiryžę stoti į sukilėlių gretas būsimame viename iš kruviniausių nepavykusių sukilimų šiame ir bet kuriame kitame amžiuje.

Tokia įvykių versija – pateikta šiuolaikinio istoriko, pavarde Fičetas, – Samadą tiesiog užsiutindavo. Kai žmogus neturi nieko vertinga, išskyrus savo kraują, svarbus kiekvienas jo lašas, siaubingai svarbus; jį tenka godžiai ginti. Jį reikia saugoti nuo užpuolikų ir menkintojų. Dėl jo reikia kovoti. Bet lyg sugedusiu telefonu Fičeto sukurtas apsvaigęs, nerangus Pandė buvo perimtas vėlesnių istorikų gretų, tiesa išsikraipė, išskydo, nutolo, o kuždesiai vis tęsėsi. Nesvarbu, kad *bhang*, kanapių gėrimas, vartojamas mažomis dozėmis kaip vaistas, niekaip negalėjo šitaip apsvaiginti ar kad Pandė, uolus hinduistas, vargu ar galėjo jį gerti. Nesvarbu, kad Samadas neaptiko nė menkiausios užuominos, patvirtinančios, jog Pandė tą rytą gėrė *bhang*. Pasakojimas vis tiek tvėrė, lyg bjauri klaidinga citata, ir gadino Ikbalių reputaciją, tvirtas ir, regis, nepajudinamas tarytum klaidingas įsitikinimas, kad Hamletas neva kada nors sakęs, jog „gerai" pažinojo Joriką.

– Gana! Koks skirtumas, kiek sykių tai man skaitysi, Arčibaldai. – (Paprastai Arčis ateidavo apsiginklavęs plastikiniu maišeliu, pilnu Brento bibliotekos knygų, propagandos prieš Pandę, pilnos klaidingų citatų.) – Lyg vaikai, užtikti sukišę rankas į milžinišką medaus puodynę: jie visi kartos tą patį melą. Toks šmeižtas manęs nedomina. Manęs nedomina lėlių teatras ar tragiškas farsas. Mane domina veiksmai, mielas drauge, – tuomet Samadas pavaizduodavo galutinai užsirakinąs lūpas ir išmetąs raktą. – Tik-

ri veiksmai. Ne žodžiai. Sakau tau, Arčibaldai, Mangalas Pandė paaukojo gyvybę už teisingumą Indijoje, o ne dėl to, kad buvo apsvaigęs ar išprotėjęs. Paduok kečupą.

Buvo 1989 metų Naujųjų išvakarės „O'Connell's", ir ginčas kaip tik įsisiūbavo.

– Tiesa, jis nebuvo toks didvyris, kokie mėgstami Vakaruose, – jam pasisekė tik šlovingai numirti. Bet tik įsivaizduok: štai jis sėdi, – Samadas parodė Denzelį, kaip tik metantį pergalingą domino kauliuką, – teisme, žinodamas, kad jo laukia mirtis, ir neatskleidžia sąmokslininkų pavardžių...

– Na, *tai*, – pasakė Arčis, plekšnodamas per krūvelę skeptikų: Maiklą Edvardsą, P. Dž. O. Teilorą, Seidą Moinulą Haką ir kitus, – priklauso nuo to, ką skaitai.

– Ne, Arči. Tai dažna klaida. Tiesa *nepriklauso* nuo to, ką skaitai. Prašau, tik neimkime nagrinėti tiesos prigimties. Tuomet tau neteks piešti mano sūriu, o man – valgyti tavo kreidos.

– Na, gerai: Pandė. Ką jis pasiekė? Nieko! Jis tik pradėjo sukilimą – ir dar per anksti, anksčiau sutartos datos, – tu jau man atleisk, bet karo požiūriu tai – visiškas susišikimas. Reikia *planuoti*, o ne elgtis instinktyviai. Dėl jo buvo nereikalingų aukų. Anglų *ir* indų.

– Neįsižeisk, bet aš tuo netikiu.

– Na, tai klysti.

– Neįsižeisk, bet manau, kad neklystu.

– Štai kaip, Semai: įsivaizduok, kad čia, – jis surinko krūvą murzinų lėkščių, kurias Mikis ketino kišti į indaplovę, – yra visi žmonės, ką nors rašę apie tavąjį Pandę per pastaruosius šimtą su viršum metų. Taigi, šitie pritaria man, – jis pasidėjo dešimt lėkščių ant savo stalo krašto, o vieną pastūmė Samadui. – O šitas pamišėlis tavo pusėje.

– A. S. Misra. Gerbiamas Indijos valstybės tarnautojas. *Ne* pamišėlis.

– Kaip nori. Na, tau prireiks dar bent šimto su viršum metų, kad surinktum tiek lėkščių, kiek turiu aš, net jei pats jas visas

nužiestum, o kai jau jas turėsi, labai gali būti, kad joks smirdžius nė nenorės iš jų valgyti. Perkeltine prasme. Supranti?

Tad liko tik A. S. Misra. Vienas Samado sūnėnas Radžnu 1981 metų pavasarį parašė jam iš koledžo Kembridže, tarp kitko užsimindamas, kad rado knygą, kuri galėtų sudominti jo dėdę. Joje, rašė jis, galima aptikti iškalbingų duomenų, ginančių jų bendrą protėvį, tokį Mangalą Pandę. Vienintelis likęs egzempliorius esąs jo koledžo bibliotekoje, knygos autorius – žmogus, pavarde Misra. Ar jis apie tai jau girdėjęs? Jei ne, galbūt tai (pridūrė Radžnu atsargiame P. S.) galėtų būti maloni priežastis vėl pasimatyti su dėde?

Samadas atvyko traukiniu jau kitą dieną ir stovėjo perone, šiltai sveikindamasis su švelniabalsiu sūnėnu pliaupiančiame lietuje, kelissyk spausdamas ranką ir kalbėdamas taip, lyg tai tuojau turėtų išeiti iš mados.

– Nuostabi diena, – vis kartojo jis, kol abu permirko iki siūlo galo. – Didi diena mūsų šeimai, Radžnu, didi diena *tiesai*.

Kadangi šlapių žmonių į koledžų bibliotekas neįleidžia, jie visą rytą džiūvo tvankioje kavinėje viršuje, pilnoje teisingų damučių, geriančių teisingą arbatėlę. Radžnu, kuris visada mokėjo išklausyti, kantriai sėdėjo, kol dėdė vebleno kaip pašėlęs, – Ak, koks *svarbus* atradimas, Ak, kaip *ilgai* jis laukęs šios akimirkos, – deramose vietose linkčiodamas ir maloniai šypsodamasis, kai Samadas braukė ašaras iš akių kampučių.

– Puiki knyga, tiesa, Radžnu? – meldžiamai klausė Samadas, kai sūnėnas paliko dosnių arbatpinigių susiraukėlei padavėjai, nemėgstančiai, kai susijaudinę indai leidžia tris valandas prie vieno arbatos puodelio su grietinėle ir pyragėliais, o baldus nusėja šlapiomis dėmėmis. – Ji pripažinta, tiesa?

Giliai širdyje Radžnu žinojo, kad knyga nevertinga, nereikšminga, pamiršta akademinės bendruomenės, bet mylėjo savo dėdę, todėl šypsojosi, linkčiojo ir vėl užtikrintai šypsojosi.

Bibliotekoje Samadas turėjo užsiregistruoti svečių knygoje:

Pavardė: Samadas Miahas Ikbalis
Koledžas: Išsilavinimas kitur (Delyje)
Tyrimų projektas: Tiesa

Radžnu, įkvėptas paskutinės eilutės, paėmė rašiklį ir pridūrė „ir Tragedija".

– Tiesa ir Tragedija, – šaltu veidu perskaitė bibliotekininkas, atsukęs knygą į save. – Kuri nors konkrečiai?

– Nesijaudinkit, – draugiškai atsakė Samadas. – Susirasim.

Jai pasiekti prireikė kopėčių, bet buvo verta stengtis. Kai Radžnu padavė dėdei knygą, Samadui net pirštai nutirpo, o pažvelgęs į viršelį, formą ir spalvą, jis išvydo viską, apie ką svajojo. Ji buvo sunki, su daugybe puslapių, įrišta rusva oda ir mažumėlę apdulkėjusi, o tai reiškia neįtikėtinai vertinga, retai liečiama.

– Palikau joje žymeklį. Nemažai skaitymo, bet kai ką norėjau tau parodyti iškart, – pasakė Radžnu, pasidėdamas knygą ant stalo. Ji sunkiai dunkstelėjo vienu viršeliu, ir Samadas pažvelgė į nurodytą puslapį. Ko daugiau galėjai tikėtis.

– Tai tik dailininko vaizduotė, bet panašumas tarp...

– Patylėk, – atsakė Samadas, pirštais glostydamas paveikslėlį. – Čia mūsų *kraujas*, Radžnu. Nė nesitikėjau išvysti... Kokie antakiai! Kokia nosis! Mano nosis kaip jo!

– Tavo veidas kaip jo, dėde. Žinoma, įspūdingesnis.

– O kas... kas parašyta apačioje? Velnias! Kur mano skaitymo akiniai... perskaityk man, Radžnu, aš neįžiūriu.

– Po iliustracija? *Mangalas Pandė iššovė pirmąją kulką 1857 metų sukilime. Jo pasiaukojimas buvo signalas tautai imti ginklus ir sukilti prieš svetimšalius valdovus, o galiausiai šiam masiniam sukilimui neprilygo joks kitas pasaulio istorijoje. Nors sukilimas nepasiekė savo tiesioginių tikslų, jis paklojo pamatus Nepriklausomybei, kuri buvo atkovota 1947 metais. Už tokį patriotizmą jis sumokėjo gyvybe. Bet iki paskutinio kvapo jis neišdavė pavardžių tų, kurie patys rengėsi ir kitus kurstė didžiajam sukilimui.*

Samadas atsisėdo ant apatinės kopėčių pakopos ir pravirko.

– Taigi. Nelabai suprantu. Dabar sakai, kad be Pandės nebūtų Gandžio. Kad be tavo pamišėlio senelio nebūtų prakeiktos Nepriklausomybės...

– Prosenelio.

– Ne, leisk pabaigti, Semai. Tu rimtai nori, kad *mes*, – jis paplojo per nugaras Klarensui ir Denzeliui, kurie nekreipė į juos dėmesio, – tuo patikėtume? Ar *tu* tuo tiki? – paklausė jis Klarenso.

– Negal patikėt! – atsakė Klarensas, nė nenutuokdamas, apie ką šnekama.

Denzelis servetėle išsipūtė nosį.

– Tiesą sakant, man išvis nesinori niekuo tikėt. Nieko blogo negirdžiu, nieko blogo nematau, nieko blogo nesakau. Štai mano moto.

– Jis buvo visko priežastis, Arčibaldai. Paprasčiausiai. Aš *tikrai* tuo tikiu.

Minutėlę stojo tyla. Arčibaldas stebėjo, kaip trys cukraus kubeliai tirpsta arbatos puoduke. Tuomet, gana atsargiai, jis pratarė:

– Žinai, aš turiu savo teoriją. Tai yra ne iš knygų.

Samadas nusilenkė.

– Prašyčiau mus apšviesti.

– Tik nesupyk, ką... Bet minutę *pagalvok*. Kodėl toks griežtai religingas žmogus, kaip Pandė, geria *bhang*? Rimtai, žinau, kad tave tuo erzinu. Bet kodėl?

– Juk žinai, ką aš apie tai manau. Jis negeria. Negėrė. Tai buvo anglų propaganda.

– Be to, jis buvo geras šaulys...

– Dėl to nėra jokių abejonių. A. S. Misra pateikia nuorašą įrašo, kuriame teigiama, kad Pandė vienus metus treniravosi būti ypatinguoju sargybiniu, kurie buvo kaip tik mokomi naudotis muškietomis.

– Gerai. Tai kodėl jis nepataikė? Kodėl?

– Aš manau, kad vienintelis įtikimas paaiškinimas – dėl to, kad ginklas buvo su broku.

– Taip... galbūt. Bet galbūt, galbūt ir kai kas kita. Galbūt jis buvo priverstas išeiti ir sukelti šurmulį, supranti, įkalbėtas kitų vaikinų. Ir apskritai nenorėjo nieko žudyti, supranti. Todėl *apsimetė* esąs girtas, kad vaikinai iš kareivinių patikėtų, jog jis nepataikė.

– Tokios kvailos teorijos dar nesu girdėjęs, – atsiduso Samadas, kai antroji Mikio kiaušiniais aptaškyto laikrodžio rodyklė pradėjo skaičiuoti paskutines trisdešimt sekundžių prieš vidurnaktį. – Tik tu ir galėtum tokią sugalvoti. Kokia nesąmonė.

– Kodėl?

– Kodėl? Arčibaldai, tie anglai, tie kapitonai Hersėjai, Havelokai ir kiti buvo mirtini kiekvieno indo priešai. Kodėl jam gailėti gyvybių, kurias niekina?

– Gal jis tiesiog neįstengė. Gal buvo ne iš to molio drėbtas.

– Tikrai manai, kad yra žmonių, kurie žudo, ir žmonių, kurie nežudo?

– Galbūt, Semai, o gal ir ne.

– Šneki kaip mano žmona, – suvaitojo Samadas, susemdamas paskutinį kąsnį kiaušinienės. – Klausyk, Arčibaldai. Žmogus yra žmogus yra žmogus. Jo šeima pavojuje, puolami jo įsitikinimai, griaunamas jo gyvenimo būdas, visam jo pasauliui atėjo galas – jis žudys. Ir ne kitaip. Jis nepasiduos be kovos naujajai tvarkai, norinčiai jį sutraiškyti. Kai kuriuos žmones jis žudys.

– O kitus jis gelbės, – atsakė Arčis Džounsas su paslaptinga išraiška veide, jo draugas nė nemanė, kad tie suglebę, nudribę bruožai įstengtų tokią nutaisyti. – Patikėk.

– Penki! Keturi! Trys! Du! Vienas! *Jamaica Irie**!* – sušuko Denzelis ir Klarensas, iškeldami karštos airiškos kavos puodukus ir sveikindami kits kitą, o tuomet tučtuojau sėsdami prie devintosios domino partijos.

– SU NAUJAIS METAIS, GAIDŽIAI! – užbliovė Mikis už baro.

* Tegyvuoja Jamaika! (Jamaikiečių *patois*.)

Airė

1990, 1907

Mūsajame švininių grotų pasaulyje, saistomame priežasties ir pasekmės ryšių, ar negalėjo mano išvogtas iš jų virpulys atsiliepti jųjų ateičiai?

V. Nabokovas, *Lolita*[*]

[*] Cituojama iš: V. Nabokovas, *Lolita*, vertė S. Papečkienė. Vilnius: Vaga, 1990, p. 22.

11. Nenusisekęs Airės Džouns išsilavinimas

Pusiaukelėje tarp Džounsų namų ir Glenard Ouko vidurinės stovėjo žibinto stulpas, kuris ėmė Airei sapnuotis. Ne pats žibinto stulpas, bet mažas, ranka rašytas skelbimas, lipnia juosta priklijuotas ant jo liemens akių aukštyje. Ten buvo rašoma:

LIEKNĖKITE IR UŽSIDIRBKITE

0815556752

Na, Airė Džouns, sulaukusi penkiolikos metų, buvo stambi. Europietiškos Klaros figūros proporcijos peršoko vieną kartą, ir vietoje jų Airei atiteko įspūdingas jamaikietiškas Hortenzės stotas, išpuoštas ananasais, mangais ir gvajavomis; mergaitei nestigo svorio; dideli papai, didelė subinė, dideli klubai, didelės šlaunys, dideli dantys. Ji svėrė trylika stonų ir turėjo trylika svarų taupomojoje sąskaitoje. Ji suprato esanti tikslinė auditorija (kuo tiksliniausia), ji puikiai suprato, pūškuodama į mokyklą, pilna burna spurgų, apsikabinusi savo gelbėjimo ratus, kad skelbimas parašytas jai. Jis *kalbėjo* jai. LIEKNĖKITE (sakė jis) IR UŽSIDIRBKITE. Jūs, jūs, *jūs*, panele Džouns, strategiškai sudėtomis rankomis ir megztiniu, aprištu ant užpakalio (neįmenama paslaptis: kaip sumažinti tą sutinusią baisybę, jamaikietišką pasturgalį?), su pilvą mažinančiomis kelnaitėmis ir krūtinę mažinančia liemenėle, su savo kruopščiais laikros korsetais – garsiaisiais dešimtojo dešimtmečio banginio

ūsų pakaitalais – su savo elastiniais liemenimis. Ji suprato, kad skelbimas skirtas *jai*. Bet gerai nesuprato, ką jis sako. Apie ką čia kalbama? Apie lieknėjimo rėmimą? Lieknų žmonių sugebėjimus uždirbti pinigų? Ar ką nors daug šekspyriškesnio, kokį nors nešvankų Vilsdeno Šailoko sumanymą, svaras mėsos už svarą aukso: *mėsa už pinigus*?

Greitieji. Akių. Judesiai. Kartais ji eidavo per mokyklą su bikiniu, o ant rudų jos iškilimų, visokiausių atsikišimų (lentynų knygoms, arbatos puodukams, krepšeliams ar, teisingiau, vaikams, vaisių krepšiams, vandens kibirams), atbrailų, genetiškai pritaikytų kitai šaliai, kitokiam klimatui, kreida būdavo užrašyta žibinto stulpo mįslė. Kartais lieknėjimo paramos sapnas: beldi į vienas duris po kitų, nuogut nuogutėlė, su užrašų lentele, nutvieksta saulės, stengiesi įtikinti senukus mažumėlę susiveržti diržus ir pažadėti kokį svarą. Blogiausia? Draskaisi palaidą, baltai šlakuotą mėsą ir kemši ją į tuos senus vingiuotus „Coca-Cola" buteliukus; ji neša juos į krautuvę, paduoda per prekystalį; o Milatas, pasipuošęs *bindi* ir apsitaisęs megztiniu trikampe apykakle, dirba krautuvininku, jis sudeda butelius, nenoromis atidaro kasą ir kruvinais nagais paduoda pinigus. *Truputis Karibų mėsos už šiek tiek angliškų pinigėlių.*

Airė Džouns užkibo. Retsykiais susirūpinusi motina priremdavo ją prie sienos koridoriuje, jai nespėjus išsmukti pro duris, čiupteldavo už įmantraus korseto, klausdavo:

– Kas tau yra? Dėl Dievo meilės, kaip čia apsitaisei? Ar tu bent kvėpuoti gali? Aire, mano mieloji, viskas tau tvarkoj, tu tik sudėta kaip tikra Baudenų moteris, negi nesupranti, kad tau viskas tvarkoj?

Bet Airė nesuprato, kad jai viskas tvarkoje. Čia Anglija, milžiniškas veidrodis, o štai Airė neturi atspindžio jame. Svetima svetimame krašte.

Košmarai ir svajonės autobuse, vonioje, per pamokas. Prieš. Po. Prieš. Po. Prieš. *Po*. Didžiųjų permainų maniakės mantra,

įtraukti, išpūsti; ji nenori susitaikyti su genetine dalia; verčiau laukti, kol iš jamaikietiško smėlio laikrodžio, apsunkusio nuo smėlio, kurį suneša Dano upės kriokliai, bus perkeista į *Anglijos rožę* – ak, juk žinot, kokia ji, – ji liekna ir trapi, neskirta kepintis saulėje, bangos vos sujudinta banglentė:

Prieš: Po:

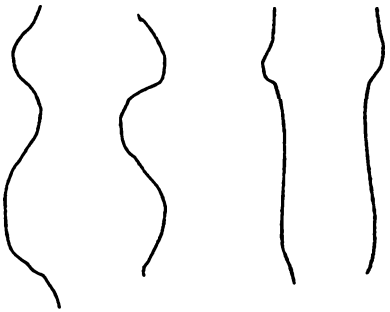

Ponia Oliva Rudi, anglų kalbos mokytoja ir paišymo sąsiuviniuose pastebėjimo iš dvidešimties jardų atstumo ekspertė, per stalą paėmė Airės sąsiuvinį ir išplėšė reikiamą lapą. Susimąsčiusi pažvelgė į jį. Tuomet su melodingu škotišku kirčiu paklausė:

– Prieš ir po *ko*?

– Hm... ką?

– Prieš ir po *ko*?

– Ak. Nieko, panele.

– Nieko? Ak, liaukis, panele Džouns. Nesikuklink. Tai akivaizdžiai daug įdomiau už 127-ąjį sonetą.

– Nieko. *Nieko.*

– Neabejoji? Daugiau nebenori gaišinti pamokos? Nes... kai kam šioje klasėje reikia pasiklausyti – *ne*, jiems net trupučiuką *įdomu*, – ką aš noriu pasakyti. Tad jeigu rastum atliekamo laiko nuo paaaaaišymo...

Niekas nemokėjo ištarti „paišymo" taip, kaip Oliva Rudi.

– ...ir prisijungtum prie kitų, galėtume tęsti. Tai kaip?

– Kas kaip?

– Ar rastum? Atliekamo laiko?

– Taip, ponia Rudi.

– Ak, tai *gerai*. Iškart pralinksmėjau. Prašau atsiversti 127-ąjį sonetą.

– *Juoda spalva išpuiko. Praeity*, – tęsė Fransis Stounas katatonišku balsu, kokiu mokiniai skaito Elžbietos laikų eiles. – *Gražia vadinti niekas jos nedrįso.*

Airė pasidėjo dešiniąją ranką ant pilvo, įtraukė jį ir pamėgino pažvelgti Milatui į akis. Bet Milatas į ją nežiūrėjo, nes rodė gražuolei Nikei Tailer, kaip moka susukti liežuvį į ritinėlį, fleitą. Nikė Tailer rodė jam, kad jos ausų lezgeliai priaugę prie galvos šonų, o ne nukarę. Flirtui tarnauja šio ryto gamtos mokslų pamokos trupiniai: *Paveldimi bruožai. Pirma dalis (a)*. Nukarę. Priaugę. Susuktas. Plokščias. Mėlynos akys. Rudos akys. Prieš. Po.

– *Užtat juodi lyg juodvarnio sparnai plaukai ir akys mylimosios mano, tarsi nešiotų gedulą jinai... Jos akys man kaip saulė neatrodo, jos lūpos – ne koralai, su sniegu bijočiau aš palyginti jos odą...*

Paauglystė, tikrų tikriausia branda (ne menkas krūtų kupstelis ar paslapčia išniręs barzdaplaukių šešėlis) atskyrė tuos senus draugus, Airę Džouns ir Milatą Ikbalį. Jie atsidūrė skirtingose mokyklos tvoros pusėse. Airė manė, kad jai teko prastos kortos: milžiniški apvalumai, atsikišę dantys ir storo metalo plokštelė, nesutramdomi afrikietės plaukai, o dar ir akutės kaip kurmio, kurioms reikėjo storų vos parausvintų akinių stiklų. (Net tos mėlynos akys – dėl kurių Arčis taip džiūgavo – tvėrė vos dvi savaites. Taip, ji gimė mėlynakė, bet vieną dieną Klara darsyk pasižiūrėjo ir pamatė, kad į ją žvelgia rudos akutės, lyg pumpuro sprogimas į žiedą, kurio tikslios akimirkos plika lau-

kianti akis niekada nepastebi.) Toks įsitikinimas savo bjaurumu, savo *neteisingumu*, ją nuslopino; dabar gudragalviškas pastabas ji pasilaikydavo sau, o dešiniąją ranką dėdavo ant pilvo. Ji visa buvo *neteisinga*.

O Milatas buvo pati jaunystė, kaip ji atrodo pro nostalgišką senatvės žiūroną, grožis, parodijuojantis pats save: lūžusi romėniška nosis, aukštas, liesas; mažumėlę gyslotas, lygiais raumenimis; šokoladinėmis akimis su žalsvais atspindžiais, lyg mėnesienai atsimušus nuo tamsios jūros; kerinti šypsena, stambūs balti dantys. Glenard Ouko vidurinėje juodaodžiai, pakistaniečiai, graikai, airiai – tokios buvo rasės. Bet tie, kurie buvo patrauklūs, lenkė kitus. Jie buvo atskira padermė.

– *Raizgius ir juodus plaukus – su šilku...*

Ji, žinoma, jį mylėjo. Bet jis jai sakydavo: „Matai, žmonės manim pasitiki. Jiems reikia, kad būčiau Milatas. Senas geras Milatas. Pašėlęs Milatas. Saugus, mielas Milatas. Jiems reikia, kad būčiau kietas. Tai *praktiškai* pareiga."

Praktiškai taip ir buvo. Ringo Staras sykį pasakė, kad Bitlai niekada nebuvo svarbesni negu 1962 metų pabaigoje Liverpulyje. Jie tiesiog gavo daugiau šalių. Taip nutiko ir Milatui. Jis buvo toks svarbus Kriklvude, Vilsdene, Vakarų Hampstede 1990-ųjų vasarą, kad niekas, ką nuveikė vėliau gyvenime, negalėjo tam prilygti. Nuo pirmosios ragastanių chebros jis plėtėsi ir būrė gentis visoje mokykloje, visame Šiaurės Londone. Jis tiesiog buvo pernelyg svarbus, kad liktų tik Airės meilės objektas, ragastanių vadas ar Samado ir Alsanos Ikbalių sūnus. Jis turėjo visada įtikti visiems. Žulikams kokniams baltais džinsais ir spalvotais marškiniais jis buvo juokdarys, drąsuolis, gerbiamas širdžių ėdikas. Juodaodžiams vaikiams jis buvo bičiulis, su kuriuo sykiu rūkai žolę, ir brangus klientas. Azijiečiams – didvyris ir atstovas. Socialinis chameleonas. O po visu tuo nuolatos tvėrė pyktis ir nuoskauda, jausmas, kad neturi savo vietos, lydintis žmones, kurių vieta visur. Kaip tik ta švelni papilvė darė jį tokį mylimą, tokį dievinamą Airės ir mielų,

obojais grojančių, ilgus sijonus seginčių viduriniosios klasės mergaičių, labiausiai branginamą šitų plaukais plevėsuojančių ir fugas dainuojančių merginų; jis buvo jų tamsos kunigaikštis, atsitiktinis meilužis ar nepasiekiamas mylimasis, prakaituotų fantazijų ir įnirtingų sapnų personažas...

O taip pat jis buvo jų *projektas*: ką gi *daryti* su Milatu? Jis *būtinai* turi liautis rūkyti žolę. Mums *reikia* pasistengti atpratinti jį bėgti iš pamokų. Susirinkusios nakvynės su draugėmis, jos jaudinosi dėl jo „požiūrio", hipotetiškai aptarinėjo su tėvais jo išsilavinimą („Sakykim, yra toks indas vaikinas, ane, kuris vis įsivelia..."), net rašė ta tema eilėraščius. Merginos arba troško jo, arba norėjo jį pataisyti, bet dažniausiai – ir vieno, ir kito. Jos norėjo pataisyti jį tiek, kad jis pateisintų troškimo stiprumą. Visiems stringa gerklėje tas Milatas Ikbalis.

– Bet tu kitokia, – sakydavo Milatas kankinei Airei Džouns, – tu *kitokia*. Mes taip seniai pažįstami. Mus sieja laikas. Tu *tikra* draugė. Jos man iš tikrųjų nieko *nereiškia*.

Airė stengėsi tuo tikėti. Kad juos sieja laikas, kad ji kitokia gerąja prasme.

– *Bet man gražesnė grožio jos dalelė už visą, ką kiti padangėn kelia...*

Ponia Rudi nutildė Fransį iškeltu pirštu.

– Na, tai ką jis čia sako? Ana Lize?

Ana Lizė Herš, kol kas visą pamoką pynusi sau į plaukus raudoną ir geltoną siūlą, pakėlė akis, visiškai nesuprasdama, apie ką kalbama.

– *Bet ką*, Ana Lize, mieloji. Nors menkiausią pastabėlę. Kad ir kokią menką. Kad ir kokią paviršutinišką.

Ana Lizė prikando lūpą. Pažvelgė į knygą. Pažvelgė į ponią Rudi. Pažvelgė į knygą.

– Juoda?.. Yra?.. Gerai?

– Taip... na, manau, sėkmingai papildėme praėjusios savaitės įžvalgą: Hamletas?.. Yra?.. Pamišęs? Dar kas nors? O kaip čia? *Nuo*

tos dienos, kai, valdžią pasigrobęs, užgrobti gamtą ryžosi žmogus, užguitas grožis kenčia vien vargus. Kažin, ką tai galėtų reikšti?

Džošua Čalfenas, vienintelis vaikas klasėje, kuris kalbėdavo savo noru, pakėlė ranką.

– Taip, Džošua?

– Makiažas.

– Taip, – atsakė ponia Rudi, regis, beveik patirdama orgazmą. – Taip, Džošua, teisingai. Makiažas?

– Ji tamsios odos, kurią mėgina pašviesinti makiažu, dirbtinai. Elžbietos laikais blyški oda buvo labai madinga.

– Tuomet tave jie visi būtų įsimylėję, – nusišaipė Milatas, nes Džošua buvo išblyškėlis, kone anemiškas, garbanotas ir putlus, – būtum buvęs kaip koks prakeiktas Tomas Kruzas.

Juokas. Ne todėl, kad juokinga, bet todėl, kad Milatas pastatė moksliuką į jo vietą. Tegu žino.

– Dar vienas žodis, pone Ikbolai, ir eisi lauk!

– Šekspyro. Prakaituoti. Kiaušiai. Štai trys žodžiai. Nesijaudinkit, pats išeisiu.

Niekas taip nesugebėdavo, kaip Milatas. Trinktelėjo durys. Gerosios mergaitės *reikšmingai* susižvalgė. (Jis tiesiog *toks* nesuvaldomas, *toks* trenktas... Jam *tikrai* reikia pagalbos, artimos *asmeninės geros* draugės pagalbos...) Vaikinai nusikvatojo visu balsu. Mokytoja išsigando, ar neprasidės maištas. Airė dešiniąja ranka prisidengė pilvą.

– Nuostabu. Kaip brandu. Turbūt Milatas Ikbalis tikras didvyris, – ponia Rudi, žvalgydamasi į bukus 5F veidus, tik dabar nežmoniškai aiškiai išvydo, kad taip ir yra.

– Ar dar kas nors turi ką pasakyti apie šiuos sonetus? P. Džouns! Gal *liaukitės* taip graudžiai žvelgti į duris? Jis išėjo, aišku? Nebent ir jūs norit?

– Ne, ponia Rudi.

– Tai gerai. Ar turi ką pasakyti apie sonetus?

– Taip.

– Ką?

– Ar ji juodaodė?

– Kas juodaodė?

– Tamsioji dama.

– Ne, mieloji, ji *tamsi*. Ne juodaodė šiuolaikine prasme. Tais laikais Anglijoje nebuvo... na, afrokaribiečių, mieloji. Tai labiau šiuolaikinis reiškinys, neabejoju, ir pati žinai. Bet tada buvo septynioliktas amžius. Na, tiksliai nežinau, bet būtų labai sunku patikėti, nebent ji buvo kokia nors vergė, o kažin, ar jis būtų parašęs sonetų rinkinį lordui, o paskui – vergei, ką?

Airė nuraudo. Kaip tik tuomet jai toptelėjo, kad ji išvydo šiokį tokį atspindį, bet jis jau blanko, tad ji atsakė:

– Nežinau, panele.

– Be to, jis visai aiškiai sako: *Kad juodbruva esi – tai ne bėda, blogiau, kad tavo sąžinė juoda*... Ne, mieloji, supranti, ji tik tamsios odos, tikriausiai kaip aš.

Airė pažvelgė į ponią Rudi. Ji buvo braškių putėsių spalvos.

– Matai, Džošua teisingai sako: tais laikais buvo pageidautina, kad moterys būtų nesveikai išblyškusios. Sonete aptariamas ginčas tarp jos natūralios spalvos ir tuo metu madingo makiažo.

– Aš tik pamaniau... Kaip jis rašo, čia: *Tuomet sakyčiau drąsiai visada, kad grožio saulė būna tik juoda**... Ir tie garbanoti plaukai, juodi ir raizgūs...

Sutrikusi dėl kikenimo, Airė nutilo ir susigūžė.

– Ne, mieloji, tu skaitai šiuolaikine akimi. Senų tekstų negalima skaityti šiuolaikine akimi. Tegu čia ir bus šiandienos principas – gal galėtumėte visi tai užsirašyti.

5F užsirašė. Atspindys, šmėstelėjęs Airei prieš akis, vėl pranyko pažįstamoje tamsoje. Eidama iš klasės, Airė gavo Anos

* V. Šekspyras, *Dramos. Sonetai*, vertė A. Churginas, Vilnius: Vaga, 1986, p. 672, 674, 675.

Lizės Herš raštelį, ši gūžtelėjo pečiais, rodydama, kad ji jo neparašė, tik perduoda visiems. Ten buvo parašyta: „Viljamas Šekspyras: ODĖ LETICIJAI IR VISOMS MANO STORAŠIKNĖMS SUSIVĖLUSIOMS KALĖMS".

—

Paslaptingai pavadintas „P. K. Afro Hair: Dizainas ir priežiūra" buvo įsitaisęs tarp Ferveterio laidotuvių rūmų ir Raakšano odontologijos kabineto, tokia patogi kaimynystė reiškė, kad pasitaikydavo afrikiečių kilmės lavonų, kurie paskutinėje kelionėje į atvirą karstą aplankydavo visas tris įstaigas. Tad kai paskambindavai užsirašyti pas kirpėją, o Andrėja, Denisė ar Džekė pasakydavo *pusę keturių Jamaikos laiku*, žinoma, tai reikšdavo, kad reikia pavėluoti, bet taip pat ir tai, kad esama galimybės, jog kokia šalta kaip akmuo dievobaiminga senutė nuspręs gultis į kapą su ilgais priauginamais nagais ir cheminiu. Kad ir kaip būtų keista, daugybė žmonių nenori susitikti su Viešpačiu pasišiaušę.

Airė, viso to nežinodama, pas kirpėją atėjo lygiai pusę keturių, pasirengusi persimainyti, pasirengusi nugalėti genus, paukščio lizdą ant galvos paslėpusi po skara, dešinę ranką rūpestingai pasidėjusi ant pilvo.

– Ko nori, mažute?

Tiesių plaukų. Tiesių ilgų juodų šilkinių, plevėsuojančių, švysčiojančių, purtytinų, liestinų pirštais, kedentinų, vėjo taršytinų plaukų. Su kirpčiukais.

– Pusė keturių, – vos pralemeno Airė, turėdama galvoje visa tai, – pas Andrėją.

– Andrėja pas kaimynus, – atsakė moteris jamaikietiška tarme, tempdama ilgą gumą ir mosteldama galva Ferveterio link, – smaginasi su amžinatilsiais. Verčiau prisėsk, palauk ir man netrukdyk. Nežinau, kiek ji užtruks.

Airė atrodė sutrikusi, stovėjo viduryje kirpyklos, gniaužda-ma lašinukus. Moteris pasigailėjo, nurijo gumą ir nužvelgė Airę nuo galvos iki kojų; pastebėjusi kakavinę Airės odą, šviesias akis, ji jos pasigailėjo.

– Džekė.

– Airė.

– Blyški, panele! Ir dar strazdanota. Tu meksikietė?

– Ne.

– Arabė?

– Pusiau jamaikietė. Pusiau anglė.

– *Maišyta*, – kantriai paaiškino Džekė. – Mama balta?

– Tėtis.

Džekė suraukė nosį.

– Paprastai būna priešingai. Ar labai garbanoti? Parodyk, kas po...

Ji jau norėjo stverti Airės skarą. Airė, pasibaisėjusi, kad gali tekti ją nusirišti žmonių pilname kambaryje, užbėgo jai už akių ir tvirtai prilaikė.

Džekė caktelėjo liežuviu.

– Kaip mes juos sutvarkysim, jeigu nerodai?

Airė gūžtelėjo pečiais. Džekė pralinksmėjusi papurtė galvą.

– Anksčiau nesi čia buvusi?

– Ne, niekada.

– Ko nori?

– Tiesių, – tvirtai atsakė Airė, prisiminusi Nikę Tailer. – Tiesių ir tamsiai raudonų.

– Nieko sau! Seniai plovei galvą?

– Vakar, – įsižeidusi atsakė Airė. Džekė skėlė jai antausį.

– Neplauk! Jei nori tiesinti, neplauk! Ar esi kada užsipylusi amoniako ant galvos? Atrodo, kad pats velnias ten surengia balių. Išprotėjai? Neplauk dvi savaites, tada ateik.

Bet dviejų savaičių Airė neturėjo. Ji buvo viską suplanavusi; tą patį vakarą ji ketino nueiti pas Milatą su naujaisiais karčiais,

susuktais į kuodelį, tuomet nusiimti akinius, pasileisti plaukus, o jis sakys: „Vaje, panele Džouns, niekad nebūčiau pagalvojęs... vaje, panele Džouns, jūs...“

– Man reikia *šiandien*. Sesuo išteka.

– Na, kai Andrėja grįš, ji tau išdegins plaukus septyniais atspalviais, ir džiaugsiesi, jeigu neišeisi plika kaip subinė. Bet *žinokis*. Štai, – pasakė ji, duodama Airei šūsnį žurnalų. – Ten, – parodė ji krėslą.

„P. K.“ buvo padalyta pusiau, vyrų ir moterų pusė. Vyrų pusėje, iš apdaužyto grotuvo negailestingai sklindant netolygiam regiui, jaunuoliai pakaušiuose skutinėjosi logotipus, kuriuos jiems skuto truputį vyresni jaunuoliai, įgudę elektrinių skutimo mašinėlių meistrai. ADIDAS. VARAITAIVARYK. MARTINAS. Vyrų pusėje aidėjo juokas, plepalai ir žaidimai; vyriškos šukuosenos, kainuojančios daugiau kaip šešis svarus ir trunkančios ilgiau nei penkiolika minučių, niekada netrykšta tokiu lengvumu. Tai buvo labai paprastas verslas, ir jis teikė džiaugsmo: prie ausies dūzgia besisukantys peiliukai, šilta ranka nubraukia plaukelius, priekyje ir nugaroje – veidrodžiai, skirti pasigėrėti permainomis. Įeini apšepęs, nelygiais šiurkščiais plaukais, paslėptais po beisbolo kepuraite, o netrukus išeini lyg naujai gimęs, saldžiai kvepiantis kokoso aliejumi, nukirptas trumpai ir švariai lyg keiksmažodis.

Priešingai, „P. K.“ moterų pusė buvo mirtina. Čia nepasiekiamo tiesumo ir „elastingumo“ troškimas kasdien grūmėsi su užsispyrusiu garbanotu afrikietišku folikulu; čia amoniakas, karštos šukos, segtukai, smeigtukai ir paprasčiausia ugnis stojo į karą ir stengėsi iš paskutiniųjų, kad palenktų kiekvieną susiraičiusį plaukelį.

– Jau tiesūs? – skambėjo vienintelis klausimas, nuvyniojus rankšluosčius ir tvinkčiojančioms nuo skausmo galvoms išnirus iš džiovintuvų. – Tiesūs, Denise? Džeke, pasakyk, kad tiesūs!

O Džekė ar Denisė, neturėdamos baltųjų kirpėjų pareigų, jokio reikalo virti arbatėlę ir laižyti subines, girti ar palaikyti pokalbį

(nes jos dirbo ne su klientėmis, o su beviltiškomis suvargusiomis *pacientėmis*), skeptiškai prunkšteldavo ir nusimesdavo vėmalų žalumo chalatą.

– Tiesesni niekaip nebus!

Dabar priešais Airę sėdėjo keturios moterys, prikandusios lūpą, įdėmiai žvelgdamos į ilgą purviną veidrodį, laukdamos, kol pasirodys tiesesni plaukai. Kol Airė nervingai vartė amerikietiškus juodaodžių šukuosenų žurnalus, keturios moterys raukėsi iš skausmo. Retsykiais jos tarstelėdavo viena kitai:

– Ilgai?

Klausiamoji išdidžiai atsakydavo:

– Penkiolika minučių. O tu?

– Dvidešimt dvi. Tas šūdas man ant galvos jau dvidešimt dvi minutes. Tegu *pabando* neišsitiesinti.

Tai buvo kančių varžybos. Kaip turtuolės restoranuose, užsisakinėjančios vis mažesnes salotų porcijas.

Galiausiai pasigirsdavo klyksmas, arba „Viskas! Šūdas, nebeištversiu!", ir galva skubiai atsidurdavo prie kriauklės, kur būdavo kuo skubiau ištrenkama (amoniaką iš plaukų visada reikia ištrinkti kuo skubiau), ir prasidėdavo tyki rauda. Kaip tik tuomet užgimdavo priešiškumas; vienų plaukai būdavo labiau „susivėlę", negu kitų, kai kurios kūtvėlos priešindavosi labiau, kai kurios atsilaikydavo. Priešiškumas kitai klientei virsdavo priešiškumu kirpėjai, šio skausmo sukėlėjai, nes nesunkiai galėjai įtarti Džekę ar Denisę tam tikru sadizmu: jų pirštai vis nesiskubindavo išplauti tos bjaurasties, vanduo vos varvėdavo, o ne srūdavo, o velnias smagindavosi, čiršKindamas plaukus velniop.

– Jau tiesūs? Džeke, ar tiesūs?

Vaikinai atsuko galvas per skiriamąją pertvarą, Airė pakėlė akis nuo žurnalo. Ne kažin ką galėjai pasakyti. Visi būdavo tiesūs ar beveik tiesūs. Bet taip pat negyvi. Sausi. Suskilinėję. Pastirę. Be jokio elastingumo. Kaip lavono plaukai, kai netenka drėgmės.

Džekė ar Denisė, puikiai žinodamos, kad garbanotas afrikietiškas folikulas galiausiai vis tiek laikysis genų nurodymų, blogą naujieną pasitikdavo filosofiškai:

– Tiesesni niekaip neišeis. Jei pasiseks, kokioms trims savaitėms.

Nepaisant akivaizdžių nesėkmių, kiekviena moteris eilėje manė, kad jai bus kitaip, kad, atėjus metui joms atsiskleisti, galės puikuotis tiesiomis tiesiomis švaistytinomis, vėjo taršytinomis sruogomis. Airė, ne mažiau užtikrinta savimi negu kitos, toliau skaitė žurnalą.

> Malika, žvitri jaunoji garsiosios komedijos „Malikos gyvenimas" žvaigždutė, pasakoja, kaip jai pasiseka išlaikyti tokius purius ir lengvai krintančius plaukus: „Kiekvieną vakarą karštai juos susuku, o galiukus būtinai patepu „African Queen Afro Sheen™" vašku, tuomet rytą įkišu šukas į orkaitę maždaug...

Grįžta Andrėja. Išplėšia Airei iš rankų žurnalą, be ceremonijų nuvynioja skarą, jai nespėjus sulaikyti, ir penki ilgi iškalbingi nagai ima krapštyti jos skalpą.

– Oooo, – murmėjo Andrėja.

Toks susižavėjimas pasitaikydavo taip retai, kad iš už pertvaros pasižiūrėti susirinko visa kirpykla.

– Ooooo, – pritarė Denisė, sukišdama pirštus ten, kur ir Andrėja. – Kokie laisvi.

Pagyvenusi moteris, skaudžiai krūpčiodama po džiovintuvu, susižavėjusi linktelėjo.

– Kokios laisvos garbanos, – aikčiojo Džekė, nekreipdama dėmesio į nuplikytą savo pacientę ir kišdama rankas į Airės vilnas.

– Štai tau ir maišyti plaukai. Kad aš tokius turėčiau. Jie tikrai gražiai išsitiesins.

Airė susiraukė.

– Negaliu jų *pakęsti*.

– Negali pakęsti! – pareiškė Denisė klausytojams. – Jie kai kur net šviesiai rudi!

– Aš visą rytą žaidžiau su lavonu. Bus smagu sukišti rankas į ką nors švelnaus, – pasakė Andrėja, atsitokėdama iš svajonės. – Nori juos tiesinti, brangute?

– Taip. Tiesinti. Ir dažyti raudonai.

Andrėja užrišo žalią peleriną Airei po kaklu ir pasodino ją į sukamąją kėdę.

– Dėl dažymo nežinau, mažute. Negaliu tą pačią dieną dažyti ir tiesinti. Plaukai visai numirs. Bet ištiesinti galiu nesunkiai. Turėtų puikiai pavykti, brangute.

Kadangi „P. K." kirpėjos prastai komunikavo, niekas Andrėjai nepasakė, kad Airė išsitrinko galvą. Po dviejų minučių užtepus ant galvos tirštą baltą amoniako košę, Airė pajuto, kaip jos šaltis virto siaubinga ugnimi. Nebuvo purvo, kuris apsaugotų skalpą, ir ji ėmė klykti.

– Ką tik užtepiau! Juk nori tiesių, ne? Nustok triukšmauti!

– Bet man skauda!

– Toks gyvenimas, – piktai atsakė Andrėja. – Grožis reikalauja aukų.

Airė dar trisdešimčiai sekundžių prikando liežuvį, kol virš dešiniosios ausies pasirodė kraujas. Tada vargšelė nualpo.

Ji atsitokėjo galva virš kriauklės ir išvydo savo plaukus, kurie kuokštais garmėjo į kanalizaciją.

– Reikėjo mane perspėti, – niurnėjo Andrėja. – Reikėjo perspėti, kad išsiplovei. Tiesinti galima tik purvinus. Dabar pati žiūrėk.

Žiūrėk. Plaukai, kadaise siekę iki vidurinių slankstelių, dabar buvo vos keli coliai nuo galvos.

– Žiūrėk, ką padarei, – toliau barėsi Andrėja, o Airė nesislapstydama raudojo. – Kažin, ką apie tai pasakys ponas Polas Kingas. Einu jam paskambinti ir paklausti, ar galim sutvarkyti nemokamai.

Ponas Polas Kingas, pavadinime nurodytasis P. K., buvo kirpyklos savininkas. Jis buvo stambus baltaodis, daugiau nei penkiasdešimties metų, buvęs statybų verslininkas, kol atėjo Juodasis trečiadienis ir jųdviejų su žmona kreditinių kortelių perviršiai nusinešė viską, išskyrus truputį plytų ir cemento. Ieškodamas naujų idėjų, jis per pusryčius laikraščio gyvenimo būdo skiltyje perskaitė, kad juodaodės moterys penkissyk daugiau už baltaodes išleidžia grožio produktams ir devynissyk daugiau plaukų priežiūrai. Savo žmoną Šeilą laikant baltaodės moters archetipu, Polui Kingui net seilė nutįso. Dar šiek tiek pasidomėjęs vietos bibliotekoje, jis aptiko milijonų svarų pramonę. Tuomet Polas Kingas nusipirko nenaudojamą mėsinę Pagrindinėje Vilsdeno gatvėje, iš Harlsdeno salono persiviliojo Andrėją ir išmėgino juodaodžių kirpyklos verslą. Pasisekė akimirksniu. Jis labai nustebo, pamatęs, kad mažas pajamas gaunančios moterys tikrai pasiryžusios leisti šimtus svarų per mėnesį plaukams ir dar daugiau – nagams bei aksesuarams. Jis tik nusijuokė, kai Andrėja jam paaiškino, kad fizinis skausmas – taip pat proceso dalis. O geriausia buvo tai, kad nebuvo nė minties apie teismus – jos *tikėjosi* nudegti. Tobulas verslas.

– Gerai, Andrėja, mieloji, tegu bus nemokamai, – pasakė Polas Kingas, šaukdamas į plytos formos ragelį pro statybų triukšmą savo naujame salone, atidaromame Vemblyje. – Tik neįprask.

Andrėja su džiugia žinia grįžo pas Airę.

– Viskas bus gerai, brangute. Mes statom.

– Bet ką... – Airė žvelgė į savo atspindį lyg į Hirošimą. – Ką jūs galit...

– Užsirišk skarą, išėjusi pasuk kairėn ir paėjėk gatve, kol prieisi parduotuvę, kuri vadinasi „Rošės plaukų priežiūros reikmenys“. Nunešk šitą kortelę ir pasakyk, kad tave atsiuntė P. K. Paimk aštuonis pakelius 5 tipo juodų plaukų su raudonu spindesiu ir tučtuojau grįžk.

– Plaukų? – pakartojo Airė, apsisnargliavusi ir apsiašarojusi. – *Netikrų* plaukų?

– Kvaiša. Jie ne dirbtiniai. Jie tikri. O kai bus ant tavo galvos, bus tikri tavo plaukai. Marš!

Kūkčiodama kaip kūdikis, Airė iškiūtino iš „P. K." ir pasuko gatve, stengdamasi nežiūrėti į savo atspindį parduotuvių vitrinose. Priėjusi „Rošę", ji labai pasistengė susiimti, uždėjo dešinę ranką ant pilvo ir stumtelėjo duris.

Pas Rošę buvo tamsu ir stipriai kvepėjo taip pat, kaip „P. K.": amoniaku ir kokoso aliejumi, skausmu, sumišusiu su malonumu. Blyškioje mirgančios dienos šviesos lempos šviesoje Airė įžiūrėjo, kad lentynų nėra, o plaukų priežiūros produktai sukrauti į kauges ant grindų, aksesuarai (šukos, gumelės, nagų lakas) prisegti prie sienų, o greta flomasteriu užrašyta kaina. Vienintelis dalykas, panašus į vitriną, buvo pakabintas palubėje ratu aplink visą patalpą, išdidžiai karojo lyg aukų skalpų kolekcija ar medžioklės trofėjai. Plaukai. Ilgos sruogos, prisegtos per kelis colius viena nuo kitos. Po kiekviena – kartono iškaba, aiškinanti kilmę:

2 metrai. Natūralūs tailandietiški. Tiesūs. Kaštoniniai.

1 metras. Natūralūs pakistanietiški. Tiesūs, banguoti. Juodi.

5 metrai. Natūralūs kiniški. Tiesūs. Juodi.

3 metrai. Sintetiniai plaukai. Garbanoti. Rožiniai.

Airė priėjo prie prekystalio. Labai nutukusi moteris su sariu liulėjo prie kasos aparato ir atgal, padavė dvidešimt penkis svarus indei merginai, kurios plaukai buvo netvarkingai nurėžti prie pat skalpo.

– Prašau šitaip į mane nežiūrėti. Dvidešimt penki – labai padori kaina. Sakau, su tokiais suskilinėjusiais galiukais daugiau tikrai negaliu.

Mergina kita kalba paprieštaravo, pasiėmė plaukų maišelį nuo prekystalio ir apsimetė išeisianti su juo, bet vyresnioji moteris jį atėmė.

– Prašau, nedaryk sau dar daugiau gėdos. Abi matėm galiukus. Daugiau kaip dvidešimt penkių neduosiu. Ir kitur daugiau negausi. Prašau, eik sau, – pasakė ji, žvelgdama merginai per petį į Airę, – turiu kitų klientų.

Airė išvydo karštas ašaras, labai panašias į savo, trykštančias merginai iš akių. Ši akimirką, regis, sustingo, nežymiai virpėdama iš pykčio; tuomet trenkė ranka į prekystalį, pasičiupo dvidešimt penkis svarus ir pasuko pro duris.

Storulė niekinamai papurtė pagurklį merginai įkandin.

– Kokia nedėkinga.

Tuomet nulupo lipnią etiketę nuo rudo popierėlio ir užklijavo ant plaukų maišelio. Ten buvo parašyta: 6 metrai. Indiški. Tiesūs. Juodi/raudoni.

– Taip, mieloji. Kuo galiu padėti?

Airė pakartojo Andrėjos nurodymus ir padavė kortelę.

– Aštuoni pakeliai? Tai maždaug šeši metrai, taip?

– Nežinau.

– Taip, taip, šeši. Nori tiesių ar banguotų?

– Tiesių. Kuo tiesiausių.

Storulė mintyse paskaičiavo, tada paėmė plaukų maišelį, kurį ką tik paliko mergina.

– Štai ko tau reikia. Supranti, tik dar nespėjau supakuoti. Bet jie visiškai švarūs. Nori?

Airė dvejojo.

– Nesijaudink, ką sakiau. Galiukai nesuskilinėję. Tik paika mergiotė nori gauti daugiau, negu yra verta. Kai kurie žmonės visiškai nesupranta paprasčiausios ekonomikos... Jai skaudu nusikirpti plaukus, tad ji nori kokio milijono ar panašių nesąmonių. Gražūs tie jos plaukai. Kai buvau jauna, ak, mano plaukai irgi buvo gražūs, ką? – storulė ėmė šaižiai kvatotis, net ūsiukai ant viršutinės lūpos virpėjo. Juokas nutilo.

– Pasakyk Andrėjai, kad kainuos trisdešimt septynis. Mūsų, indžių, gražūs plaukai, ką? Visi tokių nori!

Juodaodė moteris su vaikais dvynukų vežimėlyje laukė už Airės su pakeliu plaukų segtukų. Ji caktelėjo liežuviu.

– Jūs vis įsivaizdinat, – murmėjo ji pusiau sau. – Kai kam ir afrikietiški plaukai patinka, ačiū, nėr už ką. Visai nenoriu pirkti kokios nors vargšės indės plaukų. Ir Dievas mato, galėčiau bent sykį plaukų priežiūros priemones pirkti iš juodaodžių. Kaip mums šioje šalyje prasimušti, jei nesinaudosim vieni kitų paslaugomis?

Oda aplink storulės lūpas labai įsitempė. Ji ėmė tarškėti kaip užsukta, dėdama Airės plaukus į maišelį ir rašydama sąskaitą, visas pastabas moteriai adresuodama Airei, o tuo pat metu stengdamasi nekreipti dėmesio į anos pertraukinėjimus:

– Jei jums nepatinka čia apsipirkti, prašom čia ir nepirkti – kas jus verčia? Juk niekas, ką? Neįtikėtina, žmonės tokie nemandagūs, aš ne rasistė, bet niekaip nesuprantu, aš tiesiog teikiu paslaugas, paslaugas. Nereikia manęs įžeidinėti, palikit pinigus ant prekystalio, jei mane įžeidinėsit, jūsų neaptarnausiu.

– Niekas jūsų neįžeidinėja. Jėzau!

– Ar aš kalta, kad jos nori tiesių plaukų – o kartais ir šviesesnės odos, kaip Maiklas Džeksonas, ar ir dėl jo aš kalta? Jos man aiškina nepardavinėti „Dr Peacock" baliklio – vietos laikraštyje, Dieve, koks skandalas! – o tada jį perka; nunešk sąskaitą Andrėjai, gerai, mieloji, prašyčiau? Aš tik stengiuosi užsidirbti duonai šioje šalyje, kaip visi. Štai, brangioji, tavo plaukai.

Moteris ištiesė ranką Airei per petį ir piktai šveitė be grąžos ant prekystalio.

– Apsišik!

– Ką aš galiu padaryti, jeigu jos taip nori, – paklausa, pasiūla. Ir nepakęsiu tokių žodžių! Paprasta ekonomika – atsargiai, prie durų laiptukas, brangioji, – o *jūs*, ne, daugiau neateikit, prašau, iškviesiu policiją, grasinimų nepakęsiu, policijai paskambinsiu.

– Aha, aha, *aha*.

Airė palaikė duris dvynukų vežimėliui ir paėmė vieną jo kraštą, kad padėtų nukelti nuo laiptuko. Lauke moteris įsikišo smeigtukus į kišenę. Ji atrodė baisiai nuvargusi.

– Nekenčiu tos parduotuvės, – pasakė ji. – Bet smeigtukų reikia.

– O man reikia plaukų, – atsakė Airė.

Moteris papurtė galvą.

– *Turi* plaukus, – pasakė ji.

Po penkių su puse valandų, po nuožmios operacijos, kurios metu į du colius Airės plaukų mažomis sruogelėmis buvo įpinti ir klijais pritvirtinti svetimi, Airė Džouns puikavosi vešliais ilgais, tiesiais, rausvai juodais plaukais.

– Tiesūs? – paklausė ji, netikėdama savo akimis.

– Tiesūs kaip velnias, – atsakė Andrėja, gėrėdamasi savo darbu. – Bet, mieloji, turi juos žmoniškai supinti, kitaip nesilaikys. Kodėl neleidi supinti? Tokie palaidi jie nesilaikys.

– Laikysis, – atsakė Airė, pakerėta savo pačios atspindžio. – Taip reikia.

Jis – Milatas, – šiaip ar taip, turi ją pamatyti tik kartą, tik vieną kartą. Kad būtinai pasiektų jį tobulos išvaizdos, ji visą kelią iki Ikbalių namų ėjo suėmusi rankomis plaukus, persigandusi, kad vėjas juos sutaršys.

Duris atidarė Alsana.

– O, sveika. Ne, jo nėra. Išėjęs. Neklausk kur, man jis nieko nesako. Dažniau žinau, kur Madžidas.

Airė įėjo į koridorių ir paslapčia dirstelėjo į save veidrodyje. Vis dar vietoje, ir visai tvarkingai.

– Gal galiu čia palaukti?

– Žinoma. Atrodai pasikeitusi, mieloji. Numetei svorio?

Airė nušvito.

– Nauja šukuosena.

– Ak, taip... atrodai kaip žinių pranešėja. Labai gražu. Dabar prašau į svetainę. Atėjo Gėdingoji dukterėčia su savo bjauria drauguže, bet tu dėl to nesijaudink. Aš darbuojuosi virtuvėje, o Samadas ravi, tad netriukšmauk.

Airė įėjo į valgomąjį.

– Eik tu šikt! – suspigo Nyna, vos ją išvydusi. – Ką tu čia pasidarei!

Ji pasidarė gražiai. Plaukai buvo tiesūs, nepasišiaušę. Gražūs.

– Atrodai kaip išsigimėlė! Eik tu šikt! Maksine, vaje, tu tik pažiūrėk. Jėzau, Aire. Ką tu čia norėjai padaryti?

Negi nematyti? Ištiesinti. Kuo tiesiau. Ir švysčioti.

– Na, koks buvo didysis planas? Negrė Meril Stryp? – Nyna sulinko lyg antklodė ir kikeno iki pakvaišimo.

– Gėdingoji dukterėčia! – pasigirdo Alsanos balsas iš virtuvės. – Siuvant reikia susikaupti. Užčiaupk savo didelę burną, prašyčiau!

Nynos „bjauri draugužė", dar vadinama Nynos mergina, liekna seksuali mergaitė, vardu Maksinė, dailiu porcelianiniu veideliu, tamsiomis akimis ir vešliais garbanotais rudais plaukais, trūktelėjo keistus Airės kirpčiukus.

– Ką tu padarei? Turėjai *tokius gražius plaukus*, biče. Tokius garbanotus ir pašėlusius. Tiesiog stebuklas.

Akimirką Airė neįstengė pratarti nė žodžio. Jai nė netoptelėjo, kad kam nors ji pasirodys ne tokia jau ir nuostabi.

– Aš tiesiog apsikirpau. Kas čia tokio?

– Bet čia ne *tavo* plaukai, kvaiša tu, jie kažkokios vargšės prispaustos pakistanietės, kuriai reikia pinigų vaikams penėti, – pasakė Nyna, trūktelėdama plaukus, kurie taip ir liko jos saujoje. – O ŠŪDAS!

Nyną su Maksine vėl ištiko isterija.

– *Atstokit*, gerai? – Airė nuslinko į krėslą ir susikėlė kojas po smakru. Kaip įmanydama atsainiau tarė. – Tai... hm... kur Milatas?

– Tai štai dėl ko čia viskas? – priblokšta paklausė Nyna. – Dėl mano šūdgalvio pusbrolio-gi?

– Ne. Eik šikt.

– Na, jo nėra. Jis susirado naują paukštytę. Rytų bloko gimnastę su pilvu lyg skalbimo lenta. Visai nieko, įspūdingi papai, bet pasikėlusi kaip velnias. Vardu... vardu?

– Stasia, – atsakė Maksinė, trumpam pakeldama akis nuo „Top of the Pops". – Ar panaši nesąmonė.

Airė dar giliau susirangė mėgstamiausio Samado krėslo spyruoklėse.

– Aire, paklausyk mano patarimo. Kiek tik tave pažįstu, tu sekioji tą berną lyg priklydęs šunelis. O per tą laiką jis tvarko visas, *visas*, išskyrus tave. Jis patvarkė net *mane*, o aš juk jo pirmos eilės pusseserė, kad jį kur.

– Ir mane, – pridūrė Maksinė. – O aš ne tų pažiūrų.

– Nejau niekada nesusimąstei, kodėl jis netvarko tavęs?

– Nes aš bjauri. Ir stora. Ir pasišiaušusi.

– Ne, vėpla, todėl, kad jis nieko daugiau *neturi*. Jam tavęs *reikia*. Judu sieja laikas. Tu tikrai jį *pažįsti*. Žiūrėk, koks jis pasimetęs. Vieną dieną Alachas šį, Alachas tą. Po minutės jam jau rūpi didžiapapės blondinės, rusės gimnastės ir *sinsemilla** dūmai. Jis nežino, kur jo šikna, o kur alkūnė. Jis pats nežino, kas jis yra. Bet *tu* jį pažįsti, bent truputį, pažinojai jį visokį. Ir jam to reikia. Tu kitokia.

Airė nusivaipė. Kartais norisi būti kitokia. O kartais plaukus nuo galvos nusirautum, kad tik būtum tokia, kaip visos.

– Klausyk: tu turi galvą ant pečių. Bet esi primokyta visokio šūdo. Turi mokytis iš naujo. Suvok savo vertę, liaukis šitaip vergauti ir pradėk gyventi, Aire. Susirask merginą ar vaikiną, bet pradėk gyventi.

– Tu labai seksuali mergina, Aire, – meiliai pritarė Maksinė.

– Aha. Kurgi ne.

– Patikėk ja, ji visiška lesbė, – atsakė Nyna, švelniai kedendama Maksinės plaukus ir pakšteldama ją. – Bet iš tikrųjų šita Barbros Straisand šukuosena tau nieko neprideda. Prieš tai buvo kiečiau, biče. Linksmiau. Buvai tikroji *tu*.

Staiga tarpduryje pasirodė Alsana su milžiniška lėkšte sausainių ir labai įtaria veido išraiška. Maksinė pasiuntė jai oro bučinį.

* Rūkomas kanapės pavidalas, ankstyvieji pumpurai.

– Sausainių, Aire? Eikš suvalgyk sausainių. Su manim. Virtuvėje.

Nyna suaimanavo.

– Nepanikuok, tetule. Mes nemėginame jos prisivilioti į Sapfo kultą.

– Man *nerūpi*, ką jūs darot. Aš *nežinau*, ką jūs darot. Aš *nenoriu* žinoti tokių dalykų.

– Mes žiūrim *televizorių*.

Televizorius rodė Madoną, rankomis graibančią dvi kūgio pavidalo krūtis.

– Neabejoju, labai miela, – nusišaipė Alsana, žvilgsniu verdama Maksinę. – Nori sausainių, Aire?

– *Aš* norėčiau sausainių, – sumurmėjo Maksinė, plevendama išraiškingomis blakstienomis.

– Esu visiškai tikra, – lėtai ir reikšmingai, versdama šifrą, atsakė Alsana, – kad neturiu tokių, kokius *tu* mėgsti.

Nyna ir Maksinė vėl pratrūko.

– Aire? – pakartojo Alsana, susiraukusi rodydama virtuvės pusėn. Airė nusekė paskui ją.

– Aš tikrai liberalių pažiūrų, – pasiskundė Alsana, kai jos liko vienos. – Bet kodėl jos vis juokiasi ir vien linksmybėmis užsiima? Negaliu patikėti, kad taip smagu būti homoseksualia. Heteroseksualia tai tikrai ne.

– Šiuose namuose pageidaučiau daugiau negirdėti tokių žodžių, – šaltai tarė Samadas, įeidamas iš daržo ir dėdamas ant stalo ravėjimo pirštines.

– Kokių?

– Nei vienų, nei kitų. Aš kaip įmanydamas stengiuosi, kad šie namai būtų dievobaimingi.

Samadas pastebėjo mergaitę prie savo virtuvės stalo, susiraukė, nusprendė, kad ten tikrai Airė Džouns, ir ėmė ją šnekinti, kaip juodu buvo įpratę.

– Sveika, panele Džouns. Kaip laikosi tamstytės tėvas?

Airė, kaip priklauso, gūžtelėjo pečiais.

– Jūs jį matot dažniau, negu mes. Kaip laikosi Dievas?

– Kuo puikiausiai, ačiū. Ar pastaruoju metu nematei mano netikšos sūnelio?

– Tai kad ne.

– O mano gerojo sūnelio?

– Jau daug metų ne.

– Kai pamatysi netikšą, ar pasakytum jam, kad jis netikša?

– Labai pasistengsiu, pone Ikbali.

– Telaimina tave Dievas.

– Į sveikatą.

– Dabar, jums leidus.

Samadas pasiėmė nuo šaldytuvo viršaus maldos kilimėlį ir išėjo.

– Kas *jam* užėjo? – paklausė Airė, pastebėjusi, kad Samadas savo žodžius tarė ne taip entuziastingai, kaip visada. – Jis atrodo, nežinau, *liūdnas*.

Alsana atsiduso.

– Jis *tikrai* liūdnas. Jaučiasi visur susimovęs. Žinoma, jis *tikrai* visur susimovė, bet, kita vertus, kas mes pirmąjį akmenį ir panašiai. Jis vis meldžiasi ir meldžiasi. Bet niekaip nepripažįsta faktų: Milatas trainiojasi vienas Dievas žino su kuo, vis su baltomis merginomis, o Madžidas...

Airė prisiminė savo pirmąją meilę, apgaubtą švelnios tobulybės aureolės, iliuziją, gimusią iš per laiką susikaupusių nuoskaudų dėl Milato.

– O ką, kas nutiko Madžidui?

Alsana susiraukė ir pakėlė ranką į viršutinę virtuvės lentyną, kur paėmė ploną oro pašto voką ir padavė Airei. Airė išėmė iš jo laišką ir nuotrauką.

Nuotraukoje buvo Madžidas, dabar jau aukštas, tvarkingas jaunuolis. Jo plaukai buvo tokie pat juodi, kaip brolio, bet nesušukuoti ant veido. Jie buvo sklastymu perskirti kairėje pusėje, suglostyti ir užkišti už dešiniosios ausies. Jis vilkėjo tvido kostiumu

ir, regis, – nors buvo sunku įžiūrėti, nuotrauka buvo neryški, – ryšėjo kaklaraištį. Vienoje rankoje laikė plačią skrybėlę nuo saulės. Kita spaudė ranką garsiam indų rašytojui serui R. V. Sarasvačiui. Sarasvatis buvo apsitaisęs baltai, su plačiakrašte skrybėle ant galvos ir, kaip visada, su lazdele laisvoje rankoje. Jiedu atrodė mažumėlę patenkinti savimi, plačiai šypsojosi ir, dievaži, regėjos, kad tuojau paplos kits kitam per nugarą arba ką tik paplojo. Vidudienio saulė svilino Dakos universiteto laiptus, kur visa tai ir buvo nufotografuota.

Alsana smiliumi nukrapštė nuo nuotraukos dėmelę.

– Žinai Sarasvatį?

Airė linkterėjo galva. Privalomas brandos egzamino tekstas: „Ankstyvoji varnelė", R. V. Sarasvatis. Graudi istorija apie paskutines Imperijos dienas.

– Supranti, Samadas nekenčia Sarasvačio. Vadina jį kolonijine atmata, anglų subinlaižiu.

Airė išsirinko atsitiktinę laiško pastraipą ir perskaitė garsiai.

Kaip matot, man labai pasisekė vieną saulėtą kovo dieną sutikti geriausią Indijos rašytoją. Laimėjęs rašinių konkursą (mano tema: „Bangladešas – į ką jam kreiptis?"), nukeliavau į Daką atsiimti prizo (diplomo ir nedidelės pinigų sumos) iš paties didžiojo vyro rankų per iškilmes universitete. Man garbė pranešti, kad jam patikau, ir mudu sykiu praleidome itin malonią popietę; ilgai, draugiškai gėrėme arbatą, o paskui pasivaikščiojome po gražiuosius Dakos prospektus. Ilgų pašnekesių metu seras Sarasvatis gyrė mano protą ir netgi pasakė, kad esu (cituoju) „aukščiausios klasės jaunuolis" – ilgai branginsiu tokią pastabą! Jis patarė, kad ateitį galėčiau sieti su teise, universitetu ar net jo paties kūrybingosios plunksnos profesija! Pasakiau, kad man labiausiai prie širdies pirmoji jo paminėta profesija ir kad jau seniai ketinu Azijos šalis paversti protingais kraštais, kur viešpatauja tvarka, nelaimėms

pasirengiama iš anksto, o mažam berniukui nekelia pavojaus krintančios vazos (!). Reikia naujų įstatymų, naujų potvarkių (sakiau jam), kad įveiktume nelemtą dalią, gamtos nelaimes. Bet tuomet jis mane pataisė: „Ne dalią, – sakė jis. – Mes, indai, bengalai, pakistaniečiai, per dažnai nuleidžiame rankas ir šaukiame „Dalia!" istorijos akivaizdoje. Bet daugelis mūsų neišsilavinę, daugelis nesupranta pasaulio. Turime būti panašesni į anglus. Anglai grumiasi su dalia iki mirties. Jie neklauso istorijos, jei ji nekalba to, ką jie nori išgirsti. Mes sakome: „Taip buvo lemta!" Bet taip nėra lemta. Niekas nėra lemta." Per vieną popietę iš šio didžio žmogaus išmokau daugiau, negu...

– Nieko jis neišmoko!

Samadas įniršęs vėl grįžo į virtuvę ir tėškė virdulį ant viryklės.

– Ko jis gali išmokti iš žmogaus, kuris nieko neišmano? Kur jo barzda? Kur jo *khamise**? Kur jo nuolankumas? Jei Alachas sako, kad bus audra, tai ir bus audra. Jei jis sako, kad žemės drebėjimas, tai bus žemės drebėjimas. Aišku, kad taip lemta! Kaip tik dėl to tą vaiką ten ir išsiunčiau – kad suprastų, jog iš esmės esame silpni, nuo mūsų niekas nepriklauso. Ką reiškia islamas? Ką reiškia tas žodis, pats žodis? *Pasiduodu*. Pasiduodu Dievui. Pasiduodu jam. Čia ne mano gyvenimas, o jo. Gyvenimas, kurį laikau savu, yra jo, ir jis tedaro, ką nori. Banga mane vartys, svaidys, ir nieko nepadarysi. Nieko! Pati gamta musulmonė, nes ji paklūsta dėsniams, kuriais ją susaistė kūrėjas.

– Nepamokslauk šiuose namuose, Samadai Miahai! Yra tam skirtų vietų. Eik į mečetę, bet tik ne į virtuvę, žmonėms čia valgyti reikia...

– Bet mes, mes nepaklūstame automatiškai. Mes gudrūs, gudrūs niekšeliai, tie žmonės. Mumyse blogis, laisva valia. Turime

* Musulmonų dėvimi platūs vyriški marškiniai.

mokytis paklusti. Dėl to vaiką Madžidą Machfūzą Muršedą Mubtasimą Ikbalį išsiunčiau to suprasti. Sakyk, ar išsiunčiau jį tam, kad Britaniją garbinantis induistas karalienės subinlaižys nuodytų jam protą?

– Galbūt, Samadai Miahai, o gal ir ne.

– Nepradėk, Alse, įspėju...

– Ak, pirmyn, tu senas kriene! – Alsana susiėmė už gelbėjimo ratų lyg sumo imtynininkas. – Sakai, kad nuo mūsų niekas nepriklauso, bet pats vis nori, kad viskas priklausytų nuo tavęs! *Liaukis*, Samadai Miahai. Palik berniuką ramybėje. Jis kitos kartos – jis gimė čia, žinoma, kad jis elgiasi kitaip. Negali visko suplanuoti. Šiaip ar taip, kas čia tokio baisaus, – jis nesiruošia tapti *alimu*, bet jis išsilavinęs, jis švarus!

– Tu tiek tenori iš savo sūnaus? Kad jis būtų švarus?

– Galbūt, Samadai Miahai, o gal...

– Ir nešnekėk čia man apie kitas kartas! Viena karta! Nedaloma! Amžina!

Kažkur per vidurį šio barnio Airė išsmuko iš virtuvės ir pasuko prie laukujų durų. Deja, jos akis užkliuvo už subraižyto ir apmusijusio koridoriaus veidrodžio. Ji atrodė kaip Dianos Ros ir Engelberto Humperdinko mišinys.

– *Turi leisti jiems patiems klysti...* – atsklido įsikarščiavęs Alsanos balsas, prasiskverbęs pro pigią virtuvės durų medieną į koridorių, kur stovėjo Airė, žvelgdama į savo atspindį, plikomis rankomis raudamasi svetimus plaukus.

—

Kaip visų mokyklų, Glenard Ouko vidurinės geografija buvo paini. Ne dėl to, kad ji būtų buvusi suplanuota ypač klaidžiai. Ji buvo surėsta dviem paprastais etapais: pirma 1886 metais kaip špitolė (rezultatas: raudona kerėpla, karalienės Viktorijos laikų pamišėlių prieglauda), o paskui išplėsta 1963 metais, kai virto

mokykla (rezultatas: pilkas monolitas, Šviesaus naujojo pasaulio socialinis būstas). Tas dvi kerėplas 1974-aisiais sujungė milžiniškas apvalus plastikinis pėsčiųjų tiltas. Vis dėlto tilto nepakako, kad dvi vietos virstų viena ar kad atvėstų mokinių įkarštis skaidytis ir skirstytis. Savo nelaimei, mokykla suprato, jog negalima suvienyti tūkstančio vaikų vienu lotynišku šūkiu (mokyklos šūkis: *Laborare est Orare* – Dirbti reiškia melstis); vaikai – lyg myžančios katės ar urvus rausiantys kurmiai, žymi teritoriją teritorijoje, kiekviename kampe – savos taisyklės, įsitikinimai, aljansai. Nepaisant visų mėginimų tai užgniaužti, mokykloje vis tiek tvėrė plotai, vietos, ginčijamos teritorijos, satelitinės valstybės, nelaimės ištiktos teritorijos, getai, anklavai, salos. Nebuvo žemėlapių, bet sveikas protas sakė, pavyzdžiui, nekvailioti tarp šiukšlių konteinerių ir darbų skyriaus. Ten pasitaikydavo aukų (ypač kažkoks vargšelis, vardu Kitas, kurio galvą suspaudė spaustuvu), ir perkarę, gysloti vaikiai, kurie čia patruliuodavo, neleisdavo lipti sau ant galvos – jie buvo liesi sūnūs storulių, kuriems iš užpakalinės kišenės lyg pistoletai kyšodavo geltonieji laikraščiai, storulių, kurie tikėjo žiauriu teisingumu – *gyvybė už gyvybę, pakarti juos maža.*

Priešais – suoliukai, trys vienoje gretoje. Čia būdavo paslapčia prekiaujama mažučiais narkotikų kiekiais. Pavyzdžiui, marihuanos dervos trupiniais po 2,50 svaro, tokiais mažais, kad jie pasimesdavo pieštukinėje ir susimaišydavo su trintuko atplaišėlėmis. Arba ketvirtis E, kuris labiausiai praversdavo, kai ypač stipriai suremdavo pilvą per mėnesines. Lengvatikiai galėdavo prisipirkti ir visokiausių namų apyvokos reikmenų – jazminų arbatos, daržo žolės, aspirino, anyžių, miltų, – kurie visi vaizduodavo aukščiausios klasės kvaišalus, juos reikėdavo ryti arba rūkyti kitoje pusėje, dauboje už dramos skyriaus. Ši įdubusi siena, priklausomai nuo to, kur stovėdavai, paslėpdavo nuo mokytojų akių rūkalius, per jaunus rūkalių sodeliui (betoniniam sodui, skirtam tiems, kas jau buvo sulaukęs šešiolikos ir galėjo rūkyti sau į svei-

katą – ar dar esama *šitokių* mokyklų?). Dramos daubos reikėjo vengti. Ten rinkdavosi kieti niekšeliai, dvylikos, trylikos metų užkietėję rūkaliai; jiems nusispjaut. Jiems *tikrai* buvo nusispjaut – į tavo sveikatą, į savo, į mokytojus, tėvus, policiją – bet ką. Rūkymas buvo visų gyvenimo problemų sprendimas, jų 42*, jų *raison d'être*. Cigaretėms jie jautė aistrą. Jie nebuvo žinovai, gurmaniškai nesirinkdavo rūšies, – tiesiog cigaretėms, bet kokioms. Jie žįsdavo jas lyg kūdikiai papus, o kai pagaliau baigdavo, drėgnomis akimis gesindavo į žemę. Šūdas, kaip jie jas mėgo. Cizos, cizos, cizos. Vienintelis dalykas, kuris juos domino, neskaitant cizų, buvo politika, ar, tiksliau, tas šiknius kancleris, kuris vis kėlė cizų kainą, nes pinigų niekada nepakakdavo, ir niekada nepakakdavo cizų. Reikėjo puikiai išmokti tręštis, kaulyti, prašinėti, vogti cizas. Dažna gudrybė būdavo išleisti visos savaitės kišenpinigius dvidešimčiai cizų, išdalyti jas kam papuola, o visą kitą mėnesį vis priminti tiems, kas turi cizų, kaip tąsyk juos pavaišinai. Bet tai buvo labai rizikinga politika. Reikėjo turėti visiškai neįsimintiną veidą, sugebėti nusitręšti cizą ir po penkių minučių grįžti dar vienos taip, kad tavęs neįsidėmėtų. Reikia susikurti visiškai neperregimą kaukę, būti beveidžiu mižniumi, vardu Martas, Džulsas, Ijenas. Kitaip teks melsti labdaros ir *dalytis* cizomis. Vieną cizą galima pasidalyti begale būdų. Būdavo šitaip: kas nors (kas pats nusipirko pakelį cizų) prisidega. Kas nors surinka „per pusę". Pusiaukelėje cigaretė perduodama. Vos jai pasiekus antrąjį žmogų, išgirstame „į tris dalis", tada „likučiai" (tai yra pusė trečdalio), tuomet „galiukas!", paskui, jeigu diena šalta, o cizos baisiai norisi, „paskutinis dūmas!" Bet paskutinis dūmas skirtas tik beviltiškiesiems; jis už filtro ribos, už užrašo su cigaretės pavadinimu, už to, ką sveiku protu įmanoma pavadinti galiuku. Paskutinis dūmas – geltonas filtro kamšalas, kuriame blogiau negu tabakas,

* Užuomina į Douglaso Adamso romaną *Keliautojo kosmostopu vadovas po Galaktiką*. Visažinis kompiuteris, paprašius pateikti atsakymą į svarbiausią klausimą pasaulyje, visatoje ir visur kitur, apskaičiavo: 42.

tai, kas kaupiasi plaučiuose lyg uždelsto veikimo bomba, naikina imuninę sistemą ir neša amžiną, šniurkščiojančią slogą. Tai, kas baltus dantis nudažo geltonai.

Visi Glenard Ouke darbavosi; jie buvo visų įmanomų klasių ir spalvų babeliečiai sumaišytomis kalbomis, kiekvienas uoliai triūsė savo kamputyje, o burnos lyg smilkytuvės įnirtingai atnašavo tabako dūmų aukas daugybei dievų virš jų (Brento mokyklų ataskaita 1990-aisiais: 67 skirtingos tikybos, 132 skirtingos kalbos).

Laborare est Orare:

Moksliukai prie tvenkinio stebėjo varlių seksą,

Puošeivos mergaitės muzikos skyriuje dainavo prancūziškas dainas, vaizdavo, kad kalba lotyniškai, laikėsi vynuogių dietos, gniaužė lesbietiškus polinkius,

Storuliai kūno kultūros koridoriuje smaukėsi,

Jausmingos merginos prie kalbų skyriaus skaitė žmogžudysčių aprašymus,

Indai vaikai teniso raketėmis futbolo aikštėje žaidė kriketą,

Airė Džouns ieškojo Milato Ikbalio,

Skotas Bryzas ir Lisa Reinbou tualete dulkinosi,

Džošua Čalfenas, goblinas, seniūnas ir nykštukas už gamtos mokslų skyriaus žaidė „Goblinus ir gorgones“,

Ir visi visi rūkė cizas, cizas, cizas, iš visų jėgų jas trėšėsi, prisidegdavo ir įkvėpdavo, rinkdavo nuorūkas ir jas perdirbinėjo, džiaugėsi jų galia suvienyti skirtingų kultūrų ir tikybų žmones, bet dažniausiai tiesiog rūkė – *duokš parūkyt, duokš dūmą*, – pūškavo lyg garvežiukai, kol dūmai pasidarė tokie tiršti, kad tie, kurie čia 1886-aisiais kurstė kaminus, kai čia dar buvo špitolė, būtų pasijutę kaip namie.

O Airė tame rūke ieškojo Milato. Krepšinio aikštelėje, rūkalių sode, muzikos skyriuje, valgykloje, abiejų lyčių tualetuose ir kapinaitėse tiesiai už mokyklos. Jai reikėjo jį perspėti. Rengiamas reidas, bus gaudomi visi neteisėti tabako ir žolės rūkaliai, tam

mokyklos darbuotojai suvienijo jėgas su vietos konstebliais. Seisminiai judesiai atsklido nuo Arčio, apreiškimo angelo; ji nugirdo, kaip jis kalbasi telefonu apie šventąsias Mokytojų ir tėvų asociacijos paslaptis; dabar Airę prislėgė daug sunkesnė našta negu seismologą; greičiau jau pranašo našta, nes ji žinojo žemės drebėjimo dieną ir valandą (šiandien, pusę trijų), ji žinojo jo galią (mėtys iš mokyklos), ir žinojo, kas gali tapti lūžio zonos auka. Ji privalėjo jį išgelbėti. Susiėmusi už liulančių lašinių ir prakaituodama po trimis coliais pasišiaušusių plaukų, ji lakstė po mokyklą, šaukdama jį vardu, klausinėdama kitų, apieškodama visas įprastas vietas, bet jo nebuvo nei su kokniais gatvės prekeiviais, nei su pasikėlusiomis merginomis, nei su indų chebra, nei su juodukais. Galiausiai ji nuturseno į gamtos mokslų skyrių senojoje špitolėje, labai mėgstamą mokyklos aklają dėmę, nes tolimoji tvora ir rytinis kampas sudarė trisdešimt brangių jardų vejos, kur nedorais darbais užsiimąs mokinys buvo visiškai paslėptas nuo pašalinių akių. Buvo graži, skaidri rudens diena, žmonių ten daugybė; Airei teko praeiti pro populiarius tonzilių teniso / graibymosi čempionatus, peržengti Džošuos Čalfeno „Goblinų ir gorgonių" žaidimą („Ei, kur čia riogliniesi! Nesumindžiok Mirusiųjų urvo!") ir prasibrauti pro tankią cizų rūkalių falangą, kol pasiekė Milatą pačiame epicentre, lakoniškai traukiantį kūgio pavidalo suktinę ir klausantį aukšto vaikino baisia barzda.

– Milatai!

– Dabar negaliu, Džouns.

– Bet Milai!

– Liaukis, Džouns. Čia Hifanas. Senas draugas. Noriu jo pasiklausyti.

Aukštasis vaikinas Hifanas toliau kalbėjo be jokios pertraukos. Jo balsas buvo žemas ir sodrus, lyg tekantis vanduo, neišvengiamas ir pastovus, jam nutildyti reikėjo daug galingesnės jėgos, negu netikėtai pasirodžiusi Airė, gal net galingesnės negu žemės trauka. Jis vilkėjo dailiu juodu kostiumu, baltais marškiniais ir žalia varlyte. Ant krūtinės kišenėlės buvo išsiuvinėta nedidelė em-

blema, dvi rankos laikė liepsną, o po jomis – dar kažkas, neįžiūrimai mažas. Nors nebuvo vyresnis už Milatą, jo plaukai augo net pasispardydami, o su barzda atrodė gerokai brandesnis.

– ...taigi, marihuana menkina gabumus, galią ir atima geriausius mūsų vyrus šioje šalyje: tokius, kaip tu, Milatai, kurie iš prigimties sugeba vadovauti, kurie turi gabumų paimti žmones už rankos ir pakylėti juos. Bucharis yra užrašęs tokį hadisą, penkta dalis, antras puslapis: *Geriausi mano bendruomenės žmonės yra mano amžininkai ir mano rėmėjai.* Tu esi mano amžininkas, Milatai, meldžiuosi, kad taptum ir mano rėmėju; vyksta karas, Milatai, karas.

Šitaip jis kalbėjo ir toliau, vienas žodis sekė kitą, be jokios skyrybos ar atokvėpio, vis tuo pačiu šokoladiniu balsu – beveik galėjai įsiropšti į jo sakinius, beveik galėjai juose užsnūsti.

– Milai. *Milai.* Svarbus reikalas.

Milatas pažvelgė mieguistai, nežinia, ar nuo hašo, ar nuo Hifano. Nusikratęs Airės ranką nuo rankovės, jis pamėgino juos supažindinti:

– Aire, Hifanas. Mudu anksčiau kartu tūsindavomės. Hifanai...

Hifanas žengė pirmyn, pasilenkęs virš Airės lyg varpinė.

– Malonu susipažinti, sese. Aš Hifanas.

– Nuostabu. *Milatai.*

– Aire, biče, *šūdas.* Gal galėtum *vieną* minutę apsiraminti? – jis padavė jai suktinę. – Noriu jo pasiklausyti, ane? Hifanas – karalius. Žiū, koks kostiumas... gangsteriškas! – Milatas pirštu perbraukė Hifanui per atlapą, o Hifanas, nepaisydamas išmintingo instinkto, net nušvito iš malonumo. – Rimtai, Hifanai, biče, atrodai liuks. Jėga.

– Ane?

– Geriau, negu tada, kai kartu tūsindavomės, ką? Dar Kilburne. Prisimeni, kaip važiavom į Bradfordą ir...

Hifanas susiėmė. Vėl nutaisė ankstesnę dievobaimingą ir ryžtingą išraišką.

– Deja, Kilburno dienų neprisimenu, broli. Tuomet elgiausi iš neišmanymo. Buvau kitas žmogus.

– Aha, – nuolankiai atsakė Milatas. – Aišku.

Milatas žaismingai kumštelėjo Hifanui į petį, o Hifanas stovėjo tiesus kaip stulpas.

– Taigi: vyksta sušiktas dvasinis karas – eik tu šikt! Seniai laikas – reikia palikti savo žymę šioje šalyje. Kaip ten ta jūsų šutvė vadinasi?

– Aš priklausau Jaunai ir amžinai neprilygstamosios islamo nacijos apsaugai, – išdidžiai atsakė Hifanas.

Airė atsiduso.

– *Jauna ir amžina neprilygstamosios islamo nacijos apsauga*, – susižavėjęs pakartojo Milatas. – Liuks pavadinimas. Skamba lyg su kung fu pasispardymais.

Airė susiraukė.

– JANINA?

– Mes suprantame, – iškilmingai atsakė Hifanas, rodydamas po išsiuvinėtomis rankomis su liepsna, kur buvo smulkiai išsiuvinėti inicialai, – kad mūsų santrumpa problemiška.

– Tik truputį.

– Bet vardus duoda Alachas, jų nevalia keisti... Pratęsiant, ką kalbėjau: Milatai, mano drauge, tu galėtum būti Kriklvudo skyriaus vadas...

– *Milai.*

– Galėtum turėti tai, ką aš, o ne šitą siaubingą sumaištį, kurioje gyveni, užuot kliovęsis kvaišalais, tyčia importuojamais valdžios, kad *palaužtų* juodaodžių ir azijiečių bendruomenes, kad *sumenkintų* mūsų galią.

– Aha, – graudžiai atsakė Milatas, sukdamas naują suktinę. – Aš kažkaip ne taip galvoju. Matyt, *turėčiau* galvoti taip.

– *Milai.*

– Džouns, *apsiramink*. Šūdas, aš čia diskutuoju. Hifanai, bičuli, kur tu dabar mokaisi?

Hifanas šypsodamasis papurtė galvą.

– Jau senokai išėjau iš angliškosios švietimo sistemos. Bet mano išsilavinimas dar toli gražu nebaigtas. Tau leidus, cituoju Tabrizį*, 220-ą hadisą: *Žmogus, kuris siekia pažinimo, aktyviai tarnauja Dievui, kol jis grįš, ir...*

– Milai, – sukuždėjo Airė per saldų Hifano balsą. – *Milai.*

– *Eik tu šikt. Ko nori?* Atleisk, Hifanai, bičiuli, aš trumpam.

Airė godžiai trūktelėjo suktinės ir pranešė savo naujieną. Milatas atsiduso.

– Aire, jie įeina pro vieną pusę, o mes išeinam pro kitą. Nieko čia baisaus. Nuolat taip būna. Supranti? Dabar eik sau pažaisti su vaikučiais. Mes čia rimtus reikalus tvarkom.

– Malonu susipažinti, Aire, – pasakė Hifanas, tiesdamas ranką ir nužvelgdamas ją nuo galvos iki kojų. – Jei nesupyksi, labai malonu matyti moterį, kuri rengiasi kukliai ir trumpai kerpasi plaukus. JANINA mano, kad moteriai nėra reikalo pataikauti Vakarų seksualumo erotinėms fantazijoms.

– Hm, a-ha. Dėkui.

Graužiama savigailos ir gerokai apsinešusi, Airė vėl patraukė pro dūmų sieną ir vėl įlipo į Džošuos Čalfeno „Goblinų ir gorgonių" žaidimą.

– Ei, netrukdyk žaisti!

Airė staiga atsigręžė, apimta gniaužiamo įniršio.

– NORĖSIU IR TRUKDYSIU!

Džošuos draugai – storulis, sportininkas ir vaikis labai didele galva – išsigandę susigūžė. Bet Džošua nenusileido. Jis grojo obojumi tiesiai antrajam altui Airei už nugaros apgailėtiname mokyklos orkestre, dažnai stebėdavo jos keistą šukuoseną ir plačius pečius ir manėsi turėsiąs šiokių tokių šansų. Ji buvo protinga, visai pakenčiamos išvaizdos ir kažkuo aiškiai buvo linkusi prie moksliukų, nepaisant vaikino, su kuriuo leisdavo laiką. To indo. Ji trainiojosi su juo, bet nebuvo *tokia*, kaip jis. Džošua Čalfenas aiškiai įtarė ją būsiant *saviškę*. Ji turėjo kažką įgimta, ką jis manėsi galėsiąs

* Nuoroda į vėlyvą (nekanoninį) hadisų rinkinį, antrinį musulmonų jurispridencijos šaltinį.

ištraukti į dienos šviesą. Ji buvo moksliukė imigrantė, sprunkanti iš storųjų, nedailiųjų ir priblokiamai protingųjų šalies. Ji perkopė Kaldoro kalnus, perplaukė Leviatrakso upę ir nepabūgo Duilveno tarpeklio, skuosdama nuo savo tikrųjų tautiečių į kitą šalį.

– Aš tik *perspėjau*. Regis, labai stengiesi įlipti į Goltono šalį. Nori žaisti kartu?

– Ne, nenoriu su tavim žaisti, tu sušiktas smirdžiau. Aš tavęs nė *nepažįstu*.

– Džošua Čalfenas. Lankiau Meinoro pradinę mokyklą. Ir mes kartu lankome anglų kalbos pamokas. *Ir dar* kartu grojame orkestre.

– Ne, *negrojame*. Aš groju orkestre. Tu groji orkestre. Kaip bežiūrėsi, mes nieko nedarome *kartu*.

Goblinas, išminčius ir nykštukas, kurie mėgo skambius žodžių žaismus, nedrąsiai sukikeno. Bet Džošuai įžeidimai buvo nė motais. Džošua buvo įžeidimų Sirano de Beržerakas. Jis klausėsi įžeidinėjimų (nuo meilesnių *Nutukėlis Čalfenas, Pasikėlęs Džošas, Pasišiaušėlis žydukas Džošas*; iki kitokių: *Tas sušiktas hipis, Garbanotas čiulpaila, Šūdžius*), jis visą prakeiktą gyvenimą klausėsi nesibaigiančių įžeidinėjimų ir ištvėrė, tad dabar labai savimi didžiavosi. Įžeidimas buvo akmenukas ant jo tako, tik įrodąs tos, kuri jais svaidosi, intelektualinę menkystę. Nieko nepaisydamas, jis kalbėjo toliau:

– Man patinka tavo nauja šukuosena.

– Tyčiojiesi?

– Ne, man patinka merginos trumpais plaukais. Man patinka androginiškumas. Rimtai.

– Kokio šūdo tu čia kabinėjiesi?

Džošua gūžtelėjo pečiais.

– Nieko. Vos ką nors girdėjus apie Froido teorijas, galima būtų pamanyti, kad tu turi problemų. Iš kur tiek agresijos? Maniau, kad rūkaliai atsipalaiduoja. Gal galima ir man?

Airė net pati pamiršo, kad rankoje laiko smilkstančią suktinę.

– Ak, jo, tikrai. Nuolat puti, ką?

– Retsykiais.

Nykštukas, išminčius ir goblinas prunkštelėjo ir išleido kitokių drėgnų garsų.

– Ak, kodėl ne, – atsiduso Airė, tiesdama jam suktinę. – Imk.

– Aire!

Šaukė Milatas. Jis pamiršo, kad atidavė Airei suktinę, ir dabar tekinas bėgo jos atsiimti. Airė, jau ketinusi duoti ją Džošuai, staiga apsigręžė, vienu metu pastebėjo ir jos link lekiantį Milatą, ir pajuto virpesius po žeme, drebėjimą, kuris parklupdė mažutę Džošuos geležinių goblinų armiją ir nunešė ją nuo lentos.

– Kas čia... – pratarė Milatas.

Tai buvo reido komitetas. Paklausę tėvo valdytojo Arčibaldo Džounso, buvusio kariškio, turinčio pasalų patirties, jie pasiryžo pulti *iš abiejų pusių* (niekada anksčiau tai nebuvo išmėginta), šimto žmonių būrys pasinaudojo netikėtumo elementu, niekaip neišsiduodamas, nebent artėjančių žingsnių garsu; tiesiog apsupo tuos mažus neklaužadas ir taip užkirtę priešui visus kelius atsitraukti sugaudė visokius Milatus Ikbalius, Aires Džouns ir Džošuas Čalfenus kaip tik tada, kai jie vartojo marihuaną.

—

Glenard Ouko direktorius buvo tikras sūtrauka. Jo plaukų linija nuslinko pakaušio pusėn ir ten pasiliko lyg užsispyręs potvynis, akys buvo įkritusios, lūpos įtrauktos į burnos vidų, kūnas visai nepastebimas, ar, tiksliau, tiek, kiek jo tebuvo, buvo susukta į mažą perkreiptą gumulą sukryžiuotomis rankomis ir kojomis. Lyg priešindamasis šitam asmeniniam, vidiniam susitraukimui, direktorius kėdes išdėstė plačiu ratu: toks prabangus gestas turėjo padėti visiems kalbėtis ir matyti vieniems kitus, kad visi galėtų *išsakyti savo nuomonę* ir *būtų išgirsti* bei sykiu visi *spręstų problemas*, o ne *kritikuotų elgesį*. Kai kurie tėvai jaudinosi, kad direktorius – liberalas

krauju plūstančia širdimi. Jei paklaustumėte Tinos, jo sekretorės (tik Tinos, žinoma, niekas niekada *nepasivargindavo* paklausti, kur tau, jokiais būdais, jos klausdavo tik: *Na, tai už ką šitie trys padaužos įkliuvo?*), ji sakytų, kad greičiau jau hemorojumi.

– Na, – klausė direktorius Tinos su gedulingu šypsniu, – tai už ką šitie trys padaužos įkliuvo?

Tina nuvargusi perskaitė, kad visi trys turėjo „maridžuanos". Airė pakėlė ranką, ketindama prieštarauti, bet direktorius švelnia šypsena ją nutildė.

– Mat kaip. Ačiū, Tina. Jei išeidama malonėtum palikti duris mažumėlę pravertas, taip, šitaip, truputį daugiau... *puiku* – tegu niekas nesijaučia, vaizdžiai tariant, užspeistas į kampą. Gerai. Taigi. Manau, *civilizuočiausia* būtų, – tarė direktorius, dėdamas rankas ant kelių delnais į viršų, kad visi matytų, jog jis neturi ginklo, – kad visi nerėktume per kits kitą, aš pirma pasakysiu, ką noriu, tada jūs pasakykit, ką norit, tu pirmas, Milatai, o Džošua paskutinis, o tada, kai visus išklausysim ir visi išsikalbėsim, aš tarsiu paskutinį žodį, ir viskas. Beveik be skausmo. Gerai? Gerai.

– Man reikia parūkyt, – pareiškė Milatas.

Direktorius pasimuistė. Jis atkryžiavo dešinę koją ir užsimetė ant jos perkarusią kairiąją, abu smilius pridėjo prie lūpų lyg bažnyčios varpinę, įtraukė galvą lyg vėžlys.

– Milatai, *liaukis*.

– Ar turit peleninę?

– Ne, klausyk, Milatai, *nereikia*...

– Tai aš tuomet išeisiu parūkyt prie vartų.

Šitaip visa mokykla laikė direktorių įkaitu. Juk negali leisti, kad tūkstantis vaikų išsirikiuotų Kriklvudo gatvėse ir rūkytų cizas, gadindami mokyklos įvaizdį. Juk buvo reitingų amžius. Išrankių tėvų, kišančių nosį į *The Times Educational Supplement*, kur mokyklos aptariamos raidėmis, skaičiais ir inspektorių ataskaitomis. Direktoriui tekdavo mėnesių mėnesiams išjungti gaisro signalizacijas ir slėpti savo tūkstantį rūkalių mokyklos prieglobstyje.

– Ak... klausyk, tiesiog pasislink su kėde arčiau lango. Liaukis, liaukis, nedaryk iš to dramos. Va šitaip. Gerai?

Milatui tarp lūpų pakibo „Lambert&Butler".

– Ugnies?

Direktorius pasirausė marškinių kišenėlėje, kur tarp daugybės popierinių nosinaičių ir tušinukų buvo pakastas vokiškas cigarečių tabakas ir žiebtuvėlis.

– Prašau.

Milatas prisidegė ir išpūtė dūmus direktoriui į veidą. Direktorius užsikosėjo kaip senutė.

– Gerai, Milatai, tu pirmas. Nes bent jau iš *tavęs* šito tikėjausi. Rėžk.

Milatas atsakė:

– Aš ten, už gamtos mokslų skyriaus, buvau dvasinio ugdymosi reikalais.

Direktorius palinko į priekį ir kelissyk pasiplekšnojo per lūpas bažnyčios varpine.

– Bijau, Milatai, kad man to negana. Jeigu čia kalbame apie religinius dalykus, jie tau tik į naudą, bet turi apie juos papasakoti.

Milatas paaiškino:

– Kalbėjausi su savo bičiuliu Hifanu.

Direktorius papurtė galvą.

– Nesuprantu, Milatai.

– Jis – dvasios vadovas. Jis man kai ką patarė.

– Dvasios vadovas? Hifanas? Ar jis mūsų mokykloje? Ar kalbi apie kokią nors sektą, Milatai? Jeigu apie sektą, turi man pasakyti.

– Ne, visai ne apie kokią prakeiktą sektą, – nesusitvardė Airė. – Gal galim tęsti? Man po dešimties minučių alto repeticija.

– Dabar kalba Milatas, Aire. Mes klausomės Milato. Ir tikėkimės, kad kai bus tavo eilė, Milatas tau parodys daugiau pagarbos, negu tu jam. Gerai? Mums *būtinai* reikia bendrauti. Gerai, Milatai. Tęsk. *Koks* dvasios vadovas?

– Musulmonų. Jis man patarė dėl mano tikybos, ane? Jis vadovauja Jaunos ir amžinos neprilygstamosios islamo nacijos apsaugos Kriklvudo skyriui.

Direktorius susiraukė:

– JANINA?

– Jie supranta, kad jų santrumpa problemiška, – paaiškino Airė.

– Taigi, – nekantriai tęsė direktorius, – tas vaikinas iš JANINA. Ar tai jis jus aprūpino?

– Ne, – atsakė Milatas, gesindamas cigaretę į palangę. – Aš pats apsirūpinau. Jis su manim kalbėjosi, o aš rūkiau.

– Klausykit, – pasakė Airė po dar kelių minučių, pokalbiui vis sukantis ratu. – Viskas labai paprasta. Milatas apsirūpino pats. Aš rūkiau, nė nesusimąsčiusi, tuomet padaviau suktinę Džošuai palaikyti minutę, kol užsirišiu batą, bet jis čia visai niekuo dėtas. Aišku? Jau galim eiti?

– Dėtas!

Airė atsigręžė į Džošuą.

– *Ką?*

– Ji mėgina mane išgelbėti. Šiek tiek marihuanos buvo mano. Aš prekiavau marihuana. Tuomet mentai mane pagavo.

– O, Jėzau. Čalfenai, tu išprotėjai.

Galbūt. Bet pastarąsias dvi dienas Džošua sulaukė daugiau pagarbos, plojimų per nugarą ir apskritai valdžios negu per visą savo gyvenimą. Milato spindesys, regis, netyčia krito ir ant jo, o Airė – na, jis leido sau per dvi dienas „nežymų susidomėjimą" paversti įsimylėjimu iki ausų. Velniop. Jis juos abu buvo įsimylėjęs iki ausų. Jie kažkuo buvo labai patrauklūs. Patrauklesni už nykštuką Elginą ar kerėtoją Molochą. Jam patiko būti susietam su jais, kad ir kaip netvirtai. Tiedu ištraukė jį iš moksliukų liūno, netyčia niekam nežinomąjį pavertė visos mokyklos žvaigžde. Be kovos jis nepasiduos.

– Tikrai, Džošua?

– Taip... hm, pradėjau pamažu, bet dabar, regis, turiu rimtą problemą. *Nenoriu* prekiauti narkotikais, aišku, kad nenoriu, bet tai lyg *liga*...

– Ak, dėl *Dievo* meilės...

– Pala, Aire, leisk Džošuai pasakyti, ką jis nori. Jo žodžiai ne mažiau vertingi negu tavo.

Milatas kyštelėjo ranką direktoriui į kišenę ir ištraukė jo sunkų tabako pakelį. Turinį išpylė ant nedidelio kavos staliuko.

– Ei. Čalfenai. Narkomane tu. Atmatuok aštuoniukę.

Džošua pažvelgė į dvokiantį rudą kalną.

– Europietišką ar anglišką?

– Gal galėtum padaryti, ką siūlo Milatas, – susierzinęs tarė direktorius, pasilenkdamas kėdėje apžiūrėti tabako. – Kad visiems būtų aišku.

Virpančiais pirštais Džošua paėmė žiupsnį tabako ir iškėlė ant delno. Direktorius prikišo Džošuos ranką Milatui į panosę apžiūrėti.

– Vos penkių svarų žiupsnis, – nusivaipė Milatas. – Nė šūdo gabalo iš tavęs nepirkčiau.

– Gerai, Džošua, – pasakė direktorius, pildamas tabaką atgal į maišelį. – Manau, galim drąsiai sakyti, kad žaidimas baigtas. Net *aš* supratau, kad tai nė iš tolo nepanašu į aštuoniukę. Bet man neramu, jog jauti poreikį meluoti, ir mums teks sutarti, kada apie tai pasikalbėti.

– Gerai, pone.

– O aš pasitariau su tėvais, ir kadangi mokyklos politika ragina *tolti* nuo elgesio kritikos konstruktyvios elgesio priežiūros *linkme*, jie labai kilniai pasiūlė dviejų mėnesių programą.

– Programą?

– Kiekvieną antradienį ir ketvirtadienį tu, Milatai, ir tu, Aire, eisit į svečius pas Džošuą ir sykiu dalyvausit dviejų valandų popamokinėje pamokų ruošos grupėje, skirtoje matematikai ir biologijai, dalykams, kurie jums sunkiau, o jam lengviau.

Airė prunkštelėjo.

– Jūs gal juokaujat?

– Žinai, *ne*. Manau, kad toks sumanymas labai įdomus. Šitaip stipriosios Džošuos pusės bus lygiai padalytos jums visiems, o judu galėsite pabūti stabilioje aplinkoje, be to, nesitrainiosit gatvėmis. Kalbėjausi su jūsų tėvais, jiems priimtinas toks, suprantat, *susitarimas*. O įdomiausia, kad Džošuos tėvas – gana žinomas mokslininkas, o jo mama, kiek žinau, agronomė, tad, suprantat, jums iš to bus tikrai daug naudos. Judu turit daug galimybių, bet bijau, kad įstrigsit vietose, kurios jus žaloja, – nežinau, ar šeimos aplinkybėse, ar asmeniniuose sunkumuose, – bet čia tikrai puiki proga iš jų ištrūkti. Tikiuosi, suprasit, kad tai ne vien bausmė. Ji konstruktyvi. Žmonės padeda vieni kitiems. Ir aš labai tikiuosi, kad dalyvausit nuoširdžiai, suprantat? Tokie sprendimai labai dera prie Glenard Ouko istorijos, dvasios, viso *etoso* nuo paties sero Glenardo laikų.

—

Glenard Ouko istorija, dvasia ir etosas, kaip žinojo bet kuris ko nors vertas moksleivis, prasidėjo nuo sero Edvardo Flekerio Glenardo (1842–1907), kurį mokykla nusprendė įamžinti kaip savo didįjį karalienės Viktorijos laikų geradarį. Oficialiai buvo teigiama, kad Glenardas skyrė pinigų pirmajam pastatui iš nuoširdaus rūpesčio varguolių socialine padėtimi. Vietoje špitolės oficialiame MTA lankstinuke jis buvo vadinamas „prieglobsčiu, darboviete ir švietimo įstaiga“, kuria kadaise naudojosi anglai ir karibiečiai. Anot MTA lankstinuko, Glenard Ouko įkūrėjas buvo švietėjas ir filantropas. Tačiau MTA lankstinukas taip pat manė, kad „popamokinė prasižengimų apmąstymo valandėlė“ yra tinkamas pakaitalas „palikimui po pamokų“.

Kruopščiau panaršius vietos Greindžo bibliotekos archyvuose, paaiškėtų, kad seras Edmundas Flekeris Glenardas buvo

sėkmingas kolonistas, neblogai uždirbęs Jamaikoje, augindamas tabaką, ar, tiksliau, prižiūrėdamas bekraščius žemės plotus, kur buvo auginamas tabakas. Po dvidešimties metų tokios veiklos, įgijęs daug daugiau pinigų, negu jam reikėjo, seras Edmundas atsilošė savo įspūdingame odiniame krėsle ir paklausė savęs, ar ko nors negalėtų *padaryti*. Ko nors, kad galėtų karšinčiaus amžių pasiekti apgaubtas malonių geros valios ir nuopelnų jausmų. Ko nors žmonėms. Tiems, kuriuos matė pro langą. Ten, laukuose.

Kelis mėnesius seras Edvardas suko galvą. Tuomet vieną sekmadienį, vėlyvą popietę ramiai vaikštinėdamas po Kingstoną, jis išgirdo pažįstamą garsą, kuris šįsyk jam suskambo kitaip. Pamaldžią giesmę. Plojimą rankomis. Raudas ir aimanas. Triukšmą, įkarštį ir ekstatiškus judesius, sklindančius iš vienos bažnyčios po kitos ir plintančius tvankiu Jamaikos oru lyg neregimas choras. Štai, *štai* kas verta dėmesio, pagalvojo seras Edmundas. Nes, priešingai negu daugumą jo kraštiečių išeivių, kurie giesmes vadino inkštimu ir kaltino pagonybe, serą Edmundą visada jaudino Jamaikos krikščionių pamaldumas. Jam patiko linksmos bažnyčios, kur galėjai šniurkšti, kosėti ar staiga krustelėti, neperveriamas smerkiamo vikaro žvilgsnio. Seras Edmundas neabejojo, kad išmintingasis Dievas tikrai nenorėjo, jog Bažnyčia būtų tokia įsitempusi ir gedulinga, kaip Ternbridž Velse, bet kad ji būtų džiugi, giedanti ir šokanti, trypianti kojomis ir plojanti rankomis. Jamaikiečiai tai suvokė. Kartais atrodė, kad jie nesuvokia *nieko* daugiau. Akimirką stabtelėjęs prie vienos ypač gyvos bažnyčios, seras Edmundas pasinaudojo proga susimąstyti apie šį galvosūkį: nepaprastą skirtumą tarp jamaikiečių pamaldumo savo Dievui, lyginant su atsidavimu savo darbdaviui. Šiuo klausimu jis jau ne sykį buvo priverstas susimąstyti anksčiau. Vien šį mėnesį, kai sėdėjo savo raštinėje ir mėgino susikaupti prie uždavinio, kurį pats išsikėlė, prižiūrėtojai atėjo pas jį apskųsti trijų vyrų, užmigusių ar apkvaitusių darbe, ir viso būrio motinų (taip pat ir Baudenų moterų), besiskundžiančių menkomis algomis ir

atsisakančių dirbti. Matot, štai kur šuo pakastas, kaip tik čia. Jamaikietis gali melstis bet kuriuo paros metu, jis lekia į bažnyčią net per menkiausią religinę šventę, net per niekam negirdėtas, – bet vos nuo jo nusigręži tabako lauke, visas darbas sustoja. Kai meldžiasi, jie pilni energijos, juda lyg šokančios pupelės, bliauna navose... bet dirbdami jie užsiraukia ir nebendrauja. Šis klausimas taip nedavė jam ramybės, kad prieš keletą mėnesių jis apie tai parašė į *Gleaner*, prašydamas atsakymų, bet nė vienas jo netenkino. Kuo ilgiau Edmundas apie tai galvojo, tuo jam darėsi aiškiau, kad Anglijoje padėtis visai priešinga. Žaviesi jamaikiečio tikėjimu, bet jo darbo etika ir išsilavinimas varo į neviltį. Priešingai, anglo darbo etika ir išsilavinimas kelia pasigėrėjimą, bet jo silpnas tikėjimas varo į neviltį. O dabar, grįždamas į savo dvarą, seras Edmundas suvokė, kad gali tą padėtį pakeisti, ne, dar daugiau – permainyti! Seras Edmundas, gana stambus vyriškis, kurio viduje, regis, galėjo tūnoti dar vienas žmogus, visą kelią iki namų kone šokavo.

Kitą dieną jis tuojau pat parašė įkarščiu trykštantį laišką į *The Times* ir paskyrė misijų grupei keturiasdešimt tūkstančių svarų, su sąlyga, kad už juos bus nupirkta stambaus nekilnojamojo turto Londone. Čia jamaikiečiai darbuosis petys į petį su anglais, pakuos sero Edmundo cigaretes, o vakarais mokysis iš anglų. Kaip priestatas prie pagrindinės gamyklos turėjo būti surėsta ir koplytėlė. O sekmadieniais, tęsė seras Edmundas, jamaikiečiai nusives anglus į bažnyčią ir parodys jiems, kaip reikia melstis.

Pastatas buvo surėstas, ir, skubiai pažadėjęs auksu grįstas gatves, seras Edmundas išsiuntė tris šimtus jamaikiečių į Šiaurės Londoną. Po dviejų savaičių iš kito pasaulio galo jamaikiečiai atsiuntė Glenardui telegramą, pranešančią, kad saugiai atvyko, o Glenardas jiems atsakė, siūlydamas po iškaba, kurioje jau buvo įrašytas jo vardas, pakabinti lotynišką šūkį: *Laborare est Orare*. Kurį laiką sekėsi visai neblogai. Jamaikiečiai optimistiškai žvelgė į Angliją. Nekreipdami dėmesio į žvarbų klimatą, jie viduje

šildėsi netikėtu sero Edmundo entuziazmu ir susidomėjimu jų gerove. Bet serui Edmundui niekada nesisekė entuziazmą ir susidomėjimą išlaikyti. Jo protas buvo nedidelis ir skylėtas, o pro skyles nuolat trykšdavo aistros, ir *Jamaikiečių tikybą* išverstame jo sąmonės rėtyje netrukus pakeitė kiti pomėgiai: *Indų kariškių jausmingumas; Anglų mergelių nepraktiškumas; Ypatingos kaitros poveikis trinidadiečių seksualiniams polinkiams.* Kitus penkiolika metų, nežiūrint daugiau ar mažiau pastoviai sero Edmundo raštininko siunčiamų čekių, Glenard Ouko gamykla apie jį nieko negirdėjo. Tuomet, per 1907 metų Kingstono žemės drebėjimą, Airės močiutės akivaizdoje Glenardą sutraiškė nuvirtusi marmurinė madona. (Tai senos paslaptys. Kaip protiniai dantys, jos išaiškės, kai ateis metas.) Data buvo nelaiminga. Tą patį mėnesį jis ketino grįžti prie Britanijos krantų pasižiūrėti, kaip einasi jo seniai pamirštam eksperimentui. Jo rašytas laiškas apie kelionės planus Glenard Ouką pasiekė maždaug tuo pat metu, kai kirminas, dvi dienas rausęsis per smegenis, išlindo vargšeliui pro kairiąją ausį. Bet nors ir tapo kirmėlių puota, Glenardas išvengė bjauraus netikėtumo, mat jo eksperimentas nesisekė. Iškart buvo nepraktiška siųsti drėgną, sunkų tabaką į Angliją; kai prieš šešetą mėnesių nutrūko sero Edmundo subsidijos, verslas bankrutavo, misijų grupė tyliai išsiskirstė, o anglai išėjo ieškotis darbo kitur. Jamaikiečiai, kurie kitur darbo negavo, pasiliko, skaičiuodami dienas, kol baigsis maisto atsargos. Dabar jie jau buvo puikiai perpratę tariamąją nuosaką, daugybos lentelę iki devynių, Vilhelmo Užkariautojo gyvenimą bei darbus ir lygiakraščio trikampio savybes, bet norėjo valgyti. Kai kurie nuo alkio mirė, kiti pakliuvo į kalėjimą už smulkius nusikaltimus, kuriuos pakursto alkis, daugelis nejaukiai nudūlino į Ist Endą, pas anglų darbininkų klasę. Keli po septyniolikos metų atsidūrė Britų Imperijos parodoje 1924 metais, apsirengę jamaikiečiais Jamaikos stende, kur vaidino siaubingą buvusio gyvenimo simuliakrą – skardiniai būgnai, koralų vėriniai, – nes dabar buvo anglai, didesni anglai už pačius

anglus, nes taip smarkiai nusivylė. Taigi, iš esmės direktorius klydo: niekaip nepasakysi, kad Glenardas perdavė ateities kartoms mokslo švyturį. Paveldo neįmanoma suteikti ar atimti sava valia, o painiuose paveldimumo reikaluose niekas nenuspėjama. Nors jam tai būtų buvę labai nemalonu, paaiškėjo, kad Glenardo indėlis asmeninis, o ne profesinis ar švietėjiškas: jis sruvo žmonių ir jų šeimų krauju; jis sruvo krauju trijų imigrantų kartų, kurie jautėsi pamiršti ir alkani net savo šeimos prieglobstyje, didžiulėje puotoje; ir sruvo net Airės Džouns iš Jamaikos Baudenų klano krauju, nors ji to nežinojo (tik kas nors juk galėjo ją įspėti atsigręžti atgal ir užmesti akį į Glenardą; Jamaika nedidelė, per dieną gali ją visą apeiti, ir visi, kas ten gyveno, anksčiau ar vėliau trynėsi pasturgaliais su kitais).

—

– Ar mes *tikrai* galim rinktis? – paklausė Airė.

– Jūs su manim atviri, – atsakė direktorius, prikąsdamas bespalvę lūpą, – aš irgi noriu būti jums atviras.

– Negalim rinktis.

– Atvirai, ne. Arba šitaip, arba du mėnesius lankysit popamokines prasižengimų apmąstymo valandėles. Deja, turime įtikti liaudžiai, Aire. O jei ir negalime visada įtikti visiems, bent jau galime įtikti kai...

– Aha, nuostabu.

– Džošuos tėvai – tikrai nuostabūs žmonės, Aire. Manau, tokia patirtis tikrai praplės tavo akiratį. Nesutinki, Džošua?

Džošua nušvito.

– O taip, pone. Tikrai jums pritariu.

– Žinot, nuostabiausia tai, kad čia galėtų būti lyg koks bandymas įvairiausioms programoms, – garsiai susimąstė direktorius. – Varguolių ar mažumų vaikus supažindintume su vaikais, kurie galbūt turėtų ką jiems pasiūlyti. Ir vyktų mainai, abipusiai.

Vaikai mokytų vieni kitus krepšinio, futbolo ir taip toliau. Galėtume gauti *finansavimą*, – ištarus stebuklingą žodį *finansavimas*, įkritusios direktoriaus akys beveik pranyko po sujudusiais vokais.

– Šūdas, biče, – pareiškė Milatas, iš nuostabos purtydamas galvą. – Man reikia parūkyt.

– Pusiau, – atsakė Airė, sekdama lauk paskui jį.

– Pasimatysim antradienį! – sušuko Džošua.

12. *Iltiniai: plėšiamieji dantys*

Jei palyginimas nepasirodytų pernelyg pritemptas, seksualinė ir kultūrinė revoliucija, kurią išgyvenome pastarąsias dvi dešimtis metų, nėra pernelyg nutolusi nuo agronominės revoliucijos, kuri įvyko mūsų žole apžėlusiuose pakraščiuose ir įdubusiose lysvėse. Jei anksčiau tenkindavomės dvimetėmis, blankiaspalvėmis gėlėmis, kas savaitę išnyrančiomis iš po žemės ir pražystančiomis kelissyk per metus (jei pasiseka), dabar iš gėlių reikalaujame ir įvairovės, ir tęstinumo, aistringų egzotiškų žiedų spalvų 365 dienas per metus. Jei kadaise sodininkai garbstė patikimą augalų savidulką, kai žiedadulkės perkeliamos nuo kuokelių ant to paties žiedo piestelių (autogamija), dabar labiau linkstame eksperimentuoti, tiesiog garbiname kryžminį apdulkinimą, kai žiedadulkės perkeliamos nuo vieno to paties augalo žiedo ant kito (geitonogamija) arba nuo vieno tos pačios rūšies augalo ant kito (ksenogamija). Paukščiai ir bitutės, tirštas žiedadulkių debesis – visa tai dabar skatiname! Taip, savidulka – paprastesnis ir patikimesnis iš dviejų apvaisinimo procesų, ypač daugybei rūšių, kurios auga kolonijomis, tiksliai atkartodamos tą pačią kilmės liniją. Bet tokius identiškus palikuonis klonuojančioms rūšims kyla grėsmė, kad visą populiaciją išnaikins vienintelis evoliucinis įvykis. Sode, kaip ir socialinėje ir politinėje plotmėje, vienintelis pastovus dalykas turėtų būti permainos. Mūsų tėvai ir mūsų tėvų petunijos šią pamoką išmoko iš skaudžios patirties. Istorijos žygis ne sentimentalus, jis be gailesčio, ryžtingai sutrypia visą vienmečių kartą.

Kryžminio apdulkinimo būdu vedami įvairesni palikuonys, kurie lengviau sugeba prisitaikyti prie kintančios aplinkos. Sakoma, kad kryžminiu būdu apsidulkinantys augalai taip pat veda daugiau ir kokybiškesnių sėklų. Jei galima spręsti iš mano

> vienų metukų sūnaus (kryžminio apdulkinimo būdu kilusio iš atsimetėlės katalikės agronomės feministės ir žydo intelektualo!), tuomet nedvejodama patvirtinu, kad tai tiesa. Sesės, štai kur esmė: jei ketiname ir kitą dešimtmetį puošti plaukus gėlėmis, tai jos turi būti tvirtos ir visada po ranka, o tai gali užtikrinti tik labai motiniška sodininkė. Jei norime savo vaikams suteikti laimingas žaidimų aikšteles, o savo vyrams – ramius kampelius apmąstymams, mums reikia auginti įvairius ir įdomius sodus. Motina Žemė didi ir dosni, bet net jai retsykiais prireikia talkos!
>
> Džoisė Čalfen, *Naujoji gėlių galia*, 1976, *Caterpillar Press*

Naująją gėlių galią Džoisė Čalfen parašė ankštame palėpės kambarėlyje, iš kurio buvo matyti bekraštis jos pačios sodas, svilinančią 1976-ųjų vasarą. Tai buvo išradinga keistos knygelės pradžia – labiau apie žmonių santykius, o ne apie gėles, – kuri buvo nuolat neblogai perkama iki pat aštuntojo dešimtmečio pabaigos (jokiu būdu ne privalomas kavos staliuko albumas, bet, gerai apžiūrėję bet kurios kūdikių bumo šeimos knygų lentynas, išvystume ją, dulkėtą ir pamirštą, tarp kitų gerai pažįstamų knygų – daktaro Spoko, Širlės Konran, aptriušusio *Women's Press* laidos Alisos Volker *Trečiojo Greindžo Kouplendo gyvenimo* egzemplioriaus). Niekas taip nesistebėjo *Naujosios gėlių galios* populiarumu, kaip pati Džoisė. Knygą ji parašė beveik savaime, užtruko vos tris mėnesius, kurių didžiąją dalį praleido apsitaisiusi ankštais marškinėliais ir apatinėmis kelnaitėmis, kad nebūtų taip karšta, nepaliaujamai krūtimi maitindama Džošuą, beveik išsiblaškiusi, ir tarp lengvai besiliejančių pastraipų mąstydama, kad *būtent* apie tokį gyvenimą ir svajojo. Tokią ateitį ji drįso įsivaizduoti, pirmą sykį išvydusi sumanias Marko akutes, nužvelgiančias jos mėsingas baltas kojas, kai ji prieš septynerius metus žengė jo Oksfordo kolegijos veja, su trumpu sijonėliu. Ji buvo iš tų žmonių, kurie *tučtuojau*, iš pirmo žvilgsnio, viską supranta, kol jos būsimasis vyras dar tik žiojasi nedrąsiai pirmą sykį pratarti „labas".

Labai laiminga santuoka. Tą 1976-ųjų vasarą, per kaitrą, muses ir netylančias ledų vagonėlių muzikėles, viskas vyko lyg sapne – Džoisei tekdavo įsižnybti, kad įsitikintų, jog viskas tikra. Marko kabinetas buvo koridoriumi į dešinę; dusyk per dieną ji nužingsniuodavo koridoriumi, ant vieno stambaus klubo atrėmusi Džošuą, tiesiog pasitikrinti, kad jis ten, *kad jis tikrai yra*, ir, geidulingai parimusi ant jo stalo, ji paslapčia pakšteldavo savo mylimiausią genijų, susikaupusį prie savo keistų spiralių, raidžių ir skaičių. Jai patikdavo atplėšti jį nuo viso to ir parodyti naujausią nepaprastą dalyką, kurį padarydavo ar išmokdavo Džošua; leisti garsus, pažinti raides, koordinuoti judesius, mėgdžioti: *visai kaip tu*, sakydavo ji Markui, *geri genai*, atsakydavo jis, glamonėdamas jos pasturgalį ir goslias šlaunis, rankomis sverdamas kiekvieną krūtį, glostydamas nedidelį pilvuką, apskritai gėrėdamasis savo Angliškąja Kriauše, savo žemiškąja deive... o tuomet ji likdavo patenkinta, vėl nutrepsėdavo į savo kabinetą lyg didelė katė su jaunikliu dantyse, ištryškusi plonu džiaugsmingo prakaito sluoksniu. Be tikslo ir džiugiai ji nejučia imdavo murmėti tai, ką paaugliai rašinėja ant tualeto durų: Džoisė ir Markas, Markas ir Džoisė.

Tą 1976 metų vasarą Markas taip pat rašė knygą. Ne tiek knygą (kaip Džoisė), kiek mokslinį darbą. Jis vadinosi „Pelių chimerizmas: Brinsterio (1974) eksperimentų su aštuonių ląstelių raidos stadijos pelių embrionų sulietų ląstelių kamienais vertinimas ir praktinė tąsa". Džoisė kolegijoje mokėsi biologijos, bet nė nemėgino liestis prie storo rankraščio, lyg kurmiarausis augančio vyrui po kojomis. Džoisė suvokė savo ribas. Ji nė netroško skaityti Marko knygų. Jai pakako žinoti, kad jos kažkaip parašomos. Jai pakako žinoti, kad žmogus, už kurio ji ištekėjo, jas rašo. Jos vyras ne tik uždirbdavo pinigų, jis ne tik gamino daiktus ar pardavinėjo tai, ką pagamindavo kiti, jis *kūrė* būtybes. Jis pasiekė Dievo vaizduotės ribas ir gamino peles, kurios Jahvei nė į galvą nešovė: peles su triušių genais, peles su plėvėmis tarp kojų pirštų (ar bent Džoisė taip įsivaizdavo, ji neklausinėjo), peles, kurios kasmet vis iškalbingiau išreikšdavo Marko sumanymus: nuo se-

lektyvaus veisimo procesų bandymų ir klaidų iki chimerinių embrionų suliejimų, o paskui Marko ateityje glūdinti sparti raida, kurios Džoisė nė nesuprato: DNR mikroinjekcijos, transgenezė retrovirusų pagalba (už kurią 1987 metais jis tik per plauką negavo Nobelio), genų perkėlimas embrioninių kamieninių ląstelių pagalba – visi procesai, kuriais Markas stumdė kiaušialąstes, reguliuodavo per stiprų ar per silpną genų pasireiškimą, įdiegdavo mikrobų linijoms instrukcijas ir prievoles, kurios pasireikšdavo fiziniais bruožais. Kūrė peles, kurių kūnai elgėsi lygiai taip, kaip Markas liepdavo. Ir visada prieš akis turėdavo žmoniją – vaistai nuo vėžio, cerebrinio paralyžiaus, Parkinsono, – visada tvirtai tikėdavo gyvybės *tobulinimo galimybe*, galimybe padaryti ją efektyvesnę, logiškesnę (nes Markui ligos buvo vien genomų logikos klaidos, kaip ir kapitalizmas tebuvo socialinio gyvūno logikos klaida), veiksmingesnę, *čalfenistiškesnės eigos*. Jis vienodai niekino ir gyvūnų teisių fanatikus – siaubingus žmones, kuriuos Džoisei teko vaikyti nuo durų su užuolaidų kartimi, kai keli ekstremistai išgirdo, ką Markas daro su pelėmis, – ir hipius, medžių mylėtojus bei visus, kurie nesuvokdavo paprasto fakto, kad socialinė ir mokslinė pažanga yra ginklo seserys. Tokie buvo visi Čalfenai kartų kartas; jie iš prigimties neįstengdavo, maloniai ar ne, pakęsti kvailių. Jei ginčydavaisi su Čalfenu, mėgindamas užtarti keistuolius prancūzus, kurie mano, kad tiesa yra kalbos išvestinė ar kad istorija interpretuojama, o mokslas – metaforiškas, Čalfenas tylomis išklausydavo, tuomet atsainiai numodavo ranka, nė nematydamas reikalo į tokias nesąmones atsakyti. Čalfenui tiesa yra tiesa. O Genialumas yra genialus. *Markas kūrė būtybes.* O Džoisė buvo jo žmona, uoliai kurianti mažesnes Marko kopijas.

—

Po penkiolikos metų Džoisė vis dar netikėjo, kad būna laimingesnių santuokų negu jos. Po Džošuos gimė dar trys vaikai: Bendžaminas (keturiolikos), Džekas (dvylikos) ir Oskaras (šešerių),

žvitrūs garbanoti berniukai, visi šnekūs ir linksmi. *Vidinis kambarinių augalų gyvenimas* ir Marko dėstytojo vieta leido jiems ištverti devintojo dešimtmečio pakilimą ir nuosmukį, apmokėjo papildomą vonią, oranžeriją ir gyvenimo malonumus: brandintą sūrį, gerą vyną, žiemojimą Florencijoje. Dabar buvo rašomi dar du veikalai: *Slaptosios vijoklinės rožės aistros* ir *Transgenetinės pelės: neišvengiamų DNR mikroinjekcijų (Gordonas ir Radlis, 1981) trūkumų palyginimas su genų perkėlimu naudojant embrionines kamienines (EK) ląsteles (Gosleris ir kt., 1986).* Markas taip pat rašė ir „mokslo populiarinimo" knygą, nors ir nenoromis, jis bendradarbiavo su romanų rašytoju, tikėdamasis, kad šitaip užteks pinigų bent dviem vyriausiems vaikams leisti į aukštąjį mokslą. Džošua buvo matematikos žvaigždė, Bendžaminas norėjo tapti genetiku, kaip tėvas, Džeko aistra buvo psichiatrija, o Oskaras penkiolika ėjimų nukirsdavo tėvo karalių. Ir visa tai – nepaisant to, kad Čalfenai leido vaikus į Glenard Ouką, drįsdami lošti ideologinėje loterijoje, kurios kiti tėvai kaltai išvengdavo, tie nervingi liberalai, kurie gūžčiodavo pečiais ir išspausdavo pinigėlių privačioms mokykloms. Jie buvo ne šiaip sau protingi vaikai, jie buvo laimingi, visiškai neuždari. Vienintelė jų veikla po pamokų (sportą jie niekino) buvo asmeninė terapija penkis kartus per savaitę pas senamadišką froidistę, vardu Mardžorė, kuri savaitgaliais priimdavo Džoisę ir Marką (atskirai). Ne Čalfenams tai galėtų pasirodyti ekstremalu, bet Markas buvo išauklėtas labai gerbti terapiją (jo šeimoje terapija seniai užėmė judaizmo vietą), o su rezultatais nepasiginčysi. Kiekvienas Čalfenas skelbėsi esąs psichiškai sveikas ir emocionaliai stabilus. Vaikai anksti ir tvarkingai įveikė Edipo kompleksus, visi buvo aiškiai heteroseksualūs, dievino savo motiną bei žavėjosi tėvu ir, kaip reta, šie jausmai paauglystėje tik sustiprėjo. Barnių pasitaikydavo retai, jie būdavo žaismingi ir kildavo tik dėl politinių ar intelektualinių klausimų (anarchijos svarbos, būtinybės didinti mokesčius, Pietų Afrikos problemos, sielos / kūno dichotomijos), dėl kurių jie vis tiek visi sutardavo.

Draugų Čalfenai neturėjo. Jie bendravo iš esmės tik su Čalfenų gimine (*geraisiais genais*, taip dažnai minimais: du mokslininkai, vienas matematikas, trys psichiatrai ir jaunas pusbrolis, kuris darbavosi Leiboristų partijoje). Sukąstais dantimis per didžiąsias šventes jie aplankydavo seniai pamirštus Džoisės giminaičius, Konorų klaną, *Daily Mail* laiškų rašinėtojus, kurie net ir dabar neįstengdavo nuslėpti, kaip jiems nepatinka Džoisės išsirinktasis izraelitas. Paprasčiausiai kitų žmonių Čalfenams nereikėjo. Save jie apibūdindavo daiktavardžiais, veiksmažodžiais, o retsykiais ir būdvardžiais: *Tokie jau tie Čalfenai, O tuomet jis suskėlė tikrą čalfenizmą, Jis vėl čalfenuoja, Šiuo klausimu mes per mažai čalfenistiški.* Džoisė netikėjo, kad būna laimingesnių, čalfenistiškesnių šeimų, negu jos.

Tačiau, tačiau... Džoisė ilgėjosi aukso amžiaus, kai ji laikė visą Čalfenų šeimą krūvoje. Kai žmonės be jos negalėdavo valgyti. Kai jie nemokėjo apsirengti be jos pagalbos. Dabar net Oskaras mokėjo pats pasigaminti užkąsti. Kartais atrodydavo, kad nebėra ko pagerinti, nebėra ko puoselėti; neseniai ji ėmė genėti negyvas išsikerojusios rožės šakas, trokšdama rasti kokį nors dėmesio vertą Džošuos trūkumą, kokią slaptą Bendžamino ar Džeko traumą, Oskaro iškrypimą. Bet jie visi buvo tobuli. Kartais, kai Čalfenai susėsdavo sekmadienio pietų, draskydami vištą į gabalus, kol likdavo tik apspurę šonkauliai, tylomis kimšdami, prašnekdami tik paprašyti druskos ar pipirų – nuobodulys pasidarydavo *apčiuopiamas*. Šimtmetis ėjo į pabaigą, o Čalfenams buvo nuobodu. Lyg vienas kito klonai, aplink vakarienės stalą jie demonstravo vienodą tobulybę, čalfenizmą ir visus jo principus be galo atspindinčius save pačius, šokinėjančius nuo Oskaro prie Džoisės, nuo Džoisės prie Džošuos, nuo Džošuos prie Marko, nuo Marko prie Bendžamino, nuo Bendžamino prie Džeko iki begalybės per mėsą ir daržoves. Jie tebebuvo tokia pat nepaprasta šeima, kaip visada. Bet nutraukus visus ryšius su bendramoksliais iš Oksbridžo – teisėjais, televizijos prodiuseriais, reklamos kūrėjais, teisininkais, aktoriais ir kitokių nereikšmingų profesijų

atstovais, kuriuos čalfenizmas niekino, – nebeliko kam gėrėtis pačiu čalfenizmu. Jo nuostabia logika, jo užuojauta, jo intelektu. Jie buvo lyg „Mayflower" keleiviai paklaikusiomis akimis, neregį jokios uolos. Piligrimai ir pranašai be svečios šalies. Jiems buvo nuobodu, o visų nuobodžiausia Džoisei.

Kad užpildytų ilgas dienas, kai viena likdavo namie (Markas važiuodavo į kolegiją), nuobodulys dažnai nugindavo Džoisę vartyti nežmoniškos stirtos Čalfenų prenumeruojamų žurnalų (*New Marxist*, *Living Marxism*, *New Scientist*, *Oxfam Report*, *Third World Action*, *Anarchist's Journal*) ir ilgėtis nuplikėlių rumunų ar pilvotų etiopų – taip, ji suprato, kad tai *kraupu*, bet ką padarysi, – žvilgančiame popieriuje raudančių vaikų, kuriems jos *reikia*. Jai reikėjo būti reikalingai. Ji to nė neslėpė. Pavyzdžiui, ją ėmė *siaubas*, kai jos vaikai, išpūstakiai motinos pieno narkomanai, vienas po kito jį metė. Paprastai ji žindydavo dvejus ar trejus metus, o Džošuą – net ketverius, bet nors pasiūla buvo begalinė, paklausa išsekdavo. Ji su šiurpu laukė neišvengiamos akimirkos, kai jie nuo lengvųjų narkotikų pereis prie sunkiųjų, kalcį iškeis į cukruotą „Ribena" džiugesį. Kai baigė žindyti Oskarą, ji vėl puolė sodininkauti, paniro į šiltą kompostą, kur mažučiams augalėliams jos reikėjo.

Paskui vieną gražią dieną į jos gyvenimą nenoromis įžengė Milatas Ikbalis ir Airė Džouns. Tuo metu ji sode už namo ašarodama apžiūrinėjo 'Garter Knight' veislės pentinius (ryškiai violetinius ir kobalto mėlio su visiškai juodais vidurėliais, lyg kulkų skylės danguje), ar neatsirado tripsų – bjaurių kenkėjų, jau nuėdusių jos aguonmedžius. Paskambino į duris. Užvertusi galvą, Džoisė klausėsi, kol išgirdo, kaip laiptais iš kabineto bėga šlepetėmis apautos Marko kojos, o tada, nusiraminusi, kad jis atidarys, vėl paniro tankmėje. Pakėlusi antakius, ji apžiūrinėjo dvigubus žiedus lyg burnytes, kareiviškai išsirikiavusius palei aštuonių pėdų pentinio stiebą. *Tripsai*, garsiai pratarė ji, pastebėjusi susilanksčiusias mutacijas ant kas antro žiedo, *tripsai*, pakartojo ji, beveik su malonu-

mu, nes dabar reikės jais rūpintis, o gal net parašyti knygą ar bent skyrių, *tripsai*. Apie tripsus Džoisė šį tą žinojo:

> *Tripsais* bendrai vadinami smulkūs vabzdžiai ant labai įvairių augalų, ypač mėgstantys šiltą atmosferą, kurios reikia kambariniams ar egzotiškiems augalams. Dauguma rūšių suaugusios būna ne didesnės negu 1,5 mm (0,06 colio); kai kurios besparnės, bet kitos turi dvi poras trumpų plaukuotų sparnelių. Ir suaugusieji, ir lėliukės turi čiulptuvėlius ir dantukus burnoje. Nors tripsai apdulkina kai kuriuos augalus, o taip pat minta vabzdžiais kenkėjais, šiuolaikiniam sodininkui jie neša ir naudos, ir žalos, bet paprastai laikomi kenkėjais, kuriuos reikia naikinti insekticidais, pavyzdžiui, „Lindex". *Mokslinė klasifikacija*: tripsai priklauso *Thysanoptera* būriui.
>
> Džoisė Čalfen, *Vidinis kambarinių augalų gyvenimas*, iš kenkėjų ir parazitų rodyklės.

Taip. Tripsai turi aštrius *instinktus*: iš esmės jie – dosnūs, produktyvūs organizmai, kurie padeda augalo raidai. Tripsai *nori gero*, bet jie nueina per toli, jie ne tik apdulkina augalus ir minta kenkėjais; tripsai ima ėsti patį augalą iš vidaus. Jei jų nesustabdysi, tripsai nuės vieną pentinių kartą po kitos. Kaip tripsus išnaikinti, jeigu, kaip šįsyk, „Lindex" nepadeda? Ką daugiau daryti, jei ne genėti, be gailesčio išgenėti ir pradėti nuo pradžių? Džoisė giliai atsiduso. Ji taip stengiasi dėl pentinių. Ji taip stengiasi todėl, kad be jos pentiniams – jokių šansų. Džoisė išsitraukė iš prijuostės kišenės didžiulį sodininko sekatorių, tvirtai suėmė rėksmingas oranžines rankenas ir dviem sidabro riekėm tvirtai suėmė atvertą mėlyno pentinio kaklą. Muša, reiškia, myli.

– Džoise! *Džoooise!* Atėjo Džošua su savo draugeliais narkomanais!

Pulcher. Lotyniškai gražus. Toks žodis pirmas atėjo Džoisei į galvą, kai ant jos oranžerijos laiptų pirmą kartą žengė Milatas Ikbalis, kreivai šypsodamasis iš nevykusių Marko pokštų, prisidengęs violetines akis nuo blėstančios žiemos saulės. *Pulcher*: ne tik

sąvoka, bet pats žodis fiziškai pasirodė prieš ją, lyg kas nors būtų jį atspausdinęs rainelėse; Pul-cher – grožis ten, kur mažiausiai jo tikiesi, paslėptas žodyje, kuris iš pažiūros turėtų reikšti riaugėjimą ar odos infekciją. Grožis aukštame jaunuolyje, kuris Džoisei turėjo būti toks pat, kaip tie, iš kurių ji nuolat pirkdavo pieną ir duoną, kuriems ji duodavo peržiūrėti sąskaitas ar kurie paduodavo jai čekių knygelę pro storą banko kasos langelio stiklą.

– Mil-liatas Ikbolas, – tarė Markas, vaizdingai tardamas svetimus skiemenis. – Ir, regis, Airė Džouns. Džošo draugai. Kaip tik sakiau Džošui, kad tokių gražių jo draugų dar nesame matę! Dažniausiai jie būna maži ir sušniurę, tokie toliaregiai, kad net trumparegiai, ir dar plokščiapadžiai. O merginų *niekada* nebūna. Taigi! – žaismingai tęsė Markas, numodamas ranka į pasibaisėjusią Džošo išraišką. – Baisiai smagu, kad jūs pasirodėt. Mes kaip tik dairėmės moters senukui Džošuai į žmonas...

Markas stovėjo ant sodo laiptelių, visai atvirai gėrėdamasis Airės krūtimis (nors, tiesą sakant, Airė buvo visa galva ir pečiais už jį aukštesnė).

– Jis geras vaikis, gudrus, gal fraktalai kiek nesiseka, bet mes vis tiek jį mylim. Taigi...

Markas nutilo, o iš sodo parėjusi Džoisė nusimovė pirštines, paspaudė Milatui ranką ir nusekė paskui visus į virtuvę.

– Tu *tikrai* stambi.

– Hm... ačiū.

– Mums čia tokios patinka – kurios sveikai maitinasi. Visi Čalfenai sveikai maitinasi. Man nė svaras nepriauga, bet priauga Džoisei. Žinoma, tik ten, kur reikia. Pasiliksit vakarienės?

Airė lyg vandens burnon prisėmusi stovėjo viduryje virtuvės, neįstengdama nė žodžio pratarti iš jaudulio. Tokių tėvų ji niekaip nesuprato.

– Ak, nekreipk dėmesio į Marką, – linksmai mirktelėjęs, pasakė Džošua. – Jis truputį iškrypęs. Čia toks Čalfenų pokštas. Jie visada užpuola žmones, vos įėjusius pro duris. Tikrina, ar

mokėsit atsikirsti. Čalfenai mano, kad mandagybės beprasmiškos. Džoise, čia Airė ir Milatas. Juodu pagavo už gamtos mokslų skyriaus.

Džoisė, pusiau atsitokėjusi nuo Milato Ikbalio vizijos, susikaupė tiek, kad įstengė suvaidinti jai kliuvusį Motušės Čalfen vaidmenį.

– Tai *judu* vedėt iš kelio mano vyriausiąjį sūnų. Aš Džoisė. Norėsit arbatos? Tai *jūs* – Džošo *bloga kompanija*. Kaip tik genėjau pentinius. Čia Bendžaminas, Džekas – o ten, koridoriuje, Oskaras. Braškių ir mangų ar paprastos?

– Man paprastos, ačiū, Džoise, – atsakė Džošua.

– Ir man, ačiū, – pridūrė Airė.

– Aha, – pratarė Milatas.

– Tris paprastos ir vieną mangų, prašyčiau, Markai, brangusis, *labai prašau*.

Markas, kuris kaip tik suko pro duris, naujai prisikimšęs pypkę tabako, grįžo su nekantriu šypsniu.

– Aš – šitos moters vergas, – pasakė jis, stverdamas ją už liemens lyg lošėjas, išskėstomis rankomis susirenkantis savo žetonus. – Bet jei nebūčiau, ji pabėgtų su bet kuriuo jaunu gražuoliu, kuris tik pasirodytų namuose. Šią savaitę nenorėčiau tapti darvinizmo auka.

Toks apkabinimas, kuo akivaizdžiausias, buvo atliktas iš priekio, regis, tyčia dėl Milato. Didelės pieniškai melsvos Džoisės akys visą laiką buvo nukreiptos į jį.

– Štai ko tau reikia, Aire, – pasakė Džoisė, apsimestinai išraiškingai kuždėdama, lyg jos būtų pažįstamos penkerius metus, o ne penkias minutes, – nutekėti už tokio, kaip Markas. Visokie perėjūnai – visai smagu, bet kokie gi iš jų tėvai?

Džošua nuraudo.

– Džoise, ji ką tik įžengė pro duris! Leisk jai bent arbatos išgerti!

Džoisė apsimetė nustebusi.

– Nejau tau manęs gėda? Atleisk Motušei Čalfen, aš vis nusišneku.

Bet Airė nesusigėdo; ji susižavėjo, įsimylėjo per penkias minutes. Džounsų namuose niekas nejuokaudavo apie Darviną, nesakydavo, kad vis nusišneka, nesiūlydavo rinktis iš kelių arbatos rūšių ir neleisdavo pokalbiui laisvai sklisti nuo suaugusiojo prie vaiko, nuo vaiko prie suaugusiojo, lyg šių dviejų genčių komunikacijos kanalas būtų neužkimštas, neuždarytas istorijos, *laisvas*.

– Na, – tarė Džoisė, kai Markas ją paleido ir ji įsitaisė už apskrito stalo, kviesdama prisėsti ir juos, – jūs atrodot labai egzotiškai. Nesupykit, kad klausiu, bet iš kur jūs?

– Iš Vilsdeno, – kaip vienas atsakė Airė ir Milatas.

– Taip, taip, žinoma, bet iš kur jūs *kilę*?

– *Ak*, – atsakė Milatas, prašnekdamas, kaip jis vadino, *tuk tuk din din* tarme. – Norėjot paklausti, iš kur aš *kilęs*.

Džoisė, regis, sutriko.

– Taip, *kilęs*.

– Iš Vaitčapelio, – atsakė Milatas, traukdamasis cigaretę. – Iš Karališkosios Londono ligoninės parvažiavau 207 autobusu.

Virtuvėje susigrūdę visi Čalfenai, Markas, Džošas, Bendžaminas ir Džekas pratrūko kvatotis. Džoisė taip pat klusniai nusijuokė.

– Nurimkit, chebra, – įtariai pareiškė Milatas. – Kas čia tokio juokingo, po galais.

Bet Čalfenai kvatojosi toliau. Čalfenai retai juokaudavo, nebent labai nevykusiai arba apie skaičius, arba ir viena, ir kita: Ką nulis pasakė aštuoniukei? *Koks gražus diržas*.

– Tu rūkysi? – staiga paklausė Džoisė, kai juokas aprimo, su panikos gaidele balse. – Čia? Tiesiog mes labai nemėgstam dūmų kvapo. Mes mėgstam tik vokiško tabako kvapą. O jei jį rūkome, tai tik Marko kambaryje, nes kitaip Oskaras pyksta, tiesa, Oskarai?

– Ne, – atsakė Oskaras, jauniausias ir mieliausias berniukas, uoliai statydamas lego imperiją. – Man nerūpi.

– Oskaras pyksta, – pakartojo Džoisė, vėl apsimesdama, kad kužda. – Jam baisiai nepatinka.

– Aš... išeisiu... į... kiemą... – lėtai pratarė Milatas tokiu balsu, kokiu kalbama su pamišėliais ar užsieniečiais. – Grįšiu... po... minutėlės.

Vos Milatas nebegirdėjo, o Markas atnešė arbatos, metai nuo Džoisės nusilupo lyg sena oda, ir ji pasilenkė prie stalo lyg mokinukė.

– Dieve, koks jis *gražuolis*, tiesa? Lyg Omaras Šarifas prieš trisdešimt metų. Keista romėniška nosis. Ar jūs su juo?..

– Palik mergaitę ramybėje, Džoise, – subarė Markas. – Juk tau ji apie tai nepasakos, ką?

– Ne, – atsakė Airė, trokšdama šitiems žmonėms pasakoti bet ką. – Mes ne.

– Ir gerai. Tikriausiai tėvai jau yra jam ką nors parinkę, ne? Direktorius man pasakojo, kad jis musulmonas. Bet, manau, turėtų džiaugtis, kad negimė mergaite, ką? Neįtikėtina, kaip jie elgiasi su mergaitėmis. Prisimeni tą straipsnį *Time*, Markai?

Markas rausėsi šaldytuve, ieškodamas šaltų vakarykščių bulvių.

– Mhm. Neįtikėtina.

– Bet žinai, kiek spėjom pamatyti, jis visai neprimena musulmonų vaikų. Na, aš kalbu iš asmeninės patirties, dažnai lankausi mokyklose kaip sodininkė, dirbu su įvairaus amžiaus vaikais. Paprastai jie tokie tylūs, supranti, siaubingai nuolankūs – bet šitas trykšte trykšta... puikybe! Bet tokie vaikinai nori aukštų šviesiaplaukių, tiesa? Na, bent jau dažniausiai, jeigu jie tokie gražūs. Suprantu, kaip jautiesi... Ir man patikdavo padaužos, kai buvau tavo metų, bet vėliau pasimokai, tikrai. Iš tikrųjų pavojus ne toks ir seksualus, patikėk. Tau daug geriau tiktų toks kaip Džošua.

– Mama!

– Jis visą savaitę neužsičiaupdamas pasakoja apie tave.

– Mama!

Džoisė subarta šyptelėjo.

– Na, gal aš per daug atvirauju su jaunimu. Nežinau... mano laikais mes kalbėdavome daug tiesiau, taip *reikėjo*, jeigu norėjai

pastverti dorą vyrą. Du šimtai merginų universitete, o vaikinų – du tūkstančiai! Jie pešdavosi dėl merginų – bet jei turėjai galvą ant pečių, būdavai išranki.

– Vaje, kokia tu buvai išranki, – įsiterpė Markas, pritykindamas iš už nugaros ir pakšteldamas jai į ausį. – Ir kokio gero *skonio*.

Džoisė bučinius priėmė kaip mergaitė, nuolaidžiaujanti mažajam geriausios draugės broliukui.

– Bet tavo mama abejojo, ką? Ji manė, kad aš per daug intelektuali, kad nenorėsiu vaikų.

– Vis dėlto tu ją perkalbėjai. Tokie klubai bet ką įtikintų!

– Taip, galiausiai... bet ji manęs neįvertino, tiesa? Ji nemanė, kad iš manęs išeis Čalfenų moteris.

– Ji tada tavęs tiesiog nepažinojo.

– Na, mes ją nustebinom, ką?

– Tai moteriai patenkinti teko sunkiai poruotis!

– Keturi anūkai!

Šio pokalbio metu Airė stengėsi sutelkti dėmesį į Oskarą, kuris dėstė uroborą iš didelio rausvo dramblio, kišdamas straublį į jo paties pasturgalį. Ji niekada nebuvo taip *arti* to keisto gražaus dalyko, *viduriniosios klasės*, ir jautė tokią gėdą, kuri iš tikrųjų buvo smalsumas bei susižavėjimas. Buvo keista ir nuostabu. Ji jautėsi kaip davatka, einanti per nudistų paplūdimį ir apžiūrinėjanti smėlį. Ji jautėsi kaip Kolumbas, susitikęs nuogus aravakus, nežinąs, kur dėti akis.

– Atsiprašau už savo tėvus, – pasakė Džošua. – Jie negali atsiplėšti nuo kits kito.

Bet net ir tai buvo pasakyta išdidžiai, nes Čalfenų vaikai žinojo, kad tokių, kaip jų tėvai, pasitaiko retai, – *laiminga sutuoktinių pora*, kurių visame Glenard Ouke buvo vos pora tuzinų. Airė prisiminė savo tėvus, kurie dabar liesdavosi tik per atstumą, ten, kur anksčiau atsidurdavo kito pirštai: prie televizoriaus pultelio, sausainių skardinės, šviesos jungiklių.

Ji tarė:

– Tikriausiai labai gera, kad taip jaučiatės po dvidešimties ar kiek metų.

Džoisė staiga apsigręžė, lyg kas būtų mygtuką paspaudęs.

– Nuostabu! Neįtikėtina! Vieną rytą tiesiog nubundi ir supranti, kad monogamija ne saitai – ji išlaisvina! O vaikams reikia augti tokioje aplinkoje. Nežinau, ar kada esi tai patyrusi, – dažnai skaitau, kad afrokaribiečiams, regis, nesiseka užmegzti ilgalaikių santykių. Tai baisiai liūdna, tiesa? *Vidiniame kambarinių augalų gyvenime* rašiau apie vieną dominikietę, kuri vežiojosi azaliją vazone per šešių skirtingų vyrų namus; vienur statė ją ant palangės, kitur – tamsiame kampe, paskui – miegamajame su langais į pietus ir taip toliau. Juk šitaip su augalais elgtis negalima.

Tai buvo Džoisei būdingas nukrypimas, ir Markas su Džošua meiliai nusivaipė.

Milatas parūkęs grįžo.

– Tai ar mes čia ko nors mokysimės, ane? Labai čia pas jus malonu, bet vakare noriu į miestą. Kada nors.

Kol Airė skendo svajose, vertindama Čalfenus lyg romantikė antropologė, Milatas sode žvalgėsi pro langus, tikrino padėtį. Kur Airė įžvelgė kultūrą, išsilavinimą, klasę, intelektą, Milatas matė pinigus, tingius pinigus, pinigus, kurie tiesiog trainiojosi su šita šeima, nieko ypatingo nenuveikdami, pinigus, ieškančius prasmingo tikslo, kuris galėtų būti ir jis pats.

– Taigi, – tarė Džoisė, suplodama delnais ir mėgindama dar truputį išlaikyti juos visus viename kambaryje, kiek įmanoma ilgiau atidėti vėl stosiančią Čalfenų tylą, – jūs sykiu mokysitės! Na, labai džiaugiamės, kad judu su Aire apsilankėte. Jau sakiau direktoriui, tiesa, Markai, kad tai neturėtų jums būti bausmė. Nusikaltimas juk ne toks ir baisus. Tarp mūsų kalbant, kadaise ir pati labai sėkmingai augindavau marihuaną...

– Negali *būt*, – pareiškė Milatas.

Priežiūra, galvojo Džoisė. Turėk kantrybės, nuolat laistyk ir genėdama neįsisiautėk.

– ...o direktorius mums paaiškino, kad jūsų namai ne itin... na... manau, kad jums čia bus lengviau susikaupti. Tokie svarbūs metai, brandos egzaminai. O jūs juk aiškiai abu turit galvas – tai matyti vien iš akių. Tiesa, Markai?

– Džošai, tavo motina manęs klausia, ar IQ pasireiškia antriniais fiziniais akių spalvos, formos ir taip toliau bruožais. Ar į tokį klausimą galima protingai atsakyti?

Džoisė nenusileido. Pelės ir žmonės, genai ir mikrobai – tai Marko sritis. Sodinukai, šviesos šaltiniai, augimas, priežiūra, nematoma augalo širdis – visa tai *jos*. Lyg misijų laive buvo dalijamasi darbais. Markas priekyje, dairosi, ar neatslenka audra. Džoisė po deniu, tikrina, ar patalynėje neįsiveisė blusų.

– Direktorius žinoį, kaip man gaila matyti tuščiai švaistomas galimybes, – todėl atsiuntė jus pas *mus*.

– Ir dėl to, kad supranta, jog dauguma Čalfenų keturis šimtus kartų protingesni už jį! – pareiškė Džekas, stryksėdamas ir mojuodamas rankomis. Jis buvo dar mažas ir neišmokęs pasididžiavimo savo šeima reikšti socialiai priimtinesniais būdais. – Net Oskaras.

– Ne, netiesa, – atsakė Oskaras, spirdamas ką tik pastatytą lego garažą. – Aš pats kvailiausias pasaulyje.

– Oskaro IQ 178, – sukuždėjo Džoisė. – Truputį baugu, net jei esi jo mama.

– Oho, – atsakė Airė, su visais atsigręždama pasigėrėti Oskaru, mėginančiu praryti plastikinės žirafos galvą. – Nuostabu.

– Taip, bet jis gavo viską, o tiek daug priklauso nuo priežiūros, tiesa? Aš tikrai taip manau. Mums tiesiog pasisekė, kad galėjome taip juo rūpintis, o turėti tokį tėtį, kaip Markas, – tai lyg būti visą parą nušviestam stipraus saulės spindulio, tiesa, mielasis? Jam dėl to taip pasisekė. Na, visiems jiems pasisekė. Žinau, gal tau skamba keistai, bet aš visada siekiau ištekėti už protingesnio vyro, negu aš, – Džoisė įsisprendė rankomis į šonus ir palaukė, kol Airė pagalvos, kad tai skamba keistai. – Ne, tikrai. O aš – užkietėjusi feministė, Markas patvirtins.

– Ji – užkietėjusi feministė, – atsakė Markas iš šaldytuvo gilumos.

– Nemanau, kad suprasi, – tavo karta mąsto kitaip, – bet aš žinojau, kad taip išsilaisvinsiu. Žinojau, kokio tėvo linkiu savo vaikams. Na, nustebai, ką? Atleisk, bet mes čia *tikrai* netauškiam niekų. Jei lankysitės čia kas savaitę, pamaniau, verčiau iškart pamatykit, kokie tie Čalfenai.

Visi Čalfenai, kurie tai išgirdo, šyptelėjo ir palinkčiojo galvomis.

Džoisė nutilo ir pažvelgė į Airę su Milatu taip, kaip pirma žvelgė į 'Garter Knight' veislės pentinius. Ji turėjo daug patirties ir mokėjo greitai pastebėti ligas – jų aptiko ir čia. Pirmojoje (*Irieanthus negressium marcusilia*) slypėjo tyki nuoskauda, galbūt tėvo pavyzdžio stoka, neišnaudotas intelektas, menka savivertė; antrajame (*Millaturea brandolidia joyculatus*) sielvartas buvo gilesnis, siaubinga netektis, žiojinti žaizda. Skylė, kurios neužpildysi vien išsilavinimu ar pinigais. Reikalinga meilė. Džoisė nekantravo priliesti tą vietą gyvybę teikiančiais Čalfen pirštais, užverti skylę, susiūti odą.

– Ar galima paklausti? Jūsų tėvai? Ką jie?..

(Džoisė svarstė, ką darė tėvai, ką jie padarė. Kai aptikdavo pirmąjį mutavusį žiedą, ji norėdavo sužinoti, kur buvo sužeista. Neteisingas klausimas. Kalti ne tėvai, ne viena karta, kalta visa šalis. Ne pumpuras, o visas keras.)

– Nešioja karį, – atsakė Milatas. – Valo stalus. Padavėjas.

– Popierių, – pratarė Airė. – Kažkaip lanksto... ir daro, pavyzdžiui, perforacijas... lyg ir tiesioginė rinkodara, bet ne reklama, bent jau ne su *idėjomis*... kažkaip lanksto... – ji nutilo. – Sunku paaiškinti.

– Ak, taip. Taip, taip, *taip*. Matai, kai trūksta vyriško pavyzdžio... tuomet viskas ir pagenda, kiek man teko patirti. Neseniai parašiau straipsnį *Women's Earth*. Aprašiau vieną mokyklą, kur dirbau: ten visiems vaikams daviau vazonėlį su sprige ir liepiau savaitę jas prižiūrėti taip, kaip mamytė arba tėvelis prižiūri kūdikėlį.

Kiekvienas vaikas pasirinko, kurį iš tėvų mėgdžios. Vienas mielas jamaikietis berniukas, Vinstonas, nusprendė mėgdžioti tėtį. Kitą savaitę paskambino jo mama ir paklausė, kodėl liepiau Vinstonui laistyti gėlytę „Pepsi" ir pastatyti priešais televizorių. Supranti, tiesiog *siaubas*, tiesa? Bet, manau, daugelis tokių tėvų nepakankamai brangina savo vaikus. Iš dalies dėl to kalta kultūra, supranti? Man taip pikta. Vienintelis dalykas, kurį leidžiu žiūrėti Oskarui, yra pusvalandis žinių per dieną. To sočiai gana.

– Sekasi tam Oskarui, – atsakė Milatas.

– Taigi, aš tiesiog labai džiaugiuosi, kad jūs čia, nes, nes Čalfenai, na, – gal nuskambės keistai, bet tikrai norėjau įtikinti jūsų direktorių, kad taip bus geriausia, o kai su judviem susipažinau, esu tuo dar tvirčiau įsitikinusi, – nes *Čalfenai*...

– Moka surasti žmonėse tai, kas geriausia, – užbaigė Džošua. – Manyje tai tikrai surado.

– Taip, – pritarė Džoisė su palengvėjimu, kad nebereikia ieškoti žodžių, spinduliuodama pasididžiavimu. – *Taip*.

Džošua atsistūmė su kėde nuo stalo ir atsistojo.

– Na, imkimės mokslų. Markai, gal paskui galėsi užeiti mums padėti su biologija? Man labai nesiseka reprodukcijos perpasakoti suvirškinamais kąsneliais.

– Žinoma. Bet dabar dirbu su SuperPele, – taip šeima juokais praminė Marko projektą, o mažieji Čalfenai uždainavo „SuperPelė!", įsivaizduodami antropomorfinį graužiką su raudonais šortais. – Ir prieš tai turėsiu pagroti su Džeku pianinu. Skotą Džopliną. Džekas groja kairiąja ranka, o aš – dešiniąja. Gal Artui Teitumui ir neprilygstam, – jis pakedeno Džekui plaukus, – bet sekasi neblogai.

Airė iš visų jėgų pasistengė įsivaizduoti, kaip ponas Ikbalis dešiniąja ranka negyvais papilkėjusiais pirštais groja Skotą Džopliną. Ar kaip ponas Džounsas bet ką perpasakoja suvirškinamais kąsneliais. Nuo čalfenistiško apreiškimo jai net skruostai užkaito. Tad vis dėlto esama tėvų, kurie gyvena dabartyje, nevalkioja su savimi senovės istorijos lyg grandinės su rieduliu. Tad vis dėlto esama vyrų, iki kaklo nenugrimzdusių praeities kemsynuose.

– Pasilikit vakarienės, ką? – meldė Džoisė. – Oskaras labai nori, kad pasiliktumėt. Oskarui labai patinka, kai ateina svečių, jam tai labai naudinga. Ypač rudų svečių! Tiesa, Oskarai?

– Ne, netiesa, – prasitarė Oskaras, spjaudamas Airei į ausį. – Nekenčiu rudų svečių.

– Jam rudi svečiai labai naudingi, – sukuždėjo Džoisė.

—

Tai buvo svečių amžius, rudų, geltonų ir baltų. Tai buvo didžiojo imigracijos eksperimento amžius. Tik dabar galima ateiti į žaidimų aikštelę ir aptikti Aizeką Leungą prie žuvų tvenkinio, Denį Rahmaną futbolo aptvare, Kvangą O'Rurką, mėtantį į krepšį, ir Airę Džouns, niūniuojančią dainelę. Vaikus, kurių vardai ir pavardės tiesiog pjaunasi. Vardai, kurie išskiria masinę tremtį, ankštus laivus ir lėktuvus, šaltą atvykimą, medicinos apžiūras. Tik dabar, ir galbūt tik Vilsdene, galima aptikti geriausias drauges Sitą ir Šeron, nuolat painiojamas, nes Sita baltoji (jos mamai patiko toks vardas), o Šeron – pakistanietė (jos mamai taip atrodė geriau – mažiau vargo). Tačiau nepaisant visos painiavos, nepaisant to, kad jau palyginti patogiai įsitaisėme kits kito gyvenime (kaip žmogus, naktį pasivaikščiojęs, grįžta į mylimosios guolį), nepaisant viso to, dar vis sunku pripažinti, jog nėra didesnių anglų už indus ir didesnių indų už anglus. Dar esama jaunų baltaodžių vyrų, kurie dėl to *pyksta*; kurie, uždarius barus, paplūsta į menkai apšviestas gatves, kumštyje tvirtai gniauždami virtuvės peilį.

Bet imigrantai kvatojasi, išgirdę nacionalistų baimes: šie bijo užkratų, įsibrovėlių, mišrūnų, o juk tai – smulkmenos, *žiedeliai*, palyginti su tuo, ko bijo imigrantai, – praskydimo, *išnykimo*. Net ir kietuolė Alsana Ikbal nuolat nubusdavo savo prakaito baloje, naktį aplankyta regėjimo apie Milatą (genetiškai BB; čia „B" reiškia bengališkumą), vedantį kokią nors Sarą (aa, „a" reiškia „arijų rasę") ir jiems gimstantį vaikelį, vardu Maiklas (Ba), kuris savo ruožtu veda kokią nors Liusę (aa), ir Alsanai lieka neatpažįstami

proanūkiai (Aaaaaa!), kurių bengališkumas visiškai praskiestas, genotipas užmaskuotas fenotipo. Tai pats iracionaliausias ir natūraliausias jausmas pasaulyje. Jamaikoje jis justi net gramatikoje: nėra skirtingų asmeninių įvardžių, nėra skirtumų tarp *aš, tu* ar *jie*, tik grynas, vientisas *aš*. Kai Hortenzė Bauden, pati pusiau baltoji, pagaliau išgirdo apie Klaros vedybas, ji atėjo į svečius, sustojo prie slenksčio ir tarė: „Įsikalk galvon: aš ir aš daugiau nesikalbam", apsigręžė ir laikėsi savo žodžio. Hortenzė ne tam taip stengėsi ištekėti už juodaodžio, grąžinti savo genus nuo bedugnės krašto, kad jos dukra į šį pasaulį gimdytų dar spalvingesnius vaikus.

Taip pat ir Ikbalių namuose mūšio linijos buvo aiškiai pažymėtos. Kai Milatas atsivesdavo į svečius kokią Emilę ar Liusę, Alsana tyliai raudodavo virtuvėje, Samadas išeidavo į sodą išlieti įtūžio ant kalendrų. Kitą rytą visi lūkuriuodavo, prikandę liežuvius, kol Emilė ar Liusė išeidavo, o tuomet prasidėdavo žodžių mūšis. Bet Airė su Klara apie tai beveik nesikalbėdavo, nes Klara suprato negalinti per daug pamokslauti. Vis dėlto ji neslėpė nusivylimo ar geliančio liūdesio. Nuo Airės kambario, paversto šventove žaliaakiams Holivudo stabams, iki klegančių baltųjų draugų, nuolat traukiančių į jos kambarį, Klara regėjo dukrą, apsuptą rausvos odos vandenyno, ir bijojo, kad potvynis ją nusineš.

Iš dalies dėl to Airė neužsiminė tėvams apie Čalfenus. Ji gal ir neketino *poruotis* su Čalfenais... bet instinktas buvo toks pat. Jiems ji juto svaigią penkiolikametės aistrą, priboškiamą, bet be aiškios krypties ar tikslo. Ji tiesiog norėjo, na, kažkaip *susilieti* su jais. Ji norėjo jų angliškumo. Jų čalfeniškumo. Jo *grynumo*. Jai nė netoptelėjo, kad Čalfenai taip pat tam tikra prasme imigrantai (trečios kartos, per Vokietiją ir Lenkiją, buvę Čalfenovskiai) ar kad jiems jos reikia ne mažiau, negu jai jų. Airei Čalfenai atrodė didesni anglai už anglus. Kai Airė peržengdavo Čalfenų namų slenkstį, ji pajusdavo uždraustą virpulį, lyg žydas, dorojantis dešrelę, ar hinduistas, kemšantis „Big Mac". Ji peržengė ribas, slapta pakliuvo į Angliją; tai atrodė baisus maištas, lyg apsivilkti svetimą uniformą ar svetimą odą.

Ji tik pasakydavo, kad antradienio vakarais jai tinklinio treniruotės, ir daugiau apie tai nekalbėdavo.

—

Čalfenų namuose pokalbiai tiesiog sruvo. Airei regėjosi, kad čia niekas nesimeldžia, neslepia jausmų įrankių dėžėje ir tyliai neglosto blunkančių nuotraukų, svarstydamas, kas galėjo būti kitaip. Pokalbis čia maitino gyvastį.

– Sveika, Aire! Užeik, užeik. Džošua virtuvėje su Džoise, tu gražiai atrodai. Milato nėra?

– Ateis vėliau. Jis *pasimatyme*.

– Ak, mat kaip. Na, jei jūsų egzaminuose bus klausimų apie žodinę komunikaciją, jis juos išlaikys be jokio vargo. Džoise! Atėjo Airė! Tai kaip sekasi mokslai? Jau kiek – keturis mėnesius? Pasisėmei Čalfenų genialumo?

– Aha, neblogai, neblogai. Niekada nemaniau, kad galiu įkąsti gamtos mokslus, bet... regis, sekasi. Nors nežinau. Kartais man skauda smegenis.

– Tiesiog dešinysis tavo smegenų pusrutulis nubunda po ilgo miego, turi įsibėgėti. Aš tikrai džiaugiuosi; juk sakiau, kad įmanoma akimirksniu paversti priplaukusius dailininkus mokslininkais – ak, turiu SuperPelės nuotraukų. Primink man paskui, tu jų norėjai, tiesa? Džoise, atėjo didžioji rudoji deivė!

– Markai, biče, raminkis... Sveika, Džoise. Sveikas, Džošai. Labas, Džekai. Oooooi, labutis, Oskarai, meiluti tu.

– Labas, Aire! Eikš, duok bučkį. Oskarai, žiūrėk, Airė vėl pas mus atėjo! Ooooi, žiū, koks jo veidukas... Jis mąsto, kur Milatas, tiesa, Oskarai?

– Ne, netiesa.

– Ak, mažuti, aišku, kad taip... Žiū, koks veidukas... Jis labai nusimena, jeigu Milatas neateina. Pasakyk Airei, kuo vardu tavo naujoji beždžionėlė, Oskarai, ta, kur tėtis padovanojo.

– Džordžas.

– Ne, ne Džordžas – tu pavadinai ją Beždžioniuku Milatu, prisimeni? Nes beždžionės išdykusios, o Milatas *ne ką geresnis*, tiesa, Oskarai?

– Nežinau. Man nerūpi.

– Oskaras labai nusimena, kai Milatas neateina.

– Jis netrukus ateis. Jam *pasimatymas*.

– O kada jam ne pasimatymas! Vis tos didžiakrūtės merginos! Mes dar pavydėti imsim, ką, Oskarai? Su jomis daugiau laiko leidžia, negu su mumis. Bet nejuokaukim. Manau, tau turėtų būti nelengva.

– Ne, man tikrai nieko tokio, Džoise. Aš įpratusi.

– Bet juk visi myli Milatą, tiesa, Oskarai! Taip sunku jo nemylėti, ką, Oskarai? Mes jį mylim, taip, Oskarai?

– Aš jo nekenčiu.

– Ak, Oskarai, nešnekėk kvailysčių.

– Gal galim liautis kalbėti apie Milatą, *prašyčiau*.

– Taip, Džošua, kaip nori. Girdi, kaip jis pavydi? Mėginau jam paaiškinti, kad Milatui reikia truputį daugiau rūpesčio, supranti. Jis iš labai sunkios šeimos. Taip, kaip aš skiriu daugiau dėmesio našlaitėms, o ne astrams – astrai bet kur auga... Juk žinai, Džoši, kad kartais būni labai savanaudis.

– Gerai, mama, gerai. Kaip vakarienė – prieš mokslus ar po?

– *Prieš*, manau, Džoise, ne? Man reikės visą vakarą dirbti su SuperPele.

– SuperPelė!

– Ša, Oskarai, aš kalbuosi su tėčiu.

– Nes rytoj turėsiu skaityti pranešimą, todėl verčiau pavakarieniaukim anksčiau. Jei tu nieko prieš, Aire, žinau, kad mėgsti valgyti.

– Nieko prieš.

– Nešnekėk šitaip, Markai, mielasis, ji labai graužiasi dėl savo svorio.

– Ne, aš tikrai ne...

– Graužiasi? Dėl svorio? Bet juk stambios merginos visiems patinka, ne? *Man* tai tikrai.

– Labas visiems. Durys buvo atviros. Tai ir užėjau. Vieną dieną kas nors įeis ir jus visus išpjaus velniop.

– Milatai! Oskarai, žiūrėk, Milatas! Oskarai, juk tu labai džiaugiesi, kad atėjo Milatas, tiesa, mažuti?

Oskaras suraukė nosytę, apsimetė vemiąs ir metė medinį kūjį Milatui į blauzdas.

– Oskaras *taip* džiaugiasi, kai tave pamato. *Gerai*. Tu kaip tik laiku vakarieniauti. Vištiena su žiediniais kopūstais ir sūriu. Sėskis. Džošai, pakabink kur nors Milato paltą. *Taigi*. Kaip sekasi?

Milatas įnirtingai drebėsi už stalo, jo akys atrodė taip, lyg neseniai būtų ašarojęs. Jis išsitraukė tabako kapšelį ir mažą maišiuką žolės.

– Eik tu šikt, kaip puikiai.

– Kaip puikiai? – Markas dirstelėjo į jį viena akimi, bet šiaip jau susikaupęs pjovė kąsniuką nuo didžiulio stiltono sūrio gabalo. – Neįlindai mergai į kelnes? Merga neįlindo tau į kelnes? Merga buvo be kelnių? Tik iš smalsumo, su *kokiomis* kelnėmis ji...

– *Tėti! Apsiramink*, – suvaitojo Džošua.

– Na, jei tu kada nors vis dėlto *įlįstum* kam nors į kelnes, Džošai, – atsakė Markas, reikšmingai žvelgdamas į Airę, – galėčiau smagintis su *tavim*, bet kol kas...

– Ša, abudu, – pyktelėjo Džoisė. – Aš kalbuosi su Milatu.

Prieš keturis mėnesius turėti tokį kietą draugužį, kaip Milatas, Džošui atrodė pasakiška sėkmė. Tai, kad jis kiekvieną antradienį pas jį lankėsi, taip pakėlė Džošo vertę Glenard Ouke, kad jis nė įsivaizduoti negalėjo. O dabar tas Milatas, kurstomas Airės, ėmė lankytis sava valia, *į svečius*, ir Džošua Čalfenas, anksčiau vadintas Rubuiliu Čalfenu, turėjo šokinėti iki lubų iš džiaugsmo. Bet nešokinėjo. Pyko. Nes Džošua nesitikėjo, kad Milato žavesys bus toks galingas. Kad jis bus toks magnetas. Jis matė, kad Airė dar vis, giliai širdyje, prisisegusi prie jo lyg sąvaržėlė, ir net jo

nuosava motina kartais, regis, visą dėmesį skirdavo vien Milatui; visa jos aistra sodui, savo vaikams, vyrui susitraukė ir nukrypo į šį vienintelį objektą lyg geležies drožlės. Jis pyko.

– Dabar jau ir kalbėti negalima? Savo namuose negalima kalbėti?

– Džoši, nekvailiok. Milatas aiškiai nusiminęs... Tiesiog mėginu dabar pasirūpinti *juo*.

– Vargšelis Džošis, – pratarė Milatas lėtai, piktai, lyg murkdamas. – Negana mamytės dėmesio? Nori, kad mamytė užpakaliuką nušluostytų?

– Eik tu šikt, Milatai, – atkirto Džošua.

– OooooooooOOOO...

– Džoise, Markai, – atsigręžė Džošua šauktis pagalbos iš šalies. – Pasakykit jam.

Markas įsimetė į burną didelį gabalą sūrio ir gūžtelėjo pečiais.

– Biau, kad Miatas – tao mamos juisdisija.

– Leisk man pirma *juo* pasirūpinti, Džoši, – pratarė Džoisė. – O paskui...

Džoisės sakinio pabaiga įstrigo tarpduryje, o virtuvės duris užtrenkė jos vyriausiasis sūnus.

– Man eiti paskui?.. – paklausė Bendžaminas.

Džoisė papurtė galvą ir pakštelėjo Bendžaminui į skruostą.

– Ne, Bendži. Tegu pats apsiramina.

Ji vėl atsigręžė į Milatą, palietė jo veidą, pirštu nuvedė per sūrų ašaros pėdsaką ant skruosto.

– *Taigi*. Kas nutiko?

Milatas ėmė lėtai vynioti suktinę. Jis mėgo versti juos laukti. Jei priversi palūkėti, iš Čalfeno išspausi daugiau.

– Ak, Milatai, *nerūkyk* tų bjaurybių. Paskutiniu metu vos tave pamatom, tu jau ir rūkai. Oskaras *taip* nusimena. Jis ne toks mažiukas, supranta daugiau, negu tau atrodo. Jis supranta, kas yra marihuana.

– Kas yra manimana? – paklausė Oskaras.

– Pats žinai, Oskarai. Nuo jos Milatas visas piktas, kaip šiandien kalbėjomės, ir nuo jos žūsta net tos kelios jo smegenų ląstelės.

– Atsipisk, Džoise.

– Aš tik stengiuosi... – Džoisė dramatiškai atsiduso ir persibraukė pirštais plaukus. – Milatai, kas yra? Tau reikia pinigų?

– Aha, kaip tyčia reikia.

– Kodėl? Kas nutiko? *Milatai.* Pasakok. Vėl šeima?

Milatas įkišo į suktinę oranžinio kartono filtrą ir įsikišo ją burnon.

– Tėvas mane išmetė, ane?

– O, Dieve, – pratarė Džoisė ir tuojau apsiašarojo, arčiau prisitraukė kėdę ir suėmė jo ranką. – Jei *aš* būčiau tavo motina, aš – na, nesu, tiesa... bet ji *tokia* nekompetentinga... Man *taip*... Na, įsivaizduok, leidi savo vyrui išvežti vieną vaiką, o su kitu daryti Dievas žino ką, aš tiesiog...

– Nešnekėk apie mano motiną. Nesi jos mačiusi. Aš apie ją net *nekalbu.*

– Na, juk ji nenori su manim susipažinti, tiesa? Lyg čia būtų kokios nors varžybos.

– Užsičiaupk, Džoise.

– Na, ir nereikia, taip? Leistis... tau skaudu... Matau, kuo aiškiausiai, visa tai taip arti... Markai, padaryk arbatos, jam *reikia* arbatos.

– Eik tu šikt! Nenoriu jokios *sušiktos* arbatos. Jūs nieko daugiau neveikiat, tik arbatą siurbiat! Jūs tikriausiai ir myžat prakeikta arbata.

– Milatai, aš tik sten...

– Nustok.

Iš Milato suktinės iškrito hašo sėkliukė ir prilipo jam prie lūpos. Jis ją nusikrapštė ir įsimetė į burną.

– Bet jei turit, norėčiau brendžio.

Džoisė be žodžių parodė Airei *ką padarysi* ir nykščiu bei smiliumi pavaizdavo mažą lašelį trisdešimties metų senumo

„Napoleon" brendžio. Airė pasilypėjo ant apversto kibiro nukelti jo nuo viršutinės lentynos.

– Gerai, nurimkim. Gerai? Gerai. *Taigi*. Kas šįsyk nutiko?

– Aš pavadinau jį susna. Jis *ir yra* susna. – Milatas nustūmė Oskaro pirštukus, ieškančius, su kuo pažaisti, ir artėjančius prie jo degtukų. – Man reikės kurį laiką kur nors apsistoti.

– Na, dėl to tai nesuk galvos, žinoma, kad galėsi pagyventi pas mus.

Airė įsiterpė tarp jų, Džoisės ir Milato, ir padėjo ant stalo brendžio stiklinę plačia apačia.

– Gerai, Aire, dabar duok jam truputį ramybės, manyčiau.

– Aš tik...

– Taip, gerai, Aire – dabar visai nereikia ant jo užgriūti...

– Jis sušiktas veidmainis, biče, – pertraukė Milatas, urgzdamas ir žvelgdamas kažkur į tolį, kalbėdamas oranžerijai, o ne kam nors konkrečiai, – jis meldžiasi penkis sykius per dieną, bet vis tiek geria ir neturi draugų musulmonų, o tada užsipuola mane dėl sušiktos baltos mergos. O dar pyksta dėl Madžido. Ir išsilieja ant manęs. Be to, nori, kad nebendraučiau su JANINA. Aš tikresnis musulmonas negu jis, tas šūdo gabalas. Eina jis šikt!

– Ar nori apie tai kalbėtis su visais, – paklausė Džoisė, reikšmingai apsidairydama, – ar tik su manim?

– Džoise, – atsakė Milatas, vienu mauku prarydamas brendį, – man nusispjaut.

Džoisė nusprendė, kad tai reiškia *tik su tavim*, ir akimis išvijo visus kitus.

Airė išėjo su džiaugsmu. Per keturis mėnesius, kol jie su Milatu lankėsi pas Čalfenus, per kuriuos įveikė *Dvigubą mokslą*, I tomą, ir valgė savo pasirinktą virtą maistą, išsivystė keista sistema. Kuo geriau sekėsi Airei – ar moksluose, ar mėginant užmegzti mandagų pokalbį, ar uoliai mėgdžiojant Čalfenus, – tuo mažiau ja domėjosi Džoisė. Tačiau kuo labiau Milatas krypo iš doros kelio –

nekviestas ateidavo sekmadienio vakarą, apsinešęs iki ausų, atsivesdavo mergų, visame name rūkydavo žolę, paslapčia gerdavo jų 1964 metų „Dom Perignon", myždavo rožyne, surengė JANINA sueigą svetainėje, priskambino telefonu į Bangladešą už tris šimtus svarų, išvadino Marką žydru, pagrasino iškastruoti Džošuą, pravardžiavo Oskarą išlepintu šūduku, net pačią Džoisę kaltino manijomis – tuo labiau Džoisė juo žavėjosi. Per keturis mėnesius jis prasiskolino jai tris šimtus svarų, naują antklodę ir dviračio ratą.

– Užeisi viršun? – paklausė Markas, uždarydamas juodu virtuvėje ir pasilenkdamas į šalį lyg nendrė, kol pralėks vaikai. – Turiu nuotraukų, kurias tu norėjai pažiūrėti.

Airė dėkinga šyptelėjo Markui. Regis, tai Markas užsiėmė ja rūpintis. Tai Markas padėjo jai tuos keturis mėnesius, kol jos smegenys iš košelės virto kietomis ir skaidriomis, kol ji pamažu įprato mąstyti kaip Čalfenai. Ji manė, kad užimtam žmogui tai didelė auka, bet pastaruoju metu susimąstė, ar tuo pačiu jam tai nebūsią ir malonu. Galbūt lyg matyti, kaip aklas žmogus čiuopia naują daiktą. Arba kaip laboratorijos žiurkė perpranta labirintą. Šiaip ar taip, atsidėkodama už jo dėmesį, Airė ėmė domėtis, iš pradžių strategiškai, o dabar nuoširdžiai, jo SuperPele. Tad kvietimą apsilankyti Marko kabinete viršutiniame namo aukšte, jos pačiame mėgstamiausiame kambaryje, pradėjo girdėti dažniau.

– Na, nestovėk ten išsišiepusi kaip kaimo jurgis. Eikš.

Tokio kambario, kaip Marko, Airė nebuvo regėjusi. Jis nebuvo naudojamas jokiems bendriems reikalams, jokiam kitam tikslui, tik buvo Marko kambarys; jame nesimėtė žaislai, niekučiai, lūženos, nereikalingos lyginimo lentos; niekas ten nevalgė, nemiegojo ir nesimylėjo. Tai nebuvo Klaros palėpė, šlamšto Ksanadu, kruopščiai prikrauta dėžių su užrašais, jei netyčia tektų sprukti iš šios šalies į kitą. Tai nebuvo imigrantų sandėliukas – iki sijų prikrautas visko, ko jie kada nors įsigijo, kad ir kokių lūženų ar griuvenų, kalnai niekučių – tas apčiuopiamas liudijimas, kad

dabar jie visko *turi*, nors anksčiau neturėjo nieko. Marko kambarys buvo skirtas vien Markui ir Marko darbams. Kabinetas. Kaip Osten ar „Upstairs, Downstairs", ar Šerloko Holmso. Tik tai buvo pirmasis kabinetas, kurį Airė išvydo tikrovėje.

Pats kambarys buvo mažas ir netaisyklingos formos, kreivomis grindimis, medinėmis sijomis, dėl kurių vienose vietose buvo galima atsistoti, o kitose – ne, ir stoglangiu vietoje lango, pro kurį šviesa sklisdavo riekėmis, rampos šviesomis, kuriose šokdavo dulkės. Ten stovėjo keturios dokumentų spintutės, prasižioję žvėrys, spjaudantys popierių; popieriaus stirtos riogsojo ant grindų, lentynų, ratu aplink kėdes. Tiesiai virš galvos kybojo sodrių, saldžių vokiško tabako dūmų debesis, nuo kurio viršutinių knygų puslapiai gelto, o ant mažo staliuko puikavosi įmantrus rūkymo rinkinys: atsarginiai kandikliai, pypkės nuo paprastos lenktos iki vis keistesnių pavidalų, uostomojo tabako dėžutės, įvairūs filtrai – visa išdėliota aksomu išmuštame odiniame lagamine, lyg daktaro instrumentai. Ant sienų ir ant židinio atbrailos grūdosi Čalfenų klano nuotraukos, tarp jų ir dailūs portretai Džoisės, kai ji buvo jauna hipė stačiomis krūtimis ir riesta nosyte, kyšančia tarp dviejų vešlių plaukų sruogų. Ir dar keli didesni įrėminti paveikslai. Čalfenų giminės medis. Savimi patenkinto Mendelio portretas. Didelis plakatas su Einšteinu, kai jis buvo Amerikos dievaitis, – Pamišusio Profesoriaus šukuosena, „nustebusi" išraiška ir didžiulė pypkė – su citata *Dievas nelošia kauliukais su pasauliu*. Galiausiai, už didelio ąžuolinio Marko krėslo, kabėjo Kriko ir Vatsono portretas, jie atrodė nuvargę, bet be galo džiugūs priešais savo dezoksiribonukleininės rūgšties modelį, įvijus laiptus metalinėmis pakopomis, nuo Kembridžo laboratorijos grindų kylančius tiek, kad nebepakliuvo į fotografo objektyvą.

– O kur Vilkinsas? – paklausė Markas, pasilenkęs ten, kur lubos buvo žemos, ir plekšnodamas per nuotrauką pieštuku. – 1962 metais Vilkinsas gavo Nobelio medicinos premiją kartu su Kriku ir Vatsonu. Bet nuotraukose Vilkinso – nė ženklo. Tik Krikas ir Vatsonas. Vatsonas ir Krikas. Istorija mėgsta genijus ir duetus. Bet

trijulėms joje nėra vietos, – Markas vėl susimąstė. – Nebent komikams arba džiazo muzikantams.

– Matyt, tau teks būti vienišu genijumi, – linksmai atsakė Airė, nusigręžė nuo nuotraukos ir atsisėdo ant švediškos kėdės be atkaltės.

– Ak, bet aš turiu *mokytoją*, supranti, – jis parodė plakato dydžio nespalvotą nuotrauką ant kitos sienos. – O mokytojai – visai kas kita.

Tai buvo iš labai arti nufotografuotas labai senas žmogus, jo veido kontūrus ryškiai brėžė linijos ir šešėliai, topografinio žemėlapio brūkšniai.

– Didis senas prancūzas, džentelmenas ir mokslininkas. Išmokė mane praktiškai visko, ką žinau. Daugiau kaip septyniasdešimties metų, o protas aštrus tarytum peilis. Bet, matai, mokytojų nereikia tiesiogiai nurodyti. Štai kuo jie tokie puikūs. Na, kur ta prakeikta nuotrauka...

Kol Markas rausėsi dokumentų spintutėje, Airė tyrinėjo nedidelę Čalfenų giminės medžio atšaką, puošniai išpieštą ąžuolą, kuris driekėsi nuo septyniolikto amžiaus iki dabarties. Skirtumai tarp Čalfenų ir Džounsų / Baudenų buvo akivaizdūs. Visų pirma, Čalfenų giminėje visi turėdavo normalų skaičių vaikų. Tiksliau, visi žinojo, kuris vaikas kieno. Vyrai gyvendavo ilgiau už moteris. Vedybų būdavo po vienas ir jos trukdavo ilgai. Gimimų ir mirčių datos buvo konkrečios. Be to, Čalfenai *žinojo*, kas jie buvo 1675 metais. Arčis Džounsas apie savo kilmę galėjo papasakoti ne daugiau, negu nuo jo tėvo netvarkingo atsiradimo šioje planetoje Bromlio aludės giliajame kambaryje apie 1895-uosius ar 1896-uosius, o galbūt ir 1897 metus, priklausomai nuo to, kurios devyniasdešimtmetės padavėjos pasiklausi. Klara Bauden šį tą žinojo apie savo močiutę ir pusiau tikėjo pasaka apie garsų ir vaisingą Dėdę P., turėjusį trisdešimt keturis vaikus, bet neabejotinai galėjo pasakyti tik tiek, kad jos motina gimė 1907 metų sausio 14 dieną, 14.45 valandą katalikų bažnyčioje per patį Kingstono žemės drebėjimą. Visa kita buvo gandai, pasakos ir legendos:

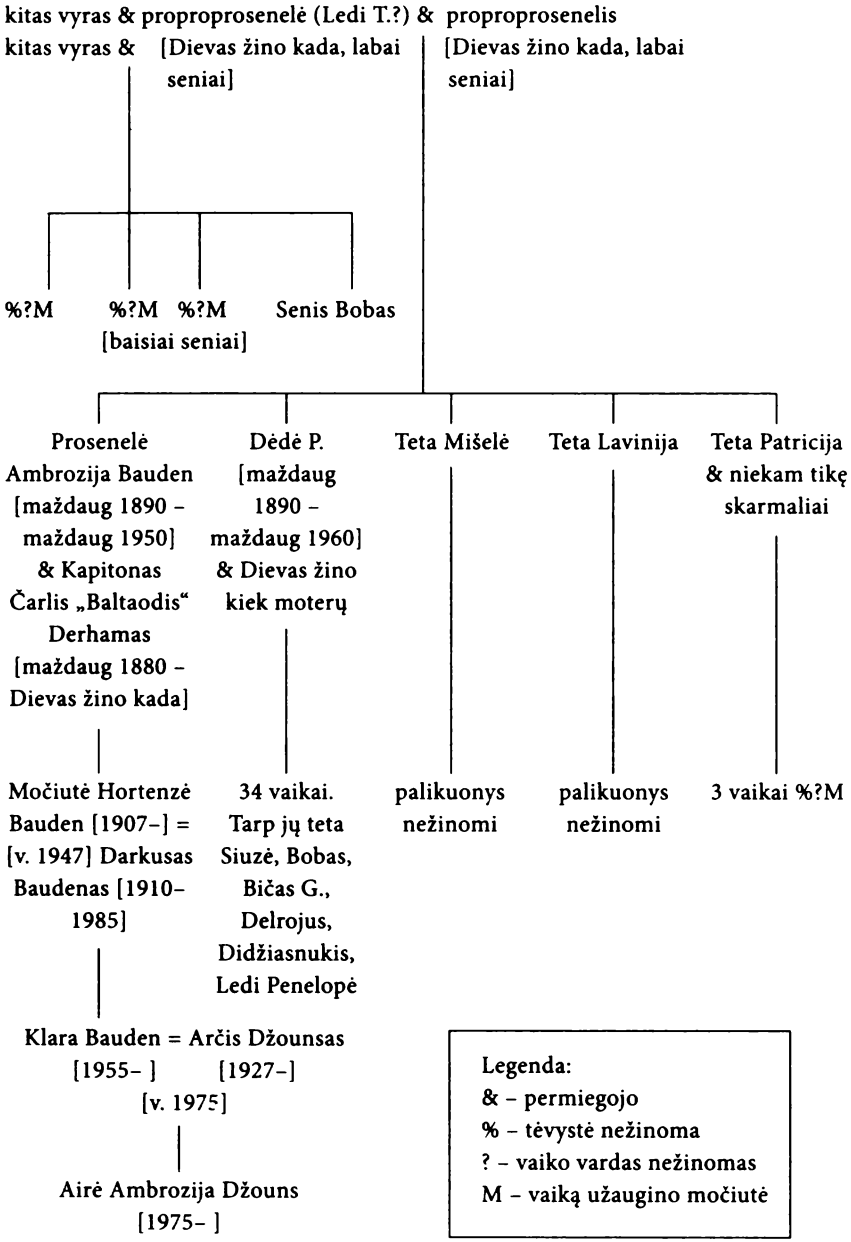
kitas vyras & proproprosenelė (Ledi T.?) & proproprosenelis
kitas vyras & [Dievas žino kada, labai seniai]
[Dievas žino kada, labai seniai]
%?M
%?M [baisiai seniai]
%?M
Senis Bobas
Prosenelė Ambrozija Bauden [maždaug 1890 – maždaug 1950] & Kapitonas Čarlis „Baltaodis“ Derhamas [maždaug 1880 – Dievas žino kada]
Dėdė P. [maždaug 1890 – maždaug 1960] & Dievas žino kiek moterų
Teta Mišelė
Teta Lavinija
Teta Patricija & niekam tikę skarmaliai
Močiutė Hortenzė Bauden [1907–] = [v. 1947] Darkusas Baudenas [1910–1985]
34 vaikai. Tarp jų teta Siuzė, Bobas, Bičas G., Delrojus, Didžiasnukis, Ledi Penelopė
palikuonys nežinomi
palikuonys nežinomi
3 vaikai %?M
Klara Bauden = Arčis Džounsas
[1955–] [1927–]
[v. 1975]
Airė Ambrozija Džouns
[1975–]
Legenda:
& – permiegojo
% – tėvystė nežinoma
? – vaiko vardas nežinomas
M – vaiką užaugino močiutė

– Kokia sena jūsų giminė, – tarė Airė, kai Markas prisiartino jai už nugaros pasižiūrėti, kuo ji taip susidomėjo. – Neįtikėtina. Neįsivaizduoju, koks jausmas.

– Kvaila taip sakyti. Mūsų visų kilmė vienodai sena. Tiesiog Čalfenai visada viską užsirašinėdavo, – mąsliai atsakė Markas, kimšdamas pypkę šviežiu tabaku. – Jei nori, kad tave prisimintų, tai praverčia.

– Matyt, mano šeima labiau kliaujasi žodine tradicija, – Airė gūžtelėjo pečiais. – Bet, biče, paklausk apie tai Milato. Jis kilęs iš...

– Didžio revoliucionieriaus. Girdėjau. Tavo vietoje per daug rimtai į tai nežiūrėčiau. Man regis, toje šeimoje vienai daliai tiesos tenka trys dalys pramanų. O tavo giminėje buvo istorinių personažų? – paklausė Markas, o tuomet, tučtuojau pats praradęs susidomėjimą savo klausimu, vėl ėmė raustis antrojoje dokumentų spintutėje.

– Ne... nieko... *reikšmingo*. Bet mano močiutė gimė 1907 metų sausį, per Kingstono...

– *Štai* kur jos!

Markas džiugiai išniro iš plieninio stalčiaus, mojuodamas plonu plastiko aplanku su keliais popierėliais.

– Nuotraukos. Specialiai tau. Jei jas išvystų gyvūnų teisių gynėjai, nusamdytų man žudiką. Nagi, po vieną. Nečiupk.

Markas padavė Airei pirmąją nuotrauką. Ten buvo aukštielninka pelė. Jos pilvas buvo nusėtas į grybus panašiais augliais, rudais ir išsipūtusiais. Jos nasrai buvo nenatūraliai ištempti, lyg šauktų iš skausmo. Bet ne iš tikro skausmo, pagalvojo Airė, greičiau kaip teatre. Greičiau kaip pelė, kuri kažką baisiai vaizduoja. Pelė persistengėlė. Egzaltuota pelė. Kažkuo ji buvo ir sarkastiška.

– Matai, viskas gerai su embrionų ląstelėmis, jos padeda mums perprasti elementus, kurie gali sukelti vėžį, bet iš tikrųjų reikia sužinoti, kaip auglys progresuoja *gyvame audinyje*. Supranti, to negali apytiksliai nuspėti iš kultūros, tikrai ne. Tad

tokiu atveju mėgini cheminius karcinogenus įsodinti į tikslinį organą, bet...

Airė pusiau klausėsi, pusiau negalėjo atplėšti akių nuo jai paduotų nuotraukų. Kitoje buvo ta pati pelė, kiek ji pažino, šįsyk iš priekio, kur augliai buvo didesni. Vienas ant kaklo buvo kone sulig ausimi. Bet pelė atrodė tuo visai patenkinta. Beveik lyg būtų tyčia užsiauginusi naują organą, kuriuo galėtų girdėti, ką Markas apie ją pasakoja. Airė suvokė, kad kvaila taip manyti apie laboratorijos pelę. Bet pelės snukis ir vėl atrodė kažkoks peliškai klastingas. Pelės akyse švytėjo peliškas sarkazmas. Peliškas lūpas perkreipė peliškas šypsnys. *Mirtina liga?* (klausė pelė Airės) *Kokia dar mirtina liga?*

– ...lėtas ir netikslus. Bet jeigu *perprogramuoji* patį genomą, kad *konkretus* vėžys pasireikštų *konkrečiuose* audiniuose *iš anksto nustatytu* laiku pelės raidoje, tuomet nelieka *atsitiktinumų*. Atsitiktinius mutageno veiksnius *pašalini*. Dabar galim kalbėti apie pelės *genetinę programą*, jėgą, aktyvuojančią onkogenus ląstelių *viduje*. Dabar žiūrėk, šita pelytė yra jaunas patinėlis...

Dabar „SuperPelę©" už priekinių letenėlių laikė du milžiniški rausvi pirštai, kurie vertė jį atsistoti vertikaliai lyg komikso peliuką, šitaip pakeldami galvytę. Jis, regis, buvo iškišęs rausvą pelės liežuvėlį, pirma fotografui, o dabar Airei. Nuo jo smakro lyg dideli purvino lietaus lašai kabojo augliai.

– ...ir tam tikrose jo odos ląstelėse pasireiškia H-ras onkogenas, tad jam užauga daugybinės gėrybinės odos papilomos. Žinoma, įdomiausia tai, kad jaunoms patelėms jos *neužauga*, o tai...

Viena akis užmerkta, kita atmerkta. Lyg merktų akį. Gudrus peliuko mirksnis.

– ...o kodėl? Dėl patinų konkurencijos – peštynėse apsidraskoma. Ne biologinis imperatyvas, o socialinis. Genetinis rezultatas toks pat. Matai? Tik transgeninėms pelėms eksperimento metu praplėtus genomą, galima perprasti tokius skirtumus. O šis peliukas, į kurį dabar žiūri, yra *unikalus*, Aire. Įsodinau jam vėžį, ir vėžys pasirodė kaip tik tada, kai jo tikėjausi. Penkioliktąją raidos

savaitę. Jo genetinis kodas *naujas*. Nauja veislė. Mano galva, nėra geresnio argumento patentui. Ar bent jau kokiai nors honorarų sutarčiai: 80 procentų Dievui, 20 procentų man. Arba atvirkščiai, žiūrint, ko vertas mano advokatas. Tie Harvardo netikšos dėl to dar pešasi. Manęs asmeniškai patentai nedomina. Mane domina *mokslas*.

– Oho, – atsakė Airė, nenoromis grąžindama nuotraukas. – Kaip sudėtinga. Pusiau suprantu, o pusiau – visiškai ne. Tiesiog nuostabu.

– Na, – apsimestinai kukliai atsakė Markas, – bent jau turiu kuo užsiimti.

– Sugebėti pašalinti atsitiktinumą...

– Jeigu pašalini atsitiktinumus, gali valdyti pasaulį, – ramiai atsakė Markas. – Kam apsiriboti onkogenais? Galima užprogramuoti kiekvieną organizmo raidos žingsnelį: reprodukciją, mitybos įpročius, gyvenimo trukmę, – automatinis balsas, lyg zombio ištiestos rankos, išvirtusios akys, – VALDYTI PA-SAU-LĮ.

– Taip ir matau bulvarinės spaudos antraštes, – pasakė Airė.

– Bet rimtai, – atsakė Markas, dėdamas nuotraukas atgal į aplanką ir sukdamas prie spintelės jų padėti, – izoliuotų transgeninių gyvūnų veislių tyrimai iš esmės nušviečia atsitiktinumus. Supranti, ką sakau? Vienas peliukas, paaukotas dėl 5,3 milijardo žmonių. Ne kažin kokia pelių apokalipsė. Negi to per daug?

– Ne, žinoma, ne.

– Velnias! Kokia čia netvarka, po galais!

Markas trissyk pamėgino uždaryti apatinį spintutės stalčių, o tuomet, netekęs kantrybės, iš širdies spyrė į plieninį jos šoną.

– Prakeikimas!

Airė pažvelgė į pravirą stalčių.

– Tau reikia daugiau padalų, – ryžtingai pareiškė ji. – Be to, nemažai popieriaus yra A3, A2 ar nestandartinio formato. Tau reikia kokios nors lankstymo politikos; dabar tu viską tiesiog sumeti.

Markas užvertė galvą ir nusikvatojo.

– Lankstymo politikos! Na, matyt, tu žinai, ką šneki, koks tėvas, tokia ir dukra.

Jis atsitūpė prie stalčiaus ir dar kelissyk stumtelėjo.

– Rimtai. Nesuprantu, kaip tu gali dirbti. Mano mokyklos reikmenys tvarkingesni, o aš nė nemėginu Valdyti Pasaulio.

Markas atsiklaupęs pakėlė akis. Tokiu kampu ji atrodė lyg kalnų masyvas; minkšti tarsi pagalvės Andai.

– Klausyk, o jeigu taip: aš tau sumokėsiu penkiolika svarų per savaitę, jeigu tu du kartus per savaitę ateisi ir pamėginsi aptvarkyti šitą beprotnamį. Tu daugiau sužinosi, o aš būsiu atsikratęs vieno reikalo. Ką? Ką manai?

Ką manai. Džoisė ir taip jau mokėjo Milatui iš viso trisdešimt penkis svarus per savaitę už įvairiausius darbelius, pavyzdžiui, Oskaro priežiūrą, mašinos plovimą, ravėjimą, langų valymą ir spalvoto popieriaus perdirbimą. Iš tikrųjų ji, žinoma, mokėjo tiesiog už tai, kad Milatas būtų šalia. Kad teiktų jai tos energijos. Ir tos *priklausomybės*.

Airė žinojo, kokį sandorį sudaro; nepuolė į jį stačia galva girta, apsinešusi, iš nevilties ar sumišimo, kaip Milatas. Be to, ji to *norėjo*; ji *norėjo* susilieti su Čalfenais, būti su jais vienas kūnas; atskirta nuo netvarkingo, atsitiktinio savo šeimos kūno ir transgenetiškai sulieta su kitu. Unikalus gyvūnas. Nauja veislė.

Markas susiraukė:

– Apie ką čia tiek mąstyti? Norėčiau atsakymo dar šį tūkstantmetį, jei tu nieko prieš. Gerai sugalvojau ar ne?

Airė linktelėjo galva ir nusišypsojo.

– Žinoma. Kada pradėti?

—

Alsana ir Klara pernelyg nedžiūgavo. Bet ne iškart išsikalbėjo ir išsiaiškino, kad nepatenkintos abi. Klara tris vakarus per savaitę mokėsi (paskaitos: Britų imperializmas nuo 1765 metų iki dabar; Valų viduramžių literatūra; Juodaodžių feminizmas), Alsana

visas dienos šviesos valandas, kiek tik Dievas jų davė, leisdavo prie siuvimo mašinos, aplink siautėjant šeimai. Jos retsykiais pasikalbėdavo telefonu, o matydavosi dar rečiau. Vis dėlto kiekviena atskirai ėmė nerimauti dėl Čalfenų, apie kuriuos pamažu ėmė girdėti vis dažniau. Po kelių mėnesių stebėjimo iš pasalų Alsana jau neabejojo, kad Milatas pas Čalfenus leisdavo laiką, kai vis dingdavo iš šeimos namų. Klarai pasisekė vieną darbo dienos vakarą namie užtikti Airę, ir visi išsisukinėjimai apie tinklinį seniai suguro. Jau daug mėnesių ji vis girdėjo Čalfenai šį, Čalfenai tą; Džoisė šitaip nuostabiai pasakė, Markas toks neįtikėtinai protingas. Bet Klara nebuvo linkusi kelti skandalo; ji beviltiškai troško to, *kas geriausia Airei*; ji visada buvo įsitikinusi, kad devynis dešimtadalius motinystės sudaro pasiaukojimas. Ji net pasiūlė susitikti su Čalfenais, bet arba Klarai paranoja, arba Airė iš visų jėgų stengėsi to išvengti. O Arčibaldo paramos tikėtis buvo beprasmiška. Jis Airę matydavo tik prabėgomis – kai ji pareidavo namo nusiprausti, persirengti ar pavalgyti – ir, regis, visai nesijaudino, kad ji nepaliaujamai gražbyliauja apie Čalfenų vaikus (*Kokie jie draugiški, mieloji*) ar apie tai, ką veikia Džoisė (*Tikrai? Kokia gudruolė, ką, mieloji?*), ar ką sako Markas (*Kaip koks Einšteinas, ką, mieloji? Na, ir gerai. Reikia bėgti. Aštuntą susitinku su Semiu „O'Connell's"*.) Arčio oda buvo stora kaip aligatoriaus. Būti tėvu, jo nuomone, buvo tokia genetiškai tvirta padėtis (pats tvirčiausias faktas Arčio gyvenime), kad jam nė netoptelėjo, jog kas nors galėtų kėsintis į jo karūną. Klarai teliko vienai prikąsti lūpą, tikėtis, kad nepraras savo vienturtės, ir ryti kraują.

Bet Alsana pagaliau nusprendė, kad tai tikras karas ir kad jai reikia sąjungininkės. 1991 metų sausio pabaigoje, ramiai pralaukusi Kalėdas ir ramadaną, ji pakėlė ragelį.

– Klausyk: ar girdėjai apie tuos Šaipokus?

– *Čalfenus*. Man regis, jų pavardė Čalfenai. Taip, kiek žinau, jie – Airės draugo tėvai, – atsainiai atsakė Klara, norėdama pirma išsiaiškinti, ką žino Alsana. – Džošuos Čalfeno. Regis, miela šeima.

Alsana išpūtė orą pro nosį.

– Man jie Šaipokai – plėšikai anglų paukščiai, iškapstantys geriausias sėklas! Tie paukščiai mano laurų lapams daro tą patį, ką tie žmonės – mano vaikui. Dar *blogiau*; jie lyg paukščiai su dantimis, aštriomis iltimis, jie ne tik vagia, jie drasko į gabalus! Ką tu apie juos žinai?

– Na... kad nieko. Jie padėjo Airei ir Milatui mokytis gamtos mokslų, taip ji man pasakojo. Alse, neabejoju, kad jie nedaro nieko blogo. O Airei dabar puikiai sekasi mokykloje. Jos, tiesa, *niekada* nėra namie, bet negi imsi ir uždrausi.

Klara išgirdo, kaip įtūžusi Alsana tranko Ikbalių turėklus.

– Ar tu juos *matei*? Nes *aš* nemačiau, tačiau jie nesidrovėdami duoda mano sūnui pinigų ir pastogę, lyg jam ko nors stigtų, ir, neabejoju, plaka mane liežuviais. *Vienas Dievas žino*, ko jis jiems apie mane pripasakoja! Kas jie tokie? Aš su jais kiaulių neganiau! Milatas pas juos leidžia kiekvieną laisvą minutę, o aš nepastebėjau, kad būtų pagerėję jo pažymiai, jis vis tiek rūko žolę ir duodasi su mergom. Mėginau kalbėtis su Samadu, bet jis gyvena savo pasaulyje; jis tiesiog nesiklauso. Tik aprėkia Milatą ir nesikalba su manim. Mes mėginam sutaupyti pinigų, kad galėtų grįžti Madžidas, kad išleistume jį į gerą universitetą. Mėginu išlaikyti šeimą krūvoje, o tie Šaipokai drasko ją į gabalus!

Klara prikando lūpą ir tylomis linkčiojo į ragelį.

– Ar girdi, madam?

– Taip, – atsakė Klara. – Taip. Matai, Airė, na... ji, regis, juos dievina. Iš pradžių nusiminiau, bet paskui pagalvojau, kad aš pati kvaila. Arčis sako, kad aš kvaila.

– Jei pasakytum tam besmegeniui, kad mėnulyje nėra gravitacijos, jis irgi manytų, kad tu kvaila. Jau penkiolika metų apsieiname be jo nuomonės, apsieisim ir dabar. Klara, – kalbėjo Alsana, o sunkus jos alsavimas šniokštė ragelyje, balsas atrodė pervargęs, – mes visada *palaikome viena kitą*... Man dabar tavęs *reikia*.

– Taip... tik pagalvojau...

– Prašau. Negalvok. Užsakiau bilietus į filmą, seną ir prancūzišką, kokius tu mėgsti – šiandien pusę trijų. Susitinkam prie „Tricycle Theatre". Ateis ir Gėdingoji dukterėčia. Išgersim arbatos. Pasikalbėsim.

Filmas buvo „A Bout de Souffle". 16 mm, nespalvotas. Seni fordai ir bulvarai. Paraitotos kelnės ir skepetaitės. Bučiniai ir cigaretės. Klarai jis labai patiko (Gražuolis Belmondo! Gražuolė Seberg! Gražuolis Paryžius!), Nynai jis pasirodė pernelyg prancūziškas, o Alsana nesuprato, apie ką ten išvis kalba.

– Du jaunuoliai laksto po Prancūziją, tauškia nesąmones, žudo policininkus, vagia mašinas, niekada nesegi liemenėlių. Jei čia Europos kinas, aš geriau jau žiūrėsiu Bolivudą. Nagi, ponios, imsimės reikalo?

Nyna nuėjo atnešti arbatos ir grįžusi padėjo ją ant staliuko.

– Kas čia per sąmokslas prieš Šaipokus? Primena Hičkoką.

Alsana trumpai išdėstė padėtį.

Nyna išsitraukė iš rankinės „Consulates", prisidegė ir iškvėpė mėtinį dūmą.

– Tetule, jie atrodo visiškai padori viduriniosios klasės šeima, kuri padeda Milatui mokytis. Tai dėl to atplėšei mane nuo darbų? Na, juk čia ne koks Džounstaunas.

– Ne, – atsargiai atsakė Klara, – ne, žinoma, bet tavo teta sako, kad Milatas su Aire ten leidžia daug laiko, tad mes norėtume truputį daugiau sužinoti apie tuos žmones, supranti. Juk tai visai natūralu, ką?

Alsana paprieštaravo.

– Aš visai ne *taip* sakau. Aš sakau, kad tie žmonės nori atimti mano sūnų! Paukščiai su dantim! Jie jį visiškai suanglins! Jie tyčia vilioja jį tolyn nuo jo kultūros, šeimos, religijos...

– Nuo kada tau rūpi jo religija!

– *Tu*, Gėdingoji dukterėčia, *tu* nežinai, kaip aš *krauju* prakaituoju dėl to vaiko, tu *nežinai*, kaip...

– Na, jei mes nieko nežinom, tai kokio velnio mane čia atsitempei? Žinai, turiu ką veikti ir be tavo šūdų, – Nyna stvėrė

rankinuką ir jau ketino stotis. – Atleisk, Klara. Nežinau, kodėl visada viskas taip baigiasi. Iki greito...

– Sėsk, – sušnypštė Alsana, čiupdama ją už rankos. – Sėsk, gerai, supratom, panele Gudragalve lesbiete. Klausyk, mums tavęs reikia, aišku? Sėsk, atsiprašau, atsiprašau. Gerai? Tvarka.

– Gerai, – atsakė Nyna, piktai gesindama cigaretę į servetėlę. – Bet aš sakysiu, ką galvoju, o tu tuo metu bent kartą gyvenime užčiaupk savo plačius žabtus. Gerai? Gerai. Klausykit. Tai va, tu *sakai*, kad Airei puikiai sekasi mokslai, o kad Milatui taip gerai nesiseka, nieko čia paslaptingo – jis visai *nesistengia*. Bent jau kas nors mėgina jam padėti. O jei jis pas tuos žmones lankos per dažnai, neabejoju, kad *jis* taip nori, o ne *jie*. Dabar jūsų namuose – ne kažin kokia laimės šalis, tiesa? Jis bėga nuo savęs ir ieško ko nors, kas visai neprimintų Ikbalių.

– Mat kaip! Bet jie gyvena vos už dviejų kvartalų!– pergalingai suriko Alsana.

– Ne, tetule. *Konceptualiai* neprimintų. Būti Ikbaliu kartais mažumėlę sprangu, supranti? Kita šeima jam – kaip prieglobstis. Jie tikriausiai daro jam gerą įtaką, ar ką.

– Ar ką, – niūriai pritarė Alsana.

– Ko tu bijai, Alse? Jis antrosios kartos – pati visada taip sakai, – reikia leisti jiems eiti savo keliu. Taip, žiūrėk, kuo man baigėsi, tram pam pam – gal tau aš ir Gėdingoji dukterėčia, Alse, bet už savo batus neblogai uždirbu. – Alsana dvejodama pažvelgė į juodus aulinius iki kelių, kuriuos Nyna sukūrė, pagamino ir avėjo. – Ir gyvenu visai neblogai – supranti, laikausi principų. Tik tarp kitko. Jis jau ir taip kariauja su dėde Samadu. Nereikia, kad imtų kariauti dar ir su tavim.

Alsana sumurmėjo į gervuogių arbatą.

– Jei ieškai, dėl ko jaudintis, tetule, jaudinkis dėl tų JANINA tipų, su kuriais jis trainiojasi. Jie *pamišėliai*. O jų – devynios galybės. Visi tie, iš kurių to nesitikėtum. Mo, žinai, tas mėsininkas – taip, žinai – Huseinai Išmaeliai, Ardaširo pusė. Taip, žinok, ir jis. Ir tas prakeiktas Šiva iš restorano – jis atsivertė!

– Ir gerai, – išdidžiai atsakė Alsana.

– Tai neturi nieko *bendra* su tikru islamu, Alse. Tai politinė grupuotė. Ir dar kokia politinė. Vienas iš tų niekšelių pasakė mums su Maksine, kad degsim pragare. Pasirodo, mes – menkiausia gyvybės forma, menkesnė net už šliužus. Užsukau jam kiaušius 360 laipsnių kampu. *Štai* dėl kokių žmonių reikia jaudintis.

Alsana papurtė galvą ir numojo į Nyną ranka.

– Nejau nesupranti? Aš jaudinuosi, nes iš manęs nori atimti sūnų. Vieno jau netekau. Šešerius metus neregėjau Madžido. *Šešerius metus*. O šitie žmonės, šitie Šaipokai – jie leidžia su Milatu daugiau laiko, negu aš. Nejau net tiek negali suprasti?

Nyna atsiduso, pasukiojo palaidinės sagutę, o tuomet, matydama, kad tetos akyse tvenkiasi ašaros, tylomis linktelėjo galva.

– Milatas ir Airė dažnai ten vakarieniauja, – tyliai pratarė Klara. – O Alsana, na, mudvi su tavo teta, pagalvojom... gal kokį sykį ir tu nueitum su jais – tu atrodai jauna, elgiesi jaunatviškai, tu galėtum nueiti ir...

– Viską atraportuoti, – užbaigė Nyna ir nusivaipė. – Infiltruotis į priešo šeimą. Vargšai – jie net nenutuokia, su kuo prasidėjo, ką? Jie sekami, bet to nė nežino. Lyg iš kokių *Trisdešimt devynių laiptelių*.

– Gėdingoji dukterėčia: taip ar ne?

Nyna suvaitojo.

– Taip, teta. Taip, jeigu būtinai reikia.

– Labai tau ačiū, – atsakė Alsana ir baigė gerti arbatą.

—

Na, Džoisė nebuvo homofobė. Gėjai vyrai jai patiko. Ir ji patiko jiems. Universitete ji nejučia net sutraukė šiokį tokį gėjų fanklubą – grupę vyrų, kuriems ji atrodė lyg koks Barbros Straisand / Betės Deivis / Džoanos Baez mišinys ir kurie rinkdavosi sykį per mėnesį gaminti jai vakarienės ir gėrėtis jos skoniu. Tad Džoisė negalėjo būti homofobė. Bet homoseksualios moterys... kažkuo jos

Džoisę trikdė. Negali sakyti, kad ji jų nemėgo. Ji tiesiog negalėjo jų *suprasti*. Džoisė suprato, už ką vyrai myli vyrus; ji pašventė visą gyvenimą tam, kad mylėtų vyrus, tad suprato, ką tai reiškia. Bet mintis, kad moteris gali mylėti moterį, buvo tokia tolima nuo kognityvinio Džoisės pasaulėvaizdžio, kad ji neįstengė jos *suvirškinti*. Net minties apie jas. Ji tiesiog niekaip *nesuprato*. Dievas mato, ji stengėsi. Aštuntajame dešimtmetyje ji uoliai perskaitė *The Well of Loneliness* ir *Our Bodies Ourselves* (kuriame buvo trumpas skyrelis); vėliau ji perskaitė *ir* pažiūrėjo „Oranges Are Not the Only Fruit", bet iš to nebuvo jokios naudos. Tad kai Nyna atėjo vakarienės su Maksine už parankės, Džoisė tik sėdėjo ir spoksojo į jas prie šalto užkandžio (pupelių su rugine duona), visiškai pakerėta. Pirmąsias dvidešimt minučių jai atėmė žadą, tad visa šeima turėjo atlikti Čalfenų numerį be jos reikšmingo indėlio. Ji jautėsi lyg užhipnotizuota ar apgaubta tiršto debesies, o pro miglas girdėjo nuotrupas pokalbio, apsieinančio be jos.

– Na, Čalfenai visada pirmiausia klausia: kuo jūs dirbat?

– Batai. Gaminu batus.

– Ak. Hm. Bijau, kad nebus apie ką smagiai pasiplepėti. O kaip gražuolė?

– Gražuolė poilsiauja. Aš dėviu batus, kuriuos ji gamina.

– Mat kaip. Tai nestudijuoji?

– Ne, nusprendžiau negaišti laiko. Nieko tokio?

Nyna taip pat puolė gintis.

– O jei jums įdomu, ir aš taip pat.

– Na, nenorėjau jūsų išjuokti...

– Neišjuokei.

– Nes tai nestebina... Suprantu, kad jūsų šeimoje akademinių polinkių nedaug.

Džoisė suprato, kad pokalbis nesiriša, bet jos pastiręs liežuvis neįstengė visko užglaistyti. Ant liežuvio galo jai sukosi milijonas pavojingų dviprasmybių, ir jei ji bent prasižiotų (!), kuri nors gali imti ir išsprūsti. Markas, kuris niekada nepastebėdavo, kad įžeidžia kitus, džiugiai plepėjo toliau.

– Judvi – baisi pagunda vyrui.

– Tikrai.

– Ak, visos lesbės tokios. Ir neabejoju, kad kai kurie džentelmenai turi šiokių tokių šansų, nors jums tikriausiai grožis svarbiau už intelektą, tad aš tų šansų neturiu.

– Atrodot labai užtikrintas savo intelektu, pone Čalfenai.

– O be reikalo? Žinokit, aš be galo protingas.

Džoisė tik žiūrėjo į jas ir galvojo: *Kuri nuo kurios priklausoma? Kuri kurią moko? Kuri kurią tobulina? Kuri dulkina, o kuri maitina?*

– Na, labai malonu prie šio stalo matyti dar vieną iš Ikbalių šeimos, tiesa, Džošai?

– Mano pavardė Begum, ne Ikbal, – atsakė Nyna.

– Aš vis galvoju, – kalbėjo Markas, lyg jos neišgirdęs, – kad Čalfenų vyras ir Ikbalių moteris turėtų puikiai maišytis. Kaip Fredas ir Džindžer. Jūs mums suteiktumėt sekso, o mes jums – proto, ar ko. Ką manai? Čalfenas ant ausų atsistotų – tu tokia pat ugninga, kaip Ikbaliai. Indiškos aistros. Įdomi ta jūsų šeima: pirma karta – vieni kvėšos, bet antra turi galvas ant pečių.

– Hm, klausykit: niekas nevadins mano šeimos kvėšomis, gerai? Net jeigu jie tokie yra. *Aš pati* išvadinsiu juos kvėšomis.

– Na, matai, kalbą reikia vartoti teisingai. Gali sakyti „niekas nevadins mano šeimos kvėšomis", bet tai melagingas teiginys. Nes žmonės vadina ir vadins. Verčiau sakyk: „Nenoriu, kad kas nors..." ir taip toliau. Smulkmena, bet jei teisingai vartosim terminus ir frazes, bus lengviau vieniems kitus suprasti.

Tuomet, kai Markas kaip tik ketino traukti iš orkaitės karštą patiekalą (vištienos užkepėlę), Džoisės burna prasivėrė ir nežinia kodėl paklausė:

– Ar jūs naudojat viena kitos krūtis vietoje pagalvių?

Nynos šakutė, kaip tik kilusi prie burnos, sustojo tiesiai prie nosies galiuko. Milatas paspringo agurko kąsniu. Airė vargais negalais priglaudė apatinį žandikaulį atgal prie viršutinio. Maksinė ėmė kikenti.

Bet Džoisė neišraudo lyg vėžys. Džoisė buvo kilusi iš tokių užsispyrėlių moterų, kurios klampodavo per Afrikos pelkes net tada, kai vietiniai nešikai mesdavo nešulius ir gręždavosi atgal, net kai baltieji vyrai pasiremdavo ant šautuvų ir purtydavo galvas. Ji buvo drėbta iš to paties molio, kaip pionierių damos, kurios, ginkluotos vien Biblija, šautuvu ir tinkline užuolaida, ramiai nugesindavo rudus vyrus, nuo horizonto lekiančius į lygumą. Džoisė nežinojo, ką reiškia atsitraukti. Ji ketino laikytis savo.

– Tiesiog indų poezijoje dažnai kalbama, kaip krūtys atstoja pagalves, pūkinės krūtys, pagalvių krūtys. Tiesiog – tiesiog – tiesiog man smalsu, ar baltoji miega ant rudosios, ar, kaip būtų galima tikėtis, rudoji ant baltosios? Pratęsiant tą – tą – tą – pagalvių metaforą, suprantat, man tiesiog smalsu, kaip...

Stoja ilga, plati, nieko gero nežadanti tyla. Nyna pasibjaurėjusi papurtė galvą ir tarškindama metė įrankius į lėkštę. Maksinė barbeno pirštais į staltiesę, nervingai grodama „Vilio Telio" melodiją. Džošas, regis, ketino tuojau pravirkti.

Galiausiai Markas atlošė galvą ir galingai nusikvatojo kaip tikras Čalfenas.

– Visą vakarą norėjau to paklausti. *Šaunuolė*, motuše Čalfen!

—

Tad pirmą sykį gyvenime Nynai teko pripažinti, kad jos tetulė visiškai teisi.

– Norėjai raporto, tai štai tau išsami ataskaita: pamišę, trenkti, varžteliai atsisukę, guminės sienos, klykiantys ir siautėjantys bepročiai. Visi iki vieno, kad juos kur.

Alsana išsižiojusi linktelėjo galva ir paprašė Nynos trečią sykį pakartoti, kaip per desertą Džoisė, patiekdama triufelius, paklausė, ar musulmonėms moterims nesunku kepti pyragus su tomis ilgomis juodomis paklodėmis – ar rankovės neišsiterlioja tešla? Ar nekyla pavojus nuo orkaitės užsidegti?

– Griūk po stalu, – užbaigė Nyna.

Bet, kaip tokiais atvejais dažnai nutinka, sulaukus patvirtinimo, niekas nežinojo, ką su ta informacija daryti. Airei ir Milatui buvo šešiolika, jiems niekada neatsibosdavo motinoms kartoti, kad jie dabar pilnamečiai ir gali daryti ką nori, kada nori. Klara ir Alsana buvo bejėgės, nebent užrakintų duris ir užkaltų langus grotomis. O reikalai tik blogėjo. Airė vis daugiau laiko leido grimzdama į čalfenizmą. Klara pastebėjo, kaip ji krūpčioja, kalbėdamasi su tėvu, ir susiraukia, kai Klara lovoje susirango su ne itin intelektualiu bulvariniu laikraščiu. Milatas savaičių savaitėmis nesirodydavo namie, grįždavo su svetimais pinigais ir tarme, pašėlusiai lakstančia nuo apvalios Čalfenų tarties prie JANINA gatvės šnekos. Samadas be proto siuto. Ne, netiesa. Siuto jis protingai. Milatas buvo nei viena, nei kita, nei tas, nei anas, nei musulmonas, nei krikščionis, nei anglas, nei bengalas; jis gyveno tarpe, pateisindamas savo antrąjį vardą *Zulfikaras*, dviejų kardų susidūrimas.

– Kiek sykių, – riaumojo Samadas, pamatęs, kaip sūnus nusipirko Malkolmo X autobiografiją, – tau reikia sakyti *ačiū* per vieną sandorį? *Ačiū*, kai paduodi knygą, *ačiū*, kai ji ją paima, *ačiū*, kai pasako kainą, *ačiū*, kai pasirašai čekį, *ačiū*, kai jį paima! Tai vadinama angliškų mandagumu, o iš tikrųjų tai paprasčiausia arogancija. Vienintelė būtybė, verta tokio dėkingumo, yra pats Alachas!

O Alsana ir vėl atsidūrė tarp dviejų ugnių, veltui stengdamasi juos sutaikyti.

– Jei čia būtų Madžidas, tuojau jus sutaikytų. Teisininko protas tuojau viską sutvarkytų.

Bet Madžido čia nebuvo, jis buvo ten, o tam pakeisti vis dar nepakako pinigų.

Tuomet atėjo vasara ir egzaminai. Airė atsidūrė iškart po Rubuilio Čalfeno, o Milatas pasirodė daug geriau, negu bet kas, taip pat ir jis pats, tikėjosi. Tai galėjo būti tik Čalfenų įtaka, ir Klara mažumėlę susigėdo. Alsana tepratarė:

– Ikbalio smegenys. Galiausiai jos nugali.

Ir nuspręsta ta proga surengti Ikbalių ir Džounsų kepsnių šventę ant Samado vejos.

Nyna, Maksinė, Ardaširas, Šiva, Džošua, tetulės, pusbroliai, Airės draugai, Milato draugai, JANINA draugai ir vadovas – visi atėjo ir linksminosi (išskyrus JANINA, kurie sustojo ratu viename kampe) su popieriniais puodukais, pilnais pigaus ispaniško putojančio vyno.

Šventė buvo visai smagi, kol Samadas nepastebėjo sukryžiuotų rankų ir žalių varlyčių žiedo.

– Ką *jie* čia veikia? Kas įsileido netikėlius?

– Na, *tu* esi čia, ar ne? – atkirto Alsana, žiūrėdama į tris tuščias „Guinness" skardines, kurias jau įveikė Samadas, o smakru jam varvėjo dešrainio skystis. – Kas mes pirmąjį akmenį į kepsnių šventę?

Samadas piktai dėbtelėjo į ją ir nusvirduliavo su Arčiu pasigrožėti bendru darbu – atstatyta pašiūre. Klara ta proga pasivėdėjo Alsaną į šalį ir uždavė jai klausimą.

Alsana tryptelėjo koja į savo pačios kalendras:

– Ne! Jokiu būdu. Už ką man dėkoti? Jei jis gerai išlaikė egzaminus, tai tik dėl savo smegenų. *Ikbalio* smegenų. Nė sykio, *nė sykio* ta ilgadantė Šaipokė nesiteikė man nė paskambinti. Tik laukiniais žirgais per mano lavoną, madam.

– Bet... aš tik pagalvojau, kad būtų gražu nueiti ir padėkoti jai, kad tiek laiko praleido su vaikais... Gal mes negerai apie ją galvojom...

– Būtinai nueik, ponia Džouns, eik, jeigu tik nori, – piktai atrėžė Alsana. – Bet manęs net laukiniai žirgai, net laukiniai žirgai nenutemps.

—

– O čia daktaras Solomonas Čalfenas, Marko senelis. Jis buvo vienas iš nedaugelio žmonių, kurie klausėsi Froido, kai visi

Vienoje manė, kad jis – seksualinis iškrypėlis. Jo veidas neįtikėtinas, tiesa? Tiek išminties. Kai Markas man pirmą kartą parodė jo nuotrauką, supratau, kad noriu už jo tekėti. Pagalvojau: jeigu sulaukęs aštuoniasdešimties mano Markas atrodys šitaip, man baisiai pasiseks!

Klara šyptelėjo ir pasigrožėjo dagerotipu. Ji jau spėjo pasigrožėti aštuoniais, stovinčiais ant židinio atbrailos, kol Airė susiraukusi vilkosi jai įkandin, o buvo likę dar bent tiek pat.

– Tai labai sena giminė, ir jei nepasirodysiu pernelyg įžūli, Klara, – ar galiu vadinti tave Klara?

– Galit, ponia Čalfen.

Airė tikėjosi, kad Džoisė lieps Klarai vadinti ją Džoise.

– Na, kaip sakiau, tai labai sena giminė, ir jei nepasirodysiu pernelyg įžūli, man Airė atrodo lyg dar viena jos narė, tam tikra prasme. Ji *tokia* nepaprasta mergaitė. Mums *taip* gera, kad ji pas mus lankosi.

– Man regis, ir jai patinka pas jus lankytis. Ji tikrai jums daug skolinga. Mes visi skolingi.

– Ak ne, ne, ne. Aš tikiu Intelektualų Atsakomybe... Be to, buvo vienas *malonumas*. Tikrai. Tikiuosi, ir toliau su ja matysimės, nors egzaminai jau baigėsi. Dar laukia abitūra!

– Ak, neabejoju, kad ji vis tiek ateitų. Ji nuolat apie jus šneka. Čalfenai šį, Čalfenai tą...

Džoisė suėmė Klaros ranką.

– Ak, Klara, man *labai* malonu. O taip pat malonu, kad pagaliau susipažinom. Ak, pala, aš nebaigiau. Kur sustojom – ak, taip, štai čia Čarlzas ir Ana, senelių broliai ir seserys, deja, seniai palaidoti. Jis buvo psichiatras – taip, *dar* vienas, – o ji botanikė, mano širdis prie jos linksta.

Džoisė valandžiukę atsitraukė, lyg dailės kritikė galerijoje, ir įsirėmė rankomis į klubus.

– Na, pamažu imi įtarti, kad tai genai, ką? Šitiek smegenų. Na, vien priežiūra to nepaaiškinsi. Na, juk ne?

– Hm, ne, – pritarė Klara. – Turbūt ne.

– Na, iš smalsumo – na, man tikrai smalsu, – kaip manai, iš kurios pusės Airė jas paveldėjo, jamaikietiškosios ar angliškosios?

Klara pakėlė akis į gretą mirusių baltaodžių vyrų krakmolytomis apykaklėmis, kai kurie su monokliais, kai kurie su uniformomis, kai kurie šeimos apsuptyje, kiekvienas jos narys įspraustas taip, kad fotoaparatas galėtų lėtai sau veikti. Jie visi jai kažką priminė. Jos pačios senelį, žavųjį kapitoną Čarlį Derhamą iš vienintelės likusios jo nuotraukos: pasitempusį ir blyškų, išdidžiai žvelgiantį į objektyvą, ne tiek leidžiantį jį fotografuoti, kiek jėga spaudžiantį savo atvaizdą į acetatą. Tokie būdavo vadinami Raumeningais krikščionimis. Baudenų giminė pravardžiavo jį „Baltaodžiu". Tas prakeiktas kvailas bernas vis manė, kad jam priklauso viskas, ką tik paliečia.

– Iš mano pusės, – nedrąsiai atsakė Klara. – Manau, iš anglų mano pusėje. Mano senelis buvo anglas, tikras šaunuolis, kiek man pasakojo. Jo dukra, mano motina, gimė per Kingstono žemės drebėjimą, 1907 metais. Anksčiau maniau, kad nuo to smūgio Baudenų smegenų ląstelės susikratė į vietą, nes nuo tada mums visai neblogai sekasi!

Džoisė matė, kad Klara tikisi ją prajuokinti, tad skubiai nusikvatojo.

– Bet jeigu rimtai, tikriausiai iš kapitono Čarlio Derhamo. Jis visko išmokė mano močiutę. Padoriai angliškai išlavino. Dievas mato, nesugalvoju, iš kur daugiau.

– Na, kaip įdomu! Aš taip Markui ir sakau – *tikrai* genai, kad ir ką jis teigtų. Jis tikina, kad aš supaprastinu, bet jis tiesiog žiūri per daug teoriškai. Aš *visada* būnu teisi!

Kai už jos užsivėrė laukujės durys, Klara vėl prikando lūpą, šįsyk iš nevilties ir pykčio. Kodėl ji pasakė, kad iš kapitono Čarlio Derhamo? Juk tai gryniausias melas. Netikra, kaip ir jos balti

dantys. Klara buvo protingesnė už kapitoną Čarlį Derhamą. Hortenzė buvo protingesnė už kapitoną Čarlį Derhamą. Tikriausiai net močiutė Ambrozija buvo protingesnė už kapitoną Čarlį Derhamą. Kapitonas Čarlis Derhamas nebuvo protingas. Jis tik pats taip manė, bet iš tikrųjų nebuvo. Jis paaukojo tūkstantį žmonių, nes norėjo išgelbėti vienintelę moterį, kurios iš tikrųjų nė nepažinojo. Kapitonas Čarlis Derhamas buvo niekam tikęs kvailas bernas.

13. Hortenzės Bauden šaknų kanalai

Nepakankamas angliškas išsilavinimas gali būti pavojingas. Mėgstamiausias Alsanos pavyzdys buvo sena sakmė apie lordą Elenborou, kuris, atėmęs iš Indijos Sindo provinciją, nusiuntė į Delį telegramą su vieninteliu žodžiu: *peccavi*, išasmenuotu lotynišku veiksmažodžiu, reiškiančiu *nusidėjau*.

– Anglai – vienintelė tauta, – su pasibjaurėjimu sakydavo ji, – kuri nori tave apšviesti ir apvogti vienu metu.

Alsanos nepasitikėjimas Čalfenais buvo nei didesnis, nei mažesnis.

Klara jai pritarė, bet dėl paprastesnių priežasčių: šeimos prisiminimų; nepamiršto pagedusio Baudenų kraujo lašo. Jos pačios motina, kai buvo *savo* motinos pilve (nes jei pasakosime šitą istoriją, reikės jas sudėti vieną į kitą kaip matrioškas, Airę – į Klarą, Klarą – į Hortenzę, Hortenzę – į Ambroziją), tylomis stebėjo, kas nutinka, kai anglas staiga nusprendžia, kad tave reikia lavinti. Nes kapitonui Čarliui Derhamui – neseniai atsiųstam į Jamaiką – nepakako apvaisinti paauglę savo šeimininkės dukrą vieną girtą vakarą Baudenų sandėliuke, 1906 metų gegužę. Jam neužteko vien jos mergystės. Jis turėjo ją ko nors ir *pamokyti*.

– Mane? Jis nori mokyti *mane*? – Ambrozija Bauden užsidėjo ranką ant mažo kupstelio – Hortenzės – ir pamėgino atrodyti kuo nekalčiausia. – Kam jam reikia mane mokyti?

– Trissyk per savaitę, – atsakė motina. – Neklausinėk kodėl. Bet, Dievas mato, tau nepakenktų pasimokyti. Dėkok už tokį dosnumą. Kai dailus, tikras anglų džentelmenas kaip ponas Derhamas parodo dosnumą, negalima klausinėti kam ir kodėl.

Net Ambrozija Bauden, kaprizinga, ilgakojė, išstypusi kaimo mergiotė, per visus keturiolika savo gyvenimo metų nė neregėjusi

mokyklos, suprato, kad toks patarimas klaidingas. Kai anglas nori parodyti dosnumą, *pirmiausia* reikia klausti kodėl, nes tam visada yra priežastis.

– Tu dar čia, maže? Jis tave kviečia. Nelauk, kad spjaučiau ant grindų ir liepčiau tau dingti, kol neišdžiūvo!

Tad Ambrozija Bauden su Hortenze pilve nulėkė į kapitono kambarį ir lankėsi ten trissyk per savaitę mokytis. Skaičių, raidžių, Biblijos, Anglijos istorijos, trigonometrijos, o po visko, kai Ambrozijos mama saugiai išeidavo iš namų, anatomijos – tai būdavo ilgesnė pamoka, dėstoma atsigulus ant kikenančios mokinės. Kapitonas Derhamas sakė jai nesijaudinti dėl kūdikio, jam nuo to nieko nenutiksią. Kapitonas Derhamas ją tikino, kad slaptasis jų vaikelis bus sumaniausias Jamaikos negriukas.

Mėnesiams bėgant, Ambrozija iš gražuolio kapitono daug ko išmoko. Jis pamokė ją skaityti Jobo kančias ir tyrinėti Apreiškimo perspėjimus, moti kriketo lazda, deklamuoti „Jeruzalę". Sudėti skaičius stulpeliu. Linksniuoti lotynišką daiktavardį. Bučiuoti vyro ausį, kol jis pravirksta kaip vaikas. Bet labiausiai jis stengėsi ją išmokyti, kad ji nebėra tarnaitė, kad išsilavinimas ją pakylėjo, kad širdyje ji visada buvo dama, nors kasdieniai jos darbai nepasikeitė. *Šičia, šičia*, sakydavo jis, rodydamas kažkur po jos krūtinkauliu, tiesą sakant, kaip tik ten, kur ji paprastai paremdavo šluotą. *Nebe tarnaitė, Ambrozija, nebe mergaitė*, sakydavo jis ir džiaugdavosi žodžių žaismu*.

O vieną popietę, kai Hortenzė brendo jau penktą mėnesį, Ambrozija užlėkė laiptais su labai laisva, labai apgaulinga languota suknele, viena ranka pabeldė į duris, o kita už nugaros slėpė puokštelę angliškų nasturtų. Ji norėjo nustebinti mylimąjį gėlėmis, kurios jam primintų namus. Ji beldė ir beldė, šaukė ir šaukė. Bet jo nebuvo.

– Neklausk, kodėl, – pasakė Ambrozijos motina, įtariai žvelgdama į dukters pilvą. – Jis tiesiog ėmė ir išvyko, staiga. Bet

* Angliškas žodis *maid* reiškia ir tarnaitę, ir mergaitę, mergelę.

paliko laišką, kad nori toliau tavim rūpintis. Nori, kad greitai eitum į dvarą ir prisistatytum ponui Glenardui, doram krikščioniui džentelmenui. Dievas mato, tau nepakenktų pasimokyti. Tu dar čia, maže? Nelauk, kad spjaučiau ant grindų ir...

Bet Ambrozija išlėkė pro duris, žodžiams nespėjus pasiekti žemės.

Pasirodė, kad Derhamas išvyko gelbėti padėties spaustuvėje Kingstone, kur jaunuolis, vardu Garvis, surengė spaustuvininkų streiką, reikalaudamas pakelti atlyginimus. O tuomet jis ketino išvykti dar trims mėnesiams treniruoti Jo Didenybės Trinidado karių, parodyti jiems, kaip reikia. Anglai tobulai sugeba mesti vienas pareigas ir imtis kitų. Jie taip pat save laiko sąžiningais žmonėmis, tad Derhamas patikėjo Ambrozijos Bauden išsilavinimą savo geram bičiuliui serui Edmundui Flekeriui Glenardui, kuris, kaip ir Derhamas, manė, kad vietiniams stinga mokslų, krikščioniško tikėjimo ir moralinės įžvalgos. Glenardas ją priėmė su džiaugsmu – o kaip kitaip? – graži, klusni mergaitė, darbšti ir uoli namuose. Bet po dviejų savaičių viešnagės išryškėjo nėštumas. Žmonės pradėjo skleisti paskalas. Šitaip nieko nebus.

– Neklausk *manęs*, kodėl, – pasakė Ambrozijos motina, čiupdama apgailestaujantį Glenardo laišką iš raudančios dukros, – galbūt tavęs neįmanoma išmokyti! Galbūt jis nenori nuodėmės savo namuose. Dabar grįžai! Ką daugiau padarysi!

Bet paaiškėjo, kad laiške esama ir paguodos pasiūlymo.

– Jis sako, kad siunčia tave pas krikščionę ponią vardu ponia Brenton. Sako, kad galėsi pas ją apsistoti.

Taigi, Derhamas paliko nurodymus, kad Ambrozija būtų atvesdinta į Anglijos anglikonų bažnyčią, o Glenardas siūlė Jamaikos metodistų bažnyčią, bet ponia Brenton, ugninga škotė senmergė, kurios specializacija buvo prarastos sielos, galvojo savo galva.

– Mes eisim į *Tiesą*, – ryžtingai pasakė ji, atėjus sekmadieniui, neș žodžio „bažnyčia" ji nemėgo. – Mudvi ir nekaltas mažiu-

kas, – kalbėjo ji, plekšnodama Ambrozijai per pilvą vos už kelių colių nuo Hortenzės galvos, – eisime klausytis Jehovos žodžių.

(Nes kaip tik ponia Brenton atvesdino Baudenus pas Liudytojus, Raselitus, Sargybos bokštą, Biblijos traktatų draugiją – tais laikais jie turėjo daug pavadinimų. Ponia Brenton buvo sutikusi patį Čarlzą Teizą Raselą Pitsberge, kaip tik baigiantis praėjusiam amžiui, ir buvo priblokšta jo žmogaus pažinimo, jo uolumo, jo galingos barzdos. Tai jo įtaka privertė ją atsiversti iš protestantizmo ir, kaip visi atsivertėliai, ponia Brenton su didžiausiu džiaugsmu atversdavo kitus. Ambrozija ir vaikelis jos pilve buvo lengvos, nuolankios aukos, nes jų nebuvo *iš kur* atversti.)

Tiesa aplankė Baudenus tą 1906 metų žiemą ir kraujotaka iš Ambrozijos persidavė tiesiai Hortenzei. Hortenzė buvo įsitikinusi, kad tą akimirką, kai jos mama pažino Jehovą, Hortenzė ir pati pasidarė sąmoninga, nors tebebuvo įsčiose. Vėliau ji prisiekdavo ant bet kurios Biblijos, padėtos priešais ją, kad net motinos pilve kiekvienas pono Raselo *Tūkstantmečio aušros* žodis, vakarais skaitomas Ambrozijai, lyg osmoso būdu pasiekdavo pačią Hortenzės sielą. Tik taip įmanoma paaiškinti, kodėl, suaugusi skaitydama šešis tomus, ji jautėsi lyg „prisimindama"; kodėl galėdavo uždengti puslapius ranka ir cituoti juos mintinai, nors niekada anksčiau nebuvo jų skaičiusi. Kaip tik todėl bet kuris Hortenzės šaknų kanalas turi siekti pačią pradžią, nes ji ten buvo; ji prisimena; 1907 metų sausio 14 dienos, kai Jamaiką sukrėtė baisusis žemės drebėjimas, įvykiai nėra nuo jos paslėpti, bet aiškūs ir skardūs lyg varpas.

– *Tavęs aš ieškau... Mano gyvastis tavęs ilgisi, mano kūnas tavęs trokšta, kaip sausa, pavargusi ir perdžiūvusi žemė...*

Šitaip giedojo Ambrozija, kai nėštumas sunoko, ir ji su didžiuliu kupstu linguodavo Karaliaus gatve, melsdama Kristaus arba Čarlio Derhamo sugrįžimo, – dviejų vyrų, galėjusių ją išgelbėti, – tokių panašių jos sąmonėje, kad ji vis juos painiodavo. Įpusėjus trečiąjį posmą, ar bent taip pasakojo Hortenzė, kelią joms pastojo tas niurzga senas krienas seras Edmundas Flekeris

Glenardas, įraudęs nuo per daug taurelių „Jamaica Club". *Kapitono Derhamo tarnaitė!* prisiminė jo šūksnį Hortenzė, šitaip jis sveikinosi, o Ambrozija tik dėbtelėjo, *Graži diena, ką?* Ambrozija mėgino jį apeiti, bet jis vis tiek atsistojo priešais ją.

– Ar dabar tu gera mergaitė, mieloji? Sklinda gandas, kad ponia Brenton tave nusivedė į savo bažnyčią. Labai įdomūs tie Liudytojai. Bet galvoju, ar jie pasirengę šitam naujam mulatui, savo bandos nariui?

Hortenzė puikiai prisiminė, kaip ant motinos pilvo nusileido karšta ranka; ji prisiminė, kaip iš visų jėgų spyrė į ją.

– Ak, nesijaudink, vaikeli. Kapitonas man pasakė tavo paslaptį. Bet, žinoma, paslaptys kainuoja, Ambrozija. Taip, kaip šį tą kainuoja jamsas, pimentas ar mano tabakas. Na, ar matei senąją ispanų bažnyčią, Santa Antoniją? Ar buvai viduje? Visai čia pat. Viduje – tikras stebuklas, greičiau estetinis negu religinis. Užtruks tik valandėlę, mieloji. Juk niekada neverta praleisti progos šio to išmokti.

Kiekviena akimirka nutinka dusyk: viduje ir išorėje, o tai – dvi skirtingos istorijos. Ambrozijos išorėje buvo daug balto akmens, žmonių nebuvo, auksu tviskėjo altorius, prieblanda, rūkstančios žvakės, ispaniškos pavardės, iškaltos grindyse, ir didelė marmurinė madona, palenkusi galvą, pastatyta ant pastovo. Kai Glenardas ėmė ją liesti, buvo nežemiškai ramu. Bet viduje lyg pašėlusi daužėsi širdis, traukėsi milijonai raumenų, kurie beviltiškai troško nustumti Glenardo pastangas ko nors pamokyti, kibius pirštus, kurie tuojau užčiuopė jos krūtis, nuslydo pro ploną medvilnę ir suspaudė spenelius, jau trykštančius pienu, pienu, neskirtu tokiai šiurkščiai burnai. Viduje ji jau bėgo Karaliaus gatve, bet išorėje Ambrozija buvo sustingusi. Lyg į žemę įkalta, toks pat moteriškas akmuo, kaip madona.

O tuomet pasaulis ėmė drebėti. Ambrozijos viduje prasiveržė vandenys. Ambrozijos išorėje trūko grindys. Tolimoji siena su-

guro, vitražas sprogo, o madona krito iš didelio aukščio lyg sklendžiantis angelas. Ambrozija paknopstom išlėkė iš ten, bet, vos jai pasiekus klausyklas, žemė vėl įtrūko – su didžiausiu triukšmu! – ir ji pargriuvo, regėdama patį Glenardą, kuris gulėjo sutraiškytas savo angelo, jo dantys išsibarstė ant grindų, kelnės nusmauktos ligi kulkšnių. O žemė virpėjo toliau. Vėl trūko. Ir vėl. Griuvo kolonos, pradingo pusė stogo. Bet kurią kitą Jamaikos popietę Ambrozijos klyksmas, klyksmas, sklindantis po kiekvieno sąrėmio, Hortenzei lendant lauk, būtų atkreipęs kieno nors dėmesį, prišaukęs ką nors į pagalbą. Bet tą popietę Jamaikoje atėjo pasaulio pabaiga. Klykė visi.

Jei tai būtų pasaka, dabar kapitonas Derhamas turėtų suvaidinti didvyrį. Jam, regis, netrūksta reikiamų savybių. Juk jis dailus, aukštas ir stiprus, jis nori jai padėti, jis ją myli (ak, jis ją *myli*; taip, kaip anglai mylėjo Indiją, Afriką ir Airiją; ta meilė dėl visko ir kalta, su mylimaisiais žmonės blogai elgiasi) – visa tai tiesa. Bet galbūt vieta netinkama. Galbūt vogtoje žemėje niekas negali baigtis laimingai.

Nes kai Derhamas grįžta, dieną po pirmųjų virpesių, salą jis randa nusiaubtą, jau du tūkstančiai žuvusiųjų, gaisras kalvose, Kingstono rajonai sugriuvę į jūrą, badas, siaubas, ištisos gatvės prarytos žemės – ir niekas jo taip nešiurpina, kaip suvokimas, kad gali jos daugiau neišvysti. Dabar jis supranta, kas yra meilė. Jis stovi parado aikštėje, vienišas ir nusiminęs, apsuptas tūkstančių nepažįstamų juodų veidų; vienintelė kita balta figūra yra Viktorijos statula, kurią penki pakartotiniai smūgiai pamažu vis gręžė, kol ji atsuko tautai nugarą. Tai beveik tiesa. Amerikiečiai, o ne britai turi išteklių žadėti rimtą pagalbą, tris karo laivus, pilnus maisto produktų, kaip tik plaukiančius nuo Kubos krantų. Britų valdžia nesidžiaugia tokiu amerikiečių viešosios nuomonės triuku, ir, kaip kiti anglai, Derhamas norom nenorom jaučia užgautą savimeilę. Jis vis tiek šią žemę laiko sava, kurią nori gelbėji, nori skriaudi, net dabar, kai ji parodė turinti ir savo nuomonę. Jam dar

pakanka angliško išsilavinimo, kad pasijustų įžeistas, pastebėjęs du amerikiečių kareivius, kurie išsilaipinę be leidimo (visus atplaukiančius laivus tvarko Derhamas arba jo vyresnybė) stovėjo prie savo konsulato pastato, įžūliai kramtydami tabaką. Keistas jausmas, tokia bejėgystė; aptikti, kad šią salelę gelbėti geriau pasiruošusi kita šalis, ne Anglija. Keistas jausmas, žvelgti į tą juodmedžio odos vandenyną ir nerasti tos, kurią myli, tos, kurią laiko savo nuosavybe. Nes Derhamas gavo įsakymą stovėti čia ir šaukti vardus saujelės tarnų, liokajų ir tarnaičių, kelių išrinktųjų, kuriuos anglai vešis į Kubą, kol nurims gaisrai. Jei žinotų jos pavardę, Dievas mato, sušuktų ją. Bet kad ir kiek mokė, pats jos nepažino. Nepaklausė.

Vis dėlto ne už tokį neapsižiūrėjimą kapitonas Derhamas, didysis švietėjas, Baudenų klano analuose prisimenamas kaip *kvailas bernas*. Jis netruko sužinoti, kur ji; minioje surado jos mažąją pusseserę Marleną ir nusiuntė ją su rašteliu į bažnyčią, kur mergaitė paskutinį kartą mačiusi Ambroziją, giedančią su Liudytojais, dėkojančią už Paskutinįjį teismą. Kol Marlena bėgo, kiek peleninės kojelės įkabino, Derhamas, mąstydamas, kad paskutinis darbas atliktas, ramiai patraukė į Karaliaus dvarą, sero Džeimso Svetenhamo, Jamaikos gubernatoriaus, rezidenciją. Ten jis paprašė jo padaryti išimtį Ambrozijai _____, „išmokslintai negrei“, kurią jis norįs vesti. Ji ne tokia kaip kiti. Ji turi gauti vietą su juo artimiausiame laive.

Bet jei nori valdyti ne savo šalį, įpranti nekreipti dėmesio į išimtis; Svetenhamas jam atvirai pasakė, kad jo laivuose nesą vietos juodoms kekšėms ir galvijams. Derhamas, įžeistas ir trokšdamas keršto, užsiminė, kad Svetenhamas ir pats bejėgis, – tai tik įrodą atplaukę amerikiečių laivai, o tuomet, lyg atsisveikindamas, paminėjo du amerikiečių kareivius, kuriuos matė be leidimo įžengusius į britų valdas, išpuikėlius narsuolius žemėje, kuri jiems nepriklauso. *Nejau šitaip perlenksim lazdą*, klausė Derhamas, išraudęs lyg pašto dėžutė, griebdamasis prigimtinės nuosavybės teisės

religijos, *nejau čia ne mūsų kraštas? Ar mūsų valdžia tokia menka, kad ją nuverčia keli žemės virpesiai?*

Toliau – tas siaubingas dalykas: istorija. Kai Svetenhamas įsakė amerikiečių laivams grįžti į Kubą, atbėgo Marlena su Ambrozijos atsakymu. Vienas sakinys, išplėštas iš Jobo knygos: *Savo žinojimą atnešu iš toli.* (Hortenzė tebeturėjo Bibliją, iš kurios tas sakinys buvo išplėštas, ir dažnai kartodavo, kad nuo tos dienos Baudenų moterų nemokė niekas kitas, tik Viešpats.) Marlena padavė sakinį Derhamui ir linksmai nuskuodė į paradų aikštę, ieškodama motinos ir tėvo, kurie, sužeisti ir nusilpę, iš paskutinių jėgų laukė laivų su tūkstančiais kitų. Ji norėjo pranešti jiems džiugią žinią, išgirstą iš Ambrozijos: *Jau tuoj bus, jau tuoj bus.* Laivai? Klausė Marlena, o Ambrozija linkčiojo, nors, įtemptai melsdamasi, ekstazėje klausimo neišgirdo. *Jau tuoj bus, jau tuoj bus*, sakė ji, kartodama, ko išmoko iš Apreiškimo; ko visokiais būdais ją mokė Derhamas, Glenardas, o paskui ponia Brenton; ką patvirtino gaisras, žemės trūkiai ir griausmai. *Jau tuoj bus*, tvirtino ji Marlenai, kuriai jos žodžiai buvo lyg evangelija. Nepakankamas angliškas išsilavinimas gali būti pavojingas.

14. Tikresni anglai už pačius anglus

Pagal geriausias angliško išsilavinimo tradicijas Markas ir Madžidas pradėjo susirašinėti. *Kaip* jie pradėjo susirašinėti, buvo klausimas, vertas didelių ginčų (Alsana kaltino Milatą, Milatas tikino, kad Airė slapta davė Markui adresą, Airė sakė, jog Džoisė jį nužiūrėjo iš jos adresų knygelės – teisingas atsakymas buvo Džoisė), bet, šiaip ar taip, jie pradėjo susirašinėti, ir nuo 1991 metų kovo mainėsi laiškais kuo dažniausiai, pristabdomi tik chroniškų Bengalijos pašto sistemos trikdžių. Bendras jų produktyvumas buvo neįtikėtinas. Per du mėnesius jie prirašė bent tiek, kiek Kytsas, o per keturis ilgiu ir kiekiais ėmė vytis tikruosius epistofilus, šv. Paulių, Klarisą, Pasibjaurėjusįjį iš Ternbridž Velso. Kadangi Markas darydavo savo laiškų nuorašus, Airei teko pakeisti dokumentų tvarkymo sistemą taip, kad vien jų susirašinėjimui atitektų atskiras stalčius. Ji padalino dokumentų tvarkymo sistemą pusiau, nusprendusi dėlioti pirma pagal autorių, o paskui pagal datą, užuot leidusi viską valdyti paprasčiausiai chronologijai. Čia svarbiausi žmonės. Kad atskirtų medžiagos pluoštus, ji pagamino du lipdukus. Ant pirmojo buvo parašyta: *Madžidui nuo Marko.* Ant antrojo buvo parašyta: *Markui nuo Madžido.*

Iš nemaloniai sumišusio pavydo ir priešiškumo Airė ėmė naudotis sekretorės padėtimi. Ji kniaukdavo mažus laiškų pluoštelius, kurių niekas nepastebės, nešdavosi juos namo, ištraukdavo iš vokų, o tuomet, perskaičiusi taip įdėmiai, kad net F. R. Lyvisas pavydėtų, kruopščiai grąžindavo juos į aplanką. Tai, ką perskaitė tuose oro pašto vokuose ryškiaspalviais pašto ženklais, džiaugsmo jai neteikė. Jos mokytojas turėjo naują globotinį. Markas ir Madžidas. Madžidas ir Markas. Net *skamba* gražiau. Kaip Vatsonas ir Krikas skamba gražiau, negu Vatsonas, Krikas ir Vilkinsas.

Džonas Donas sakė, kad *geriau už bučinius laiškai sumaišo sielas*, taip ir yra; Airė išsigando, aptikusi tokį susimaišymą, tokį sėkmingą žmonių susiliejimą per popierių ir rašalą, nepaisant juos skiriančio atstumo. Jokie meilės laiškai negalėjo būti širdingesni. Į jokią aistrą taip godžiai neatsakoma nuo pat pradžių. Pirmieji keli laiškai trykšte tryško abipusiu atpažinimo džiaugsmu: kvaili smalsiems Dakos pašto tarnautojams, siaubingi Airei, kerintys patiems rašytojams.

Jaučiuosi lyg visada būčiau tave pažinojęs; jei būčiau hinduistas, manyčiau, kad buvome susitikę ankstesniame gyvenime. – Madžidas

Tu mąstai taip, kaip aš. Tu tikslus. Man tai patinka. – Markas

Tu taip puikiai parenki žodžius ir išsakai mano mintis geriau, negu aš pats sugebėčiau. Kai trokšti studijuoti teisę, kai svajoji pagerinti savo vargšės šalies dalią, – kiekviena Dievo užgaida ją kamuoja, kiekvienas uraganas ir potvynis, – kai turi tokių tikslų, koks instinktas svarbiausias? Kas visko esmė, svajonė, susiejanti visus šiuos siekius? Perprasti pasaulį. Panaikinti atsitiktinumą. – Madžidas

O paskui pasipylė abipusis susižavėjimas. Jis truko gerus kelis mėnesius.

Tai, ką tu dirbi, Markai, – tos nepaprastos pelės – tai tikra revoliucija. Kai giliniesi į paveldėtų bruožų paslaptis, juk neabejotinai pasieki pačią žmogiškosios būsenos sielą ne menkiau dramatiškai ir fundamentaliai už bet kurį poetą, tik turi dar vieną esminį dalyką, kurio poetams stinga, – tiesą. Mane tiesiog pakeri svaiginamos idėjos ir jų kūrėjai. Mane pakeri tokie žmonės, kaip Markas Čalfenas. Man garbė vadinti jį savo draugu. Iš visos širdies dėkoju, kad taip nepaaiškinamai ir šlovingai rūpiniesi mano šeimos gerove. – Madžidas

Aš negaliu atsistebėti, kaip tie prakeikti žmonės kelia skandalus dėl tokių idėjų, kaip klonavimas. Klonavimas, kai jis bus įgyvendintas (ir patikėk, daug greičiau, negu mums atrodo), yra niekas kitas, kaip tik atidėti dvyniai, o aš dar niekada nesu sutikęs dvynių poros, kuri aiškiau pagrįstų argumentą prieš genetinį determinizmą, negu judu su Milatu. Viskas, ko jam stinga, tau sekasi kuo puikiausiai – norėčiau kaip nors išplėsti tokį sakinį ir pridurti „ir atvirkščiai", bet, visiškai atvirai kalbant, jam nesiseka niekas, išskyrus begalinius kerus, kuriais baigia nusmaukti mano žmonos kelnaičių gumą. – Markas

O galiausiai prasidėjo ateities planai: planai, kuriami aklai ir su įsimylėjėlio greičiu, tarytum anglo moksliuko, vedančio devyniolikos stonų mormonę iš Minesotos, nes per pokalbį internetu ji pasirodė seksuali.

Turi kuo greičiau parvykti į Angliją, ne vėliau negu 1993 metų pradžioje. Jei prireiks, ir pats surasiu pinigų. Tuomet galėsime tave čia įtaisyti į mokyklą, skubiai sutvarkyti egzaminus ir kuo greičiausiai išsiųsti tave į bet kurį svajonių bokštą, kuris tik kris tau į akį (nors, žinoma, iš tikrųjų yra tik vienas rimtas variantas), o tuo pačiu paskubėk ir suauk, tapk advokatu ir būk toks, kokio prireiks mano kovose. Mano „SuperPelei©" reikia tvirto gynėjo. Skubėk, seni. Negaliu laukti tūkstantį metų. – Markas

Paskutinis laiškas – ne paskutinis jų parašytas, bet paskutinis, kurį įstengė perskaityti Airė, – baigėsi tokia Marko pastraipa:

Na, čia viskas taip pat, tik mano dokumentai tobulai sutvarkyti – ačiū Airei. Ji tau patiks: sumani mergaitė, o kokios krūtys... Deja, jos užmojams „tiksliųjų mokslų" srityje, tiksliau, toje pačioje biotechnologijoje, kur dirbu aš, kur, regis, linksta jos širdis, neturiu didelių vilčių... Iš dalies ji nekvaila, bet tinka fiziniam darbui, praktiniams reikalams tvarkyti – galbūt taptų laboratorijos

asistente, bet koncepcijų jos galva neatlaiko niekaip. Galbūt galėtų mėginti rinktis mediciną, bet net ir ten reikia truputį daugiau sumanumo, negu turi ji... Tad mūsų Airės galbūt laukia odontologija (bent jau savo dantis susitaisytų), neabejotinai dora profesija, bet tu, tikiuosi, jos išvengsi...

Iš esmės Airė neįsižeidė. Kurį laiką pašniurkščiojo, bet netrukus praėjo. Ji buvo kaip motina, kaip tėvas – didi savęs perkūrėja, visada sugebanti tenkintis tuo, ką turi. Negali būti karo korespondentas? Tapk dviratininku. Negali būti dviratininkas? Lankstyk popierių. Negali sėdėti greta Jėzaus su 144 000? Priklausyk Milžiniškai miniai. Negali pakęsti Milžiniškos minios? Tekėk už Arčio. Airė ne taip jau baisiai nusiminė. Ji tik pagalvojo: gerai, odontologija. Būsiu dantų gydytoja. Odontologija. Gerai.

—

O tuo metu Džoisė po deniu mėgino spręsti Milato problemas su baltosiomis moterimis. Kurių buvo daugybė. Visos moterys, visų spalvų, nuo vidurnakčio juodos iki albinosės, priklausė Milatui. Jos slapta kyštelėdavo jam telefono numerius, pačiulpdavo viešose vietose, braudavosi per sausakimšą barą nupirkti jam išgerti, tempdavosi jį į taksi, eidavo iš paskos namo. Nežinia dėl ko – dėl romėniškos nosies, akių lyg tamsi jūra, odos lyg šokoladas, plaukų lyg juodo šilko užuolaidos, o galbūt dėl jo gryniausios, paprasčiausios smarvės – jam pasakiškai sekėsi. Na, tik nepavydėkit. Neverta. Visada buvo ir visada bus žmonių, kurie tiesiog spinduliuoja seksualumu (juo alsuoja, juo *prakaituoja*). Keli visai atsitiktiniai pavyzdžiai: jaunas Brando, Madona, Kleopatra, Pam Grier, Valentino, mergina, vardu Tamara, gyvenanti priešais Londono hipodromą pačiame miesto centre; Imranas Chanas, Mikelandželo Dovydas. Tokiai stebuklingai visagalei jėgai neatsispirsi, nes ji ne visada kyla iš simetrijos ar grožio savaime (Tamaros nosis mažumėlę kreiva), ir jos niekaip neįgysi. Čia tikrai dera seniausias

amerikietiškas sakinys, galiojantis ekonomikai, politikai ir meilei: *arba turi, arba ne*. O Milatas turėjo. Kalnus. Jis galėjo rinktis iš viso pažįstamojo pasaulio, kiekvieną goslią moterį nuo 8 iki 28 dydžio, iš Tailando ar iš Tongo, iš Zanzibaro ar iš Ciuricho, jam prieinamos ir jo ištroškusios dziundzės toliai driekėsi visomis kryptimis, kiek tik akys užmatė. Būtų galima pamanyti, kad šitaip gamtos apdovanotas vyras, sugebantis įlįsti į kelnaites daugybei įvairių moterų, leisis į visokiausius eksperimentus. Tačiau Milato Ikbalio simpatijos beveik be išimčių buvo 10 dydžio baltaodės protestantės nuo penkiolikos iki dvidešimt aštuonerių, gyvenančios Vakarų Hampstede arba netoliese.

Iš pradžių Milatas dėl to nesuko galvos ir nemanė, kad čia kas nors neįprasta. Jo mokykloje buvo sočiai merginų, atitinkančių tokį apibūdinimą. Vidurkių dėsnis – nes jis buvo vienintelis Glenard Ouko vaikinas, vertas nuodėmės, – lėmė, kad jam teko išdulkinti nemažą jų dalį. O su Karina Kein, dabartine gražuole, buvo tikrai visai malonu. Jis buvo jai neištikimas tik su trimis kitomis moterimis (Aleksandra Andruzjė, Pole Houton, Roze Dju), ir tai buvo jo asmeninis rekordas. Be to, Karina Kein buvo kitokia. Su Karina Kein jį siejo ne vien seksas. Ji jam patiko, o jis patiko jai, ji turėjo puikų humoro jausmą, o tai buvo tikras stebuklas, ji rūpindavosi juo, kai jam būdavo negera, o jis savaip rūpindavosi ja – dovanodavo gėlių ir panašiai. Tai buvo ir vidurkių dėsnis, ir laimingas, atsitiktinis sutapimas, dėl kurio jis tapo laimingesnis negu visada. Tai šit kaip.

Tik JANINA taip nemanė. Vieną vakarą, kai Karina atvežė jį į JANINA sueigą savo mamos „Renault", brolis Hifanas ir brolis Taironas lyg du vaikščiojantys kalnai, pasiryžę pulti Mahometui po kojomis, perėjo per Kilburną. Atrodė labai grėsmingai.

– Sveikas, Hifanai, bičiuli, Taironai, ko tokie nusiminę?

Broliai Hifanas ir Taironas jam nesakė, ko jie tokie nusiminę. Tik padavė lankstinuką. Ten buvo parašyta: *Kas iš tiesų yra laisvos? JANINA seserys ar Soho seserys?* Milatas jiems už tai širdingai padėkojo. Tuomet nukišo lankstinuką į krepšio dugną.

Ar patiko? paklausė jie jo kitą savaitę. *Ar įdomu buvo skaityti, broli Milatai?* Tiesą sakant, brolis Milatas nė neprisiruošė jo perskaityti (iš tikrųjų jam labiau patikdavo lankstinukai, kurie vadindavosi, pavyzdžiui, „Didysis Amerikos velnias: kaip JAV mafija valdo pasaulį" arba „Mokslas prieš Kūrėją: be konkurencijos"), bet suprato, kad broliui Taironui ir broliui Hifanui tai, regis, rūpi, todėl atsakė perskaitęs. Jie atrodė patenkinti ir padavė jam dar vieną. Šitas vadinosi „Laikros laisvė? Išprievartavimai Vakarų pasaulyje".

– Ar šviesa skverbiasi pro tavo sutemas, broli Milatai? – nekantriai klausinėjo brolis Taironas per kito trečiadienio sueigą. – Ar tau jau aiškiau?

„Aiškiau" Milatui atrodė ne visai tinkamas prieveiksmis. Tą savaitę jis paskyrė laiko, perskaitė abu lankstinukus ir nuo tada jautėsi keistai. Vos per tris dienas Karina Kein, miela mergaitė, tikrai gera, kuri niekada rimtai jo neužknisdavo (priešingai, džiugino! Ir dar kaip!), jį užkniso labiau, negu sugebėjo per visus metus, kiek jie dulkinosi. Net ne šiaip sau užkniso. Užkniso stipriai ir nepataisomai, lyg nieżulys amputuotoje galūnėje. Milatui nebuvo aišku kodėl.

– Aha, Taironai, biče, – atsakė Milatas, linkčiodamas galva ir plačiai išsišiepęs. – Kuo aiškiausiai, bičiuli, kuo aiškiausiai.

Brolis Taironas irgi palinkčiojo. Milatas apsidžiaugė, kad anas, regis, nudžiugo. Jis jautėsi lyg atsidūręs filme apie mafiją, Bondą ar panašiai. Abu su juodai baltais kostiumais, linkčioja kits kitam. *Suprantu, kad mes vienas kitą supratome.*

– Čia sesuo Aiša, – taisydamas žalią Milato varlytę pasakė brolis Taironas ir stumtelėjo jį prie smulkutės, gražios juodaodės mergaitės migdolų akimis ir aukštais skruostikauliais. – Ji Afrikos deivė.

– Tikrai? – susižavėjo Milatas. – Iš kur tu?

– Iš Šiaurės Klapamo, – droviai šyptelėjo sesuo Aiša.

Milatas suplojo rankomis ir tryptelėjo koja.

– Ak, biče, tuomet *tikriausiai* žinai „Redback Café"?

Afrikos deivė sesuo Aiša nušvito.

– *Aha*, biče, jau nežinia kiek laiko ten vaikštau! Ir tu ten būni?

– Nuolat! Jėga vietelė. Na, tai gal kada pasimatysim prie vartų. Malonu susipažinti, sese. Broli Taironai, biče, man reikia lėkti, panelė laukia.

Brolis Taironas, regis, nusivylė. Prieš pat Milatui išeinant, jis įspraudė jam į saują dar vieną lankstinuką ir laikė už rankos, kol popierius tarp dviejų delnų sudrėko.

– Galėtum būti didis vadas, Milatai, – pasakė brolis Taironas (kodėl jam visi vis taip sako?) ir pažvelgė pirma į jį, o paskui į Kariną Kein, kurios krūties linkis kyšojo pro mašinos dureles, o ji pati pypsino gatvėje. – Dabar esi tik pusė vyro. Mums reikia viso.

– Aha, jėga, ačiū, tu taip pat, broli, – atsakė Milatas, dirsteldamas į lankstinuką ir praverdamas duris. – Iki.

– Kas čia? – pastebėjusi mažumėlę sumirkusį lapelį jo rankoje paklausė Karina Kein, lenkdamasi atidaryti keleivio durelių.

Milatas nejučia įsikišo lankstinuką tiesiai į kišenę. O tai buvo keista. Paprastai jis Karinai viską parodydavo, o dabar vien jos klausimas kažkaip jį suerzino. Ir kuo ji čia apsitaisiusi? Ta pačia pilvą apnuoginančia palaidinuke, kaip visada. Tik ar ji nepatrumpinta? Ar speneliai nestyro aiškiau, įkyriau?

Jis atsakė:

– Nieko.

Šiurkščiai. Bet tai netiesa. Tai buvo paskutinis lankstinukas iš JANINA serijos apie Vakarų moteris. *Teisė apsinuoginti: nuoga tiesa apie seksualumą Vakaruose.*

Na, kad jau prašnekome apie nuogybes, Karina Kein turėjo visai dailų kūnelį. Apvalainą, pienišką, liaunomis galūnėmis, o savaitgaliais mėgo puoštis taip, kad jis būtų matyti. Milatas, pirmą sykį pastebėjęs ją kažkokiame kaimynų vakarėlyje, išvydo žybtelint sidabrines kelnes, sidabrinę aptemptą palaidinę atvirais pečiais ir nuogą vos atsikišusio pilvuko juostelę tarp jų, o bamboje stirksojo dar kažkas sidabrinio. Karinos Kein pilvukas kažkuo

labai viliojo. Ji dėl jo graužėsi, bet Milatui jis labai patiko. Jam patiko, kai ji rengdavosi taip, kad jis matytųsi. Bet dabar perskaičius lankstinukus viskas pasidarė *aiškiau*. Jis pradėjo pastebėti, kaip ji rengiasi ir kaip į ją žiūri kiti vyrai. Kai jis apie tai užsiminė, ji atsakė: „Ak, negaliu jų *pakęsti*. Šitiek gašlių senių." Bet Milatui atrodė, kad ji juos skatina; ji aiškiai *nori*, kad vyrai į ją žiūrėtų, kad ji – kaip buvo rašoma „Teisėje apsinuoginti" – „lyg paleistuvė parsiduoda vyrų žvilgsniams". Ypač baltųjų vyrų. Juk tarp Vakarų vyrų ir Vakarų moterų būna šitaip, tiesa? Jie mėgsta viską daryti viešai. Kuo ilgiau jis apie tai galvojo, tuo labiau siuto. Kodėl ji negali prisidengti? Prieš ką ji čia vaidina? Afrikos deivės iš Šiaurės Klapamo save gerbia, kodėl Karina Kein ne?

– Negaliu tavęs gerbti, – uoliai paaiškino Milatas, būtinai kartodamas žodžius lygiai taip, kaip juos perskaitė, – kol tu negerbi savęs.

Karina Kein atsakė, kad ji save gerbia, bet Milatas neįstengė ja patikėti. Tai keista, nes Karina Kein jam niekada nemeluodavo, ji ne tokia.

Kai jie ruošdavosi kur nors eiti, jis sakydavo:

– Tu puošiesi ne dėl manęs, o dėl visų!

Karina atsakydavo, kad puošiasi ne dėl jo ar dar ko nors, o dėl savęs. Kai ji aludės karaokėje sudainavo „Sexual Healing", jis pareiškė:

– Seksas – asmeninis reikalas, tik tarp tavęs ir manęs, jis neskirtas visiems!

Karina atsakė, kad ji *dainavo*, o ne mylėjosi prieš „Rat and Carrot" nuolatinius lankytojus. Kai jie mylėdavosi, jis sakydavo:

– Nedaryk šitaip... nesisiūlyk man kaip kekšė. Nejau negirdėjai apie nenatūralius veiksmus? Be to, ir pats galiu pasiimti, ko noriu, – ir ko tu spygauji kaip laukinė, netriukšmauk taip!

Karina Kein skėlė jam antausį ir ilgai verkė. Ji pasakė nesuprantanti, kas su juo dedasi. Blogiausia, pagalvojo Milatas, taip trenkdamas durimis, kad šios nuo vyrių nušoko, *kad ir aš nesuprantu*. O po to barnio jie kurį laiką nesikalbėjo.

Maždaug po dviejų savaičių jis darbavosi „Palace“, norėdamas šį tą užsidirbti, ir prašneko apie tai su Šiva, palyginti neseniai įstojusiu į JANINA gretas ir jau spėjusiu tapti kylančia žvaigžde.

– Tik nepasakok man apie baltąsias moteris, – suaimanavo Šiva, svarstydamas, kiek Ikbalių kartų jis turės patarti tą patį. – Vakaruose moterys jau kone visai vyrais tapo! Na, jos geidžia ir trokšta to paties – *ir dar visą laiką, kad jas kur*. O rengiasi taip, lyg norėtų visiems *pranešti* apie savo geismus. Kaip šitaip galima? Kaip?

Bet ginčui nespėjus įsisiūbuoti pro dvivėres duris įėjo Samadas, ieškodamas mangų *chutney*, ir Milatas ėmė pjaustyti toliau.

Tą vakarą po darbo pro Pikadilio kavinės langą Milatas išvydo kuklią indę mėnulio veidu, kuri iš profilio šiek tiek priminė jo motinos jaunystės nuotraukas. Ji vilkėjo juodu golfu, ilgomis juodomis kelnėmis, akis šiek tiek dengė ilgi juodi plaukai, o vienintelis jos papuošalas buvo raudoni *mhendi** raštai ant delnų. Ji sėdėjo viena.

Apimtas tos pačios atsainios narsos, kuria naudodavosi, kai kabindavo pupytes ir trenktas mergas diskotekose, drąsus kaip žmogus, nebijantis kalbėtis su nepažįstamaisiais, Milatas įėjo ir ėmė beveik pažodžiui pasakoti jai „Teisės apsinuoginti“ turinį, tikėdamasis, kad ji supras. Apie sielų draugus, savigarbą, moteris, kurios stengiasi suteikti „vizualinį pasitenkinimą“ tik tiems vyrams, kurie jas myli. Jis aiškino:

– Tuo šydas ir išlaisvina, ane? Žiūrėk, kaip čia: „Išvaduotos nuo įkyrių vyrų žvilgsnių ir patrauklumo standartų, moterys gali būti tokios, kokios yra viduje, jos niekada nebus paverstos sekso simboliais ir ryjamos akimis kaip mėsa ant lentynos, skirta apžiūrėti ir išsirinkti.“ Štai kaip mes galvojam, – pasakė jis, pats abejodamas, ar taip galvoja. – Tokia mūsų nuomonė, – teigė jis, pats abejodamas, ar jo nuomonė tokia.

Moteris susiraukė ir švelniai uždėjo pirštą jam ant lūpų.

– Ak, mažuti, – liūdnai sumurmėjo ji, gėrėdamasi jo grožiu. – Ar atstotum nuo manęs, jeigu duočiau pinigų?

* Indiškos laikinos *chna* paišomos tatuiruotės ant rankų, paprastai vestuvinė puošmena.

O tuomet priėjo jos vaikinas, netikėtai aukštas kinas odiniu švarku.

Nepaprastai nusiminęs, Milatas pasiryžo pėsčias pareiti aštuonias mylias nuo Soho iki namų, dėbčiodamas į ilgakojes kekšes, kelnaites be klyno ir plunksnų boa. Kai priėjo Marmuro arką, jau buvo toks įsiutęs, kad iš telefono būdelės, apipaišytos papais ir šiknomis (kekšės, kekšės, kekšės), paskambino Karinai Kein ir nesismulkindamas ją metė. Jam nerūpėjo kitos merginos, kurias dulkino (Aleksandra Andruzjė, Polė Houton, Rozė Dju), nes jos tiesiai šviesiai buvo pasikėlusios šliundros. O Karina Kein jam rūpėjo, nes buvo jo *meilė*, o jo meilė turėtų būti jo ir niekieno kito. Saugoma kaip Liotos žmona „Geruose vyrukuose" ar Pačino sesuo „Žmoguje su randu". Branginama lyg karalaitė. *Ir kad* elgtųsi kaip karalaitė. Bokšte. Uždaryta.

Dabar einant lėčiau, velkant kojas, neturint pas ką pareiti namo, kelią Edžvero gatvėje jam pastojo seni stori šūkaliojantys diedai („Žiū, Milatas, mažylis Milatas, Širdžių ėdikas! Dziundzių karalius Milatas! Dabar jau pernelyg pasikėlęs, kad su mumis parūkytų, ką?"), ir jis, gailiai šyptelėjęs, pasidavė. Hašišo pypkės, *halal* kepta višta ir nelegaliai importuotas absentas vaikštinėjo tarp klibančių lauko stalų; jis stebėjo aklinai užsidangsčiusias moteris, lyg skubrios juodos šmėklos lakstančias gatvėmis, susivėlinusias apsipirkti ar ieškančias vyrų palaidūnų. Milatas mėgo sekti jas akimis: gyva kalba, išraiškingos žvitrių akių spalvos, juoku pratrūkstančios neregimos lūpos. Jis prisiminė, ką jam sakė tėvas, kai jie dar kalbėdavosi. Nežinai, kas yra erotika, Milatai, nežinai, kas yra *geismas*, mano antrasis sūnau, kol nepasėdi Edžvero gatvėje su burbuliuojančia pypke, sutelkęs visas vaizduotės jėgas, kad išvystum, kas dar slypi, be tų keturių colių odos, kurie kyšo iš po *hajib**, kas po tomis didžiulėmis sabalo skraistėmis.

* Turima omenyje *hijab* – arabiškai pažodžiui „užuolaida". Musulmonių moterų dėvimas galvos apdangalas, dengiantis plaukus, ausis ir kaklą.

Maždaug po šešių valandų Milatas atsidūrė už Čalfenų virtuvės stalo, labai labai girtas, ašarotas ir įniršęs. Jis sunaikino Oskaro lego gaisrinę ir nušveitė kavos aparatą per visą kambarį. Tuomet padarė tai, ko Džoisė laukė jau dvylika mėnesių. Paprašė jos patarimo.

Atrodė, kad nuo tada už to virtuvės stalo jie sėdi jau kelis mėnesius, Džoisė visus vaiko lauk, naršo skaitinius, grąžo rankas; žolės kvapas maišosi su garais, kylančiais iš nesibaigiančių braškių arbatos puodukų. Nes Džoisė tikrai jį mylėjo ir norėjo jam padėti, bet jos patarimas buvo ilgas ir painus. Ji buvo apie tai pasiskaičiusi. Ir pasirodė, kad Milatas pritvinkęs pasibjaurėjimo savimi ir neapykantos saviškiams; kad galbūt jį kamuoja vergo mentalitetas, o galbūt – spalvos kompleksas, kyląs iš motinos (jis buvo daug tamsesnis už ją), arba savęs sunaikinimo troškimas, prasiskiedžiant baltųjų genofonde, arba nesugebėjimas tarpusavyje suderinti dviejų prieštaringų kultūrų... ir *tai* pasireiškia 60 procentų Azijos vyrų... ir 90 procentų musulmonų jaučiasi *anaip*... ir gerai žinoma, kad azijiečių šeimos dažnai... ir dėl hormonų poveikio berniukai labiau linkę... ir psichologė, kurią ji jam surado, labai maloni, trissyk per savaitę, dėl pinigų nesijaudink... ir nekreipk dėmesio į Džošuą, jis tik ožiuojasi... ir, ir, *ir*.

Senų senovėje, hašišo ir kalbų debesyje, Milatas prisiminė merginą, vardu Karina Kaiptenjospavardė, kuri jam patiko. O jis patiko jai. Ji turėjo puikų humoro jausmą, o tai buvo tikras stebuklas, ir rūpindavosi juo, kai jam būdavo negera, o jis savaip rūpindavosi ja – dovanodavo gėlių ir panašiai. Dabar ji atrodė nutolusi kaip laidynės ir vaikystė. Ir viskas.

—

Pas Džounsus kilo neramumų. Airė ruošėsi tapti pirmąja iš Baudenų ir Džounsų (galbūt, turbūt, jei tik pasiseks, iš Dievo malonės, laikom špygas), įstojusia į universitetą. Ji ketino laikyti chemijos, biologijos ir tikybos brandos egzaminus. Airė norėjo

studijuoti odontologiją (ne juodadarbė! 20 000 svarų per metus!), ir visi tuo labai džiaugėsi, bet ji taip pat norėjo „metų atostogų" subkontinente ir Afrikoje (Maliarija! Skurdas! Kaspinuočiai!), dėl to tris mėnesius jiedvi su Klara visu pajėgumu kariavo. Viena pusė reikalavo finansavimo ir leidimo, kita buvo pasiryžusi nei vieno, nei kito neduoti. Nemalonus konfliktas užsitęsė, ir visi taikdariai išvyko namo tuščiomis (*Ji apsisprendė, su moterim nepasiginčysi.* – Samadas) arba įsivėlę į žodžių karus (*Kodėl jai negalima į Bangladešą, jei ji taip nori? Nejau mano šalis per prasta tavo dukrai?* – Alsana).

Aklavietė buvo tokia akivaizdi, kad šalis buvo padalyta ir paskirstyta: Airė užsiėmė savo kambarį ir palėpę, Arčis, paskelbęs neutralitetą, paprašė tik sandėliuko, televizoriaus ir palydovinės antenos (valdiškos), o Klara pasiėmė visa kita, tik vonia liko bendra. Buvo trankomos durys. Pokalbių metas baigėsi.

1991 metų spalio 25 dieną, 01.00 valandą Airė išsiruošė į naktinį puolimą. Ji iš patirties žinojo, kad lengviausia motiną nugalėti lovoje; vėlai naktį ji kalbėdavo švelniai kaip vaikas, iš nuovargio stipriai švepluodama; kaip tik tuomet lengviausiai galėdavai išprašyti to, ko anksčiau zyzdavai: kišenpinigių, naujo dviračio, leidimo grįžti vėliau. Tai buvo tokia patikima taktika, kad iki šiol Airė nė nemanė, jog verta jos griebtis dabar, niršiausiame ir ilgiausiame ginče su motina. Bet daugiau nieko nebesugalvojo.

– Aire? Ko?.. Juk viduvyf naktief... Gįfk į lovą...

Airė plačiau pravėrė duris, įleisdama į miegamąjį dar daugiau šviesos iš koridoriaus.

Arčis pakišo galvą po pagalve.

– Po galais, mieloji, dabar pirma valanda ryto! Kai kam rytoj reikia į darbą.

– Aš noriu pasikalbėti su mama, – tvirtai atsakė Airė, eidama prie lovūgalio. – Dieną ji su manim nesikalba, todėl tenka dabar.

– Aire, prafau... Af taip pavargau... Norėfiau pamiegoti...

– Aš ne *noriu* metams išvažiuoti, man *reikia*. Tai labai svarbu – aš jauna, aš noriu ko nors patirti. Visą gyvenimą gyvenu

šitame prakeiktame priemiestyje. Čia visi vienodi. Noriu keliauti, pamatyti žmonių ir pasaulio... Džošua keliaus, o *jo* tėvai tam pritaria!

– Na, po galais, mes tam neturime pinigų, – sumurmėjo Arčis, išnirdamas iš pūkų. – Juk mes ne kokie prabangūs mokslininkai, ką?

– Man *nerūpi* pinigai – aš susirasiu darbą, ką nors sugalvosiu, bet man reikia jūsų leidimo! *Abiejų*. Nenoriu leisti šešis mėnesius kelionėje, kasdien vis galvodama, kad jūs pykstat.

– Na, ne man spręsti, mieloji, tiesa? Iš tikrųjų juk motinai, aš...

– Taip, tėti. Ačiū, po galais, kad pasakai, kas ir taip visiems aišku.

– Ak, teisingai, – pyktelėjo Arčis, nusigręždamas į sieną. – Tai aš savo pastabas pasilaikysiu sau...

– Ak, *tėti*, nenorėjau... Mama? Gal galėtum atsisėsti ir kalbėti kaip žmogus? Aš noriu su tavim pasikalbėti? Man atrodo, kad aš čia su savim kalbuosi? – tarškė Airė absurdiškomis intonacijomis, nes tais metais antipodų muilo operos primokė visą kartą anglų vaikų kiekvieną sakinį tarti kaip klausimą. – Klausyk, man reikia tavo leidimo, ane?

Net tamsoje Airė įžiūrėjo, kaip Klara susiraukė.

– Leidimo *kam*? Vaviuoti ir fokfoti akif ifvetuf į vargfuf juoduf vmonef? Jūf tubūt daktaraf Livingftonaf? Ftai ko ifmokai if Falfenų? Nef jei taip novi, gali tuo ufiimti ir fia. Fėfk ir viūrėk į mane fefif mėnefiuf!

– Visai ne dėl to! Aš tik noriu pažiūrėti, kaip gyvena kiti žmonės!

– O tuo pafiu ir ufimufti! Eik paf kaimynuf, ir ten yra kitų vmonių. Eik paviūrėk, kaip jie gyvena!

Įniršusi Airė stvėrė lovos bumbulą ir priėjo prie Klaros pusės.

– Gal malonėtum atsisėsti ir žmoniškai su manim kalbėtis, nevaidink čia kaip mažvaikė...

Tamsoje Airė paspyrė stiklinę ir aiktelėjo, kai šaltas vanduo apliejo kojų pirštus ir pasklido ant kilimo. Tuomet, kai visas vanduo išbėgo, Airę apėmė keistas, kraupus jausmas, kad jai kanda.

– Oi!

– Ak, dėl Dievo meilės, – tarė Arčis, tiesdamas ranką ir įžiebdamas šoninę lempą. – Kas dar?

Airė pažvelgė ten, kur suskaudo. Bet kokiame kare tai būtų smūgis žemiau juostos. Tiesiai ant jos dešiniosios pėdos gulėjo dirbtiniai priekiniai dantys be burnos.

– Eik tu šikt! Kas čia per šūdas?

Bet klausti nebuvo reikalo; tardama žodžius, Airė jau spėjo pati viską suprasti. Vidurnakčio balsas. Tobulai tiesūs ir balti dienos šviesoje.

Klara skubiai pasilenkė prie grindų, nukrapštė dantis Airei nuo kojos ir, kadangi jau buvo vėlu slapstytis, pasidėjo juos tiesiai ant staliuko prie lovos.

– Dviaugiefi? – nuvargusi paklausė Klara. (Ji ne tyčia nuo jos slėpė. Tiesiog vis neišeidavo iš kalbos.)

Bet Airei buvo šešiolika metų, tokio amžiaus atrodo, kad viskas daroma tyčia. Jai tai buvo dar vienas punktas ilgame tėvų veidmainysčių ir melo sąraše, dar vienas pavyzdys, kiek Džounsai ir Baudenai turi slaptų istorijų, kurių niekada nepasakoja, kurios niekada iki galo neatskleidžiamos, gandų, kurie niekada neišaiškėja, ir viskas būtų gerai, jei ne kasdienės menkos užuominos ir prasitarimai; šovinys Arčio kojoje... keisto balto senelio Derhamo nuotrauka... vardas „Ofelija“ ir žodis „beprotnamis“... dviračio šalmas ir senutėlis purvasargis... kepto „O'Connell's“ maisto tvaikas... neaiškus prisiminimas apie kelionę mašina vėlai naktį, mojuojant berniukui lėktuve... laiškai su švediškais pašto ženklais, Horstas Ibelgauftsas, nepristačius gavėjui, grąžinti...

Ak, koks susiraizgęs tinklas. Milatas sakė tiesą: šitie tėvai sužaloti, berankiai, bedančiai. Šitie tėvai turi gausybę informacijos, kurios tu trokšti, bet per daug baiminiesi išgirsti. Ji jos nebenorėjo,

ji nuo jos pavargo. Jai atsibodo niekada nesulaukti visos tiesos. Ji grąžins siuntėjui.

– Na, nesibaisėk taip, mieloji, – draugiškai pratarė Arčis. – Tai tik prakeikti dantys. Dabar jau žinai. Ne pasaulio pabaiga.

Bet tam tikra prasme tai buvo pasaulio pabaiga. Jai jau gana. Ji nuėjo į savo kambarį, susikrovė mokyklos reikmenis bei svarbiausius drabužius į didelę kuprinę ir ant naktinių apsivilko sunkų paltą. Akimirką pagalvojo apie Čalfenus, bet jau žinojo, kad ten atsakymų negaus, tik atsiras daugiau vietų, nuo kurių reikės bėgti. Be to, ten buvo tik vienas svečių kambarys, ir jis priklausė Milatui. Airė žinojo, kur jai reikia eiti, į pačią širdį, kur tokiu paros metu ją nuveš tik N17, viršutiniame aukšte, apvemtomis sėdynėmis, garmantis pro 47 autobuso stoteles, kol pasieks reikiamą vietą. Bet galiausiai ji ten nuvyko.

– Viešpatie mieliausias, – sumurmėjo Hortenzė ant slenksčio, pastirusiais plaukų suktukais ir apdujusiomis akimis. – Aire Ambrozija Džouns, *čia tu*?

15. Čalfenizmas prieš Baudenizmą

Tai tikrai buvo Airė Džouns. Šešeriais metais vyresnė negu tada, kai jos paskutinįsyk matėsi. Aukštesnė, stambesnė, su krūtimis, be plaukų, o iš po ilgo pūkinio palto kyšojo šlepetės. Tai buvo Hortenzė Bauden. Šešeriais metais vyresnė, žemesnė, stambesnė, su krūtimis ant pilvo ir be plaukų (nors nežinia kodėl peruką ji garbanodavo plaukų suktukais), o iš po ilgo kūdikiškai rausvo naminio chalato su pamušalu kyšojo šlepetės. Bet iš tikrųjų jos skyrėsi tuo, kad Hortenzei buvo aštuoniasdešimt ketveri. Jokiu būdu ne mažutėsenutė; ji buvo apskrita ir gerai įmitusi, riebalai taip tempė odą, kad epidermiui nė raukšlėtis nesisekė. Tačiau aštuoniasdešimt ketveri vis tiek ne septyniasdešimt septyneri ar šešiasdešimt treji; aštuoniasdešimt ketverių priešakyje – tik mirtis, įkyri iki blogumo. Ji atsispindėjo jos veide, kaip Airė dar nebuvo regėjusi. Laukimas, baimė ir palaimingas palengvėjimas.

Nors skirtumų buvo, besileidžiančią laiptukais į Hortenzės butą pusrūsyje Airę tiesiog pribloškė panašumai. Senų senovėje ji gana dažnai lankydavosi pas močiutę: paslapčia išsmukdavo su Arčiu, kol motina lankė paskaitas, ir visada išsinešdavo ką nors nepaprasta: marinuotą žuvies galvą, koldūnų su aitriosiomis paprikomis, neaiškios, bet galvoje stringančios psalmės žodžius. Paskui per Darkuso laidotuves 1985-aisiais dešimtmetė Airė prasitarė apie tas viešnages, ir Klara jas griežtai nutraukė. Jos vis dar retsykiais susiskambindavo. Ligi šiol Airė gaudavo trumpų laiškelių ant sąsiuvinio popieriaus, į kurių vidų būdavo įkištas *Sargybos bokšto* egzempliorius. Kartais Airė pažvelgdavo į motinos veidą ir išvysdavo močiutę: tie didingi skruostikauliai, katės akys. Bet akis į akį jos nesimatė šešerius metus.

O namai atrodė, lyg būtų praėjusios šešios sekundės. Vis dar tamsūs, vis dar drėgni, vis dar po žeme. Vis dar išpuošti šimtais pasaulietinių statulėlių („Pelenė važiuoja į puotą", „Ponia Tirlipirli rodo voveraitėms kelią į iškylą"), patupdytų ant atskirų servetėlių ir linksmai kikenančių tarpusavyje, nustebusių, kad žmogus pamažu išleidžia šimtą penkiasdešimt svarų tokiems menkaverčiams porceliano ir stiklo gabalams, kaip jos. Didžiuliai trijų dalių kilimai, kurių siuvimą Airė dar prisiminė, dabar kabojo ant sienos virš židinio. Pirmojoje dalyje buvo vaizduojami Pateptieji, su Jėzumi teisią kitus danguje. Pateptieji visi buvo šviesiaplaukiai ir mėlynakiai, atrodė tokie ramūs, kiek tik leido pigi Hortenzės vilna, ir žvelgė žemyn į Milžinišką minią – kuri atrodė laiminga, bet ne tokia laiminga, kaip Pateptieji, – šėlstančią amžiname žemės rojuje. O Milžiniška minia su gailesčiu žvelgė į pagonis (jų buvo visų daugiausia), mirusius ir palaidotus, sukrautus į stirtas lyg sardinės.

Trūko tik Darkuso (kurį Airė neaiškiai prisiminė kaip kvapų ir prisilietimų mišinį – naftalino bei drėgnos vilnos): jo didžiulis krėslas stovėjo tuščias, vis dar prasmirdęs, o jo televizorius vis dar rodė.

– Aire, tu tik pažiūrėk! Mažė net megztuko neapsivilko – turbūt baisiai sustirai! Drebi kaip meksikietiška pupelė. Duokš pačiupinėti. Karščiuoji! Neši į mano namus karštinę?

Hortenzės akivaizdoje buvo svarbu niekada neprisipažinti, kad sergi. Kaip ir daugumoje jamaikiečių namų, vaistai būdavo skausmingesni už ligą.

– Man viskas gerai. Nieko tokio...

– Mat kaip? – Hortenzė uždėjo Airės ranką sau ant kaktos. – Aiškiai karščiuoji, kurgi ne. Jauti?

Airė juto. Ji buvo karšta kaip pats pragaras.

– Eikš, – Hortenzė pastvėrė apklotą nuo Darkuso kėdės ir apsiautė juo Airės pečius. – Dabar eikš į virtuvę ir įsitaisyk. Lakstai čia naktimis, apsivilkusi skarmalais! Tuojau išgersi karšto *cerace**, o tuomet mausi į lovą taip greitai, kaip dar niekad nemovei.

* Jamaikos krūmas, kurio arbata laikoma vaistu.

Airė apsigaubė dvokiančiu apklotu ir nusekė paskui Hortenzę į virtuvėlę, kur abi susėdo.

– Pasirodyk.

Hortenzė pasilenkė, rankomis įsisprendusi į klubus.

– Atrodai kaip Ponas Giltinė, tavo naujas meilužis. Kaip čia atkakai?

Atsakyti ir vėl reikėjo atsargiai. Paguodos senatvėje Hortenzei teikė panieka Londono viešajam transportui. Ji galėdavo iš vieno žodžio, pavyzdžiui, *traukinys*, išskelti visą melodiją (*Šiaurinė linija*), kuri virsdavo arija (*Metro*) ir išsiskleisdavo tema (*Antžeminiai traukiniai*), o paskui vis plisdavo, kol virsdavo operete (*Britų geležinkelio blogis ir trūkumai*).

– Hm... N17 autobusu. Viršutiniame aukšte buvo šalta. Galbūt ten ir peršalau.

– Nė neabejok, panelyt. Aš visai nesuprantu, ko tau važinėti autobusais, jeigu jie važiuoja tris valandas, jų reikia laukti šaltyje, o kai įlipi, langai atidaryti, ir sušąli vos ne mirtinai.

Hortenzė iš mažo plastikinio buteliuko įsipylė į saują bespalvio skysčio.

– Eikš.

– Ko? – paklausė Airė, tučtuojau sunerimusi. – Kas čia?

– Nieko, eikš. Nusiimk akinius.

Hortenzė prisiartino su atkišta sauja.

– Tik ne į akis! Akims nieko nėra!

– Nesimuistyk. Nieko į akis ir nepilsiu.

– Tik pasakyk, kas čia, – maldavo Airė, mėgindama suprasti, ką jai darys su tuo skysčiu, bet sauja prislinko prie jos veido ir ištepė nuo kaktos iki smakro.

– Aaaa! Degina!

– Romas, – dalykiškai pareiškė Hortenzė. – Išdegins karštį. Ne, nesiprausk. Palik, kad veiktų.

Airė sukando dantis, kol tūkstančio adatų smaigaliai virto penkiais šimtais, paskui dvidešimt penkiais, o galiausiai liko tik šilumėlė, lyg antausį gavus.

– Nagi! – pareiškė Hortenzė, visai išsibudinusi ir kažkaip pergalingai, – pagaliau pasprukai nuo tos bedievės, kaip matau. Ir dar gripą pakeliui pasigavai! Na... kai kas tavęs visai nesmerktų, ne, nė trupučio... Niekas geriau už mane nežino, kokia ji. Vis lekia iš namų, mokosi savo -izmų ir -schizmų universitetuose, palieka vyrą ir mažę namie alkanus ir sulysusius. Viešpatie, aišku, kad reikia sprukti! Na... – ji atsiduso ir pastatė ant viryklės varinį virdulį. – Taip parašyta. *Slėnis tarp kalnų bus užpiltas, nes slėnis tarp kalnų tęsis iki Azalo; jis bus taip užpiltas, kaip buvo užpiltas žemės drebėjimo Judo karaliaus Uzijo dienomis. Ir VIEŠPATS, mano Dievas, ateis drauge su visais savo šventaisiais.* Zacharijo 14, 5. Galiausiai gerieji pabėgs nuo blogio. Ak, Aire Ambrozija... *Žinojau*, kad kada nors ateisi. Galiausiai visi Dievo vaikai sugrįžta.

– Močiute, aš ne Dievo ieškoti atėjau. Aš tik noriu ramiai pasimokyti ir viską apmąstyti. Man reikia kelis mėnesius čia pagyventi – bent iki Naujųjų. Ak... oi... man truputį sukasi galva. Galima apelsiną?

– Taip, galiausiai visi grįžta pas Viešpatį Jėzų, – tęsė Hortenzė sau, dėdama į virdulį karčią *cerace* šaknį. – Čia netikras apelsinas, mieloji. Visi vaisiai plastikiniai. Ir gėlės plastikinės. Netikiu, kad Viešpats norėtų, jog savo menkus namų pinigėlius švaistyčiau vystantiems daiktams. Suvalgyk datulių.

Airė susiraukė, dėbsodama į priešais ją nutėkštą susiraukšlėjusį vaisių.

– Tai palikai Arčibaldą su ta moterim... vargšelis. Man Arčibaldas visada *patiko*, – liūdnai pratarė Hortenzė, dviem muiluotais pirštais šveisdama rudas puoduko nuosėdas. – Aš niekada neturėjau nieko prieš *jį patį*. Jis visada buvo padorus vaikinas. Palaiminti taikdariai. Man jis visada atrodė taikdarys. Bet tiesiog iš principo, supranti? Iš juodos ir balto niekada nieko gero neišeina. Viešpats Jėzus nenorėjo, kad žmonės maišytųsi. Štai dėl ko jis taip užsiuto, kai žmonių vaikai pastatė Babelio bokštą. Jis norėjo, kad visi liktų atsiskyrę. „Ten VIEŠPATS sumaišė visos žemės kalbą ir iš

ten VIEŠPATS išsklaidė juos po visą žemės veidą.“ Pradžios knyga 11, 9. Kai sumaišai, nieko neišeina. Taip *nelemta*. Išskyrus tave, – lyg persigalvojusi pridūrė ji. – Tu – vienintelis geras dalykas iš to... Vaje, kartais atrodo, kad į veidrodį žiūriu, – pridūrė ji, raukšlėtais pirštais kilsteldama Airės smakrą. – Tu sudėta kaip aš, stambi, supranti! Klubai, pilvas, šikna, papukai. Ir mano mama tokia buvo. Tu ir pavadinta mano mamos garbei.

– Airė? – paklausė Airė, labai stengdamasi klausytis, bet jusdama, kaip ją apkloja drėgnas rūkas.

– Ne, mieloji, *Ambrozija*. Tai, nuo ko gyvenama amžinai. Nagi, – tarė ji, suplodama rankomis, lyg pagautų kitą Airės klausimą, – tu nakvosi svetainėje. Atnešiu antklodę ir pagalvių, o pasikalbėsim rytą. Aš keliuosi šeštą, nes turiu Liudytojų reikalų, tad nemanyk išmiegoti ilgiau negu iki aštuonių. Maže, girdi?

– Mhm. Bet kaip buvęs mamos kambarys? Negaliu nakvoti ten?

Hortenzė petimi parėmė pusę Airės svorio ir nuvedė ją į svetainę.

– Ne, taip neišeis. Čia tam tikra padėtis, – paslaptingai paaiškino Hortenzė. – Paaiškinsiu, kai saulė užtekės. *Taigi nebijokite jų. Juk nėra nieko uždengta, kas nebus atidengta,* – tyliai padeklamavo, gręždamasi eiti, – *ir nieko paslėpta, kas nepasidarys žinoma.* Tai iš Mataušo 10, 26.

—

Tame pusrūsio bute vienintelis malonus laikas būdavo rudens rytmetys. Tarp šeštos ir septintos valandos, kai saulė dar žemai, šviesa sklisdavo pro priekinį langą, užliedavo svetainę geltoniu, sušildydavo ilgą siaurą plotelį (7 iš 30 pėdų), o pomidorai sveikai sušvisdavo. Šeštą ryto beveik galėdavai patikėti, kad esi po kokia nors Žemyno *cabana** ar bent jau Torkėjaus gatvės lygyje, o ne

* Trobelė, pavėsinė, paprastai tropikų kalnuose.

Lambeto požemyje. Švytėdavo taip, kad negalėdavai įžiūrėti geležinkelio turėklų, kur baigėsi žalias lopinėlis, ar kasdien skubančių kojų, žingsniuojančių pro svetainės langą, spardančių dulkes pro grotas ant stiklo. Šeštą ryto – vien balta šviesa ir išradingi šešėliai. Apsikabinusi arbatos puoduką prie virtuvės stalo, primerktomis akimis žvelgdama į žolę, Airė ten regėjo vynuogynus; ji regėjo Florencijos scenas, o ne nelygų netvarkingų Lambeto stogų kontūrą; ji regėjo tamsų raumeningą italą, skinantį uogas ir traiškantį jas kojomis. Tuomet miražas, sukeltas saulės, pranyko, viską prarijo besotis debesis. Liko tik keli apgriuvę karaliaus Edvardo epochos pastatai. Geležinkelio turėklai, pavadinti neatsargaus vaiko vardu. Ilgas, siauras sklypas, kur neaugo beveik niekas. Ir išbalęs kreivakojis raudonplaukis tipas, siaubingai susisukęs ir avintis botais, mindantis kompostą, mėginantis nusikratyti nuo kulno sutryptą pomidorą.

– Čia ponas Topsas, – pasakė Hortenzė, skubėdama per virtuvę su tamsiai ruda suknele atsagstytais kabliukais, o rankoje – skrybėlaitė su persikreipusiomis plastikinėmis gėlytėmis. – Jis man labai padėjo po to, kai mirė Darkusas. Jis numaldo mano pyktį ir nuramina sielą.

Ji pamojo jam, o jis išsitiesė ir taip pat pamojo. Pakėlė du plastikinius maišelius, pilnus pomidorų, ir keistai krypuodamas lyg balandis perėjo per daržą prie virtuvės durų.

– Jis vienintelis įstengia ką nors ten užauginti. Tokio pomidorų derliaus nė akyse nesi regėjusi! Aire Ambrozija, liaukis spoksoti ir užsagstyk man suknelę. Greičiau, kol akys neišvirto.

– Jis čia gyvena? – priblokšta sukuždėjo Airė, šiaip ne taip suglausdama suknelės puses ant stambaus Hortenzės liemens. – Na, su tavim?

– Ne ta prasme, kurią *tu* turi galvoje, – nusivaipė Hortenzė. – Jis tiesiog labai padeda man senatvėje. Jis su manim visus šešerius metus, telaimina ir tesaugo jį Dievas. Na, paduok segtuką.

Airė padavė jai ilgą skrybėlės segtuką, padėtą ant sviestinės. Hortenzė ištiesino plastikinius gvazdikus ant skrybėlaitės

ir tvirtai juos prismeigė, tada pervėrė smeigtuku veltinį, palikdama du colius nuogo sidabro kyšoti iš skrybėlės lyg vokišką *pickelhaube*[*].

– Na, nesibaisėk taip. Mums taip labai patogu. Moteriai reikia vyro namuose, kitaip viskas griūva. Mudu su ponu Topsu – seni bendražygiai Viešpaties kovoje. Kadaise jis atsivertė į Liudytojų bažnyčią ir greitai bei užtikrintai joje kyla. Aš laukiau penkiasdešimt metų, kada galėsiu ne tik valyti Karalystės salę, – liūdnai aiškino Hortenzė, – bet moterims neleidžiama kištis į tikrus Bažnyčios reikalus. Bet ponas Topsas daug nuveikė, jis retsykiais leidžia man padėti. Jis labai geras žmogus. Tik jo šeima – bjaurybės, – paslapčia sukuždėjo ji. – Tėvas – tikras diegas, lošėjas ir pasileidėlis... Tad po kurio laiko pakviečiau jį gyventi su manim, nes turiu laisvą kambarį, o Darkuso nebėra. Jis labai civilizuotas vaikinas. Tik niekada nevedė. Vedė Bažnyčią, štai kaip! Jis visus šešerius metus vadina mane ponia Bauden ir niekaip kitaip, – Hortenzė vos girdimai atsiduso. – Nežino, ką reiškia nepadorumas. Gyvenime jis tetrokšta tapti Pateptuoju. Labai juo žaviuosi. Jis taip pasitaisė. Dabar taip gudriai šneka, supranti! Be to, puikiai moka taisyti vamzdžius ir čiaupus. Ar dar karščiuoji?

– Matyt. Paskutinis kabliukas... štai, viskas.

Hortenzė stryktelėjo tolyn nuo jos ir nuėjo į koridorių įleisti Rajeno.

– Bet, močiute, kodėl jis gyvena...

– Na, šįryt tau teks sočiai maitintis – penint karščiuojantį, karštis dvesia badu. Pakepsiu šitų pomidorų su bananais ir vakarykšte žuvim. Pakepsiu, o paskui kišk į mikrobangę.

– Maniau, kad reikia penė...

– Labas *rytas*, pone Topsai.

– Labas rytas, ponia Bauden, – uždarydamas duris atsakė ponas Topsas ir nusivilko apsauginį lietpaltį, po kuriuo vilkėjo pigiu

[*] Prūsijos armijos šalmas su smaigu.

mėlynu kostiumu, o apykaklėje segėjo mažutį kryželį. – Jūs turbūt jau beveik susiruošusi? Mums reikia lygiai septintą būti salėje.

Airės Rajenas kol kas nepastebėjo. Jis pasilenkęs kratė dumblą nuo batų. Kratė kankinamai lėtai, kaip ir kalbėjo, o jo perregimos blakstienos virpėjo lyg komos ištikto žmogaus. Iš savo vietos Airė matė tik pusę jo: raudonų plaukų kuokštą, sulenktą kelį ir vienos rankos marškinių rankogalį.

Bet vien balsas buvo lyg reginys: kalbantis koknių tarme, bet rafinuotas, balsas, su kuriuo nemenkai pasidarbuota praleidžiant svarbiausius priebalsius ir pridedant kitus ten, kur jų visai nereikia, ir visa tariama pro nosį, vos mažumėlę padedant burnai.

– Gražus rytas, ponia B., gražus rytas. Yra už ką dėkoti Viešpačiui.

Hortenzė, regis, be galo nervinosi, kad jis netrukus pakels galvą ir pastebės prie viryklės stovinčią merginą. Ji tai kvietė Airę prisiartinti, tai stūmė atgal, nežinodama, ar jiems apskritai dera susitikti.

– Ak, *taip*, pone Topsai, aš jau susiruošiau. Suprantat, kiek vargau su skrybėlaite, bet tik paėmiau smeigtuką, ir...

– Bet juk Viešpaties nedomina kūno tuštybė, tiesa, ponia B.? – atsakė Rajenas, lėtai ir skausmingai tardamas kiekvieną žodį, nepatogiai atsitūpęs ir audamasis kairįjį botą. – Jehovai reikia jūsų *sielos*.

– Ak, žinoma, tai šventa teisybė, – sunerimo Hortenzė, pirštais taršydama plastikinius gvazdikus. – Bet juk sykiu Liudytojų poniai nedera Viešpaties namuose atrodyti kaip kokiai, na, žiežulai.

Rajenas susiraukė.

– Noriu pasakyti, stenkitės pati neinterpretuoti šventraščių, ponia Bauden. Ateityje aptarkite juos su manim ir mano kolegomis. Paklauskit mūsų: ar Viešpačiui rūpi akiai malonūs apdarai? Mes su kolegomis Pateptaisiais surasime reikiamą skyrių ir eilutę...

Rajeno sakinys virto neaiškiu *Hmmmmmm*, jis dažnai leisdavo tokį garsą. Tas garsas prasidėdavo pūstose šnervėse ir nuvib-

ruodavo jo liesomis, ilgomis, kreivomis galūnėmis lyg paskutiniai pakaruoklio traukuliai.

– Pati nežinau, kam taip darau, pone Topsai, – Hortenzė papurtė galvą. – Kartais jaučiuosi lyg pati galėčiau mokyti, suprantat? Nors esu moteris... Jaučiuosi, lyg Viešpats kalbėtų su manim ypatingu būdu... Tai tik blogas įprotis... bet Bažnyčioje dabar tiek visko pasikeitė, kartais nė nebespėju sekti visų taisyklių ir nurodymų.

Rajenas pažvelgė į lauką pro stiklo paketą. Jo veidą perkreipė skausmas.

– Dievo žodis niekada nesikeičia, ponia B. Tik žmonės klysta. Geriausia, ką galite padaryti dėl Tiesos, yra melstis, kad Bruklino salė kuo greičiau paskelbtų galutinę datą. *Hmmmmmm*.

– Ak, taip, pone Topsai. Meldžiuosi dieną naktį.

Rajenas suplojo rankomis, nevykusiai reikšdamas entuziazmą.

– Na, ar nugirdau, kad pusryčiams bananai, ponia B.?

– O taip, pone Topsai, ir pomidorai, jei malonėtumėte paduoti juos virėjai.

Kaip Hortenzė ir tikėjosi, pomidorų perdavimas sutapo su Airės pastebėjimu.

– Susipažinkit, čia mano anūkė Airė Ambrozija Džouns. O čia ponas Rajenas Topsas. Pasisveikink, Aire, mieloji.

Airė pasisveikino, nedrąsiai žengusi pirmyn ir ištiesusi jam ranką. Bet Rajenas Topsas nesureagavo, ir nelygybė tik padidėjo, kai jis staiga, regis, ją pažino; kai nužvelgė ją, tvinktelėjo atpažinimo blyksnis, o Airė nieko neįžiūrėjo, net *tipo*, net jo veido *žanro*; jis buvo tikrai unikaliai bjaurus, raudonesnis už visus raudonplaukius, strazdanotesnis už strazdanotus, mėlynesnėm gyslom už krabą.

– Ji... ji... Klaros dukra, – nedrąsiai pratarė Hortenzė. – Ponas Topsas pažinojo tavo mamą, seniai seniai. Bet nieko tokio, pone Topsai, dabar ji gyvens su *mumis*.

– Tik kurį laiką, – skubiai patikslino Airė, pastebėjusi, kad ponas Topsas neaiškiai persigando. – Gal tik kelis mėnesius, per žiemą, kol mokysiuosi. Birželį man egzaminai.

Ponas Topsas nė nekrustelėjo. Apskritai, niekas jame nė nekrustelėjo. Lyg kinų terakotinis karys jis atrodė pasirengęs mūšiui, bet neįstengė pajudėti.

– Klaros dukra, – ašaringai pakuždomis pakartojo Hortenzė. – *Ji galėjo būti tavo.*

Ši paskutinė sušnabždėta pastaba Airės visai nenustebino; ji tiesiog įtraukė ją į sąrašą: Ambrozija Bauden pagimdė per žemės drebėjimą... kapitonas Čarlis Derhamas buvo niekam tikęs kvailas bernas... dirbtiniai dantys stiklinėje... *ji galėjo būti tavo...*

Nenuoširdžiai, nesitikėdama atsakymo, Airė paklausė:

– Ką?

– Ak, nieko, Aire, mieloji. Nieko, nieko. Einu, pradėsiu kepti. Girdžiu, kaip pilvukai gurgia. Prisimenat Klarą, pone Topsai? Judu buvot labai geri... draugai. Pone Topsai?

Rajenas jau dvi minutes spoksojo į Airę, neįstengdamas atplėšti akių, visiškai tiesus, mažumėlę pražiota burna. Išgirdęs klausimą, jis, regis, atsitokėjo, užsičiaupė ir atsisėdo prie nepadengto stalo.

– Sakot, Klaros dukra? *Hmmmmmm...* – jis išsitraukė iš švarko kišenėlės bloknotą, panašų į policininko, ir iškėlė virš jo rašiklį, lyg šitaip paspartintų atmintį.

– Matot, daugelis nutikimų, žmonių ir įvykių iš ankstesniojo mano gyvenimo, sakykime, atskirti nuo manęs visagaliu kardu, kuris atkirto mane nuo praeities, kai Viešpats Jehova teikėsi apšviesti mane Tiesa, o kadangi jis parinko man naują vaidmenį, turiu, kaip Paulius išmintingai patarė laiške korintiečiams, mesti, kas vaikiška, ir leisti ankstesnėms savo inkarnacijoms būti apgaubtoms tiršto smogo, kuris, – kalbėjo Rajenas Topsas, vos akimirką atsikvėpė ir paėmė iš Hortenzės stalo įrankius, – regis, bus prarijęs tavo motiną ir visus mano prisiminimus apie ją. *Hmmmmm.*

– Ji taip pat niekada apie jus neužsiminė, – atsakė Airė.

– Na, tai buvo labai seniai, – apsimestinai linksmai atsakė Hortenzė. – Bet jūs tikrai labai dėl jos pasistengėt, pone Topsai.

Klara buvo mano stebuklingas kūdikis. Man buvo keturiasdešimt aštuoneri! Maniau, kad ji – Dievo vaikas, bet Klara buvo linkusi į blogį... Ji niekada nebuvo dievobaiminga mergaitė, ir galiausiai nieko nebuvo galima padaryti.

– Jis atsiųs savo kerštą, ponia B., – atsakė Rajenas, taip pažvitrėjęs, kaip Airei dar nebuvo tekę matyti. – Tiems, kas to nusipelnė, Jis atsiųs siaubingas kančias. Prašyčiau trijų bananų.

Hortenzė padėjo visas tris lėkštes, o Airė, supratusi, kad nieko nevalgė nuo vakar ryto, susikrovė į lėkštę kalną bananų.

– Oi! Karšta!

– Geriau karšta, negu drungna, – niūriai atsakė Hortenzė ir reikšmingai nusipurtė. – Ant amžių amžinųjų, amen.

– Amen, – pakartojo Rajenas, narsiai kimšdamas svilinamai karštus bananus. – Amen. Taigi. Ko tiksliai ruošiesi mokytis? – paklausė jis, taip įnirtingai vengdamas pažvelgti į Airę, kad ji net ne iš sykio suprato, jog klausiama jos.

– Chemijos, biologijos ir tikybos, – Airė papūtė į karštą banano kąsnį. – Noriu tapti odontologe.

Rajenas sukluso.

– Tikybos? Ar jus supažindina su vienintele tikrąja Bažnyčia?

Airė pasimuistė.

– Hm... Greičiau jau su trimis didžiosiomis. Žydais, krikščionimis ir musulmonais. Vieną mėnesį mokėmės apie katalikus.

Rajenas susiraukė.

– O kitų pomėgių turi?

Airė pagalvojo.

– Muzika. Man patinka muzika. Koncertai, klubai ir panašiai.

– Taip, *hmmmmm*. Kadaise ir aš visu tuo domėjausi. Kol sulaukiau Gerosios naujienos. Dideli jaunimo sambūriai populiariuose koncertuose dažnai virsta šėtono garbintojų peryklomis. Tavo fizinio... pavidalo mergina netyčia gali susivilioti gundomu

seksualisto glėbiu, – stodamasis nuo stalo pasakė Rajenas ir pažvelgė į laikrodį. – Geriau pagalvojus, tam tikroje šviesoje tikrai primeni motiną. Panašūs... skruostikauliai.

Rajenas nusibraukė nuo kaktos perlinę prakaito juostelę. Stojo tyla, Hortenzė nė nekrustelėjo, nervingai gniauždama rankšluostuką, o Airei teko fiziškai pereiti per kambarį stiklinės vandens, kad pabėgtų iš pono Topso akiračio.

– Na. Liko dvidešimt minučių, ponia B. Einu ratų, gerai?

– O *taip*, pone Topsai, – nušvito Hortenzė. Bet vos Rajenas išėjo, šypsena virto pykčiu.

– Kam tu šitaip šneki, hmm? Nori jam pasirodyti kažkokia velniška pagonė? Kodėl negalėjai pasakyti, kad kolekcionuoji pašto ženklus ar panašiai? Greičiau, man reikia išplauti lėkštes – baik valgyti.

Airė pažvelgė į maisto kalną, likusį lėkštėje, ir kaltai paplekšnojo sau per pilvą.

– Fe! Taip ir maniau. Akys už pilvą didesnės. Duokš šen.

Hortenzė pasilenkė virš kriauklės ir ėmė mesti sau į burną banano kąsnius.

– Klausyk, kol čia gyvensi, prieš poną Topsą neatsikalbinėk. Tau reikia mokytis, ir jam reikia mokytis, – tyliau pridūrė Hortenzė. – Jis dabar *konsultuojasi* su Bruklino ponais... *nustatys galutinę datą*; šįsyk nebesuklys. Tik pažiūrėk, kiek pasauly bėdos, ir iškart bus aišku, kad paskirtoji diena jau netoli.

– Aš niekam netrukdysiu, – atsakė Airė, geranoriškai artindamasi prie plaunamų indų. – Jis tiesiog atrodo truputį... keistas.

– Viešpaties išrinktieji pagonims visada atrodo keisti. Ponas Topsas tiesiog nesuprastas. Jis man labai svarbus. Anksčiau niekada tokio draugo neturėjau. Taip išpuikusi tavo mama turbūt tau nieko nepasakoja, bet Baudenams ilgai nesisekė. Aš gimiau per žemės drebėjimą. O kai suaugau, mano pačios dukra nuo manęs pabėgo. Niekada nemačiau savo vienintelės anūkėlės. Šitiek metų

turėjau tik Viešpatį. Ponas Topsas – pirmas vyras, kuris pažvelgė į mane ir pasigailėjo. Patikėk, kvaiša ta tavo mama, kad jį paleido!

Airė pamėgino paskutinį sykį:

– Ką? Ką tai reiškia?

– Ak, nieko, nieko, Viešpatie mieliausias... Aš čia visą rytą vis plepu... Ak, pone Topsai, *štai* kur jūs. Mes dar nevėluosim, ką?

Ponas Topsas, ką tik grįžęs, buvo nuo galvos iki kojų apsitaisęs oda, ant galvos užsimaukšlinęs didžiulį motociklininko šalmą, ant jo kairės kulkšnies buvo pritvirtintas raudonas atšvaitas, o ant dešinės – baltas. Jis pakėlė antveidį.

– Ne, su Dievo pagalba spėsim. Kur jūsų šalmas, ponia B.?

– Ak, nusprendžiau laikyti jį orkaitėje. Šaltais rytais jis būna maloniai šiltas. Aire Ambrozija, prašau, paduok jį man.

Tikrai, ant vidurinės lentynos, pašildytos iki antros dujų padalos, gulėjo Hortenzės šalmas. Airė ištraukė jį ir atsargiai užmaukšlino ant plastikinių močiutės gvazdikų.

– Jūs važinėjat motociklu, – tarė Airė, palaikydama pokalbį.

Bet ponas Topsas, regis, puolė gintis.

– „Vespa GS“. Nieko prabangaus. Kadaise maniau jo atsisakyti. Jis priminė gyvenimą, kurį verčiau pamirščiau, jei supranti, ką turiu galvoje. Motociklas – seksualinis magnetas, ir Dievas man atleido, bet aš šia prasme juo naudodavausi. Jau buvau nusiteikęs atsikratyti, bet tuomet ponia B. mane perkalbėjo, kad, taip dažnai kalbėdamas viešai, juk turėčiau kuo nors važinėti pakankamai greitai. O ponios B. amžiuje autobusai ir traukiniai nebepatogūs, tiesa, ponia B.?

– Tikrai ne. Jis įtaisė man tokį vežimėlį...

– *Lopšelį*, – priekaištingai pataisė Rajenas. – Jis vadinamas lopšeliu. „Minetto Motorcycle“, 1973-iųjų modelis.

– Taip, žinoma, *lopšelį*, jame patogu kaip lovytėje. Mudu su ponu Topsu visur taip važinėjame.

Hortenzė nusikabino lietpaltį nuo kabliuko ant durų ir iš kišenių išsitraukė dvi lipdukais sulimpančias atšvaitų juosteles, kurias užsijuosė ant rankų.

– Klausyk, Aire, aš šiandien turiu baisiai daug reikalų, tau teks pačiai pasigaminti pietus, nes nežinau, kada mes grįšim. Bet nesijaudink. Mes grįšim greitai.

– Gerai.

Hortenzė caktelėjo liežuviu.

– *Gerai*. Štai ką reiškia jos vardas *patois* kalba: *Irie*, gerai. Kas gali duoti tokį?..

Ponas Topsas neatsakė. Jis jau buvo ant šaligatvio, kūrė „Vespa".

—

– Pirma reikėjo ją saugoti nuo tų Čalfenų, – urzgia Klara į ragelį, jos balsas – skardus pykčio ir baimės *tremolando*, – o dabar ir vėl *jūs*.

Kitame laido gale jos motina krausto iš skalbyklės skalbinius ir tylomis klausosi per belaidžio telefono ragelį, įspraustą tarp ausies ir nuvargusio peties, niekur neskubėdama.

– Hortenze, tik nekimšk jai į galvą savo nesąmonių. Girdi? Tavo mama kaip kvailė jomis tikėjo, o paskui tu, bet aš viską nutraukiau, ir toliau jos nesitęs. Jei Airė grįžusi užgiedos jūsų trenktas giesmeles, galėsi pamiršti Antrąjį atėjimą, nes iki jo būsi mirusi.

Skambūs žodžiai. Bet koks trapus Klaros ateizmas! Lyg mažutis stiklo karvelis, kuriuos Hortenzė laiko svetainės indaujoje, – nuvirstų vos pūstelėjus. Tarp kitko, Klara, eidama pro bažnyčias, laikosi taip pat, kaip vegetarai lėkdami pro mėsines; šeštadieniais ji stengiasi neiti į Kilburną, bijodama gatvės pamokslininkų ant apverstų obuolių dėžių. Hortenzė jaučia Klaros siaubą. Šaltai kimšdama dar vieną stirtą baltų skalbinių ir taupia moters akimi matuodama skalbiklį, ji atsako trumpai ir ryžtingai:

– Dėl Airės Ambrozijos nesijaudink. Dabar ji gerose rankose. Ji pati tau tai pasakys.

Lyg būtų pakilusi su dangaus kareivijomis, o ne pasilaidojusi gyva po žeme Lambete su Rajenu Topsu.

Klara išgirsta, kaip kitu rageliu atsiliepia jos dukra; iš pradžių spragteli, paskui pasigirsta balsas, skardus lyg karilionas.

– Klausyk, namo aš negrįšiu, aišku, taip kad negaišk laiko. Kada grįšiu, tada, tiesiog nesijaudink.

Lyg ir *neturėtų* būti dėl ko jaudintis, lyg ir *nėra* dėl ko jaudintis, galbūt tik dėl to, kad gatvės lauke braška nuo šalčio, net šunšūdžiai susikristalizavo, ant mašinos lango pasirodė ledas, o Klara yra gyvenusi tuose namuose žiemą. Ji *žino*, ką tai reiškia. Ak, nuostabiai šviesu 6 valandą ryto, taip, nuostabiai skaidru *vieną valandą*. Bet kuo trumpesnės dienos, tuo ilgesnės naktys, kuo name tamsiau, tuo lengviau, tuo lengviau, tuo lengviau šešėlį palaikyti ant sienos rašančia ranka, žingsnius ant šaligatvio – tolimu griausmu, o Naujųjų metų vidurnaktį mušantį laikrodį – varpu, skelbiančiu pasaulio pabaigą.

—

Bet Klara baiminosi veltui. Airės ateizmas buvo tvirtas. Jis buvo čalfenistiškai užtikrintas, ir viešnagė pas Hortenzę ją atsainiai linksmino. Baudenų namai jai kėlė smalsumą. Čia buvo žaidžiama paskutinėmis figūromis ant lentos ir laukiama grėsmingos ateities; čia tikėtis, kad ateis rytojus, buvo prabanga, o už visas namų ūkio paslaugas, nuo pieninko iki elektros, būdavo atsiskaitoma griežtai kasdien, kad nereikėtų leisti pinigų paslaugoms ar prekėms, kurios nueitų veltui, jei Dievas jau rytoj pasirodytų su visu savo šventuoju įtūžiu. Baudenizmas suteikė visai naują prasmę posakiui „sudurti galą su galu“. Tai buvo nuolatinis gyvenimas akimirkoje, nepaliaujamai svyruojant ant visiškos nebūties slenksčio; žmonės pripunta visokiausių kvaišalų, kad patirtų ką nors panašaus į tai, ką

84 metų amžiaus Hortenzė Bauden patirdavo kasdien. Jūs matėte, kaip nykštukai persirėžia pilvus ir rodo, kas viduje, pasijutote lyg netikėtai išjungtas televizorius, išgyvenote visą pasaulį kaip vieną Krišnos sąmonę, be asmeninio „aš", plūduriuojantį begaliniame sielos kosmose? Slėpkitės po lapais. Visa tai niekai, lyginant su šv. Jono klejonėmis, kai Kristus jam paskelbė dvidešimt du Apreiškimo skyrius. Apaštalas tikriausiai kaip reikiant pasibaisėjo (po taip uoliai viską užglaisčiusio Naujojo Testamento, tiek meilių žodžių ir taurių jausmų), kai sužinojo, kad už kampo vis dėlto tyko Senojo Testamento rūstybė. *Aš baru ir ugdau tuos, kuriuos myliu*. Tai turėjo tiesiog atverti akis.

Galiausiai Apreiškimu remiasi visi pamišėliai. Tai paskutinė bepročių ekspreso stotelė. O baudenizmas, kurį sudarė Liudytojai, Apreiškimas *ir dar daugiau*, buvo visiškai nukvakęs. *Par example*: Hortenzė Bauden Apreiškimo 3, 15: „Žinau tavo darbus, jog nesi nei šaltas, nei karštas. O, kad būtum arba šaltas, arba karštas! Bet kadangi esi drungnas ir nei karštas, nei šaltas, aš išspjausiu tave iš savo burnos" – interpretavo kaip įsakymą tiesiogine prasme. „Drungnumas" jai atrodė blogis savaime. Visada po ranka ji turėdavo mikrobangų krosnelę (vienintelę nuolaidą šiuolaikinėms technologijoms – ji ilgai dvejojo, rinkdamasi tarp įsiteikimo Viešpačiui ir atsivėrimo JAV minčių spinduliuotės kontrolės programai, veikiančiai aukšto dažnio radijo bangomis) ir maistą visada pašildydavo tiek, kad vos galėjai valgyti; ji pasiruošdavo pilnus kibirus ledukų, kad kiekviena vandens stiklinė būtų „šaltesnė už patį šaltį". Ji visada vilkėjo dvejas kelnaites, lyg baimindamasi avarijos; kai Airė paklausė kodėl, ji susidrovėjusi atsakė, kad išgirdusi pirmuosius Viešpaties ženklus (artėjantį griaustinį, dudenantį balsą, Vagnerio „Nybelungų žiedą") ji ketino nusimesti tas, kurios arčiau kūno, ir apsimauti išorines, kad Jėzus ją rastų švarią, nesmirdančią ir pasirengusią kilti į dangų. Koridoriuje ji laikė juodų dažų skardinę, kad atėjus metui galėtų pažymėti kaimynų duris Žvėries ženklu, ir Viešpačiui nereikėtų vargti, rankiojant blogie-

čius, skiriant avis nuo ožių. O namuose nebuvo galima ištarti jokio sakinio su žodžiais „galas“, „baigta“, „atlikta“ ir panašiai, nes tai buvo tarsi dirgikliai, nuo kurių ir Hortenzė, ir Rajenas piktdžiugiškai užsivesdavo:

Airė: Pabaigiau plauti indus.

Rajenas Topsas (iškilmingai purtydamas galvą nuo tokios teisybės): Kaip ir mums visiems vieną dieną ateis pabaiga, mano miela Aire; tad būk uoli ir atsiversk.

Arba:

Airė: Koks geras filmas. Puiki pabaiga!

Hortenzė Bauden (verksmingai): O tie, kas tikisi šitokios pasaulio pabaigos, baisiai nusivils, nes Jis ateis, sėdamas siaubą Ir žiū, karta, kuri tapo 1914 metų įvykių liudininke, dabar regės, kaip trečdalis medžių sudega, o trečdalis jūros virsta krauju, o trečdalis...

Be to, Hortenzė šiurpdavo nuo orų prognozės. Kad ir kas ją skaitydavo, kad ir kaip paploninęs liežuvį, kad ir kaip santūriai apsirengęs, visas penkias minutes, kiek tik pranešėjas stovėdavo ekrane, ji jį plūsdavo, o paskui, regis, iš gryniausios pagiežos, elgdavosi visiškai priešingai, negu būdavo patarta (per lietų vilkdavosi ploną švarkelį ir nesinešdavo skėčio, o šviečiant saulei apsivilkdavo lietpaltį ir užsimaukšlindavo kepuraitę nuo lietaus). Tik po kelių savaičių Airė sumojo, kad orų pranešėjai yra pasaulietiška antitezė viso Hortenzės gyvenimo darbui: tai iš esmės buvo tam tikras superkosminis mėginimas abejoti Viešpačiu ir viena visagale Biblijos egzegeze – orų prognoze. Be to orų pranešėjai tebūtų išsišokėliai... *O rytoj iš rytų pas mus atslenka didžiulė krosnis, iškilsianti ir apgaubsianti visą sritį liepsnomis, kurios neskleidžia šviesos, o yra regima tamsa... Šiauriniams regionams, deja, patarčiau apsitūloti, nes artinasi žvarbūs šalčiai, ir visai*

tikėtina, kad pakrantes talžys amžini audrų sūkuriai ir rūsti kruša, kuri ant tvirtos žemės netirpsta... Maiklas Fišas ir visa jo padermė baksnojo aklai, pasitikėdami Meteorologijos tarnybos paistalais ir tyčiodamiesi iš to tikslaus mokslo, eschatologijos, į kurio paslaptis Hortenzė gilinosi daugiau kaip penkiasdešimt metų.

– Ar nėra naujienų, pone Topsai?

(Šis klausimas beveik kasdien būdavo iškeliamas per pusryčius; mergaitiškai, uždusus, lyg vaikas klausinėtų apie Kalėdų senelį.)

– Ne, ponia B. Dar nebaigtas tyrimas. Leiskit man su bendradarbiais viską kruopščiai aptarti. Šiame gyvenime vieni yra mokytojai, o kiti – mokiniai. Mūsų sprendimo laukia aštuoni milijonai Jehovos liudytojų, visi jie laukia Paskutiniojo teismo dienos. Turite išmokti palikti tokius dalykus tiems, kas turi tiesioginę prieigą, ponia B., tiesioginę prieigą.

—

Kelias savaites padykinėjusi, Airė grįžo į mokyklą. Bet ji atrodė taip toli; net kelias iš Pietų į Šiaurę kasryt priminė alinamą kelionę į Šiaurės ašigalį, ir dar blogiau – ji nepasiekdavo tikslo ir atsidurdavo tik vidutinėse platumose, niekuo neypatingose, lyginant su kunkuliuojančiu Baudenų namų verpetu. *Bet kadangi esi drungnas ir nei karštas, nei šaltas, aš išspjausiu tave iš savo burnos.* Taip pripranti prie kraštutinumų, kad staiga niekas kitas nebeįtinka.

Milatą ji matydavo dažnai, bet kalbėdavosi tik trumpai. Dabar jis ryšėjo žalią varlytę ir turėjo kitų reikalų. Dusyk per savaitę ji tvarkydavo Marko popierius, bet kitų šeimos narių vengė. Džošą sutikdavo probėgšmiais. Jis, regis, Čalfenų vengė taip pat stropiai, kaip ir ji. Tėvus ji lankydavo savaitgaliais, tai būdavo lediniai susitikimai, kur visi vieni kitus vadindavo vardais (*Aire, gal gali paduoti Arčiui druskos? Klara, Arčis klausia, kur žirklės*) ir kiekvienas jausdavosi visų apleistas. Ji juto, kad NW2 kuždamasi apie ją taip, kaip Šiaurės londoniečiai kuždėdavosi apie

tuos, kuriuos įtardavo esant apniktus religijos, tos bjaurios ligos. Tad ji skubėdavo atgal į Lindeikerio gatvės 28 numerį Lambete ir džiaugdavosi vėl atsidūrusi tamsoje, nes ten jautėsi lyg miegodama žiemos miegu ar susisukusi į kokoną, ir jai pačiai buvo ne mažiau smalsu už visus kitus, kokia Airė iš jo išlįs. Tai visai nebuvo kalėjimas. Tas namas buvo *nuotykis*. Spintutėse ir pamirštuose stalčiuose, apmusijusiuose rėmeliuose paslaptys buvo kaupiamos taip ilgai, lyg joms grėstų išeiti iš mados. Ji rado savo prosenelės Ambrozijos nuotraukų, kaulėtos gražuolės didžiulėmis migdolų formos akimis, ir vieną Čarlio „Baltaodžio" Derhamo nuotrauką, jis stovėjo ant griuvėsių krūvos, o jam už nugaros driekėsi sepija nuspalvinta jūra. Ji rado Bibliją su išplėšta viena eilute. Ji rado fotoautomate darytų Klaros nuotraukų su mokyklos uniforma, pamišėliškai išsišiepusios, rodančios tikrąjį dantų siaubą. Ji pakaitomis skaitė Džeraldo M. Kečio *Dantų anatomiją*, *Gerosios Naujienos Bibliją* ir ryte rijo visą nedidelę, eklektišką Hortenzės biblioteką, nupūsdama raudonas Jamaikos mokyklos dulkes nuo viršelių ir dažnai peiliu pjaustydama dar nevartytus puslapius. Vasario sąrašas buvo toks:

Dž. Dž. H. Satono Mokslio *Vest Indijos sanatorijos ataskaita*, Londonas, „Sampson, Low, Marston & Co", 1886.

(Prasta knygos kokybė buvo atvirkščiai proporcinga autoriaus pavardės ilgiui.)

Maiklo Skoto *Tomo Kringlo užrašai*, Edinburgas, 1875.

Iden Filpots *Cukranendrių šalyje*, Londonas, „McClure & Co.", 1893.

Jo Šviesybės H. Hesketo Belo, CMG *Dominika: patarimai ir užrašai būsimiesiems naujakuriams*, Londonas, „A & C Black", 1906.

Kuo daugiau ji skaitė, tuo labiau prigimtinį jos smalsumą žadino gražuolis kapitonas Derhamas nuotraukoje: dailus ir melancholiškas,

tyrinėjantis pusės bažnyčios plytas, jaunas, bet tiek visko patyręs, tikras anglas, panašus į tokį, kuris vienam ar kitam tipui galėtų šį bei tą apie kai ką papasakoti. Gal net pačiai Airei. Dėl viso pikto ji laikė nuotrauką po pagalve. Rytais už lango atsiverdavo ne Italijos vynuogynai, tik cukrus, cukrus, cukrus, pas kaimynus tebuvo tabako, o ji svajingai išsigalvodavo, kad bananų kvapas ją kur nors išsiunčia, į pramanytą vietą, nes ji ten niekada nebuvo. Į vietą, kurią Kolumbas pavadino Santjagu, bet užsispyrėliai araukai pervadino *Xaymaca*, ir pavadinimas išliko ilgiau už juos pačius. *Daug medžio ir vandens.* Tik Airė nebuvo girdėjusi apie tas švelnias pilvotas savo pačių švelnumo aukas. Tai buvo kažkokie *kiti* jamaikiečiai, nepakliuvę į siaurą istorijos akiratį. Praeitį – savo praeities suvokimą – ji ėmėsi užkariauti agresyviai, lyg atsiimdama ne ten nusiųstą laišką. Tai *štai* iš kur ji kilusi. Visa tai *priklausė* jai iš prigimties, kaip perlų auskarai ar pašto obligacijos. Vieta žymima X, o Airė X žymėjo viską, ką tik rasdavo, niekučius ir blizgučius (gimimo liudijimus, žemėlapius, kariuomenės ataskaitas, laikraščių straipsnius), ir kišo po sofa, lyg osmoso būdu jų sodrumas prasiskverbtų pro audinį ir miegant įsismelktų į ją.

—

Kai pavasaris pasipuošė pumpurais, kaip bet kuri anachoretė, ji sulaukė aplankymų. Pirmiausia balsų. Pro traškantį neolitinį Hortenzės radiją Džoisė Čalfen kalbėjo per „Gardener's Question Time":

Vedėjas: Man regis, publika turi dar klausimų. Atrodo, ponia Selė Viteker iš Bornmuto nori kažko paklausti pokalbio dalyvių. Ponia Viteker?

Ponia Viteker: Dėkoju, Brajenai. Na, aš – pradedančioji sodininkė, man čia pirmasis pašalas, ir vos per du mėnesius mano sodas, tviskėjęs visomis spalvo-

mis, pasidarė visai dykas... Draugai patarė sodinti žemaūges gėles, bet tam reikėtų prisodinti daugybę smulkių raktažolių ir saulučių, kurios atrodo kvailai, nes sodas iš tikrųjų nemažas. Na, aš labai norėčiau pasisodinti ko nors įspūdingesnio, maždaug pentinių aukščio, bet viską tuojau nulaužo vėjas, o žmonės žiūri per tvorą ir galvoja: *Varge, varge* (*publika užjaučiamai krizena*). Taigi, norėjau paklausti diskusijos dalyvių, kaip jūs puošiatės nykų viduržiemį?

Vedėjas: Dėkui, ponia Viteker. Na, tai dažna problema... o patyrusiam sodininkui nebūtinai palengvėja. Man asmeniškai niekada iki galo nepavyksta. Na, perduokime klausimą diskusijos dalyviams, gerai? Džoise Čalfen, ar turit pasiūlymų ar patarimų nykiam viduržiemiui?

Džoisė Čalfen: Na, pirmiausia leiskite pastebėti, kad jūsų kaimynai atrodo *labai* smalsūs. Jūsų vietoje liepčiau jiems nekišti nosies, kur nereikia (*publika juokiasi*). Kalbant rimtai, man atrodo, kad šita mada versti sodą žydėti visus metus yra labai nesveika ir sodui, ir sodininkui, o *ypač* dirvai, tikrai taip manau... Manau, žiema yra *poilsio* metas, jai būdingos blankesnės spalvos, o žinot – kai pagaliau pavasaris įsibėgėja, kaimynai net išsižioja! Plykst! Štai ir jis, tas nuostabus augmenijos sprogimas. Manau, žiema iš tikrųjų yra metas *penėti* dirvą, perkasti ją, leisti pailsėti ir planuoti jos ateitį taip, kad dar labiau *nustebintumėte* tuos ilganosius kaimynus. Man sodo dirva visada primena moters kūną – judantį ciklais, suprantat, vienu metu vaisingą, o kitu ne, ir tai visai natūralu. Bet jei *labai* užsispirsite, tuomet eleborai – *Helleborus*

corsicus – puikiai auga šaltoje, kalkingoje dirvoje, net jei jie ir...

Airė išjungė Džoisę. Išjungti Džoisę buvo tiesiog terapija. Tai nebuvo vien asmeniška. Tiesiog staiga pastangos ką nors išpešti iš nesvetingos angliškos žemės pasirodė varginančios ir nereikalingos. Kam tiek vargti, jei yra ta kita vieta? (Nes Jamaika Airei atrodė lyg ką tik pagaminta. Kaip pats Kolumbas, vien ją atrasdama, ji įsteigė jos būtį.) Toji vieta su daug medžių ir vandens. Kur augalai šaute šauna iš po žemės, niekieno neprižiūrimi, o jaunas baltaodis kapitonas susitinka jauną juodaodę merginą be jokių komplikacijų, abu švieži, nesuteršti, be praeities ar primestos ateities – vieta, kur viskas tiesiog *yra*. Nei pasakų, nei mitų, nei melo, nei painių voratinklių – šitaip Airė įsivaizdavo tėvynę. Nes *tėvynė* yra vienas iš stebuklingų pasakų burtažodžių, kaip *vienaragis*, *siela* ar *begalybė*, dabar jau įaugusių kalbon. O ypatingi *tėvynės* kerai, apžavai, kuriais ji apklėtė Airę, buvo tai, kad ji priminė pradžią. Visų pradžių pradžią. Lyg pirmasis rytas rojuje ar diena po pasaulio pabaigos. Švarus puslapis.

Bet vos Airė prie jos priartėdavo, prie tobulos praeities švaros, kas nors dabartyje paskambindavo į Baudenų duris ir ją išblaškydavo. Ketvirtąjį gavėnios sekmadienį, vadinamą Motinos diena, prie slenksčio netikėtai išdygo Džošua, įniršęs, bent pusantro stono sulieknėjęs ir daug labiau pasišiaušęs negu paprastai. Airei nespėjus išreikšti nei rūpesčio, nei nuostabos, jis įlėkė į svetainę ir trenkė durimis.

– Man jau bloga! Eina šikt, vemt mane verčia!

Nuo durų vibracijų kapitonas Derhamas nuvirto nuo savo laktos ant Airės palangės, ir ji atsargiai pastatė jį į vietą.

– Aha, biče, ir tave malonu matyti. Gal prisėsk ir apsiramink. Nuo ko tau bloga?

– Nuo *jų*. Vemt jie mane verčia. Jie vis paisto apie teises ir laisves, o paskui kas savaitę suryja po penkiasdešimt vištų! Veidmainiai!

Airė neišsyk suvokė, kur ryšys. Ji išsitraukė cigaretę, ruošdamasi ilgai prakalbai. Jos nuostabai, Džošua taip pat išsitraukė cigaretę ir jie atsiklaupė ant suoliuko prie lango, kur pūtė dūmus pro grotas į gatvę.

– Ar tu *žinai*, kaip gyvena vištos dedeklės narvuose?

Airė nežinojo. Džošua paaiškino. Didžiąją dalį savo vargano vištiško gyvenimo jos praleidžia ankštumoje ir vištiškoje tamsoje, sugrūstos kaip vištiškos sardinės savo vištiškuose šūduose ir lesinamos prasčiausiais vištų lesalais.

Tai, anot Džošuos, dar niekai, lyginant su tuo, kaip laiką leidžia kiaulės ir avys.

– Tai tikras *nusikaltimas*, po galais. Bet pamėgink paaiškinti Markui. Pamėgink priversti jį atsisakyti pripusti kiaulienos sekmadieniais. Eina *šikt*, kaip jis nieko neišmano. Ar kada atkreipei dėmesį? Jis žino nežmoniškai daug apie vieną dalyką, bet viso kito pasaulio jis... Ak, kol nepamiršau – imk lankstinuką.

Airė niekada nesitikėjo sulaukti dienos, kai Džošua Čalfenas paduos jai lankstinuką. Bet štai jis jos saujoje. Jis vadinosi: *Mėsa – tai žudymas: faktai ir mitai*, išleido organizacija GALIA.

– Tai reiškia Gyvūnų Apsauga: už Laisvę, prieš Išnaudojimus ir Apribojimus. Tai lyg kiečiausias „Greenpeace" sparnas, ar panašiai. Pasiskaityk – čia ne kokie išsigimėliai hipiai, jie laikosi anarchistinės perspektyvos. Jaučiuosi radęs savo nišą, supranti? Tiesiog nepaprasta grupė. Nebijo imtis tiesioginių veiksmų. Jos vadas baigė Oksfordą.

– Mmmmm. Kaip Milatas?

Džošua numojo ranka į klausimą.

– Ak, nežinau. Trenktas. Iš proto kraustosi. O Džoisė vis dar pataikauja kiekvienai jo užgaidai. Nė neklausk. Mane vemt verčia nuo jų visų. Viskas pasikeitė, – Džošua nervingai persibraukė pirštais plaukus, kurie dabar jau siekė pečius ir buvo apkirpti, kaip vilsdeniečiai meiliai vadina, žydų-afrikiečių muletu. – Tu tiesiog

neįsivaizduoji, kaip viskas pasikeitė. Mane dabar lanko tokios tikros... *nušvitimo akimirkos.*

Airė linktelėjo galva. Nušvitimo akimirkas ji puikiai suprato. Jos septynioliktieji metai buvo jų pilnut pilnutėliai. Tad ir Džošuos metamorfozė jos nenustebino. Keturi mėnesiai septyniolikamečių gyvenime gali viską apversti aukštyn kojomis; „Stones" gerbėjai virsta „Beatles" gerbėjais, toriai – libdemais ir atvirkščiai, vinilo kolekcionieriai pameta galvas dėl kompaktinių plokštelių. Daugiau niekada gyvenime neįstengi šitaip iš esmės persikeisti.

– Taip ir *maniau*, kad tu suprasi. Gaila, kad anksčiau neatėjau su tavim pasikalbėti, bet dabar tiesiog negaliu ištverti namie, o kai sutinku tave, regis, po kojom visada painiojasi Milatas. Labai *gera* tave matyti.

– Ir tave. Atrodai pasikeitęs.

Džošua atsainiai dirstelėjo į savo drabužius, aiškiai daug mažiau moksliukiškus negu anksčiau.

– Matyt, negali visą gyvenimą dėvėti seno tėvo velveto kostiumo.

– Matyt, negali.

Džošua suplojo rankomis.

– Na, užsisakiau bilietą į Glastonberį ir galbūt nebegrįšiu. Susipažinau su GALIA, su jais ir vykstu.

– Dabar kovas. Juk vyksi tik vasarą.

– Džoelė ir Krispinas – tai su jais susipažinau – sako, kad gal nuvyksim anksčiau. Supranti, šiek tiek pastovyklausim.

– O pamokos?

– Jei tu gali nelankyti, galiu ir aš... juk neatsiliksiu. Vis dar turiu Čalfeno galvą ant pečių, tiesiog grįšiu išlaikyti egzaminų, o tada vėl mėšiuosi sau. Aire, reikia tave su tais žmonėms supažindinti. Jie tiesiog... neįtikėtini. Jis dadaistas. O ji anarchistė. Tikra. Ne tokia, kaip Markas. Papasakojau jai apie Marką ir jo prakeiktą SuperPelę. Ji mano, kad jis pavojingas. Gal net psichopatas.

Airė susimąstė.

– Mmm. Aš nustebčiau.

Neužgesinęs nuorūkos, jis išmetė ją ant šaligatvio.

– Ir dar aš nebevalgau mėsos. Šiuo metu esu peskataras, bet tai tik pusiaukelė. Nusprendžiau tapti vegetaru, po galais.

Airė gūžtelėjo pečiais, nežinodama, ką čia atsakius.

– Supranti, tas senas geras šūkis tikrai teisingas.

– Koks šūkis?

– *Nuo ko susirgai, tuo ir gydykis.* Su tokiu, kaip Markas, įmanoma susikalbėti tik visai sušiktu elgesiu. Jis nė nesupranta, koks jis *paplaukęs*. Nėra jokios prasmės rimtai su juo kalbėtis, nes jis mano, kad rimta kalba *priklauso jam*. Kaip su tokiais žmonėm susišnekėti? Ak, ir odos nebenešiosiu – drabužių – ir kitų gyvulinių produktų. Želatinos ir panašiai.

Kurį laiką stebėjusi pro šalį einančias kojas – odą, sportbačius, kulniukus, – Airė atsakė:

– Taip jiems ir reikia.

Melagių dieną pasirodė Samadas. Jis buvo visas apsitaisęs baltai, pakeliui į restoraną, susiglamžęs ir susiraukšlėjęs lyg nusivylęs šventasis. Atrodė, kad tuojau apsiverks. Airė jį įsileido.

– Sveika, panele Džouns, – tarė Samadas, nežymiai nusilenkdamas. – Kaip laikosi jūsų tėvas?

Airė nusišypsojo, pažinusi žaidimą.

– Jūs jį matote dažniau už mus. Kaip laikosi Dievas?

– Kuo puikiausiai, dėkoju. Ar pastaruoju metu nematėte mano niekam tikusio sūnaus?

Airei nespėjus išpyškinti kitos eilutės, Samadas nebesusitvardė tiesiog jos akivaizdoje, tad teko nuvesti jį į svetainę, pasodinti Darkuso krėsle ir pagirdyti puoduku arbatos, tik tada jis įstengė prašnekti.

– Pone Ikbali, kas nutiko?

– O kas tik nenutiko.

– Ar kažkas tėčiui?

– Ak, ne, ne... Arčibaldas laikosi kuo puikiausiai. Jis kaip skalbimo mašinos reklama. Kaip visada, vis sukasi ir sukasi.

– Tai kas?

– Milatas. Jau tris savaites jis dingęs.

– Dieve. Na, ar klausėte Čalfenų?

– Pas juos nėra. Žinau, kur jis. Nuo vilko ant meškos. Jis kažkokioje stovykloje su tais žaliaraiščiais. Sporto centre Česteryje.

– Eina sau.

Airė atsisėdo, sukryžiavo kojas ir prisidegė cigaretę.

– Mokykloje jo nemačiau, bet nepajutau, kad taip ilgai. Bet jei žinot, kur jis...

– Aš ne jo ieškoti atėjau, Aire, o paklausti tavo patarimo. Ką man daryti? Tu jį pažįsti – kaip su juo susišnekėti?

Airė prikando lūpą, seniai to buvo išmokusi iš motinos.

– Na, aš nežinau... Mes ne tokie artimi, kaip anksčiau... bet man vis atrodo, kad gal tai dėl Madžido... jo pasiilgo... Na, jis niekada neprisipažintų... bet Madžidas – jo brolis dvynys, galbūt jei jį sutiktų...

– Ne, ne. Ne, ne, ne. Gaila, bet ne taip paprasta. Alachas mato, visas viltis dėjau į Madžidą. O dabar jis rašo, kad grįžta studijuoti angliškos teisės – už tai sumokės tie Čalfenai. Jis nori vykdyti žmogaus, o ne Dievo įstatymus. Neišmoko nė vienos Mahometo pamokos – tebūnie Jam taika! Žinoma, jo motina džiūgauja. Bet man jis – vienas nusivylimas. Tikresnis anglas už pačius anglus. Patikėk, Madžidas nepadės Milatui, o Milatas – Madžidui. Jie abu išklydo iš kelio. Taip nutolo nuo gyvenimo, kurį buvau jiems numatęs. Neabejoju, kad abu ves baltaodes, vardu Šeila, ir anksti nuvarys mane į kapus. Aš tik norėjau dviejų dorų musulmonų berniukų. Ak, Aire... – Samadas paėmė laisvąją jos ranką ir meiliai paglostė. – Tiesiog nesuprantu, ką padariau ne taip. Mokai juos, bet jie neklauso, nes visu garsu pasileidžia „Public Enemy“ muziką. Rodai jiems kelią, bet jie suka šunkeliais į teisininkų sąjungas. Vedi juos už rankos, o jie ištrūksta ir sprunka į

Česterio sporto centrą. Viską suplanuoji, o niekas nevyksta taip, kaip tikėjaisi...

Bet jei galėtum pradėti nuo pradžių, pagalvojo Airė, jei galėtum sugrąžinti juos prie upės ištakų, prie pasakos pradžios, į tėvynę... To ji nepasakė: Samadas tai juto taip pat, kaip ji, ir abu suprato, kad tai beviltiška, tarytum vaikytis savo šešėlį. Ji tik ištraukė ranką iš po jo saujos ir uždėjo ant viršaus, taip pat paglostydama.

– Ak, pone Ikbali. Nė nežinau, ką pasakyti...

– Ką čia bepasakysi. Tas, kurį išsiunčiau į tėvynę, grįžta *pukka** anglas, su baltu kostiumu ir kvailu advokato peruku. Tas, kurį pasilikau čia, virsta visapusišku fundamentalistu teroristu su žalia varlyte. Kartais nė nesuprantu, ko aš čia plėšausi, – karčiai kalbėjo Samadas, angliškomis priegaidėmis išduodamas, kad šioje šalyje praleido dvidešimt metų, – tikrai nesuprantu. Dabar man regisi, kad kai žengi į šią šalį, sudarai sutartį su velniu. Paduodi pasą registracijoje į lėktuvą, gauni antspaudą, nori šiek tiek užsidirbti, prasigyventi... bet ketini grįžti! Kas gali čia pasilikti? Šalta, šlapia, nyku; šlykštus maistas, nežmoniški laikraščiai – kas gali čia pasilikti? Bet sudarei sutartį su velniu... Ji tave įtraukia, ir tu staiga nebetinkamas sugrįžti, tavo vaikai neatpažįstami, tau niekur nebėra vietos.

– Ak, ką jūs, negali būti.

– Tuomet pamažu atsisakai net *pačios minties*, kad kur nors turi rasti sau vietą. Staiga visa tai, ta *vieta*, atrodo kažkoks ilgas, bjaurus melas... Imi tikėti, kad gimstama atsitiktinėje vietoje, kad viskas tėra *atsitiktinumas*. Bet jei tuo patiki, kur keliauti? Ką daryti? Kas turi prasmę?

Samadui su siaubu pasakojant tokią distopiją, Airė gėdijosi, kad atsitiktinumų šalis jai atrodė tikras *rojus*. Kaip laisvė.

– Ar supranti, vaikeli? Žinau, kad supranti.

* Gatavas, susiformavęs. (Hindi)

Iš tikrųjų jis norėjo paklausti: ar mes ta pačia kalba kalbame? Ar mes kilę iš ten pat? Ar mes tokie pat?

Airė spustelėjo jo ranką ir įnirtingai palinkčiojo galva, kad tik jis nepravirktų. Ką daugiau ji galėjo jam pasakyti, jei ne tai, ką jis norėjo išgirsti?

– Taip, – atsakė ji. – Taip, taip, taip.

Kai tą vakarą po vėlyvo maldų ratelio grįžo Hortenzė ir Rajenas, abu buvo labai susijaudinę. Šįvakar sutartasis vakaras. Skubiai pažėręs Hortenzei nurodymų, kaip atspausdinti naujausią jo straipsnį *Sargybos bokštui*, Rajenas išėjo į koridorių paskambinti į Brukliną ir sužinoti naujienų.

– Bet aš maniau, kad jis tariasi *su* jais.

– Taip, taip, tariasi... bet galutinis patvirtinimas, supranti, turi būti paskelbtas paties pono Čarlzo Vintrio Brukline, – įsijautusi aiškino Hortenzė. – Kokia diena! Kokia didi diena! Padėk man užkelti rašomąją mašinėlę... man reikia ant stalo.

Airė pakluso, atnešė milžinišką seną „Remington" į virtuvę ir pastatė priešais Hortenzę. Hortenzė padavė Airei ryšulį balto popieriaus, išmarginto smulkute Rajeno rašysena.

– Na, skaityk man, Aire Ambrozija, tik lėtai... o aš atspausdinsiu.

Airė kokį pusvalandį skaitė, net krūpčiodama nuo siaubingai įmantraus Rajeno stiliaus, kai prireikdavo, paduodama koregavimo skystį ir griežda dantimis, kai autorius kas dešimt minučių strykteldavo į virtuvę pataisyti sintaksės ar pertvarkyti pastraipos.

– Pone Topsai, ar jau prisiskambinot?

– Dar ne, ponia B., dar ne. Ponas Čarlzas Vintris labai užsiėmęs. Einu pamėginsiu dar sykį.

Sakinys, Samado sakinys, plūduriavo pavargusiose Airės smegenyse. *Kartais nė nesuprantu, ko aš čia plėšausi.* O Rajenui negirdint, Airė rado progą to paklausti, nors suformulavo atsargiai.

Hortenzė atsilošė kėdėje ir pasidėjo rankas į skreitą.

– Aš jau labai ilgai taip gyvenu, Aire Ambrozija. Laukiu nuo tada, kai buvau mažiukė ilgomis kojinėmis.

– Bet juk dėl to ne...

– Ką tu žinai, kas dėl ko? Visiškai nieko. Liudytojų bažnyčia yra mano šaknys. Kai visi mane apleido, ji buvo man prielanki. Tai buvo geriausia, ką man suteikė motina, ir nepaliksiu jos dabar, kai pabaiga taip arti.

– Bet, močiute, juk ne... tu net ne...

– Paklausyk. Aš ne tokia, kaip kiti Liudytojai, kurie tik bijo numirti. Tiesiog bijo. Jie nori, kad mirtų visi, tik ne jie. Tai visai netikusi priežastis paskirti savo gyvenimą Jėzui Kristui. Mano tikslai visai kitokie. Aš vis tiek tikiuosi tapti Pateptąja, nors ir esu moteris. Troškau to visą gyvenimą. Noriu būti su Viešpačiu, su Juo kurti įstatymus ir viską spręsti, – Hortenzė ilgai, garsiai caksėjo dantimis. – Man taip atsibodo, kad Bažnyčia vis sako man, jog aš moteris arba jog man trūksta išsilavinimo. Visi vis stengiasi tave išlavinti; išmokyti to, išmokyti ano... Štai kur didžiausia šios šeimos moterų problema. Kas nors vis stengiasi jas ko nors išmokyti, apsimeta, kad svarbu žinios, nors iš tikrųjų vyksta valios kova. Bet jei būčiau viena iš šimto keturiasdešimt keturių, niekas nebemėgintų *manęs* išlavinti. Tai *aš* visus lavinčiau! Pati susikurčiau įstatymus ir niekieno nuomonės neklausčiau. Mano motina giliai širdyje turėjo tvirtą valią, aš taip pat. Viešpats mato, ir tavo motina tokia pat. Ir tu.

– Papasakok apie Ambroziją, – pratarė Airė, pastebėjusi Hortenzės šarvuose plyšelį, pro kurį galbūt pavyktų prasibrauti. – Labai prašau.

Bet Hortenzė nepraskydo.

– Jau pakankamai žinai. Kas buvo, pražuvo. Iš praeities nieko neišmoksi. Penktojo puslapio viršuje, prašyčiau, – man regis, ten sustojome.

Tą akimirką į virtuvę grįžo Rajenas, išraudęs dar labiau negu visada.

– Kas yra, pone Topsai? Ar jau? Sužinojot?

– Gelbėk, Dieve, pagonis, ponia B., diena tikrai prisiartino! Kaip Viešpats aiškiai parašė savo Apreiškimo knygoje. Trečiojo tūkstantmečio jis visai nebuvo numatęs. Dabar prašyčiau atspausdinti tą straipsnį, o paskui iš galvos padiktuosiu jums dar vieną – jūs turėsit paskambinti visiems Lambeto nariams, o lankstinuke...

– Ak, taip, pone Topsai, bet tik duokit minutėlę susivokti... Jokia kita data būti nebegali, taip, pone Topsai? Juk sakiau, kad nujaučiu.

– Na, nežinau, kuo čia dėta jūsų nuojauta, ponia B. Juk tikrai daugiau garbės verti dvasiniai mokslai, kurių ėmėmės mes su bendradarbiais...

– Ir, matyt, Dievas, – įsiterpė Airė, dėbtelėjo į jį ir priėjusi apkabino net virpančią nuo raudos Hortenzę. Hortenzė pabučiavo Airę į abu skruostus, o Airė, karštai sudrėkinta, nusišypsojo.

– Ak, Aire Ambrozija. Kaip džiaugiuosi, kad esi su manim šią akimirką. Nugyvenau šį amžių – atėjau į šį pasaulį per žemės drebėjimą pačioje jo pradžioje, o dabar darsyk išvysiu, kaip blogio ir nuodėmės užkratai sukrės žemę. Garbė Viešpačiui! Vis dėlto viskas taip, kaip jis pažadėjo. Žinojau, kad sulauksiu. Liko vos septyneri metai. Devyniasdešimt dveji! – Hortenzė niekinamai caktelėjo. – Fi! Mano močiutė sulaukė šimto trejų ir galėjo per šokdynę šokinėti iki pat tos dienos, kai užsilenkė ir atšalo. Aš sulauksiu. Jau tiek sulaukiau. Motina kentėjo, kad čia atsidurčiau, bet pažino tikrąją bažnyčią ir pasistengė išlaisvinti mane iš pačių sunkiausių aplinkybių, kad sulaukčiau šlovingosios dienos.

– Amen!

– Ak, amen, pone Topsai. Puoškitės Dievo šarvais! Dabar, Aire Ambrozija, būk mano liudininkė: aš sulauksiu. Ir sulauksiu *Jamaikoje*. Tais Viešpaties metais keliausiu namo. O jei tu moky-

siesi iš manęs ir manęs klausysi, galėsi ir tu keliauti sykiu. Nori dutūkstantaisiais metais nuvykti į Jamaiką?

Airė net sukliko ir vėl puolė močiutei į glėbį.

Hortenzė prijuoste nusišluostė ašaras.

– Viešpatie Jėzau, nugyvenau visą amžių! Visa širdimi nugyvenau šį siaubingą amžių, pilną vargų ir nelaimių. O tavo, Viešpatie, dėka pajusiu žemę drebant abiejuose jo galuose.

Madžidas, Milatas ir Markas
1992, 1999

Fundamentalus *– tvirtas, solidus, patvarus, svarbus, esminis.*

Fundamentalizmas *– nuostata be kompromisų, išlygų laikytis kokių nors (religinių, ideologinių) principų.*

Tarptautinių žodžių žodynas, Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985

Tu niekad nepamiršk, kad bučinys – tai bučinys,
O atodūsis – tik atodūsis,
Nors laikas bėga,
Fundamentalūs dalykai vis tiek galioja.
– Hermanas Hapfeldas „As Time Goes By“ (1931 m. daina)

16. *Madžido Machfūzo Muršedo Mubtasimo Ikbalio sugrįžimas*

– Atleiskit, nejau jūs *rūkysit*?

Markas užsimerkė. Jis negalėjo pakęsti tos konstrukcijos. Jam vis norėdavosi atsakyti tokiu pat gramatiniu iškrypimu: Nejau aš nerūkysiu. Jau aš rūkysiu.

– Atleiskit, aš klausiau...

– Taip, girdėjau, – tyliai atsakė Markas, pasisuko dešinėn ir išvydo pašnekovę, su kuria dalijosi ranktūriu, nes tarp dviejų kėdžių ilgoje išlankstyto plastiko gretoje jis buvo tik vienas. – O kodėl turėčiau nerūkyti?

Vos išvydus pašnekovę, pyktis išgaravo: liekna, daili azijietė mergina su gundoma švarple tarp priekinių dantų, kariškomis kelnėmis, į aukštą uodegą suimtais plaukais, ant kelių laikanti (kas galėjo pamanyti!) jo praėjusį pavasarį (kartu su romanistu Sariu T. Banksu) parašytą mokslo populiarinimo knygą *Uždelsto veikimo bombos ir laikrodžiai kūnuose: nuotykiai mūsų genetinėje ateityje*.

– Klausyk, tu *šikniau*. Hitrou nerūkoma. Bent jau čia. Ir tikrai negalima rūkyti sušiktos *pypkės*. Šitos kėdės sulydytos viena su kita, o man astma. Aišku kodėl?

Markas draugiškai gūžtelėjo pečiais.

– Taip, visiškai aišku. Kaip knyga?

Markui tai buvo nauja. Susipažinti su savo skaitytoja. Susipažinti su savo skaitytoja oro uosto laukiamajame. Jis visą gyvenimą rašė akademinius tekstus, kurių skaitytojų buvo mažai, bet jie buvo rinktiniai, dažniausiai net asmeniškai jam pažįstami. Jis niekada nepaleisdavo savo darbų į pasaulį lyg iš pliauškynės, nežinodamas, kur nutūps jos popierėliai.

– Atleiskit?

– Nesijaudinkit, jeigu jums trukdo, aš nerūkysiu. Tik norėjau paklausti, ar jums patinka knyga.

Mergina susiraukė: ji nebuvo tokia graži, kaip Markui regėjos iš pradžių, jos žandikaulis atrodė truputėlį per griežtas. Ji užvertė knygą (buvo perskaičiusi iki pusės) ir pažvelgė į viršelį, lyg pati būtų pamiršusi, ką skaito.

– Ak, turbūt pakenčiama. Šiek tiek keista, kad ją kur. Truputį knisa protą.

Markas susiraukė. Knygą sumanė jo agentas: pusiau aukštosios, pusiau žemosios kultūros knyga, kuriai Markas rašė „moksliška" skyrių apie kokį nors genetikos atradimą, o tada romanistas parašydavo tokį pat skyrių, kuriame minėtosios idėjos nagrinėtos iš futuristinio, išgalvoto, „kas būtų, jeigu būtų" taško, ir šitaip aštuonetą skyrių. Markas turėjo sūnų, kurių laukė mokslai universitete, o dar teko sukti galvą dėl Madžido teisės studijų, tad sutiko parašyti tokią knygą vien dėl pinigų. Šiuo atžvilgiu knyga nesulaukė tiek sėkmės, kiek buvo tikimasi ar kiek reikėjo, ir Markas laikė ją niekam tikusia. Bet keista? Knisa protą?

– Hmmm, kuria prasme *keista*?

Mergina staiga įtariai pažvelgė į jį.

– Kas čia? Tardymas?

Markas mažumėlę susigūžė. Čalfenistiškas pasitikėjimas savimi visada susvyruodavo, kai jis nuklysdavo, nutoldavo nuo šeimos glėbio. Jis buvo tiesmukas žmogus, nematantis prasmės užduoti kokius nors netiesioginius klausimus, bet pastaraisiais metais ėmė justi, kad jo tiesmukumas ne visada išpeša iš nepažįstamų žmonių tiesų atsakymą, kaip jo paties rateliuose. Išoriniame pasaulyje, už kolegijos ir namų ribų, šneką reikėjo papildyti. Ypač atrodai neįprastai, jei esi senstelėjęs, kaip Markas manė apie save, ekscentriškais garbanotais plaukais ir su akiniais be apatinio rėmelio. Reikėjo papildyti šneką, kad ji lengviau lįstų. Mandagybėmis, beprasmiais posakiais, prašom ir ačiū.

– Ne, ne tardymas. Matot, ir pats galvojau ją skaityti. Suprantat, girdėjau, kad nebloga. Užtat nesuprantu, kas jums joje atrodo keista.

Mergina, tą akimirką nusprendusi, kad Markas – nei žudikas maniakas, nei prievartautojas, atpalaidavo raumenis ir suglebo kėdėje.

– Na, nežinau. Matyt, ne tiek keista, kiek *baisu*.

– Kodėl baisu?

– Na, juk tai baisu, visa ta genų inžinerija.

– Tikrai?

– Aha, suprantat, kišti nagus prie kūno. Jie mano, kad esama protingumo geno, seksualumo – beveik bet ko, suprantat? Rekombinantinės DNR technologija, – netvirtai pratarė mergina terminą, lyg tikrindama, kiek Markas žino. Jo veide nepastebėjusi, kad posakis jam būtų girdėtas, toliau kalbėjo užtikrinčiau. – Kai žinai tam tikro, tipo, DNR *gabaliuko* restrikcijos fermentą, gali bet ką įjungti ar išjungti, kaip kokį grotuvą. Štai ką jie daro toms vargšėms pelytėms. Eik tu šikt, kaip baisu. Ką jau kalbėti apie, tipo, patogeninius, tai yra *ligas sukeliančius* organizmus, kurie tupi Petri lėkštutėse visur ten pas juos. Na, aš studijuoju politiką, ane, ir galvoju: ką jie kuria? Ką jie nori išnaikinti? Reikia būti *paskutiniam* naivuoliui, kad nemanytum, jog Vakarai ketina šituos šūdus užleisti ant Rytų, ant arabų. Tučtuojau sutvarkytų islamo fundamentalistus – ne, rimtai, biče, – nenusileido mergina, kai Markas kilstelėjo antakį, – viskas čia baisu. Na, skaitydama šitokius dalykus, imi ir supranti, kaip mokslas arti mokslinės fantastikos.

Marko galva, mokslas ir mokslinė fantastika – lyg laivai naktį, praplaukią pro kits kitą per rūką. Pavyzdžiui, mokslinės fantastikos robotas – net jo sūnelio Oskaro suvokimas, koks turėtų būti robotas, – buvo tūkstančiu metų aplenkęs visas šiandienes robotų inžinerijos ir dirbtinio intelekto galimybes. Nors Oskaro įsivaizduojami robotai šoko, dainavo ir kartu su juo išgyvendavo kiekvieną džiaugsmo ar baimės akimirką, MIT kažkoks varguolis

užsispyręs krapštėsi, mėgindamas pakartoti vieno žmogaus nykščio judesius. Kita vertus, paprasčiausi biologijos faktai, pavyzdžiui, gyvūnų ląstelių sandara, buvo neperprantami niekam, išskyrus keturiolikamečius ir tokius mokslininkus, kaip jis pats; pirmieji turėdavo piešti jas per pamokas, o antrieji švirkšdavo į jas svetimą DNR. Tarp jų, kiek pastebėjo Markas, plūdo didžiulė srovė idiotų, sąmokslo teorijų mėgėjų, religinių fanatikų, pretenzingų romanistų, gyvūnų teisių gynėjų, politikos studentų ir dar visokiausių padermių fundamentalistų, kurie nežinia kodėl prieštaravo jo viso gyvenimo darbui. Per kelis pastaruosius mėnesius nuo tada, kai SuperPelė mažumėlę išgarsėjo, jis buvo priverstas *patikėti* šiais žmonėmis, patikėti, kad jie iš tikrųjų masiškai egzistuoja, ir jam tai buvo ne mažiau sunku, negu būti nuvestam į sodo galą ir išgirsti, jog ten gyvena fėjos.

– Na, jie vis sako, kad čia pažanga, – vis labiau įsijautusi, spigiai kalbėjo mergina. – Jie pasakoja apie šuolius medicinos srityje, tramparamparam, bet iš esmės, jeigu kas nors žino, kaip išnaikinti „nepageidautinas" žmonių savybes, manai, jokia vyriausybė tuo nepasinaudos? Na, ką reiškia nepageidautinos savybės? Juk visa tai mažumėlę fašistiška... Knyga turbūt nebloga, bet kartais susimąstai: kur mes einam? Milijonai blondinių mėlynomis akimis? Kūdikiai pagal užsakymą? Na, jei esi indė, kaip aš, nejau neturi dėl ko jaudintis, ane? O jie dar įsodina vėžį vargšams padarėliams; tipo, kas tu toks, kad pertvarkytum pelės sandarą? Tiesą sakant, sukurti gyvūną vien tam, kad jis mirtų – tai lyg būti Dievu! Na, aš asmeniškai hinduistė, ane? Nepraktikuojanti, ar ką, bet supranti, tikiu, kad gyvybė šventa, ane? O šitie žmonės, tipo, *užprogramuoja* pelytę, nustato kiekvieną jos judesį, ane, kada ji susilauks mažylių, kada ji mirs. Tai tiesiog *nenatūralu*.

Markas linkčiojo ir stengėsi neparodyti, koks jaučiasi nusikamavęs. Jį vargino vien jos balsas. Markas niekur knygoje nė neužsiminė apie žmonių eugeniką – tai ne jo sritis, ir jis tuo pernelyg nė nesidomėjo. Tačiau šita mergaitė kažkaip įstengė

perskaityti knygą, kurioje aptariami vien proziškesni rekombinantinės DNR technologijos atradimai – genų terapija, baltymai kraujo krešuliams tirpdyti, insulino klonavimas, – ir prisikimšti galvą įprastų neofašistinių bulvarinės spaudos pliauškalų: bevalių žmonių klonų, genetinės seksualinių ar rasinių bruožų atrankos, mutavusių ligų ir taip toliau. Tokią isterišką reakciją galėjo sukelti tik skyrius apie jo pelę. Kaip tik su ja buvo susijęs knygos pavadinimas (irgi agento sugalvotas) ir kaip tik į jo pelę krypo visas žiniasklaidos dėmesys. Markas dabar aiškiai suprato tai, ką anksčiau tik nujautė: jei ne pelė, knyga apskritai vargu ar būtų kieno nors pastebėta. Joks kitas jo darbas, regis, taip neaudrino visuomenės vaizduotės, kaip peliukai. Nulemdamas pelių ateitį, jis kurstė žmones. Kaip tik dėl to žmonės šitaip viską suprasdavo: jis ne vėžio ateitį nulėmė, ne reprodukcinio ciklo, ne senėjimo. Jis nulėmė *pelės* ateitį. Žmonės taip sutelkdavo visą dėmesį į peliuką, kad jis kaskart vis iš naujo nustebdavo. Jie, regis, neįstengė suvokti, kad gyvūnas yra vieta, biologinė vieta, kur atliekamas paveldimumo, ligos, mirtingumo eksperimentas. *The Times* išspausdino transgenetinės pelės nuotrauką iš Marko laboratorijos ir straipsnį apie vargus dėl patentų. Tiek jam, tiek į laikraštį ėmė plūsti pasipiktinę laiškai iš tokių skirtingų bendrijų, kaip Konservatyviųjų damų asociacija, Antivivisekcijos kampanija, Islamo tauta, Šv. Agnietės bažnyčios Berkšyre rektorius ir kairiųjų radikalų leidinio *Schnews* redkolegija. Nyna Begum paskambino ir pranešė jam, kad jis persikūnys į tarakoną. Glenard Oukas, kaip visada jautriai reaguojantis į žiniasklaidos simpatijas ir antipatijas, atšaukė Markui skirtą kvietimą apsilankyti mokykloje per Nacionalinę mokslo savaitę. Jo paties sūnus, jo Džošua, vis dar su juo nesikalbėjo. Visa ta beprotybė nuoširdžiai jį *sukrėtė*. *Baimė*, kurią jis netyčia sukėlė. Visa tai vien dėl to, kad visuomenė trimis žingsniais aplenkė jį kaip tas Oskaro robotas: jie jau buvo sužaidę žaidimus iki galo, jau nusprendę, koks bus jo tyrimų rezultatas, – jis to nė nedrįso įsivaizduoti! – pilnas jų

klonų, zombių, vaikų pagal užsakymą, gėjų genų. Žinoma, Markas suprato, kad jo darbe esama šiokio tokio moralinės sėkmės elemento; taip būna visiems mokslo vyrams. Darbuojiesi pusiau apgraibomis, tiksliai nežinodamas, kokie padariniai laukia ateityje, nenujausdamas, kokia juoduma gali suteršti tavo vardą ar kieno kraujas – sutepti tave. Nė vienas iš tų, kas darbuojasi naujoje srityje, kas atlieka dar tikrai neregėtus dalykus, negali būti ramus, kad šį ar kitą amžių išsisuks nesusitepęs pirštinaičių. Bet liautis dirbti? Užtildyti Einšteiną? Surišti rankas Haizenbergui? Ko šitaip pasiektum?

– Bet juk, – pratarė Markas, sukrėstas netgi labiau, negu tikėjosi, – juk čia ir visa esmė. Visi gyvūnai tam tikra prasme yra užprogramuoti mirti. Tai visiškai natūralu. Matote, jei atrodo, kad tai atsitiktinumai, tai tik todėl, kad iki galo jų nesuprantame. Gerai nežinome, kodėl kai kurie žmonės atrodo linkę susirgti vėžiu. Gerai nežinome, kodėl vieni žmonės nuo natūralių priežasčių miršta sulaukę šešiasdešimt trejų, o kiti – devyniasdešimt septynerių. Juk būtų labai įdomu šiek tiek daugiau apie tai sužinoti. Juk tikroji tokios onkopelytės esmė yra suteikti mums galimybę išvysti kiekvieną gyvenimo ir mirties žingsnį pro mikro...

– Aha, kurgi ne, – atsakė mergina, kišdamasi knygą į kuprinę. – *Nesvarbu*. Man reikia prie 52-ų vartų. Buvo malonu pasikalbėti. Bet pritariu, būtinai ją paskaitykit. Man Saris T. Benksas labai patinka... jis rašo kaip pamišėlis.

Markas lydėjo akimis strykčiojančią merginą ir tabaluojančią jos uodegą plačiu taku, kol ji susiliejo su kitomis tamsiaplaukėmis merginomis ir pranyko. Jam tuojau palengvėjo, ir jis su malonumu prisiminė, kad prie 32-ų vartų turi pasitikti Madžidą Ikbalį, kuris – visai kitas reikalas ar kitas klausimas, ar kaip ten sakoma. Turėdamas penkiolika minučių, jis paliko kavą, kuri iš plikančios sparčiai virto vos drungna, ir ėmė neskubėdamas žingsniuoti 50-tų vartų pusėn. Galvoje jam sukosi posakis „protų susitikimas". Jis suprato, kad absurdiška taip galvoti apie

septyniolikametį, bet vis tiek galvojo, *jautė* šiokį tokį pakilumą, galbūt panašų į tą, kurį patyrė jo paties mokytojas, kai septyniolikametis Markas Čalfenas pirmą sykį įžengė į ankštą jo kabinetą kolegijoje. Šiokį tokį pasitenkinimą. Markui buvo pažįstama abipusė puikybė, jungianti mokytoją ir jo globotinį (Ak, bet tu toks gabus, o savo laiką nusprendei skirti man! Ak, bet aš toks gabus, kad labiau už kitus patraukiau tavo dėmesį!). Bet vis tiek mėgavosi. Be to, džiaugėsi, kad pirmą sykį su Madžidu susitiks vienas, nors tikėjosi, kad ne dėl jo kaltės taip susiklostė. Greičiau tai buvo keli laimingi sutapimai. Sugedo Ikbalių mašina, o Marko hečbekas nedidelis. Jis įtikino Samadą ir Alsaną, kad jei jie vyks sykiu, neliks vietos Madžido bagažui. Milatas su JANINA buvo Česteryje, anot liudininkų, jis sakęs (mafijos laikus primenančia kalba): „Brolio aš neturiu." Airės rytą laukė egzaminas. Džošua niekada nesėdo į vieną mašiną su Marku; tiesą sakant, šiuo metu mašinų jis apskritai kratėsi, mieliau rinkosi aplinkai nekenksmingą dviejų ratų išeitį. Dėl Džošo apsisprendimo Markas jautėsi taip pat, kaip visada jausdavosi, kai žmonės šitaip nuspręsdavo. *Idėjiškai* tam negali nei pritarti, nei prieštarauti. Žmonės daro daugybę dalykų be jokios suvokiamos priežasties. Dabar, taip nutolęs nuo Džošuos, jis jautėsi dar bejėgiškiau. Markui buvo skaudu, kad net jo sūnus neužaugo toks čalfenistas, kaip jis tikėjosi. O per kelis pastaruosius mėnesius jis ėmė daug tikėtis iš Madžido (ir kaip tik dėl to paspartino žingsnį, 28, 29, 30 vartai); galbūt jis ėmė viltis, ėmė *tikėti*, kad Madžidas taps blaivaus čalfenizmo šviesuliu, nors šis ir merdi dykroje. Jie *išgelbės* kits kitą. *Juk tai ne tikėjimas, tiesa, Markai?* Klausinėjo jis savęs kaip tik apie tai, skubėdamas oro uostu. Klausimas jį trikdė pusantrų vartų. Tuomet nerimas praėjo, o atsakymas nuramino. Ne tikėjimas, Markai, bent ne tas aklasis. Kai kas stipresnio, tvirtesnio. *Intelektinis* tikėjimas.

Taigi. 32 vartai. Vadinasi, bus tik jiedu, pagaliau susitiks, įveikę juos skiriančius žemynus; mokytojas, smalsus mokinys,

o tuomet tas pirmasis istorinis rankos paspaudimas. Markui nė netoptelėjo, kad kas nors gali nepasisekti. Jis nebuvo istorikas (o gamtos mokslai jį išmokė, kad praeitis – tai, kur viską regime lyg veidrodyje, mįslingu pavidalu, o ateitis visada šviesesnė, joje viską darome teisingai ar bent jau teisingiau), jo nebaugino jokios istorijos apie tamsaus ir balto žmogaus susitikimą, kai abu daug tikisi, bet tik vienas turi galios. Jis neatsinešė nė balto kartono skiautės, didelio plakato su vardu, kaip kiti laukiantieji, todėl dairydamasis prie 32 vartų ėmė dėl to nerimauti. Kaip jie pažins kits kitą? Tuomet jis prisiminė pasitinkąs dvynį, o tai pagalvojęs, garsiai nusikvatojo. Net ir jam atrodė neįtikėtina ir nuostabu, kad iš šio tunelio išeis vaikinas su lygiai tokiu pat genetiniu kodu, kaip ir vaikinas, kurį jis jau pažįsta, tačiau bus kitoks absoliučiai viskuo. Jis jį išvys, bet tuo pačiu ir neišvys. Jis jį pažins, tačiau pažins klaidingai. Jam nespėjus pagalvoti, ką tai reiškia, ar tai apskritai ką nors reiškia, BA reiso 261 keleiviai paplūdo jo link; šneki, bet nuvargusi ruda minia, kuri garmėjo artyn lyg upė, pasukdama šalin paskutinę akimirką, lyg jis būtų krioklio kraštas. *Nomoskar... salam a lekum... kamo acho?* Šitaip jie šnekino kits kitą ir draugus kitapus pertvaros; kai kurios moterys vilkėjo visą *purdah*, kitos buvo susisupusios į sarius, vyrai apsitaisę keistais audinių mišiniais, oda, tvidu, vilna ir nailonu, su kepuraitėmis, panašiomis į laivelius, kurios Markui priminė Neru; vaikai su taivaniečių darbo džemperiais ir ryškiai raudonomis ar geltonomis kuprinėmis; stumiasi pro duris į 32 vartų koridorių; pasitinkančios tetos, pasitinkantys vairuotojai, pasitinkantys vaikai, pasitinkantys pareigūnai, pasitinkantys įdegę baltadančiai oro linijų atstovai...

– Jūs – ponas Čalfenas.

Pasitinkantis protas. Markas pakėlė galvą ir pažvelgė į aukštą jaunuolį, stovintį priešais. Tai tikrai buvo Milato veidas, bet grynesnių bruožų ir tarsi jaunesnis. Akys nebuvo tokios violetinės ar bent ne taip įnirtingai violetinės. Plaukai pašiaušti kaip anglų valdiškoje mokykloje ir sušukuoti pirmyn. Stotas toks kres-

nas ir sveikas. Apie drabužius Markas nieko neišmanė, bet bent jau galėjo pasakyti, kad jie buvo visiškai balti ir darė kokybiško audinio įspūdį, gerai suausto bei minkšto. Ir jis buvo dailus, tai suprato net Markas. Jei Madžidui ir stigo baironiškos brolio charizmos, jis atrodė daug prakilnesnis, tvirtesniu smakru ir oresniu žandikauliu. Tačiau tai tebuvo adatos šieno kupetoje, skirtumai, kuriuos pastebi tik todėl, kad panašumas toks priblokiamas. Jie buvo dvyniai nuo sulaužytos nosies galiuko iki milžiniškų nedailių pėdų. Markas dėl to pajuto labai nežymų nusivylimą. Bet nepaisant išorės, galvojo Markas, juk neabejotinai aišku, į ką panašus šitas Madžidas. Nejau Madžidas nepažino Marko didžiulėje minioje? Nejau jie dabar, prieš akimirką, nepažino kits kito gilesniame, fundamentalesniame lygmenyje? Ne tokie dvyniai kaip miestai ar kaip dvi atsitiktinai skilusios kiaušialąstės puselės, bet dvyniai tarytum dvi lygties pusės: logiškai, iš esmės, neišvengiamai. Kaip visiems racionalistams nutinka, Markas akimirką pamiršo racionalizmą iš gryniausios nuostabos. Toks instinktyvus susitikimas prie 32 vartų (Madžidas žengė per fojė ir priėjo tiesiai prie jo), didžiulėje minioje, kur mažiausiai penki šimtai žmonių: kokia tikimybė? Tai atrodė ne mažesnis stebuklas negu spermatozoido žygis aklais kanalais iki kiaušialąstės. Tokie pat burtai, kaip tos kiaušialąstės skilimas pusiau. Madžidas ir Markas. Markas ir Madžidas.

– Taip! Madžidai! Pagaliau susitikome! Jaučiuosi, lyg jau tave pažinočiau, – na, ir pažįstu, bet kartu ir ne, – po galais, kaip tu mane atpažinai?

Madžidas nušvito kreiva kone angeliško žavesio šypsena.

– Na, mano mielas Markai, tu esi vienintelis baltaodis prie 32 vartų.

—

Madžido Machfūzo Muršedo Mubtasimo sugrįžimas kaip reikiant sukrėtė Ikbalių, Džounsų ir Čalfenų namus.

– Aš jo neatpažįstu, – kuždėjo Alsana Klarai, kai jis kelias dienas praleido namie. – Jis kažkoks keistas. Kai pasakiau jam, kad Milatas Česteryje, jis nė žodžio nepratarė. Nė nevyptelėjo. Brolio jis nematė *aštuonerius metus*. Bet nė necyptelėjo, nė nesukuždėjo. Samadas sako, kad čia kažkoks klonas, čia ne Ikbalis. Nedrąsu jį paliesti. Valosi dantis šešis kartus per dieną. Lygina apatinius baltinius. Lyg pusryčiautum su Deividu Nivenu.

Džoisei ir Airei atvykėlis kėlė ne mažiau įtarimų. Jos taip karštai ir rūpestingai mylėjo vieną brolį tiek metų, o staiga – naujas, bet pažįstamas veidas; lyg įsijungtum mėgstamiausią muilo operą per televiziją ir išvystum, kad mylimas veikėjas paslapčia pakeistas kitu aktoriumi su panašia šukuosena. Pirmas kelias savaites jos tiesiog nežinojo, ką galvoti. O Samadas, jei būtų buvusi jo valia, būtų visiems laikams paslėpęs vaikiną, užrakinęs jį po laiptais ar išsiuntęs į Grenlandiją. Jis su siaubu laukė neišvengiamų giminaičių viešnagių (tų, kuriems gyrėsi, visų genčių, kurios keliaklupsčiavo prieš įrėmintos nuotraukos altorių), kai jiems prieš akis išdygs šitas Ikbalis jaunesnysis, su varlytėmis, Adamu Smitu, prakeiktu E. M. Forsteriu ir ateizmu! Vienintelis privalumas buvo tas, kad Alsana pasikeitė. *Telefonų knyga? Taip*, Samadai Miahai, ji dešiniajame viršutiniame stalčiuje, *taip*, ji tikrai ten, *taip*. Kai ji pirmą sykį taip atsakė, jis kone krito žemėn. Prakeiksmas išsisklaidė. Baigėsi *galbūt, Samadai Miahai*, baigėsi *tikriausiai, Samadai Miahai*. Taip, taip, taip. Ne, ne, ne. Fundamentalūs atsakymai. Tai buvo tikra palaima, bet jos nepakako. Jis sliūkino po restoraną, nudelbęs akis. Jei skambindavo tetos ir dėdės, jis išsisukinėdavo nuo klausimų ar tiesiog meluodavo. Milatas? Jis Birmingame, darbuojasi mečetėje, taip, gilina savo tikėjimą. Madžidas? Taip, jis netrukus ruošiasi vesti, taip, labai geras vaikinas, nori dailios bengalės merginos, taip, laikosi tradicijų, taip.

Taigi. Pirmiausia prasidėjo gyvenimo pertvarkymas lyg muzikiniame žaidime, kai visi per vieną vietą pasislenka kairėn ar deši-

nėn. Milatas grįžo spalio pradžioje. Lieknesnis, su vešlia barzda ir tykiai užsispyręs dėl politinių, religinių ir asmeninių priežasčių nesusitikti su savo dvyniu.

– Jei Madžidas pasiliks čia, – pareiškė Milatas (šįsyk De Niro), – aš išeisiu.

O kadangi Milatas atrodė sulysęs, nuvargęs ir paklaikusiomis akimis, Samadas atsakė, jog Milatas gali pasilikti, tad neliko kitos išeities, kaip tik Madžidui apsigyventi pas Čalfenus (didžiausiai Alsanos nuoskaudai), kol kaip nors viskas išsispręs. Džošua, užsiutęs, kad tėvų meilę vagia dar vienas Ikbalis, išėjo pas Džounsus, o Airė, neva grįžusi į tėvų namus (susiderėjusi dėl „metų pertraukos"), visą laiką leido pas Čalfenus, tvarkydama Marko reikalus, kad užsidirbtų pinigų dviem banko sąskaitoms (*Amazonės džiunglės 1993 vasara* ir *Jamaika 2000*), dažnai užtrukdavo iki vėlios nakties ir nakvodavo ant sofos.

– Vaikai mus paliko, jie iškeliavo, – sakė Samadas Arčiui telefonu, taip graudžiai, kad Arčis įtarė, jog jis cituoja poeziją. – Jie svetimšaliai svetimuose kraštuose.

– Greičiau jau jie dėjo į kojas, po galais, – niūriai atsakė Arčis. – Patikėk, jei gaučiau po pensą kaskart, kai per pastaruosius kelis mėnesius pamatau Airę...

Turėtų maždaug dešimt pensų. Jos niekada nebūdavo namie. Airė įstrigo tarp kūjo ir priekalo, kaip Airija, kaip Izraelis, kaip Indija. Padėtis be išeities. Jei liks namie, jos laukia Džošuos priekaištai už tai, kad padeda Markui su peliukais. Ginčai, kuriems ji neturėjo nei atsakymų, nei kantrybės: *ar dera patentuoti gyvus organizmus? Ar gerai įsodinti gyvūnams patogenus?* Airė nežinojo, todėl, pasikliaudama iš tėvo paveldėtais instinktais, užsičiaupdavo ir laikydavosi nuošalyje. Bet jei būdavo pas Čalfenus, o per vasarą tai tapo darbu visu krūviu, jai tekdavo susidurti su Madžidu. Čia padėtis buvo nepakenčiama. Jos darbas pas Marką, prasidėjęs prieš devynis mėnesius kaip nesudėtingas dokumentų tvarkymas, išaugo septyneriopai; padidėjęs susidomėjimas Marko darbais reiškė, kad jai teko atsakinėti į

žiniasklaidos skambučius, maišus laiškų, derinti susitikimus; jos atlygis taip pat išaugo ir prilygo sekretorės algai. Bet tai ir blogiausia, ji tapo *sekretore*, o Madžidas – patikėtiniu, pameistriu ir mokiniu, lydinčiu Marką į keliones, stebinčiu jį laboratorijoje. Auksinis berniukas. Išrinktasis. Jis buvo ne tik labai gabus, bet ir žavus. Ne tik žavus, bet ir kilnus. Jis buvo atsakymas į Marko maldas. Štai vaikinas, sugebantis nuausti kuo gražiausią moralinę gynybą taip profesionaliai, kaip nesitikėtum jo amžiuje, bei padedantis Markui suformuluoti argumentus, kuriems šis vienas neturėjo kantrybės. Tai Madžidas paskatino jį išlįsti iš laboratorijos, paėmė už rankos ir prisimerkusį išvedė į saulėtą pasaulį, kur jo šaukėsi žmonės. Žmonės troško Marko ir jo peliuko, o Madžidas žinojo, kaip juos pristatyti. Jei *New Statesman* prašydavo dviejų tūkstančių žodžių rašinėlio apie ginčus dėl patentų, Madžidas rašydavo, ką Markas kalba, jo žodžius versdamas į elegantišką anglų kalbą, įžūlius mokslininko, kurio moraliniai svarstymai nedomina, teiginius pakeisdavo nugludintais filosofo argumentais. Jei „Channel 4 News" prašydavo interviu, Madžidas pamokydavo, kaip sėdėti, kur dėti rankas, kaip pakreipti galvą. Ir tai buvo vaikinas, kuris didesniąją gyvenimo dalį praleido Čitagongo kalvose, be televizijos ar laikraščių. Markas – nors jis visą gyvenimą nekentė to žodžio, nors netarė jo nuo tada, kai tėvas jam vos trejų metukų už tai nusuko ausį, – beveik susigundė pavadinti jį *stebuklu*. Ar, mažų mažiausiai, nepaprasta sėkme. Vaikinas pakeitė jo gyvenimą, ir tai buvo nepaprasta sėkmė. Pirmą sykį gyvenime Markas išdrįso pripažinti turįs trūkumų – žinoma, nedidelių, – bet vis tiek... *trūkumų*. Jis galbūt buvo pernelyg atsiskyręs nuo pasaulio, galbūt. Jis galbūt agresyviai elgėsi su visuomene, kai ši domėjosi jo darbu, galbūt. Jis matė, kur galima pasikeisti. O visas genialumas, visų įspūdingiausia buvo tai, kad Madžidas nė akimirką nesudarė Markui įspūdžio, kad kaip nors išduoda čalfenizmą. Jis kasdien ištikimai juo gėrėjosi ir žavėjosi. Madžidas tetroško, dėstė jis Markui, nešti čalfenizmą žmonėms.

O tai, ko žmonės nori, reikia jiems pateikti taip, jog *jie įstengtų suprasti*. Jis kalbėjo taip nuostabiai, taip raminamai, taip *teisingai*, kad Markas, kuris prieš pusmetį būtų nusispjovęs į tokius argumentus, pasidavė nesipriešindamas.

– Šiame amžiuje yra vietos dar vienam šaunuoliui, – pasakė jam Madžidas (jis buvo tikras pataikavimo meistras). – Froidas, Einšteinas, Krikas ir Vatsonas... Liko viena laisva vieta, Markai. Autobusas dar ne visai pilnas. Dzin! Dzin! *Dar viena vieta...*

Kaip gali atsisakyti tokio pasiūlymo? Kaip jam pasipriešinti? Markas ir Madžidas. Madžidas ir Markas. Visa kita nesvarbu. Jiedu nė nepastebėjo, kaip užgavo Airę ar kaip plačiai lyg keistos seisminės bangos ritosi visų kitų nepasitenkinimas dėl jų draugystės. Markas *atsitraukė*, kaip Mauntbatenas iš Indijos ar pasisotinęs paauglys nuo naujausios draugužės. Jis kratėsi atsakomybės už viską ir visus – Čalfenus, Ikbalius, Džounsus, – viską ir visus, išskyrus Madžidą ir savo peliukus. Visi kiti buvo fanatikai. O Airė prikando liežuvį, nes Madžidas buvo geras, Madžidas buvo malonus ir Madžidas vaikščiojo po namus apsitaisęs baltai. Bet kaip visos Antrojo atėjimo apraiškos, visi šventieji, gelbėtojai ir guru, Madžidas Ikbalis taip pat buvo, kaip iškalbingai pareiškė Nyna, aukščiausios klasės šimtaprocentinis *bona fide* visiškas paskutinis *šiknius*. Štai kaip jie kalbėdavosi:

– Aire, aš nesuprantu.

– Ne dabar, Madžidai, aš kalbu telefonu.

– Nenorėčiau gaišinti tavo brangaus laiko, bet tai skubu. Aš nesuprantu.

– Madžidai, gal tu galėtum...

– Žiūrėk. Džoisė iš geros širdies nupirko man šituos džinsus. Jie vadinasi „Levi's".

– Atleiskit, gal galėčiau jums perskambinti? Gerai... Aha... Viso. *Kas yra*, Madžidai? Tai buvo svarbus skambutis. Kas yra?

– Štai, pažiūrėk, turiu šituos gražius amerikietiškus „Levi's" džinsus, baltus džinsus, kuriuos Džoisės sesuo parvežė iš atostogų

Čikagoje, vadinamoje Vėjų miestu, nors netikiu, kad jos klimatas būtų kuo nors ypatingas, turint galvoje, kaip ji arti Kanados. Mano čikagietiški džinsai. Kokia graži dovana! Man net širdį suspaudė, kai juos gavau. Bet tuomet sutrikau, išvydęs šią etiketę prie vidinės siūlės, kurioje rašoma, kad džinsai, pasirodo, yra „susitraukiantys, kol aptempia". Klausiu savęs, ką tai galėtų reikšti: „susitraukiantys, kol aptempia"?

– Jie traukiasi, kol pasidaro aptempti, Madžidai. Aš taip manyčiau.

– Bet Džoisė sumaniai nupirko juos kaip tik reikiamo dydžio, matai? 32, 34.

– Gerai, Madžidai, nenoriu į juos žiūrėti. Tikiu. Tai nesutrauk jų.

– Aš taip pat iš pradžių nusprendžiau. Bet atrodo, kad jiems sutraukti nėra jokios atskiros procedūros. Jei išskalbsi džinsus, jie tiesiog susitrauks.

– Neįtikėtina.

– Tu suvoki, kad anksčiau ar vėliau džinsus prisieis skalbti?

– Ką tu čia paistai, Madžidai?

– Na, ar yra kaip nors iš anksto apskaičiuota, kiek jie susitrauks, ir jei taip, tai kiek? Jei tas kiekis būtų klaidingas, jiems grėstų daugybė teismų, tiesa? Kokia nauda iš susitraukiančių, kol aptempia, džinsų, jeigu susitraukę jie neaptempia *manęs*. Esama ir kitos galimybės, kaip užsiminė Džekas, kad jie aptempia kūno kontūrus. Bet kaip tai įmanoma?

– Na, gal tu šok su tais sušiktais džinsais į sušiktą vonią ir pažiūrėk, kas bus?

Bet žodžiais Madžido supykdyti negalėjai. Jis atgręždavo kitą skruostą. Kartais net šimtą sykių per dieną, lyg ekstazio prisirijusi saldainių pardavėja. Jis mokėjo taip šypsotis, nei įsižeidęs, nei supykęs, o paskui pakreipdavo galvą (lygiai tiek, kaip tėvas, priimantis krevečių su kariu užsakymą), rodydamas, kad visiškai tau atleidžia. Jis turėjo beribės empatijos visiems iki vieno, tas Madžidas. Ir buvo neįtikėtinas šiknius.

– Hm, nenorėjau... O šūdas. Atsiprašau. Klausyk... Aš nežinau... tu tiesiog toks... Ar kalbėjaisi su Milatu?

– Brolis manęs vengia, – atsakė Madžidas su ta pačia visuotinės ramybės ir atlaidumo išraiška. – Jis mane žymi Kaino ženklu, nes aš netikėlis. Bent jau netikiu jo dievu ar kitais, turinčiais vardą. Dėl to jis atsisako su manim susitikti ir net pasikalbėti telefonu.

– Ak, nesisielok, jis persigalvos. Jis visada buvo užsispyręs niekšelis.

– Taip, žinoma, tu jį myli, – tęsė Madžidas, neleisdamas Airei prieštarauti. – Tad žinai jo įpročius, manieras. Tuomet supranti, su kokiu įniršiu jis žiūri į mano atsivertimą. Aš atsiverčiau į Gyvenimą. Matau jo dievą milijoniniame *pi* skaitmenyje, Fedro argumentuose, tobulame paradokse. Bet Milatui to negana.

Airė pažvelgė tiesiai į jį. Jo veide buvo kažkas, ko ji visus keturis mėnesius neįstengė įvardyti, nes tai slėpėsi po jo jaunyste, jo grožiu, jo švariais drabužiais ir asmenine higiena. Dabar ji aiškiai išvydo. Jis buvo paliestas – taip pat, kaip Pamišėlė Merė, indė baltu veidu bei mėlynomis lūpomis ir tas tipas, kuris nešiojosi peruką ant virvutės. Kaip ir tie žmonės, kurie vaikštinėja Vilsdeno gatvėmis, nė neketindami pirkti „Black Label" alaus ar vogti garso sistemos, atsiimti bedarbio pašalpos ar myžti skersgatvyje. Tie, kurių tikslas visai kitoks. *Pranašystės*. Tai švytėjo ir Madžido veide. Jis norėjo tau pasakoti, pasakoti, pasakoti.

– Milatas reikalauja visiškai pasiduoti.

– Kaip visada.

– Jis nori, kad stočiau į Jaunos ir amžinos...

– Aha, JANINA, žinau juos. Vadinasi, tu su juo vis dėlto *kalbėjaisi*.

– Man nereikia su juo kalbėtis, kad žinočiau, ką jis mano. Jis mano dvynys. Nenoriu su juo susitikti. Man nereikia. Ar supranti dvynių prigimtį? Ar supranti, ką reiškia žodis *perskirti*? Ar, tiksliau, jo dvigubą prasmę, kuri...

– Madžidai. Neįsižeisk, bet man reikia dirbti.

Madžidas nežymiai nusilenkė.

– Žinoma. Tau leidus, eisiu ir atliksiu su čikagietiškais džinsais tavo pasiūlytą eksperimentą.

Airė sukando dantis, pakėlė ragelį ir vėl surinko buvusio pašnekovo numerį. Tai buvo žurnalistas (dabar visi buvo vien žurnalistai), ir ji turėjo jam kai ką perskaityti. Po egzaminų ji skubiai pramoko spaudos atstovės amato, ir bendraudama su ja / jais, ji suprato, kad nė neverta stengtis mėginti bendrauti su kiekvienu atskirai. Neįmanoma suteikti unikalių įžvalgų *FT*, o paskui *Mirror*, o dar po to – *Daily Mail*. Jų, o ne tavo, darbas surasti savo požiūrį, parašyti atskirą milžiniškos žiniasklaidos biblijos knygą. Kiekvienam savo. Reporteriai buvo vienodi, fanatiški, užsispyrę gynė savo teritoriją, kasdien kalė tą patį ir tą patį. Taip buvo visada. Kas galėjo pagalvoti, kad Lukas ir Jonas taip skirtingai perteiks didžiausią amžiaus sensaciją, Viešpaties mirtį? Tai tik įrodo, kad jais negalima pasitikėti. Taigi, Airės darbas buvo pateikti informaciją tokią, kokia ji yra, visada, pažodžiui iš popierėlio, surašyto Marko ir Madžido ir prisegto prie sienos.

– Gerai, – tarė žurnaliūga. – Diktofonas įjungtas.

Ir Airė suklupo prie pirmosios viešųjų ryšių kliūties: tikėti tuo, ką parduodi. Moralinio tikėjimo jai nestigo. Viskas buvo daug fundamentaliau. Ji netikėjo tuo kaip *fiziniu faktu*. Ji netikėjo, kad ji egzistuoja. „SuperPelė©" dabar buvo tokia milžiniška, įspūdinga idėjos *karikatūra* (kiekvieno laikraščio skiltyse žurnaliūgos dejavo dėl jos – *Ar ją galima užpatentuoti?* Garbstė rašeivos – *Didžiausias šimtmečio atradimas?*), kad tas prakeiktas peliūkštis galėjo atsistoti ir pats kalbėti už save. Airė giliai atsiduso. Nors tuos žodžius kartojo daugybę kartų, jie vis tiek skambėjo fantastiškai, absurdiškai – pramanai svajonių sparnais – prilygstą net pačiam Sariui T. Banksui.

PRANEŠIMAS SPAUDAI: 1992 M. SPALIO 15 D.

Tema: „SuperPelės©“ pradžia

Profesorius Markas Čalfenas, rašytojas, įžymus mokslininkas ir Šv. Judo kolegijos genetinių tyrimų grupės vadovas, ketina „pristatyti“ savo naujausią „išmonę“ viešoje erdvėje; kad visuomenė geriau suprastų transgenetiką ir kad padidintų susidomėjimą ir tolesnes investicijas į savo darbą. Išmonė atskleis, kokia sudėtinga yra genų manipuliacija, ir išsklaidys mitus apie šią dažnai juodinamą biologijos tyrimų šaką. Kartu su ja bus atidaryta išsami paroda, paskaitų salė, multimedijos erdvė ir interaktyvūs žaidimai vaikams. Projektą iš dalies finansuoja vyriausybės Tūkstantmečio mokslų komitetas, papildomų lėšų skiria verslas ir pramonė.

Dviejų savaičių amžiaus „SuperPelė©“ bus viešai demonstruojama Pereto institute Londone, nuo 1992 metų gruodžio 31 dienos. Ji bus viešai rodoma iki 1999 metų gruodžio 31 dienos. Ši pelė yra genetiškai normali, išskyrus keletą naujų į genomą įtrauktų genų. Šių genų DNR klonai įsodinami į pelės kiaušialąstę ir šitaip susiejami su chromosomine zigotos DNR, kurią vėliau paveldi embriono ląstelės. Prieš įsodinimą genai specialiai kuriami taip, kad juos būtų galima „įjungti“ ir jie pasireikštų tik konkrečiuose pelės audiniuose pagal numatytą tvarkaraštį. Pelė taps vieta eksperimentams su ląstelių senėjimu, vėžio raida ląstelėse ir dar keliais dalykais, kurie kol kas telieka staigmena!

Žurnalistas nusijuokė.

– Jėzau. Kas čia per šūdai?

– Nežinau, – atsakė Airė. – Matyt, staigmena.
Ji tęsė:

Pelė gyvens septynerius metus, kol bus rodoma, tai yra maždaug dvigubai ilgiau negu įprasta pelės gyvenimo trukmė. Pelės raida pristabdyta taip, kad vienus metus ji nugyventų per dvejus. Pirmųjų metų pabaigoje kasos karcinomomis pasireikš į insuliną gaminančias kasos ląsteles įsodintas SV40 T stambusis onkogenas, karcinomos sulėtintai vystysis visą pelės gyvenimą. Antrųjų metų pabaigoje pradės reikštis H-ras onkogenas odos ląstelėse, ir po trijų mėnesių stebėtojai plika akimi aiškiai matys daugybines gėrybines papilomas. Po ketverių eksperimento metų pelė lėto, užprogramuoto tirozinazės fermento nykimo dėka pamažu praras gebėjimą gaminti melaniną. Tuo metu pelė neteks visų pigmentų ir taps albinose – baltu peliuku. Jei nenutiks išorinių ar netikėtų įvykių, pelė gyvens iki 1999 metų gruodžio 31 dienos ir nugaiš per mėnesį po tos datos. „SuperPelės©" eksperimentas suteikia visuomenei unikalią galimybę „iš arti" išvysti gyvenimą ir mirtį. Galimybę patiems regėti, kaip technologiškai įmanoma dar sulėtinti ligos eigą, kontroliuoti senėjimo procesą ir panaikinti genetinius defektus. „SuperPelė©" vilioja mus į naują žmonijos istorijos etapą, kai būsime ne atsitiktinumų aukos, o savo likimo šeimininkai ir valdovai.

– Eik tu sau, – tarė žurnalistas. – Na ir baisybės.

– Aha, matyt, – atsainiai atsakė Airė (jai šįryt reikėjo paskambinti dar dešimčiai žmonių). – Ar norit, kad atsiųsčiau vaizdo medžiagos?

– Aha, atsiųsk. Nereikės raustis archyve. Dėkui.

Vos Airei padėjus ragelį, lyg hipė kometa į kambarį įlėkė Džoisė, plevėsuodama juodu aksomu su raukinukais, durtiniu ir daugybe šilko šalių.

– Neužimk telefono! Juk jau sakiau. Reikia jo neužimti. Gal mėgina skambinti Milatas.

Prieš keturias dienas Milatas nepasirodė pas psichiatrą, pas kurį jį nusiuntė Džoisė. Nuo tada niekas jo nematė. Visi žinojo, kad jis su JANINA, ir visi suprato, jog jis nė neketina skambinti Džoisei. Visi, išskyrus Džoisę.

– Jei jis paskambins, man tiesiog *būtina* su juo pasikalbėti. Mes *taip* arti persilaužimo. Mardžorė beveik neabejoja, kad jam dėmesio stokos hiperaktyvumo sutrikimas.

– Iš kur *jūs* visa tai žinot? Maniau, kad Mardžorė – gydytoja. Kur dingo gydytojo ir paciento konfidencialumas?

– Ak, Aire, nekvailiok. Ji taip pat ir *draugė*. Tik stengiasi, kad aš nelikčiau nežinioje.

– Greičiau jau viduriniosios klasės mafija.

– Na, *liaukis*. Neisterikuok. Tu kasdien vis labiau *isterikuoji*. Klausyk, neužimk telefono.

– Žinau. Jau sakėt.

– Nes jei Mardžorė sako tiesą, ir jam tikrai DSHS, tuomet skubiai reikia pas gydytoją metilfenidato. Tai labai sunki liga.

– Džoise, jis neserga, jis tiesiog musulmonas. Jų yra milijardas. Negi visiems DSHS?

Džoisė net aiktelėjo.

– Man atrodo, kad tu labai žiauri. *Būtent* tokios pastabos jam niekuo nepadės.

Ji nužingsniavo prie duonos padėklo, ašarodama atsiriekė didelį gabalą sūrio ir pridūrė:

– Klausyk. Svarbiausia, kad juodu susitiktų akis į akį. Jau metas.

Airė dvejojo.

– Kodėl metas?

Džoisė įsimetė į burną kąsnį sūrio.

– Metas, nes jiems reikia kits kito.

– Bet jeigu jie nenori, tai nenori.

– Kartais žmonės patys nežino, ko nori. Nežino, ko jiems reikia. Šitiems vaikinams reikia kits kito... – Džoisė akimirką susimąstė, ieškodama metaforos. Metaforos jai nesisekė. Sode niekada nesodini vieno augalo vietoje kito. – Jiems reikia kits kito kaip Loreliui ir Hardžiui, kaip Krikui ir Vatsonui...

– Kaip Rytų ir Vakarų Pakistanui.

– Na, man kažkodėl nejuokinga, Aire.

– Aš ir nesijuokiu, Džoise.

Džoisė atsirėžė dar sūrio, atsilaužė nuo kepalo du gabalus duonos ir sudėjo viską į sumuštinį.

– Abu šitie vaikinai turi rimtų emocinių problemų, ir kai Milatas atsisako matytis su Madžidu, nė vienam iš jų nė kiek ne geriau. Jam taip skaudu. Juos atskyrė religijos, kultūros. Ar įsivaizduoji, kokie jie *traumuoti*?

Airė pasigailėjo tą akimirką neleidusi Madžidui pasakoti pasakoti pasakoti. Bent jau turėtų informacijos. Bent jau turėtų ką nors prieš Džoisę. Nes jei klausai pranašų, gauni amunicijos. Dvynių prigimtis. Milijoninis *pi* skaitmuo (ar begaliniai skaičiai turi pradžią?). O svarbiausia, dviguba žodžio *perskirti* prasmė. Ar jis žino, kas blogiau, kas labiau traumuoja: sujungimas ar atskyrimas?

– Džoise, gal jūs bent sykį susirūpinkit savo šeima? Dėl įdomumo. Kaip Džošas? Kada paskutinį sykį matėt Džošą?

Džoisė iškėlė galvą.

– Džošas Glastonberyje.

– Kurgi ne. Glastonberis baigėsi prieš du mėnesius, Džoise.

– Jis šiek tiek keliauja. Taip ir žadėjo.

– O su kuo jis? Jūs nieko *nežinot* apie tuos žmones. Gal ir dėl *to* šiek tiek pasijaudinkit, tada nereikės kišti nosies į kitų žmonių reikalus.

Džoisė nė nemirktelėjo. Sunku apsakyti, kaip puikiai Džoisė buvo apsipratusi su paauglių įžeidinėjimais; dabar ją taip dažnai užgauliodavo jos pačios ir svetimi vaikai, kad keiksmažodis ar žiauri pastaba visai jos nepaveikdavo. Ji juos tiesiog išravėdavo.

– Kaip tu puikiai žinai, dėl Džošo nesijaudinu todėl, – atsakė Džoisė, plačiai šypsodamasi ir kalbėdama pamokomu visažinės Čalfenų motušės tonu, – kad jis tiesiog stengiasi išsireikalauti dėmesio. Visai kaip tu dabar. Tokio amžiaus išsilavinę viduriniosios klasės vaikai dažnai išsidirbinėja. – (Priešingai negu daugelis tuo metu, Džoisė visai nesigėdijo vadintis viduriniąja klase. Čalfenų leksikoje vidurinioji klasė paveldėjo Apšvietos palikimą, kūrė gerovės valstybę, sudarė intelektualinį elitą ir buvo visos kultūros šaltinis. Sunku pasakyti, kodėl jie taip nusprendė.) – Bet netrukus jie grįžta į doros kelią. Aš visiškai pasitikiu Džošua. Jis tiesiog drasko tėvui akis, ir tai praeis. Tačiau Madžidas turi tikrų problemų. Aš pasidomėjau, Aire, ir išvydau daugybę *požymių*. Moku juos skaityti.

– Na, jūs tikriausiai juos skaitote *klaidingai*, – atkirto Airė, nes juto, kad artinasi mūšis. – Madžidui *viskas kuo puikiausiai*. Ką tik su juo kalbėjausi. Jis tikras dzeno meistras. Eina šikt, tokios ramybės dar gyvenime nesu mačiusi. Jis darbuojasi su Marku, kaip ir nori, jis *laimingas*. Gal mes visi imkim ir išmėginkim nesikišimo politiką? Šiek tiek *laissez-faire*? Madžidui *viskas kuo puikiausiai*.

– Aire, mieloji, – atsakė Džoisė ir, pastūmusi Airę per vieną kėdę, įsitaisė greta telefono. – Tu niekaip nesupranti, kad žmonės linkę į *kraštutinumus*. Būtų nuostabu, jeigu visi būtų kaip tavo tėvas, kuris gyvena lyg niekur nieko, nors ir dangus griūtų. Vis dėlto dauguma žmonių taip nesugeba. Madžido ir Milato elgesys – vieni kraštutinumai. Lengva kalbėti apie *laissez-faire*, lyg viską pasaulyje išmanytum, bet Milatas su tais fundamentalistais prisidarys baisių bėdų. Baisių. Aš vos galiu miegoti, taip dėl jo jaudinuosi. Laikraščiai rašo apie tokias grupuotes... Be to, Madžidą tai labai

slegia. Na, o aš turėčiau atsipalaiduoti ir žiūrėti, kaip jie draskosi, vien dėl to, kad jų tėvai, – ne, imsiu ir pasakysiu, nes tai tiesa, – kad jų tėvai, regis, nesuka sau galvos? Man visada rūpėjo tik tų vaikinų gerovė, tu geriausiai tai žinai. Jiems reikia pagalbos. Ką tik praėjau pro vonią, o Madžidas sėdi vandenyje su džinsais. *Taip*. Aišku? Taigi, – ramiai tarytum karvutė užbaigė Džoisė, – manau, traumuotus vaikus įstengiu atpažinti.

17. Derybos ir vienuoliktos valandos taktika

– Ponia Ikbal? Čia Džoisė Čalfen. Ponia Ikbal? Aš jus puikiai matau. Čia Džoisė. Man atrodo, kad mums labai reikia pasikalbėti. Gal galėtumėt... hm... atidaryti duris?

Taip, galėtų. *Teoriškai* galėtų. Bet tokioje kraštutinumų atmosferoje, sūnums kariaujant ir visiems susiskaidžius, Alsanai ir pačiai prisireikė taktikos. Ji išmėgino tylą, žodžių streikus ir valgymą (tai bado streiko priešingybė; reikia sustambėti, kad priešas išsigąstų), o dabar mėgino sėdimąjį protestą.

– Ponia Ikbal... man reikia tik penkių minučių. Madžidas dėl to tikrai labai graužiasi. Jis jaudinasi dėl Milato, aš taip pat. Tik penkias minutes, ponia Ikbal, labai prašau.

Alsana nepakilo nuo kėdės. Ji tiesiog toliau siuvo palanką, nenuleisdama akių nuo juodo siūlo, kuris vyniojosi nuo vienos kilpelės į kitą, o tada smigo į lateksą, įnirtingai mindama „Singer" pedalą, lyg spardytų žirgui pašones, trokšdama nujoti į saulėlydį.

– Na, gal įsileisk ją, – pratarė nuvargęs Samadas, atėjęs iš svetainės, kur Džoisės atkaklumas trukdė jam mėgautis „The Antiques Roadshow". (Be „The Equalizer" su didžiuoju moralės arbitru Edvardu Vudvardu, tai buvo mėgstamiausia Samado laida. Jis penkiolika metų nenuleido akių nuo televizoriaus laukdamas, kol kokia nors koknių namų šeimininkė ištrauks iš rankinuko kokį nors Mangalo Pandės niekutį. *Ak, ponia Vinterbotom, štai kur* įdomybė. *Čia turime muškietos vamzdį, priklausiusį...* Jis sėdėjo su telefonu prie dešiniosios rankos, kad tokiu atveju galėtų paskambinti BBC ir pareikalauti minėtosios Vinterbotom

adreso ir kainos. Kol kas tik Maišto medaliai ir kišeninis laikrodis, priklausęs Havelokui, bet jis vis tiek žiūrėjo.)

Jis dirstelėjo per koridorių į tamsią Džoisės stovylą už stiklo ir graudžiai pasikasė kiaušius. Samadas buvo nusiteikęs televizijai: ryškus megztinis su trikampe apykakle, po juo lyg išsipūtusi karšto vandens pūslė rimbsojo pilvas, ilgas kandžių sukapotas chalatas ir raštuotos trumpikės, iš kurių lyg pagaliukai stirksojo kojos, jo jaunystės palikimas. Kai nusiteikdavo televizijai, veikti neįstengdavo. Dėžė kambario kampe (Samado taip pat laikoma antikvarine vertybe, aptaisyta medžiu ir ant keturių kojų, lyg karalienės Viktorijos epochos robotas) įtraukdavo jį ir išsiurbdavo visą energiją.

– Na, gal ko nors *imkis*, pone Ikbali? Nuvaryk ją šalin, o ne stovėk čia atkišęs pilvą ir mojuodamas mažučiu pimpiuku.

Samadas suniurzgė ir susikišo savo nelaimių kaltininkus, du didžiulius plaukuotus kiaušius ir vargšelį suglebusį pimpį, po trumpikių pamušalu.

– Ji niekur neis, – sumurmėjo jis. – O jei ir nueis, tai tik tam, kad grįžtų su pastiprinimu.

– Bet kodėl? Nejau dar mažai bėdos pridarė? – garsiai paklausė Alsana, taip garsiai, kad ir Džoisė išgirstų. – Juk turi savo šeimą, ne? Kodėl neina ir dėl įdomumo nekamuoja jų? Juk turi sūnų, keturis sūnus. Kiek sūnų jai dar reikia? Kiek, po galais?

Samadas gūžtelėjo pečiais, priėjo prie virtuvės stalčiaus ir susirado ten ausines, kurias galima prijungti prie televizoriaus ir taip atsiskirti nuo viso išorinio pasaulio. Jis, kaip ir Markas, atsitraukė. *Palik jas*, kuždėjo jam nuojauta. Palik jas kovoti tarpusavyje.

– Ak, *dėkui*, – įsižeidė Alsana, kai vyras grįžo pas Hju Skalį su jo puodais ir ginklais. – Dėkui, Samadai Miahai, už tokias vertingas tavo pastangas. Štai kokie tie vyrai. Priverda košės, šimtmetis baigiasi, o jie palieka moteris srėbti. Dėkui, mielas vyreli!

Ji ėmė siūti dar greičiau, siūlė driekėsi vidine klešnės puse, o pašto dėžutės Sfinksas toliau klausinėjo neatsakomų klausimų.

– Ponia Ikbal... prašau, gal galėtume pasikalbėti? Dėl ko mes negalim pasikalbėti? Kam mums *reikia* elgtis šitaip vaikiškai?

Alsana uždainavo.

– Ponia Ikbal? *Prašau*. Kas jums iš to?

Alsana uždainavo dar garsiau.

– Turiu jums pasakyti, – kaip visada išdidžiai pareiškė Džoisė, net per tris medžio ir stiklo paketų sluoksnius, – aš čia atėjau ne dėl savo sveikatos. Nesvarbu, ar jūs norit, kad aš *kiščiausi*, ar ne, aš *kišuosi*. Matot? *Kišuosi*.

Kišuosi*. Bent jau žodis tinkamas, pagalvojo Alsana, kilsteldama koją nuo pedalo, o ratas dar kelissyk apsisuko, kol girgždėdamas sustojo. Kartais Anglijoje, ypač autobusų stotelėse ir dieninėse muilo operose, žmonės sako: „Kas nors turėtų *įsikišti*“, lyg tai būtų nuostabus dalykas, lyg kas nors tai darytų savo noru ir tuo džiaugtųsi. Alsanai taip niekuomet neatrodė. *Įsikišimai* trunka ilgai, įtraukia lyg dribsmėlis. *Įsikišimas* užgriuvo Alsaną Begum ir gražuolį Samadą Miahą savaitė po to, kai jiems, atvestiems į pusryčių kambarį Delyje, buvo paaiškinta, kad juodu turės tuoktis. *Įsikišimas* – kai Klara Bauden kažkokių laiptų apačioje sutiko Arčį Džounsą. *Įsikišimas* prarijo merginą, vardu Ambrozija, ir vaikiną, vardu Čarlis (taip, Klara papasakojo jai *tą* apgailėtiną pasaką), vos jie pasibučiavo svečių namų sandėliuke. Įsikišimas – nei gerai, nei blogai. Tai tiesiog gyvenimo pasekmė, okupacijos ir imigracijos pasekmė, imperijų ir plėtros, gyvenimo kits kito kišenėse... Žmonės įsikiša, o kad atsikištų, laukia ilgas kelias. Ta moteris gerai sako, taip daroma ne dėl savo *sveikatos*. Amžiui baigiantis, niekas nedaroma dėl *sveikatos*. Šiuolaikinę Būseną Alsana puikiai išmanė. Ji žiūrėjo pokalbių laidas, visą dieną žiūrėdavo pokalbių

* Angliškas žodis *involve* gali reikšti „įsikišti, dalyvauti“, bet taip pat vartojamas ir siauresne prasme – „būti susijusiam romantiniais santykiais“, – Alsana apmąsto abi žodžio prasmes.

laidas – *Mano žmona permiegojo su mano broliu, Mano motina kišasi į mano vaikino gyvenimą* – ir tas, kas laikydavo mikrofoną, nesvarbu, ar įdegęs žmogus baltais dantimis, ar Baisi sutuoktinių pora, visada klausdavo vis to paties kvailo klausimo: *Bet kodėl jūs manot, kad reikia?..* Neteisingai! Alsanai tekdavo aiškinti jiems į ekraną. Bukagalvi tu; jie to *nenori*, ne dėl jų *valios* taip yra – jie tiesiog įsikišo, supranti? Jie ĮEINA ir įstringa lyg sukamosiose duryse. *Įsikišo*. Metai bėga, košės vis daugiau, ir še tau, boba, devintinės. Tavo brolis miega su mano buvusios žmonos dukterėčios antros eilės pussesere. *Įsikišo*. Tik nuvalkiotas, neišvengiamas faktas. Kai Džoisė taip ištarė *kišuosi* – nuvargusi, lyg su kartėliu, – Alsana pagalvojo, kad gal jai tas žodis reiškia tą patį. Milžinišką tinklą, kurį nuaudi, o įkliūni pati.

– Gerai, gerai, ponia, penkios minutės, ne daugiau. Šįryt gyva ar mirusi turiu pasiūti tris kačių kostiumus.

Alsana atidarė duris, ir Džoisė įėjo į koridorių, akimirką jos tyrė priešininkę, spėliodamos viena kitos svorį lyg įsitempę boksininkai, prieš lipdami ant svarstyklių. Jos tikrai prilygo viena kitai. Jei Džoisei stigo krūtinės, tai ji turėjo padorų užpakalį. Jei trapūs Alsanos bruožai išdavė silpnumą – siaura, daili nosytė, švelnūs antakiai, – jos milžiniškos putlios rankos puikavosi motiniškos galios duobutėmis. Šiaip ar taip, ji čia motina. Tų vaikinų motina. Ji turi kozirį, jei prireiktų jį išmesti.

– Na, gerai, – tarė Alsana, braudamasi pro siauras virtuvės duris, modama Džoisei sekti paskui.

– Arbatos ar kavos?

– Arbatos, – tvirtai atsakė Džoisė. – Jei galima, vaisinės.

– Negalima vaisinės. Negalima net „Earl Grey“. Aš atvykau iš arbatos šalies į šitą bjaurų kraštą, o tuomet net negaliu įpirkti padorios arbatos puodelio. Galima „P. G. Tips“ ir daugiau nieko.

Džoisė susiraukė.

– Tuomet prašyčiau „P. G. Tips“.

– Kaip pageidausit.

Po kelių minučių priešais Džoisę nutėkštas arbatos puodukas buvo papilkėjęs ir su nuosėdomis, kuriose šliaužiojo tūkstančiai mikrobų, ne tokių mikroskopinių, kaip galėjai svajoti. Alsana davė Džoisei minutę pagalvoti.

– Palaukit truputį, – kaltai paaiškino ji. – Kai mano vyras kasė svogūnų lysvę, užkliudė vandentiekio vamzdį. Nuo tada mūsų vanduo truputį keistas. Gal paleis vidurius, o gal ne. Bet truputį palaukit, ir nusės. Matot? – Alsana neįtikinamai pamaišė, ir į paviršių burbuliuodami iškilo dar didesni gabalai neatpažįstamos medžiagos. – Matot? Tiktų net pačiam šachui Džahanui.

Džoisė nedrąsiai gurkštelėjo, tuomet nustūmė puoduką šalin.

– Ponia Ikbal, žinau, kad anksčiau ne itin gerai sutarėme, bet...

– Ponia Čalfen, – atsakė Alsana, ištiesusi ilgą pirštą tildydama Džoisę. – Yra dvi taisyklės, kurias žino kiekvienas nuo parlamentaro iki paskutinio rikšos. Pirmoji: niekada neleisk savo šaliai tapti prekybos postu. Labai svarbu. Jeigu mano protėviai būtų laikęsi šios taisyklės, dabar mano padėtis būtų visai kitokia, bet toks gyvenimas. Antroji: nesikišk į kitos šeimos reikalus. Pieno?

– Ne, ne, dėkui. Truputį cukraus...

Alsana suvertė į Džoisės puoduką kupiną šaukštą.

– Manot, kad aš kišuosi?

– Manau, kad jau sočiai įsikišot.

– Bet aš tik noriu, kad dvyniai susitiktų.

– Tai dėl jūsų jie nebendrauja.

– Bet Madžidas gyvena pas mus tik todėl, kad Milatas nesutinka gyventi kartu su juo čionai. O Madžidas sako, kad jūsų vyras negali į jį nė žiūrėti.

Alsana, tokia karštakošė, pratrūko:

– O *kodėl* negali? Nes *jūs*, jūs ir jūsų vyras, įtraukėt Madžidą į tai, kas visiškai priešinga mūsų kultūrai, mūsų įsitikinimams, ir mes vargiai jį atpažįstam! Tai jūs kalti! Dabar jis nesutaria su broliu. Neišsprendžiamas konfliktas! Tie niekšai žaliomis varlytėmis: Milatas ir dabar su jais skrajoja. Labai įsitraukęs. Jis man nepasakoja, bet aš girdžiu. Jie save vadina islamo sekėjais, bet iš tikrųjų jie – tiesiog plėšikų gauja, kuri blaškosi po Kilburną kaip visi kiti pamišėliai. O dabar jie siuntinėja – kaip tai vadinasi – nelaimes iš sulankstyto popieriaus.

– Lankstinukus?

– *Lankstinukus*. Lankstinukus apie jūsų vyrą ir bedievišką jo pelę. Lauk bėdos, tai jau taip. Šimtus jų radau po jo lova, – Alsana atsistojo, išsitraukė iš prijuostės kišenės raktą ir atidarė virtuvės spintutės stalčių, pilną prikimštą žalių lankstinukų, kurie pasipylė ant grindų. – Jis vėl pradingo prieš tris dienas. Turiu padėti juos atgal, kol jis nepastebėjo, kad dingo. Pasiimkit, drąsiau, ponia, imkit ir perskaitykit juos Madžidui. Parodykit *jam*, ką jūs padarėt. Du vaikinai lekia į skirtingas pasaulio pabaigas. *Jūs* sukiršinot mano sūnus. *Jūs* juos skiriat!

Prieš minutę Milatas tylutėliai pasuko raktą laukujėse durys. Nuo tada jis stovėjo koridoriuje, klausėsi pokalbio ir rūkė cigaretę. Nuostabu! Lyg klausytųsi, kaip pešasi dvi italės matriarchės iš susipykusių klanų. Jis įstojo į JANINA, nes jam labai patiko klanai (ir apranga, ir varlytė), o susipykę klanai – dar geriau. Analitikė Mardžorė teigia, kad toks troškimas priklausyti klanui kyla iš to, jog iš esmės jis yra pusė dvynio. Analitikė Mardžorė teigia, kad religinis Milato atsivertimas kyla greičiau iš noro būti tokiam pat, kaip visa grupuotė, o ne iš intelektu grindžiamo tikėjimo visagalio kūrėjo buvimu. Galbūt. *Nesvarbu*. Tegu analizuoja iki pamėlynavimo, jam nerūpi, bet niekas neprilygs juodai aprangai, cigaretei ir operiniam dviejų mamaičių barniui:

– Jūs sakot, kad norit padėti mano berniukams, bet visą laiką vien varote tarp jų pleištą. Jau per vėlu. Praradau savo šeimą. Gal jūs grįžkit pas saviškius, o mus palikit ramybėje?

– Manot, kad mano namuose rojus? Mano šeima irgi dėl to susiskaldė. Džošua nesikalba su Marku. Ar žinot? O jiedu buvo tokie artimi... – Džoisė, regis, kėsinosi pravirkti, ir Alsana nenoromis padavė jai virtuvės rankšluosčių ritinį. – Aš noriu padėti mums *visiems*. O geriausia pradžia būtų priversti Madžidą ir Milatą pasikalbėti, kol viskas dar labiau neįsisiautėjo. Manau, dėl to galim sutarti. Jei rastume kokią nors neutralią vietą, kur jie abu nejaustų spaudimo ar įtakos iš šalies...

– Bet neutralių vietų nebeliko! Sutinku, kad jiems reikia susitikti, bet kur ir kaip? Per jus ir jūsų vyrą niekas nebeįmanoma.

– Ponia Ikbal, neįsižeiskit, bet jūsų šeimos problemos prasidėjo daug anksčiau, negu įsikišau aš ar mano vyras.

– Galbūt, galbūt, ponia Čalfen, bet jūs – druska ant žaizdos, taip? Jūs papildoma aitrioji paprika aštriame padaže.

Milatas išgirdo, kaip Džoisė aiktelėjo.

– Kartoju, neįsižeiskit, bet aš taip nemanau. Manau, kad visa tai trunka jau labai ilgai. Milatas man pasakojo, jog prieš daug metų jūs sudeginote visus jo daiktus. Na, tai tik pavyzdys, bet manau, kad jūs nesuvokiat, kaip tokie dalykai *traumavo* Milatą. Jis labai *sužalotas*.

– Ak, tai skaičiuosim dantis už dantį. Ir aš būsiu dantis. Žinoma, tai ne tokios ilganosės, kaip jūs, reikalas, bet sudeginau jo daiktus tam, kad pamokyčiau gerbti kitų žmonių gyvenimą!

– Leiskite pastebėti, kad tai labai keistas būdas tai parodyti.

– Neleisiu! Neleisiu! Ką jūs išmanot?

– Tik tiek, kiek matau. Ir matau, kad Milatas turi labai daug psichikos randų. Galbūt jūs nežinot, bet aš sumokėjau savo analitikei, kad priimtų Milatą. Galiu jus patikinti, kad Milato vidinis gyvenimas – jo karma, tikriausiai sakytų bengalai, – visas jo pasąmonės *pasaulis* atrodo labai ligotas.

Iš tikrųjų Milato pasąmonės problema (jis tai žinojo ir be Mardžorės) buvo tai, kad ji iš esmės buvo perskelta. Viena vertus, jis iš visų jėgų stengėsi gyventi taip, kaip mokė Hifanas ir kiti. Tam reikėjo įsikalti į galvą keturis pagrindinius kriterijus:

1. Laikytis asketiškų įpročių (mažiau gerti, pūsti, duotis su mergom).
2. Niekada nepamiršti Mahometo šlovės (tebūnie Jam taika!) ir Kūrėjo galybės.
3. Visu protu suvokti JANINA ir Koraną.
4. Apsivalyti nuo Vakarų taršos.

Jis suprato esąs didysis JANINA eksperimentas, ir norėjo išspausti iš savęs, kiek tik įmanoma. Pirmosiose trijose srityse jam sekėsi kuo puikiausiai. Jis retsykiais surūkydavo vieną kitą cigaretę ir išmaukdavo kokį bokaliuką „Guinness" (geriau ir pats nepasakyčiau), bet jam puikiai sekėsi tvarkytis ir su piktąja žole, ir su kūniškais geiduliais. Jis nebesimatydavo su Aleksandra Andruzjė, Pole Houton ar Roze Dju (nors retsykiais aplankydavo tokią Tanią Čapman, labai smulkią raudonplaukę, kuri suprato, kokia subtili jo dilema, ir uoliai pačiulpdavo, apskritai nereikalaudama, kad Milatas prie jos liestųsi. Tai buvo abipusė nauda: ji buvo teisėjo dukra ir su džiaugsmu šiurpino tą seną krieną, o Milatui reikėjo ejakuliuoti, pačiam niekaip aktyviai prie to neprisidedant). Raštų klausimu Mahometas (tebūnie Jam taika!) buvo visai nieko senis, tvarkoj bičas, o prieš Kūrėją jis stojo dievobaimingai tikrąja to žodžio prasme – su siaubu, baime, dėdamas į kelnes, o Hifanas sakė, kad teisingai, taip ir turi būti. Jis suvokė idėją, kad jo religija pagrįsta ne tikėjimu – priešingai negu krikščionių, žydų *et al.*, – bet įrodoma intelektu pačių šviesiausių protų. Jis suvokė *idėją*. Bet, deja, Milatas toli gražu neturėjo paties šviesiausio proto, net pakenčiamo proto; intelektualiniai įrodymai ar paneigimai jam buvo nepasiekiami. Bet jis vis dėlto suvokė, kad kliautis tikėjimu, kaip jo tėvas, yra niekinga. Ir niekas negalėtų prikišti, kad jis nesistengė visu šimtu procentų. To JANINA, regis, pakako. Jie labai džiaugėsi tikrąja jo stiprybe, tai yra *iškalba. Pateikimu.* Pavyzdžiui, jei nervinga moterėlė prieidavo prie JANINA staliuko Vilsdeno bibliotekoje ir paklausdavo apie tikėjimą, Milatas pa-

linkdavo virš stalo, suimdavo jos ranką, spusteldavo ir tardavo: *Ne tikėjimas, Sese. Čia mes tikėjimu neužsiimame. Penkias minutes pabendraukite su mano Broliu Rakešu, ir jis jums intelektualiai įrodys Kūrėjo egzistavimą. Koranas – mokslo, racionalios minties dokumentas. Tik penkias minutes, Sese, jei jums rūpi jūsų ateitis ne tik šioje žemėje.* Be kita ko, jis paprastai sugebėdavo jai įpiršti kelias kasetes („Ideologinis karas" arba „Saugokitės, mokslininkai"), po du svarus už vieną. Ar net kokios nors jų literatūros, jei būdavo tikrai puikios formos. Visi JANINA nariai labai juo žavėjosi. Viskas lyg ir neblogai. O neortodoksinėse JANINA tiesioginio poveikio programose Milatas jautėsi kaip žuvis vandenyje, jis buvo pagrindinis jų išteklius, stovėjo priešakinėse linijose, pirmasis puldavo į džihado mūšį, krizėje ramus kaip belgas, veiksmo žmogus, kaip Brando, kaip Pačinas, kaip Liota. Bet kai Milatas apie tai išdidžiai susimąstė motinos koridoriuje, jam širdis į kulnus nukrito. Nes čia ir problema. Ketvirtas punktas. Apsivalyti nuo Vakarų.

Na, jis suprato, *suprato*, kad jei reikia *merdinčios, dekadentiškos, degradavusios, seksualizuotos, smurtinės Vakarų kapitalistinės kultūros padėties ir loginio jos asmeninės laisvės siekio akligatvio* (lankstinukas „Toli Vakaruose") pavyzdžio, nėra nieko tinkamesnio už Holivudo kiną. Jis suprato (kiek kartų kalbėjosi apie tai su Hifanu?), kad filmai apie gangsterius, mafijos žanras yra pats blogiausias pavyzdys. Tačiau... jų *sunkiausia* atsisakyti. Jis atiduotų kiekvieną kada nors surūkytą suktinę ir kiekvieną kada nors išdulkintą bobą, kad atgautų filmus, kuriuos sudegino motina, ar net tuos kelis, nusipirktus vėliau ir konfiskuotus Hifano. Jis sudraskė „Rocky Video" nario kortelę ir išmetė Ikbalių vaizdo grotuvą, kad nutolintų tiesioginę pagundą, bet ar jis kaltas, kad „Channel 4" paskelbė De Niro sezoną? Ką jam daryti, kad Tonio Beneto „Rags to Riches" atsklido iš drabužių parduotuvės ir persmelkė jo sielą? Gėdingiausia Milato paslaptis buvo ta, kad vos praverdavo duris – mašinos duris, mašinos bagažinę, JANINA susirinkimų salės

duris ar, kaip ką tik, savo namų duris, – jo galvoje imdavo suktis „Gerų vyrukų" pradžia, ir, kiek jis suprato, iš pasąmonės išnirdavo toks sakinys:

Kiek tik save prisimenu, visada troškau tapti gangsteriu.

Jis išvysdavo tą sakinį, lyg filmo plakate. Pagavęs save šitaip darantį, beviltiškai stengdavosi nedaryti, stengdavosi pasitaisyti, bet Milato mintys buvo sujauktos, ir dažniausiai jis įsirėžęs stumteldavo duris, atlošęs galvą, atkišęs į priekį pečius kaip Liota, galvodamas:

Kiek tik save prisimenu, visada troškau tapti musulmonu.

Jis suprato, kad tam tikra prasme tai dar blogiau, bet nieko negalėjo padaryti. Viršutinėje kišenėlėje nešiojosi baltą nosinaitę, visada su savimi turėdavo kauliuką, nors nė neįsivaizdavo, kaip iš tikrųjų jais lošiama, labai mėgo ilgus kupranugario vilnos švarkus ir mokėjo pagaminti gardžiausius *linguine* su jūrų gėrybėmis, nors ėrienos kario niekaip neįveikdavo. Visa tai buvo *haraam*, jis ir pats suprato.

Visų baisiausias buvo pyktis jo širdyje. Ne teisuoliškas dievobaimingo žmogaus pyktis, o įnirtingas įtūžis gangsterio, nepilnamečio nusikaltėlio, pasiryžusio visiems įrodyti, ko jis vertas, pasiryžusio valdyti klaną, pasiryžusio visus nugalėti. O jei žaidimas buvo Dievas, jei žaidimas buvo kova prieš Vakarus, prieš Vakarų mokslo užmačias, prieš savo brolį ar Marką Čalfeną, jis buvo pasiryžęs ją laimėti. Milatas užgesino nuorūką į turėklą. Jis siuto, kad tokios mintys nepamaldžios. Bet juk jos juda teisinga kryptimi, tiesa? Jis laikosi fundamentalių dalykų, taip? Švariai gyvena, meldžiasi (penkis kartus per dieną be jokių išimčių), pasninkauja, darbuojasi dėl švento reikalo, skleidžia žinią? To pakanka, tiesa?

Galbūt. *Nesvarbu.* Šiaip ar taip, kelio atgal nebėra. Aha, jis susitiks su Madžidu, susitiks... Jie dorai išsiaiškins santykius, jis pasirodys stipresnis; Milatas išvadins brolį *menkysta tarakonu* ir po pasimatymo bus dar labiau pasiryžęs išpildyti, kas jam lemta. Milatas pasitaisė žalią varlytę ir, susikūprinęs kaip Liota (grėsmingas bei žavus), atvėrė virtuvės duris (*Kiek tik save prisimenu...*), laukdamas dviejų porų akių, kaip dvi Skorsezės kameros nukrypsiančių į jo veidą ir jį sufokusuosiančių.

– Milatai!

– *Amma.*

– Milatai!

– Džoise.

(*Puiku, nuostabu, jei jau visi susipažinom*, toliau sukosi vidinis Milato monologas Polo Sorvino balsu, *imkimės reikalo.*)

—

– Nagi, ponai. Neišsigąskite. Čia tiesiog mano sūnus. Madžidai, čia Mikis. Miki, čia Madžidas.

Ir vėl „O'Connell's". Kadangi Alsana galiausiai nusileido Džoisei, bet nenorėjo terštis rankų. Ji pareikalavo, kad Samadas Madžidą „kur nors išsivestų" ir visą vakarą įkalbinėtų jį pasimatyti su Milatu. Bet „kur nors" Samadui reiškė tik „O'Connell's", o ten vestis sūnų atrodė bjauru. Jiedu su žmona sode kaip reikiant dėl to apsikumščiavo, ir jis neabejojo, kad laimėjo: Alsana apgavo jį, kėsindamasi pakišti koją, o paskui užlaužda rankas ir tuo pat metu keliu spirdama į klyną. Tad štai kur viskas baigėsi: „O'Connell's", kaip jis ir įtarė, visai netikusioje vietoje. Kai įėjo jis, Arčis ir Madžidas, stengdamiesi pernelyg nepatraukti į save dėmesio, subruzdo ir darbuotojai, ir klientai. Kiek visi prisiminė, paskutinis svetimas žmogus, atėjęs su Arčiu ir Semu, buvo Samado buhalteris, menkas žmogutis žiurkės snukeliu, kuris mėgino visų klausinėti apie santaupas (tarsi „O'Connell's" lankytojai turėtų

santaupų!) ir ne vieną, bet du sykius paprašė kraujinės dešros, nors jam buvo paaiškinta, kad kiauliena čia neprekiaujama. Tai įvyko maždaug 1987 metais, ir niekam nepatiko. O kas čia dabar? Vos po penkerių metų ateina dar vienas, šįsyk apsitaisęs baltai – tiesiog įžeidžiamai švariai penktadienio vakarą „O'Connell's" – ir daug jaunesnis, negu nerašytas minimalus amžius (trisdešimt šešeri). Ką Samadas sumanė?

– Ką tu sumanei, Semi? – paklausė Džonis, gedulingos išvaizdos perkaręs buvęs oranžietis, palinkęs virš viryklės pasiimti pakepintų daržovių. – Visai išgyvendinti mus sugalvojai?

– Kas ans? – paklausė Denzelis, kuris dar nebuvo miręs.

– Tavo meilužius? – pasiteiravo Klarensas, kuris taip pat iš Dievo malonės dar laikėsi.

– Gerai, ponai. Neišsigąskit. Čia tik mano sūnus. Madžidai, čia Mikis. Miki, čia Madžidas.

Šitaip pristatytas, Mikis atrodė mažumėlę priblokštas, todėl kurį laiką stovėjo kaip įbestas, o nuo mentelės varvėjo kepto kiaušinio skystimas.

– Madžidas Machfūzas Muršedas Mubtasimas Ikbalis, – ramiai prisistatė Madžidas. – Man didelė garbė su jumis susipažinti, Maiklai. Taip daug apie jus girdėjau.

Tai buvo labai keista, nes Samadas niekada nieko jam nepasakojo.

Mikis tebežvelgė Madžidui per petį į Samadą, lyg laukdamas patvirtinimo.

– Kas toks? Nori pasakyti, tas, kurį tu, hm, išsiuntei į tėvynę? Čia Madžidas?

– Taip, taip, čia Madžidas, – skubiai atsakė Samadas, siusdamas, kad visi taip vėpso į vaikiną. – Taigi, mudu su Arčibaldu prašytume kaip visada, o...

– Madžidas Ikbalis, – lėtai pakartojo Mikis. – Na, kad mane kur. Žinai, nė nepagalvočiau, kad tu Ikbalis. Tavo labai patiklus, na, lyg ir *supratingas* veidas, jei žinai, ką turiu galvoje.

– *Vis dėlto* aš Ikbalis, Maiklai, – atsakė Madžidas, nukreipęs į Mikį empatijos kupiną žvilgsnį, o kiti padugnės susispietė aplink karštą prekystalį, – nors manęs ilgai nebuvo.

– Tai jau *tikrai*. Na, *šito* tai seniai neregėjome. Aš pakabinau tavo... minutėlę, kaip ten tiksliai... tavo pro*pro*senelį, matei?

– Pastebėjau vos įžengęs pro duris, ir patikėkit, Maiklai, mano siela už tai nuoširdžiai dėkoja, – atsakė Madžidas su angeliška šypsniu. – Iškart pasijutau lyg namie, o kadangi šita vieta tokia brangi mano tėvui ir jo draugui Arčibaldui, neabejoju, kad bus brangi ir man. Manau, jiedu mane čia atsivedė aptarti svarbių reikalų, o aš nė nesugalvočiau tam tinkamesnės vietos, nepaisant aiškiai sunkios jūsų odos ligos.

Mikis liko tiesiog priblokštas ir neįstengė nuslėpti pasitenkinimo, atsakydamas Madžidui taip, kad girdėtų visi „O'Connell's".

– Pašnekėjo kaip iš rašto, ką? Kaip koks Olivjė, po galais. Juk čia Karalienės anglų kalba, dievaži. Koks mandagus vaikinas. Patikėk, Madžidai, man nepakenktų tokie klientai, kaip tu. Civilizuoti ir panašiai. Ir nesijaudink dėl mano odos, aš prie maisto nesiartinu, o manęs paties ji pernelyg nekamuoja. Vaje, tikras džentelmenas. Atrodo, kad šalia tokio reikia ir pačiam galvoti, ką šneki, ane?

– Prašyčiau mudviem su Arčibaldu kaip visada, Miki, – pratarė Samadas. – Sūnus tegu pats nusprendžia. Mes sėdėsim prie stalo ritulio.

– Gerai, gerai, – atsakė Mikis, neįstengdamas, bet ir nesivargindamas atplėšti žvilgsnio nuo tamsių Madžido akių.

– Koks dailutis tamstos kostiumas, – sumurmėjo Denzelis, ilgesingai glostinėdamas baltą liną. – Šitaip Jamaikoj dabindavosi angliai, meni, Klarensai?

Klarensas lėtai linktelėjo galva, mažumėlę apsiseilėjęs, nes buvo priblokštas tokio įstabumo.

– Nagi, atsipeikėkit, dieduliai, – sumurmėjo Mikis, varydamas juos šalin. – Maistą atnešiu, gerai? Noriu pasikalbėti su

Madžidu. Augančiam vaikinui reikia valgyti. Taigi, ką tau pasiūlyti, Madžidai? – Mikis pasilenkė virš prekystalio, susirūpinęs lyg pernelyg uoli pardavėja. – Kiaušinių? Grybukų? Pupelių? Kepintos duonos?

– Manyčiau, – atsakė Madžidas, lėtai nužvelgdamas ant apdulkėjusių lentų kreida užrašytus valgiaraščius, o tada vėl atgręžė į Mikio nušvitusį veidą, – norėčiau sumuštinio su kumpiu. Taip, būtent. Labai norėčiau sultingo, bet gerai apskrudusio sumuštinio su kumpiu ir kečupu. Ant tamsios duonos.

Ak, kaip tą akimirką persikreipė Mikio žabtai! Ak, kaip chimeriškai jis vypsojo! Jo širdyje grūmėsi prielankumas pačiam mandagiausiam klientui, kokį tik jis buvo matęs, ir švenčiausios, griežčiausios „O'Connell's Pool House" taisyklės. KIAULIENA DRAUDŽIAMA.

Mikiui sutraukė kairiąją akį.

– Nenori skanios plaktos kiaušinienės? Aš puikiai kepu plaktą kiaušinienę, tiesa, Džoni?

– Meluočiau, jei sakyčiau, kad ne, – ištikimai patvirtino Džonis nuo savo staliuko, nors Mikis garsėjo papilkėjusia, kieta kiaušiniene. – Motinos gyvybe prisiekiu, būčiau baisus melagis, tikrai.

Madžidas suraukė nosį ir papurtė galvą.

– Gerai – o gal grybukų su pupelėmis? Omleto ir bulvyčių? Visoje Finčlio gatvėje nerasi skanesnių bulvyčių. Nagi, sūneli, – beviltiškai maldavo jis. – Juk tu musulmonas, ką? Neskaudink tėvui širdies valgydamas sumuštinį su kumpiu.

– Sumuštinis su kumpiu tėvui širdies neužgaus. Bijau, kad tėvo širdžiai daug labiau kenkia sočiųjų riebalų sankaupos, kurios savo ruožtu atsiranda, penkiolika metų maitinantis jūsų įstaigoje. Net įdomu, – ramut ramutėliai tęsė Madžidas, – ar būtų galima čia sukalti bylą, teismo bylą, suprantat, prieš maisto pramonės darbuotojus, kurie savo patiekalų etiketėse aiškiai nenurodo, kiek juose riebalų, ir apskritai neįspėja apie pavojus sveikatai. Įdomu.

Visa tai buvo ištarta kuo meiliausiu, melodingiausiu balsu, be menkiausios grasinimo užuominos. Vargšas Mikis nė nežinojo, kaip tai suprasti.

– Na, žinoma, – nervingai atsakė Mikis, – tai labai įdomus hipotetinis klausimas. Labai įdomus.

– Taip, ir man įdomus.

– Aha, tiksliai.

Mikis nutilo ir valandžiukę kruopščiai šveitė viryklės viršų, to jis imdavosi maždaug kartą per dešimtmetį.

– Štai. Pasižiūrėk, matosi atspindys. Taigi. Apie ką mes kalbėjomės?

– Apie sumuštinį su kumpiu.

Vos išgirdusios žodį „kumpis", kai kurios ausys prie artimiausių staliukų ėmė karpyti.

– Jei galėtum truputėlį tyliau...

– *Apie sumuštinį su kumpiu*, – sukuždėjo Madžidas.

– Su kumpiu. Teisingai. Na, man teks nulėkti pas kaimynus, nes dabar kumpio neturiu... Na, tu tik prisėsk su tėčiu, o aš atnešiu. Bus truputį brangiau. Supranti, nes reikia labiau stengtis. Bet nesijaudink, atnešiu. Be to, pasakyk Arčiui nesijaudinti, jeigu neturi pinigų. Tiks ir pietų kuponas.

– Jūs labai malonus, Maiklai. Paimkit, – Madžidas kyštelėjo ranką į kišenę ir ištraukė sulankstytą popierėlį.

– Eik tu šikt, dar vienas lankstinukas? Nė pirstelėt negali, – atleisk už skambų žodį, – bet šiais laikais nė *pirstelėt* negali Šiaurės Londone, negaudamas lankstinuko. Mano brolis Abdulas Kolinas nuolat mane jais užverčia. Bet jei jau tu... Nagi, duokš.

– Čia ne lankstinukas, – atsakė Madžidas, pasiimdamas nuo padėklo peilį ir šakutę. – Tai kvietimas į atidarymą.

– Kas toks? – susijaudino Mikis (jo kasdienio bulvarinio laikraščio kalba *atidarymas* reiškia daug kamerų, prabangių paukštyčių su milžiniškais papais bei raudonus kilimus). – Tikrai?

Madžidas padavė jam kvietimą.

– Ten bus galima išvysti ir išgirsti neįtikėtinų dalykų.

– Mat kaip, – nusivylė Mikis, šnairuodamas į brangų popiergalį. – Girdėjau apie tą tipą ir jo pelę.

Apie tipą ir jo pelę jis perskaitė tame pat laikraštyje; tai buvo žinutė užpildyti tuščiam plotui tarp vienų papų ir kitų, o antraštė skelbė: VIENAS TIPAS IR JO PELĖ.

– Man kažkaip neskaniai skamba, kišti nagus į Dievo reikalus ir panašiai. Be to, aš ne koks mokslinčius, supranti. Pro vieną ausį įeina, pro kitą išeina.

– Ak, netikiu. Reikia tiesiog pažvelgti iš tokios perspektyvos, kuri susijusi su asmeniniais jūsų interesais. Paimkime jūsų odą.

– Kad taip kas nors iš tikrųjų ją paimtų, – draugiškai pajuokavo Mikis. – Mane ji jau užkniso, kad ją kur.

Madžidas nė nešyptelėjo.

– Jums sunkus endokrininis sutrikimas. Vadinasi, kenčiate ne šiaip sau nuo paauglystės spuogų, sukeltų odos riebalų pertekliaus, bet nuo ligos, kilusios iš hormonų defekto. Manyčiau, ja serga visa jūsų šeima?

– Hm... tiesą sakant, taip. Visi mano broliai. Ir mano sūnus Abdulas Džimis. Visi spuoguoti.

– Bet juk nenorėtumėte, kad sūnus ligą perduotų savo sūnums.

– Aišku, kad ne. Mane mokykloje kone negyvai užėdė. Ligi šiol nešiojuosi peilį, Madžidai. Bet neįsivaizduoju, kaip to išvengti, tiesą sakant. Jau dešimtis metų mums šitaip.

– Matot, – sakė Madžidas (ir kaip jis puikiai mokėjo žaisti asmeniniais interesais!), – to išvengti tikrai įmanoma. Tai būtų visiškai paprasta, ir netektų patirti šitiek rūpesčių. Štai apie ką kalbėsime per atidarymą.

– Ak, na, jei šitaip, supranti, gerai. Maniau, kad ten tik kažkokia pelė mutantė ar kas, supranti. Bet jei jau šitaip...

– Gruodžio trisdešimt pirmąją, – atsakė Madžidas ir pasuko tarp staliukų pas tėvą. – Bus labai malonu ten jus sutikti.

– Ilgai užtrukai, – pasakė Arčis, kai Madžidas prisiartino.

– Pakeliui stabtelėjai prie Gango? – suirzęs pasiteiravo Samadas ir pasislinko, kad jį priimtų.

– Prašyčiau dovanoti. Tiesiog šnektelėjau su jūsų bičiuliu Maiklu. Labai malonus vaikinas. Ak, kol nepamiršau, Arčibaldai, jis sakė, kad šįvakar puikiausiai galima atsiskaityti pietų kuponais.

Arčis kone paspringo dantų krapštuku, kurį žiaumojo.

– *Ką* jis sakė? *Tikrai?*

– Tikrai. Na, *abba*, tai gal pradėkim?

– Nėra ką pradėti, – suniurzgė Samadas, nežiūrėdamas jam į akis. – Deja, mes jau įpusėjome šėtonišką sąmokslą, kurį prieš mane rezga lemtis. Žinok, kad aš čia ne savo valia, o dėl to, kad tavo motina to maldavo ir aš tą vargšę moterį gerbiu daug labiau už tave ar tavo brolį.

Madžidas švelniai, nelinksmai šyptelėjo.

– Maniau, tu čia dėl to, kad *amma* nugalėjo tave imtynėse.

Samadas susiraukė.

– Taigi, šaipykis į sveikatą. Mano sūnus. Nejau niekada neskaitei Korano? Nejau nežinai, kokios sūnaus pareigos tėvui? Man nuo tavęs *bloga*, Madžidai Mubtasimai.

– Oi, Semi, senoli, – įsiterpė Arčis, žaisdamas su kečupu ir stengdamasis, kad nuotaika per daug nesubjurtų. – Neįsisiautėk.

– Norėsiu ir įsisiautėsiu! Šitas vaikinas – rakštis kulne.

– Turbūt „pašonėje"?

– Arčibaldai, nesikišk.

Arčis vėl nudelbė akis į pipirinę ir druskinę, mėgindamas perpilti pirmąją į antrąją.

– Kaip nori, Semai.

– Turiu tau kai ką pasakyti, tad pasakysiu, ir baigtas kriukis. Madžidai, motina prašo, kad tu susitiktum su Milatu. Judu suves toji Čalfen. Jos mano, kad jums reikia pasikalbėti.

– O ką tu manai, *abba*?

– Neklausk, ką aš manau.

– Priešingai, *abba*, man būtų labai įdomu išgirsti.

– Paprasčiausiai aš manau, kad tai klaida. Manau, kad judviem nieko gero vienam iš kito. Manau, kad jums reikia kraustytis į priešingus žemės kampus. Manau, kad man buvo lemta susilaukti dviejų sūnų, kurie pjaunasi baisiau už poną Kainą ir poną Abelį.

– Aš mielai su juo susitikčiau, *abba*. Jei tik jis norės.

– Atrodo, kad nori, bent man taip sakė. Nežinau. Aš su juo kalbuosi ne daugiau negu su tavim. Dabar neturiu tam laiko, nes stengiuosi susitaikyti su Dievu.

– Hm... – pratarė Arčibaldas, iš alkio ir nervų kramsnodamas dantų krapštuką, nes nuo Madžido jį krėtė šiurpas. – Eisiu pažiūrėti, ar dar neparuošė maisto, gerai? Taip. Jau einu. Ką tu užsisakei, Madžidai?

– Sumuštinį su kumpiu, prašyčiau, Arčibaldai.

– Kum?.. Hm... Gerai. Žinokis.

Samado veidas išraudo kaip Mikio keptas pomidoras.

– Nori iš manęs *tyčiotis*, ką? Nori pasirodyti *kafyru* tiesiog mano akivaizdoje. Na, tuomet pirmyn! Pusk sau kiaulę mano panosėje! Koks gudragalvis, po galais, ką? Ponas Mokslinčius. Ponas Baltakelnis anglas šaltu veidu ir dideliais baltais dantimis. Viską tu žinai, net savo Paskutiniojo teismo išvengsi.

– Aš ne toks gudragalvis, *abba*.

– Ne, ne, *kurgi*. Tu nė iš tolo ne toks gudrus, kaip pats manai. Nė nežinau, kas man darbo, bet įspėsiu tave: tau su broliu gresia *susidurti kaktomuša*, Madžidai. Aš nežiopsau, girdžiu, ką restorane kalba Šiva. Yra ir kitų: Mo Huseinas Išmaelis, Mikio brolis Abdulas Kolinas ir jo sūnus Abdulas Džimis – tai vos saujelė, jų daug daugiau, ir jie ruošia prieš tave sąmokslą. Milatas išvien su jais. Tavo Markas Čalfenas daug ką piktina, ir kai kurie, tie žaliaraiščiai, nori imtis veiksmų. Jie tokie pakvaišę, kad manosi darą gera. Tokie pakvaišę, kad gali pradėti karą. Tokių nedaug.

Dauguma tiesiog seka paskui, kai karas jau paskelbtas. Bet kai kas nori kuo greičiau viską išrišti. Kai kas žengia į parado aikštę ir paleidžia pirmąjį šūvį. Vienas jų ir tavo brolis.

Visą tą laiką, kol Samado veidas vaipėsi iš pykčio, nevilties ir kone isterijos, Madžidas nė nemirktelėjo, o jo veide nieko negalėjai įskaityti.

– Neturi ką pasakyti? Tokia žinia tavęs nestebina?

– Gal tu pamėgink juos atvesti į protą, *abba*, – po kurio laiko pratarė Madžidas. – Daugelis jų tave gerbia. Tu gerbiamas bendruomenėje. Atvesk juos į protą.

– Bet aš nepritariu taip pat, kaip ir jie, kad ir kokie jie būtų pamišėliai. Markas Čalfenas neturi *teisės*. Neturi teisės daryti tai, ką daro. Tai ne jo reikalas. Tai Dievo reikalas. Jei kiši nagus prie kūrinio, prie pačios kūrinio *prigimties*, net jei tai peliukas, žengi į Dievo areną – kūrybą. Darai prielaidą, kad Dievo kūrinius galima patobulinti. Negalima. Markas Čalfenas *daro prielaidas*. Jis tikisi būti garbinamas, kai vienintelis vertas garbinimo visoje visatoje yra Alachas. O tu be reikalo jam padedi. Net jo paties sūnus jo išsižadėjo. Taigi, – tarė Samadas, neįstengdamas užgniaužti širdyje nubudusios egzaltacijos, – aš turiu išsižadėti tavęs.

– Štai, nagi, tau bulvytės, pupelės, kiaušiniai ir grybukai, mano brangusis Semi, – priėjęs prie staliuko tarė Arčibaldas, paduodamas lėkštę. – O man omletas su grybais...

– Ir sumuštinis su kumpiu, – tarė Mikis, kuris užsispyrė sulaužyti penkiolikos metų tradiciją ir šį vienintelį patiekalą atnešė pats, – jaunajam profesoriui.

– Prie mano stalo jis jo *nevalgys*.

– Ak, liaukis, Semai, – atsargiai pratarė Arčis. – Nesuk vaikiui galvos.

– Aš pasakiau, kad prie mano stalo jis jo *nevalgys*!

Mikis pasikasė kaktą.

– Kad mane akmenim užmėtytų, į senatvę truputį fundamentalistas pasidarei, ką?

– Pasakiau...

– Kaip nori, *abba*, – įsiterpė Madžidas su ta pačia siutinančia visiško atlaidumo šypsena. Jis paėmė iš Mikio lėkštę ir atsisėdo prie gretimo staliuko su Klarensu ir Denzeliu.

Denzelis pasitiko jį išsišiepęs:

– Žiū, Klarensai! Jaunasis karalaitis baltais drabužėliais. Atėjo pažaisti domino. Tik žvilgt jam į akis, ir supratau, kad jis moka žaisti domino. Jis tikras ekspertas.

– Ar galiu kai ko paklausti? – tarė Madžidas.

– Be abejaus. Rėžk.

– Kaip manot, ar man reikia susitikti su broliu?

– Hmm. Ką aš žinau, – atsakė Denzelis, kiek pagalvojęs, kol dėstė penkių akių domino kaladėles.

– Sakyčiau, toks jaunuolis, kaip tamsta, galėtų ir pats nuspręsti, – atsargiai pridūrė Klarensas.

– Tikrai?

Madžidas atsigręžė į ankstesnįjį savo staliuką, kur jo tėvas uoliai stengėsi nekreipti į jį dėmesio, o Arčis knebinėjo omletą.

– Arčibaldai! Ar man susitikti su broliu, ar ne?

Arčis kaltai dirstelėjo į Samadą, tuomet vėl į savo lėkštę.

– Arčibaldai! Man šis klausimas labai svarbus. Susitikti ar ne?

– Ramiai, – niūriai pratarė Samadas. – Atsakyk jam. Jeigu jam mielesni dviejų senų kvailių ir beveik nepažįstamo žmogaus, o ne tėvo patarimai, tegu jų ir klauso. Na? Ar susitikti?

Arčis ėmė muistytis.

– Na... negaliu... Na, ką aš žinau... Galbūt, jei nori... Bet kita vertus, jei tu manai, kad ne...

Samadas taip trenkė kumščiu per Arčio grybukus, kad omletas iščiuožė iš lėkštės ir šleptelėjo ant grindų.

– Nuspręsk, Arčibaldai. Bent sykį per apgailėtiną savo gyvenimą imk ir nuspręsk.

– Hm... Skaičius, taip, – aikčiojo Arčis, kišdamas ranką į kišenę ir ieškodamas dvidešimties pensų monetos. – Herbas, ne. Pasiruošę?

Moneta pakilo ir apsivertė, kaip monetos kyla ir verčiasi kiekvieną sykį tobulame pasaulyje, žybčiodama šviesa, paskui atskleisdama tamsą tiek sykių, kad net pakerėjo. Tuomet, vieną pergalingo kilimo akimirką, ji apsuko kreivą lanką ir Arčibaldas suprato, kad ji krenta visai ne pas jį, o jam už nugaros, gana toli, ir kartu su visais apsigręžė pasižiūrėti, kaip ji elegantiškai nuskriejo prie stalo ritulio ir kūlvirsčia įkrito tiesiai į angą. Aparatas tučtuojau nušvito: kamuoliukas iššovė ir ėmė chaotiškai, triukšmingai lakstyti po suveriamųjų durelių, automatinių lazdų, vamzdelių ir klegančių skambučių labirintą, kol, niekieno nepadedamas, niekieno nenukreipiamas, išleido dvasią ir vėl įkrito į juodą skylutę.

– Kad mane kur, – pratarė Arčis, aiškiai sutrikęs. – Kas galėjo pamanyti, ką?

—

Neutrali vieta. Tokią šiais laikais surasti nelengva, gal net sunkiau, negu Arčiui šitaip įmesti monetą. Kokį *kiekį* šūdo reikia išmėžti, jei norime pradėti iš pradžių. Rasė. Šalis. Nuosavybė. Tikėjimas. Vagystė. Kraujas. Vėl kraujas. Ir vėl. Be to, neutrali turi būti ne tik *vieta*, bet ir vedlys, kuris tave atlydi, ir tas, kas vedlį atsiunčia. Šiaurės Londone tokių vietų ir žmonių nebeliko. Bet Džoisė sukosi kaip įmanydama. Pirmiausia ji nuėjo pas Klarą. Dabartinėje Klaros mokslo įstaigoje, raudonų plytų universitete, pietvakariuose prie Temzės, buvo auditorija, kurioje ji penktadienio popietėmis mokydavosi. Supratinga dėstytoja paskolino jai raktą. Nuo trijų iki šešių visada tuščia. Turinys: viena lenta, keli stalai, kelios kėdės, dvi reguliuojamo aukščio lempos, projektorius, dokumentų spintutė, kompiuteris. Viskas ne daugiau kaip dvylikos metų se-

numo, Klara galėjo patvirtinti. Pats universitetas buvo vos dvylikos metų. Pastatytas tuščioje dykvietėje – nei indėnų kapinių, nei romėnų viadukų, nei pakasto ateivių kosminio laivo, nei seniai nugriautos bažnyčios pamatų. Tik žemė. Neutralesnės vietos nerastum. Klara davė raktą Džoisei, o Džoisė – Airei.

– Bet kodėl man? Aš čia niekuo dėta.

– Būtent, brangioji. O aš per daug kuo dėta. Tu puikiai tinki. Nes tu jį pažįsti, bet kartu *nepažįsti*, – mįslingai paaiškino Džoisė. Ji padavė Airei jos ilgą žieminį paltą, pirštines ir Marko kepurę su kvailu bumbulu. – Taip pat todėl, kad tu jį myli, o jis tavęs ne.

– Aha, Džoise, ačiū. Ačiū, kad primenat.

– Meilė yra visko priežastis, Aire.

– Ne, Džoise, ta sušikta priežastis visai ne Meilė, – Airė stovėjo ant Čalfenų slenksčio, žiūrėdama, kaip lediniame nakties ore kamuoliais virsta jos pačios kvapas. – Tai beveik keiksmažodis, kuris padeda parduoti gyvybės draudimą ir plaukų kondicionierių. Eina šikt, kaip čia *šalta*. Jūs man skolinga.

– Visi visiems skolingi, – pritarė Džoisė ir uždarė duris.

Airė išėjo į gatves, kurias pažinojo visą gyvenimą, ir patraukė keliu, kuriuo buvo ėjusi milijonus kartų. Jei kas nors tuomet būtų jos paklausęs, kas yra prisiminimai, koks yra *taikliausias prisiminimų apibrėžimas*, ji atsakytų: gatvė, kurioje buvai, kai pirmą sykį šokai į sausų lapų krūvą. Kaip tik ja dabar ji ėjo. Kaskart sučežėjus, atmintyje iškildavo ankstesni čežėjimai. Ją gaubė pažįstami kvapai: šlapios drožlės ir žvyras aplink medžių šaknis, naujai pakreiktas mėšlas po apipuvusiais lapais. Tokie pojūčiai ją graudino. Nepaisant to, kad pasirinko odontologės gyvenimą, ji dar nebuvo sieloje praradusi poezijos, retsykiais dar patirdavo prustiškų akimirkų, pastebėdavo sluoksnius ant sluoksnių, nors dažnai įvardydavo juos periodontiniais terminais. Jai dilgtelėjo – kaip būna jautriems dantims, ar „dantims vaiduokliams“, kai atidengiamas nervas, – jai *dilgtelėjo*, einant pro degalinę, kur jiedu su Milatu, būdami trylikamečiai, pažėrę ant prekystalio

šimtą penkiasdešimt pensų, pavogtų iš Ikbalių smulkių pinigėlių stiklainio, beviltiškai mėgino nusipirkti pakelį cigarečių. Jai *maudė* (lyg sunki malokliuzija, kai vienas dantis spaudžia kitą), kai ėjo pro parką, kuriame jie vaikystėje važinėjosi dviračiais, kuriame surūkė pirmąją suktinę, kuriame sykį per audrą jis ją pabučiavo. Airė troško pasiduoti tiems praeities ir dabarties pramanams: mėgautis jais, paversti juos mielesniais, ilgesniais, ypač tą bučinį. Saujoje ji gniaužė šaltą raktą ir gyvenimas aplink ją buvo keistesnis, juokingesnis, žiauresnis už išmonę, o išmonės niekada neturi tokių padarinių. Ji *nenorėjo* veltis į ilgą to gyvenimo istoriją, bet *įsivėlė*, ir dabar jautėsi už plaukų velkama į atomazgą pagrindine gatve: „Mali's Kebabs", „Mr Cheungs", „Raj's", „Malkovich Bakeries" – galėjo jas išvardinti užrištomis akimis; o paskui po balandžių apšiktu tiltu ir ta ilga plačia gatve, kuri atgarma į Gledstono parką, lyg išsilietų į žalią vandenyną. Tokiuose prisiminimuose galėjai paskęsti, bet Airė stengėsi išplaukti iš jų. Ji peršoko tvorelę, juosiančią Ikbalių namus, kaip buvo peršokusi milijoną kartų, ir paskambino į duris. Būtasis laikas, būsimasis nebaigtinis.

Viršuje, savo kambaryje, Milatas jau penkiolika minučių laužė galvą, palinkęs prie Brolio Hifano rašytinės instrukcijos nusilenkimo veiksmui (lankstinukas „Kaip teisingai melstis"):

> *SAJDA*: nusilenkimas. *Sajda* metu pirštai turi būti suglausti ir nukreipti *qibla* link, vienoje linijoje su ausimis, o galva turi būti tarp rankų. Padėti kaktą ant ko nors švaraus, pavyzdžiui, akmens, žemės, medžio, audinio yra *fard*, taip pat sakoma (žinovų), kad nuleisti ir nosį yra *wajib*. Be rimtos priežasties draudžiama žemę paliesti tik nosimi. Žemę paliesti tik kakta yra *makruh*. *Sajda* metu reikia bent trissyk pakartoti *Subhana rabbiyal-ala*. Šiitai teigia, kad *sajda* verčiau atlikti ant plytų, pagamintų iš Karbalos molio. Padėti abi pėdas ar bent po vieną kiekvienos kojos pirštą ant žemės yra arba *fard*, arba *wajib*. Kai

kurie žinovai taip pat teigia, kad tai yra *sunnat*. Tai reiškia, kad jei ant žemės nepadedamos abi kojos, *namaz* arba bus nepriimtas, arba taps *makruh*. Jei *sajda* metu kakta, nosis arba pėdos trumpam pakyla nuo žemės, nieko bloga. *Sajda* metu yra *sunnat* sulenkti kojų pirštus ir atgręžti juos į *qibla*. *Radd-ul-mukhtar* rašoma, kad tie, kurie sako

Šitiek jis perskaitė, o liko dar trys puslapiai. Jį pylė šaltas prakaitas, mėginant įsiminti, kas yra *halal*, o kas – *haraam*, kas *fard*, o kas – *sunnat*, *makruh-tahrima* (labai griežtai draudžiama) ar *makruh-tanzihi* (draudžiama, bet ne taip griežtai). Sutrikęs jis nusiplėšė marškinėlius, įspūdingą liemenį kryžmai apsijuosė diržais, atsistojo prieš veidrodį ir ėmė treniruotis kitą, lengvesnę maldelę, kurią puikiai mokėjo:

Tu čia į mane žiūrai? Į mane žiūrai?
Na, į kokį dar bybį gali žiūrėti, ką?
Čia nieko daugiau nėra.
Į mane čia žiūrai?

Jis įsijautė, traukdamas prieš spintos duris nematomus pistoletus ir peilius, ir kaip tik tada įėjo Airė.

– Taip, – pratarė Airė, sugėdindama jį. – Žiūrau į tave.

Ji greitai ir tyliai papasakojo jam apie neutralią vietą, apie auditoriją, datą, laiką. Nuo savęs dar pridėjo prašymą ieškoti kompromiso, taikytis ir pasisaugoti (visi taip darė), o tuomet prisiartino ir į šiltą jo saują įspraudė šaltą raktą. Beveik nė negalvodama ji prilietė jo krūtinę. Kaip tik ten, kur du diržai kryžiavosi virš jo širdies, supančiotos oda, taip besidaužančios, kad net ji girdėjo. Nepatyrusi šioje srityje Airė, savaime suprantama, tokį siautulį palaikė nuo rusenančios aistros kaistančiu krauju. O Milatas jau seniai nebuvo niekieno priliestas ir pats nieko nelietė. Pridėjus prisiminimo prisilietimą, dešimties metų meilės be at-

sako prisilietimą, be galo ilgos istorijos prisilietimą – rezultatas buvo neišvengiamas.

Neilgai trukus įsikišo jų rankos, įsikišo kojos, lūpos, ir jie nusirito ant grindų, kur, sukišę tarpukojus (o ką daugiau sukiši), mylėjosi ant maldos kilimėlio. Bet viskas baigėsi taip pat staigiai ir karštai, kaip ir prasidėjo; dėl skirtingų priežasčių pasibaisėję, jie paleido kits kitą: Airė atšoko ir susisuko į nuogą kamuoliuką prie durų, susigėdusi, nes išvydo, kaip labai jis to pasigailėjo, o Milatas stvėrė maldos kilimėlį ir, tikrindamas, kad kilimėlis nebūtų aukščiau grindų, negulėtų ant knygų ar batų, atsuko jį į Kabą, suglaudė pirštus ir nukreipė juos *qibla** pusėn vienoje linijoje su ausimis, rūpindamasis, kad ir kakta, ir nosimi paliestų grindis, abi kojas tvirtai padėjęs ant žemės, žiūrėdamas, kad neužriestų jų pirštų, ir lankstėsi Kabos kryptimi, bet ne *prieš* Kabą, o prieš vienintelį *Allahu ta'ala***. Jis pasistengė viską atlikti tobulai, nes tikėjo, kad jį stebi didžioji dangiškoji kamera. Jis pasistengė viską atlikti tobulai, nes tai buvo *fard****, o „tas, kas nori pakeisti maldas, tampa netikėliu" (lankstinukas „Tiesusis kelias").

—

Nėra pragare tokio įtūžio *et cetera, et cetera*. Kaistančiu veidu Airė išėjo iš Ikbalių namų ir patraukė tiesiai pas Čalfenus, regzdama kerštо planus. Bet ne Milatui. Greičiau *už* Milatą, nes ji visada jį gindavo, buvo jo juodai balta riterė. Matot, Milatas jos nemylėjo. O ji manė, kad Milatas jos nemyli, nes negali. Ji manė, kad jis toks sužalotas, kad jau nieko nebeįstengia mylėti. Ji norėjo surasti tą, kas jį *sužalojo*, taip baisiai jį sužalojo; ji norėjo surasti tą, dėl ko jis *neįstengia jos mylėti*.

* Kryptis. (Arab.) Atsigręžimas veidu į Mekos pusę, privalomas musulmonams maldos metu.
** Visagalis Dievas. (Arab.)
*** Prievolė, priedermė. (Arab.)

Keistas tas šiuolaikinis pasaulis. Klubų tualetuose merginos šnekasi: „Aha, jis atsikniso ir mane paliko. Jis manęs nemylėjo. Jis tiesiog nemokėjo *elgtis* su meile. Buvo pernelyg sušiktas, kad *mokėtų* mane mylėti." Na, kaipgi taip nutiko? Kas šiame nemylėtiname amžiuje mus įtikino, kad mes, kaip žmonės, kaip rūšis, esame iš prigimties mylėtini? Kodėl nusprendėme, kad tas, kas mūsų nepamilsta, būtinai yra kažkoks sužeistas, neužbaigtas, *neveikiantis*? Ypač jei mus iškeičia į dievą ar raudančią madoną, ar Kristaus veidą *ciabatta* kepale – tuomet vadiname jį pamišėliu. Trenktu. Nepažangiu. Esame taip įsitikinę savo ir savo meilės teisėtumu, kad negalime patikėti, jog kas nors gali būti vertas meilės, vertas garbinimo labiau už mus. Atvirukai mums vis primena, kad kiekvienas yra vertas meilės. Ne. Kiekvienas vertas švaraus vandens. Ne kiekvienas ir ne visada yra vertas meilės.

Milatas nemylėjo Airės, o Airė neabejojo, kad dėl to kas nors turi būti kaltas. Jos smegenys ėmė suktis. Kur glūdi šaknys? Milato nepasitikėjime savimi. Kur Milato nepasitikėjimo savimi šaknys? Madžidas. Jis gimė antras, po Madžido. Jis buvo menkesnysis sūnus greta Madžido.

Džoisė atidarė jai duris, ir Airė užlėkė tiesiai viršun, piktai pasiryžusi bent sykį paversti Madžidą antruoju sūnumi, šįsyk dvidešimt penkiomis minutėmis. Ji stvėrė jį, pabučiavo ir įnirtingai, siautulingai mylėjosi su juo, nesikalbėdama ir be jokio švelnumo. Voliojo jį, tąsė už plaukų, suleido neilgus nagus į jo nugarą, o kai jis baigė, su džiaugsmu pastebėjo, kaip tyliai atsiduso, lyg kažkas būtų iš jo atimta. Bet ji klydo, palaikiusi tai pergale. Jis tiesiog išsyk suprato, kur ji buvo prieš tai, kodėl atėjo čia, ir dėl to jam pasidarė liūdna. Ilgą laiką jie greta gulėjo tylomis, nuogi, o kambaryje kas minutę blėso rudens šviesa.

– Man regis, – galiausiai pratarė Madžidas, kai mėnuo suspindo ryškiau už saulę, – kad tu mėginai mylėti vyrą taip, lyg jis būtų sala, o tu būtum išmesta jon iš sudužusio laivo ir stengtumeisi pažymėti jos žemę X. Man regis, kad tam jau per vėlu.

Tuomet jis pabučiavo jai į kaktą, o ji pasijuto lyg pakrikštyta ir pravirko tarsi kūdikis.

—

1992 metų lapkričio 5 diena, 15.00 valandų. Broliai susitinka (*pagaliau*) tuščiame kambaryje po aštuonerių metų ir pamato, kad jų genai, tie ateities pranašai, priėjo skirtingas išvadas. Skirtumai Milatą priblokšia. Nosis, žandikaulio linija, akys, plaukai. Brolis jam svetimas, taip jis jam ir pasako.

– Tik dėl to, kad tu taip nori, – klastinga mina atsako Madžidas.

Bet Milatas tiesmukas, mįslės jo nevilioja, ir vienu kirčiu pats paklausia ir pats atsako į savo klausimą:

– Tai tu nesitrauksi, ane?

Madžidas gūžteli pečiais.

– Aš nepradėjau, aš negaliu ir užbaigti, broli, bet taip, ketinu padėti, kuo galėsiu. Tai didis užmojis.

– Tai papiktinimas.

(Lankstinukas „Kūrinijos šventumas“)

Milatas atitraukia kėdę nuo vieno stalo ir atsisėda ant jos atbulomis, tarsi krabas gaudyklėje, iškėtęs į šalis rankas ir kojas.

– Aš sakyčiau, kad tai – Kūrėjo klaidų taisymas.

– Kūrėjas neklysta.

– Tai ketini tęsti?

– Taip, po galais.

– Aš taip pat.

– Na, tai viskas, ką? Jau nuspręsta. JANINA padarys, ką tik reikės, kad sulaikytų tave ir tokius kaip tu. Baigta, šūdžiau tu.

Bet, priešingai negu Milatas įsivaizdavo, čia ne filmas, ir baigtis tiems šūdžiams neateina, kaip nebuvo tam ir pradžios. Broliai ima ginčytis. Ginčas akimirksniu užverda, ir jie išjuokia tokį sumanymą, neutralią vietą; visą kambarį jie nukloja istorija – praeities, dabarties ir ateities istorija (nes yra ir tokia), – viską,

kas buvo tuščia, jie išterlioja dvokiančiais praeities šūdais kaip jaudrūs fekaliniai vaikai. Neutralų kambarį jie nukloja savimi. Kiekviena nuoskauda, ankstyviausiais prisiminimais, kiekvienu ginčijamu principu, kiekvienu prieštaringu įsitikinimu.

Milatas sudėlioja kėdes, vaizduodamas saulės sistemą, taip aiškiai ir įspūdingai aprašytą Korane, šimtais metų anksčiau už Vakarų mokslą (lankstinukas „Koranas ir kosmosas"); Madžidas ant vienos lentos nupiešia Pandės paradų aikštę, o ant kitos – diagramą, vaizduojančią restrikcijos fermentą, švariai kertantį nukleotidžių seką; Milatas kompiuterį panaudoja vietoje televizoriaus, kreidos valytuvą – vietoje Madžido su ožiu nuotraukos, tuomet pamėgdžioja kiekvieną apsiseilėjusį *babba*, tetulę ar pusbrolio buhalterį, kuris tais metais atėjo šventvagiškai garbinti stabo; Madžidas įjungia projektorių ir apšviečia savo parašytą straipsnį, žingsnis po žingsnio dėstydamas broliui savo argumentą, ginantį genetiškai modifikuotų organizmų patentus; Milatas dokumentų spintutę pasitelkia vietoje tos, kurią niekina, prikrauna ją įsivaizduojamų laiškų tarp žydų mokslininko ir netikėlio musulmono; Madžidas suglaudžia tris kėdes ir apšviečia dviem lempomis, ir dabar du broliai mašinoje, dreba ir gūžiasi prie kits kito, kol po kelių minučių juos atskiria amžiams, ir lėktuvas pakyla.

Ir taip toliau, ir taip toliau, ir taip toliau.

Tai įrodymas to, kas jau daug sykių pasakyta apie imigrantus: jie *išradingi*, jie moka suktis. Kai tik gali, jie naudojasi, kuo tik gali.

—

Kadangi dažnai įsivaizduojame, jog imigrantai nuolat kraustosi, klajoja, bet kurią akimirką gali pakeisti kursą, bet kurią akimirką gali pasitelkti savo legendinį išradingumą. Mums pasakojo apie pono Šmuterso išradingumą, apie pono Banadžio klajones: jie nuplaukė į Eliso salą, Doverį ar Kalė ir išlipo svečioje šalyje kaip *tušti*

žmonės, be jokio bagažo, laimingi ir mielai palieką savo skirtumus uoste, mėginantys laimę naujojoje vietoje, susiliejantys su šita žaliairmalonialaisvamaniškalaisvųjųšalimi.

Kad ir koks lauktų kelias, jie juo žengs, o jei jis ves į akligatvį, na, tuomet ponas Šmutersas ir ponas Banadžis džiugiai pasuks kitu ir šitaip nardys po Laimingąją Multikultūralizmo Šalį. Na, jiems gerai. Bet Madžidui ir Milatui taip nepavyko. Jie išėjo iš neutraliojo kambario tokie pat, kokie įėjo: prislėgti, su sunkia našta širdyje, nesugebantys nukrypti nuo kurso ar bent kiek pakeisti savo atskirų, pavojingų trajektorijų. Jokios pažangos jie nepadarė. Cinikas galbūt pasakytų, kad jie, regis, visai nepajudėjo, kad Madžidas ir Milatas – lyg dvi smegenis krušančios Zenono strėlės, užimančios erdvę, lygią joms pačioms, o dar baisiau, lygią Mangalui Pandei, lygią Samadui Ikbaliui. Du broliai, sustingę laiko akimirką. Du broliai, kurie niekaip neleidžia sužymėti datų šioje istorijoje, susekti jos veikėjų, pateikti valandų ir dienų, nes nėra, nebuvo ir niekada nebus jokios *trukmės*. Niekas nejuda. Niekas nekinta. Jie bėga vietoje. Zenono paradoksas.

Bet kur tas Zenonas *lenkia* (visi kur nors lenkia), kur jis *suka*? Daug kas laikosi nuomonės, kad jo paradoksai sudaro išsamesnę *dvasinę* programą:

a) pirma daugiskaitą, *Daugį*, įrodyti esant iliuzija, o tada
b) įrodyti, kad tikrovė yra vientisa, aptaki visuma. Ištisas, nedalomas *Vienis*.

Nes jei gali nepaliaujamai dalyti tikrovę į dalis, kaip broliai tądien kambaryje, išeina nesuvokiamas paradoksas. Visada stovi vietoje, niekur nejudi, nėra pažangos.

Vis dėlto daugiskaita nėra iliuzija. Taip pat ir greitis, kuriuo tie, kas verda tautų katile, lekia jos link. Nepaisydami paradoksų, jie bėga, kaip bėgo Achilas. Jie aplenks tuos, kurie viską neigia,

taip pat, kaip Achilas būtų apdėjęs tą vėžlį. Aha, Zenonas kai kur suko. Jis troško Vienio, bet pasaulis yra Daugis. O paradoksas vis tiek vilioja. Kuo labiau Achilas stengiasi pavyti vėžlį, tuo iškalbingiau vėžlys reiškia savo pranašumą. Taip pat ir broliai lekia į ateitį, bet pamato, kad tik vis iškalbingiau išreiškia savo praeitį, vietą, kurioje jie *ką tik buvo*. Nes imigrantai (pabėgėliai, *emigré*, keliautojai) turi ir kitą savybę: nuo savo istorijos jie negali pabėgti taip pat, kaip negali pamesti savo šešėlio.

18. Istorijos pabaiga prieš Paskutinį žmogų

– Apsidairykit aplink *save*! Ką matot? Kokių vaisių davė šita vadinamoji *demokratija*, vadinamoji *laisvė*? Priespauda, persekiojimai, *skerdynės*. Broliai, nacionalinė televizija tai rodo kasdien, kas vakarą, kas *naktį*! Chaosas, netvarka, *suirutė*! Jiems ne gėda, nedrovu, jiems *nėra nejauku*! Jie nemėgina to slėpti, glaistyti, *dangstyti*! Jie žino ne prasčiau už mus: visą pasaulį apėmė sąmyšis! Vyrai visur pasidarė paleistuviai, pasileidėliai, *begėdžiai*, pagedę, nedori ir *gaišlūs*. Visą pasaulį apėmė liga, vadinama *Kufr** – būsena, kai atmetama vienybė su Kūrėju, – nenoras pripažinti begalinę Kūrėjo palaimą. Šiandien, 1992 metų gruodžio 1 dieną, aš liudiju, kad niekas kitas nevertas garbinimo, tik vienintelis *Kūrėjas* – Jis neturi jokio partnerio. Šiandien turėtume suvokti, kad tas, kurį veda Kūrėjas, negali *išklysti iš kelio*, o tas, ką jis *iš kelio išvedė*, niekada į jį negrįš, kol Kūrėjas *neparves* jo širdies į *šviesą*. Dabar pradėsiu trečiąją paskaitą, kuri vadinasi „Ideologinis karas", o tai reiškia – paaiškinsiu tiems, kas nesupranta, – tokių dalykų... tokių ideologijų karą prieš JANINA brolius... Ideologija yra tam tikras smegenų plovimas... o mus indoktrinuoja, kvailina, *plauna mums smegenis*, mano broliai! Todėl mėginsiu pabrėžti, išryškinti ir *išdėstyti*...

Niekas salėje to nepripažins, bet brolis Ibrahimas ad Din Šukralachas nebuvo geras kalbėtojas, jei būtume sąžiningi. Net jei nekreiptum dėmesio į jo įprotį tarti tris žodžius ten, kur pakaktų vieno, ir pabrėžti paskutinį tokių tripletų žodį siūbuojančiomis karibietiškomis priegaidėmis, net jei nekreiptum dėmesio, kaip

* Netikėjimas. (Arab.)

visi ir stengėsi daryti, jis jau vien fiziškai nuvildavo. Jis turėjo menką retą barzdelę, buvo gunktelėjęs, įsitempęs nevykusiai mosuodavo rankomis ir kažkuo neaiškiai priminė Sidnį Puatjė, bet panašumo nepakako, kad įkvėptų rimtos pagarbos. Be to, buvo žemas. Šiuo klausimu Milatas pasijuto kone apgautas. Kai brolis Hifanas baigė išsamią įžangą ir garsusis mažiukas brolis Ibrahimas ad Din Šukralachas prisiartino ir užlipo ant pakylos, salėje buvo justi kone apčiuopiamas nepasitenkinimas. Niekas ir nesitikėjo, kad islamo *alimas* bus svaiginamo ūgio, niekas nė nebūtų drįsęs pamanyti, kad Kūrėjas brolį Ibrahimą ad Din Šukralachą sukūrė ne lygiai tokio ūgio, kaip Jis, šventas ir visagalis, parinko. Vis dėlto, kai Hifanas nepatogiai nuleido mikrofoną, o brolis Ibrahimas nepatogiai pasistiebė, kad jį pasiektų, norom nenorom šmėstelėjo mintis, pabrėžiant trečiąjį žodį, kaip pats brolis mėgo: penkios pėdos *penki*.

Kita brolio Ibrahimo ad Din Šukralacho problema – turbūt pati didžiausia – buvo begalinis jo polinkis į tautologiją. Nors jis žadėjo paaiškinti, nušviesti ir išryškinti, lingvistiniu požiūriu jis priminė šunį, besivaikantį savo uodegą: „Karas būna įvairių rūšių... Išvardinsiu kelias. Cheminis karas yra toks karas, kuriame kariaujantys žmonės žudo vienas kitą *chemiškai*. Tai būna labai baisus karas. Fizinis karas! Tai karas su fiziniais ginklais, kai žmonės žudo vienas kitą *fiziškai*. Dar būna mikrobų karas, kai žmogus, žinodamas, kad nešioja ŽIV virusą, keliauja per šalį ir perduoda tą virusą pasileidusioms šalies moterims, šitaip kariaudamas *mikrobų* karą. *Psichologinis* karas, jis vienas iš baisiausių, yra karas, kur priešas stengiasi nugalėti mus psichologiškai. Tai vadinama psichologiniu karu. Bet ideologinis karas! Tai šeštoji karo rūšis, pats baisiausias karas..."

Tačiau brolis Ibrahimas ad Din Šukralachas buvo pats JANINA steigėjas, įspūdingas nepaprastos šlovės žmogus. Gimęs 1960 metais Barbadose, tuomet pavadintas Monču Klaidu Bendžami-

nu, dviejų varguolių basakojų presbiterionų dipsomaniakų sūnus, jis atsivertė į islamą, kai, sulaukusį keturiolikos metų, jį aplankė „regėjimas". Aštuoniolikos jis paspruko iš vešlios žalios savo tėvynės į dykumą aplink Rijadą skaityti knygų, kurios driekėsi palei visas Al Imamo Muchamedo ibn Saudo islamo universiteto sienas. Ten jis penkerius metus mokėsi arabų kalbos, nusivylė didele dalimi islamo klerikalų ir pirmą sykį garsiai pareiškė panieką, kaip pats vadino, „religiniams sekuliaristams", tiems kvailiams *ulama*, kurie mėgina atskirti politiką nuo religijos. Jis tikėjo, kad dauguma šiuolaikinių politinių sąjūdžių susiję su islamu, dar daugiau, kad pakankamai įsigilinus juos visus galima aptikti Korane. Apie tai jis parašė kelis pamfletus, bet tuomet paaiškėjo, kad radikalios jo pažiūros Rijade nepageidaujamos. Jis buvo laikomas gyva bėda, ir jam „nesuskaitomą, begalinę, *nesuvokiamą* daugybę kartų" grasinta mirtimi. Tad 1984 metais, trokšdamas mokytis toliau, brolis Ibrahimas atvyko į Angliją, užsirakino tetos garaže Birmingame ir dar penkerius metus praleido ten, vien su Koranu ir „Endless Bliss" serijos knygomis. Maistą jis priimdavo pro katės dureles, šikdavo ir myždavo į Karūnavimo sausainių skardinę ir pro ten pat iškišdavo ją lauk, o kad nesiatrofuotų raumenys, nuolat darydavo atsilenkimus ir atsispaudimus. Tuo metu *Selly Oak Reporter* vis ką nors apie jį parašydavo, pravardžiuodami „Garažo guru" (kadangi Birmingame buvo nemažai musulmonų, ši pravardė buvo laikoma tinkamesne už žurnalistų pasiūlytą „Durnių už durelių") ir su džiaugsmu imdavo interviu iš sutrikusios jo tetos, tokios Karlinos Bendžamin, uolios Jėzaus Kristaus paskutiniųjų dienų šventųjų bažnyčios narės.

Tuos straipsnius, žiaurius, pašaipius, įžeidžiamus, rašė toks Normanas Henšolas, dabar jie buvo laikomi savotiška klasika ir dalijami JANINA nariams visoje Anglijoje kaip pavyzdys (jei tokio pavyzdžio apskritai reikia), koks nartus priešiškai prieš JANINA nusiteikęs elementas užsimezgė žiniasklaidoje dar pačioje sąjūdžio

kūdikystėje. Atkreipkite dėmesį – buvo mokomi JANINA nariai, – atkreipkite dėmesį, kad Henšolo straipsniai nutrūksta 1987 metų gegužės viduryje, kaip tik tą mėnesį, kai brolis Ibrahimas ad Din Šukralachas pro katės dureles sugebėjo atversti savo tetą Karliną ne kuo kitu, kaip tik gryniausia tiesa, perduota paskutiniojo pranašo Mahometo (tebūnie Jam taika!). Atkreipkite dėmesį, kad Henšolas nė neužsimena apie minias žmonių, kurie ateidavo pasikalbėti su broliu Ibrahimu ad Din Šukralachu: jų buvo tiek daug, kad eilė nusidriekdavo tris kvartalus per Seli Ouko centrą, nuo katės durelių iki bingo salės! Atkreipkite dėmesį, kad tas pats ponas Henšolas neišspausdino 637 taisyklių ir priesakų, kuriuos brolis per penkerius metus išskaitė Korane (ir išvardijo griežtumo tvarka, o po to suskirstė į pogrupius pagal prigimtį, pavyzdžiui, „Apie švarą ir konkrečiai genitalinę ir oralinę higieną"). Atkreipkite dėmesį į visa tai, broliai ir seserys, o tuomet *stebėkitės*, koks galingas žodis plinta iš vieno žmogaus kitam. Stebėkitės, kokie uolūs ir pasišventę buvo Birmingamo jaunuoliai!

Jų uolumas ir entuziazmas buvo toks nepaprastas (nuostabus, pasigėrėtinas, *neprilygstamas*), kad juodaodžių ir azijiečių bendruomenėje JANINA idėja gimė kone anksčiau, negu brolis išėjo iš savo vienutės ir paskelbė apie save. Naujas radikalus sąjūdis, kuriam politika ir religija yra dvi tos pačios monetos pusės. Grupė, kuri laisvai interpretuoja garvizmą, Amerikos žmogaus teisių sąjūdį ir Elaidžos Muchamedo mintis, tačiau nenukrypsta nuo Korano raidės. Jaunos ir amžinos neprilygstamosios islamo nacijos apsauga. 1992 metais jie tapo nedidele, bet plačiai pasklidusia bendrija, kuri driekėsi nuo Edinburgo iki Lands Endo, jos širdis buvo Seli Ouke, o siela – Kilburno pagrindinėje gatvėje. JANINA: ekstremistų organizacija, pasišventusi tiesioginiams, dažnai smurtiniams veiksmams, atskilusi grupuotė, dažnai smerkiama kitos islamo bendruomenės dalies; populiari amžiaus grupėje nuo šešiolikos iki dvidešimt penkerių; kelianti baimę ir pašiepiama spaudos; šįvakar susirin-

kusi sausakimšoje Kilburno salėje, sustojusi ant kėdžių, klausosi savo steigėjo kalbos.

– Kolonijinės galios, – tęsė brolis Ibrahimas, dirstelėjęs į užrašus, – nori jums, JANINA broliai, padaryti tris dalykus. Pirma, jos trokšta jus nužudyti *dvasiškai*... O, taip, nieko jos taip nebrangina, kaip jūsų *dvasios vergiją*. Jūsų per daug, kad būtų galima kovoti vyras prieš vyrą! Bet užvaldžius jūsų protą...

– Ei, – pamėgino sukuždėti storulis. – Broli Milatai.

Tai buvo Mohamedas Huseinas Išmaelis, mėsininkas. Jis, kaip visada, gausiai prakaitavo, ir, prasibrovęs pro neilgą eilę žmonių, aiškiai mėgino atsisėsti greta Milato. Jie buvo tolimi giminaičiai, o pastaruosius keletą mėnesių Mo sparčiai artėjo prie vidinio JANINA rato (Hifano, Milato, Tairono, Šivos, Abdulo Kolino ir kitų), nes pasiūlė daug pinigų ir pareiškė susidomėjimą „aktyvesnėmis" grupuotės dalimis. Milatas į jį žvelgė mažumėlę įtariai, jam nepatiko stambus apsiseilėjęs veidas, plaukų kuodas, kyšąs iš po *toki*, ir vištienos dvokas iš burnos.

– Vėluoju. Reikėjo uždaryti krautuvę. Bet jau kuris laikas stovėjau gale. Klausiausi. Brolis Ibrahimas – labai įspūdingas žmogus, hmm?

– Hmm.

– Labai įspūdingas, – pakartojo Mo, sąmokslininkiškai plekšnodamas Milatui per kelį, – labai įspūdingas brolis.

Mo Huseinas pinigais rėmė brolio Ibrahimo turą po Angliją, tad buvo suinteresuotas (ar bent jau ramesne širdimi skyrė tuos du tūkstančius svarų), kad brolis būtų įspūdingas. Mo buvo neseniai atsivertęs į JANINA (dvidešimt metų išbuvęs visai padorus musulmonas), ir jo entuziazmas šiai grupuotei buvo dvejopas. Pirma, jis tiesiog jautėsi pamalonintas, paprasčiausiai pamalonintas, kad yra laikomas pakankamai sėkmingu musulmonu verslininku, kad iš jo būtų galima kaulyti pinigų. Paprastai jis būtų parodęs jiems duris ir paaiškinęs, kur susikišti vištą ką tik nuleistu krauju, bet iš tikrųjų Mo tuo metu jautėsi mažumėlę neužtikrintai, nes jo airė

žmona Šeila gyslotomis kojomis ką tik buvo jį palikusi dėl aludės savininko; jis jautėsi mažumėlę *nevyriškas*, tad kai JANINA paprašė Ardaširo penkių tūkstančių ir juos gavo, Mo virto tikru mačo ir įnešė savo indėlį.

Antroji Mo atsivertimo priežastis buvo asmeniškesnė. Smurtas. Smurtas ir vagystės. Aštuoniolika metų Mo tvarkėsi garsiausioje *halal* mėsinėje visame Šiaurės Londone, tokioje garsioje, kad įstengė nusipirkti gretimas patalpas ir atidaryti saldainių krautuvėlę bei mėsinę drauge. Per tą laiką, kiek tvarkėsi abiejose krautuvėse, jis trissyk per metus ir ne rečiau patirdavo rimtų fizinių sužalojimų ir apiplėšimų. Dėmesio, į šį skaičių neįtraukta daugybė smūgių į galvą, skubotų kirčių laužtuvu, klastingų spyrių į tarpukojį ir visa kita, kas apsieina be kraujo praliejimo. Dėl jų Mo nė *žmonai* neskambindavo, ką ten policijai praneši. Ne: *rimtas* smurtas. Mo iš viso penkis sykius buvo subadytas peiliu (*Oi*), neteko trijų pirštų galiukų (*Fiii*), susilaužė abi rankas ir kojas (*Ojojojoj*), jam buvo padegtos pėdos (*Iiiiiii*), išspardyti dantys (*Čekšt*), o orinio šautuvo kulka (*Dzingt*), laimei, įstrigo jo mėsingame pasturgalyje. *Pukšt*. O juk Mo buvo stambus vyras. Stambus ir dar pasikėlęs. Muštynės jo visai nepadarė nuolankesnio, neprivertė kramtyti, ką kalba, ar vaikščioti susigūžus. Jis kiekvienam atsilygindavo tuo pačiu. Bet jis buvo vienas prieš visą kariauną. Niekas jam nepadėdavo. Patį pirmą sykį, kai gavo kūju į pašonę 1970 metų sausį, jis naiviai pranešė apie tai vietos konstebliams, o už tai vėlai vakare jį aplankė policininkas ir kruopščiai suspardė. Nuo tada smurtas ir vagystės tapo kasdienio jo gyvenimo dalimi, graudžia sporto šaka seniems musulmonų vyrams ir jaunoms musulmonų motinoms, kurios užeidavo nusipirkti vištienos, o netrukus po to lėkdavo lauk, išsigandusios, kad gali kliūti ir joms pačioms. Smurtas bei vagystės. Kaltininkai būdavo ir moksleiviai, užsuką į kampinę krautuvėlę nusipirkti saldainių (todėl Mo vienu metu įleisdavo tik vieną vaiką iš Glenard Ouko. Žinoma, iš to nebuvo jokios naudos – jie tiesiog iškaršdavo jam kailį pakai-

tomis), girti valkatos, paaugliai banditai, paauglių banditų tėvai, bendrojo pobūdžio fašistai, konkretūs neonaciai, vietos biliardo komanda, smiginio komanda, futbolo komanda ir minių minios balsingų sekretorių baltais sijonais ir mirtinais kulniukais. Visi tie žmonės juo piktinosi dėl įvairių priežasčių: kad jis babajus (pamėgink paaiškinti milžiniškam girtam „Office Superworld" kasininkui, kad esi iš Bangladešo); kad jis pusę savo krautuvėlės pavertė keistos babajų mėsos prekyviete; kad jis su kuodu; kad jam patinka Elvis („Tai tau patinka Elvis? Patinka? Ką, babajau? Patinka?"); kad jo cigaretės per brangios; kad jis toli nuo namų („Važiuok į savo šalį, ką?" – „Bet kaip tada galėčiau parduoti jums cigarečių?" *Pukšt.*) ar tiesiog tai, kaip jis pažiūrėjo. Bet visi tie žmonės turėjo kai ką bendra. Jie visi buvo balti. Toks paprastas dalykas Mo per ilgus metus pavertė daug didesniu politiniu aktyvistu, negu visos partijų reklamos, mitingai ir peticijos pasaulyje. Į savo tikėjimą jis atsigręžė daug tvirčiau, negu jį būtų įstengęs atgręžti net pats angelas Džabrailas, jei jį būtų aplankęs. Paskutinis lašas, jei taip galima pavadinti, nukrito mėnesį prieš tai, kai jis įstojo į JANINA: trys baltaodžiai „jaunuoliai" jį surišo, nuspyrė rūsio laiptais, pavogė visus jo pinigus ir padegė krautuvę. Jis išsivadavo dėl nepaprastai lanksčių sąnarių (nes riešai daug sykių buvo sulaužyti). Bet jam pabodo merdėti. Kai JANINA padavė Mo lankstinuką, kuriame buvo rašoma, kad vyksta karas, jis pagalvojo: *kurgi ne*. Bent kažkas prašneko jo kalba. Mo jau aštuoniolika metų kariauja to karo fronto linijoje. O JANINA, regis, suvokė, kad *negana* to, jog jo vaikams neblogai sekasi, jie lanko gerą mokyklą, gauna teniso pamokas, o jų oda tokia šviesi, kad tikriausiai niekada gyvenime niekas jų neužgaus. Gerai. Bet negana. *Jis* norėjo atlygio. *Sau*. Jis norėjo, kad brolis Ibrahimas atsistotų ant pakylos ir išmėsinėtų krikščioniškąją kultūrą ir Vakarų moralę, kol iš jos liks tik sauja dulkių. Jis norėjo, kad jam paaiškintų degradavusią tų žmonių prigimtį. Jis norėjo pažinti jos istoriją, politiką ir giliausias priežastis. Jis norėjo ištyrinėti jų meną

ir mokslą, jų skonį ir beskonybę. Bet žodžių niekada nepakaks; jis prisiklausė tiek žodžių (*Gal malonėtumėte užpildyti ataskaitą... Gal galėtumėte mums papasakoti, kaip tiksliai atrodė užpuolikas*), o jie niekada neprilygdavo veiksmams. Jis norėjo sužinoti, *kodėl* tie žmonės vis lupa jį. O tuomet norėjo pats nueiti ir prilupti bent kai kuriuos iš jų.

– Labai įspūdinga, ką, Milatai? Viskas, ko tikėjomės.

– Aha, – abejingai atsakė Milatas. – Turbūt. Bet, mano galva, reikia mažiau kalbų, daugiau darbų. Netikėlių visur knibždėte knibžda.

Mo įnirtingai palinkčiojo galva.

– Ak, žinoma, broli. Mes šiuo klausimu iš vieno molio drėbti. Girdžiu, kad yra ir daugiau, – pratarė Mo tyliau ir prikišęs storas, prakaituotas lūpas Milatui prie ausies, – kurie nekantrauja imtis veiksmų. Kuo greičiau. Brolis Hifanas kalbėjosi su manim. Apie gruodžio 31 dieną. Ir brolis Šiva, ir brolis Taironas.

– Taip, taip. Žinau, kas jie. Jie – pati JANINA širdis.

– Jie sako, kad *tu* pažįsti jį patį – tą mokslininką. Tavo padėtis patogi. Girdėjau, esi jo draugas.

– Buvau. *Nebesu*.

– Brolis Hifanas sako, kad turi bilietus vidun, kad organizuoji...

– Ša, – susierzino Milatas. – Ne visiems galima apie tai žinoti. Jei nori prisiartinti prie centro, turi laikyti liežuvį už dantų.

Milatas nužvelgė Mo. *Kurta** pižama, kuri jo vilkima kažkodėl priminė aštuntojo dešimtmečio pabaigos Elvio kombinezoną platėjančiomis klešnėmis. Milžiniškas pilvas, lyg draugas parimęs jam ant kelių.

Jis tiesiai šviesiai paklausė:

– Ar tu ne per senas?

– Koks tu nemandagus šmikis. Aš stiprus kaip jautis, po galais.

* Indiška apranga – ilgi platūs markišniai ir siauros kelnės.

– Aha, na, mums jėgos nereikia, – atsakė Milatas, plekšnodamas sau per smilkinį, – mums reikia košės galvoje. Mums pirma reikia slapta pakliūti vidun, ane? Pirmąjį vakarą. Ten bus sausakimša.

Mo nusišnypštė nosį į saują.

– Aš galiu ir slaptai.

– Aha, bet tam reikia laikyti liežuvį už dantų.

– O trečiasis dalykas, – pertraukė juos brolis Ibrahimas ad Din Šukralachas, staiga prašnekęs garsiau, kad net mikrofonas suzvimbė, – trečiasis dalykas, kurį jos norės padaryti, yra įtikinti jus, kad žmonių intelektas, o ne Alachas, yra visagalis, beribis, *pats galingiausias*. Jos mėgins jus įtikinti, kad jūsų protas skirtas ne Kūrėjui šlovinti, bet sau patiems iškelti taip, jog prilygtumėt ar net pralenktumėt Kūrėją! O dabar – rimčiausias šio vakaro reikalas. Didžiausias netikėlių blogis yra čia, šiame Brento rajone. Papasakosiu jums, broliai, nors jūs nepatikėsit, bet pačioje mūsų bendruomenėje yra žmogus, kuris tiki galįs patobulinti Alacho kūrinius. Žmogus, užsimojęs pakeisti, pritaikyti, *pataisyti* tai, kas paskelbta. Jis ima gyvūną – gyvūną, sukurtą Alacho, – ir užsimoja tą kūrinį pakeisti. Sukurti naują gyvūną, neturintį pavadinimo, yra tikra šlykštybė. O kai tas mažas gyvūnėlis, tas peliukas, broliai, bus baigtas, kai jis patrauks nuo jo nagus, pereis prie avių, kačių ir *šunų*. Kas šioje laukinėje visuomenėje sulaikys jį, kad vieną dieną nesukurtų *žmogaus*? Žmogaus, gimusio ne iš moters, bet vien iš žmogaus proto! Jis jums sakys, kad tai medicina... bet JANINA neturi nieko prieš medicinąą. Mes – išsilavinusi bendrija, tarp mūsų esama nemažai gydytojų, broliai. Nesileiskite klaidinami, apgaunami, *kvailinami*. Tai ne medicina. Tad aš klausiu jūsų, JANINA broliai, kas pasiaukos ir sustabdys šį žmogų? Kas stos Kūrėjo vardu ir parodys modernistams, kad Kūrėjo įstatymai dar galioja ir taip bus amžinai? Jie mėgins jus perkalbėti, tie modernistai, cinikai, *orientalistai*, kad tikėjimo nebeliko, kad mūsų istorija, kultūra, *pasaulis* praėjo. Šitaip mano tas mokslininkas. Štai

ką jis taip užtikrintai teigia. Bet netrukus jis supras, ką iš tikrųjų reiškia *laikų pabaiga*. Tad kas jam parodys...

– Taip, už dantų, supratau, – atsakė Mo, kalbėdamas su Milatu, bet žvelgdamas tiesiai prieš save, kaip filme apie šnipus.

Milatas apsidairė po salę ir pamatė, kad Hifanas reikšmingai žvelgia į jį, tad jis reikšmingai pažvelgė į Šivą, o šis – į Abdulą Džimį ir Abdulą Koliną, į Taironą ir likusią Kilburno gaują, kuri stoviniavo pasieniais tam tikruose taškuose lyg sargybiniai. Hifanas vėl reikšmingai raiščiais į Milatą, tuomet į salės galą. Slapta prasidėjo sujudimas.

– Kas čia dedasi? – sukuždėjo Mo, pastebėjęs, kad vyrai su žaliais sargybinių raiščiais braunasi per minią.

– Eikš į kabinetą, – atsakė Milatas.

—

– Gerai, manyčiau, svarbiausia aptarti dvi reikalo puses. Nes tai *tikrai* yra paprasčiausias kankinimas laboratorijoje, ir tuo tikrai galime sužaisti, bet svarbiausia *pabrėžti* ginčą dėl patentų. Čia iš tikrųjų daugiausia galime nuveikti. Jei pabrėšime šį aspektą, tuomet galime pasitelkti nemažai kitų grupuočių – NCGA, OHNO ir taip toliau, Krispinas su jomis jau susisiekė. Suprantat, anksčiau šioje srityje nesame rimtai veikę, bet tai tikrai svarbiausias klausimas – manau, netrukus Krispinas apie tai papasakos išsamiau, – bet kol kas noriu pakalbėti, kokią turime visuomenės paramą. Na, ypač pastarojo meto spauda, net bulvarinis elementas, mums labai pravarti... Daug kam nepatinka, kad galima patentuoti gyvus organizmus... Manau, žmonėms labai nejauku, ir teisingai, ir GALIA tikrai gali tuo *sužaisti*, surengti tikrai nuoseklią kampaniją, tad jeigu...

Ak, Džoelė. Džoelė, Džoelė, *Džoelė*. Džošua žinojo, kad jam reikia klausytis, bet žiūrėti buvo taip *gera*. Žiūrėti į Džoelę buvo *nuostabu*. Kaip ji sėdėjo (ant stalo, pritraukusi kelius prie krūti-

nės), kaip ji pakeldavo akis nuo užrašų (kaip katytė!), kaip švilpė oras pro švarplę tarp jos priekinių dantų, kaip ji viena ranka vis kišo už ausies pasišiaušusius šviesius plaukus, o kita barbeno ritmą į milžiniškus „Doc Martens". Nors turėjo šviesius plaukus, ji labai priminė Džošuos motiną jaunystėje: putlios angliškos lūpos, nosis su kuprele, didelės rudos akys. Bet veidas, kad ir koks jis būtų buvęs žavus, tebuvo *papuošimas* ant prabangiausio kūno pasaulyje. Visos linijos ilgos, raumeningos šlaunys, minkštas pilvas, krūtys, nepažįstančios liemenėlės, bet vis tiek gryniausias džiaugsmas, o užpakalis – visų Anglijos užpakalių platoniškasis idealas, plokščias, bet švelnus kaip persikas, platus, bet jaukus. Be to, ji buvo protinga. Be to, ji buvo pasišventusi savo tikslui. Be to, ji niekino jo tėvą. Be to, ji buvo dešimčia metų vyresnė (o Džošuai tai reiškė visokiausias seksualines gudrybes, kurių jis nė *įsivaizduoti* neįstengė taip, kad tiesiog viduryje sueigos jam nepasistotų lyg šluotkotis). Be to, ji buvo nuostabiausia moteris, kokią tik Džošua kada nors buvo sutikęs. Ak, Džoelė!

– Kiek aš suprantu, mums reikia įkalti žmonėms į galvą, kad tai – precedentas. Žinot, remtis argumentu „Kas toliau?" – suprantu, kaip sako Kenis, kad tai labai supaprastintas požiūris, – bet mums reikia įtikinti, manau, būtina, ir netrukus dėl to balsuosim. Teisingai, Keni? Gal jau galim tęsti... gerai? Gerai. Kur aš baigiau?.. Precedentas. Nes jei galima teigti, kad gyvūnas, su kuriuo atliekamas eksperimentas, priklauso žmonių grupei, tai yra jei laikytume jį ne kate, bet iš esmės *išradimu*, turinčiu savybių, panašių į katės, tuomet šitaip labai gudriai ir labai pavojingai apeinamas gyvūnų teisių grupuočių darbas, o ateitis tuomet atrodo sušiktai *baisi*. Hmm... Norėčiau pakviesti Krispiną papasakoti šiek tiek išsamiau.

Žinoma, bjauriausia tai, kad Džoelė buvo Krispino žmona. Dar bjauriau, kad jų santuoka buvo sudaryta iš tikros meilės, tvirto dvasinio ryšio ir nuoširdžios politinės sąjungos. Eik tu šikt, kokia laimė. Dar blogiau, GALIA narių gretose Džoelės ir

Krispino vedybos atstojo kosmogoniją, kilmės mitą, kuris glaustai paaiškina, kokie žmonės gali ir turi būti, nuo ko prasidėjo grupuotė ir kaip ji turi vystytis ateityje. Nors Džoelė ir Krispinas neskatino jokių lyderystės idėjų ar stabmeldystės, taip vis tiek nutiko ir jie tapo *garbinami*. Be to, juodu buvo neperskiriami. Kai Džošua prisijungė prie grupuotės, jis stengėsi iššniukštinėti ką nors apie tą porą, įvertinti savo galimybes. Ar jų santykiai griūva? Ar žiaurus darbo pobūdis juos išskyrė? Nieko panašaus. Visą graudžią pasaką jam išklojo du patyrę GALIA aktyvistai prie kelių pintų „Spotted Dog" aludėje: psichas buvęs paštininkas Kenis, kurio tėvas vaikystėje jo akyse nužudė jo šunytį, ir Pedis, jautrus balandžių mylėtojas, visą gyvenimą nugyvenęs iš bedarbio pašalpos.

– Visi pradžioje nori išdulkinti Džoelę, – supratingai aiškino Kenis, – bet praeina. Supranti, kad geriausia, ką dėl jos gali padaryti, yra pasišvęsti kovai. Paskui dar supranti, kad Krispinas yra *neįtikėtinas* bičas...

– Aha, aha, varyk toliau.

Kenis varė toliau.

Pasirodo, Džoelė susipažino su Krispinu ir pamilo jį Lidso universitete 1982-ųjų žiemą: du jauni studentai radikalai, apsiklijavę sienas Če Gevara, su idealizmu širdyse ir abipuse aistra visiems padarams, kurie skrenda, bėga, ropoja ir šliaužioja žeme. Tuo metu abu aktyviai dalyvavo įvairių kairuoliškų grupuočių veikloje, bet politinės peštynės, pjautynės ir nesibaigiantis susiskaldymas netrukus juos nuvylė *homo erectus* likimo klausimu. Pamažu jiems pabodo kovoti už tą rūšį, kuri taip dažnai rengdavo perversmus, bambėdavo už nugaros, pasirinkdavo kitą atstovą ir viską tėkšdavo tau į veidą. Todėl savo dėmesį jie nukreipė į mūsų bežadžius brolius gyvūnus. Džoelė ir Krispinas iš vegetarų tapo veganais, metė studijas, susituokė ir 1985-aisiais įsteigė „Gyvūnų apsauga: už laisvę, prieš išnaudojimus ir apribojimus". Kerinti Krispino asmenybė ir prigimtinis Džoelės žavesys pri-

traukė kitus politikos perėjūnus, ir netrukus jie virto dvidešimt penkių narių komuna (taip pat dešimties kačių, keturiolikos šunų, pilno sodo laukinių triušių, avies, dviejų kiaulių ir lapių šeimynėlės), kuri gyveno ir dirbo Brikstono vieno kambario bute, apsuptame nenaudojamo žemės sklypo. Jie buvo daugeliu atžvilgių pirmeiviai. Ėmėsi perdirbti atliekas anksčiau, negu tai atėjo į madą, savo prakaituotoje vonioje sukūrė tropinę biosferą ir uoliai augino organinį maistą. Politiškai jie buvo tokie pat visapusiški. Nuo pat pradžių jie buvo nepriekaištingi ekstremistai, šalia RSPCA GALIA atrodė taip, kaip stalinizmas šalia liberalų demokratų. Trejus metus GALIA rengė teroro kampaniją prieš bandymus su gyvūnais, jų kankintojus ir išnaudotojus, siuntinėjo grasinimus mirtimi kosmetikos įmonių darbuotojams, laužėsi į laboratorijas, grobdavo technikus ir prisirakindavo prie ligoninių vartų. Jie taip pat trukdė lapių medžioklėms, filmuodavo vištas narvuose, degino ūkius, apmėtydavo degančiais kokteiliais maisto prekių parduotuves ir griaudavo cirko palapines. Jų užmojai buvo tokie platūs ir fanatiški (bet kuris gyvūnas, patiriantis bent menkiausią nepatogumą), kad darbo jiems nestigo, o GALIA narių gyvenimas buvo nelengvas, pavojingas ir dažnai vesdavo į kalėjimą. Visą tą laiką Džoelės ir Krispino santykiai darėsi vis glaudesni ir buvo pavyzdys visiems, švyturys audroje, idealus aktyvistų meilės pavyzdys („Tramparamparam. Varyk toliau"). Tuomet 1987-aisiais Krispinas trejiems metams sėdo į kalėjimą už tai, kad padėjo apmėtyti padegamaisiais kokteiliais laboratoriją Velse ir iš jos išleido 40 kačių, 350 triušių ir 1 000 žiurkių. Prieš išgabenamas į Vormvud Skrabsą, Krispinas kilniai leido Džoelei kreiptis į kitus GALIA narius, jei jam nesant, jai pritrūktų seksualinio pasitenkinimo („O ji kreipėsi?" – paklausė Džošua. „Kurgi *ne*", – liūdnai atkirto Kenis).

Kol Krispinas sėdėjo, Džoelė užsibrėžė GALIA iš mažos, glaudžios bičiulių grupelės paversti gyvybinga pogrindine politine jėga. Ji ėmė mažiau dėmesio skirti teroro taktikai, o prisiskaičiusi Gi

Deboro, susidomėjo situacionalizmu kaip politine taktika, kuris jai reiškė daugiau didelių plakatų, kostiumų, filmukų ir žiaurių spektaklių. Kai Krispinas išėjo iš kalėjimo, GALIA buvo išaugusi ketveriopai, o legenda apie Krispiną (mylimąjį, kovotoją, maištininką, didvyrį) išaugo kartu, kurstoma aistringų Džoelės interpretacijų apie jo gyvenimą bei darbus ir kruopščiai parinktos maždaug 1980 metų nuotraukos, kurioje jis truputį priminė Niką Dreiką. Bet nors jo įvaizdis buvo pagražintas, Krispinas nebuvo praradęs nė kruopelės radikalizmo. Vos tapęs laisvu piliečiu, pirmiausia jis suplanavo, kaip išlaisvinti kelis šimtus vandens žiurkių, o tą įvykį plačiai aprašė spauda, nors Krispinas atsakomybę už pačius veiksmus perleido Keniui, gavusiam keturis mėnesius griežto režimo („Didingiausia mano gyvenimo akimirka"). O pernai vasarą, 1991 metais, Džoelė įkalbėjo Krispiną keliauti su ja į Kaliforniją ir kartu su kitomis grupuotėmis stoti į kovą prieš transgenetinių gyvūnų patentavimą. Nors teismuose Krispinas nesijautė jaukiai („Krispinas – fronto kovotojas"), jam pasisekė taip sutrikdyti jų eigą, kad jie buvo oficialiai skelbiami neįvykusiais. Porelė grįžo į Angliją kaip ant sparnų, bet pavojingai išsekusiomis santaupomis, sužinojo, kad juos išmetė iš buto Brikstone, ir...

Na, toliau jau galėjo papasakoti pats Džošua. Jis susitiko juos po savaitės, klajojančius pagrindine Vilsdeno gatve, ieškančius tinkamo skvoto. Jie atrodė pasiklydę, ir Džošua, išdrąsėjęs nuo vasaros ir Džoelės grožio, priėjo ir užkalbino juos. Galiausiai visi nuėjo alaus. Jie gėrė, kaip ir visas Vilsdenas, anksčiau minėtoje „Spotted Dog", Vilsdeno įžymybėje, 1792 metais aprašytoje kaip „puikiai veikianti užeiga" (Lenas Snou, *Willesden Past*), kuri karalienės Viktorijos epochos viduryje virto mėgstama priebėga dienos „kaime" ištroškusiems londoniečiams, o paskui tapo arklių traukiamų autobusų susitikimo vieta; dar vėliau – vietinių airių statybininkų girdykla. 1992 metais ji vėl persimainė, šįsyk pritraukdama milžinišką Vilsdeno australų imigrantų auditoriją, kuri pastaruosius penkerius metus šilkinius savo paplūdimius ir

smaragdines jūras nežinia kodėl iškeitė į NW2. Tą popietę, kai ten su Džoele ir Krispinu užėjo Džošua, ši bendrija buvo labai susijaudinusi. Pasiskundus siaubingu dvoku virš „Sister Mary's Palm Readers", į viršutinį butą įsiveržė Sveikatos priežiūros pareigūnai ir ten aptiko šešiolika australų skvoterių, kurie grindyse išrausė duobę ir joje kepė kiaulę, matyt, mėgindami prilygti Pietų Jūrų požeminei krosniai. Išmesti į gatvę, jie kaip tik tuo metu skundėsi savo dalia aludės šeimininkui, stambiam barzdotam škotui, kuris šitais antipodais klientais pernelyg nesidžiaugė („Ar Sidnėjuje, po galais, kur nors pakabinta iškaba, liepianti važiuoti į šitą sušiktą Vilsdeną?"). Nugirdęs šią istoriją, Džošua sumojo, kad dabar butas turėtų būti tuščias, ir nusivedė Džoelę su Krispinu jo apžiūrėti, o mintys jau sukosi... *Jei tik ji apsigyventų netoliese...*

Tai buvo labai gražus, apgriuvęs karalienės Viktorijos epochos pastatas su mažu balkonėliu, sodu ant stogo ir didele skyle grindyse. Jis patarė jiems mėnesį pernelyg nekristi į akis, o tada atsikraustyti. Jiedviem taip ir padarius, Džošua ėmė matytis su jais vis dažniau. Dar po mėnesio, valandų valandas prašnekėjęs su Džoele (valandų valandas nužiūrinėjęs jos krūtis po tais nudrengtais marškinėliais), jis „atsivertė": tuomet jam atrodė, lyg kas būtų paėmęs jo mažą uždarą čalfenišką protelį, įkišęs į ausis po dinamito lazdelę ir tiesiog išsprogdinęs velniop didžiausią skylę jo sąmonėje. Jam vieną akinamą akimirką pasidarė aišku, kad jis myli Džoelę, kad jo tėvai šikniai, kad jis ir pats šiknius, kad didžiausia žemės bendruomenė, gyvūnų karalystė, yra prispausta, įkalinta, kasdien žudoma, o kiekviena šio pasaulio vyriausybė tai žino ir remia. Sunku pasakyti, ar šis suvokimas kilo iš pirmojo ir kaip stipriai priklausė nuo jo, bet Džošua metė čalfenizmą ir nebetroško visko išardyti ir pažiūrėti, kaip veikia. Jis nustojo valgyti bet kokią mėsą, spruko į Glastonberį, pasidarė tatuiruotę, tapo vaikinu, kuris užmerktomis akimis gali atmatuoti aštuoniukę (tad *apsišik*, Milatai) ir apskritai smaginosi...

kol galiausiai pabudo sąžinė. Jis pasirodė esąs Marko Čalfeno sūnus. Džoelė tuo pasibaisėjo (*ir*, bent jau Džošuai pasirodė, mažumėlę *susijaudino* – lovoje su priešu ir panašiai). Džošua buvo išsiųstas lauk, o GALIA dvi dienas įnirtingai tarėsi maždaug šitaip: *Bet jis – kaip tik tai, prieš ką mes... Ak, bet mes galėtume pasinaudoti...*

Tai buvo ištęstas procesas, pilnas balsavimo, išlygų, prieštaravimų ir papildomų sąlygų, bet galiausiai iš jo nebeliko nieko sudėtingesnio už: *Kieno tu pusėje?* Džošua atsakė *jūsų*, ir Džoelė priėmė jį išskėstomis rankomis, glausdama jo galvą prie tobulos krūtinės. Jis buvo visiems rodomas per sueigas, gavo sekretoriaus pareigas ir apskritai virto karūnos brangakmeniu: *atsivertėlis iš anos pusės.*

Nuo tada jau šešis mėnesius Džošua mėgavosi vis didesne panieka tėvui, iki soties ganė akis į savo didžiąją meilę ir ėmė regzti ilgalaikį planą, kaip įsiterpti tarp įžymiosios poros (jam vis tiek reikėjo kur nors apsistoti – Džounsų svetingumas seko). Jis *prisitrynė* prie Krispino, tyčia nekreipdamas dėmesio į Krispino įtarumą. Džošua elgėsi kaip geriausias jo bičiulis, dirbo už jį visus šūdinus darbus (kopijavo dokumentus, klijavo plakatus, dalijo lankstinukus), miegojo ant jo grindų, atšventė septintąsias jo vedybų metines, o per gimtadienį padovanojo jam rankų darbo gitaros mediatorių; ir visą laiką *visa širdimi* jo nekentė, geisdamas jo žmonos taip, kaip dar jokia svetima žmona nebuvo geista, ir regzdamas jo pražūties klastas taip pažaliavęs iš pavydo, kad net Jagas nuraustų.

Per visa tai Džošua užsimiršo, kad GALIA rezga klastas jo paties tėvo pražūčiai. Jis iš principo tam pritarė, kai grįžo Madžidas, kai jo įtūžis buvo karščiausias, o pati mintis dar atrodė miglota – tik plepalai naujiems nariams apžavėti. Iki 31 dienos buvo likusios trys savaitės, o Džošua dar niekaip tiksliai, *čalfenistiškai* neiškėlė klausimo, kas gali įvykti. Jis net gerai nežinojo, kas *vyks*, – jokio galutinio sprendimo dar nebuvo; ir jiems dabar

ginčijantis, pagrindiniams GALIA nariams susėdus ant grindų sukryžiuotomis kojomis ir išsikėtojus aplink didžiąją skylę grindyse, dabar, kai jis *turėjo* klausytis tų fundamentalių sprendimų, jo dėmesio gija pasiklydo Džoelės marškinėliuose, atletiško jos liemens linkyje ir įdubime, žemyn batika dažytomis kelnėmis, žemyn...

– Džošai, bičiuli, gal galėtum man perskaityti paskutinių poros minučių protokolą, jei supranti, apie ką aš?

– Ką?

Krispinas atsiduso ir caktelėjo liežuviu. Džoelė palinko virš stalo ir pabučiavo Krispinui ausį. *Dziundzė.*

– Protokolą, Džošai. Po to, ką Džoelė kalbėjo apie protesto strategiją. Mes perėjome prie sunkiausios dalies. Noriu išgirsti, ką prieš kelias minutes Pedis kalbėjo apie Bausmę ir Išlaisvinimą.

Džošua pažvelgė į tuščią lapą ant lentos ir prisidengė juo glembančią erekciją.

– Hmmm... Matyt, būsiu pražiopsojęs.

– Na, tiesą sakant, tai buvo labai *svarbu*, po galais, Džošai. Nesiblaškyk. Na, kokia *prasmė* iš visų šitų kalbų...

Dziundzė, dziundzė, *dziundzė.*

– Jis labai *stengiasi*, – įsikišo Džoelė ir, vėl pasilenkusi virš stalo, šįsyk paglostė pasišiaušusius Džošuos plaukus. – Džošiui tikriausiai nelengva, supranti? Na, jam tai labai *asmeniška*, – ji visada vadindavo jį Džošiu. Džošis ir Džoelė. Džoelė ir Džošis.

Krispinas susiraukė.

– Na, žinai, aš *daug kartų* sakiau, jei Džošua nenori asmeniškai veltis į šitą reikalą, nes turi asmeninių *simpatijų*, jei jis nori *pasitraukti*, tada...

– *Nenoriu*, – atkirto Džošas, vos tvardydamas agresiją. – Nė neketinu inkšdamas *trauktis*.

– Todėl Džošis – mūsų *didvyris*, – atsakė Džoelė su kuo plačiausia drąsinama šypsena. – Paminėsit mano žodį, jis liks paskutinis.

Ak, Džoelė!

– Na, gerai, judam toliau. Dabar jau pasistenk užrašinėti protokolą, gerai? Gerai. Pedi, gal gali pakartoti, ką sakei, kad visi išgirstų, nes, man regis, tai, ką tu kalbėjai, puikiai nusako svarbiausią sprendimą, kurį dabar turime priimti.

Pedis pakėlė galvą ir ėmė raustis užrašuose.

– Hm, na, iš esmės... *iš esmės* klausimas yra, kokie... kokie iš tikrųjų mūsų *siekiai*. Jei norime bausti kaltuosius ir lavinti visuomenę... tuomet, na, reikia elgtis vienaip – tiesiogiai pulti, hmm, atitinkamą asmenį, – sakė Pedis, nervingai žvilgčiodamas į Džošą. – Bet jei mums rūpi gyvūnas, o man atrodo, kad turėtų rūpėti, tuomet reikia imtis antikampanijos, kuriai nepavykus tektų jėga išlaisvinti gyvūną.

– Taigi, – netvirtai atsakė Krispinas, abejodamas, ar vaduojant vieną peliuką bus vietos šlovingojo Krispino vaidmeniui. – Bet pelė šiuo atveju yra simbolis, tas vaikinas laboratorijoje jų turi daug daugiau – tad mums reikia mąstyti plačiau. Mums reikia, kad kas nors ten įsibrautų...

– Na, iš esmės... *iš esmės*, manau, tokią klaidą daro, pavyzdžiui, OHNO. Jie gyvūną laiko tiesiog simboliu... o man GALIA atrodo visai priešinga. Jei žmogus šešerius metus būtų laikomas uždarytas mažame stikliniame narvelyje, juk jis nebūtų simbolis, suprantat? Nežinau, kaip jums, bet man pelės ir žmonės niekuo nesiskiria, suprantat, mano nuomone.

Susirinkusieji GALIA nariai pritariamai sumurmėjo, nes tokiems jausmams visada būdavo pritariamai murmama.

Krispinas užsiraukė.

– Gerai, na, aš, aišku, ne tai turėjau galvoje, Pedi. Tik norėjau pasakyti, kad galima pažiūrėti ir plačiau, kaip ir renkantis tarp vieno žmogaus ar daugelio žmonių gyvybių, ane?

– Prašau žodžio! – pareiškė Džošas, net iškėlęs aukštyn rankas, kad tik gautų apkvailinti Krispiną. Krispinas dėbtelėjo.

– Taip, Džoši, – meiliai atsakė Džoelė. – Kalbėk.

– Norėjau pasakyti, kad daugiau pelių nėra. Na, taip, pelių yra daug, bet kitos lygiai tokios pat jis neturi. Tai neįtikėtinai brangus procesas. Jis neįstengtų daug jų priveisti. Be to, žiniasklaida jį kurstė, kad jei SuperPelė nugaiš ekspozicijoje, jis galėtų paslapčia pakeisti ją kita, – tad jis išpuiko. Jis nori įrodyti visam pasauliui, kad jo apskaičiavimai teisingi. Jis parengs tik vieną pelę ir pažymės ją brūkšniniu kodu. Kitų nėra.

Džoelė nušvito ir pasilenkusi ėmė masažuoti Džošui pečius.

– Gerai, taip, na, matyt, logiška. Tad, Pedi, suprantu, ką tu sakai, – klausimas, ar dėmesį skiriame Markui Čalfenui, ar, matant viso pasaulio spaudai, išlaisviname peliuką.

– Prašau žodžio!

– Taip, Džošai, kas yra?

– Na, Krispinai, šitas peliukas ne toks, kaip kiti tavo išlaisvinti gyvūnai. Nuo to niekas nepasikeis. Žala jau padaryta. Peliukas savo kankinimus nešiojasi genuose. Kaip uždelsto veikimo bomba. Jei jį išlaisvinsi, jis tiesiog mirs baisiose kančiose kur nors kitur.

– Prašau žodžio!

– Taip, Pedi, kalbėk.

– Na, iš esmės... Ar nepadėtumėt politiniam kaliniui pabėgti iš kalėjimo vien todėl, kad jis serga mirtina liga?

Daugybė GALIA galvų įnirtingai pakinkavo.

– Taip, Pedi, taip, teisingai. Manau, Džošua klysta, o Pedis mums pateikė pasirinkimą. Mes su juo susidūrėme jau ne sykį ir skirtingomis aplinkybėmis rinkomės skirtingai. Kaip žinote, praeityje bausdavome kaltuosius. Buvo sudaromi sąrašai ir skiriamos bausmės. Na, žinau, kad ankstesnės taktikos pastaraisiais metais dažniausiai atsisakydavome, bet manau, kad net Džoelė pritars, jog čia – mūsų didžiausias, fundamentaliausias išmėginimas. Mes susidūrėme su labai sutrikusiais asmenimis. Na, o kitoje pusėje taip pat surengėme gausių taikių protestų ir padėjome išlaisvinti tūkstančius gyvūnų, kuriuos įkalino valstybė. Šiuo atveju tiesiog

neturėsime laiko ir galimybių pasinaudoti abiem strategijomis. Tai labai vieša vieta ir – na, mes apie tai jau kalbėjome. Kaip Pedis sakė, manau, pasirinkimas, laukiantis mūsų 31 dieną, visai paprastas. Pelė ar žmogus. Ar kas nors prieštarautų, jeigu dėl to balsuotume? Džošua?

Džošua prisėdo rankas, kad pasikeltų ir Džoelei būtų patogiau masažuoti jam nugarą.

– Visai neprieštaraučiau, – atsakė jis.

—

Gruodžio 20 dieną, lygiai 00.00 valandą, Džounsų namuose suskambo telefonas. Airė su naktiniais nugarmėjo laiptais žemyn ir pakėlė ragelį.

– *Hmmmmm*. Norėčiau, kad tu įsidėmėtum ir *datą*, ir *laiką*, kai nusprendžiau tau paskambinti.

– Ką? Hm... Ką? Ar čia Rajenas? Klausykit, Rajenai, nenorėčiau pasirodyti nemandagi, bet dabar vidurnaktis, ane? Ar jūs ko nors norėjot...

– Aire? Maže? Čia tu?

– Tavo močiutė kalba kitu rageliu. Ji taip pat norėjo su tavim pasikalbėti.

– Aire, – susijaudinusi tarė Hortenzė, – kalbėk garsiau, aš nieko negirdžiu...

– Aire, kartoju: ar atkreipei dėmesį į mūsų skambučio *datą* ir *laiką*?

– Ką? Klausykit, aš negaliu... Aš labai pavargau... Gal jūs paskambinkit...

– Dvidešimta diena, Aire. Lygiai nulis valandų. Dvejetai ir nuliai...

– Girdi, maže? Ponas Topsas nori paaiškinti kai ką labai svarbaus.

– Močiute, kalbėkit po vieną... Ką tik ištempėt mane iš lovos... Aš, tipo, mirtinai *nusivarius*.

– Dvejetai ir nuliai, panele Džouns. Jie žymi 2000 metus. O žinai, kokį mėnesį skambinu?

– Rajenai, gruodžio. Kam šito...

– *Dvyliktąjį* mėnesį, Aire. Jis reiškia dvylika Izraelio vaikų giminių. Iš kurių kiekvienos buvo paženklinta dvylika tūkstančių. Iš Judo giminės dvylika tūkstančių paženklintųjų, iš Rubeno giminės dvylika tūkstančių, iš Gado giminės...

– Rajenai, Rajenai... ir taip aišku.

– Tam tikromis dienomis Viešpats nori, kad imtumės veiksmų – tam tikromis įspėjimų dienomis, paskirtomis dienomis...

– Kai turime gelbėti prarastąsias sielas. Įspėdami jas iš anksto.

– Mes įspėjame *tave*, Aire.

Hortenzė tyliai pravirko.

– Mes tik norime tave įspėti, brangioji.

– Gerai. Puiku. Įspėjot. Labanakt.

– Mūsų įspėjimas dar nebaigtas, – iškilmingai atsakė Rajenas. – Tai tik pirmasis įspėjimas. Bus daugiau.

– Tik nesakykit – dar vienuolika.

– Ak! – aiktelėjo Hortenzė ir išmetė ragelį, bet buvo vis tiek iš tolo girdima. – Ją aplankė Viešpats! Ji žino anksčiau, negu mes pasakome!

– Klausykit. Rajenai. Gal galėtumėt kaip nors *sutraukti* kitus vienuolika įspėjimų į vieną – ar bent jau pasakyti man patį svarbiausią iš jų? Kitaip, deja, turėsiu grįžti į lovą.

Kurį laiką buvo tylu. Tada:

– *Hmmmmm*. Na, gerai. Neprasidėk su tuo žmogumi.

– Ak, Aire! Prašau, paklausyk pono Topso! Prašau, paklausyk jo!

– Su *kokiu* žmogumi?

– Ak, panele Džouns. Prašyčiau neapsimetinėti, kad nežinai, kokia didžioji tavo nuodėmė. Atverk sielą. Tegu Viešpats leidžia man tave pasiekti ir nuplauti tavo...

– Klausykit, eikit velniop, aš tikrai pavargau. *Kokiu* žmogumi?

– Tuo mokslininku Čalfenu. Žmogumi, kurį vadini „draugu", nors iš tikrųjų jis – visos žmonijos priešas.

– Markas? Aš su juo neprasidedu. Aš tik atsiliepiu jo telefonu ir tvarkau jo popierius.

– Šitaip tampi velnio sekretore, – atsakė Rajenas, o Hortenzė pratrūko raudoti dar garsiau, – šitaip ir pati nupuoli.

– Rajenai, paklausykit. Aš tam neturiu *laiko*. Markas Čalfenas tiesiog ieško sprendimų visokiems šūdams – pavyzdžiui – *vėžiui*. Aišku? Nežinau, iš kur jūs traukiat informaciją, bet užtikrinu jus, kad jis nėra velnio įsikūnijimas.

– Tik vienas iš jo parankinių! – užriko Hortenzė. – Tik vienas pirmųjų jo gretose!

– Nusiraminkit, ponia B. Bijau, kad jūsų anūkė mums žuvusi. Kaip ir maniau, palikusi mus, ji stojo tamsos pusėn.

– Eik tu šikt, Rajenai, aš tau ne Dartas Veideris. *Močiute...*

– Nekalbėk su manim, maže, nekalbėk su manim. Aš skaudžiai nusivyliau.

– Tuomet, regis, susitiksime 31 dieną, panele Džouns.

– Nevadinkit manęs panele Džouns, Rajenai. Susitiksim... ką?

– 31 dieną. Renginys taps Liudytojų žinios ruporu. Ten susirinks pasaulio spauda. Ateisim ir mes. Mes ketiname...

– Mes juos visus įspėsim! – įsiterpė Hortenzė. – Viską puikiai suplanavome, supranti? Mes giedosime giesmes, o ponia Dobson gros akordeonu, nes ten pianino nenusivilksi. Paskelbsim bado streiką, kol tas blogas žmogus nustos kišti nagus prie gražiosios Viešpaties kūrinijos...

– Bado streiką? Močiute, tave *pykina*, jeigu neužkandi prieš piečių. Tu visą gyvenimą nesi ištvėrusi be maisto ilgiau kaip tris valandas. Tau aštuoniasdešimt penkeri metai.

– Pamiršai, – lediniu balsu atsakė Hortenzė, – aš gimiau varge. Aš moku prisitaikyti. Nieko nenutiks, jeigu truputį pabadausiu.

– O jūs jai leisit, Rajenai? Jai aštuoniasdešimt penkeri metai, Rajenai. *Aštuoniasdešimt penkeri.* Kaip ji gali skelbti bado streiką?

– Sakau tau, Aire, – garsiai ir aiškiai pratarė Hortenzė tiesiai į ragelį, – aš taip *noriu*. Manęs visai negąsdina alkis. Viešpats dešine ranka duoda, o kaire atima.

Airė išgirdo, kaip Rajenas padėjo ragelį, nuėjo į Hortenzės kambarį ir lėtai atėmęs iš jos ragelį įkalbinėjo eiti miegoti. Airė girdėjo, kaip močiutė giedodama leidosi vedama koridoriumi, vis kartodama panosėje tą pačią frazę ir niūniuodama ją nepažįstama melodija: *Viešpats dešine ranka duoda, o kaire atima!*

Bet dažniausiai, galvojo Airė, *jis tiesiog vagis naktį*. Jis tik atima. Jis atima, kad jį kur.

—

Madžidas didžiavosi, kad kiekvieną etapą matė savo akimis. Jis matė, kaip buvo kuriami genai. Matė, kaip buvo įsodintas virusas. Matė dirbtinį apvaisinimą. Matė ir gimimą, visai kitokį, negu jo paties. Tik vienas peliukas. Jokių peštynių gimdos kanale, jokių pirmųjų ir antrųjų, jokių išgelbėtųjų ir pasmerktųjų. Jokios loterijos. Nieko atsitiktinio. Jokio *tėčio snukučio ir mamytės pomėgio krimsti sūrį*. Nelaukia jokios paslaptys. Jokios abejonės, kada ištiks mirtis. Nepasislėpsi nuo ligos, nepabėgsi nuo skausmo. Jokio klausimo, kas tampo virvutes. Jokios abejotinos visagalybės. Jokios apgaulingos dalios. Jokio klausimo apie kelionę, jokių dvejonių, kur žolė žalesnė, nes kur tik keliaus šis peliukas, jo gyvenimas visur bus lygiai toks pat. Jis nekeliaus laiku (o Laikas – gaidys, Madžidas *tiek* jau žinojo. Laikas – *didžiausias* gaidys), nes jo ateitis lygi

dabarčiai, o ši – praeičiai. Ne peliukas, o matrioška. Jokių kitų kelių, jokių praleistų progų, jokių lygiagrečių galimybių. Jokių abejonių, jokių kas būtų, jeigu būtų. Tik tikrumas. Pats gryniausias tikrumas. O kas daugiau, – galvojo Madžidas, kai jau viską pamatė, kai nusiėmė kaukę ir pirštines, kai pakabino ant kabliuko baltą chalatą, – kas daugiau yra Dievas, jei ne *tai*?

19. Galutinė erdvė

1992 m. gruodžio 31 d., ketvirtadienis

Taip buvo parašyta laikraščio viršuje. Taip skelbė švenčiantys žmonės, kurie ankstyvą vakarą šoko gatvėse, skardžiai pūsdami sidabrinius švilpukus ir mojuodami vėliavomis, mėgindami sukurti šiai datai tinkamą jausmą; mėgindami pritraukti tamsą (buvo tik penkta valanda), kad į Angliją ateitų ši sykį per metus aplankanti šventė; kad ji apsišiktų, apsivemtų, imtų laižytis, graibytis ir smaigstytis; stovėtų traukinių tarpduriuose, prilaikydama juos pravirus draugams, ginčytųsi su staiga infliacijos apimtais somaliečiais taksistais, šoktų į vandenį ar žaistų su ugnimi blankiose, visa paslepiančiose gatvių žibintų šviesose. Atėjo naktis, per kurią Anglija nustoja kartoti *prašauačiūprašauatleiskitepraš autikrai*? Ir ima kartoti *prašauapsišikapsišikėlikalėsvaike* (o mes *niekada* taip nesakome; tarmė netinkama; skamba kvailai). Naktis, kai Anglija grįžta prie fundamentalių dalykų. Naujųjų metų išvakarės. Bet Džošuai buvo sunku tuo patikėti. Kur tas laikas dingo? Jis susigėrė į plyšį Džoelei tarp kojų, sutekėjo į slaptas jos ausų kiaurymes, pasislėpė šiltuose, sulipusiuose jos pažastų plaukuose. Pasekmės to, ką jis ketino daryti šią svarbiausią savo gyvenimo dieną, kritinė padėtis, kurią prieš tris mėnesius jis būtų išnagrinėjęs, suskirstęs dalimis, pasvėręs ir išanalizavęs su čalfenisto uolumu, – visa tai taip pat pabėgo nuo jo į Džoelės plyšius. Šiems Naujiesiems metams jis neturėjo rimtų sprendimų, jokių pasiryžimų. Jautėsi toks pat bukas, kaip jaunuoliai, virstą iš aludžių ir iešką bėdos; jis jautėsi toks pat lengvas, kaip vaikutis, apžergęs tėvo sprandą ir keliaująs į šeimos šventę. Tačiau jo nebuvo su jais, ten, gatvėse, kur

vyko linksmybės, – jis buvo čia, čia, lėkė į miesto centrą, tiesiai į Perė institutą lyg šiluminė raketa. Jis čia, susirangęs ryškiai raudoname autobusiuke su dešimčia nenustygstančių GALIA narių, rieda iš Vilsdeno į Trafalgaro aikštę, viena ausimi klausydamasis, kaip Kenis garsiai skaito priekyje prie vairo sėdinčiam Krispinui jo tėvo vardą.

– „Kai daktaras Markas Čalfenas šį vakarą viešai pristatys savo SuperPelę, jis atvers naują mūsų genetinės ateities skyrių."

Krispinas atlošė galvą ir garsiai nusikvatojo:

– Cha!

– Aha, būtent, – tęsė Kenis, veltui stengdamasis vienu metu šaipytis ir skaityti, – tipo, ačiū už objektyvumą. Hm, kur aš baigiau... gerai: „Dar svarbiau tai, kad jis atvers šią tradiciškai paslaptingą, retą ir sudėtingą mokslo šaką dar neregėtai auditorijai. Perė institutas ketina septynerius metus veikti visą parą, o daktaras Čalfenas žada nacionalinį įvykį, kuris „iš esmės skirsis nuo 1951 metų Britanijos festivalio ar 1924 metų Britų imperijos parodos, nes neturės jokios politinės plotmės"."

– Cha! – vėl prunkštelėjo Krispinas, šįsyk atsigręždamas krėsle, ir GALIA autobusiukas (kuris oficialiai nebuvo GALIA autobusiukas: dešimties colių geltonomis raidėmis ant abiejų jo šonų dar buvo užrašyta KENSAL RAIZO ŠEIMOS PASLAUGŲ PADALINYS; jį paskolino pūkuotus gyvūnėlius mylinti socialinė darbuotoja) vos nenutrenkė būrio prisigėrusių merginų aukštais kulniukais, kurios stypčiojo per gatvę. – Neturės jokios politinės plotmės? Jis gal *apsipūtęs*, ar ką?

– Žiūrėk į kelią, mielasis, – atsakė Džoelė, siųsdama jam oro bučinį. – Norėtume bent *pamėginti* nuvykti ten sveiki ir gyvi. Hm, čia į kairę... Edžvero keliu.

– Šūdžius, – tarė Krispinas, dėbteldamas į Džošuą ir vėl nusigręždamas. – Koks jis *šūdžius*.

– „1999 metais, – toliau skaitė Kenis, pagal rodyklę po pirmojo puslapio atsivertęs penktąjį, – kai, anot ekspertų prognozių,

rekombinantinės DNR procedūra įvyks iki galo, – SuperPelę bus pamatę maždaug penkiolika *milijonų* žmonių, o dar daugiau jų visame pasaulyje seks SuperPelės raidą tarptautinėje spaudoje. Taip daktaras Čalfenas pasieks savo tikslą lavinti tautą ir perduos etinį klausimą spręsti liaudžiai."

– Duo. Kit. Ki. Bi. Rė. Lį, – išstenėjo Krispinas, lyg patys žodžiai būtų vėmalai. – Ką rašo kiti laikraščiai?

Pedis iškėlė Vidurio Anglijos bibliją, rodydamas ją Krispinui galinio vaizdo veidrodėlyje. Antraštė: PAMIŠĘ DĖL PELIUKO.

– Prie jo pridėtas SuperPelės lipdukas, – pridūrė Pedis, gūžtelėjo pečiais ir užsiklijavo lipduką ant beretės. – Tiesą sakant, visai mielas.

– Bet netikėta pergalė – bulvarinė spauda, – tarė Minė. Minė buvo tikrų tikriausia naujokė: septyniolikametė žmogeliukė sulipusiais šviesiais dredais ir auskarais speneliuose, kurią Džošua vienu metu buvo beįsimylįs. Kurį laiką pamėgino, bet suprato, kad neįstengs; jis tiesiog negalėjo palikti ankšto, nykaus, psichotiško Džoelės pasaulėlio ir ieškoti gyvybės naujose planetose. Minė, reikia pripažinti, tai tuojau sumojo ir ėmė suktis orbita aplink Krispiną. Ji vilkėjo kuo mažiau drabužių, kiek tik leido žiemiški orai, ir kiekviena proga stačius auskaruotus spenelius bruko į Krispino asmeninę erdvę, kaip dabar, pasilenkusi prie vairuotojo sėdynės, rodydama jam pirmą minėtojo dienraščio puslapį. Krispinas veltui stengėsi tuo pat metu išsukti iš Marmuro arkos žiedo, nekumštelėti alkūne Minei į papus ir žiūrėti į laikraštį.

– Gerai nematau. Kas ten rašoma?

– Ten Čalfeno galva su pelės ausimis, priklijuota prie ožio liemens ir kiaulės šiknos. Jis ėda iš lovio, kurio viename gale užrašyta „Genų inžinerija", o kitame – „Valdiški pinigai". Antraštė: ČALFENAS PUNTA.

– Jėga. Vis šis tas.

Krispinas vėl apsuko žiedu ir šįsyk pataikė į reikiamą išvažiavimą. Minė persisvėrė per jį ir padėjo laikraštį ant prietaisų skydelio.

– Dieve, jis atrodo taip čalfeniškai!

Džošua labai gailėjosi, papasakojęs Krispinui apie šią savo šeimos savybę, šį įprotį save laikyti veiksmažodžiais, daiktavardžiais ir būdvardžiais. Tuomet atrodė nebloga mintis; visus pralinksminti; jei kas nors dar abejojo, patvirtinti, kieno jis pusėje. Bet jis niekada nesijautė išdavęs tėvo – jo niekada iš tikrųjų visu svoriu neužgulė tai, ką darė, – kol išgirdo, kaip Krispino lūpos tyčiojasi iš čalfenizmo.

– Žiū, kaip čalfenuojasi tame lovyje. Naudokis visais ir viskuo, štai kokie tie Čalfenai, ką, Džošai?

Džošua suniurzgė ir, nusigręžęs nuo Krispino, verčiau pro langą žvelgė į Haid Parko šerkšną.

– Klasiška nuotrauka, matai? Ta, iš kurios jie paėmė galvą. Prisimenu ją: tądien jis davė parodymus Kalifornijos teisme. Ta *visiško pranašumo* išraiška, eina šikt. Labai čalfeniška!

Džošua prikando liežuvį. NESILEISK PROVOKUOJAMAS. JEIGU NESILEISI, LAIMĖSI JOS UŽUOJAUTĄ.

– *Liaukis*, Krispai, – tvirtai sudraudė Džoelė, glostydama Džošuos plaukus. – Pasistenk nepamiršti, ką mes ketinam daryti. Šįvakar jam to *nereikia*.

AUKSO PUODAS.

– Aha, na...

Krispinas stipriau primynė greičio pedalą.

– Mine, ar judu su Pedžiu patikrinot, kad visi turėtų viską, ko reikia? Kaukes ir panašiai?

– Aha, viskas tvarkoj. Viskas vietoj.

– Gerai, – Krispinas išsitraukė mažą sidabro dėžutę su visais reikmenimis storai suktinei sukti ir švystelėjo ją Džoelei, bet skaudžiai pataikė Džošui į blauzdikaulį.

– Susuk, brangioji.

DZIUNDZĖ.

Džoelė pakėlė dėžutę nuo grindų. Ji suko atsitūpusi, pasidėjusi popieriukus Džošuai ant kelio, ištiesusi ilgą kaklą, krūtimis taip nusvirusiomis, kad kone krito jam į saujas.

– Jaudiniesi? – paklausė ji, atlošdama galvą, kai baigė sukti.

– Kaip suprasti, jaudinuosi?

– Dėl šio vakaro. Na, žinai, interesų konfliktas.

– Konfliktas? – apdujęs sumurmėjo Džošas, trokšdamas būti lauke su laimingais žmonėmis, neturinčiais jokių konfliktų, švenčiančiais Naujuosius metus.

– Dieve, kaip aš tavimi *žaviuosi*. Na, GALIA pasiryžę imtis ekstremalių veiksmų... ir žinai, net dabar kai kas iš to, ką mes darome, man atrodo... *sunku*. O juk tai – pats brangiausias principas mano gyvenime, supranti? Na, Krispinas ir GALIA... tai viskas, ką aš turiu.

NUOSTABU, pagalvojo Džošua. TIESIOG FANTASTIKA.

– O šįvakar man vis tiek *baisu iki apsišikimo*.

Džoelė pridegė suktinę ir užtraukė. Ji tuojau padavė ją Džošuai, o autobusiukas pravažiavęs Parlamentą pasuko dešinėn.

– Kaip toje citatoje: „Jei turėčiau rinktis: išduoti savo draugą ar savo šalį, tikiuosi, kad nepristigčiau drąsos išduoti šalį." Pasirinkimas tarp pareigos ir principo, supranti? Matai, aš tokių prieštaringų jausmų nejaučiu. Jei jausčiau, nežinau, ar galėčiau šitaip gyventi. Na, jeigu tai būtų mano *tėvas*. Mano didžiausias įsipareigojimas yra gyvūnams, ir Krispino taip pat, tad jokio konflikto nekyla. Mums iš dalies lengva. Bet tu, Džoši, *tu* priėmei patį ekstremaliausią sprendimą iš mūsų visų... o atrodai toks *ramus*. Na, tiesiog pasigėrėtina... Be to, man atrodo, kad Krispinas tavim *labai* žavisi, nes, supranti, jis mažumėlę abejojo, ar...

Džoelė kalbėjo toliau, o Džošua reikiamose vietose linkčiojo, bet galinga tailandietiška žolė, kurią jis rūkė, lyg kilpiniu

pagavo vieną jos žodį – *ramus* – ir pažabojo jį kaip klausimą. *Ko tu toks ramus, Džoši?* Tu tuojau iki ausų įklimpsi į mėšlą – *ko tu toks ramus*?

Nes jis įsivaizdavo, kad iš šalies *atrodo* ramus, nežemiškai ramus, o jo adrenalinas buvo atvirkščiai proporcingas kylančiai Naujųjų metų sulai, virpantiems GALIA draugijos nervams; o pridėjus dar ir kanapės poveikį... Atrodė, kad eini po vandeniu, labai giliai, o viršuje žaidžia vaikai. Bet tai greičiau buvo ne ramybė, o inercija. Autobusiukui lekiant Vaitholu, Džošua niekaip nesuprato, ar tokia reakcija teisinga – leistis užgriūvamam pasaulio, leisti viskam judėti savo vaga, – ar jis turėtų būti labiau kaip *tie* žmonės lauke, šūkaujantys, šokantys, besimušantys, besidulkinantys... Ar jis turėtų būti labiau – kokia ta bjaurioji dvidešimto amžiaus pabaigos tautologija? *Proaktyvus*. Proaktyvus ateities atžvilgiu.

Bet Džošua vėl giliai įtraukė žolės, ir buvo grąžintas į laikus, kai jam buvo dvylika metų: mielas vaikas, kasryt nubudęs visa širdimi tikisi pranešimo *liko dvylika valandų iki branduolinės apokalipsės* – nuvalkioto pasaulio pabaigos scenarijaus. Maždaug tuo metu jis daug mąstė apie ekstremalius sprendimus, apie ateitį ir jos terminus. Net tuomet suvokė, kad tų dvylikos valandų tikriausiai nepraleis dulkindamas penkiolikametę kaimynų auklę Alisą, sakydamas visiems iš eilės, kad juos myli, atsiversdamas į ortodoksinį judaizmą ar darydamas visa tai, ką norėjo, bet neišdrįsdavo. Jam visada atrodė labiau, daug labiau tikėtina, kad jis tiesiog grįžtų į savo kambarį ir ramiai pabaigtų statyti lego viduramžių pilį. O ką daugiau? Koks dar yra tikras pasirinkimas? Nes pasirinkimui reikia laiko, *laikų pilnatvės*, nes laikas – horizontalioji mirtingumo ašis, apsisprendi, o tuomet lauki ir žiūri, lauki ir žiūri, kas bus. Tai labai miela svajonė: svajonė, kad laiko nebeliks (LIKO DVYLIKA VALANDŲ LIKO DVYLIKA VALANDŲ), kad ateis metas, kai visos pasekmės pranyks, ir visi veiksmai bus leistini („Aš *išprotėjau* – eina šikt, *einu iš proto* dėl

to!“, atsklido šūksmas iš gatvės). Bet dvylikametis Džošas buvo pernelyg neurotiškas, pernelyg įstrigęs analinėje fazėje ir per didelis *čalfenistas*, kad tuo džiaugtųsi, net mintimi apie tai. Jis tiesiog galvojo: kas jei pasaulis *nesibaigs*, o aš išdulkinsiu Alisą Rodvel ir ji *pastos*, kas jeigu...

Taip ir dabar. Vis baiminosi pasekmių. Vis ta siaubinga inercija. Tai, ką jis žada padaryti tėvui, yra taip didinga, taip *kolosalu*, kad pasekmės tiesiog neįsivaizduojamos: jis negalėjo suvokti, kad po to ateis kita akimirka. Tik juoduma. Niekas. Panašu į pasaulio pabaigą. O pasitikdamas pasaulio pabaigą ar net paprasčiausią metų pabaigą, Džošua visada pasijusdavo keistai atsainiai.

Kiekvienos Naujųjų metų išvakarės yra miniatiūrinė artėjanti apokalipsė. Dulkiniesi, kur nori, vemi, kai nori, pjaustai stiklais, ką nori, – milžiniškos minios gatvėse; televizija apibendrina, kas nutiko gero ir blogo; skuboti paskutiniai bučiniai, 10! 9! 8!

Džošua piktai žvalgėsi po Vaitholą, į laimingus žmones generalinėje repeticijoje. Jie visi neabejojo, kad to nenutiks arba kad jie kaip nors išsisuks, jeigu nutiks. Bet pasaulis ištinka tave, pagalvojo Džošua, ne tu atsitinki pasaulyje. Nieko negali padaryti. Pirmą sykį gyvenime jis visa širdimi tuo patikėjo. O Markas Čalfenas tikėjo visiškai priešingai. Štaip glaustai, suvokė jis, galima paaiškinti, kaip aš atsidūriau čia, pasukęs iš Vestminsterio, ir dabar stebiu Didžiojo Beno rodykles, artėjančias prie valandos, kai nugriausiu savo tėvo namus. Štai kaip mes visi čia atsidūrėme. Tarp kūjo ir priekalo. Tarp vilko ir meškos.

—

1992 m. gruodžio 31 d., ketvirtadienis,
Naujųjų metų išvakarės

Signalizacijos problemos Beikerio gatvėje

Iš Beikerio gatvės Jubiliejinės linijos traukiniai
nevažiuos į pietus

Klientams patariame persėsti į Metropolio liniją
Finčlio gatvėje

Arba Beikerio gatvėje persėsti į Beikerlu

Alternatyvių autobusų maršrutų nėra

Paskutinis traukinys 02.00 val.

Visi Londono metro darbuotojai linki jums
saugių ir laimingų Naujųjų metų!

Vilsden Gryno stoties valdytojas Ričardas Deilis

Broliai Milatas, Hifanas, Taironas, Mo Huseinas Išmaelis, Šiva, Abdulas Kolinas ir Abdulas Džimis stovėjo lyg įkalti gegužinės stiebai viduryje stoties, o aplink vyko Naujųjų metų šokis.

– *Nuostabu*, – pareiškė Milatas. – Tai ką dabar darysim?

– Nemoki *skaityti*? – pasiteiravo Abdulas Džimis.

– Darysim, kaip patariama skelbime, broliai, – įsiterpė Abdulas Kolinas, žemu, raminamu baritonu pertraukęs įsiplieskiantį kivirčą. – Persėsime Finčlio gatvėje. Alachas pasirūpins.

Užrašo ant sienos Milatas neįstengė perskaityti dėl paprastos priežasties. Jis buvo apsipūtęs. Buvo antroji ramadano diena, o jis apsinešė. Visos jo kūno sinapsės baigė darbą ir išėjo namo. Teliko kažkoks uolus darbštuolis, minantis smegenų pedalus ir užtikri-

nantis, kad kaukolėje sklandytų vienintelė mintis: *Kodėl? Kam tu apsirūkei, Milatai? Kam?* Geras klausimas.

Vidudienį jis stalčiuje rado senstelėjusią hašišo aštuoniukę – mažą celofano pakelį, kurio jam prieš pusę metų širdis neleido išmesti. Surūkė ją visą. Dalį surūkė pro kambario langą. Tada nuėjo į Gledstono parką ir dar parūkė. Didžiąją dalį suplėšė Vilsdeno bibliotekos mašinų aikštelėje. O pabaigė studentų virtuvėje su tokiu Vorenu Čapmanu, riedlentininku iš Pietų Afrikos, su kuriuo kadaise trainiodavosi. Taigi, dabar su kitais stovėdamas perone buvo taip apsinešęs, taip *apsinešęs*, kad ne tik girdėjo garsus garsuose, bet ir garsus tų garsų garsuose. Girdėjo, kaip bėgiais krebžda pelė, pataikydama į aukštesnio lygmens harmoningą ritmą, kuriuo spragsėjo garsiakalbiai ir retsykiais šniurkšteldavo pagyvenusi moteris už dvidešimties pėdų. Net kai atvažiavo traukinys, jis vis tiek kažkur giliai dar girdėjo tuos garsus. Na, Milatas žinojo, kad *esama* tokio apsinešimo lygio, kai esi *taip baisiai* apsinešęs, jog pasieki dzenišką blaivumą ir išlendi kitame gale, jausdamasis kuo puikiausiai, lyg nė nebūtum prisidegęs. Ak, Milatas to *troško*. Jis tik troško, kad būtų tiek surūkęs. Bet tiesiog nepakako žolės.

– Kas tau, broli Milatai? – susirūpinęs paklausė Abdulas Kolinas, kai atsivėrė traukinio durys. – Tu visas persimainęs.

– Viskas gerai, – atsakė Milatas ir įtikinamai pavaizdavo, kad jam viskas gerai, nes hašišas – tai ne gėrimas: kad ir kaip blogai jautiesi, visada bent iš dalies gali susigriebti. Kad pats sau tai įrodytų, jis lėtai, bet užtikrintai žengė į vagoną ir atsisėdo pačioje brolių gretos pabaigoje, tarp Šivos ir kažkokių susijaudinusių australų, važiuojančių į Hipodromą.

Šiva, priešingai negu Abdulas Džimis, ir pats kadaise mėgo siautėti, tad iš penkiasdešimties jardų atstumo pastebėdavo išdavikiškai paraudusias akis.

– Milatai, *biče*, – sukuždėjo jis, neabejodamas, kad per traukinio triukšmą kiti broliai jo neišgirs. – Ką tu *pasidarei*?

Milatas žvelgė tiesiai prieš save ir atsakė savo atspindžiui traukinio lange:

– Aš ruošiuosi.

– Ne ruošiesi, o kvailioji! – sušnypštė Šiva. Jis pažvelgė į atšviestą lapą su dar mintinai neiškalta 52 sura. – Tu išprotėjai? Visa tai išmokti sunku net ir neišskridus į Marsą.

Milatas nepastebimai lingavo ir negrabiai užsipuolė Šivą.

– Aš ne *tam* ruošiuosi. Aš ruošiuosi *imtis veiksmų*. Nes niekas kitas nesiims. Vos vieno neteksim, ir jūs visi spruksit į krūmus. Kaip dezertyrai. Bet aš liksiu vietoje.

Šiva nutilo. Milatas turėjo galvoje tai, kad neseniai buvo „suimtas" brolis Ibrahimas ad Din Šukralachas, pramanytai apkaltinus jį vengiant mokėti mokesčius ir trikdant viešąją tvarką. Niekas į tuos kaltinimus rimtai nežiūrėjo, bet visi suprato, kad tai – visai ne švelnus įspėjimas ir kad Londono policija nusitaikiusi į JANINA veiklą. Išgirdęs apie tai, Šiva pirmasis atsisakė sutartojo plano A, o netrukus jo pavyzdžiu pasekė Abdulas Džimis ir Huseinas Išmaelis, kuris, nepaisant troškimo ką nors, *bet ką* suspardyti, turėjo nepamiršti krautuvės. Ginčai truko savaitę (Milatas nenusileisdamas gynė planą A), bet 26 dieną Abdulas Kolinas, Taironas ir galiausiai Hifanas sutiko, kad planas A gali neatitikti ilgalaikių JANINA tikslų. Šiaip ar taip, jie negali vienu metu visi atsidurti kalėjime, bent jau tol, kol nėra tikri, kad JANINA turės juos pakeisiančių vadų. Tad planas A buvo atšauktas. Skubomis buvo apmestas planas B. Pagal planą B septyni JANINA atstovai turėjo atsistoti įpusėjus Marko Čalfeno spaudos konferencijai ir pacituoti 52 surą, „Kalną", pirma arabiškai (tai padarys vienas Abdulas Kolinas), o paskui angliškai. Milatui nuo plano B buvo bloga.

– Ir viskas? Jūs norit jam *paskaityti*? Tokia bus bausmė?

O kur kerštas? O kur pelnytas atlygis, kur džihadas?

– Nori pasakyti, – iškilmingai pradėjo Abdulas Kolinas, – kad Alacho žodžio, tarto jo pranašui Mahometui – *Salla Allahu 'Alaihi Wa Sallam**, – negana?

* Tebūnie Jam taika ir Dievo palaima! (Arab.) Formulė, musulmonų vartojama paminėjus pranašo Mahometo vardą.

Na, *ne*. Nors ir pykinamam, Milatui teko nusileisti. Vietoje garbės, pasiaukojimo, pareigos klausimų, gyvybės ir mirties klausimų, kurie lydi kruopščiai planuojamus klanų karus, kaip tik tų priežasčių, dėl kurių Milatas įsitraukė į JANINA, – vietoje jų kilo *vertimo* klausimas. Visi sutarė, kad joks Korano vertimas negali būti laikomas Dievo žodžiu, bet tuo pačiu visiems teko pripažinti, jog planas B nukentėtų, jei niekas nesuprastų, kas sakoma. Tad reikėjo nuspręsti, *kuris* vertimas ir *kodėl*. Ar reikia remtis nepatikimais, bet aiškiais orientalistais: Palmeriu (1880), Belu (1937–1939), Arberiu (1955), Deivudu (1956)? Ekscentrišku, bet poetišku Dž. M. Rodvelu (1861)? Seniai pamėgtu, aistringu, uoliu atsivertėliu iš anglikonizmo, nuostabiuoju Muchamedu Marmaduku Piktholu (1930)? Ar kuriuo nors iš brolių arabų: proziškuoju Šakiru ar išradinguoju Jusufu Ali? Jie ginčijosi penkias dienas. Kai Milatas vakare įeidavo į Kilburno salę, pakakdavo prisimerkti, kad tas šnekantis kėdžių ratas, tie neva fanatiški fundamentalistai, virstų *London Review of Books* redakcijos posėdžiu.

– Bet Deivudas nuobodus! – įnirtingai ginčijosi brolis Hifanas. – Pavyzdžiui 52, 44: *Jei išvystų, kaip griūva gabalas dangaus, vis tiek jie sakytų: „Tai tik debesų masė!"* Debesų masė? Juk čia ne roko koncertas. Rodvelas bent šiek tiek pasistengia perteikti poeziją, nepaprastą arabų kalbos skambesį: *O jei išvystų, kaip atskyla dangaus kraštas, jie sakytų: „Tai tik tirštas debesis."* Dangaus kraštas, tirštas – poveikis daug stipresnis, *accha*?

O tuomet nedrąsiai Mo Huseinas Išmaelis:

– Aš tik mėsininkas brūkšnelis krautuvininkas. Nesakau, kad daug apie tai iš manau. Bet man labai patinka šita paskutinė eilutė iš Rodvelo... hm, man regis, taip, Rodvelo. 52, 49: *O nakties valandą – šlovinkit jį, kai leidžiasi žvaigždės.* Nakties valandą. Man taip gražu. Lyg Elvio baladėje. Daug gražiau, negu aname, Piktholo: *O nakties metu taip pat giedokit Jam šlovę, kaip ir leidžiantis žvaigždėms.* Nakties valandą skamba daug gražiau.

– Tai šito mes čia susirinkom? – užriko Milatas ant jų visų. – Dėl šito įstojom į JANINA? Kad nieko neveiktume? Kad sėdėtume ir žaistume žodžiais, po galais?

Bet dėl plano B buvo nuspręsta tvirtai, ir štai jie švilpia pro Finčlio gatvę į Trafalgaro aikštę jo vykdyti. Todėl Milatas ir apsinešė. Kad įsidrąsintų padaryti ką kita.

– Aš laikausi savo, – pasakė Milatas Šivai į ausį, nors liežuvis pynėsi, – to mes čia ir susirinkom. Kad laikytumės savo. Todėl aš įstojau. O tu?

Na, iš tikrųjų Šiva įstojo į JANINA dėl trijų priežasčių. Pirma, jam iki gyvo kaulo įgriso kankynė būti vieninteliu hinduistu Bengalijos musulmonų restorane. Antra, būti JANINA Vidaus saugumo viršininku buvo daug kiečiau, negu būti antruoju „Palace" padavėju. Ir trečia, dėl moterų. (Ne JANINA moterų, kurios, nors ir gražios, buvo kraštutinai skaisčios, bet dėl visų kitų moterų, kurios kadaise niekino jo paleistuvystę, o dabar labai žavėjosi jo asketizmu. Joms patiko barzda, krito į akį skrybėlė, jos sakydavo Šivai, kad sulaukęs trisdešimt aštuonerių jis pagaliau suaugo. Jas baisiai traukė tai, kad jis išsižadėjo moterų, ir kuo labiau jis jų išsižadėdavo, tuo geriau jam sekdavosi. Žinoma, tokia lygtis tvėrė ribotą laiką, ir dabar Šiva duodavosi daug dažniau, negu tada, kai buvo *kafyru*.) Tačiau Šiva nujautė, jog tiesos iš jo neprašoma, todėl atsakė:

– Kad įvykdyčiau pareigą.

– Tuomet mes mąstome vienodai, broli Šiva, – atsakė Milatas ir norėjo paplekšnoti Šivai per kelį, bet nepataikė. – Vienintelis klausimas: ar išdrįsi?

– Atleisk, bičiuli, – atsakė Šiva, patraukdamas tarp kojų nukritusią Milato ranką. – Bet manau, atsižvelgiant į tavo... hmm... dabartinę būseną... klausimas yra, ar išdrįsi *tu*?

Štai koks klausimas. Milatas beveik neabejojo, kad galbūt kaip nors pamėgins padaryti šį bei tą deramo, labai kvailo, puikaus ir negero.

– Milai, mes sukūrėme planą B, – spyrėsi Šiva, matydamas, kaip Milato veidu slenka abejonių debesys. – Laikysimės plano B, ane? Kam mums tie rūpesčiai. *Biče.* Tu *visai* kaip tėtis. Tikras Ikbalis. Niekaip nenusileidi. Niekaip negali apsiraminti. Niekaip negali atskirti, kur tavo kiaulės ir kur žirniai, ar kaip ten sakoma.

Milatas nusigręžė nuo Šivos ir nudelbė akis. Pradžioje jis jautėsi užtikrinčiau, įsivaizdavo kelionę kaip vieną ledinę strėlę Jubiliejaus linija: Vilsden Grynas–Čaringo Kryžkelė, be jokių persėdimų, o ne tokią painiavą; tik tiesią liniją į Trafalgarą, kur jis užkoptų aikštės laiptais ir pažvelgtų tiesiai į akis savo proprosenelio priešui Henriui Havelokui ant balandžių apšikto postamento. Nuo to jis išdrąsėtų ir žengtų į Perė institutą, pasiryžęs kerštui ir revizionizmui, su prarasta šlove širdyje, ir tada jis tada jis tada jis...

– Man atrodo, – pratarė Milatas, – aš tuoj apsivemsiu.

– Beikerio gatvė! – sušuko Abdulas Džimis. Ir paslapčia padedamas Šivos Milatas perėjo peroną ir sėdo į kitą traukinį.

Po dvidešimties minučių Beikerlu linija juos atvežė į ledinę Trafalgaro aikštę. Tolumoje Didysis Benas. Aikštėje Nelsonas. Havelokas. Napjė. Jurgis IV. Toliau – Nacionalinė galerija, ten, prie šv. Martyno. Visos skulptūros atsigręžusios į laikrodį.

– Šitoje šalyje netikri stabai labai jau mėgstami, – pasakė Abdulas Kolinas, keistai maišydamas rimtį ir satyrą, nesujaudintas nemenkos Naujųjų metų minios, kuri dabar spjaudėsi, šoko ir karstėsi ant daugybės pilko akmens luitų. – Na, kas nors malonėkite paaiškinti: kas tiems anglams yra, kad jie stato skulptūras nugara į kultūrą ir veidu į laiką? – jis nutilo, leisdamas drebantiems JANINA broliams apmąstyti retorinį klausimą.

– Jie žvelgia į ateitį, kad pamirštų praeitį. Kartais jų beveik gaila, suprantat? – tęsė jis, apsisukęs ratu dairydamasis į apsvaigusią minią.

– Anglai neturi tikėjimo. Jie tiki tuo, ką padirba žmonės, bet tai, ką padirba žmonės, dūla. Žiū, jų imperija. Daugiau nieko jie ir neturi. Karolio II gatvę, Pietų Afrikos rūmus ir dar daugybę kvailų akmeninių vyrų ant akmeninių žirgų. Saulė be vargo joje pateka ir nusileidžia per dvylika valandų. Štai kiek teliko.

– Man žiauriai šalta, – pasiskundė Abdulas Džimis, plodamas rankomis kumštinėse pirštinėse (jį dėdulės kalbos mirtinai užknisdavo). – Keliaujam, – pasakė, kai į jį atsitrenkė milžiniškas nuo alaus nėščias anglas, visas permirkęs fontanų vandeniu, – iš šitos košės. Jis Čandoso gatvėje.

– Broli? – tarė Abdulas Kolinas Milatui, stovinčiam tolėliau nuo kitų. – Pasiruošęs?

– Aš jus tuojau pasivysiu, – jis silpnai numojo ranka. – Nesijaudinkit, ateisiu.

Prieš tai jis norėjo pamatyti du dalykus. Pirmasis iš jų buvo vienas toks suoliukas, štai tas suoliukas, prie tolimosios sienos. Jis priėjo prie jo, sunkiai, klupčiodamas, stengdamasis išsisukti nuo siautėjančio šokėjų traukinuko (šitiek hašišo galvoje; švininiai svarmenys prie kojų), bet priėjo. Atsisėdo. Ir štai.

Penkių colių raidės, nuo vienos suoliuko kojos iki kitos. IKBALIS. Raidės buvo neaiškios, purvinos rūdžių spalvos, bet jos buvo matyti. Istorija buvo sena.

Keli mėnesiai po to, kai tėvas atvyko į Angliją, jis atsisėdo ant šito suoliuko su kruvinu nykščiu, nes vienas vyresnis padavėjas neatsargiai, netvirtu smūgiu nupjovė jam piršto galiuką. Kai tai nutiko, restorane, Samadas nieko nepajuto, nes tai buvo

jo nudžiūvusioji ranka. Taigi, jis tiesiog apsivyniojo skepetą, kad mažiau kraujuotų, ir dirbo toliau. Bet audinys permirko krauju, klientai negalėjo valgyti, ir galiausiai Ardaširas išsiuntė jį namo. Samadas išėjo prapjautu pirštu iš restorano, pro teatrus Šv. Martyno gatve. Kai priėjo aikštę, įmerkė jį į fontaną ir stebėjo, kaip raudoni viduriai liejasi į mėlyną vandenį. Bet visas išsiterliojo, o žmonės ėmė spoksoti. Todėl nusprendė atsisėsti ant suoliuko ir užspausti pirštą, kol nustos kraujuoti. Kraujas vis sruvo. Po kurio laiko jam pabodo laikyti pirštą iškeltą, ir jis nukorė jį kaip *halal* mėsą, tikėdamasis, kad taip greičiau nukraujuos. Tuomet, nuleidęs galvą tarp kojų, kraujui iš piršto lašant ant šaligatvio, jis pasidavė primityviam impulsui. Varvančiu krauju lėtai užrašė IKBALIS nuo vienos suoliuko kojos iki kitos. Tada, kad ilgiau išliktų, jis darsyk apvedžiojo raides kišeniniu peiliuku, įbrėždamas juo akmenį.

– Vos pabaigiau, mane užplūdo baisi gėda, – po daugelio metų pasakojo jis sūnums. – Bėgau nuo jos į tamsą; norėjau pabėgti nuo savęs. Žinojau, kad šioje šalyje esu prislėgtas... bet tai buvo kas kita. Ėmiau ir įsitvėriau Pikadilio žiedo turėklų, atsiklaupiau ir meldžiausi, raudojau ir meldžiausi, trukdžiau gatvės muzikantams. Žinojau, ką tai reiškia, toks darbas. Jis reiškė, *kad noriu užrašyti pasaulyje savo vardą*. Jis reiškė, kad *turiu užmoju*. Kaip anglai, kurie Keralos gatves pavadino savo žmonų vardais, kaip amerikiečiai, kurie išskleidė savo vėliavą Mėnulyje. Tai buvo Alacho įspėjimas. Jis sakė: Ikbali, tu *tampi kaip jie*. Štai ką tai reiškė.

Ne, pagalvojo Milatas, kai pirmą sykį išgirdo šią istoriją, ne, tai reiškė visai ne tai. Tai tiesiog reiškė *tu niekas*. Dabar, žvelgdamas į užrašą, Milatas juto vien panieką. Visą gyvenimą jis troško Krikštatėvio, o turėjo tik Samadą. Nevykusį, nesveiką, kvailą vienarankį padavėją, kuris aštuoniolika metų praleido svečioje šalyje ir tepaliko tokią žymę. *Tai tik reiškia, kad tu niekas*, pakartojo Milatas, klampodamas per ankstyvus vėmalus

(merginos, maukiančios degtinę nuo trečios valandos) prie Haveloko, kad pažvelgtų jam į akmenines akis. *Tai reiškia, kad tu niekas, o jis viskas.* Tik tiek. Štai kodėl Pandė pakibo ant medžio, o budelis Havelokas sėdėjo šezlonge Delyje. Pandė buvo niekas, o Havelokas – viskas. Nereikia nei bibliotekos knygų, nei ginčų, nei rekonstrukcijų. *Nesupranti,* abba? kuždėjo Milatas. *Tik tiek. Štai visa ilgų ilgiausia mūsų ir jų istorija. Štai kaip viskas buvo. Bet daugiau nebebus.*

Nes Milatas atėjo jos užbaigti. Atkeršyti. Apgręžti istorijos. Jis manėsi esąs kitokių pažiūrų, antrosios kartos pažiūrų. Jei Markas Čalfenas visame pasaulyje įrašys savo vardą, Milatas užrašys saviškį dar STAMBIAU. *Jo* vardo istorijos vadovėliuose niekas nerašys su klaidomis. Niekas nepamirš datų ir valandų. Ten, kur Pandė suklydo, jis žengs tvirtai. Ten, kur Pandė rinkosi A, Milatas rinksis B.

Taip, Milatas buvo apsipūtęs. Mums galbūt atrodo absurdiška, kad vienas Ikbalis mano, jog kito Ikbalio prieš daug kartų išbarstyti duonos trupiniai dar nebus išnešioti vėjo. Bet iš tikrųjų visai nesvarbu, kaip rodosi mums. Regis, jei žmogus mano, kad jo gyvenimą tvarko anksčiau gyventas gyvenimas, arba jei čigonė dievagojasi savo taro kaladės karalienėmis, jo nesulaikysi. Sunku perkalbėti įsitempusią moterį, kuri atsakomybę už savo veiksmus verčia motinai, arba vienišą vaikiną, kuris sėdi sulankstomoje kėdėje ir vidurnaktį laukia žalių žmogeliukų. Tarp keistų kraštovaizdžių, kurie pakeitė mūsų tikėjimą žvaigždžių pranašystėmis, Milato žemė ne tokia ir keista. Jis tiki, kad priimti sprendimai grįžta. Jis tiki, kad gyvenimas sukasi ratu. Jo fatalizmas paprastas ir tyras. Nesidžiauk radęs, neverk pametęs.

– Din din, – garsiai tarė Milatas, plekšnodamas Havelokui per kojį, o paskui apsigręžė ant kulno ir lyg per miglą nuklampojo į Čandoso gatvę. – Antras raundas.

—

1992 m. gruodžio 31 d.

Juk su didele išmintimi ateina ir daug rūpesčių

Koh 1, 18

Kai Rajenas Topsas buvo paprašytas parinkti Lambeto Karalystės salės stalo kalendoriaus *Dienos mintį*, jis labai stengėsi išvengti savo pirmtakų klaidų. Rajenas pastebėjo, kad anksčiau labai dažnai tas, kuris parinkdavo citatas visiškai tuščioms pasaulietinėms dienoms, pasiduodavo sentimentalumui, tad 1991 metų Valentino dieną parašyta: *Nebėra meilėje baimės – tobula meilė išveja baimę*, 1 Jn 4, 18, tarsi Jonui rūpėtų tas menkas jausmas, dėl kurio žmonės vieni kitiems siuntinėja „Milk Tray" ir pigius pliušinius meškučius, o ne Jėzaus Kristaus meilė, kuriai niekas neprilygsta. Rajenas laikėsi visai priešingo požiūrio. Tokią dieną, kaip Naujųjų metų išvakarės, kai visi, pavyzdžiui, lakstė ir kūrė Naujųjų metų pasiryžimus, vertino praėjusius metus ir planavo ateinančiaisiais sulaukti sėkmės, jam atrodė būtina juos skaudžiai nuleisti ant žemės. Jis norėjo priminti, kad pasaulis žiaurus ir beprasmis, visos žmonių pastangos galiausiai bevaisės ir šioje žemėje neverta siekti jokios pažangos, tik mėginti nusipelnyti Dievo malonės ir bilieto į geresniąją anapusinio pasaulio pusę. O sudaręs ankstesnių metų kalendorių ir pamiršęs beveik viską, ką ten surašė, jis maloniai nustebo, – kai išplėšė 30 dienos lapelį ir pažvelgė į švarų baltą 31 dienos puslapį, – koks veiksmingas tas priminimas. Jokia mintis negalėtų tobuliau derėti jo laukiančiai dienai. Joks įspėjimas nebūtų taiklesnis. Jis išplėšė lapelį iš kalendoriaus ir sugrūdo į glaudžiai aptemptas odines kelnes, tada liepė poniai B. sėsti į lopšelį.

– *Kas narsus nori būti ir nelaimes įveikti,* – giedojo ponia B., jiems lekiant Lambeto tiltu į Trafalgaro aikštę, – *Tas visą laiką paskui savo vadą turi eiti!*

Rajenas pasistengė parodyti posūkį gerą minutę prieš sukdamas kairėn, kad Karalystės damos iš paskos važiuojančiame autobusiuke nepasiklystų. Mintyse jis skubiai permetė, ką sukrovė į autobusiuką: giesmynus, instrumentus, plakatus, *Sargybos bokšto* lankstinukus. Viskas vietoje ir tvarkinga. Bilietų neturėjo, bet jie protestuos lauke, šaltyje, kentėdami kaip tikri krikščionys. Šlovė Dievui! Kokia didi diena! Visi ženklai pranašauja sėkmę. Praėjusią naktį jis net sapnavo, kad Markas Čalfenas buvo pats velnias, ir jiedu stovėjo, surėmę nosis. Rajenas pasakė: *Aš ir tu kariaujame. Nugalės tik vienas.* Tuomet jis vis citavo ir citavo tą pačią Šventojo Rašto ištrauką (dabar tiksliai neprisiminė kokią, bet kažką iš Apreiškimo), kol velnias-Markas ėmė vis mažėti, jam užaugo ausys, ilga šakota uodega ir galiausiai jis nutipeno šalin kaip mažytė šėtoniška pelytė. Kaip regėjime, taip bus ir gyvenime. Rajenas nenusileis, nepasiduos, liks vīsiškai pastovus, ir galiausiai nusidėjėlis ims atgailauti.

Šitaip Rajenas spręsdavo visus teologinius, praktinius ir asmeninius konfliktus. Nenusileisdavo nė per plauką. Bet, kita vertus, toks visada buvo jo talentas: jo intelektas veikė viena kryptimi, jis sugebėjo fenomenaliai laikytis vienos idėjos, ir niekam pasaulyje šis talentas nebuvo toks reikalingas, kaip Jehovos liudytojų bažnyčiai. Rajenas mąstė juodai ir baltai. Ankstesnės jo aistros – motoroleriai ir popmuzika – tuo ir buvo blogos, kad jose visada būdavo pilkų atspalvių (nors galbūt pasaulietiniame gyvenime panašiausi į Liudytojų pamokslininką ir yra berniukai, kurie rašinėja laiškus į *New Musical Express*, bei entuziastai, nuolat skrebenantys straipsnius *Scooters Today*). Visada kildavo painių klausimų: ar meilę „Kinks" reikia atmiešti šiek tiek „Small Faces" arba kas gamina geriausias atsargines variklių dalis – italai ar vokiečiai. Dabar Rajenui tas gyvenimas atrodė toks svetimas, kad vos jį prisiminė. Jis gailėjosi tų, kuriuos nuolat slėgė šių abejonių

ir dilemų našta. Jis gailėjosi Parlamento, kai jiedu su ponia B. lėkė pro šalį; gailėjosi, nes jo leidžiami įstatymai laikini, o jo paties – amžini...

– *Niekas neišgąsdins, niekas neatšauks jo pirmojo ketinimo – nuo pačios jaunumės jis tapo Piligrimu!* – traukė ponia B. – *Tas, kas jam priekaištauja ir jį kamuoja, save tik apgauna, o jis toliau žygiuoja...*

Jis tiesiog džiūgavo. Jo širdis džiaugėsi, kai stovėjo sukišęs nosis su velniu ir sakė: „Tu, parodyk, ką gali. Pirmyn, *parodyk.*" Jam, regis, nereikėjo jokių argumentų, kaip musulmonams ar žydams. Jokių išsigalvotų įrodymų ar gynybos. Vien tikėjimo. O tikėjimo racionalumas niekaip neįveiks. Jei „Žvaigždžių karai" (slapta mėgstamiausias Rajeno filmas. Gėris! Blogis! Jėga! Taip *paprasta.* Taip *teisinga*) iš tikrųjų apibendrina visus senovės mitus ir gryniausią gyvenimo alegoriją (tuo tikėjo Rajenas), tuomet tikėjimas, nesuterštas tikėjimas be pažinimo apnašų, yra didžiausias šviesos kalavijas visoje sušiktoje visatoje. *Nagi, parodyk.* Šitaip jis darydavo kiekvieną sekmadienį tarpduryje, būtent taip jis žengs ir prie Marko Čalfeno. *Įrodyk man, kad esi teisus. Įrodyk, kad esi teisesnis už Dievą.* Niekas pasaulyje to neįstengtų. Nes niekas pasaulyje Rajenui nerūpėjo, niekuo jis netikėjo.

– Jau netoli?

Rajenas spustelėjo suglebusią ponios B. ranką ir nulėkė Strandu, paskui apsuko aplink Nacionalinę galeriją.

– *Joks priešas jam neatsispirs, nors ir su milžinais kovotų, jis niekada nepasiduotų, nes jis Piligrimas!*

Teisingai, ponia B.! Jis piligrimas! Kuris neturi užmojų, bet paveldės žemę! Teisė būti teisiam, mokyti kitus, visada būti teisingam, nes Dievas lėmė, kad toks būtum, teisė keliauti į svečias šalis ir nepažįstamus kraštus, kalbėtis su neišmanėliais, neabejojant, kad visa, ką kalbi, yra tiesa. Teisė visada būti *teisiam.* Daug geriau, negu teisės, kurias jis brangino anksčiau: teisė į laisvę, saviraiškos

laisvė, seksualinė laisvė, teisė rūkyti žolę, teisė šėlti, teisė važinėti motoroleriu šešiasdešimt penkių mylių per valandą greičiu pagrindine gatve be šalmo. Rajenas įgijo daug daugiau negu visa tai. Jis turėjo tokią retą teisę, kad, iš šio amžiaus likus vos nuorūkai, ji buvo beveik išnykusi. Pačią fundamentaliausią teisę iš visų. Teisę būti geriečiu.

—

1992/12/31
Londono transporto autobusai
Maršrutas nr. 98
Iš: Vilsdeno gatvės
Į: Trafalgaro aikštę
17.35
Kaina: suaugusiajam 0,70 £
Saugokite bilietą iki kelionės pabaigos

Aišku (pagalvojo Arčis) *viskas nebe taip, kaip anksčiau.* Nepasakysi, kad *blogiau.* Tiesiog visai, visai *kitaip.* Šitiek *informacijos.* Vos perplėši perforuotą liniją, pasijunti iškimštas ir prismeigtas kažkokio visa reginčio iškamšininko, pasijunti sustingęs laike, pasijunti *įkliuvęs.* Anksčiau taip nebūdavo, prisiminė Arčis. Prieš daug metų jis turėjo pusbrolį Bilą, kuris vairavo autobusą, važiuojantį senuoju 32 maršrutu Oksfordo gatve. Geras žmogus tas Bilas. Visiems šypsodavosi ir gero žodžio nepagailėdavo. Atplėšdavo bilietą iš to čekšinčio aparato su didele rankena (kur jie dingo? Kur rašalo dėmės?) paslapčia; nė nepadavus pinigų; *prašau, Arči.* Štai koks tas Bilas, visada padėdavo. Šiaip ar taip, tie senieji bilietai nepranešdavo, kur *važiuoji,* juolab iš kur. Jis neprisiminė, kad ant jų būtų buvusios ir datos, ir tikrai nebuvo minima valanda. Dabar, žinoma, viskas kitaip. Šitiek informacijos. Arčis svarstė, kam jos reikia. Jis paplekšnojo Samadui per petį. Anas sėdėjo tiesiai

priešais jį, pačioje pirmoje sėdynėje viršutiniame aukšte. Samadas atsigręžė, pažvelgė į jam atkištą bilietą, išklausė klausimo ir keistai pažiūrėjo į Arčį.

– Ką *tiksliai* tu nori sužinoti?

Jis atrodė šiek tiek neramus. Visi dabar mažumėlę neramūs. Šią popietę kilo šioks toks barnis. Nyna pareikalavo, kad visi vyktų pasižiūrėti tos pelės, nes prie jos prisidėjusi Airė ir Madžidas, ir mažiausia, ką jie gali padaryti, tai nuvykti palaikyti savo šeimos, nes, kad ir ką jie manytų, į tai sudėta daug darbo, o jauniems žmonėms reikia tėvų palaiminimo, ir ji važiuosianti net ir be jų, ir kaip negražu, jeigu šeima nepasirodys tokią svarbią dieną, ir... Na, ir taip toliau. Tuomet sukilo emocijos. Airė puolė verkti (Kas tai Airei? Dabar ji amžinai ašaroja), Klara apkaltino Nyną emociniu šantažu, Alsana pasakė važiuosianti, jeigu važiuos Samadas, o Samadas atsakė jau aštuoniolika metų sutinkąs Naujuosius metus „O'Connell's" ir nematąs reikalo ką nors keisti. Arčis savo ruožtu pasakė geriau prasmegsiąs, negu visą vakarą klausysiąs šito rėksmo, – verčiau tyliai pasėdėsiąs ant kalnelio pats vienas. Jam taip pasakius, visi keistai į jį sužiuro. Bet jie nežinojo, kad jis naudojasi pranašišku patarimu, kurį diena anksčiau jam davė Ibelgauftsas:

1992 m. gruodžio 28 d.

Mano mielas Arčibaldai,

atėjo švenčių metas... Taip sakoma, bet pro savo langą regiu vien sumaištį. Šiuo metu šešios katės kovoja mano sode dėl teritorijos. Nepatenkinta jų rudeniniu pomėgiu permerkti lysves šlapimu, žiema joms sukėlė dar fanatiškesnį troškimą... Jos draskosi nagais, net kuokštai kailio laksto... Nuo klyksmų visą naktį nemiegu! Be to, man vis regisi, kad mano katinas Gabrielis sumanė geriausiai: atsisakęs žemės, atsitūpė ant pašiūrės ir verčiau pasirinko ramų gyvenimą.

Galiausiai Alsana trenkė kumščiu į stalą. Arčis ir visi kiti eis, nori to ar nenori. O jie nenorėjo. Tad dabar užėmė pusę autobuso, stengdamiesi susėsti po vieną: Klara už Alsanos, o ši – už Arčio, šis – už Samado, o anas – priešais Nyną. Airė sėdėjo greta Arčio, bet tik todėl, kad daugiau vietų nebuvo.

– Aš tik sakau... supranti, – Arčis mėgino užmegzti pirmąjį pokalbį, kad pralaužtų ledinę tylą, tvyrančią nuo tada, kai jie išvyko iš Vilsdeno. – Labai įdomu, kiek šiais laikais ant bilietų rašoma informacijos. Lyginant su, supranti, senove. Tik svarstau, kodėl. Labai įdomu.

– Tiesą sakant, Arčibaldai, – susiraukęs tarė Samadas, – man tai kaip reta neįdomu. Man tai mirtinai nuobodu.

– Mat kaip, – atsakė Arčis. – Gal ir taip.

Autobusas taip staigiai pasuko, kad atrodė, jog tereikia menkiausio vėjo gūsio ir jis apvirs.

– Hm... Tai tu netyčia nežinai, kodėl...

– Ne, Džounsai, neturiu artimų draugų autobusų parke ir nieko neišmanau apie pažangius sprendimus, kuriuos tikriausiai kasdien priima Londono transportas. Jei klausi mano asmeninio spėjimo, įtariu, jog tai milžiniškas valstybinis stebėjimo procesas, kuriuo stengiamasi užfiksuoti kiekvieną tokio Arčibaldo Džounso judesį, kad būtų galima nustatyti, ką jis daro kiekvieną dieną ir akimirką...

– Jėzau, – susierzinusi įsiterpė Nyna, – ko tu toks *pikčiurna*?

– Atleiskite? Nežinojau, kad tu ir aš, Nyna, kalbamės.

– Jis tiesiog paklausė, o tu iškart plaikstaisi. Na, tu jau pusę amžiaus jį kamuoji. Nejau negana? Gal palik jį ramybėje?

– Nurimk, Semai, – atsakė Arčis, sutrikęs, kad netyčia sukėlė tokį sąmyšį, – aš tik...

– Tik jau *tu* negrasink mano dukterėčiai, – įsiterpė Alsana, sėdinti toliau. – Neišsiliek ant jos vien todėl, kad mieliau valgytum pupeles su bulvytėmis, – *Ak!* (ilgesingai pagalvojo Arčis) *Pupelės su bulvytėmis!* – negu važiuotum pasižiūrėti, kaip tavo paties sūnus šio to pasiekia ir...

– Neprisimenu, kad *pati* būtum labai jau nekantravusi vykti, – įkišo trigrašį ir Klara. – Žinai, gerai čia įsitaisei, Alse, vis pamiršti, kas nutiko prieš dvi minutes.

– Ir šitaip šneka moteris, kuri gyvena su Arčibaldu Džounsu! – pyko Samadas. – Drįsčiau tamstytei priminti, kad nereikia ieškoti krislo kito akyje...

– Ne, Samadai, – priešinosi Klara. – Tu net *nepradėk* man pamokslauti. Tai tu iš tikrųjų nenorėjai važiuoti... bet niekada nesilaikai savo sprendimų, ką? Vis mainai kailį, kaip koks Pandė. Arčis bent jau, supranti... – Klara sutriko, nepratusi ginti vyro ir nežinodama, koks būdvardis jam tiktų, – jis bent jau kaip nusprendžia, taip ir elgiasi. Arčis bent jau *nuoseklus*.

– Ak, tikrai, kurgi ne, – karčiai nusišaipė Alsana. – Taip pat, kaip nuoseklus būna *akmuo*, kaip mano mielas *babba* nuoseklus dėl paprasčiausios priežasties, kad guli po žeme jau...

– Ak, *užsičiaupk*, – atkirto Airė.

Alsana akimirką nuščiuvo, o tada nuostaba atlėgo, ir ji atgavo amą.

– Aire Džouns, tu tik man neaiškink...

– Ne, *aiškinsiu*, – atkirto Airė, visa išraudusi, – ir dar kaip. Aha, aiškinsiu. *Užsičiaupk*. Užsičiaupk, Alsana. Jūs visi užsičiaupkit. Gerai? *Užsičiaupkit*. Jei nepastebėjot, šitam autobuse, tipo, yra *kitų žmonių*, ir norit tikėkit, norit ne, ne visas *pasaulis* nori jūsų klausytis. Taip kad užsičiaupkit. Pirmyn. Bent pamėginkit. *Tylos. Ak*, – ji ištiesė rankas, lyg mėgintų paliesti savo sukurtą tylą. – Kaip nuostabu, ką? Žinot, kad kitose šeimose taip ir būna? Jos *tylios*. Paklauskit bet kurio čia sėdinčio žmogaus. Jie patvirtins. Jie irgi turi šeimas. *Kai kuriose šeimose taip būna visą laiką*. Kai kurie vadina tokias šeimas represuotomis ar emociškai užgniaužtomis, ar dar kaip nors, bet žinot, ką aš pasakyčiau?

Ikbaliai ir Džounsai, nuščiuvę iš nuostabos kaip ir visas likęs autobusas (net triukšmadarės *Ragga* merginos pakeliui į Brikstono šokių salės Naujųjų metų šventę), atsakymo neturėjo.

– Aš pasakyčiau, kad jiems sušiktai sekasi. Sušiktai, sušiktai *sekasi*.

– Aire Džouns! – užriko Klara. – Kaip tu šneki!

Bet Airės nebesulaikysi.

– Koks ramus gyvenimas. Kiek *džiaugsmo* turėtų būti jų gyvenime. Jie atidaro duris, o už jų – tik vonia ar svetainė. Neutralios erdvės. O ne šis begalinis dabarties ir praeities kambarių bei visko, kas prieš daugybę metų juose pasakyta, visų istorinių senienų labirintas. Jie nuolat nekartoja senų klaidų. Jie viešai nedemonstruoja nerimo visuomeniniame transporte. Rimtai, tokių žmonių yra. Sakau jums. Didžiausios jų gyvenimo traumos būna, pavyzdžiui, nauja kiliminė danga. Neapmokėtos sąskaitos. Sulūžę vartai. Jiems nerūpi, ką vaikai gyvenime veikia, jeigu tik jie daugiau ar mažiau, suprantat, *sveiki*. *Laimingi*. Kiekviena sušikta diena nevirsta nežmonišku mūšiu tarp to, kas jie yra ir kas turėtų būti, kas jie buvo ir kas jie bus. Pirmyn, paklauskit jų. Jie jums pasakys. Jokių mečečių. Gal kokia bažnytėlė. Beveik jokių nuodėmių. Apsčiai atleidimo. Jokių palėpių. Jokių šūdų palėpėse. Jokių skeletų spintose. Jokių proprosenelių. *Tučtuojau* statau dvidešimt svarų už tai, kad Samadas vienintelis iš čia esančių žino savo prosenelio prakeiktos vidinės klešnių siūlės ilgį. Žinot, *kodėl* jie nežino? Nes *visiems į tai nusišikt*. Jų požiūriu, tai *praeitis*. Štai kaip būna kitose šeimose. Jie nesimėgauja. Jie nelaksto aplink ir nedžiūgauja, *nedžiūgauja* dėl to, kad yra visiškai išgverę. Jie nešvaisto laiko, mėgindami sugalvoti, kaip čia dar apsisunkinus sau gyvenimą. Jie tiesiog *gyvena*. Sekasi šikniams. Sekasi tiems šūdžiams.

Nežmoniškas adrenalino pliūpsnis, sukilęs nuo šito keisto protrūkio, užliejo Airės kūną, privertė širdį šuoliuoti ir ėmė kutenti jos dar negimusio kūdikio nervų galūnes, nes Airė buvo aštuonias savaites nėščia ir pati tai žinojo. Bet ji nežinojo ir suprato, kad gali *niekada nesužinoti* (vos išvydusi pastelines melsvas linijas, ryškėjančias ant naminio testo, lyg madonos veidą italės

namų šeimininkės cukinijose), kas tėvas. Joks testas pasaulyje to neparodys. Tie patys juodi plaukai. Tos pačios švytinčios akys. Tas pats įprotis nukramtyti rašiklių galus. Tas pats batų dydis. Ta pati deoksiribonukleininė rūgštis. Ji niekaip nesužinos savo kūno sprendimo, kurį jis pasirinko lenktynėse iki gametos, tarp išgelbėtojo ir neišgelbėtojo. Ji niekaip nesužinos, ar tas pasirinkimas ką nors lemia. Nesvarbu, kuris brolis tai buvo, tuo pačiu tai buvo ir antrasis. Ji niekada nesužinos.

Iš pradžių tai Airei atrodė nesuvokiamai liūdna; ji instinktyviai sentimentalizavo biologinius faktus, pridurdama ir savo negaliojantį silogizmą: jeigu tai ne kieno nors konkretaus vaikas, ar jis gali būti niekieno vaikas? Ji prisiminė sudėtingas išgalvotas kartogramas, kurios išsilankstydavo iš senų Džošuos mokslinės fantastikos knygų, jo *Fantasy Adventures*. Štai koks Airei atrodė jos vaikelis. Tobulai suplanuotas, be jokių tikrų koordinačių. Įsivaizduojamos tėvynės žemėlapis. Bet paskui, išsiverkusi, išsivaikščiojusi, išrutuliojusi viską mintyse, ji pagalvojo: žinai ką, *nesvarbu. Nesvarbu.* Šitaip baigsis visada, ne lygiai šitaip, bet šitai *įsikiš.* Juk kalbama apie Ikbalius. O štai Džounsai. Kaip ji galėjo tikėtis ko nors kita?

Ji nusiramino, pasidėjo ranką ant tvinksinčios krūtinės ir giliai įkvėpė, o autobusas prisiartino prie aikštės, kur suko ratus balandžiai. Ji pasakys vienam, o kitam ne; ji nuspręs kuriam; dar šįvakar.

– Kas tau, mažute? – paklausė jos Arčis, kai stojo ilga tyla, ir uždėjo stambią rausvą lyg nuo arbatos dėmėtą ranką jai ant kelio. – Kažkas širdelę slegia.

– Viskas gerai, tėti. Man viskas gerai.

Arčis nusišypsojo jai ir užkišo neklusnią sruogą už ausies.

– Tėti.

– Taip?

– Dėl tų autobuso bilietų.

– Taip?

– Kai kas aiškina, jog taip daroma todėl, kad daugybė žmonių už bilietą moka mažiau, negu jiems priklauso. Pastaruosius keletą metų autobusų bendrovės patyrė vis didesnių nuostolių. Matai, čia rašoma *Saugoti iki kelionės pabaigos*? Tai tam, kad paskui galėtų patikrinti. Ten viskas surašyta, todėl neišsisuksi.

O anksčiau, svarstė Arčis, nejaugi žmonės rečiau sukčiaudavo? Nejau jie buvo sąžiningesni: ar jie laikydavo atviras namų duris, ar palikdavo vaikus pas kaimynus, lankydavo vieni kitus, atsiskaitydavo su mėsininku? Kai pasensti, keisčiausia tai, kad žmonės vis nori visa tai iš tavęs išgirsti. Jie nori išgirsti, kad anksčiau tai buvo žalia ir maloni šalis. Jiems to *reikia*. Arčis svarstė, ar to reikia jo dukrai. Ji keistai žvelgė į jį. Lūpų kampučiai nusvirę, akys kone maldaujančios. Ką jis gali jai papasakoti? Naujieji metai ateina ir praeina, bet jokie pasiryžimai niekaip nepakeičia to, kad esama blogų tipų. Blogų tipų visada gana.

– Kai buvau maža, – tyliai pratarė Airė ir nuspaudė skambutį prieš jų stotelę, – maniau, kad jie yra alibi. Autobuso bilietai. Na, pažiūrėk: ant jų parašyta valanda. Data. Vieta. Jei būčiau teisme, jei reikėtų gintis ir įrodyti, kad nebuvau ten, kur kas nors sako, kad buvau, ir nedariau to, ką kažkas sako, kad dariau, ištraukčiau bilietą.

Arčis tylėjo, o Airė, nusprendusi, jog pokalbis baigtas, nustebo, kai po kelių minučių, jiems prasibrovus pro džiūgaujančią naujametę minią ir nežinia ko stoviniuojančius turistus, jau kopiant Perė instituto laiptais, tėvas tarė:

– Žinai, niekada apie tai nepagalvojau. Įsidėmėsiu. Ką gali žinoti, tiesa? Na, ką? Na. Štai kur mintis. Turbūt reikėtų rinkti juos gatvėje. Krauti į stiklainį. Turėtum alibi bet kuriai progai.

—

O visi tie žmonės traukė į tą pačią patalpą. Galutinę erdvę. Tai didelė patalpa, viena iš daugelio Perė institute; patalpa, atskirta nuo parodos, tačiau vadinama Parodos sale; korporacijos patalpa,

švarus lapas; balta, chromuota, tyra, paprasta (toks buvo nurodymas dizaineriui), skirta burtis žmonėms, kurie nori dvidešimto amžiaus pabaigoje susirinkti neutralioje teritorijoje, virtualioje vietoje, kur jų verslas (prekių ženklo perkūrimas, apatiniai ar apatinių prekių ženklo sklaida) galėtų būti tvarkomas tuštumoje, neužgriozdintoje ertmėje; loginė pabaiga tūkstantmečiui, kurio visos erdvės buvo pernelyg ankštos ir kruvinos. Ji nuglaistyta, sterilizuota, kasdien atnaujinama nigerietės valytojos su pramoniniu siurbliu, o per naktį saugoma pono De Vinterio, lenko panaktinio (taip jis pats save vadina – jo pareigybė vadinasi Turto apsaugos koordinatorius); matyti, kaip jis saugo erdvę, vaikštinėja erdvės pakraščiais su ausinuku, grojančiu lenkų liaudies muziką; jis matyti, *viskas* matyti pro milžinišką stiklą, jei eini pro šalį: akrai saugomos tuštumos ir iškaba su kaina kvadratinės pėdos šių kvadratinių pėdų erdvės erdvės erdvės, ilgesnės už savo plotį, ir tokios aukštos, kad tilptų trys stati Arčiai ir bent pusė Alsanos, o šįvakar (rytoj nebebus) čia du milžiniški vienodi plakatai, prigludę prie šoninių patalpos sienų lyg tapetai su užrašu TŪKSTANTMEČIO MOKSLO KOMISIJA įvairiausiais šriftais nuo tyčia archajiško *viking* iki šiuolaikiško *impact*, kad atrodytų kaip tūkstantis metų raštijos (šitas buvo trumpas), ir viskas pakaitomis pilka, šviesiai mėlyna ir tamsiai žalia, nes tyrimai rodo, kad tokias spalvas žmonės sieja su „mokslu ir technologijomis" (violetinę ir raudoną – su menu, tamsiai mėlyna žymi „kokybišką ir / arba patikrintą prekę") nes, laimei, po daugybės metų korporatyvinės sinestezijos (druskos ir acto mėlis, sūrio ir svogūnų žaluma) žmonės pagaliau gali pateikti atsakymus, kurių reikia, kai kuriama erdvė, arba kai perkuriamas koks nors prekės ženklas, kambarys, baldai, Britanija (tokia buvo užduotis: naujas britiškas kambarys, erdvė Britanijai, britiškumas, britiška erdvė, britiška pramoninė erdvė kultūrinė erdvė erdvė); jie supranta, kas turima galvoje, kai jų klausiama, kaip jie pasijunta nuo matinio chromo; jie supranta, ką reiškia tautinė tapatybė? simboliai? paveikslai? žemėlapiai? muzika? oro

kondicionieriai? juodaodžių vaikų šypsenos ar kinų vaikų šypsenos ar [pažymėkite varnele]? pasaulio muzika? purus ar standus kilimas? plytelės ar lentos ant grindų? augalai? vandens čiaupas?

jie žino, ko jie nori, ypač tie, kurie gyveno šį amžių, iškeldinti iš vienos erdvės į kitą kaip ponas De Vinteris (kadaise vardu Vojcechas), pervadinti, perkurti, atsakymas į kiekvieną klausimyną joks joks erdvė prašau tik erdvė nieko prašau nieko erdvė

20. Apie peles ir prisiminimus

Visai kaip televizijoje! O tai – didžiausias komplimentas, kokį tik Arčis gali pasakyti tikrovės įvykiui. Čia visai kaip televizijoje, bet dar geriau. Labai *šiuolaikiška*. Dizainas toks puikus, kad nesinori jame net *kvėpuoti*, ne tik bezdėti. Stovi kėdės, plastikinės, bet be kojų, išriestos kaip raidė *s*; jos, regis, laikosi ant savo pačių linkio; jos susineria viena į kitą, apie du šimtai dešimtyje eilių; o kai atsisėdi, jos apsiveja tave – minkštos, bet patvarios! Patogios! Šiuolaikiškos! O tai kelia pasigėrėjimą, galvoja Arčis, sėsdamas į vieną iš jų, daug aukštesnis lankstymo lygis, negu jam yra tekę susidurti. *Labai gražu.*

Kitas dalykas, dėl kurio viskas čia geriau negu televizijoje, yra tai, kad čia pilna Arčio pažįstamų. Pačiame gale – Milboidas (niekšas) su Abdulu Džimiu ir Abdulu Kolinu; Džošas Čalfenas arčiau vidurio, Madžidas sėdi priekyje su ta ponia Čalfen (Alsana į ją nė nežiūri, bet Arčis vis tiek pamojuoja, nes kitaip būtų nemandagu), o priešais juos visus (netoli Arčio – Arčis užsiėmė geriausią vietą visoje salėje) sėdi Markas prie ilgo ilgo stalo, visai kaip televizijoje, ant kurio pristatyta mikrofonų, atrodančių lyg koks prakeiktas spiečius, didžiuliai juodi bičių žudikių pilvai. Markas sėdi greta keturių kitų tipų: trys jo bendraamžiai, o vienas visai senas, sudžiūvęs – *dehidratavęs*, jei taip galima pasakyti. Ir visi ligi vieno su akiniais, kaip mokslininkai televizoriuje. Bet be baltų chalatų. Visi vilki laisvalaikio apranga: megztiniai trikampėmis apykaklėmis, kaklaraiščiai, beauliai batai. *Truputį nuvylė.*

Na, Arčis iki soties prisižiūrėjo tų vadinamųjų spaudos konferencijų (verkiantys tėvai, dingęs vaikas, arba, priešingai, jeigu

rodomas našlaitis užsienietis, verkiantis vaikas, dingę tėvai), bet čia *daug* geriau, nes viduryje stalo stovi kai kas įdomaus (o per televiziją to paprastai nerodo, tik verkiančius žmones) – pelė. Visai paprastas peliukas, rudas, ir be jokių kitų pelių, bet jis labai judrus, laksto po stiklinę dėžę su skylutėmis orui, dydžio sulig televizoriumi. Kai ją pamatė, Arčis truputį susijaudino (septyneri metai stiklinėje dėžėje!), bet pasirodo, kad ji tik laikina, tik nuotraukoms. Airė paaiškino, kad institute jam įrengtas milžiniškas narvas, pilnas vamzdžių ir slaptaviečių, erdvių erdvės, kad jam neatsibostų, – ten jis bus perkeltas vėliau. Viskas gerai. Šitas peliukas atrodo kažkoks klastingas. Atrodo, kad visą laiką vaiposi. Pamiršti, kokios pelės būna žvitrios. Žinoma, jas prižiūrėti – baisus vargas. Auksinės žuvelės švaresnės, be to, jų atmintis trumpa. Kiek Arčiui teko patirti, visi, kas turi padorią atmintį, laiko nuoskaudas, o nuoskaudų pritvinkęs augintinis (prisimeni, kaip padavei netinkamą pašarą, prisimeni, kaip mane maudei) visai niekam tikęs.

– Ak, teisingai, – pritaria Abdulas Mikis ir klesteli greta Arčio, visai nerodydamas pagarbos bekojei kėdei. – Koks nors užsišikęs graužikas tikrai niekam nereikalingas.

Arčis šypsosi. Mikis – toks vyrukas, su kuriuo norisi žiūrėti futbolą ar kriketą, arba, jei pamatai muštynes gatvėje, norėtum, kad šalia būtų ir jis, nes jis tarytum gyvenimo komentatorius. Šiek tiek filosofas. Kasdieniame gyvenime jis truputį užsiknisęs, nes retai kada gauna atskleisti šią savo pusę. Bet nurišk jam prijuostę, patrauk nuo orkaitės, duok erdvės pajudėti, ir jis atgyja. Arčis negaili laiko Mikiui. Visai negaili.

– Na, tai kada jie pradės? – sako jis Arčiui. – Neskuba, ką? Negi visą vakarą taip ir žiūrėsim į tą pelę? Na, jei jau sukvieti šitiek žmonių Naujųjų metų išvakarėse, reikėtų bent *ko nors* panašaus į reginį.

– Aha, na, – sako Arčis, neprieštaraudamas, bet ir ne visai sutikdamas, – manau, jiems reikia peržiūrėti savo užrašus ir pana-

šiai... Juk čia ne taip paprasta, kaip atsistoti ir išrėžti kelis sakinius, ką? Na, juk čia reikia ne tik visada visiems įtikti. Čia *Mokslas*, – Arčis taria *Mokslas* taip pat, kaip *Šiuolaikiška*, lyg kas nors būtų paskolinęs jam tuos žodžius ir liepęs pažadėti, kad nesulaužys. – *Mokslas*, – pakartoja Arčis, suimdamas žodį tvirtėliau, – visai kas kita.

Mikis palinksi, rimtai svarstydamas tokią mintį, stengdamasis nuspręsti, kiek svorio suteikti tokiam kontrargumentui kaip *Mokslas*, kurio konotacijos – nusimanymas ir aukštesnės plotmės, minčių vietos, kurių niekada nėra lankęs nei Mikis, nei Arčis (atsakymas: nė kiek), kiek reikėtų jį gerbti, turint galvoje tokias konotacijas (atsakymas: eina šikt. Gyvenimo universitetas, ką?) ir kiek sekundžių palaukti, prieš jį sutaršant (atsakymas: tris).

– Priešingai, Arčibaldai, kad tave kur, visai priešingai. Tuščias argumentas. Eina šikt, daug kas taip suklysta. Mokslas niekuo nesiskiria nuo viso kito, supranti? Na, jeigu žiūri į pačią esmę. Galų gale, jis turi įtikti žmonėms, supranti?

Arčis linkčioja. Jis supranta, ką Mikis turi galvoje. (Kai kas, pavyzdžiui, Samadas, paragintų nepasitikėti žmonėmis, kurie per dažnai sako *galų gale* – futbolo vadybininkais, nekilnojamojo turto agentais, visokiais pardavėjais, – bet Arčis niekada taip nemanė. Išmintingai vartojamas, šis posakis visada jį įtikindavo, kad pašnekovas skverbiasi į pačią esmę, į fundamentalius dalykus.)

– Jei manai, kad šita salė kuo nors skiriasi nuo mano skylės, – tęsia Mikis, kažkaip griausmingai, bet decibelų atžvilgiu vos kuždėdamas, – tu turbūt sukvailiojai. Galiausiai visur tas pats. Visur galiausiai svarbus klientas. *Exempli gratia, po galais*: kokia būtų prasmė į mano valgiaraštį įtraukti *Antieną à l'orange*, jeigu jos niekas nenori. *Vis-à-vis*, nėra prasmės leisti krūvos pinigų gudrioms idėjoms, jeigu iš jų niekam nebus jokios naudos, po galais. *Tu galva galvok*, – sako Mikis, plekšnodamasis per smilkinį, o Arčis iš visų jėgų stengiasi klausyti jo nurodymo.

– Tai nereiškia, kad turi iškart viską pasmerkti, – tęsia Mikis, vis labiau įsijausdamas. – Naujoms idėjoms reikia suteikti *progą*. Kitaip būsi tiesiog filisteris, Arči. Na, galų gale, juk žinai, aš visada buvau didžiausias naujovių gerbėjas. Todėl prieš dvejus metus ėmiau prekiauti kepintomis daržovėmis.

Arčis išmintingai linkčioja. Kepintos daržovės buvo šioks toks nušvitimas.

– Tas pats ir čia. Reikia suteikti progą. Taip sakiau Abdului Kolinui ir savo Džimiui. Sakiau: prieš raudamiesi, ateikit ir suteikit progą. Jie atėjo, – Abdulas Mikis mostelėjo galva atgal, piktdžiugiškai sveikindamasis su broliu ir sūnumi, o šie atsakė tuo pačiu. – Galbūt jiems nepatiks, ką išgirs, bet už tai juk nereikia atsakyti, ką? Jie bent jau atėjo *atvira širdimi*. Na, aš asmeniškai, aš atėjau kviečiamas tojo Madžido Ikbolo – ir juo pasitikiu, jo patarimais. Bet, kaip sakiau, pažiūrėsim. Gyveni ir mokaisi, Arčibaldai, po galais, – sako Mikis ne iš pykčio, bet todėl, kad keiksmažodžiai jam lyg pamušalas; jis kitaip nemoka; tai tik įdaras, tarsi pupelės ar žirniai, – gyveni ir mokaisi, po galais. Patikėk, jei kas nors, kas šįvakar bus pasakyta, įtikins mane, kad mano Džimis gali neturėti ant odos tiek spuogų, kiek prakeiktas Mėnulio paviršius, aš atsiversiu, Arči. Iškart sakau. Aš neturiu žalio supratimo, ką kažkoks peliukas turi bendro su Jusufų oda, bet patikėk, tam Ikbolų vaikiui patikėčiau savo gyvybę. Man tas vaikinas kažkuo mielas. Vertas tuzino tokių, kaip jo brolis, – paslapčia priduria Mikis tylesniu balsu, nes už nugaros sėdi Samadas. – Mažiausiai tuzino. Na, kokį šūdą jis sau galvojo, ką? Aš žinau, kurį būčiau išsiuntęs. Drąsiai.

Arčis gūžteli pečiais.

– Nuspręsti buvo nelengva.

Mikis sukryžiuoja rankas ir susiraukia.

– Taip nebūna, bičiuli. Arba nusprendi *teisingai*, arba *ne*. Vos tai supranti, Arči, gyvenime šūdo staiga labai sumažėja. Patikėk.

Arčis su džiaugsmu patiki Mikiu, įtraukdamas jo žodžius prie kitų išminties perlų, kurių jam atnešė šis amžius: *Arba nu-*

sprendi teisingai, arba ne. Pietų kuponų aukso amžius baigėsi. Geriau ir pats nepasakyčiau. Skaičius ar herbas?

– Oi oi, kas čia? – išsišiepia Mikis. – Prasideda. Sujudimas. Įjungė mikrofoną. Viens, du, viens, du. Regis, iškilmės prasidės.

—

– ...šitas darbas *tikrai praskina* naują kelią, jis *tikrai vertas* valstybės pinigų ir visuomenės dėmesio, o šio darbo svarba bet kurio racionalaus žmogaus požiūriu nusveria jam iškeltus prieštaravimus. Mums reikia...

Mums *reikia*, galvoja Džošua, sėdėti arčiau priekio. Krispinas, kaip visada, suplanavo dziundziškai. Krispinas norėjo vietų pačioje tirštumoje, kad GALIA kaip nors sumištų su minia, o kaukes užsismauktų tik paskutinę minutę, bet tai aiškiai buvo kvaila, nes, matyt, buvo tikėtasi kokio nors tarpo tarp kėdžių salės viduryje, o jo nėra. Dabar jiems teks nerangiai brautis į pakraščius, kaip teroristams, ieškantiems savo vietų kino salėje, todėl viskas vyks per lėtai, nors greitis bei šoko taktika ir yra visa *esmė*, po galais. Na ir spektaklis. Visas planas Džošą tiesiog siutina. Toks sudėtingas ir absurdiškas, viskas sumanyta taip, kad Krispinas atrodytų kuo šlovingiau. Krispinas gaus pašūkauti, Krispinas gaus pamojuoti ginklu, Krispinas dramatiškai pavypsos lyg psichopatą vaidinantis Džekas Nikolsonas. NUOSTABU. O Džošas tik galės pasakyti: *Prašau, tėti. Duok jiems, ko jie nori*, nors pats sau manosi turėsiąs galimybę improvizuoti: *Prašau, tėti. Aš toks jaunas, po galais. Noriu gyventi. Dėl Dievo meilės, duok jiems, ko jie nori. Tai tik pelė... o aš tavo sūnus*, tada galbūt apsimes alpstantis nuo smūgio pistoletu, jei tėvas dvejos. Visas planas toks nusaldintas, kad primena cukraus vatą. Bet jis pavyks (teigė Krispinas), tokie dalykai visada *pavyksta*. Vis dėlto, tiek laiko praleidęs gyvūnijos pasaulyje, Krispinas – kaip koks Mauglis, jis nesupranta žmonių motyvacijos. Ir barsuko psichologiją jis išmano geriau, negu kada

nors įstengs perprasti Čalfenų vidinį gyvenimą. Tad žiūrėdamas į Marką su jo didingąja pele, švenčiantį didžiausią savo gyvenimo, *o gal ir savo kartos* laimėjimą, Džošua neįstengia sutramdyti iškrypusių smegenų, kad šios neimtų svarstyti, ar Krispinas ir GALIA negalėjo *visiškai* suklysti. Ar tik jie nebus pasakiškai susimovę. Ar tikrai jie gerai įvertino čalfenizmo galią ir jo nepaprastą pasišventimą Racionalumui. Nes galimas daiktas, kad jo tėvas visai nepuls tučtuojau, nė nesusimąstęs gelbėti to, kurį myli, kaip kiti plebėjai. Galimas daiktas, kad meilė čia nė nešmėstels. Vien apie tai pagalvojęs, Džošua šypsosi.

—

– ...ir norėčiau padėkoti jums visiems, o ypač draugams ir giminaičiams, kurie paaukojo Naujųjų metų šventę... Norėčiau padėkoti, kad atėjot čia pasižiūrėti, kaip prasideda tai, kas, neabejoju, visi sutarsime, yra nepaprastai įstabus projektas ne tik man pačiam ir kitiems mokslininkams, bet taip pat daug platesnei...

Markui pradėjus, Milatas pastebi, kaip JANINA broliai susižvalgo. Jie planuoja pradėti maždaug po dešimties minučių. Galbūt po penkiolikos. Ženklą duos Abdulas Kolinas. Jie laikosi nurodymų. O Milatas nurodymų nesilaiko, bent jau tų, kurie perduodami iš lūpų į lūpas arba užrašomi ant popierėlių. Jo imperatyvas paslėptas genuose, o šaltas plienas vidinėje kišenėje atsiliepia senam kvietimui. Giliai širdyje jis pandis. Kerštas jam įaugęs į kraują.

Praktiniai reikalai – nėr ką veikt: du skambučiai kai kam iš senosios šutvės, tylus sutarimas, šiek tiek JANINA pinigų, kelionė į Brikstoną, ir štai jis rankoje, sunkesnis, negu atrodė, bet vis dėlto ne kažin koks galvosūkis. Jis jį beveik *atpažino*. Jo poveikis jam priminė nedidelę mašinoje paliktą bombą, kurią prieš daug metų regėjo sprogstant airiškoje Kilburno dalyje. Sulaukęs vos

devynerių, jis ėjo kartu su Samadu. Bet Samadas liko sukrėstas, nuoširdžiai sukrėstas, o Milatas nė nemirktelėjo. Milatui tai buvo taip *pažįstama*. Jis visai dėl to *nesutriko*. Nebėra nepažįstamų įvykių ar daiktų, taip, kaip nebėra ir šventų. Viskas puikiai pažįstama. Viską rodo televizija. Tad pirštais čiuopti šaltą metalą, justi jį oda pirmąjį sykį – tai buvo lengva. O kai viskas klostosi lengvai ir be vargo stoja į vietas, kyla tokia pagunda ištarti beveik keiksmažodį. Lemtis. Milatui ji labai primena televiziją: nesulaikomas naratyvas, parašytas, prodiusuojamas ir režisuojamas kažkieno kito.

Žinoma, dabar, čia, apsinešusiam ir *išsigandusiam*, viskas nebeatrodo taip lengva, o dešinėje striukės pusėje jausmas toks, lyg kas nors ten būtų įgrūdęs sušiktą priekalą iš animacinio filmuko; dabar jis supranta didįjį skirtumą tarp televizijos ir gyvenimo, tai – tarsi spyris į tarpukojį. Pasekmės. Vis dėlto net *šitaip* pagalvoti reiškia ieškoti pavyzdžių iš filmų (nes jis ne toks kaip Samadas ar Mangalas Pandė: jam neteko kariauti, jis niekada nematė tikro veiksmo, jis neturi jokių analogijų ar istorijų), prisiminti Pačiną pirmajame „Krikštatėvyje“, susigūžusį restorano tualete (kaip Pandė gūžėsi kareivinėse), akimirką svarstantį, ką reiškia iššokti iš vyrų tualeto ir nušauti velniop du tipus prie languoto staliuko. Milatas prisimena. Jis prisimena, kaip atsukdavo, stabdydavo ir sulėtintai peržiūrėdavo tą sceną nesuskaitomą begalę kartų per daugybę metų. Jis prisimena, kad nesvarbu, kiek laiko sulaikysi tą sekundės dalį, kai Pačinas svarsto, ar kaip dažnai kartosi abejonę, regis, šmėstelinčią jo veide, jis niekada nedaro ko nors kito, negu tai, ką visada.

—

– ...o kai prisimename, kuo ši technologija reikšminga žmonėms... Neabejoju, kad ji prilygs šio amžiaus fizikos atradimams: reliatyvumui, kvantinei mechanikai... Kai prisimename, kokias

galimybes ji mums atskleidžia... Ne tarp mėlynų ir rudų akių, bet tarp aklųjų ir reginčiųjų...

Dabar Airei atrodo, kad kai ko žmogaus akis negali pastebėti, nei su didinamuoju stiklu, nei pro žiūronus ar mikroskopą. Ji žino, pati mėgino. Airė žiūrėjo į vieną, paskui į kitą, į vieną, į kitą – tiek sykių, kad jie nė veidų nebepriminė, tik rudas drobes su keistais atsikišimais, lyg kartotum vieną žodį tiek sykių, kad jis nebetektų prasmės. Madžidas ir Milatas. Milatas ir Madžidas. Madžlatas. Mildžidas.

Airė prašė negimusį kūdikį duoti kokį nors ženklą, bet nieko. Jos galvoje sukasi eilutė iš Hortenzės namų – iš 63-iosios psalmės – *tavęs aš ieškau, – mano gyvastis tavęs ilgisi, mano kūnas tavęs trokšta...* Bet to jau per daug. Tam reikia grįžti atgal, atgal, atgal prie šaknų, prie fundamentalios akimirkos, kai spermatozoidas sutiko kiaušialąstę, kai kiaušialąstė susitiko spermatozoidą, – tokią ankstyvą istoriją, kad jos atsekti neįmanoma. Airės kūdikis niekada nebus tiksliai pažymėtas ar užtikrintai įvardytas. Kai kurios paslaptys amžinos. Airę aplankė regėjimas apie metą, kuris visai netoli, kai šaknys bus nebesvarbios, nes jos negali nes joms nereikia nes jos per ilgos ir pernelyg kamuoja ir jos tiesiog pernelyg giliai pakastos. Ji labai to laukia.

—

– *Kas narsus nori būti ir nelaimes įveikti...*

Jau kelias minutes pro Marko prakalbą ir fotoaparatų spragsėjimą girdėti kitas garsas (Milatas ypač aiškiai jį girdi) – tyli giesmė. Markas labai stengiasi nekreipti į ją dėmesio ir kalbėti toliau, bet ji ką tik suskambo gerokai garsiau. Jis ėmė vis stabčioti ir dairytis aplink, nors aiškiai buvo giedama ne salėje.

– *Tas visą laiką paskui savo vadą turi eiti!*

– O Dieve, – sumurma Klara ir pasilenkia vyrui prie ausies. – Tai Hortenzė. Tai *Hortenzė*. Arči, *būk geras*, išeik ir nuvaryk ją. *Labai prašau*. Tau lengviausia atsistoti.

Bet Arčiui labai smagu. Klausytis Marko kalbos ir Mikio komentarų – lyg žiūrėti du televizorius vienu metu. Labai informatyvu.

– Paprašyk Airės.

– Negaliu. Ji per toli, neišeis. *Arči*, – niurzga ji ir grėsmingai prašnenka *patois*, – neleisk joms visą laiką giedoti!

– Semai, – sako Arčis, mėgindamas kuždėti taip, kad būtų girdėti kuo toliau, – Semai, tu išeik. Tu čia net nenorėjai eiti. Eik. Juk pažįsti Hortenzę. Tiesiog pasakyk jai giedoti tyliau. Aš visai norėčiau pasiklausyti, kas bus toliau, supranti. *Labai informatyvu.*

– Mielai, – sušnypščia Samadas, tučtuojau atsistoja ir nepasivargina atsiprašyti, kai stipriai užmina Nynai kojų pirštus. – Manau, mano vietos galit nesaugoti.

Markas, smulkiai nupasakojęs jau ketvirtį iš septynerių peliuko metų, išgirdęs šurmulį, pakelia akis nuo užrašų ir tylomis kartu su visa publika išlydi žvilgsniu išeinantįjį.

– Manau, kai kas suprato, kad šita pasaka nesibaigs laimingai.

Kai publika nusijuokia ir vėl nutyla, Mikis kumšteli Arčibaldui į pašonę.

– Dabar supranti, čia jau panašiau, – sako jis. – Šiek tiek pajuokauja – viską pagyvina. Suprantama paprastam žmogui, tiesa? Juk ne visi studijavo Oksbridže, po galais. Kai kas...

– Gyvenimo universitete, – pritaria Arčis, linktelėdamas galva, nes jie abu jį lankė, tik skirtingu metu. – Jam niekas neprilygs.

—

Lauke: Samadas pajunta, kaip ryžtas, tvirtas, už nugaros užtrenkus duris, ima silpti, artinantis prie baisiųjų Liudytojų damučių, kurių iš viso dešimt: visos užsimaukšlinusios perukus stovi ant laiptų ir tranko būgnus, lyg norėtų iš jų išdaužyti kažką apčiuopia-

mesnio už ritmą. Jos plyšoja visa gerkle. Penki apsauginiankai jau nugalėti, ir net Rajenas Topsas atrodo mažumėlę priblokštas savo frankenšteiniško choro, tad mieliau stovi nuošaliai ant šaligatvio ir dalija *Sargybos bokštą* milžiniškai miniai, traukiančiai į Soho.

– O nuolaida bus? – klausia viena girta mergina, apžiūrėjusi kičinį Rojaus paveikslėlį ant viršelio ir pridėdama jį prie pluošto naujametinių klubų skrajučių. – Ar yra aprangos kodas?

Samadas nedrąsiai paplekšnoja trikampiu skalambijančiai poniutei per regbininkės petį. Jis pasitelkia visą žodyną, kokį tik gali pasitelkti indas, kreipdamasis į galimai pavojingą jamaikietę (*galgalėčiauprašauatleiskitegalbūtprašauatleiskite* – to galima išmokti autobusų stotelėse), bet būgnai toliau dudena, dambrelis dūzgia, cimbolai žvanga. Moterėlės toliau trypčioja šaltyje tvarkingais batukais. O Hortenzė Bauden, per sena žingsniuoti, toliau sėdi sulankstomoje kėdėje, ryžtingai vėpsodama į Trafalgaro aikštėje šokančią minią. Jai tarp kelių – plakatas su paprastu užrašu:

LAIKAS YRA ARTI – Apr 1, 3

– Ponia Bauden? – prataria Samadas, prisiartinęs per pauzę tarp posmų. – Aš Samadas Ikbalis. Arčibaldo Džounso draugas.

Kadangi Hortenzė į jį nepažvelgia ir niekaip neišsiduoda pažinusi, Samadui tenka smulkiau išdėstyti jų santykius.

– Mano žmona – gera jūsų dukros draugė; mano žmonos dukterėčia taip pat. Mano sūnūs draugauja su jūsų...

Hortenzė cakteli liežuviu.

– Aš žinau, kas tamsta. Tu mane pažįsti, aš tave pažįstu. Bet dabar pasaulyje žmonės tik dviejų rūšių.

– Tiesiog norėjome paklausti, – pertraukia Samadas, pajutęs artėjantį pamokslą ir kirsdamas jį iš pašaknų, – ar negalėtumėte kaip nors truputį mažiau triukšmauti... jei tik...

Bet Hortenzė jį jau aplenkė, užsimerkė, iškėlė ranką ir pagal seną Jamaikos paprotį liudija tiesą:

– Dviejų rūšių: tie, kurie gieda Viešpačiui, ir tie, kurie jį atstumia, prarasdami savo sielą.

Ji atsigręžia. Ji atsistoja. Ji įnirtingai papurto plakatą prieš girtą minią, linguojančią pirmyn ir atgal lyg Trafalgaro fontanas, o tuomet ciniškas fotoreporteris, ieškąs, kuo užpildyti šeštąjį puslapį, paprašo jos pakartoti.

– Truputį aukščiau plakatą, mieloji, – sako jis, iškėlęs fotoaparatą ir suklupęs sniege ant vieno kelio. – Nagi, pikčiau, štai taip. Su šventėm.

Liudytojos užtraukia dar garsiau, ir giesmė kyla į dangų. *Tavęs aš ieškau,* – gieda Hortenzė, – *mano gyvastis tavęs ilgisi, mano kūnas tavęs trokšta, kaip sausa, pavargusi ir perdžiūvusi žemė...* Samadas viską stebi ir net pats nustemba, kad nebenori jos užtildyti. Iš dalies todėl, kad pavargo. Iš dalies todėl, kad paseno. Bet labiausiai dėl to, kad jis darytų tą patį, tik kitu vardu. Jis žino, ką reiškia ieškoti. Jis pažįsta tą sausrą. Jis junta troškulį svečioje šalyje – siaubingą, nepasotinamą, – troškulį, kuris trunka visą gyvenimą.

Geriau ir pats nepasakyčiau, galvoja jis, *geriau ir pats nepasakyčiau.*

—

Viduje:

– Bet aš dar laukiu, kada jis papasakos apie mano odą. Dar nieko negirdėjai, ką, Arči?

– Ne, dar nieko. Manau, jam reikia daug ką aptarti. Juk tai tikra revoliucija.

– Aha, žinoma... Bet sumoki pinigus, tai gali ir rinktis.

– Juk tu nemokėjai už bilietą.

– Ne, nemokėjau. Bet *lūkesčių* vis tiek turiu. Principas tas pats, ne? Oi oi, ša minutėlę... Man pasigirdo *oda*...

Mikis teisingai išgirdo. Pasirodo, papilomos ant odos. Kalbos geroms penkioms minutėms. Arčis nė žodžio nesupranta. Bet

galiausiai Mikis atrodo patenkintas, lyg būtų gavęs visą informaciją, kurios norėjo.

– Mmm, štai dėl ko aš atėjau, Arči. Labai įdomu. Tikras proveržis medicinoje. Tie daktarai – tikri stebukladariai, kad juos kur.

– ...o šiam dalykui, – kalba Markas, – jis buvo pagrindinis ir nepamainomas. Jis įkvėpė ne tik asmeniškai mane, bet ir paklojo pagrindus didžiajai daliai šio darbo, ypač garsiajame savo veikale, apie kurį pirmą sykį išgirdau...

Ak, kaip gražu. Pamalonins tą senuką. Aiškiai matyti, jam baisiai smagu tai girdėti. Regis, mažumėlę ašaroja. Neišgirdo pavardės. Vis tiek labai gražu neprisiimti visos šlovės vien sau. Bet, kita vertus, nereikia persistengti. Markas taip įsijautė, kad atrodo, jog tai senis viską padarė.

– Po galais, – sako Mikis, pagalvojęs tą patį, – na ir pagyros, ką? Man regis, tu sakei, kad tas Čalfenas pats čia viskam vadovauja.

– Galbūt jie – nusikaltimo bendrininkai, – spėlioja Arčis.

– ...nieko nepaisė, kai darbui šioje srityje labai stigo lėšų ir atrodė, kad jam lemta likti moksline fantastika. Vien dėl to jis buvo lyg švyturys, jei norite, visai tyrėjų grupei ir iki šiol yra mano mokytojas jau visus dvidešimt metų.

– Žinai, kas mano mokytojas? – sako Mikis. – Muchamedas Ali. Be kalbų. Proto, dvasios, kūno orumas. Šaunus bičas. Pašėlęs boksininkas. O kai jis prisipažino, kad yra geriausias, jis nesakė šiaip sau „geriausias".

Arčis atsako:

– Ne?

– Nea, bičiuli, – iškilmingai pasakoja Mikis. – Jis sakė esąs *visų laikų geriausias*. Praeities, dabarties ir ateities. Jis buvo pasikėlęs šmikis, tas Ali. Tikrai mano mokytojas.

Mokytojas... galvoja Arčis. Jam tai visada buvo Samadas. Mikiui to, žinoma, nepasakysi. Kvailai skamba. Keistai skamba.

Bet taip yra. Visada Semis. Per ugnį ir vandenį. Net jei pasaulis griūtų. Keturiasdešimt metų jokio sprendimo nepriėmė be jo. Senasis gerasis Semas. Mūsų Semas.

– ...tad jei yra žmogus, vertas didžiausios pagarbos už stebuklą, kurį čia regite, tai daktaras Markas Pjeras Perė. Nepaprastas žmogus ir didis...

Kiekviena akimirka nutinka dusyk: viduje ir išorėje, o tai – dvi skirtingos istorijos. Arčis pažįsta pavardę, neaiškiai, kažkur viduje, bet tuomet jis jau sukasi kėdėje, mėgindamas pasižiūrėti, ar negrįžta Samadas. Samado nematyti. Bet jis pastebi Milatą, kuris atrodo keistai. Atrodo baisiai keistai. Nejaukiai, o ne juokingai. Jis nežymiai linguoja kėdėje, ir Arčis neįstengia pažvelgti jam į akis, be žodžių klausdamas, kas jam, nes jo žvilgsnis kažkur įbestas, o kai Arčis pasižiūri kur, jis pamato tą patį keistą dalyką: senukas iš pasididžiavimo verkia smulkiomis ašaromis. Raudonomis ašaromis. Ašaromis, kurias Arčis pažįsta.

Bet Samadas jas pažįsta pirmas; *kapitonas Samadas Miahas*, ką tik be garso įžengęs pro šiuolaikiškas duris, kurių mechanizmas tylus; *kapitonas Samadas Miahas*, kuris akimirką sustingsta ant slenksčio, pažvelgia pro skaitymo akinius ir supranta, kad penkiasdešimt metų jam melavo jo vienintelis draugas visame pasaulyje. Kad jų draugystės kertinis akmuo buvo minkštas lyg zefyras ar muilo burbulai. Kad Arčibaldas Džounsas slepia daug, daug daugiau, negu jis kada būtų pamanęs. Jis viską suvokia akimirksniu, lyg prasto indų miuziklo atomazgoje. O tuomet, su kažkokiu kraupiu džiugesiu, jis pasiekia fundamentalią tiesą, anagnorizę: *Vien šis įvykis kitus keturiasdešimt metų ves mudu pirmyn*. Tai visų istorijų pabaigos istorija. Tai dovana, kuri vis dovanojasi.

– Arčibaldai! – jis pažvelgia į savo leitenantą ir trumpai, garsiai, isteriškai nusikvatoja; jaučiasi lyg nuotaka, tobulai pažinusi savo jaunikį kaip tik tą akimirką, kai viskas tarp jųdviejų pasikeitė. – Tu išverstaskūri šikniau niekše apgavike *misā mātā, bhainchute, shora-baicha, syut-morāni, haraam jaddā*...

Samadas pratrūksta plūstis bengališkai: ten tiek spalvingų melagių, seserų dulkintojų, kiaulių sūnų ir dukterų, žmonių, kurie tenkina savo motinas oraliniu būdu...

Bet net prieš tai, ar bent tuo pat metu, kol publika stebi, priblokšta šito rudo senio, nesuprantama kalba plūstančio baltą senį, Arčis pajunta, kad vyksta dar kažkas: kažkas šioje erdvėje krusteli, galbūt krusteli visoje salėje (indai vaikinai gale, vaikai greta Džošo, Airė žvalgosi tai į Milatą, tai į Madžidą, tai į Madžidą, tai į Milatą, lyg bokso teisėja), ir pamato, jog pirmas atlėks Milatas, o Milatas tiesia ranką lyg Pandė; Arčis tai yra matęs tiek per televizorių, tiek tikrovėje, jis supranta, ką reiškia taip ištiesta ranka, todėl atsistoja. Todėl ima judėti.

Tad kai ginklas išlenda švieson, jis yra *ten*, jis ten, kur moneta nepadės, jis ten anksčiau, negu Samadas spėja jį sulaikyti, jis ten be alibi, jis tarp Milato Ikbalio apsisprendimo ir jo taikinio, lyg akimirka tarp minties ir kalbos, lyg sekundės dalelę įsiterpęs prisiminimas ar apgailestavimas.

— — —

Kažkur tamsoje jie nustojo žingsniuoti per lygumą, Arčis stumtelėjo Daktarą pirmyn ir privertė jį sustoti priešais, kad matytų.

– Stovėk, – tarė jis, kai Daktaras netyčia žengė į mėnesieną. – Stovėk ir nejudėk, po galais.

Nes jis troško išvysti blogį, grynąjį blogį; didžiojo atpažinimo akimirką jam *reikėjo* jį išvysti – o tuomet jis galėtų tęsti, kaip iš anksto sutarta. Bet Daktaras buvo susirietęs ir atrodė nusilpęs. Jo veidas plūdo blyškiu raudonu krauju, lyg darbas jau būtų atliktas. Arčis nebuvo matęs tokio sugniuždyto, tokio nualinto žmogaus. Ir jam net kažkaip atlėgo įkarštis. Jis norėjo pasakyti: *Atrodai taip, kaip aš jaučiuosi*, nes jei įmanoma įkūnyti jo tvinkčiojantį maudulį galvoje, nuo alkoholio pilve kylančią tulžį, tuomet tas įsikūnijimas stovėjo priešais jį. Vis dėlto nebuvo ištarta nė žodžio; jie tiesiog stovėjo, žvelgdami į kits kitą per užtaisytą šautuvą. Arčį apėmė

keistas jausmas, kad galėtų tą žmogų *sulankstyti*, užuot nužudęs. Sulankstyti ir įsikišti į kišenę.

– Klausyk, aš atsiprašau, – beviltiškai pratarė Arčis po trisdešimties ilgų sekundžių tylos. – Karas baigėsi. Aš asmeniškai nieko prieš tave neturiu... bet mano draugas Semas... Na, čia keblu viskas. Tai va.

Daktaras kelissyk mirktelėjo ir, regis, vos alsavo. Raudonomis nuo kraujo lūpomis jis pratarė:

– Kai mes ėjome... tu sakei, kad galėsiu maldauti?..

Laikydamas rankas už galvos, Daktaras pamėgino atsiklaupti, bet Arčis papurtė galvą ir sudejavo.

– *Žinau*, kad sakiau... bet niekaip... Tiesiog bus geriau, jeigu aš... – liūdnai aiškino Arčis, vaizduodamas, kaip spaudžia gaiduką ir atšoka nuo atatrankos. – Nemanai? Na, lengviau... visiems?

Daktaras prasižiojo, lyg norėtų kažką atsakyti, bet Arčis vėl papurtė galvą.

– Man niekada anksčiau neteko, ir truputį... na, tiesą sakant, prisilupau... nemažai išgėriau... ir nieko nepadės... Tu šnekėsi, o aš tikriausiai nieko nesuprasiu, tad...

Arčis kėlė rankas, kol jos pasiekė Daktaro kaktos aukštį, užsimerkė ir atlaužė gaiduką.

Daktaro balsas pašoko visa oktava.

– Parūkom?

Ir tą akimirką viskas ėmė griūti. Kaip Pandei. Jam reikėjo neaušinti burnos ir nušauti tą tipą. Tikriausiai. Bet jis atsimerkęs išvydo, kaip jo auka vargsta, kaip žmogus mėgina ištraukti iš viršutinės kišenėlės suglamžytą pakelį cigarečių ir degtukų dėžutę.

– Gal galėčiau – prašau? Prieš...

Arčis pro nosį išleido visą kvapą, kurį buvo įtraukęs, ruošdamasis nužudyti žmogų.

– Negi nepaisysi paskutinio prašymo, – tarė Arčis, kaip buvo matęs filmuose. – Jei reikia, turiu ugnies.

Daktaras linktelėjo galva, Arčis įžiebė degtuką, ir Daktaras pasilenkė prisidegti.

– Na, greičiau, – po valandžiukės paragino Arčis; jis niekada *negalėjo* atsispirti tuštiems ginčams. – Jei turi ką pasakyti, rėžk. Negaišiu čia su tavim visą naktį.

– Galima kalbėti? Mes šnekėsimės?

– Nesakiau, kad šnekėsimės, – atkirto Arčis. Tokios taktikos laikydavosi naciai filmuose (kaip Arčis galėjo nežinoti, juk pirmus ketverius karo metus žiūrėjo mirgančius filmus apie nacius Braitono „Odeon"), jie mėgindavo užkalbėti dantį. – Sakiau, kad tu kalbėsi, o paskui aš tave nušausiu.

– Ak, taip, žinoma.

Daktaras rankove nusibraukė veidą ir smalsiai pažvelgė į vaikiną, tikrindamas, ar šis rimtai. Vaikinas atrodė nusiteikęs rimtai.

– Na, tuomet... Jums leidus... – Daktaro burna liko pražiota, laukianti, kad Arčis pasisakytų pavardę, bet jis nepasisakė. – Leitenante... jums leidus, leitenante, man regis, kad jus ištiko... moralinė dilema.

Arčis nežinojo, kas ta dilema. Jam tai priminė anglį, metalą ir Velsą, kažką tarp dirvos ir problemos. Sutrikęs jis išpyškino, kaip visada tokioje situacijoje:

– Kad mane kur!

– Hm... Taip, *taip*, – atsakė Daktaras Serga, mažumėlę išdrąsėjęs: praėjo jau visa minutė, o jis dar nenušautas. – Man regis, kad tamstą ištiko *dilema*. Viena vertus... nemanau, kad nori mane žudyti...

Arčis pasitempė:

– Klausyk, saulele...

– O kita vertus, pažadėjai savo įsijautusiam draugui, kad nužudysi. Bet tai *dar* ne viskas.

Virpančios Daktaro rankos nejučia nukrėtė cigaretę, ir Arčis pamatė, kaip pelenai lyg pilkas sniegas nukrito ant batų.

– Viena vertus, esi įsipareigojęs savo – savo – šaliai ir tam, ką laikai gėriu. Kita vertus, aš esu *žmogus*. Kalbu su tavim. Kvėpuoju,

man bėga kraujas, kaip ir tau. Tu tiksliai nežinai, koks aš žmogus. Remiesi tik gandais. Taigi, suprantu, kaip tau nelengva.

– Viskas man lengva. Tai *tau* nelengva, saulele.

– Tačiau, nors nesu tavo draugas, esi įsipareigojęs ir man, nes aš žmogus. Manau, susipainiojai tarp pareigų. Manau, tavo padėtis labai įdomi.

Arčis žengė pirmyn ir prikišo vamzdį per du colius nuo Daktaro kaktos.

– Baigei?

Daktaras mėgino pratarti *taip*, bet tik sumikčiojo.

– Gerai.

– Pala! *Prašau*. Ar žinai Sartrą?

Arčis nekantriai atsiduso.

– Ne, ne, ne, mes neturime bendrų pažįstamų – žinau, nes turiu tik vieną draugą ir jo pavardė Ikbolas. Klausyk, aš tave nušausiu. Atleisk, bet...

– Ne draugą. Filosofą. Sartrą. Mesjė Žė Pė.

– Ką tokį? – paklausė Arčis, sunerimęs, įtariai. – Atrodo, prancūzas.

– Teisingai. Didis prancūzas. 1941 metais buvau trumpai su juo susitikęs, kai jis sėdėjo kalėjime. Bet mums susitikus jis iškėlė problemą, man regis, panašią į tavo.

– Nagi, – lėtai pratarė Arčis. Tiesą sakant, pagalba jam nepakenktų.

– Problema, – tęsė Daktaras Serga, stengdamasis sutvardyti hiperventiliaciją ir taip plūsdamas prakaitu, kad jo kaklo duobutės pritvinko, – iškilo jaunam prancūzui studentui, kuriam reikėjo rūpintis sergančia mama Paryžiuje, bet tuo pat metu keliauti į Angliją ir padėti Prancūzų išsivadavimo judėjimui kovoti prieš nacionalsocialistus. Taigi, turint galvoje, kad *reikmių* būna visokių – pavyzdžiui, *reikia* aukoti labdarai, bet ne visada aukojama; tai *idealu*, bet *neprivaloma*, – turint tai galvoje, ką jam daryti?

Arčis prunkštelėjo.

– Koks kvailas klausimas. *Tu galva galvok*, – jis mostelėjo ginklu, ir patraukęs jį nuo Daktaro veido paplekšnojo sau per smilkinį. – Galų gale, jis pasirinks tai, kas jam rūpi labiau. Arba jis myli savo šalį, arba seną motinėlę.

– Bet jei jis vienodai myli abi? Na, šalį ir „seną motinėlę". O jei jo pareiga pasirūpinti abiem?

Arčis nė nemirktelėjo.

– Na, tuomet tegu imasi ko nors vieno ir negaišta laiko.

– Prancūzas tau pritaria, – atsakė Daktaras mėgindamas šyptelėti. – Jei nė vieno imperatyvo neįmanoma atmesti, tuomet rinkis kurį nors vieną ir, kaip sakai, negaišk laiko. Šiaip ar taip, žmogus kuria pats save. Ir atsako už tai, ką sukuria.

– Na, štai. Pokalbis baigtas.

Arčis išskėtė kojas, padalijo svorį, rengdamasis atatrankai, ir vėl atlaužė gaiduką.

– Bet... bet... pagalvok... prašau, bičiuli... pasistenk pagalvoti... – Daktaras puolė ant kelių ir pakėlė debesį dulkių tarytum atodūsį.

– Kelkis, – žaktelėjo Arčis, pasibaisėjęs kraujo upėmis akyse, ranka ant savo kojos ir žmogaus lūpomis prie bato. – Prašau – tik nereikia...

Bet Daktaras apkabino Arčio kelius.

– Pagalvok... maldauju... maža ką... Galbūt tavo akyse dar pasitaisysiu... Galbūt tu klysti – tavo sprendimas gali grįžti pas tave, kaip grįžo pas Edipą, siaubingas ir sužalotas! Iš kur gali žinoti!

Arčis stvėrė perkarusią Daktaro ranką, pastatė jį ant kojų ir ėmė rėkti:

– Klausyk, bičiuli. Tu mane supykdei. Aš tau ne sušikta būrėja. Ką aš žinau, gal rytoj pasaulis pasibaigs. Bet man reikia *dabar*. Samadas manęs *laukia*. Prašau, – tarė Arčis, nes jo ranka virpėjo, o ryžtas spruko į krūmus, – *prašau*, nutilk. Aš ne būrėja.

Bet Daktaras vėl sukniubo lyg klounas dėžutėje.

– Ne... ne... mes ne būrėjos. Niekada nebūčiau nuspėjęs, kad mano gyvenimas baigsis nuo vaiko rankos... Pirmasis laiškas korintiečiams, tryliktas skyrius, aštunta eilutė: *Išnyks pranašystės, paliaus kalbos, baigsis pažinimas. Mūsų pažinimas dalinis ir mūsų pranašystės dalinės. Kai ateis metas tobulumui, pasibaigs, kas netobula.* Bet kada ateis tas metas? Aš jau pavargau laukti. Koks siaubas žinoti tik dalį. Tikras siaubas nepasiekti tobulybės, žmogiškos tobulybės, kai ji taip arti, – Daktaras pasikėlė ir mėgino tiesti į Arčį rankas, bet Arčis atsitraukė. – Jei tik turėtume drąsos apspręsti taip, kaip reikia... atrinkti, ką verta gelbėti, o ko ne... Ar nusikaltimas trokšti...

– Prašau, *prašau*, – lemeno Arčis, susigėdęs, kad pravirko, ne raudonomis ašaromis, kaip Daktaras, bet tirštomis, skaidriomis ir sūriomis. – Nejudėk. Prašau nutilti. *Prašau.*

– Prisimenu tą iškrypėlį vokietį Frydrichą. Įsivaizduok pasaulį be pradžios ir pabaigos, vaikeli, – jis spjaute išspjovė paskutinį žodį *vaikeli*, ir tai buvo vagis, pakeitęs jų galios pusiausvyrą, pavogęs paskutines likusias Arčio jėgas ir paleidęs jas vėjais. – Įsivaizduok, jei *gali*, kad įvykiai pasaulyje kartojasi, be galo, taip, kaip visada...

– Nejudėk, po galais!

– Įsivaizduok, kad šis karas vyksta milijoną kartų...

– Ačiū, ne, – atkirto Arčis, springdamas snargliais. – Man ir vieno karto gana.

– Aš ne rimtai siūlau įsivaizduoti. Aš tikrinu. Tik tie, kam pakanka stiprybės ir meilės gyvenimui, kad jį patvirtintų, – net jei jis vis kartojasi, – sugeba ištverti juodžiausią tamsą. Aš galėčiau žiūrėti, kaip tai, ką aš nuveikiau, kartojasi be galo. Aš pasitikiu savimi. Bet tu ne...

– Prašau, nutilk, *prašau*, kad galėčiau...

– Tavo apsisprendimas, Arči, – pasakė Daktaras Serga, išsiduodamas, kad nuo pat pradžių žinojo vaikino vardą, tik norėjo jį ištarti tada, kai jis turės daugiausia galios, – ar galėtum žiūrėti, kaip jis vis kartojasi visą amžinybę? Ar galėtum?

– Turiu monetą! – sušuko, *sukliko* Arčis, apimtas džiaugsmo, nes ką tik prisiminė. – Turiu monetą!

Daktaras Serga sutriko ir netvirtomis kojomis nebežengė pirmyn.

– Cha! Turiu monetą, tu niekše. Cha! Šiknon!

Dar vienas žingsnis. Jis tiesia rankas, iškėlęs delnus, nekaltai.

– Nesiartink. Nejudėk iš vietos. Gerai. Štai kaip darysim. Gana kalbų. Aš padėsiu šautuvą... lėtai... *va*...

Arčis atsitūpė ir padėjo jį ant žemės, maždaug per vidurį tarp jų.

– Čia tam, kad manimi pasitikėtum. Aš savo žodžio laikysiuosi. O dabar mesiu monetą. Jeigu skaičius, aš tave nušausiu.

– Bet... – pratarė Daktaras Serga ir Arčis jo akyse pirmą sykį pastebėjo kažką panašaus į tikrą baimę, tą pačią baimę, kuri taip kaustė Arčį, kad jis vos įstengė kalbėti.

– O jei herbas, nenušausiu. Ne, nenoriu su tavimi apie tai kalbėtis. Iš esmės aš – ne kažin koks gudročius. Nieko geresnio negaliu pasiūlyti. Na, štai.

Moneta pakilo ir apsivertė, kaip monetos kyla ir verčiasi kiekvieną sykį tobulame pasaulyje, žybčiodama šviesa, paskui atskleisdama tamsą tiek sykių, kad net pakerėjo. Tuomet, vieną pergalingo kilimo akimirką, ji apsuko kreivą lanką ir Arčibaldas, supratęs, kad ji krenta visai ne pas jį, o jam už nugaros, gana toli, apsigręžė pasižiūrėti, kaip ji nukrenta į dulkes. Kai pasilenkė jos pakelti, nuaidėjo šūvis, ir dešiniąją jo šlaunį pervėrė aštrus skausmas. Jis pažvelgė žemyn. Kraujas. Kulka perėjo kiaurai, vos nekliudė kaulo, bet skeveldra įstrigo giliai mėsoje. Skausmas buvo nepakeliamas ir tuo pat metu keistai tolimas. Arčis atsigręžė ir išvydo Daktarą Sergą, susirietusį dvilinką, o dešinėje jo rankoje bejėgiškai karojo šautuvas.

– Eik tu šikt, kam tu šitaip? – niršo Arčis, lengvai ir tvirtai atimdamas iš Daktaro šautuvą. – Herbas. Matai? Herbas. Žiūrėk. Herbas. Iškrito herbas.

—

Taigi, Arčis ten, kulkos trajektorijoje, tuojau padarys netgi televizijoje neįprastą dalyką – antrą sykį išgelbės tą patį žmogų, ir vėl nei iš šio, nei iš to. O tas žmonių gelbėjimas – tikra kebeknė. Visa salė pakraupusi stebi, kaip kulka pataiko jam į šlaunį, į patį kaulą, o jis gana dramatiškai apsiverčia ir krenta tiesiai ant stiklinio pelės narvo. Visur pažyra šukės. Jei tai būtų televizija, dabar turėtų užgroti saksofonas ir imti slinkti titrai.

Bet prieš tai – pabaiga. Nes atrodo, kad nesvarbu, ką apie ją manai, vis tiek reikia sužaisti ligi galo, net jei, kaip Indijos ar Jamaikos nepriklausomybė, kaip taikos sutarčių pasirašymas ar keleivinių laivų prisišvartavimas, pabaiga tėra dar ilgesnės istorijos pradžia. Ta pat tikslinė grupė, kuri parinko šios salės spalvą, kilimą, plakatų teksto šriftą, stalo aukštį, neabejotinai pažymėtų varnele atsakymą į klausimą, ar nori pamatyti viską ligi galo... Tikrai esama demografinės schemos, kaip suskirstyti tuos, kurie nori pamatyti liudininkų parodymus, kuriuose Madžidas minimas tiek pat sykių, kiek ir Milatas, painius išrašus, bendradarbiauti nelinkusios aukos ir jo šeimos narių vaizdo įrašą, tokią painią teismo bylą, kad teisėjas tiesiog nebeištvėrė ir paskyrė keturis šimtus valandų viešųjų darbų abiem dvyniams, kurias jie, žinoma, atidirbo sodininkais naujajame Džoisės projekte, milžiniškame tūkstantmečio parke ant Temzės krantų...

Ar po septynerių metų jaunos profesionalios moterys nuo aštuoniolikos iki trisdešimt dvejų norėtų išvysti nuotraukas, kur Airė, Džošua ir Hortenzė sėdi prie Karibų jūros (nes Airė ir Džošua galiausiai pamilsta kits kitą – kiek gali bėgti nuo likimo), o betėvė Airės dukrelė rašo meilius atvirukus *Blogajam Dėdulei Milatui* ir *Gerajam Dėdulei Madžidui*, laisva lyg Pinokis, marionetė nukarpytomis tėvystės virvelėmis? O galbūt daugiausia nusikaltėlių klasė ir pagyvenusieji nekantrauja lažintis, kas laimės 21 partiją, tą, kurią Alsana ir Samadas, Arčis ir Klara lošė „O'Connell's“,

1999 metų gruodžio 31 dieną, tą istorinį vakarą, kai Abdulas Mikis pagaliau įsileido moteris?

Bet, žinoma, pasakoti šitas ir kitas panašias pasakas būtų tas pats, kas patvirtinti mitą, nedorą melą, kad praeitis visada įtempta, o ateitis tobula. O Arčis žino, kad yra ne taip. Niekada taip nebuvo.

Būtų įdomu apklausti žmones (ką nuspręstumėte jūs), ištirti dabartį ir padalyti stebėtojus į dvi grupes: tuos, kurių žvilgsniai nukrypo į sužeistą žmogų, sukniubusį ant stalo, ir tuos, kurie sekė, kaip paspruko mažas rudas peliukas maištininkas. Bent jau Arčis žvelgė į peliuką. Žiūrėjo, kaip šis akimirką visiškai sustingsta, labai patenkintas, lyg nieko kito ir nebūtų tikėjęsis. Matė, kaip šis nuskuba šalin jo ranka. Stebėjo, kaip jis lekia stalu, išsisukdamas nuo gaudančių rankų. Žiūrėjo, kaip peliukas nušoka nuo stalo ir pranyksta ventiliacijos angoje. *Bėk, sūneli!* pagalvojo Arčis.

Zadie Smith
Balti dantys

Vertėja
Gabrielė Gailiūtė

Redaktorė
Inga Jankauskaitė

Dailininkas
Zigmantas Butautis

Maketavo
Eglė Jurkūnaitė

Tiražas 1 500 egz.
Išleido UAB „Baltų lankų“ leidyba
Palangos g. 4, LT-01402 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt

Spausdino UAB „Spindulio spaustuvė“
Vakarinis aplinkkelis 24, LT-48184 Kaunas

Zadie Smith (Zeidi Smit, gim. 1975 m.) – garsi britų rašytoja, gimusi jamaikietės ir brito šeimoje, neretai vadinama naujuoju Salmanu Rushdie. *Balti dantys* – ją visame pasaulyje išgarsinęs debiutinis romanas, už kurį autorė buvo apdovanota daugybe premijų, tarp jų „Guardian First Book Award“, nominuota „Orange Prize for Fiction“. Romanas buvo įtrauktas į žurnalo *Time* sudarytą 1923–2005 m. geriausių anglų kalba parašytų knygų šimtuką, pagal jį sukurtas televizijos filmas. 2009 m. lietuviškai išleistas autorės romanas *Paklydimai*.

fotografija © Dominique Nabokov

Jei nors kartą šnairavote į kitakalbį kaimyną, beprotiškai geidėte ko nors, ko nedrįstumėte pristatyti savo tėvams, niršote, kad jūsų vaikai išduoda tautines vertybes, ar jautėtės beištirpstąs pragaro lydkrosne tapusiame pasaulyje – ši knyga jums, o galbūt net ir apie jus.

Kristina Sabaliauskaitė

...nuo savo istorijos jie negali pabėgti taip pat, kaip negali pamesti savo šešėlio.

8-ojo dešimtmečio Londone du geriausi draugai – taip ir negavę progos pakovoti Antrojo pasaulinio karo veteranai britas Arčis Džounsas ir musulmonas bengalas Samadas Ikbalis – bando įšokti į nuvažiuojantį gyvenimo traukinį. Antrąjį šansą Arčiui suteikia vedybos su stulbinamai gražia, perpus jaunesne jamaikiete Klara. Tik štai jųdviejų duktė Airė visiškai nepateisina savo vardo (jamaikietiškai – „jokių problemų“). O iš vėlyvos Samado santuokos gimę sūnūs dvyniai griauna kiekvieną tėvo pastangą kreipti juos „teisingu“ keliu.

Draugystė, meilė, karas, trys šeimos, trys kultūros, trys kartos ir nuolat apie save primenanti praeitis – visa tai talentinga rašytojos Zadie Smith ranka suaudžia į spalvingą, šmaikštų pasakojimą.

ISBN 978-9955-23-582-8

9 789955 235828 >

www.baltoslankos.lt